

อภิธรรมปิฎก

วิภังคปาฬิ

๑. ขนฺธวิภังค

๑. สุตตนฺตภาษณียํ

๑. ปญฺจกฺขนฺธา – รูปกฺขนฺธ, เวทนากฺขนฺธ, สณฺณากฺขนฺธ, สงฺขารกฺขนฺธ, วิญฺญาณกฺขนฺธฯ

๑. รูปกฺขนฺธ

๒. ตตฺถ กตมํ รูปกฺขนฺธ? ยํ กิณฺณํ รูปํ อตีตํ นาคตปฺปจฺจปฺปนํ อชฺชตฺตํ วา พหิทฺธา วา โอฟาริกํ วา สุขุมํ วา หีนํ วา ปณีตํ วา ยํ ทูเร สนฺติเก วา, ตเทกชฺฌํ อภิสสณฺณหิตฺวา อภิสงฺขิปิตฺวา – อยํ วุจฺจติ รูปกฺขนฺธฯ

๓. ตตฺถ กตมํ รูปํ อตีตํ? ยํ รูปํ อตีตํ นิรุตฺตํ วิคตํ วิปริณฺตํ อตฺถกตํ อพฺภตฺถกตํ อุปฺปชฺชิตฺวา วิคตํ อตีตํ อตีตฺเสน สงฺคหิตํ, จตฺตารโ จ มหาภูตา จตฺนฺนญฺจ มหาภูตานํ อุปาทายรูปํ – อิทํ วุจฺจติ รูปํ อตีตํฯ

๔. ตตฺถ กตมํ รูปํ อนาคตํ? ยํ รูปํ อชาตํ อกฺกตํ อสณฺชาตํ อนิพฺพตฺตํ อนภินิพฺพตฺตํ อปาตฺกฺกตํ อนุปฺปนํ อสมฺปนฺนํ อนฺนูลิตํ อสมฺนูลิตํ อนาคตํ อนาคตฺเสน สงฺคหิตํ, จตฺตารโ จ มหาภูตา จตฺนฺนญฺจ มหาภูตานํ อุปาทายรูปํ – อิทํ วุจฺจติ รูปํ อนาคตํฯ

๕. ตตฺถ กตมํ รูปํ ปจฺจปฺปนํ? ยํ รูปํ ชาตํ ภูตํ สณฺชาตํ นิพฺพตฺตํ อภินิพฺพตฺตํ ปาตฺกฺกตํ อุปฺปนํ สมฺปนฺนํ อนุลิตํ สมฺนูลิตํ ปจฺจปฺปนํ ปจฺจปฺปนํเสน สงฺคหิตํ, จตฺตารโ จ มหาภูตา จตฺนฺนญฺจ มหาภูตานํ อุปาทายรูปํ – อิทํ วุจฺจติ รูปํ ปจฺจปฺปนํฯ

๖. ตตฺถ กตมํ รูปํ อชฺชตฺตํ? ยํ รูปํ เตสํ เตสํ สุตฺตานํ อชฺชตฺตํ ปจฺจตฺตํ นิยํ ปาฏิปคฺคํ อฺปาทินํ, จตฺตารโ จ มหาภูตา จตฺนฺนญฺจ มหาภูตานํ อุปาทายรูปํ – อิทํ วุจฺจติ รูปํ อชฺชตฺตํฯ

๗. ตตฺถ กตมํ รูปํ พหิทฺธา? ยํ รูปํ เตสํ เตสํ ปฺรสฺตฺตานํ ปฺรปฺคฺคฺลานํ อชฺชตฺตํ ปจฺจตฺตํ นิยํ ปาฏิปคฺคํ อฺปาทินํ, จตฺตารโ จ มหาภูตา จตฺนฺนญฺจ มหาภูตานํ อุปาทายรูปํ – อิทํ วุจฺจติ รูปํ พหิทฺธาฯ

๘. ตตฺถ กตมํ รูปํ โอฟาริกํ? จกฺขายตฺนํ...เป.... โฝฏฺฐพฺพายตฺนํ – อิทํ วุจฺจติ รูปํ โอฟาริกํฯ

ตตถ กตมํ รูปํ สุขุมํ? อิตถินทริยํ...เป.... กพพีการโ [กพพีการโ (สี. สยา.)] อาหาโร –
อิทํ วุจจติ รูปํ สุขุมํ

๖. ตตถ กตมํ รูปํ หีนํ? ยํ รูปํ เตสํ เตสํ สตตานํ อุณฺณยาตํ อวณฺณยาตํ อหีพีตํ อปริภูตํ
กตํ หีนํ หีนมตํ หีนสมมตํ อนิณฺณํ อกนตํ อมณาปํ, ฐปา สทฺทา คนฺธา รสา โผณฺณพฺพา – อิทํ
วุจจติ รูปํ หีนํ

ตตถ กตมํ รูปํ ปณฺเฑ? ยํ รูปํ เตสํ เตสํ สตตานํ อนฺณณฺญาตํ อนวณฺณยาตํ อหีพีตํ อปริภูตํ
จิตฺตีกตํ ปณฺเฑ ปณฺเฑมตํ ปณฺเฑสมมตํ อนิณฺณํ กนตํ มณาปํ, ฐปา สทฺทา คนฺธา รสา โผณฺณพฺพา –
อิทํ วุจจติ รูปํ ปณฺเฑฯ ตํ ตํ วา ปน รูปํ อุปาทาเยปาทาย รูปํ หีนํ ปณฺเฑ ทณฺณพฺพา

๗. ตตถ กตมํ รูปํ ทูเร? อิตถินทริยํ...เป.... กพพีการโ อาหาโร, ยํ วา ปนณณฺมปิ อตถิ
รูปํ อนาสเนน อนุปกณฺเฐ ทูเร อสนฺติเก – อิทํ วุจจติ รูปํ ทูเรฯ

ตตถ กตมํ รูปํ สนฺติเก? จกฺขายตฺนํ...เป.... โผณฺณพฺพายตฺนํ, ยํ วา ปนณณฺมปิ อตถิ รูปํ
อาสเนน อุปกณฺเฐ อวิทฺทูเร สนฺติเก – อิทํ วุจจติ รูปํ สนฺติเกฯ ตํ ตํ วา ปน รูปํ อุปาทาเยปาทาย
รูปํ ทูเร สนฺติเก ทณฺณพฺพา

๒. เวทนากฺขนฺธ

๘. ตตถ กตโม เวทนากฺขนฺธ? ยา กาจิ เวทนา อตฺตตานาคตฺตปจฺจุปปนฺนา อชฺฌตฺตา วา
พหิทฺธา วา โอฟาริกา วา สุขุมਾ วา หีนา วา ปณฺเฑตา วา ยา ทูเร สนฺติเก วา, ตเทกชฺฌํ อภิ
สณฺณหิตฺวา อภิสงฺขิปปิตฺวา – อयํ วุจจติ เวทนากฺขนฺธฯ

๙. ตตถ กตมา เวทนา อตฺตตา? ยา เวทนา อตฺตตา นิรฺทฺธา วิคฺตา วิปริณฺตา อตถฺงคฺตา
อพกตถฺงคฺตา อุปปชฺชิตฺวา วิคฺตา อตฺตตา อตฺตํเสน สงฺคหิตา, สุขา เวทนา ทุกฺขา เวทนา อ
ทุกฺขมสุขา เวทนา – อยํ วุจจติ เวทนา อตฺตตาฯ

ตตถ กตมา เวทนา อนาคตา? ยา เวทนา อชาตา อภูตา อสณฺชาตา อนิพฺพตฺตา อนภิ
นิพฺพตฺตา ปาตฺภูตา อนุปฺปนฺนา อสมฺปนฺนา อนนฺถิลฺลา อสมฺถิลฺลา อนาคตา อนาคตํเสน
สงฺคหิตา, สุขา เวทนา ทุกฺขา เวทนา อทุกฺขมสุขา เวทนา – อยํ วุจจติ เวทนา อนาคตาฯ

ตตถ กตมา เวทนา ปจฺจุปปนฺนา? ยา เวทนา ชาตา ภูตา สณฺชาตา นิพฺพตฺตา อภิ
นิพฺพตฺตา ปาตฺภูตา อุปปนฺนา สมฺปนฺนา อณฺถิลฺลา สมฺถิลฺลา ปจฺจุปปนฺนา ปจฺจุปปนฺนํเสน
สงฺคหิตา, สุขา เวทนา ทุกฺขา เวทนา อทุกฺขมสุขา เวทนา – อยํ วุจจติ เวทนา ปจฺจุปปนฺนาฯ

๑๐. ตตถ กตมา เวทนา อชฺฌตฺตา? ยา เวทนา เตสํ เตสํ สตตานํ อชฺฌตฺตํ ปจฺจตฺตํ นิ
ยกา ปาฐิปคฺคสิกา อุปาทินฺนา, สุขา เวทนา ทุกฺขา เวทนา อทุกฺขมสุขา เวทนา – อยํ วุจจติ
เวทนา อชฺฌตฺตาฯ

ตตถ กตมา เวทนา พหิทฺธา? ยา เวทนา เตสํ เตสํ สตตานํ สรปคฺคลานํ อชฺฌตฺตํ
ปจฺจตฺตํ นิยกา ปาฐิปคฺคสิกา อุปาทินฺนา, สุขา เวทนา ทุกฺขา เวทนา อทุกฺขมสุขา เวทนา –
อยํ วุจจติ เวทนา พหิทฺธาฯ

๑๑. ตตถ กตมา เวทนา โอฟ้าริกา สุขมา? อกุสลา เวทนา โอฟ้าริกา, กุสลาพยากตา เวทนา สุขมาฯ กุสลากุสลา เวทนา โอฟ้าริกา, อพยากตา เวทนา สุขมาฯ ทุกขา เวทนา โอฟ้าริกา, สุขา จ อทุกขมสุขา จ เวทนา สุขมาฯ สุขทุกขา เวทนา โอฟ้าริกา, อทุกขมสุขา เวทนา สุขมาฯ อสมาปนฺนสฺส เวทนา โอฟ้าริกา, สมาปนฺนสฺส เวทนา สุขมาฯ สาสวา เวทนา โอฟ้าริกา, อนาสวา เวทนา สุขมาฯ ตํ ตํ วา ปน เวทณํ อุปาทายูปาทาย เวทนา โอฟ้าริกา สุขมา ทฏฐัพพาฯ

๑๒. ตตถ กตมา เวทนา หีนา ปณฺเฑตา? อกุสลา เวทนา หีนา, กุสลาพยากตา เวทนา ปณฺเฑตาฯ กุสลากุสลา เวทนา หีนา, อพยากตา เวทนา ปณฺเฑตาฯ ทุกขา เวทนา หีนา, สุขา จ อทุกขมสุขา จ เวทนา ปณฺเฑตาฯ สุขทุกขา เวทนา หีนา, อทุกขมสุขา เวทนา ปณฺเฑตาฯ อสมาปนฺนสฺส เวทนา หีนา, สมาปนฺนสฺส เวทนา ปณฺเฑตาฯ สาสวา เวทนา หีนา, อนาสวา เวทนา ปณฺเฑตาฯ ตํ ตํ วา ปน เวทณํ อุปาทายูปาทาย เวทนา หีนา ปณฺเฑตา ทฏฐัพพาฯ

๑๓. ตตถ กตมา เวทนา ทุเร? อกุสลา เวทนา กุสลาพยากตาหิ เวทนาหิ ทุเร; กุสลาพยากตา เวทนา อกุสลาย เวทนาย ทุเร; กุสลา เวทนา อกุสลาพยากตาหิ เวทนาหิ ทุเร; อกุสลาพยากตา เวทนา กุสลาย เวทนาย ทุเร; อพยากตา เวทนา กุสลากุสลาหิ เวทนาหิ ทุเร; กุสลากุสลา เวทนา อพยากตาย เวทนาย ทุเรฯ ทุกขา เวทนา สุขาย จ อทุกขมสุขาย จ เวทนาหิ ทุเร; สุขา จ อทุกขมสุขา จ เวทนา ทุกขาย เวทนาย ทุเร; สุขา เวทนา ทุกขาย จ อทุกขมสุขาย จ เวทนาหิ ทุเร; ทุกขา จ อทุกขมสุขา จ เวทนา สุขาย เวทนาย ทุเร; อทุกขมสุขา เวทนา สุขทุกขาหิ เวทนาหิ ทุเร; สุขทุกขา เวทนา อทุกขมสุขาย เวทนาย ทุเรฯ อสมาปนฺนสฺส เวทนา สมาปนฺนสฺส เวทนาย ทุเร; สมาปนฺนสฺส เวทนา อสมาปนฺนสฺส เวทนาย ทุเรฯ สาสวา เวทนา อนาสวาย เวทนาย ทุเร; อนาสวา เวทนา สาสวาย เวทนาย ทุเร — อयํ วุจฺจติ เวทนา ทุเรฯ

ตตถ กตมา เวทนา สนฺติเก? อกุสลา เวทนา อกุสลาย เวทนาย สนฺติเก; กุสลา เวทนา กุสลาย เวทนาย สนฺติเก; อพยากตา เวทนา อพยากตาย เวทนาย สนฺติเกฯ ทุกขา เวทนา ทุกขาย เวทนาย สนฺติเก; สุขา เวทนา สุขาย เวทนาย สนฺติเก; อทุกขมสุขา เวทนา อทุกขมสุขาย เวทนาย สนฺติเกฯ อสมาปนฺนสฺส เวทนา อสมาปนฺนสฺส เวทนาย สนฺติเก; สมาปนฺนสฺส เวทนา สมาปนฺนสฺส เวทนาย สนฺติเกฯ สาสวา เวทนา สาสวาย เวทนาย สนฺติเก; อนาสวา เวทนา อนาสวาย เวทนาย สนฺติเกฯ อयํ วุจฺจติ เวทนา สนฺติเกฯ ตํ ตํ วา ปน เวทณํ อุปาทายูปาทาย เวทนา ทุเร สนฺติเก ทฏฐัพพาฯ

๓. สณฺญาภขโนธ

๑๔. ตตถ กตโม สณฺญาภขโนธ? ยถา กาลิ สณฺญา อตฺตึตานาคตฺตปจฺจุปปนฺนา อชฺฌตฺตา วา พหิทฺธา วา โอฟ้าริกา วา สุขมา วา หีนา วา ปณฺเฑตา วา ยถา ทุเร สนฺติเก วา ตเทกขณํ อภิสณฺญหิตฺวา อภิสงฺขิปิตฺวา — อยํ วุจฺจติ สณฺญาภขโนธฯ

๑๕. ตตถ กตมา สณฺญา อตฺตึตา? ยถา สณฺญา อตฺตึตา นิรุทฺธา วิคตา วิปริณฺตา อตฺถงฺคตา อพฺภตฺถงฺคตา อุปฺปชฺชิตฺวา วิคตา อตฺตึตา อตฺตึตฺเสน สงฺคหิตา, จกฺขสมฺพสฺสชา สณฺญา โสธสมฺพสฺสชา สณฺญา ขานสมฺพสฺสชา สณฺญา ชิวหาสมฺพสฺสชา สณฺญา กายสมฺพสฺสชา สณฺญา มโนสมฺพสฺสชา สณฺญา — อยํ วุจฺจติ สณฺญา อตฺตึตาฯ

ตตถ กตมา สญญา อนาคตา? ยา สญญา อชาตา อฏตา อสญชาตา อนิพพตตา อนภิ
นิพพตตา อปาตฏตา อนุปปนนา อสมุปปนนา อนญฺฐิตา อสมญฺฐิตา อนาคตา อนาคตฺเสน
สงคหิตา, จกขุสมฺพสฺสชา สญญา โสตสมฺพสฺสชา สญญา ขานสมฺพสฺสชา สญญา ชิวหา
สมฺพสฺสชา สญญา กายสมฺพสฺสชา สญญา มโนสมฺพสฺสชา สญญา – อຍ် ဘုဒ္ဓတိ สญญา
อนาคตาฯ

ตตถ กตมา สญญา ปจฺจุปปนนา? ยา สญญา ชาตา ภูตา สญชาตา นิพพตตา อภิ
นิพพตตา ปาตฏตา อุปปนนา สมุปปนนา ญฺฐิตา สมญฺฐิตา ปจฺจุปปนนา ปจฺจุปปนฺนฺเสน สง
คหิตา, จกขุสมฺพสฺสชา สญญา โสตสมฺพสฺสชา สญญา ขานสมฺพสฺสชา สญญา ชิวหา
สมฺพสฺสชา สญญา กายสมฺพสฺสชา สญญา มโนสมฺพสฺสชา สญญา – อຍ် ဘုဒ္ဓတိ สญญา ปจ
ຈုပ္ပနနာฯ

๑๖. ตตถ กตมา สญญา อชฺฌตตา? ยา สญญา เตสํ เตสํ สตฺตานํ อชฺฌตตํ ปจฺจตตํ นิ
ยกา ปาฏิປคคฺลิกา อุปาทินฺนา, จกขุสมฺพสฺสชา สญญา โสตสมฺพสฺสชา สญญา ขาน
สมฺพสฺสชา สญญา ชิวหาสมฺพสฺสชา สญญา กายสมฺพสฺสชา สญญา มโนสมฺพสฺสชา
สญญา – อຍ် ဘုဒ္ဓတိ สญญา อชฺฌตတာฯ

ตตถ กตมา สญญา พหิทฺธา? ยา สญญา เตสํ เตสํ ပြေတတฺตานํ ပြေປคคလანํ อชฺฌตตํ
ปจฺจตตํ นียกา ปาฏิປคคလိက อุปาทินฺนา, จกขุสมฺพสฺสชา สญญา โสตสมฺพสฺสชา สญญา
ขานสมฺพสฺสชา สญญา ชิวหาสมฺพสฺสชา สญญา กายสมฺพสฺสชา สญญา มโนสมฺพสฺสชา
สญญา – อຍ် ဘုဒ္ဓတိ สญญา พหิทฺธาฯ

๑๗. ตตถ กตมา สญญา โอฟාරိกา สุขฺมา? ปฏฺวิขสมฺพสฺสชา สญญา โอฟාරိกา, อธิ
จฺนสมฺพสฺสชา สญญา สุขฺมาฯ อกฺສလာ สญญา โอฟාරိกา, กุສလာပ္ပယากตา สญญา สุขฺมาฯ ก
ສລາກຸສລາ สญญา โอฟාරိกา, อပ္ပယากตา สญญา สุขฺมาฯ ทกฺขาย เวทนาย สมປຍຸຕຕາ
ສญຢາ ໂອຟ້າຣິກາ, ສຸຂາຍ ຈ ອທຸກຸຂມສຸຂາຍ ຈ ເວທນາຢີ ສມປຍຸຕຕາ ສຢຢາ ສຸຂມາຢ ສຸທກ
ຂາຢີ ເວທນາຢີ ສມປຍຸຕຕາ ສຢຢາ ໂອຟ້າຣິກາ , ອທຸກຸຂມສຸຂາຍ ເວທນາຍ ສມປຍຸຕຕາ ສຢຢາ ສຸ
ຂມາຢ ອສມາປນນສສ ສຢຢາ ໂອຟ້າຣິກາ, ສມາປນນສສ ສຢຢາ ສຸຂມາຢ ສາສວາ ສຢຢາ
ໂອຟ້າຣິກາ, ອນາສວາ ສຢຢາ ສຸຂມາຢ ຕໍ ຕໍ ວາ ປນ ສຢຢູ ອປາທາຍຸປາທາຍ ສຢຢາ ໂອຟ້າຣິກາ
ສຸຂມາ ທຣຸຢຸພາຢ

๑๘. ตตถ กตมา สญญา หีนา ปณฺีตา? อกฺສလာ สญญา หีนา, กุສလာပ္ပยาทุกตา สญญา
ปณฺีตาฯ กุສลากุສလာ สญญา หีนา, อပ္ပยาทุกตา สญญา ปณฺีตาฯ ทกฺขาย เวทนาย สมປຍຸຕຕາ
ສຢຢາ ຢີນາ, ສຸຂາຍ ຈ ອທຸກຸຂມສຸຂາຍ ຈ ເວທນາຢີ ສມປຍຸຕຕາ ສຢຢາ ປຢຢີຕາຢ ສຸທກຸຂາຢີ
ເວທນາຢີ ສມປຍຸຕຕາ ສຢຢາ ຢີນາ, ອທຸກຸຂມສຸຂາຍ ເວທນາຍ ສມປຍຸຕຕາ ສຢຢາ ປຢຢີຕາຢ ອ
ສມາປນນສສ ສຢຢາ ຢີນາ, ສມາປນນສສ ສຢຢາ ປຢຢີຕາຢ ສາສວາ ສຢຢາ ຢີນາ, ອນາສວາ
ສຢຢາ ປຢຢີຕາຢ ຕໍ ຕໍ ວາ ປນ ສຢຢູ ອປາທາຍຸປາທາຍ ສຢຢາ ຢີນາ ປຢຢີຕາ ທຣຸຢຸພາຢ

๑๙. ตตถ กตมา สญญา ฑูเร? อกฺສလာ สญญา กุສလာပ္ပยาทุกตาหิ สญญาหิ ฑูเร; กุສลา
ပ္ပยาทุกตา สญญา อกฺສลาຍ ສຢຢາຍ ັູເຣ; ກຸສລາ ສຢຢາ ອກຸສລາພຸຍາກຕາຢີ ສຢຢາຢີ ັູເຣ;
ອກຸສລາພຸຍາກຕາ ສຢຢາ ກຸສລາຍ ສຢຢາຍ ັູເຣ ອພຸຍາກຕາ ສຢຢາ ກຸສລາກຸສລາຢີ ສຢຢາຢີ
ັູເຣ; ກຸສລາກຸສລາ ສຢຢາ ອພຸຍາກຕາຍ ສຢຢາຍ ັູເຣ ທກຸຂາຍ ເວທນາຍ ສມປຍຸຕຕາ ສຢຢາ
ສຸຂາຍ ຈ ອທຸກຸຂມສຸຂາຍ ຈ ເວທນາຢີ ສມປຍຸຕຕາຢີ ສຢຢາຢີ ັູເຣ; ສຸຂາຍ ຈ ອທຸກຸຂມສຸຂາຍ ຈ

เวทนาหิ สมฺปยุตฺตา สญฺญา ทุกฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตาย สญฺญาย ทูเร; สุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา สญฺญา ทุกฺขาย จ อทุกฺขมสุขาย จ เวทนาหิ สมฺปยุตฺตาหิ สญฺญาหิ ทูเร; ทุกฺขาย จ อทุกฺขมสุขาย จ เวทนาหิ สมฺปยุตฺตา สญฺญา สุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตาย สญฺญาย ทูเร; อทุกฺขมสุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา สญฺญา สุขทุกฺขาหิ เวทนาหิ สมฺปยุตฺตาหิ สญฺญาหิ ทูเร; สุขทุกฺขาหิ เวทนาหิ สมฺปยุตฺตา สญฺญา อทุกฺขมสุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตาย สญฺญาย ทูเร; อสมํปन्नสฺส สญฺญา สมํปन्नสฺส สญฺญาย ทูเร; สมํปन्नสฺส สญฺญา อสมํปन्नสฺส สญฺญาย ทูเร; สํสวํ สญฺญา อนํสวํ สญฺญาย ทูเร; อนํสวํ สญฺญา สํสวํ สญฺญาย ทูเร – อโย วุจฺจติ สญฺญา ทูเรฯ

ตตฺถ กตฺมา สญฺญา สนฺติเก? อกฺสลา สญฺญา อกฺสลา ย สญฺญาย สนฺติเก; กฺสลา สญฺญา กฺสลา ย สญฺญาย สนฺติเก; อพฺยํกตา สญฺญา อพฺยํกตา ย สญฺญาย สนฺติเกฯ ทุกฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา สญฺญา ทุกฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตาย สญฺญาย สนฺติเก; สุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา สญฺญา สุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตาย สญฺญาย สนฺติเก; อทุกฺขมสุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา สญฺญา อทุกฺขมสุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตาย สญฺญาย สนฺติเกฯ อสมํปन्नสฺส สญฺญา อสมํปन्नสฺส สญฺญาย สนฺติเก; สมํปन्नสฺส สญฺญา สมํปन्नสฺส สญฺญาย สนฺติเกฯ สํสวํ สญฺญา สํสวํ สญฺญาย สนฺติเก; อนํสวํ สญฺญา อนํสวํ สญฺญาย สนฺติเกฯ อโย วุจฺจติ สญฺญา สนฺติเกฯ ตํ ตํ วา ปน สญฺญํ อุปาทายูปาทาย สญฺญา ทูเร สนฺติเก ทณฺณพฺพาฯ

๔. สงฺขารกฺขโนธ

๒๐. ตตฺถ กตโม สงฺขารกฺขโนธ? เย เกจิ สงฺขารา อตีตํ นาคตปฺปจฺจปฺปนฺนา อชฺฌตฺตา วา พหิทฺธา วา โอฟํริกา วา สุขฺมา วา หีนา วา ปณฺีตา วา เย ทูเร สนฺติเก วา, ตเทกฺษณํ อภิสญฺญหิตฺวา อภิสงฺขีปิตฺวา – อโย วุจฺจติ สงฺขารกฺขโนธฯ

๒๑. ตตฺถ กตเม สงฺขารา อตีตา? เย สงฺขารา อตีตา นิรุทฺธา วิคฺตา วิปริณฺตา อตฺถงฺกตา อพฺภตฺถงฺกตา อุปฺปชฺชิตฺวา วิคฺตา อตีตา อตีตํ เสน สงฺคหิตา, จกฺขุสมฺพสฺสชา เจตนา โสตสมฺพสฺสชา เจตนา ขานสมฺพสฺสชา เจตนา ขิวหาสมฺพสฺสชา เจตนา กายสมฺพสฺสชา เจตนา มโนสมฺพสฺสชา เจตนา – อีเม วุจฺจนฺติ สงฺขารา อตีตาฯ

ตตฺถ กตเม สงฺขารา อนาคตา? เย สงฺขารา อชาตา อภฺตา อสยฺชาตา อนิพฺพตฺตา อนภินิพฺพตฺตา อปาทฺภฺตา อนุปฺปนฺนา อสมฺปฺปนฺนา อนญฺจลิตา อสมฺญจลิตา อนาคตา อนาคตํ เสน สงฺคหิตา, จกฺขุสมฺพสฺสชา เจตนา โสตสมฺพสฺสชา เจตนา ขานสมฺพสฺสชา เจตนา ขิวหาสมฺพสฺสชา เจตนา กายสมฺพสฺสชา เจตนา มโนสมฺพสฺสชา เจตนา – อีเม วุจฺจนฺติ สงฺขารา อนาคตาฯ

ตตฺถ กตเม สงฺขารา ปจฺจปฺปนฺนา? เย สงฺขารา ชาตา ภฺตา สยฺชาตา นิพฺพตฺตา อภินิพฺพตฺตา ปาทฺภฺตา อุปฺปนฺนา สมฺปนฺนา อญฺจลิตา สมฺญจลิตา ปจฺจปฺปนฺนา ปจฺจปฺปนฺนํ เสน สงฺคหิตา, จกฺขุสมฺพสฺสชา เจตนา โสตสมฺพสฺสชา เจตนา ขานสมฺพสฺสชา เจตนา ขิวหาสมฺพสฺสชา เจตนา กายสมฺพสฺสชา เจตนา มโนสมฺพสฺสชา เจตนา – อีเม วุจฺจนฺติ สงฺขารา ปจฺจปฺปนฺนาฯ

๒๒. ตตถ กตเม สงฺขารอ อษฺมตฺตา? เย สงฺขารอ เตสํ เตสํ สตฺตานํ อษฺมตฺตํ ปจฺจตฺตํ
นียกา ปาฏิปคฺคลิกา อุปาทินฺนา, จกฺขุสมฺพสฺสชา เจตนา โสตสมฺพสฺสชา เจตนา ขาน
สมฺพสฺสชา เจตนา ชิวหาสมฺพสฺสชา เจตนา กายสมฺพสฺสชา เจตนา มโนสมฺพสฺสชา เจตนา
— อิมะ วุจฺจนฺติ สงฺขารอ อษฺมตฺตาฯ

ตตถ กตเม สงฺขารอ พหิทฺธา? เย สงฺขารอ เตสํ เตสํ ปฺรสฺตฺตานํ ปฺรปคฺคฺลานํ อษฺมตฺตํ
ปจฺจตฺตํ นียกา ปาฏิปคฺคลิกา อุปาทินฺนา, จกฺขุสมฺพสฺสชา เจตนา โสตสมฺพสฺสชา เจตนา
ขานสมฺพสฺสชา เจตนา ชิวหาสมฺพสฺสชา เจตนา กายสมฺพสฺสชา เจตนา มโนสมฺพสฺสชา
เจตนา — อิมะ วุจฺจนฺติ สงฺขารอ พหิทฺธาฯ

๒๓. ตตถ กตเม สงฺขารอ โอฟาริกา สุขฺมา? อกฺสลา สงฺขารอ โอฟาริกา, กุสลาพฺยาก
ตา สงฺขารอ สุขฺมาฯ กุสลากุสลา สงฺขารอ โอฟาริกา, อพฺยากตา สงฺขารอ สุขฺมาฯ ทกฺขาย
เวทนาย สมฺปยุตฺตา สงฺขารอ โอฟาริกา, สุขาย จ อทกฺขมสุขาย จ เวทนาหิ สมฺปยุตฺตา สง
ขารอ สุขฺมาฯ สุขทกฺขาหิ เวทนาหิ สมฺปยุตฺตา สงฺขารอ โอฟาริกา, อทกฺขมสุขาย เวทนาย
สมฺปยุตฺตา สงฺขารอ สุขฺมาฯ อสมฺปาปนฺนสฺส สงฺขารอ โอฟาริกา, สมฺปาปนฺนสฺส สงฺขารอ สุข
มาฯ สาสวอ สงฺขารอ โอฟาริกา, อนาสวอ สงฺขารอ สุขฺมาฯ เต เต วา ปน สงฺขาระ อุปาทายฺปา
ทาย สงฺขารอ โอฟาริกา สุขฺมา ทญฺลฺลพฺพาฯ

๒๔. ตตถ กตเม สงฺขารอ หีนา ปณฺีตา? อกฺสลา สงฺขารอ หีนา, กุสลาพฺยากตา สงฺขา
รา ปณฺีตาฯ กุสลากุสลา สงฺขารอ หีนา, อพฺยากตา สงฺขารอ ปณฺีตาฯ ทกฺขาย เวทนาย สมฺป
ยุตฺตา สงฺขารอ หีนา , สุขาย จ อทกฺขมสุขาย จ เวทนาหิ สมฺปยุตฺตา สงฺขารอ ปณฺีตาฯ สุข
ทกฺขาหิ เวทนาหิ สมฺปยุตฺตา สงฺขารอ หีนา, อทกฺขมสุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา สงฺขารอ
ปณฺีตาฯ อสมฺปาปนฺนสฺส สงฺขารอ หีนา, สมฺปาปนฺนสฺส สงฺขารอ ปณฺีตาฯ สาสวอ สงฺขารอ หีนา,
อนาสวอ สงฺขารอ ปณฺีตาฯ เต เต วา ปน สงฺขาระ อุปาทายฺปาทาย สงฺขารอ หีนา ปณฺีตา
ทญฺลฺลพฺพาฯ

๒๕. ตตถ กตเม สงฺขารอ ทุเร? อกฺสลา สงฺขารอ กุสลาพฺยากเตหิ สงฺขาระหิ ทุเร; กุ
สลาพฺยากตา สงฺขารอ อกฺสเลหิ สงฺขาระหิ ทุเร; กุสลา สงฺขารอ อกฺสลาพฺยากเตหิ สงฺขาระหิ
ทุเร; อกฺสลาพฺยากตา สงฺขารอ กุสเลหิ สงฺขาระหิ ทุเร; อพฺยากตา สงฺขารอ กุสลากุสเลหิ
สงฺขาระหิ ทุเร; กุสลากุสลา สงฺขารอ อพฺยากเตหิ สงฺขาระหิ ทุเรฯ ทกฺขาย เวทนาย สมฺปยุต
ตา สงฺขารอ สุขาย จ อทกฺขมสุขาย จ เวทนาหิ สมฺปยุตฺเตหิ สงฺขาระหิ ทุเร; สุขาย จ อทก
ขมสุขาย จ เวทนาหิ สมฺปยุตฺตา สงฺขารอ ทกฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺเตหิ สงฺขาระหิ ทุเร; ส
ุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา สงฺขารอ ทกฺขาย จ อทกฺขมสุขาย จ เวทนาหิ สมฺปยุตฺเตหิ สงฺขา
รหิ ทุเร; ทกฺขาย จ อทกฺขมสุขาย จ เวทนาหิ สมฺปยุตฺตา สงฺขารอ สุขาย เวทนาย สมฺปยุ
ตฺเตหิ สงฺขาระหิ ทุเร; อทกฺขมสุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา สงฺขารอ สุขทกฺขาหิ เวทนาหิ
สมฺปยุตฺเตหิ สงฺขาระหิ ทุเร; สุขทกฺขาหิ เวทนาหิ สมฺปยุตฺตา สงฺขารอ อทกฺขมสุขาย เว
ทนาย สมฺปยุตฺเตหิ สงฺขาระหิ ทุเรฯ อสมฺปาปนฺนสฺส สงฺขารอ สมฺปาปนฺนสฺส สงฺขาระหิ ทุเร; สม
ปาปนฺนสฺส สงฺขารอ อสมฺปาปนฺนสฺส สงฺขาระหิ ทุเรฯ สาสวอ สงฺขารอ อนาสเวหิ สงฺขาระหิ ทุเร;
อนาสวอ สงฺขารอ สาสเวหิ สงฺขาระหิ ทุเรฯ อิมะ วุจฺจนฺติ สงฺขารอ ทุเรฯ

ตตถ กตเม สงฺขารอ สนฺติเก? อกฺสลา สงฺขารอ อกฺสลาณํ สงฺขารานํ สนฺติเก; กุสลา สง
ขารอ กุสลาณํ สงฺขารานํ สนฺติเก; อพฺยากตา สงฺขารอ อพฺยากตานํ สงฺขารานํ สนฺติเกฯ ทก
ขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา สงฺขารอ ทกฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตานํ สงฺขารานํ สนฺติเก; สุขาย

เวทนาย สมปยุตตา สงฆารา สุขาย เวทนาย สมปยุตตานํ สงฆารานํ สนฺติเก; อทุกขมสุขาย เวทนาย สมปยุตตา สงฆารอทุกขมสุขาย เวทนาย สมปยุตตานํ สงฆารานํ สนฺติเกฯ อสมาปนฺนสฺส สงฆารอสมาปนฺนสฺส สงฆารานํ สนฺติเก; สมาปนฺนสฺส สงฆารสมาปนฺนสฺส สงฆารานํ สนฺติเกฯ สาสวสงฆาราสาวานํ สงฆารานํ สนฺติเก; อนาสวสงฆารอนาสวานํ สงฆารานํ สนฺติเกฯ อิมะ วุจฺจติ สงฆารสนฺติเกฯ เต เต วา ปน สงฆาเร อุปาทายูปาทาย สงฆาราทูเร สนฺติเก ทฏฺฐพฺพาฯ

๕. วิญญานกฺขนฺธ

๒๖. ตตฺถ กตโม วิญญานกฺขนฺธ? ยํ กิณฺจ วิญญานํ อตีตํ นาคตปฺปจฺจปฺปนํ อชฺฌตฺตํ วา พหิทฺธา วา โอฟาริกํ วา สุขุมํ วา หีนํ วา ปณฺีตํ วา ยํ ทูเร สนฺติเก วา, ตเทกขณํ อภิสณฺณํ หิตฺวา อภิสงฺขีปิตฺวา – อยํ วุจฺจติ วิญญานกฺขนฺธฯ

๒๗. ตตฺถ กตมํ วิญญานํ อตีตํ? ยํ วิญญานํ อตีตํ นินฺรุทํ วิคตํ วิปริณตํ อตฺถกตํ อพฺกตฺถกตํ อุปฺปชฺชิตฺวา วิคตํ อตีตํ อตีตํเสน สงฺคหิตํ, จกฺขวิญญานํ โสตวิญญานํ ฆานวิญญานํ ชิวหาวิญญานํ กายวิญญานํ มโนวิญญานํ – อิทํ วุจฺจติ วิญญานํ อตีตํฯ

ตตฺถ กตมํ วิญญานํ อนาคตํ? ยํ วิญญานํ อชาตํ อกฺกตํ อสณฺชาตํ อนินฺพุพฺพตํ อนภินินฺพุพฺพตํ อปาตฺกฺกตํ อนุปฺปนํ อสมฺมุทฺตํ อสมฺมุทฺตํ อนาคตํ อนาคตํเสน สงฺคหิตํ, จกฺขวิญญานํ โสตวิญญานํ ฆานวิญญานํ ชิวหาวิญญานํ กายวิญญานํ มโนวิญญานํ – อิทํ วุจฺจติ วิญญานํ อนาคตํฯ

ตตฺถ กตมํ วิญญานํ ปจฺจปฺปนํ? ยํ วิญญานํ ชาตํ กฺกตํ สณฺชาตํ นินฺพุพฺพตํ อภินินฺพุพฺพตํ ปาตฺกฺกตํ อุปฺปนํ สมฺมุทฺตํ อสมฺมุทฺตํ ปจฺจปฺปนํ ปจฺจปฺปนํเสน สงฺคหิตํ, จกฺขวิญญานํ โสตวิญญานํ ฆานวิญญานํ ชิวหาวิญญานํ กายวิญญานํ มโนวิญญานํ – อิทํ วุจฺจติ วิญญานํ ปจฺจปฺปนํฯ

๒๘. ตตฺถ กตมํ วิญญานํ อชฺฌตฺตํ? ยํ วิญญานํ เตสํ เตสํ สตฺตานํ อชฺฌตฺตํ ปจฺจตฺตํ นียกํ ปาฏิปคฺคลิกํ อุปาทินฺนํ, จกฺขวิญญานํ โสตวิญญานํ ฆานวิญญานํ ชิวหาวิญญานํ กายวิญญานํ มโนวิญญานํ – อิทํ วุจฺจติ วิญญานํ อชฺฌตฺตํฯ

ตตฺถ กตมํ วิญญานํ พหิทฺธา? ยํ วิญญานํ เตสํ เตสํ ปฺรสตฺตานํ ปฺรปคฺคลานํ อชฺฌตฺตํ ปจฺจตฺตํ นียกํ ปาฏิปคฺคลิกํ อุปาทินฺนํ, จกฺขวิญญานํ โสตวิญญานํ ฆานวิญญานํ ชิวหาวิญญานํ กายวิญญานํ มโนวิญญานํ – อิทํ วุจฺจติ วิญญานํ พหิทฺธาฯ

๒๙. ตตฺถ กตมํ วิญญานํ โอฟาริกํ สุขุมํ? อกฺุสฺสํ วิญญานํ โอฟาริกํ, กุสฺลาพฺยากตา วิญญานา สุขุมํฯ กุสฺลากุสฺลา วิญญานา โอฟาริกา , อพฺยากตํ วิญญานํ สุขุมํฯ ทกฺขาย เวทนาย สมปยุตตํ วิญญานํ โอฟาริกํ, สุขาย จ อทุกขมสุขาย จ เวทนาหิ สมปยุตตา วิญญานา สุขุมํฯ สุขทกฺขายหิ เวทนาหิ สมปยุตตา วิญญานา โอฟาริกา, อทุกขมสุขาย เวทนาย สมปยุตตํ วิญญานํ สุขุมํฯ อสมาปนฺนสฺส วิญญานํ โอฟาริกํ, สมาปนฺนสฺส วิญญานํ สุขุมํฯ สาสวํ วิญญานํ โอฟาริกํ, อนาสวํ วิญญานํ สุขุมํฯ ตํ ตํ วา ปน วิญญานํ อุปาทายูปาทาย วิญญานํ โอฟาริกํ สุขุมํ ทฏฺฐพฺพาฯ

๓๐. ตตถ กตมํ วิญญาณํ หีนํ ปณฺีตํ? อกฺขลํ วิญญาณํ หีนํ, กุสลาพฺยากตา วิญญาณา ปณฺีตา ๕ กุสลากุสลา วิญญาณา หีนา, อพฺยากตํ วิญญาณํ ปณฺีตํ ๕ ทุคฺขาเย เวทนาย สมฺปยุตฺตํ วิญญาณํ หีนํ, สุขาย ๖ อทุคฺخمสุขาย ๖ เวทนาหิ สมฺปยุตฺตา วิญญาณา ปณฺีตา ๕ สุข ทุคฺขาหิ เวทนาหิ สมฺปยุตฺตา วิญญาณา หีนา, อทุคฺخمสุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตํ วิญญาณํ ปณฺีตํ ๕ อสมฺมาปฺนฺนสฺส วิญญาณํ หีนํ, สมฺมาปฺนฺนสฺส วิญญาณํ ปณฺีตํ ๕ สาสวํ วิญญาณํ หีนํ, อนาสวํ วิญญาณํ ปณฺีตํ ๕ ตํ ตํ วา ปน วิญญาณํ อุปาทาเยปาทาย วิญญาณํ หีนํ ปณฺีตํ ทภฺฐพฺพํ ๕

๓๑. ตตถ กตมํ วิญญาณํ ทฺูเร? อกฺขลํ วิญญาณํ กุสลาพฺยาเกตฺหิ วิญญาณฺเหหิ ทฺูเร; กุสลาพฺยาเกตฺหา วิญญาณา อกฺขลา วิญญาณา ทฺูเร; กุสลํ วิญญาณํ อกฺขลาพฺยาเกตฺหิ วิญญาณฺเหหิ ทฺูเร; อกฺขลาพฺยาเกตฺหา วิญญาณา กุสลา วิญญาณา ทฺูเร; อพฺยากตํ วิญญาณํ กุสลากุสเลหิ วิญญาณฺเหหิ ทฺูเร; กุสลากุสลา วิญญาณา อพฺยาเกตฺหา วิญญาณา ทฺูเร ๕ ทุคฺขาเย เวทนาย สมฺปยุตฺตํ วิญญาณํ สุขาย ๖ อทุคฺخمสุขาย ๖ เวทนาหิ สมฺปยุตฺเตหิ วิญญาณฺเหหิ ทฺูเร; สุขาย ๖ อทุคฺخمสุขาย ๖ เวทนาหิ สมฺปยุตฺตา วิญญาณา ทุคฺขาเย เวทนาย สมฺปยุตฺตา วิญญาณา ทฺูเร; สุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตํ วิญญาณํ ทุคฺขาเย ๖ อทุคฺخمสุขาย ๖ เวทนาหิ สมฺปยุตฺเตหิ วิญญาณฺเหหิ ทฺูเร; ทุคฺขาเย ๖ อทุคฺخمสุขาย ๖ เวทนาหิ สมฺปยุตฺตา วิญญาณา สุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา วิญญาณา ทฺูเร; อทุคฺخمสุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตํ วิญญาณํ สุข ทุคฺขาหิ เวทนาหิ สมฺปยุตฺเตหิ วิญญาณฺเหหิ ทฺูเร; สุข ทุคฺขาหิ เวทนาหิ สมฺปยุตฺตา วิญญาณา อทุคฺخمสุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา วิญญาณา ทฺูเร ๕ อสมฺมาปฺนฺนสฺส วิญญาณํ สมฺมาปฺนฺนสฺส วิญญาณา ทฺูเร; สมฺมาปฺนฺนสฺส วิญญาณํ อสมฺมาปฺนฺนสฺส วิญญาณา ทฺูเร ๕ สาสวํ วิญญาณํ อนาสวา วิญญาณา ทฺูเร; อนาสวํ วิญญาณํ สาสวา วิญญาณา ทฺูเร – อิทํ วุจฺจติ วิญญาณํ ทฺูเร ๕

ตตถ กตมํ วิญญาณํ สนฺติเก? อกฺขลํ วิญญาณํ อกฺขลสฺส วิญญาณสฺส สนฺติเก; กุสลํ วิญญาณํ กุสลสฺส วิญญาณสฺส สนฺติเก; อพฺยากตํ วิญญาณํ อพฺยาเกตฺส วิญญาณสฺส สนฺติเก ๕ ทุคฺขาเย เวทนาย สมฺปยุตฺตํ วิญญาณํ ทุคฺขาเย เวทนาย สมฺปยุตฺตสฺส วิญญาณสฺส สนฺติเก; สุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตํ วิญญาณํ สุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตสฺส วิญญาณสฺส สนฺติเก; อทุคฺخمสุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตํ วิญญาณํ อทุคฺخمสุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตสฺส วิญญาณสฺส สนฺติเก ๕ อสมฺมาปฺนฺนสฺส วิญญาณํ อสมฺมาปฺนฺนสฺส วิญญาณสฺส สนฺติเก; สมฺมาปฺนฺนสฺส วิญญาณํ สมฺมาปฺนฺนสฺส วิญญาณสฺส สนฺติเก ๕ สาสวํ วิญญาณํ สาสวสฺส วิญญาณสฺส สนฺติเก; อนาสวํ วิญญาณํ อนาสวสฺส วิญญาณสฺส สนฺติเก – อิทํ วุจฺจติ วิญญาณํ สนฺติเก ๕ ตํ ตํ วา ปน วิญญาณํ อุปาทาเยปาทาย วิญญาณํ ทฺูเร สนฺติเก ทภฺฐพฺพํ ๕

สฺตตฺตฺนตฺตภาชนียํ ๕

๒. อภิธมฺมภาชนียํ

๓๒. ปญฺจกฺขนฺธา – รุปกฺขนฺธ, เวทนากฺขนฺธ, สณฺญา กฺขนฺธ, สงฺขารกฺขนฺธ, วิญญาณกฺขนฺธ ๕

๑. รุปกฺขนฺธ

๓๓. ตตถ กตโม รุปกฺขนฺธ? เอกฺวิธเณ รุปกฺขนฺธ – สพฺพํ รุปํ น เหนตฺ, อเหตฺกํ, เหนตฺวิปฺปยุตฺตํ, สปปปฺจจยํ, สงฺขตํ, รุปํ, โลกียํ, สาสวํ, สํโยชนียํ, คนฺถนียํ, โอยนียํ, โยคนียํ, นีวรณียํ,

ปารามภูมฺ, อุปาทานียํ, สํกิลลํ, อพฺยาทํ, อนารมมณํ, อเจตสิกํ, จิตฺตวิปฺปยฺตํ, เนววิปากน
วิปากธมฺมณํ, อสํกิลลํ, สํกิลลํ, น สวิตกกสฺวิจาร์, น อวิตกกวิจาร์, น อวิตกกอวิจาร์, น
ปีตีสหคตํ, น สุขสหคตํ, น อเปกฺขาสหคตํ, เนว ทสฺสเนน น ภาวนาย ปหาตพฺพํ, เนว
ทสฺสเนน น ภาวนาย ปหาตพฺพเหตุกํ, เนววจฺยคามินาปจฺยคามิ, เนวเสกฺขนาเสกฺขํ, ปรีตํ,
กามาจฺรํ, น รูปาจฺรํ, น อรูปาจฺรํ, ปรียาปนฺนํ, โน อปรียาปนฺนํ, อนิยตํ, อนิยฺยานิกํ, อุป
ปนฺนํ, จหิ วิณฺญาณเหติ วิณฺญญํ, อนิจฺจํ, ชฺราก็ภูตํ, เหว์ เอกฺวิเชน รูปกฺขโนธ

ทฺวิเชน รูปกฺขโนธ – อตฺถิ รูปํ อุปาทา, อตฺถิ รูปํ โน อุปาทา [นุปาทา (สี. ก.)] ๑ อตฺถิ รูปํ
อุปาทินฺนํ, อตฺถิ รูปํ อนุปาทินฺนํ ๑ อตฺถิ รูปํ อุปาทินฺนูปาทานียํ, อตฺถิ รูปํ อนุปาทินฺนูปาทา
นียํ ๑ อตฺถิ รูปํ สนิทสฺสนํ, อตฺถิ รูปํ อนิทสฺสนํ ๑ อตฺถิ รูปํ สปปปฏิขํ, อตฺถิ รูปํ อปปปฏิขํ ๑ อตฺถิ รูปํ
อินฺทริยํ, อตฺถิ รูปํ น อินฺทริยํ ๑ อตฺถิ รูปํ มหาภูตํ, อตฺถิ รูปํ น มหาภูตํ ๑ อตฺถิ รูปํ วิณฺญตฺติ,
๑ อตฺถิ รูปํ น วิณฺญตฺติ ๑ อตฺถิ รูปํ จิตฺตสมฺภูตํ, ๑ อตฺถิ รูปํ น จิตฺตสมฺภูตํ ๑ อตฺถิ รูปํ จิตฺตสฺสหา,
๑ อตฺถิ รูปํ น จิตฺตสฺสหา ๑ อตฺถิ รูปํ จิตฺตานุปริวตฺติ, ๑ อตฺถิ รูปํ น จิตฺตานุปริวตฺติ ๑ อตฺถิ รูปํ อชฺฌต
ตํ, ๑ อตฺถิ รูปํ พาหิรํ ๑ อตฺถิ รูปํ โอฟาริกํ, ๑ อตฺถิ รูปํ สุขมํ ๑ อตฺถิ รูปํ ทฺเว, ๑ อตฺถิ รูปํ สนฺติเก...เป.
... อตฺถิ รูปํ กพฺพีการอ อาหาโร, ๑ อตฺถิ รูปํ น กพฺพีการอ อาหาโร ๑ เหว์ ทฺวิเชน รูปกฺขโนธ

(ยถา รูปกฺกณฺธา วิภคตํ, ตถา อธิ วิภคิตพฺพํ)

ติวฺเชน รูปกฺขโนธ – ยํ ตํ รูปํ อชฺฌตตํ ตํ อุปาทา, ยํ ตํ รูปํ พาหิรํ ตํ อตฺถิ อุปาทา, อตฺถิ
โน อุปาทา ๑ ยํ ตํ รูปํ อชฺฌตตํ ตํ อุปาทินฺนํ, ยํ ตํ รูปํ พาหิรํ ตํ อตฺถิ อุปาทินฺนํ, อตฺถิ อนุปา
ตินฺนํ ๑ ยํ ตํ รูปํ อชฺฌตตํ ตํ อุปาทินฺนูปาทานียํ, ยํ ตํ รูปํ พาหิรํ ตํ อตฺถิ อุปาทินฺนูปาทานียํ,
๑ อตฺถิ อนุปาทินฺนูปาทานียํ...เป.... ยํ ตํ รูปํ อชฺฌตตํ ตํ น กพฺพีการอ อาหาโร, ยํ ตํ รูปํ พาหิ
รํ ตํ อตฺถิ กพฺพีการอ อาหาโร, ๑ อตฺถิ น กพฺพีการอ อาหาโร ๑ เหว์ ติวฺเชน รูปกฺขโนธ

จตฺตพฺพิเชน รูปกฺขโนธ – ยํ ตํ รูปํ อุปาทา ตํ อตฺถิ อุปาทินฺนํ, ๑ อตฺถิ อนุปาทินฺนํ; ยํ ตํ รูปํ
โน อุปาทา ตํ อตฺถิ อุปาทินฺนํ, ๑ อตฺถิ อนุปาทินฺนํ ๑ ยํ ตํ รูปํ อุปาทา ตํ อตฺถิ อุปาทินฺนูปาทา
นียํ, ๑ อตฺถิ อนุปาทินฺนูปาทานียํ; ยํ ตํ รูปํ โน อุปาทา ตํ อตฺถิ อุปาทินฺนูปาทานียํ, ๑ อตฺถิ อนุปา
ตินฺนูปาทานียํ ๑ ยํ ตํ รูปํ อุปาทา ตํ อตฺถิ สปปปฏิขํ, ๑ อตฺถิ อปปปฏิขํ; ยํ ตํ รูปํ โน อุปาทา ตํ อตฺถิ
สปปปฏิขํ, ๑ อตฺถิ อปปปฏิขํ ๑ ยํ ตํ รูปํ อุปาทา ตํ อตฺถิ โอฟาริกํ, ๑ อตฺถิ สุขมํ; ยํ ตํ รูปํ โน อุปาทา
๑ อตฺถิ โอฟาริกํ, ๑ อตฺถิ สุขมํ ๑ ยํ ตํ รูปํ อุปาทา ตํ อตฺถิ ทฺเว, ๑ อตฺถิ สนฺติเก; ยํ ตํ รูปํ โน อุปาทา
๑ อตฺถิ ทฺเว, ๑ อตฺถิ สนฺติเก...เป.... ทิฏฺฐํ, สุตํ, มุตํ, วิณฺญาตํ รูปํ ๑ เหว์ จตฺตพฺพิเชน รูปกฺขโนธ

ปญฺจวิเชน รูปกฺขโนธ – ปถวิธาคฺ, อาโปธาคฺ, เตโชธาคฺ, วาโยธาคฺ, ยญฺจ รูปํ อุปาทา ๑
๑ เหว์ ปญฺจวิเชน รูปกฺขโนธ

จพฺพิเชน รูปกฺขโนธ – จกฺขวิณฺญญํ รูปํ, โสตฺตวิณฺญญํ รูปํ, ขานวิณฺญญํ รูปํ, ชิวหา
วิณฺญญํ รูปํ, กายวิณฺญญํ รูปํ, มโนวิณฺญญํ รูปํ ๑ เหว์ จพฺพิเชน รูปกฺขโนธ

สตฺตวิเชน รูปกฺขโนธ – จกฺขวิณฺญญํ รูปํ, โสตฺตวิณฺญญํ รูปํ, ขานวิณฺญญํ รูปํ, ชิวหา
วิณฺญญํ รูปํ, กายวิณฺญญํ รูปํ, มโนธาคฺวิณฺญญํ รูปํ, มโนวิณฺญาณธาคฺวิณฺญญํ รูปํ ๑
๑ เหว์ สตฺตวิเชน รูปกฺขโนธ ๑

นววิเรน เวทนากุขโนธ – จกขุสมผสสชา เวทนา, โสตสมผสสชา เวทนา, ฆานสมผสสชา เวทนา, ขิวหาสมผสสชา เวทนา, กายสมผสสชา เวทนา, มโนธาตุสมผสสชา เวทนา, มโนวิญญานธาตุสมผสสชา เวทนา อตถิ กุสลา, อตถิ อกุสลา, อตถิ อพยากตาฯ เอวํ นววิเรน เวทนากุขโนธฯ

ทสวิเรน เวทนากุขโนธ – จกขุสมผสสชา เวทนา, โสตสมผสสชา เวทนา, ฆานสมผสสชา เวทนา, ขิวหาสมผสสชา เวทนา, กายสมผสสชา เวทนา อตถิ สุขา, อตถิ ทุกขา, มโนธาตุสมผสสชา เวทนา, มโนวิญญานธาตุสมผสสชา เวทนา อตถิ กุสลา, อตถิ อกุสลา, อตถิ อพยากตาฯ เอวํ ทสวิเรน เวทนากุขโนธฯ

๓๕. เอกวิเรน เวทนากุขโนธ – ผสสสมปยุโตตฯ

ทวิเรน เวทนากุขโนธ – อตถิ สเหตุโก, อตถิ อเหตุโกฯ

ติวิเรน เวทนากุขโนธ – อตถิ วิปาโก, อตถิ วิปากธมมธโมม, อตถิ เนววิปากนวิปากธมมธโมมฯ อตถิ อุปาตินุปาทานิโย, อตถิ อนุปาตินุปาทานิโย, อตถิ อนุปาตินอนุปาทานิโยฯ อตถิ สํกิลิฏฐสํกิลิโก, อตถิ อสํกิลิฏฐสํกิลิโก, อตถิ อสํกิลิฏฐอสํกิลิโกฯ อตถิ สวิตกกวิสวโร, อตถิ อวิตกกวิสวโร, อตถิ อวิตกกวิสวโรฯ อตถิ ทสฺสเนน ปหาตโพพ, อตถิ ภาวนาย ปหาตโพพ, อตถิ เนว ทสฺสเนน น ภาวนาย ปหาตโพพฯ อตถิ ทสฺสเนน ปหาตพพเหตุโก, อตถิ ภาวนาย ปหาตพพเหตุโก, อตถิ เนว ทสฺสเนน น ภาวนาย ปหาตพพเหตุโกฯ อตถิ อาจยคามิ, อตถิ อปจยคามิ, อตถิ เนวาจยคามินาปจยคามิฯ อตถิ เสโกข, อตถิ อเสโกข, อตถิ เนวเสกขนาเสโกขฯ อตถิ ปริโตต, อตถิ มหคคโต, อตถิ อปปมาโนฯ อตถิ ปริตตารมมโน, อตถิ มหคคตารมมโน, อตถิ อปปมาณารมมโนฯ อตถิ หีน, อตถิ มขฺฉิม, อตถิ ปณีโตฯ อตถิ มิจจตตนิยโต, อตถิ สมมตตนิยโต, อตถิ อนิยโตฯ อตถิ มคฺคารมมโน, อตถิ มคคเหตุโก, อตถิ มคคาคิปปติฯ อตถิ อุปปโนน, อตถิ อนุปปโนน, อตถิ อุปปาทีฯ อตถิ อตีโต, อตถิ อนาคโต, อตถิ ปจฺจุปปโนนฯ อตถิ อตีตารมมโน, อตถิ อนาคตารมมโน, อตถิ ปจฺจุปปนารมมโนฯ อตถิ อชฺฌโตต, อตถิ พหิโทธ, อตถิ อชฺฌตตพหิโทธฯ อตถิ อชฺฌตตารมมโน, อตถิ พหิทฺฐารมมโน, อตถิ อชฺฌตตพหิทฺฐารมมโน...เป....ฯ เอวํ ทสวิเรน เวทนากุขโนธฯ

๓๖. เอกวิเรน เวทนากุขโนธ – ผสสสมปยุโตตฯ

ทวิเรน เวทนากุขโนธ – อตถิ เหตุสมปยุโตต, อตถิ เหตุวิปยุโตต...เป.... อตถิ น เหตุสเหตุโก, อตถิ น เหตุอเหตุโกฯ อตถิ โลกิโย, อตถิ โลกุตตโรฯ อตถิ เกนจิ วิญญโยย, อตถิ เกนจิ น วิญญโยยฯ อตถิ สาสโว, อตถิ อนาสโวฯ อตถิ อาสวสมปยุโตต, อตถิ อาสววิปยุโตตฯ อตถิ อาสววิปยุตตาสาสโว, อตถิ อาสววิปยุตตอนาสโวฯ อตถิ สโยชนิโย, อตถิ อสโยชนิโยฯ อตถิ สโยชนสมปยุโตต, อตถิ สโยชนวิปยุโตตฯ อตถิ สโยชนวิปยุตตสโยชนิโย, อตถิ สโยชนวิปยุตตอสโยชนิโยฯ อตถิ คนถนิโย, อตถิ อคนถนิโยฯ อตถิ คนถสมปยุโตต, อตถิ คนถวิปยุโตตฯ อตถิ คนถวิปยุตตคนถนิโย, อตถิ คนถวิปยุตตอคนถนิโยฯ อตถิ โอชนิโย, อตถิ อโนชนิโยฯ อตถิ โอชนสมปยุโตต, อตถิ โอชนวิปยุโตตฯ อตถิ โอชนวิปยุตตโอชนิโย, อตถิ โอชนวิปยุตตอโนชนิโยฯ อตถิ โยคนิโย, อตถิ อโยคนิโยฯ อตถิ โยคสมปยุโตต, อตถิ โยควิปยุโตตฯ อตถิ โยควิปยุตตโยคนิโย, อตถิ โยควิปยุตตอโยคนิโยฯ อตถิ นีวรณิโย, อตถิ อนีวรณิโยฯ อตถิ นีวรณสมปยุโตต, อตถิ นีวรณ

วิปยุโตตตํ อตถิ นีวรรณวิปยุตตอนีวรรณโย, อตถิ นีวรรณวิปยุตตอนีวรรณโยฯ อตถิ ปราม
โณ, อตถิ อปรามโณฯ อตถิ ปรามาสสมปยุโตต, อตถิ ปรามาสวิปยุโตต ฯ อตถิ ปรามาส
วิปยุตตปรามโณ, อตถิ ปรามาสวิปยุตตอปรามโณฯ อตถิ อุปาทีโนน, อตถิ อนุปาที
โนนฯ อตถิ อุปาทานโย, อตถิ อนุปาทานโยฯ อตถิ อุปาทานสมปยุโตต, อตถิ อุปาทา
นวิปยุโตตฯ อตถิ อุปาทานวิปยุตตอุปาทานโย, อตถิ อุปาทานวิปยุตตอนุปาทานโยฯ
อตถิ สกิลลโก, อตถิ อสกิลลโกฯ อตถิ สกิลโณ, อตถิ อสกิลโณฯ อตถิ กิลลสมปยุ
โตต, อตถิ กิลลวิปยุโตตฯ อตถิ กิลลวิปยุตตสกิลลโก, อตถิ กิลลวิปยุตตอสกิลล
โกฯ อตถิ ทสฺสเนน ปหาตโปพ, อตถิ น ทสฺสเนน ปหาตโปพฯ อตถิ ภาวนาย ปหาตโปพ,
อตถิ น ภาวนาย ปหาตโปพฯ อตถิ ทสฺสเนน ปหาตพพเหตุโก, อตถิ น ทสฺสเนน ปหาตพพ
เหตุโกฯ อตถิ ภาวนาย ปหาตพพเหตุโก, อตถิ น ภาวนาย ปหาตพพเหตุโกฯ อตถิ สวิต
โก, อตถิ อวิตโกฯ อตถิ สวิจโร, อตถิ อวิจโรฯ อตถิ สปิปีติโก, อตถิ อปิปีติโกฯ อตถิ ปี
ติสทคโต, อตถิ น ปีติสทคโตฯ อตถิ กามาวจโร, อตถิ น กามาวจโรฯ อตถิ รูปาวจโร, อตถิ
น รูปาวจโรฯ อตถิ อรูปาวจโร, อตถิ น อรูปาวจโรฯ อตถิ ปริยาปโนน, อตถิ อปริยาปโนนฯ
อตถิ นิยุยานโก, อตถิ อนิยุยานโกฯ อตถิ นิยโต, อตถิ อนิยโตฯ อตถิ สอตุตโร, อตถิ อนตุต
โรฯ อตถิ สรโณ, อตถิ อรโณฯ

ติวิเรน เวทนากุขโนธ – อตถิ กุสโล, อตถิ อกุสโล, อตถิ อพฺยาโกโต...เป....ฯ เอวํ ทส
วิเรน เวทนากุขโนธฯ

๓๗. เอกวิเรน เวทนากุขโนธ – ผสฺสสมปยุโตตตํ

ทวิเรน เวทนากุขโนธ – อตถิ สรโณ, อตถิ อรโณฯ

ติวิเรน เวทนากุขโนธ – อตถิ วิปาโก, อตถิ วิปากธมฺมโมม, อตถิ เนววิปากนวิปาก
ธมฺมโมมฯ อตถิ อุปาทีนุปาทานโย...เป.... อตถิ อชฺฌตตารมฺมโณ, อตถิ พหิทฺธาร
มฺมโณ, อตถิ อชฺฌตตพหิทฺธารมฺมโณ...เป....ฯ เอวํ ทสวิเรน เวทนากุขโนธฯ

ทุกมูลกํฯ

๓๘. เอกวิเรน เวทนากุขโนธ – ผสฺสสมปยุโตตตํ

ทวิเรน เวทนากุขโนธ – อตถิ สเหตุโก, อตถิ อเหตุโกฯ

ติวิเรน เวทนากุขโนธ – อตถิ กุสโล, อตถิ อกุสโล, อตถิ อพฺยาโกโต...เป....ฯ เอวํ ทส
วิเรน เวทนากุขโนธฯ

๓๙. เอกวิเรน เวทนากุขโนธ – ผสฺสสมปยุโตตตํ

ทวิเรน เวทนากุขโนธ – อตถิ เหตุสมปยุโตต, อตถิ เหตุวิปยุโตตตํ

ติวิเรน เวทนากุขโนธ – อตถิ กุสโล, อตถิ อกุสโล, อตถิ อพฺยาโกโต...เป....ฯ เอวํ ทส
วิเรน เวทนากุขโนธฯ

๔๐. เอกวิเรน เวทนากุขโนธ – ผสฺสสมปยุโตตตํ

ทวิเรน เวทนากุขโนธ – อตถิ น เหตุสเหตุโก, อตถิ น เหตุอเหตุโกฯ อตถิ โลกีย, อตถิ โลกุตตโรฯ อตถิ เกนจิ วิญญูโยย, อตถิ เกนจิ น วิญญูโยยฯ อตถิ สาสโว, อตถิ อนาสโวฯ อตถิ อาสวสมปยุโตต, อตถิ อาสววิปยุโตตฯ อตถิ อาสววิปยุตตาสาสโว, อตถิ อาสววิปยุตตอนาสโว...เป.... อตถิ สรโณ, อตถิ อรโณฯ

ติวิเรน เวทนากุขโนธ – อตถิ กุสโล, อตถิ อกุสโล, อตถิ อพยากโต...เป....ฯ เหว ทส วิเรน เวทนากุขโนธฯ

๔๑. เอกวิเรน เวทนากุขโนธ – ผสสสมปยุโตตฯ

ทวิเรน เวทนากุขโนธ – อตถิ สเหตุโก, อตถิ อเหตุโกฯ

ติวิเรน เวทนากุขโนธ – อตถิ วิปาโก, อตถิ วิปากธมมธโมม, อตถิ เนววิปากนวิปากธมมธโมมฯ อตถิ อุปาทินนุปาทานิโย, อตถิ อนุปาทินนุปาทานิโย , อตถิ อนุปาทินนอนุปาทานิโยฯ อตถิ สังกิลิฏฐสํกิลีสโก, อตถิ อสํกิลิฏฐสํกิลีสโก, อตถิ อสํกิลิฏฐอสํกิลีสโกฯ อตถิ สวิตกุกสวิจาโร, อตถิ อวิตกุกวิจามโตต, อตถิ อวิตกุกอวิจาโรฯ อตถิ ทสฺสเนน ปหาตโพพ, อตถิ ภาวนาย ปหาตโพพ, อตถิ เนว ทสฺสเนน น ภาวนาย ปหาตโพพฯ อตถิ ทสฺสเนน ปหาตพพเหตุโก, อตถิ ภาวนาย ปหาตพพเหตุโก, อตถิ เนว ทสฺสเนน น ภาวนาย ปหาตพพเหตุโกฯ อตถิ อาจยคามิ, อตถิ อปจยคามิ, อตถิ เนวอาจยคามินาปจยคามิฯ อตถิ เสโกข, อตถิ อเสโกข, อตถิ เนวเสกขนาเสโกขฯ อตถิ ปริโตต, อตถิ มหคคโต, อตถิ อปปมาโณฯ อตถิ ปริตตารมมโณ, อตถิ มหคคตารมมโณ, อตถิ อปปมาณารมมโณฯ อตถิ หิโน, อตถิ มขฺมิโม, อตถิ ปณฺโโตฯ อตถิ มิจจตตนิยโต, อตถิ สมมตตนิยโต, อตถิ อนิยโตฯ อตถิ มคคารมมโณ, อตถิ มคคเหตุโก, อตถิ มคคาคิปติฯ อตถิ อุปปโนน, อตถิ อนุปปโนน, อตถิ อุปปาทัฯ อตถิ อตีโต, อตถิ อนาคโต, อตถิ ปจฺจุปปโนนฯ อตถิ อตีตารมมโณ, อตถิ อนาคตารมมโณ, อตถิ ปจฺจุปปนารมมโณฯ อตถิ อชฺฌโตต, อตถิ พหิโทท, อตถิ อชฺฌตตพหิโททฯ อตถิ อชฺฌตตารมมโณ, อตถิ พหิทฺฐารมมโณ, อตถิ อชฺฌตตพหิทฺฐารมมโณ...เป....ฯ เหว ทสฺวิเรน เวทนากุขโนธฯ

๔๒. เอกวิเรน เวทนากุขโนธ – ผสสสมปยุโตตฯ

ทวิเรน เวทนากุขโนธ – อตถิ เหตุสมปยุโตต, อตถิ เหตุวิปยุโตตฯ อตถิ น เหตุสเหตุโก, อตถิ น เหตุอเหตุโกฯ อตถิ โลกีย, อตถิ โลกุตตโรฯ อตถิ เกนจิ วิญญูโยย , อตถิ เกนจิ น วิญญูโยยฯ อตถิ สาสโว, อตถิ อนาสโวฯ อตถิ อาสวสมปยุโตต, อตถิ อาสววิปยุโตตฯ อตถิ อาสววิปยุตตาสาสโว, อตถิ อาสววิปยุตตอนาสโวฯ อตถิ สโยชนิโย, อตถิ อสโยชนิโย...เป.... อตถิ สรโณ , อตถิ อรโณฯ

ติวิเรน เวทนากุขโนธ – อตถิ อชฺฌตตารมมโณ, อตถิ พหิทฺฐารมมโณ, อตถิ อชฺฌตตพหิทฺฐารมมโณ...เป....ฯ เหว ทสฺวิเรน เวทนากุขโนธฯ

ติกรมุลกํฯ

๔๓. เอกวิเรน เวทนากุขโนธ – ผสสสมปยุโตตฯ

ทวิเรน เวทนากุขโนธ – อตถิ สเหตุโก, อตถิ อเหตุโกฯ

ตีวีเรน เวทนากุขโนธ – อตถิ กุสโล, อตถิ อกุสโล, อตถิ อพยากโต...เป....ฯ เอวํ ทส
วีเรน เวทนากุขโนธฯ

๔๔. เอกวีเรน เวทนากุขโนธ – ผสฺสสมปยุโตตฺตฯ

ทฺวีเรน เวทนากุขโนธ – อตถิ เหตุสมปยุโตต, อตถิ เหตุวิปฺปยุโตตฯ

ตีวีเรน เวทนากุขโนธ – อตถิ วิปาโก, อตถิ วิปากธมฺมธโมม, อตถิ เนววิปากนวิปาก
ธมฺมธโมม...เป....ฯ เอวํ ทสวีเรน เวทนากุขโนธฯ

๔๕. เอกวีเรน เวทนากุขโนธ – ผสฺสสมปยุโตตฺตฯ

ทฺวีเรน เวทนากุขโนธ – อตถิ น เหตุสเหตุโก, อตถิ น เหตุอเหตุโกฯ

ตีวีเรน เวทนากุขโนธ – อตถิ อุปาทินฺนุปาทานิโย, อตถิ อนฺนุปาทินฺนุปาทานิโย, อตถิ
อนฺนุปาทินฺนอนฺนุปาทานิโย...เป....ฯ เอวํ ทสวีเรน เวทนากุขโนธฯ

๔๖. เอกวีเรน เวทนากุขโนธ – ผสฺสสมปยุโตตฺตฯ

ทฺวีเรน เวทนากุขโนธ – อตถิ โลกิโย, อตถิ โลกุตฺตโรฯ

ตีวีเรน เวทนากุขโนธ – อตถิ สํกิลิฏฺฐสํกิลีสโก, อตถิ อสํกิลิฏฺฐสํกิลีสโก, อตถิ อสํกิ
ลิฏฺฐอสํกิลีสโก...เป....ฯ เอวํ ทสวีเรน เวทนากุขโนธฯ

๔๗. เอกวีเรน เวทนากุขโนธ – ผสฺสสมปยุโตตฺตฯ

ทฺวีเรน เวทนากุขโนธ – อตถิ เกนจิ วิญญโยย , อตถิ เกนจิ น วิญญโยยฯ

ตีวีเรน เวทนากุขโนธ – อตถิ สวิตทุกสฺวิจโร, อตถิ อวิตทุกวิจารมโตต, อตถิ อวิตทุกอ
วิจารโร...เป....ฯ เอวํ ทสวีเรน เวทนากุขโนธฯ

๔๘. เอกวีเรน เวทนากุขโนธ – ผสฺสสมปยุโตตฺตฯ

ทฺวีเรน เวทนากุขโนธ – อตถิ สาสโว, อตถิ อนาสโวฯ

ตีวีเรน เวทนากุขโนธ – อตถิ ทสฺสเนน ปหาตโปพ, อตถิ ภาวนาย ปหาตโปพ, อตถิ
เนว ทสฺสเนน น ภาวนาย ปหาตโปพ...เป....ฯ เอวํ ทสวีเรน เวทนากุขโนธฯ

๔๙. เอกวีเรน เวทนากุขโนธ – ผสฺสสมปยุโตตฺตฯ

ทฺวีเรน เวทนากุขโนธ – อตถิ อาสวสมปยุโตต, อตถิ อาสววิปฺปยุโตตฯ

ตีวีเรน เวทนากุขโนธ – อตถิ ทสฺสเนน ปหาตพฺพเหตุโก, อตถิ ภาวนาย ปหาตพฺพ
เหตุโก, อตถิ เนว ทสฺสเนน น ภาวนาย ปหาตพฺพเหตุโก...เป....ฯ เอวํ ทสวีเรน เวทนากุข
โนธฯ

๕๐. เอกวิเรน เวทนากุขโนธ – ผัสสสมปยุโตตต

ทวิเรน เวทนากุขโนธ – อตถิ อาสววิปปยุตตสาสโว, อตถิ อาสววิปปยุตตอนาสโว

ติวิเรน เวทนากุขโนธ – อตถิ อาจยคามิ, อตถิ อปจยคามิ, อตถิ เนวาจยคามินาปจยคามิ...เป....ฯ เอวํ ทสวิเรน เวทนากุขโนธ

๕๑. เอกวิเรน เวทนากุขโนธ – ผัสสสมปยุโตตต

ทวิเรน เวทนากุขโนธ – อตถิ สํโยชนิโย, อตถิ อสํโยชนิโย

ติวิเรน เวทนากุขโนธ – อตถิ เสโกข, อตถิ อเสโกข, อตถิ เนวเสกขนาเสโกข...เป....ฯ เอวํ ทสวิเรน เวทนากุขโนธ

๕๒. เอกวิเรน เวทนากุขโนธ – ผัสสสมปยุโตตต

ทวิเรน เวทนากุขโนธ – อตถิ สํโยชนสมปยุโตต, อตถิ สํโยชนวิปปยุโตต

ติวิเรน เวทนากุขโนธ – อตถิ ปริโตต, อตถิ มหคคโต, อตถิ อปุปมาโณ...เป....ฯ เอวํ ทสวิเรน เวทนากุขโนธ

๕๓. เอกวิเรน เวทนากุขโนธ – ผัสสสมปยุโตตต

ทวิเรน เวทนากุขโนธ – อตถิ สํโยชนวิปปยุตตสํโยชนิโย, อตถิ สํโยชนวิปปยุตตอสํโยชนิโย

ติวิเรน เวทนากุขโนธ – อตถิ ปริตตารมมโณ, อตถิ มหคคตารมมโณ, อตถิ อปุปมาณารมมโณ...เป....ฯ เอวํ ทสวิเรน เวทนากุขโนธ

๕๔. เอกวิเรน เวทนากุขโนธ – ผัสสสมปยุโตตต

ทวิเรน เวทนากุขโนธ – อตถิ คนถนิโย, อตถิ อคนถนิโย

ติวิเรน เวทนากุขโนธ – อตถิ หิโน, อตถิ มขุณฺโณ, อตถิ ปณฺโณ...เป....ฯ เอวํ ทสวิเรน เวทนากุขโนธ

๕๕. เอกวิเรน เวทนากุขโนธ – ผัสสสมปยุโตตต

ทวิเรน เวทนากุขโนธ – อตถิ คนถสมปยุโตต, อตถิ คนถวิปปยุโตต

ติวิเรน เวทนากุขโนธ – อตถิ มิจจตตนิยโต, อตถิ สมมตตนิยโต, อตถิ อนนิยโต...เป....ฯ เอวํ ทสวิเรน เวทนากุขโนธ

๕๖. เอกวิเรน เวทนากุขโนธ – ผัสสสมปยุโตตต

ทวิเรน เวทนากุขโนธ – อตถิ คนถวิปปยุตตคนถนิโย, อตถิ คนถวิปปยุตตอคนถนิโย

ตีวีเรน เวทนากุขโนธ – อตถิ มคคารมมโณ, อตถิ มคคเหตุโก, อตถิ มคคาธิปติ...เป.
...ฯ เอวํ ทสวีเรน เวทนากุขโนธฯ

๕๗. เอกวีเรน เวทนากุขโนธ – ผสฺสสมปยุโตตฺตฯ

ทวิเรน เวทนากุขโนธ – อตถิ โอชนนิโย, อตถิ อโนชนนิโยฯ

ตีวีเรน เวทนากุขโนธ – อตถิ อุปปโนน, อตถิ อนุปฺปโนน, อตถิ อุปปาที...เป....ฯ เอวํ
ทสวีเรน เวทนากุขโนธฯ

๕๘. เอกวีเรน เวทนากุขโนธ – ผสฺสสมปยุโตตฺตฯ

ทวิเรน เวทนากุขโนธ – อตถิ โอชนสมปยุโตต, อตถิ โอชนวิปยุโตตฯ

ตีวีเรน เวทนากุขโนธ – อตถิ อตีโต, อตถิ อนาคโต, อตถิ ปจฺจุปปโนน...เป....ฯ เอวํ
ทสวีเรน เวทนากุขโนธฯ

๕๙. เอกวีเรน เวทนากุขโนธ – ผสฺสสมปยุโตตฺตฯ

ทวิเรน เวทนากุขโนธ – อตถิ โอชนวิปยุตฺตโอชนนิโย, อตถิ โอชนวิปยุตฺตอโนชนนิโยฯ

ตีวีเรน เวทนากุขโนธ – อตถิ อตีตารมมโณ, อตถิ อนาคตารมมโณ, อตถิ ปจฺจุปปนนา
รณมโณ...เป....ฯ เอวํ ทสวีเรน เวทนากุขโนธฯ

๖๐. เอกวีเรน เวทนากุขโนธ – ผสฺสสมปยุโตตฺตฯ

ทวิเรน เวทนากุขโนธ – อตถิ โยคนิโย, อตถิ อโยคนิโยฯ

ตีวีเรน เวทนากุขโนธ – อตถิ อชฺฌมโตต, อตถิ พหิโทธ, อตถิ อชฺฌมตฺตพหิโทธ...เป....
ฯ เอวํ ทสวีเรน เวทนากุขโนธฯ

๖๑. เอกวีเรน เวทนากุขโนธ – ผสฺสสมปยุโตตฺตฯ

ทวิเรน เวทนากุขโนธ – อตถิ โยคสมปยุโตต, อตถิ โยควิปยุโตตฯ

ตีวีเรน เวทนากุขโนธ – อตถิ อชฺฌมตฺตารมมโณ, อตถิ พหิทฺถารมมโณ, อตถิ
อชฺฌมตฺตพหิทฺถารมมโณ...เป....ฯ เอวํ ทสวีเรน เวทนากุขโนธฯ

อุภโตวทุตฺตกํฯ

สตฺตตีวีเรน เวทนากุขโนธ – อตถิ กุสโล, อตถิ อกุสโล, อตถิ อพฺยาโกโต, อตถิ กามาวจ
โร, อตถิ รูปาวจโร, อตถิ อรูปาวจโร, อตถิ อปริยาปโนนฯ เอวํ สตฺตตีวีเรน เวทนากุขโนธฯ

อปโรปี สตฺตตีวีเรน เวทนากุขโนธ – อตถิ วิปาโก...เป.... อตถิ อชฺฌมตฺตารมมโณ, อตถิ
พหิทฺถารมมโณ, อตถิ อชฺฌมตฺตพหิทฺถารมมโณ, อตถิ กามาวจโร, อตถิ รูปาวจโร, อตถิ
อรูปาวจโร, อตถิ อปริยาปโนนฯ เอวํ สตฺตตีวีเรน เวทนากุขโนธฯ

สมผัสสชา เวทนา, กายสมผัสสชา เวทนา, มโนสมผัสสชา เวทนาฯ เอวํ พหุวิเรน เวทนา กุชโนธฯ

อຍံ ວຸຈຈຕີ ເວທນາກຸຊນ໌ອຸ

๓. สณฺญา กุชโนธ

๖๒. ตตถ กตโม สณฺญา กุชโนธ? เอกวิเรน สณฺญา กุชโนธ – ผสฺสสมฺปยุโตตฯ

ทวิเรน สณฺญา กุชโนธ – อตถิ สเหตุโก, อตถิ อเหตุโกฯ

ตติเรน สณฺญา กุชโนธ – อตถิ กุสล, อตถิ อกุสล, อตถิ อพฺยา กโตฯ

จตุพฺพิเรน สณฺญา กุชโนธ – อตถิ กามาวจโร, อตถิ รูปาวจโร, อตถิ อรูปาวจโร, อตถิ อปริยาปโนนฯ

ปญฺจวิเรน สณฺญา กุชโนธ – อตถิ สุขินทฺริยสมฺปยุโตต, อตถิ ทุกขินทฺริยสมฺปยุโตต, อตถิ โสมนสฺสสินทฺริยสมฺปยุโตต, อตถิ โทมนสฺสสินทฺริยสมฺปยุโตต, อตถิ อเปกขินทฺริยสมฺปยุโตตฯ เอวํ ปญฺจวิเรน สณฺญา กุชโนธฯ

ฉพฺพิเรน สณฺญา กุชโนธ – จกฺขสมฺผัสสชา สณฺญา, โสตสมฺผัสสชา สณฺญา, ชานสมฺผัสสชา สณฺญา, ชิวหาสมฺผัสสชา สณฺญา, กายสมฺผัสสชา สณฺญา, มโนสมฺผัสสชา สณฺญาฯ เอวํ ฉพฺพิเรน สณฺญา กุชโนธฯ

สตฺตวิเรน สณฺญา กุชโนธ – จกฺขสมฺผัสสชา สณฺญา, โสตสมฺผัสสชา สณฺญา, ชานสมฺผัสสชา สณฺญา, ชิวหาสมฺผัสสชา สณฺญา, กายสมฺผัสสชา สณฺญา, มโนธาตุสมฺผัสสชา สณฺญา, มโนวิญญานธาตุสมฺผัสสชา สณฺญาฯ เอวํ สตฺตวิเรน สณฺญา กุชโนธฯ

อฏฺฐวิเรน สณฺญา กุชโนธ – จกฺขสมฺผัสสชา สณฺญา...เป.... กายสมฺผัสสชา สณฺญา อตถิ สุขสหคตา, อตถิ ทุกขสหคตา, มโนธาตุสมฺผัสสชา สณฺญา, มโนวิญญานธาตุสมฺผัสสชา สณฺญาฯ เอวํ อฏฺฐวิเรน สณฺญา กุชโนธฯ

นววิเรน สณฺญา กุชโนธ – จกฺขสมฺผัสสชา สณฺญา...เป.... กายสมฺผัสสชา สณฺญา, มโนธาตุสมฺผัสสชา สณฺญา, มโนวิญญานธาตุสมฺผัสสชา สณฺญา อตถิ กุสลา, อตถิ อกุสลา, อตถิ อพฺยา กตาฯ เอวํ นววิเรน สณฺญา กุชโนธฯ

ทสฺวิเรน สณฺญา กุชโนธ – จกฺขสมฺผัสสชา สณฺญา...เป.... กายสมฺผัสสชา สณฺญา อตถิ สุขสหคตา, อตถิ ทุกขสหคตา, มโนธาตุสมฺผัสสชา สณฺญา, มโนวิญญานธาตุสมฺผัสสชา สณฺญา อตถิ กุสลา, อตถิ อกุสลา, อตถิ อพฺยา กตาฯ เอวํ ทสฺวิเรน สณฺญา กุชโนธฯ

๖๓. เอกวิเรน สณฺญา กุชโนธ – ผสฺสสมฺปยุโตตฯ

ทวิเรน สณฺญา กุชโนธ – อตถิ สเหตุโก, อตถิ อเหตุโกฯ

ตีวีเรน สณฺญาภฺขโนธ – อดถิ สฺขาย เวทนาย สมฺปยุโตต, อดถิ ทฺกขาย เวทนาย สมฺปยุโตต, อดถิ อทุกขมสฺขาย เวทนาย สมฺปยุโตต...เป....ฯ เอวํ ทสฺวีเรน สณฺญาภฺขโนธฯ

๖๔. เอกวีเรน สณฺญาภฺขโนธ – ผสฺสสมฺปยุโตตฯ

ทฺวีเรน สณฺญาภฺขโนธ – อดถิ สเหตุโก, อดถิ อเหตุโกฯ

ตีวีเรน สณฺญาภฺขโนธ – อดถิ วิปาโก, อดถิ วิปาภมฺมมฺม, อดถิ เนววิปาภนวิปาภมฺมมฺม, อดถิ อุปาทินฺนุปาทานิโย, อดถิ อนฺุปาทินฺนุปาทานิโย, อดถิ อนฺุปาทินฺนอนฺุปาทานิโยฯ อดถิ สํกิลิณฺฺสสํกิลสิโก, อดถิ อสํกิลิณฺฺสสํกิลสิโก, อดถิ อสํกิลิณฺฺสอสํกิลสิโกฯ อดถิ สวิตกฺกสฺวิจฺจโร, อดถิ อวิตกฺกวิจฺจรมฺมโตต, อดถิ อวิตกฺกอวิจฺจโรฯ อดถิ ปิตฺติสหคโต, อดถิ สฺขสหคโต, อดถิ อุเปกฺขาสหคโตฯ อดถิ ทสฺสเนน ปหาตโปพ, อดถิ ภาวนาย ปหาตโปพ, อดถิ เนว ทสฺสเนน น ภาวนาย ปหาตโปพฯ อดถิ ทสฺสเนน ปหาตพฺพเหตุโก, อดถิ ภาวนาย ปหาตพฺพเหตุโก, อดถิ เนว ทสฺสเนน น ภาวนาย ปหาตพฺพเหตุโกฯ อดถิ อาจยคามิ, อดถิ อปจยคามิ, อดถิ เนวอาจยคามินาปจยคามิฯ อดถิ เสโกข, อดถิ อเสโกข, อดถิ เนวเสกฺขนาเสโกขฯ อดถิ ปริโตต, อดถิ มหคคโต, อดถิ อปฺปมาณเณฯ อดถิ ปริตตารมฺมโณ, อดถิ มหคคตารมฺมโณ, อดถิ อปฺปมาณารมฺมโณฯ อดถิ ธีโน, อดถิ มชฺฌิม, อดถิ ปณฺิโตตฯ อดถิ มิจจตตนิยโต, อดถิ สมฺมตตนิยโต, อดถิ อนฺิยโตฯ อดถิ มคคารมฺมโณ, อดถิ มคคเหตุโก, อดถิ มคคาคิปปติฯ อดถิ อุปฺปโนน, อดถิ อนฺุปฺปโนน, อดถิ อุปฺปาทิฯ อดถิ อตีโต, อดถิ อนาคโต, อดถิ ปจฺจุปฺปโนนฯ อดถิ อตีตารมฺมโณ, อดถิ อนาคตารมฺมโณ, อดถิ ปจฺจุปฺปนารมฺมโณฯ อดถิ อชฺฌมโตต, อดถิ พหิโทธ, อดถิ อชฺฌมตตพหิโทธฯ อดถิ อชฺฌมตตารมฺมโณ, อดถิ พหิทฺถารมฺมโณ, อดถิ อชฺฌมตตพหิทฺถารมฺมโณ...เป.... เอวํ ทสฺวีเรน สณฺญาภฺขโนธฯ

๖๕. เอกวีเรน สณฺญาภฺขโนธ – ผสฺสสมฺปยุโตตฯ

ทฺวีเรน สณฺญาภฺขโนธ – อดถิ เหตุสมฺปยุโตต, อดถิ เหตุวิปฺปยุโตตฯ อดถิ น เหตุสเหตุโก, อดถิ น เหตุอเหตุโกฯ อดถิ โลกิโย, อดถิ โลกุตฺตโร ฯ อดถิ เกนจิ วิญญโยย, อดถิ เกนจิ น วิญญโยยฯ อดถิ สาสโว, อดถิ อนาสโวฯ อดถิ อาสวสมฺปยุโตต, อดถิ อาสววิปฺปยุโตตฯ อดถิ อาสววิปฺปยุตตาสวโว , อดถิ อาสววิปฺปยุตตอนาสวโวฯ อดถิ สํโยชนิโย, อดถิ อสํโยชนิโยฯ อดถิ สํโยชนสมฺปยุโตต, อดถิ สํโยชนวิปฺปยุโตตฯ อดถิ สํโยชนวิปฺปยุตตสํโยชนิโย, อดถิ สํโยชนวิปฺปยุตตอสํโยชนิโยฯ อดถิ คนฺถนิโย, อดถิ อคนฺถนิโยฯ อดถิ คนฺถสมฺปยุโตต, อดถิ คนฺถวิปฺปยุโตตฯ อดถิ คนฺถวิปฺปยุตตคนฺถนิโย, อดถิ คนฺถวิปฺปยุตตอคนฺถนิโยฯ อดถิ โอฆนิโย , อดถิ อโนฆนิโยฯ อดถิ โอฆสมฺปยุโตต, อดถิ โอฆวิปฺปยุโตตฯ อดถิ โอฆวิปฺปยุตตโอฆนิโย, อดถิ โอฆวิปฺปยุตตอโนฆนิโยฯ อดถิ โยคนิโย, อดถิ อโยคนิโยฯ อดถิ โยคสมฺปยุโตต, อดถิ โยควิปฺปยุโตตฯ อดถิ โยควิปฺปยุตตโยคนิโย, อดถิ โยควิปฺปยุตตอโยคนิโยฯ อดถิ นีวรณิโย, อดถิ อนีวรณิโยฯ อดถิ นีวรณสมฺปยุโตต, อดถิ นีวรณวิปฺปยุโตตฯ อดถิ นีวรณวิปฺปยุตตนีวรณิโย, อดถิ นีวรณวิปฺปยุตตอนีวรณิโยฯ อดถิ ปรามโณ, อดถิ อปรามโณฯ อดถิ ปรามาสสมฺปยุโตต, อดถิ ปรามาสวิปฺปยุโตตฯ อดถิ ปรามาสวิปฺปยุตตปรามโณ, อดถิ ปรามาสวิปฺปยุตตอปรามโณฯ อดถิ อุปาทินฺน, อดถิ อนฺุปาทินฺนฯ อดถิ อุปาทานิโย, อดถิ อนฺุปาทานิโยฯ อดถิ อุปาทานสมฺปยุโตต, อดถิ อุปาทานวิปฺปยุโตตฯ อดถิ อุปาทานวิปฺปยุตตอุปาทานิโย, อดถิ อุปาทานวิปฺปยุตตอนฺุปาทานิโยฯ อดถิ สํกิลสิโก , อดถิ อสํกิลสิโกฯ อดถิ สํกิลิณฺฺส, อดถิ อสํกิลิณฺฺสฯ อดถิ กิลสสมฺปยุโตต, อดถิ กิลสวิปฺปยุโตตฯ อดถิ กิลสวิปฺปยุตตสํกิลสิโก, อดถิ กิลสวิปฺปยุตตอสํกิลสิโกฯ อดถิ

ทสฺสเนน ปหาตโพพ, อตฺถิ น ทสฺสเนน ปหาตโพพฯ อตฺถิ ภาวนาย ปหาตโพพ, อตฺถิ น
ภาวนาย ปหาตโพพฯ อตฺถิ ทสฺสเนน ปหาตพฺพเหตุโก, อตฺถิ น ทสฺสเนน ปหาตพฺพเหตุ
โกฯ อตฺถิ ภาวนาย ปหาตพฺพเหตุโก, อตฺถิ น ภาวนาย ปหาตพฺพเหตุโกฯ อตฺถิ สวิตโก,
อตฺถิ อวิตโกฯ อตฺถิ สวิจโร, อตฺถิ อวิจโรฯ อตฺถิ สปปิตโก, อตฺถิ อปปิตโกฯ อตฺถิ ปิต
สหคโต, อตฺถิ น ปิตสหคโตฯ อตฺถิ สุขสหคโต, อตฺถิ น สุขสหคโตฯ อตฺถิ อูปะกขาสหคโต,
อตฺถิ น อูปะกขาสหคโตฯ อตฺถิ กามาวจโร, อตฺถิ น กามาวจโรฯ อตฺถิ รูปาวจโร, อตฺถิ น ร
ูปาวจโรฯ อตฺถิ อรูปาวจโร, อตฺถิ น อรูปาวจโรฯ อตฺถิ ปริยาปโนน , อตฺถิ อปริยาปโนนฯ
อตฺถิ นิยยานิโก, อตฺถิ อนิยยานิโกฯ อตฺถิ นิยโต, อตฺถิ อนิยโตฯ อตฺถิ สจฺจตฺตโร, อตฺถิ อนุตต
โรฯ อตฺถิ สรโณ, อตฺถิ อรโณฯ

ติวิเรน สณฺญาภุขโนธ – อตฺถิ กุสโล, อตฺถิ อกุสโล, อตฺถิ อพฺยาโกโต...เป....ฯ เหวํ ทส
วิเรน สณฺญาภุขโนธฯ

๖๖. เอกวิเรน สณฺญาภุขโนธ – ผสฺสสมปยุโตตฯ

ทวิเรน สณฺญาภุขโนธ – อตฺถิ สรโณ, อตฺถิ อรโณฯ

ติวิเรน สณฺญาภุขโนธ – อตฺถิ สุขาย เวทนาย สมปยุโตต, อตฺถิ ทุกขาย เวทนาย สมป
ยุโตต, อตฺถิ อทุกขมสุขาย เวทนาย สมปยุโตตฯ อตฺถิ วิปาโก...เป.... อตฺถิ อชฺฌตต
ารมมโณ , อตฺถิ พหิทฺธารมมโณ, อตฺถิ อชฺฌตตพหิทฺธารมมโณ...เป....ฯ เหวํ ทสวิเรน
สณฺญาภุขโนธฯ

(ยถา กุสลตฺติเก วิตถาโร, เหวํ สเพพปี ติกา วิตถาเรตพฺพาฯ)

ทุกมุลกํฯ

๖๗. เอกวิเรน สณฺญาภุขโนธ – ผสฺสสมปยุโตตฯ

ทวิเรน สณฺญาภุขโนธ – อตฺถิ สเหตุโก, อตฺถิ อเหตุโกฯ

ติวิเรน สณฺญาภุขโนธ – อตฺถิ กุสโล, อตฺถิ อกุสโล, อตฺถิ อพฺยาโกโต...เป....ฯ เหวํ ทส
วิเรน สณฺญาภุขโนธฯ

๖๘. เอกวิเรน สณฺญาภุขโนธ – ผสฺสสมปยุโตตฯ

ทวิเรน สณฺญาภุขโนธ – อตฺถิ เหตุสมปยุโตต, อตฺถิ เหตุวิปฺปยุโตต...เป.... อตฺถิ
สรโณ, อตฺถิ อรโณฯ

ติวิเรน สณฺญาภุขโนธ – อตฺถิ กุสโล, อตฺถิ อกุสโล, อตฺถิ อพฺยาโกโต...เป....ฯ เหวํ ทส
วิเรน สณฺญาภุขโนธฯ

๖๙. เอกวิเรน สณฺญาภุขโนธ – ผสฺสสมปยุโตตฯ

ทวิเรน สณฺญาภุขโนธ – อตฺถิ สเหตุโก, อตฺถิ อเหตุโกฯ

ตีวีเรน สณฺญาภฺขโนธ – อตฺถิ สุขาย เวทนาย สมฺปยุโตตฺ, อตฺถิ ทุกฺขาย เวทนาย สมฺปยุโตตฺ, อตฺถิ อทุกฺขมสุขาย เวทนาย สมฺปยุโตตฺ ฯ อตฺถิ วิปาโก...เป.... อตฺถิ อชฺฌตตารมฺมโน, อตฺถิ พหิทฺธารมฺมโน, อตฺถิ อชฺฌตตพหิทฺธารมฺมโน...เป....ฯ เอิวํ ทสฺวีเรน สณฺญาภฺขโนธฯ

๗๐. เอกวีเรน สณฺญาภฺขโนธ – ผสฺสสมฺปยุโตตฺฯ

ทฺวีเรน สณฺญาภฺขโนธ – อตฺถิ เหตุสมฺปยุโตตฺ, อตฺถิ เหตุวิปฺปยุโตตฺ...เป.... อตฺถิ สรโณ, อตฺถิ อรโณฯ

ตีวีเรน สณฺญาภฺขโนธ...เป.... อตฺถิ อชฺฌตตารมฺมโน, อตฺถิ พหิทฺธารมฺมโน, อตฺถิ อชฺฌตตพหิทฺธารมฺมโน...เป....ฯ เอิวํ ทสฺวีเรน สณฺญาภฺขโนธฯ

ติกมฺลกํฯ

๗๑. เอกวีเรน สณฺญาภฺขโนธ – ผสฺสสมฺปยุโตตฺฯ

ทฺวีเรน สณฺญาภฺขโนธ – อตฺถิ สเหตุโก, อตฺถิ อเหตุโกฯ

ตีวีเรน สณฺญาภฺขโนธ – อตฺถิ กุสโล, อตฺถิ อกุสโล, อตฺถิ อพฺยากโต...เป....ฯ เอิวํ ทสฺวีเรน สณฺญาภฺขโนธฯ

๗๒. เอกวีเรน สณฺญาภฺขโนธ – ผสฺสสมฺปยุโตตฺฯ

ทฺวีเรน สณฺญาภฺขโนธ – อตฺถิ เหตุสมฺปยุโตตฺ, อตฺถิ เหตุวิปฺปยุโตตฺฯ

ตีวีเรน สณฺญาภฺขโนธ – อตฺถิ สุขาย เวทนาย สมฺปยุโตตฺ, อตฺถิ ทุกฺขาย เวทนาย สมฺปยุโตตฺ, อตฺถิ อทุกฺขมสุขาย เวทนาย สมฺปยุโตตฺ...เป....ฯ เอิวํ ทสฺวีเรน สณฺญาภฺขโนธฯ

๗๓. เอกวีเรน สณฺญาภฺขโนธ – ผสฺสสมฺปยุโตตฺฯ

ทฺวีเรน สณฺญาภฺขโนธ – อตฺถิ น เหตุ สเหตุโก, อตฺถิ น เหตุ อเหตุโกฯ

ตีวีเรน สณฺญาภฺขโนธ – อตฺถิ วิปาโก, อตฺถิ วิปากธมฺมธโมม, อตฺถิ เนววิปากนวิปากธมฺมธโมม...เป....ฯ เอิวํ ทสฺวีเรน สณฺญาภฺขโนธฯ

๗๔. เอกวีเรน สณฺญาภฺขโนธ – ผสฺสสมฺปยุโตตฺฯ

ทฺวีเรน สณฺญาภฺขโนธ – อตฺถิ โลกีย, อตฺถิ โลกุตฺตโรฯ

ตีวีเรน สณฺญาภฺขโนธ – อตฺถิ อฺปาทีนฺนฺปาทานีย, อตฺถิ อนฺปาทีนฺนฺปาทานีย, อตฺถิ อนฺปาทีนฺนฺอนฺปาทานีย...เป....ฯ เอิวํ ทสฺวีเรน สณฺญาภฺขโนธฯ

๗๕. เอกวีเรน สณฺญาภฺขโนธ – ผสฺสสมฺปยุโตตฺฯ

ทฺวีเรน สณฺญาภฺขโนธ – อตฺถิ เกนจิ วิญฺเญโยย, อตฺถิ เกนจิ น วิญฺเญโยยฯ

ตีวีเรน สณฺญาภฺขโนธ – อตฺถิ สํกิลฺลิสํกิลฺลิสโก, อตฺถิ อสํกิลฺลิสํกิลฺลิสโก, อตฺถิ อสํกิลฺลิสอํกิลฺลิสโก...เป....ฯ เอวํ ทสฺวีเรน สณฺญาภฺขโนธฯ

๗๖. เอกวีเรน สณฺญาภฺขโนธ – ผสฺสสมฺปยุโตตฺตฯ

ทฺวีเรน สณฺญาภฺขโนธ – อตฺถิ สาสโว, อตฺถิ อนาสโวฯ

ตีวีเรน สณฺญาภฺขโนธ – อตฺถิ สวิตกฺกสฺวิจฺจโร, อตฺถิ อวิตกฺกวิจฺจรมโตต, อตฺถิ อวิตกฺกอวิจฺจโร...เป....ฯ เอวํ ทสฺวีเรน สณฺญาภฺขโนธฯ

๗๗. เอกวีเรน สณฺญาภฺขโนธ – ผสฺสสมฺปยุโตตฺตฯ

ทฺวีเรน สณฺญาภฺขโนธ – อตฺถิ อาสวสมฺปยุโตต, อตฺถิ อาสววิปฺปยุโตตฺตฯ

ตีวีเรน สณฺญาภฺขโนธ – อตฺถิ ปิตฺติสหคโต, อตฺถิ สุขสหคโต, อตฺถิ อุเปกฺขาสหคโต...เป....ฯ เอวํ ทสฺวีเรน สณฺญาภฺขโนธฯ

๗๘. เอกวีเรน สณฺญาภฺขโนธ – ผสฺสสมฺปยุโตตฺตฯ

ทฺวีเรน สณฺญาภฺขโนธ – อตฺถิ อาสววิปฺปยุตฺตสาสโว, อตฺถิ อาสววิปฺปยุตฺตอนาสโวฯ

ตีวีเรน สณฺญาภฺขโนธ – อตฺถิ ทสฺสเนน ปหาตโปพ, อตฺถิ ภาวนาย ปหาตโปพ, อตฺถิ เนว ทสฺสเนน น ภาวนาย ปหาตโปพ...เป....ฯ เอวํ ทสฺวีเรน สณฺญาภฺขโนธฯ

๗๙. เอกวีเรน สณฺญาภฺขโนธ – ผสฺสสมฺปยุโตตฺตฯ

ทฺวีเรน สณฺญาภฺขโนธ – อตฺถิ สํโยชนิโย, อตฺถิ อสํโยชนิโยฯ

ตีวีเรน สณฺญาภฺขโนธ – อตฺถิ ทสฺสเนน ปหาตพฺพเหตุโก, อตฺถิ ภาวนาย ปหาตพฺพเหตุโก, อตฺถิ เนว ทสฺสเนน น ภาวนาย ปหาตพฺพเหตุโก...เป....ฯ เอวํ ทสฺวีเรน สณฺญาภฺขโนธฯ

๘๐. เอกวีเรน สณฺญาภฺขโนธ – ผสฺสสมฺปยุโตตฺตฯ

ทฺวีเรน สณฺญาภฺขโนธ – อตฺถิ สํโยชนสมฺปยุโตต, อตฺถิ สํโยชนวิปฺปยุโตต ฯ

ตีวีเรน สณฺญาภฺขโนธ – อตฺถิ อาจยคามิ, อตฺถิ อปจยคามิ, อตฺถิ เนวอาจยคามินาปจยคามิ...เป....ฯ เอวํ ทสฺวีเรน สณฺญาภฺขโนธฯ

๘๑. เอกวีเรน สณฺญาภฺขโนธ – ผสฺสสมฺปยุโตตฺตฯ

ทฺวีเรน สณฺญาภฺขโนธ – อตฺถิ สํโยชนวิปฺปยุตฺตสํโยชนิโย, อตฺถิ สํโยชนวิปฺปยุตฺตอสํโยชนิโยฯ

ตีวีเรน สณฺญาภฺขโนธ – อตฺถิ เสโกข, อตฺถิ อเสโกข, อตฺถิ เนวเสกฺขนาสเอโกข...เป....ฯ เอวํ ทสฺวีเรน สณฺญาภฺขโนธฯ

๘๒. เอกวิเรน สณฺญาภฺชโนธ – ผสฺสสมปยุโตตฺตํ

ทฺวิเรน สณฺญาภฺชโนธ – อตฺถิ คณฺถนินฺโณ, อตฺถิ อคณฺถนินฺโณ

ตฺวิเรน สณฺญาภฺชโนธ – อตฺถิ ปรีโตตฺต, อตฺถิ มหคฺคโต, อตฺถิ อปฺปมาโน...เป....ฯ เหวํ
ทสฺวิเรน สณฺญาภฺชโนธ

๘๓. เอกวิเรน สณฺญาภฺชโนธ – ผสฺสสมปยุโตตฺตํ

ทฺวิเรน สณฺญาภฺชโนธ – อตฺถิ คณฺถสมปยุโตตฺต, อตฺถิ คณฺถวิปฺปยุโตตฺตํ

ตฺวิเรน สณฺญาภฺชโนธ – อตฺถิ ปรีตตารมฺมโน, อตฺถิ มหคฺคตารมฺมโน, อตฺถิ อปฺป
ปมาณารมฺมโน...เป....ฯ เหวํ ทสฺวิเรน สณฺญาภฺชโนธ

๘๔. เอกวิเรน สณฺญาภฺชโนธ – ผสฺสสมปยุโตตฺตํ

ทฺวิเรน สณฺญาภฺชโนธ – อตฺถิ คณฺถวิปฺปยุตฺตคณฺถนินฺโณ, อตฺถิ คณฺถวิปฺปยุตฺตอคณฺถนินฺโณ

ตฺวิเรน สณฺญาภฺชโนธ – อตฺถิ หินฺ, อตฺถิ มขฺฉินฺ, อตฺถิ ปณฺโณ...เป....ฯ เหวํ ทสฺวิ
เรน สณฺญาภฺชโนธ

๘๕. เอกวิเรน สณฺญาภฺชโนธ – ผสฺสสมปยุโตตฺตํ

ทฺวิเรน สณฺญาภฺชโนธ – อตฺถิ โอนฺนินฺ, อตฺถิ อโนนฺนินฺ

ตฺวิเรน สณฺญาภฺชโนธ – อตฺถิ มิจฺจตฺตนิยโต, อตฺถิ สมมตฺตนิยโต, อตฺถิ อนินฺยโต...เป.
...ฯ เหวํ ทสฺวิเรน สณฺญาภฺชโนธ

๘๖. เอกวิเรน สณฺญาภฺชโนธ – ผสฺสสมปยุโตตฺตํ

ทฺวิเรน สณฺญาภฺชโนธ – อตฺถิ โอนฺนสมปยุโตตฺต, อตฺถิ โอนฺนวิปฺปยุโตตฺตํ

ตฺวิเรน สณฺญาภฺชโนธ – อตฺถิ มคฺคตารมฺมโน, อตฺถิ มคฺคเหตุโก, อตฺถิ มคฺคาธิปติ...เป.
...ฯ เหวํ ทสฺวิเรน สณฺญาภฺชโนธ

๘๗. เอกวิเรน สณฺญาภฺชโนธ – ผสฺสสมปยุโตตฺตํ

ทฺวิเรน สณฺญาภฺชโนธ – อตฺถิ โอนฺนวิปฺปยุตฺตโอนฺนินฺ, อตฺถิ โอนฺนวิปฺปยุตฺตอโนนฺนินฺ

ตฺวิเรน สณฺญาภฺชโนธ – อตฺถิ อปฺปโนนฺ, อตฺถิ อนปฺปโนนฺ, อตฺถิ อปฺปาทิ...เป....ฯ เหวํ
ทสฺวิเรน สณฺญาภฺชโนธ

๘๘. เอกวิเรน สณฺญาภฺชโนธ – ผสฺสสมปยุโตตฺตํ

ทฺวิเรน สณฺญาภฺชโนธ – อตฺถิ โยคินฺ, อตฺถิ อโยคินฺ

ตีวีเรน สณฺญาภฺขโนธ – อตฺถิ อตฺตีโต, อตฺถิ อนาคโต, อตฺถิ ปจฺจุปปโนน...เป....ฯ เหว
ทสฺวีเรน สณฺญาภฺขโนธฯ

๘๙. เอกวีเรน สณฺญาภฺขโนธ – ผสฺสสมฺปยุโตตฯ

ทฺวีเรน สณฺญาภฺขโนธ – อตฺถิ โยคสมฺปยุโตต, อตฺถิ โยควิปฺปยุโตตฯ

ตีวีเรน สณฺญาภฺขโนธ – อตฺถิ อตฺตารมฺมโน, อตฺถิ อนาคตารมฺมโน, อตฺถิ ปจฺจุปปนนา
รณฺมโน...เป....ฯ เหว ทสฺวีเรน สณฺญาภฺขโนธฯ

๙๐. เอกวีเรน สณฺญาภฺขโนธ – ผสฺสสมฺปยุโตตฯ

ทฺวีเรน สณฺญาภฺขโนธ – อตฺถิ โยควิปฺปยุตฺตโยคณฺโຍ, อตฺถิ โยควิปฺปยุตฺตอโยคณฺโຍฯ

ตีวีเรน สณฺญาภฺขโนธ – อตฺถิ อชฺฌโตต, อตฺถิ พหฺวิโทธ, อตฺถิ อชฺฌตฺตพหฺวิโทธ...เป.
...ฯ เหว ทสฺวีเรน สณฺญาภฺขโนธฯ

๙๑. เอกวีเรน สณฺญาภฺขโนธ – ผสฺสสมฺปยุโตตฯ

ทฺวีเรน สณฺญาภฺขโนธ – อตฺถิ นีวรณฺโຍ, อตฺถิ อนีวรณฺโຍฯ

ตีวีเรน สณฺญาภฺขโนธ – อตฺถิ อชฺฌตฺตารมฺมโน, อตฺถิ พหฺวิทฺถารมฺมโน, อตฺถิ
อชฺฌตฺตพหฺวิทฺถารมฺมโน...เป....ฯ เหว ทสฺวีเรน สณฺญาภฺขโนธฯ

อุภโตวทุตฺตกํฯ

สตฺตตีวีเรน สณฺญาภฺขโนธ – อตฺถิ กุสฺโล, อตฺถิ อกุสฺโล, อตฺถิ อพฺยาโกโต, อตฺถิ กามาวจโร,
อตฺถิ รูปาวจโร, อตฺถิ อรูปาวจโร, อตฺถิ อปรียาปปโนนฯ เหว สตฺตตีวีเรน สณฺญาภฺขโนธฯ

อปโรปี สตฺตตีวีเรน สณฺญาภฺขโนธ – อตฺถิ สุขาย เวทนาย สมฺปยุโตต, อตฺถิ ทฺกฺขาย
เวทนาย สมฺปยุโตต, อตฺถิ อทฺกฺขมฺสุขาย เวทนาย สมฺปยุโตต, อตฺถิ กามาวจโร, อตฺถิ รูปา
วจโร, อตฺถิ อรูปาวจโร, อตฺถิ อปรียาปปโนน...เป.... อตฺถิ อชฺฌตฺตารมฺมโน, อตฺถิ พหฺวิทฺถา
รณฺมโน, อตฺถิ อชฺฌตฺตพหฺวิทฺถารมฺมโน, อตฺถิ กามาวจโร, อตฺถิ รูปาวจโร, อตฺถิ อรูปาวจโร,
อตฺถิ อปรียาปปโนนฯ เหว สตฺตตีวีเรน สณฺญาภฺขโนธฯ

จตฺตวีสตฺตตีวีเรน สณฺญาภฺขโนธ – จกฺขสมฺผสฺสปลฺจจยา สณฺญาภฺขโนธ อตฺถิ กุสฺโล, อตฺถิ
อกุสฺโล, อตฺถิ อพฺยาโกโต; โสตสมฺผสฺสปลฺจจยา...เป.... ฆานสมฺผสฺสปลฺจจยา...เป.... ขีวฺหา
สมฺผสฺสปลฺจจยา...เป.... กายสมฺผสฺสปลฺจจยา...เป.... มโนสมฺผสฺสปลฺจจยา สณฺญาภฺขโนธ
อตฺถิ กุสฺโล, อตฺถิ อกุสฺโล, อตฺถิ อพฺยาโกโต; จกฺขสมฺผสฺสชา สณฺญา, โสตสมฺผสฺสชา
สณฺญา, ฆานสมฺผสฺสชา สณฺญา, ขีวฺหาสมฺผสฺสชา สณฺญา, กายสมฺผสฺสชา สณฺญา, มโน
สมฺผสฺสชา สณฺญาฯ เหว จตฺตวีสตฺตตีวีเรน สณฺญาภฺขโนธฯ

อปโรปี จตฺตวีสตฺตตีวีเรน สณฺญาภฺขโนธ – จกฺขสมฺผสฺสปลฺจจยา สณฺญาภฺขโนธ อตฺถิ สุขาย
เวทนาย สมฺปยุโตต...เป.... อตฺถิ อชฺฌตฺตารมฺมโน, อตฺถิ พหฺวิทฺถารมฺมโน, อตฺถิ
อชฺฌตฺตพหฺวิทฺถารมฺมโน, จกฺขสมฺผสฺสชา สณฺญา...เป.... มโนสมฺผสฺสชา สณฺญาฯ โสต

สมณสพจฉายา...เป... ขานสมณสพจฉายา...เป... ขิวหาสมณสพจฉายา...เป... กาย
สมณสพจฉายา...เป... มโนสมณสพจฉายา สณฺญาภฺชโนธฺ อตฺถิ สุขาย เวทนาย สมฺปยุ
โตต...เป... อตฺถิ อชฺฌตตารมฺมโณ, อตฺถิ พหิทฺธารมฺมโณ, อตฺถิ อชฺฌตตพหิทฺธารมฺมโณ;
จกฺขสมณสสฺชา สณฺญา...เป... มโนสมณสสฺชา สณฺญาฯ เหว จตฺวิสตีเรนฺ สณฺญาภฺชโนธฺฯ

ตีสตีเรนฺ สณฺญาภฺชโนธฺ – จกฺขสมณสพจฉายา สณฺญาภฺชโนธฺ อตฺถิ กามาวจโร, อตฺถิ
รูปาวจโร, อตฺถิ อรูปาวจโร, อตฺถิ อปรียาปโนน, โสตสมณสพจฉายา...เป... ขาน
สมณสพจฉายา ...เป... ขิวหาสมณสพจฉายา...เป... กายสมณสพจฉายา...เป... มโน
สมณสพจฉายา สณฺญาภฺชโนธฺ อตฺถิ กามาวจโร, อตฺถิ รูปาวจโร, อตฺถิ อรูปาวจโร, อตฺถิ อปริ
ยาปโนน, จกฺขสมณสสฺชา สณฺญา...เป... มโนสมณสสฺชา สณฺญาฯ เหว ตีสตีเรนฺ
สณฺญาภฺชโนธฺฯ

พหฺวิเรนฺ สณฺญาภฺชโนธฺ – จกฺขสมณสพจฉายา สณฺญาภฺชโนธฺ อตฺถิ กุสลโ, อตฺถิ
อกุสลโ, อตฺถิ อพฺยากโต, อตฺถิ กามาวจโร, อตฺถิ รูปาวจโร, อตฺถิ อรูปาวจโร, อตฺถิ อปรียาป
โนน, โสตสมณสพจฉายา ...เป... ขานสมณสพจฉายา...เป... ขิวหาสมณสพจฉายา...เป...
... กายสมณสพจฉายา...เป... มโนสมณสพจฉายา สณฺญาภฺชโนธฺ อตฺถิ กุสลโ, อตฺถิ
อกุสลโ, อตฺถิ อพฺยากโต, อตฺถิ กามาวจโร , อตฺถิ รูปาวจโร, อตฺถิ อรูปาวจโร, อตฺถิ อปรียาป
โนน, จกฺขสมณสสฺชา สณฺญา...เป... มโนสมณสสฺชา สณฺญาฯ เหว พหฺวิเรนฺ สณฺญาภฺช
โนธฺฯ

อปโรปี พหฺวิเรนฺ สณฺญาภฺชโนธฺ – จกฺขสมณสพจฉายา สณฺญาภฺชโนธฺ อตฺถิ สุขาย
เวทนาย สมฺปยุโตต...เป... อตฺถิ อชฺฌตตารมฺมโณ, อตฺถิ พหิทฺธารมฺมโณ, อตฺถิ
อชฺฌตตพหิทฺธารมฺมโณ, อตฺถิ กามาวจโร, อตฺถิ รูปาวจโร, อตฺถิ อรูปาวจโร, อตฺถิ อปรียาป
โนน, โสตสมณสพจฉายา...เป... ขานสมณสพจฉายา...เป... ขิวหาสมณสพจฉายา...เป...
... กายสมณสพจฉายา...เป... มโนสมณสพจฉายา สณฺญาภฺชโนธฺ อตฺถิ อชฺฌตตารมฺมโณ,
อตฺถิ พหิทฺธารมฺมโณ, อตฺถิ อชฺฌตตพหิทฺธารมฺมโณ, อตฺถิ กามาวจโร, อตฺถิ รูปาวจโร,
อตฺถิ อรูปาวจโร, อตฺถิ อปรียาปโนน, จกฺขสมณสสฺชา สณฺญา, โสตสมณสสฺชา สณฺญา, ขาน
สมณสสฺชา สณฺญา, ขิวหาสมณสสฺชา สณฺญา, กายสมณสสฺชา สณฺญา, มโนสมณสสฺชา
สณฺญาฯ เหว พหฺวิเรนฺ สณฺญาภฺชโนธฺฯ

อຍ် វុជ្ជតិ សណ្យាភ័ន្ត្រៈ

๔. สงฺขารภฺชโนธ

๙๒. ตตฺถ กตโม สงฺขารภฺชโนธ? เอกฺวิเรนฺ สงฺขารภฺชโนธ – จิตตสมฺปยุโตตฯ

ทฺวิเรนฺ สงฺขารภฺชโนธ – อตฺถิ เหตุ, อตฺถิ น เหตุฯ

ตฺวิเรนฺ สงฺขารภฺชโนธ – อตฺถิ กุสลโ, อตฺถิ อกุสลโ, อตฺถิ อพฺยากโตฯ

จตฺพพิเรนฺ สงฺขารภฺชโนธ – อตฺถิ กามาวจโร, อตฺถิ รูปาวจโร, อตฺถิ อรูปาวจโร, อตฺถิ
อปรียาปโนนฯ

ปญจวิเณ สงขารกขโนธ – อตถิ สุขินทริยสมปยุโตต, อตถิ ทุกخينทริยสมปยุโตต,
อตถิ โสมนสสินทริยสมปยุโตต, อตถิ โทมนสสินทริยสมปยุโตต, อตถิ อุเปกخينทริยสมปยุ
โตตฯ เอวํ ปญจวิเณ สงขารกขโนธฯ

ฉพพิเณ สงขารกขโนธ – จกขสมผสสชา เจตนา, โสตสมผสสชา เจตนา, ขาน
สมผสสชา เจตนา, ขิวหาสมผสสชา เจตนา, กายสมผสสชา เจตนา, มโนสมผสสชา เจ
ตนาฯ เอวํ ฉพพิเณ สงขารกขโนธฯ

สตตวิเณ สงขารกขโนธ – จกขสมผสสชา เจตนา, โสตสมผสสชา เจตนา, ขาน
สมผสสชา เจตนา, ขิวหาสมผสสชา เจตนา, กายสมผสสชา เจตนา, มโนธาตุสมผสสชา
เจตนา, มโนวิญญาณธาตุสมผสสชา เจตนาฯ เอวํ สตตวิเณ สงขารกขโนธฯ

อฏฐวิเณ สงขารกขโนธ – จกขสมผสสชา เจตนา...เป.... กายสมผสสชา เจตนา
อตถิ สุขสหคตา, อตถิ ทุกขสหคตา, มโนธาตุสมผสสชา เจตนา, มโนวิญญาณธาตุสมผส
สชา เจตนา ฯ เอวํ อฏฐวิเณ สงขารกขโนธฯ

นววิเณ สงขารกขโนธ – จกขสมผสสชา เจตนา...เป.... มโนธาตุสมผสสชา เจตนา,
มโนวิญญาณธาตุสมผสสชา เจตนา อตถิ กุสลา, อตถิ อกุสลา, อตถิ อพยากตาฯ เอวํ นววิ
เณ สงขารกขโนธฯ

ทสวิเณ สงขารกขโนธ – จกขสมผสสชา เจตนา...เป.... กายสมผสสชา เจตนา อตถิ
สุขสหคตา, อตถิ ทุกขสหคตา, มโนธาตุสมผสสชา เจตนา, มโนวิญญาณธาตุสมผสสชา
เจตนา อตถิ กุสลา, อตถิ อกุสลา, อตถิ อพยากตาฯ เอวํ ทสวิเณ สงขารกขโนธฯ

๙๓. เอกวิเณ สงขารกขโนธ – จิตตสมปยุโตตฯ

ทวิเณ สงขารกขโนธ – อตถิ เหตุ, อตถิ น เหตุฯ

ตติวิเณ สงขารกขโนธ – อตถิ สุขาย เวทนาย สมปยุโตต, อตถิ ทุกขาย เวทนาย สมป
ยุโตต, อตถิ อทุกขมสุขาย เวทนาย สมปยุโตตฯ อตถิ วิปาโก, อตถิ วิปากธมมธโมม, อตถิ
เนววิปากนวิปากธมมธโมมฯ อตถิ อุปาทินนุปาทานิโย, อตถิ อนุปาทินนุปาทานิโย, อตถิ
อนุปาทินนอนุปาทานิโยฯ อตถิ สํกิลิฏฐสํกิลิโก, อตถิ อสํกิลิฏฐสํกิลิโก, อตถิ อสํกิ
ลิฏฐอสํกิลิโกฯ อตถิ สวิตกกสวิจโร, อตถิ อวิตกกวิจารมโตต, อตถิ อวิตกกอวิจโร
อตถิ ปิติสหคโต, อตถิ สุขสหคโต, อตถิ อุเปกขาสหคโตฯ อตถิ ทสสเนน ปหาตโพพ, อตถิ
ภาวนาย ปหาตโพพ, อตถิ เนว ทสสเนน น ภาวนาย ปหาตโพพฯ อตถิ ทสสเนน ปหาตพพ
เหตุโก, อตถิ ภาวนาย ปหาตพพเหตุโก, อตถิ เนว ทสสเนน น ภาวนาย ปหาตพพเหตุโกฯ
อตถิ อาจยคามิ, อตถิ อปจยคามิ, อตถิ เนวอาจยคามินาปจยคามิฯ อตถิ เสโกข, อตถิ อเส
โกข, อตถิ เนวเสกขนาเสโกขฯ อตถิ ปริโตต, อตถิ มหคคโต, อตถิ อปปมาโนฯ อตถิ ปริต
ตารมมโน, อตถิ มหคคตารมมโน, อตถิ อปปมาณารมมโนฯ อตถิ หิโน, อตถิ มขฌมิโม,
อตถิ ปณิโตฯ อตถิ มิจจตตนิยโต, อตถิ สมมตตนิยโต, อตถิ อนนิยโตฯ อตถิ มคคารมมโน,
อตถิ มคคเหตุโก, อตถิ มคคาธิปติฯ อตถิ อุปปโนน, อตถิ อนุปปโนน, อตถิ อุปปาทีฯ อตถิ
อติโต, อตถิ อนาคโต, อตถิ ปจจุปปโนนฯ อตถิ อตติตารมมโน, อตถิ อนาคตารมมโน, อตถิ
ปจจุปปนารมมโนฯ อตถิ อขฌมโตต, อตถิ พหิโทธ, อตถิ อขฌมตตพหิโทธ ฯ อตถิ อขฌม

ตารมมโน, อตถิ พหิทถารมมโน, อตถิ อชฌตตพหิทถารมมโน...เป....ฯ เหว่ ทสวีนเณ สง
ขารกขโนธฯ

๙๔. เอกวิเณ สงขารกขโนธ – จิตตสมปยุโตตฯ

ทวิเณ สงขารกขโนธ – อตถิ สเหตุโก, อตถิ อเหตุโกฯ อตถิ เหตุสมปยุโตต, อตถิ เหตุ
วิปยุโตตฯ อตถิ เหตุ เจว สเหตุโก จ, อตถิ สเหตุโก เจว น จ เหตุฯ อตถิ เหตุ เจว เหตุ
สมปยุโตต จ, อตถิ เหตุสมปยุโตต เจว น จ เหตุฯ อตถิ น เหตุ สเหตุโก, อตถิ น เหตุ อเหตุ
โกฯ อตถิ โลกีย, อตถิ โลกุตตโรฯ อตถิ เกนจิ วิญญูโยย, อตถิ เกนจิ น วิญญูโยยฯ อตถิ
อาสโว, อตถิ โน อาสโวฯ อตถิ สาสโว, อตถิ อนาสโวฯ อตถิ อาสวสมปยุโตต, อตถิ อาสว
วิปยุโตตฯ อตถิ อาสโว เจว สาสโว จ, อตถิ สาสโว เจว โน จ อาสโวฯ อตถิ อาสโว เจว
อาสวสมปยุโตต จ, อตถิ อาสวสมปยุโตต เจว โน จ อาสโวฯ อตถิ อาสววิปยุตตอาสโว,
อตถิ อาสววิปยุตตอนาสโวฯ อตถิ สโยชน, อตถิ โน สโยชนฯ อตถิ สโยชนีย, อตถิ อส
โยชนียฯ อตถิ สโยชนสมปยุโตต, อตถิ สโยชนวิปยุโตตฯ อตถิ สโยชนญะจ สโยชนีย
จ, อตถิ สโยชนีย เจว โน จ สโยชนฯ อตถิ สโยชนญะจ สโยชนสมปยุโตต จ, อตถิ สโย
ชนสมปยุโตต เจว โน จ สโยชนฯ อตถิ สโยชนวิปยุตตอสโยชนีย, อตถิ สโยชนวิปยุต
ตอสโยชนียฯ

อตถิ คโนถ, อตถิ โน คโนถฯ อตถิ คนถนีย, อตถิ อคนถนียฯ อตถิ คนถสมปยุโตต,
อตถิ คนถวิปยุโตตฯ อตถิ คโนถ เจว คนถนีย จ, อตถิ คนถนีย เจว โน จ คโนถฯ อตถิ ค
โนถ เจว คนถสมปยุโตต จ, อตถิ คนถสมปยุโตต เจว โน จ คโนถฯ อตถิ คนถวิปยุตต
คนถนีย, อตถิ คนถวิปยุตตอคนถนียฯ อตถิ โอโฆ, อตถิ โน โอโฆฯ อตถิ โอฆนีย,
อตถิ อนอฆนียฯ อตถิ โอฆสมปยุโตต, อตถิ โอฆวิปยุโตตฯ อตถิ โอโฆ เจว โอฆนีย จ,
อตถิ โอฆนีย เจว โน จ โอโฆฯ อตถิ โอโฆ เจว โอฆสมปยุโตต จ, อตถิ โอฆสมปยุโตต
เจว โน จ โอโฆฯ อตถิ โอฆวิปยุตตอฆนีย, อตถิ โอฆวิปยุตตอนอฆนียฯ อตถิ โยโค,
อตถิ โน โยโคฯ อตถิ โยคนีย, อตถิ อโยคนียฯ อตถิ โยคสมปยุโตต, อตถิ โยควิปยุ
โตตฯ อตถิ โยโค เจว โยคนีย จ, อตถิ โยคนีย เจว โน จ โยโคฯ อตถิ โยโค เจว โยค
สมปยุโตต จ, อตถิ โยคสมปยุโตต เจว โน จ โยโคฯ อตถิ โยควิปยุตตโยคนีย, อตถิ
โยควิปยุตตอโยคนียฯ อตถิ นีวรณ, อตถิ โน นีวรณฯ อตถิ นีวรณีย, อตถิ อนีวรณียฯ
อตถิ นีวรณสมปยุโตต, อตถิ นีวรณวิปยุโตตฯ อตถิ นีวรณญะจ นีวรณีย จ, อตถิ นีวรณ
ีย เจว โน จ นีวรณฯ อตถิ นีวรณญะจ นีวรณสมปยุโตต จ, อตถิ นีวรณสมปยุโตต เจว โน
จ นีวรณฯ อตถิ นีวรณวิปยุตตนีวรณีย, อตถิ นีวรณวิปยุตตอนีวรณียฯ

อตถิ ปรามาส, อตถิ โน ปรามาสฯ อตถิ ปรามัญญ, อตถิ อปรามัญญฯ อตถิ ปรามาส
สมปยุโตต, อตถิ ปรามาสวิปยุโตตฯ อตถิ ปรามาส เจว ปรามัญญ จ, อตถิ ปรามัญญ เจว
โน จ ปรามาสฯ อตถิ ปรามาสวิปยุตตปรามัญญ, อตถิ ปรามาสวิปยุตตอปรามัญญฯ
อตถิ อปาทีโนน, อตถิ อนปาทีโนนฯ อตถิ อปาทาน, อตถิ โน อปาทานฯ อตถิ อปาทานีย,
อตถิ อนปาทานียฯ อตถิ อปาทานสมปยุโตต, อตถิ อปาทานวิปยุโตตฯ อตถิ อปาทาน
ญะจ อปาทานีย จ, อตถิ อปาทานีย เจว โน จ อปาทานฯ อตถิ อปาทานญะจ อปาทาน
สมปยุโตต จ, อตถิ อปาทานสมปยุโตต เจว โน จ อปาทานฯ อตถิ อปาทานวิปยุตตอปา
ทานีย, อตถิ อปาทานวิปยุตตอนปาทานียฯ

อตถิ กิลเโส, อตถิ โน กิลเโสฯ อตถิ สํกิลลสิโก, อตถิ อสํกิลลสิโกฯ อตถิ สํกิลลิโณ, อตถิ อสํกิลลิโณฯ อตถิ กิลลสมปยุโตต, อตถิ กิลลสวิปยุโตตฯ อตถิ กิลเโส เจว สํกิลลสิโก จ, อตถิ สํกิลลสิโก เจว โน จ กิลเโสฯ อตถิ กิลเโส เจว สํกิลลิโณ จ, อตถิ สํกิลลิโณ เจว โน จ กิลเโสฯ อตถิ กิลเโส เจว กิลลสมปยุโตต จ, อตถิ กิลลสมปยุโตต เจว โน จ กิลเโสฯ อตถิ กิลลสวิปยุตตสํกิลลสิโก, อตถิ กิลลสวิปยุตตอสํกิลลสิโกฯ อตถิ ทสฺสเนน ปหัตตโพพ, อตถิ น ทสฺสเนน ปหัตตโพพฯ อตถิ ภาวนาย ปหัตตโพพ, อตถิ น ภาวนาย ปหัตตโพพฯ อตถิ ทสฺสเนน ปหัตตพพเหตุโก, อตถิ น ทสฺสเนน ปหัตตพพเหตุโกฯ อตถิ ภาวนาย ปหัตตพพเหตุโก, อตถิ น ภาวนาย ปหัตตพพเหตุโกฯ

อตถิ สวิตโกก, อตถิ อวิตโกกฯ อตถิ สวิจโร, อตถิ อวิจโรฯ อตถิ สปปิตโก , อตถิ อปปิตโกฯ อตถิ ปิติสหคโต, อตถิ น ปิติสหคโตฯ อตถิ สุขสหคโต, อตถิ น สุขสหคโตฯ อตถิ อเปกขาสหคโต, อตถิ น อเปกขาสหคโตฯ อตถิ กามาวจโร, อตถิ น กามาวจโรฯ อตถิ รูปาวจโร, อตถิ น รูปาวจโรฯ อตถิ อรูปาวจโร, อตถิ น อรูปาวจโรฯ อตถิ ปริยาปโนน, อตถิ อปริยาปโนนฯ อตถิ นิยยานิโก, อตถิ อนิยยานิโกฯ อตถิ นิยโต, อตถิ อนิยโตฯ อตถิ สอฺตฺตโร, อตถิ อนฺตฺตโรฯ อตถิ สรโณ, อตถิ อรโณฯ

ติวิเรน สงฺขารกฺขโนธ – อตถิ กุสโล, อตถิ อกุสโล, อตถิ อพฺยากโต...เป....ฯ เหวํ ทสฺวิเรน สงฺขารกฺขโนธฯ

๙๕. เอกวิเรน สงฺขารกฺขโนธ – จิตตสมปยุโตตฯ

ทวิเรน สงฺขารกฺขโนธ – อตถิ สรโณ, อตถิ อรโณฯ

ติวิเรน สงฺขารกฺขโนธ – อตถิ สุขาย เวทนาย สมปยุโตต...เป.... อตถิ อชฺฌตตารมฺมโณ, อตถิ พหิทฺธารมฺมโณ, อตถิ อชฺฌตตพหิทฺธารมฺมโณ...เป....ฯ เหวํ ทสฺวิเรน สงฺขารกฺขโนธฯ

ทุกมฺลกา

๙๖. เอกวิเรน สงฺขารกฺขโนธ – จิตตสมปยุโตตฯ

ทวิเรน สงฺขารกฺขโนธ – อตถิ เหตุ, อตถิ น เหตุฯ

ติวิเรน สงฺขารกฺขโนธ – อตถิ กุสโล, อตถิ อกุสโล, อตถิ อพฺยากโต...เป....ฯ เหวํ ทสฺวิเรน สงฺขารกฺขโนธ ฯ

๙๗. เอกวิเรน สงฺขารกฺขโนธ – จิตตสมปยุโตตฯ

ทวิเรน สงฺขารกฺขโนธ – อตถิ สรโณ, อตถิ อรโณฯ

ติวิเรน สงฺขารกฺขโนธ – อตถิ กุสโล, อตถิ อกุสโล, อตถิ อพฺยากโต...เป....ฯ เหวํ ทสฺวิเรน สงฺขารกฺขโนธฯ

๙๘. เอกวิเรน สงฺขารกฺขโนธ – จิตตสมปยุโตตฯ

ทวิเรน สงฆารกขโนธ – อตถิ เหตุ, อตถิ น เหตุฯ

ติวิเรน สงฆารกขโนธ – อตถิ อชฌตตารมมโน, อตถิ พหิทถารมมโน, อตถิ
อชฌตตพหิทถารมมโน...เป....ฯ เหวํ ทสวิเรน สงฆารกขโนธฯ

๙๙. เอกวิเรน สงฆารกขโนธ – จิตตสมปยุโตตฯ

ทวิเรน สงฆารกขโนธ – อตถิ สรโน, อตถิ อรโนฯ

ติวิเรน สงฆารกขโนธ – อตถิ อชฌตตารมมโน, อตถิ พหิทถารมมโน, อตถิ
อชฌตตพหิทถารมมโน...เป....ฯ เหวํ ทสวิเรน สงฆารกขโนธฯ

ติกมูลกํฯ

๑๐๐. เอกวิเรน สงฆารกขโนธ – จิตตสมปยุโตตฯ

ทวิเรน สงฆารกขโนธ – อตถิ เหตุ, อตถิ น เหตุฯ

ติวิเรน สงฆารกขโนธ – อตถิ กุสโล, อตถิ อกุสโล, อตถิ อพยากโต...เป....ฯ เหวํ ทส
วิเรน สงฆารกขโนธฯ

๑๐๑. เอกวิเรน สงฆารกขโนธ จิตตสมปยุโตตฯ

ทวิเรน สงฆารกขโนธ อตถิ สเหตุโก, อตถิ อเหตุโกฯ

ติวิเรน สงฆารกขโนธ – อตถิ สุขาย เวทนาย สมปยุโตต, อตถิ ทุกขาย เวทนาย สมป
ยุโตต, อตถิ อทุกขมสุขาย เวทนาย สมปยุโตต...เป....ฯ เหวํ ทสวิเรน สงฆารกขโนธฯ

๑๐๒. เอกวิเรน สงฆารกขโนธ – จิตตสมปยุโตตฯ

ทวิเรน สงฆารกขโนธ – อตถิ เหตุสมปยุโตต, อตถิ เหตุวิปยุโตตฯ

ติวิเรน สงฆารกขโนธ – อตถิ วิปาโก, อตถิ วิปากธมมธโมม, อตถิ เนววิปากนวิปาก
ธมมธโมม...เป....ฯ เหวํ ทสวิเรน สงฆารกขโนธฯ

๑๐๓. เอกวิเรน สงฆารกขโนธ – จิตตสมปยุโตตฯ

ทวิเรน สงฆารกขโนธ – อตถิ เหตุ เจว สเหตุโก จ, อตถิ สเหตุโก เจว น จ เหตุฯ

ติวิเรน สงฆารกขโนธ – อตถิ อุปาทินนุปาทานิโย, อตถิ อนุปาทินนุปาทานิโย, อตถิ
อนุปาทินนอนุปาทานิโย...เป....ฯ เหวํ ทสวิเรน สงฆารกขโนธฯ

๑๐๔. เอกวิเรน สงฆารกขโนธ – จิตตสมปยุโตตฯ

ทวิเรน สงฆารกขโนธ – อตถิ เหตุ เจว เหตุสมปยุโตต จ, อตถิ เหตุสมปยุโตต เจว น
จ เหตุฯ

ตีวีเรน สงขารกขโนธ – อตถิ สักกิลลิสักกิลเลสิโก, อตถิ อสักกิลลิสักกิลเลสิโก, อตถิ อสักกิลลิสักกิลเลสิโก...เป....ฯ เอ่ว ทสวีเรน สงขารกขโนธฯ

๑๐๕. เอกวีเรน สงขารกขโนธ – จิตตสมปยุโตตฯ

ทวิเรน สงขารกขโนธ – อตถิ น เหตุ สเหตุโก, อตถิ น เหตุ อเหตุโกฯ

ตีวีเรน สงขารกขโนธ – อตถิ สวิตกกสวิจาโร, อตถิ อวิตกกวิจารณ์โตต, อตถิ อวิตกกอวิจารณ์โต...เป....ฯ เอ่ว ทสวีเรน สงขารกขโนธฯ

๑๐๖. เอกวีเรน สงขารกขโนธ – จิตตสมปยุโตตฯ

ทวิเรน สงขารกขโนธ – อตถิ โลกีย, อตถิ โลกุตตโรฯ

ตีวีเรน สงขารกขโนธ – อตถิ ปิติสหคโต, อตถิ สุขสหคโต, อตถิ อูปกขาสหคโต...เป....ฯ เอ่ว ทสวีเรน สงขารกขโนธฯ

๑๐๗. เอกวีเรน สงขารกขโนธ – จิตตสมปยุโตตฯ

ทวิเรน สงขารกขโนธ – อตถิ เกนจิ วิญญูโยย, อตถิ เกนจิ น วิญญูโยยฯ

ตีวีเรน สงขารกขโนธ – อตถิ ทสเสนน ปหาตโพพ, อตถิ ภาวนาย ปหาตโพพ, อตถิ เนว ทสเสนน น ภาวนาย ปหาตโพพ...เป....ฯ เอ่ว ทสวีเรน สงขารกขโนธฯ

๑๐๘. เอกวีเรน สงขารกขโนธ – จิตตสมปยุโตตฯ

ทวิเรน สงขารกขโนธ – อตถิ อาสโว, อตถิ โน อาสโวฯ

ตีวีเรน สงขารกขโนธ – อตถิ ทสเสนน ปหาตพพเหตุโก, อตถิ ภาวนาย ปหาตพพเหตุโก, อตถิ เนว ทสเสนน น ภาวนาย ปหาตพพเหตุโก...เป....ฯ เอ่ว ทสวีเรน สงขารกขโนธฯ

๑๐๙. เอกวีเรน สงขารกขโนธ – จิตตสมปยุโตตฯ

ทวิเรน สงขารกขโนธ – อตถิ สาสโว, อตถิ อนาสโวฯ

ตีวีเรน สงขารกขโนธ – อตถิ อาจยคามิ, อตถิ อปจยคามิ, อตถิ เนวอาจยคามินาปจยคามิ...เป....ฯ เอ่ว ทสวีเรน สงขารกขโนธฯ

๑๑๐. เอกวีเรน สงขารกขโนธ – จิตตสมปยุโตตฯ

ทวิเรน สงขารกขโนธ – อตถิ อาสวสมปยุโตต, อตถิ อาสววิปยุโตตฯ

ตีวีเรน สงขารกขโนธ – อตถิ เสโกข, อตถิ อเสโกข, อตถิ เนวเสกขนาเสโกข...เป....ฯ เอ่ว ทสวีเรน สงขารกขโนธฯ

๑๑๑. เอกวิเรน สงขารกฺขโนธ – จิตตสมปยุโตตฯ

ทฺวิเรน สงขารกฺขโนธ – อตฺถิ อาสโว เจว สาสโว จ, อตฺถิ สาสโว เจว โน จ อาสโว ฯ

ตฺวิเรน สงขารกฺขโนธ – อตฺถิ ปริโตต, อตฺถิ มหคฺคโต, อตฺถิ อปฺปมาโน...เป....ฯ เหวํ
ทสฺวิเรน สงขารกฺขโนธฯ

๑๑๒. เอกวิเรน สงขารกฺขโนธ – จิตตสมปยุโตตฯ

ทฺวิเรน สงขารกฺขโนธ – อตฺถิ อาสโว เจว อาสวสมปยุโตต จ, อตฺถิ อาสวสมปยุโตต
เจว โน จ อาสโวฯ

ตฺวิเรน สงขารกฺขโนธ – อตฺถิ ปริตตารมฺมโน, อตฺถิ มหคฺคตารมฺมโน, อตฺถิ อปฺปมาณาร
มฺมโน...เป....ฯ เหวํ ทสฺวิเรน สงขารกฺขโนธฯ

๑๑๓. เอกวิเรน สงขารกฺขโนธ – จิตตสมปยุโตตฯ

ทฺวิเรน สงขารกฺขโนธ – อตฺถิ อาสววิปฺปยุตตสาสโว, อตฺถิ อาสววิปฺปยุตตอนาสโวฯ

ตฺวิเรน สงขารกฺขโนธ – อตฺถิ หีนโน, อตฺถิ มขฺฌิมโน, อตฺถิ ปณีโต...เป....ฯ เหวํ ทสฺวิเรน
สงขารกฺขโนธฯ

๑๑๔. เอกวิเรน สงขารกฺขโนธ – จิตตสมปยุโตตฯ

ทฺวิเรน สงขารกฺขโนธ – อตฺถิ สํโยชนํ, อตฺถิ โน สํโยชนํฯ

ตฺวิเรน สงขารกฺขโนธ – อตฺถิ มิจฺฉตตนิยโต, อตฺถิ สมมตตนิยโต, อตฺถิ อนนิยโต...เป.
...ฯ เหวํ ทสฺวิเรน สงขารกฺขโนธฯ

๑๑๕. เอกวิเรน สงขารกฺขโนธ – จิตตสมปยุโตตฯ

ทฺวิเรน สงขารกฺขโนธ – อตฺถิ สํโยชนิโย, อตฺถิ อสํโยชนิโยฯ

ตฺวิเรน สงขารกฺขโนธ – อตฺถิ มคฺคารมฺมโน, อตฺถิ มคฺคเหตุโก, อตฺถิ มคฺคาธิปติ...เป.
...ฯ เหวํ ทสฺวิเรน สงขารกฺขโนธฯ

๑๑๖. เอกวิเรน สงขารกฺขโนธ – จิตตสมปยุโตตฯ

ทฺวิเรน สงขารกฺขโนธ – อตฺถิ สํโยชนสมปยุโตต, อตฺถิ สํโยชนวิปฺปยุโตตฯ

ตฺวิเรน สงขารกฺขโนธ – อตฺถิ อุปฺปโนน, อตฺถิ อนุปฺปโนน, อตฺถิ อุปฺปาที...เป....ฯ เหวํ
ทสฺวิเรน สงขารกฺขโนธฯ

๑๑๗. เอกวิเรน สงขารกฺขโนธ – จิตตสมปยุโตต ฯ

ทวิเรน สงฆารกขโนธ – อตถิ สํโยชนญะจว สํโยชนินโย จ, อตถิ สํโยชนินโย เจว โน จ สํโยชนํฯ

ตวิเรน สงฆารกขโนธ – อตถิ อตฺตีโต, อตถิ อนาคโต, อตถิ ปจจุปปโนน...เป....ฯ เหวํ ทสวเรน สงฆารกขโนธฯ

๑๑๘. เอกวิเรน สงฆารกขโนธ – จิตตสมปยุโตตฯ

ทวิเรน สงฆารกขโนธ – อตถิ สํโยชนญะจว สํโยชนสมปยุโตต จ, อตถิ สํโยชนสมปยุโตต เจว โน จ สํโยชนํฯ

ตวิเรน สงฆารกขโนธ – อตถิ อตฺตารมมโน, อตถิ อนาคตารมมโน, อตถิ ปจจุปปนารมมโน...เป....ฯ เหวํ ทสวเรน สงฆารกขโนธฯ

๑๑๙. เอกวิเรน สงฆารกขโนธ – จิตตสมปยุโตตฯ

ทวิเรน สงฆารกขโนธ – อตถิ สํโยชนวิปปยุตตสํโยชนินโย, อตถิ สํโยชนวิปปยุตตอสํโยชนินโยฯ

ตวิเรน สงฆารกขโนธ – อตถิ อชฺฌโตต, อตถิ พหิโทธ, อตถิ อชฺฌตตพหิโทธ...เป....ฯ เหวํ ทสวเรน สงฆารกขโนธฯ

๑๒๐. เอกวิเรน สงฆารกขโนธ – จิตตสมปยุโตตฯ

ทวิเรน สงฆารกขโนธ – อตถิ คโนถ, อตถิ โน คโนถฯ

ตวิเรน สงฆารกขโนธ – อตถิ อชฺฌตตารมมโน, อตถิ พหิทฺธารมมโน, อตถิ อชฺฌตตพหิทฺธารมมโน...เป....ฯ เหวํ ทสวเรน สงฆารกขโนธฯ

อุภโตวทูตมกํฯ

สตตวิเรน สงฆารกขโนธ – อตถิ กุสล, อตถิ อกุสล, อตถิ อพฺยาคโต; อตถิ กามาวจโร, อตถิ รูปาวจโร, อตถิ อรูปาวจโร, อตถิ อปรียาปนโนนฯ เหวํ สตตวิเรน สงฆารกขโนธฯ

อปโรปี สตตวิเรน สงฆารกขโนธ – อตถิ สุขาย เวทนาย สมปยุโตต, อตถิ ทุกขาย เวทนาย สมปยุโตต, อตถิ อทุกขมสุขาย เวทนาย สมปยุโตต; อตถิ กามาวจโร, อตถิ รูปาวจโร, อตถิ อรูปาวจโร, อตถิ อปรียาปนโนน...เป.... อตถิ อชฺฌตตารมมโน, อตถิ พหิทฺธารมมโน, อตถิ อชฺฌตตพหิทฺธารมมโน; อตถิ กามาวจโร, อตถิ รูปาวจโร, อตถิ อรูปาวจโร, อตถิ อปรียาปนโนนฯ เหวํ สตตวิเรน สงฆารกขโนธฯ

จตฺตวิสตตวิเรน สงฆารกขโนธ – จกฺขสมฺพสฺสปจฺจยา สงฆารกขโนธ อตถิ กุสล, อตถิ อกุสล, อตถิ อพฺยาคโต; โสตสมฺพสฺสปจฺจยา...เป.... ฆานสมฺพสฺสปจฺจยา...เป.... ขีวหาสมฺพสฺสปจฺจยา...เป.... กายสมฺพสฺสปจฺจยา...เป.... มโนสมฺพสฺสปจฺจยา สงฆารกขโนธ อตถิ กุสล, อตถิ อกุสล, อตถิ อพฺยาคโต; จกฺขสมฺพสฺสชา เจตนา...เป.... มโนสมฺพสฺสชา เจตนาฯ เหวํ จตฺตวิสตตวิเรน สงฆารกขโนธฯ

ตีวีเรน วิญญานกฺขโนธ – อตฺถิ กุสลํ, อตฺถิ อกุสลํ, อตฺถิ อพฺยากตํ

จตฺตพฺพิเรน วิญญานกฺขโนธ – อตฺถิ กามาวจโร, อตฺถิ รุปาวจโร, อตฺถิ อรูปาวจโร, อตฺถิ อปรียาปนโน

ปญฺจวีเรน วิญญานกฺขโนธ – อตฺถิ สฺชินฺทริยสมฺปยุโตตฺ, อตฺถิ ทฺกฺชินฺทริยสมฺปยุโตตฺ, อตฺถิ โสมนสฺสินฺทริยสมฺปยุโตตฺ, อตฺถิ โทมนสฺสินฺทริยสมฺปยุโตตฺ, อตฺถิ อฺเปกฺชินฺทริยสมฺปยุโตตํ

จพฺพิเรน วิญญานกฺขโนธ – จกฺขวิญญานํ, โสตวิญญานํ, ขานวิญญานํ, ชิวหาวิญญานํ, กายวิญญานํ, มโนวิญญานํ

สตตฺตวีเรน วิญญานกฺขโนธ – จกฺขวิญญานํ, โสตวิญญานํ, ขานวิญญานํ, ชิวหาวิญญานํ, กายวิญญานํ, มโนธาตุ, มโนวิญญานธาตุ

อฏฺฐวีเรน วิญญานกฺขโนธ – จกฺขวิญญานํ, โสตวิญญานํ, ขานวิญญานํ, ชิวหาวิญญานํ, กายวิญญานํ, อตฺถิ สุขสฺสหาตํ, อตฺถิ ทฺกฺขสฺสหาตํ, มโนธาตุ, มโนวิญญานธาตุ

นววีเรน วิญญานกฺขโนธ – จกฺขวิญญานํ, โสตวิญญานํ, ขานวิญญานํ, ชิวหาวิญญานํ, กายวิญญานํ, มโนธาตุ, มโนวิญญานธาตุ, อตฺถิ กุสลํ, อตฺถิ อกุสลํ, อตฺถิ อพฺยากตํ

ทสวีเรน วิญญานกฺขโนธ – จกฺขวิญญานํ...เป.... กายวิญญานํ, อตฺถิ สุขสฺสหาตํ, อตฺถิ ทฺกฺขสฺสหาตํ, มโนธาตุ, มโนวิญญานธาตุ, อตฺถิ กุสลํ, อตฺถิ อกุสลํ, อตฺถิ อพฺยากตํ

๑๒๒. เอกวีเรน วิญญานกฺขโนธ – ผสฺสสมฺปยุโตตํ

ทฺวีเรน วิญญานกฺขโนธ – อตฺถิ สเหตุโก, อตฺถิ อเหตุโก

ตีวีเรน วิญญานกฺขโนธ – อตฺถิ สฺขาย เวทนาย สมฺปยุโตตฺ, อตฺถิ ทฺกฺขาย เวทนาย สมฺปยุโตตฺ, อตฺถิ อทฺกฺขมสฺขาย เวทนาย สมฺปยุโตตํ

อตฺถิ วิปาโก, อตฺถิ วิปាកธมฺมโร, อตฺถิ เนววิปាកนวิปាកธมฺมโร

อตฺถิ อฺปาทินฺนฺปาทานิโย, อตฺถิ อนฺปาทินฺนฺปาทานิโย, อตฺถิ อนฺปาทินฺนอนฺปาทานิโย

อตฺถิ สํกิลิณฺณสํกิลิโก, อตฺถิ อสํกิลิณฺณสํกิลิโก, อตฺถิ อสํกิลิณฺณอสํกิลิโก

อตฺถิ สวิตกฺกสฺวิจโร, อตฺถิ อวิตกฺกวิจารมโตตฺ, อตฺถิ อวิตกฺกอวิจโร

อตฺถิ ปิตฺติสฺสหาตํ, อตฺถิ สุขสฺสหาตํ, อตฺถิ อฺเปกฺขาสฺสหาตํ

อตฺถิ ทสฺสเนน ปหาตโปพ, อตฺถิ ภาวนาย ปหาตโปพ, อตฺถิ เนว ทสฺสเนน น ภาวนาย ปหาตโปพ

อตฺถิ ทสฺสเนน ปหาตพฺพเหตุโก, อตฺถิ ภาวนาย ปหาตพฺพเหตุโก, อตฺถิ เนว ทสฺสเนน น ภาวนาย ปหาตพฺพเหตุโก

อตฺถิ อาจยคามิ, อตฺถิ อปจยคามิ, อตฺถิ เนวอาจยคามินาปจยคามิ

อตฺถิ เสโกข, อตฺถิ อเสโกข, อตฺถิ เนวเสกฺขนาเสโกข

อตฺถิ ปริโตต, อตฺถิ มหคฺคโต, อตฺถิ อปฺปมาโณ

อตฺถิ ปริตตารมฺมโณ, อตฺถิ มหคฺคตารมฺมโณ, อตฺถิ อปฺปมาณารมฺมโณ

อตฺถิ หิโน, อตฺถิ มขฺฌิโม, อตฺถิ ปณฺโฑ

อตฺถิ มิจฺจตฺตนิยโต, อตฺถิ สมฺมตฺตนิยโต, อตฺถิ อนิยโต

อตฺถิ มคฺคา รมฺมโณ, อตฺถิ มคฺคเหตุโก, อตฺถิ มคฺคาธิปติ

อตฺถิ อฺปฺปโนน, อตฺถิ อนฺปฺปโนน, อตฺถิ อฺปฺปา

ทึฯ อตถิ อตฺตํ, อตถิ อนาคตํ, อตถิ ปจฺจุปปนฺนํ, อตถิ อตฺตารมฺมํ, อตถิ อนาคตารมฺมํ, อตถิ ปจฺจุปปนฺนารมฺมํ, อตถิ อชฺฌตฺตํ, อตถิ พหิทฺทํ, อตถิ อชฺฌตฺตพหิทฺทํ, อตถิ อชฺฌตฺตารมฺมํ, อตถิ พหิทฺทารมฺมํ, อตถิ อชฺฌตฺตพหิทฺทารมฺมํ...เป....ฯ เหวํ ทสฺวิเรน วิญญานกฺขณฺทํ

๑๒๓. เอกวิเรน วิญญานกฺขณฺทํ – ผสฺสสมปยุโตตํ

ทวิเรน วิญญานกฺขณฺทํ – อตถิ เหตุสมปยุโตตํ, อตถิ เหตุวิปฺปยุโตตํ, อตถิ น เหตุ สเหตุโก, อตถิ น เหตุ อเหตุโก, อตถิ โลกียํ, อตถิ โลกุตฺตรํ, อตถิ เกณจิ วิญญูโยยํ, อตถิ เกณจิ น วิญญูโยยํ, อตถิ สาสโว, อตถิ อนาสโว, อตถิ อาสวสมปยุโตตํ, อตถิ อาสววิปฺปยุโตตํ, อตถิ อาสววิปฺปยุตฺตาสวํ, อตถิ อาสววิปฺปยุตฺตอนาสวํ, อตถิ สโยชนียํ, อตถิ อสโยชนียํ, อตถิ สโยชนสมปยุโตตํ, อตถิ สโยชนวิปฺปยุโตตํ, อตถิ สโยชนวิปฺปยุตฺตสโยชนียํ, อตถิ สโยชนวิปฺปยุตฺตอสโยชนียํ

อตถิ คนฺถนียํ, อตถิ อคนฺถนียํ, อตถิ คนฺถสมปยุโตตํ, อตถิ คนฺถวิปฺปยุโตตํ, อตถิ คนฺถวิปฺปยุตฺตคนฺถนียํ, อตถิ คนฺถวิปฺปยุตฺตอคนฺถนียํ, อตถิ โอฆนียํ, อตถิ อโนฆนียํ, อตถิ โอฆสมปยุโตตํ, อตถิ โอฆวิปฺปยุโตตํ, อตถิ โอฆวิปฺปยุตฺตโอฆนียํ, อตถิ โอฆวิปฺปยุตฺตอโนฆนียํ, อตถิ โยคนียํ, อตถิ อโยคนียํ, อตถิ โยคสมปยุโตตํ, อตถิ โยควิปฺปยุโตตํ, อตถิ โยควิปฺปยุตฺตโยคนียํ, อตถิ โยควิปฺปยุตฺตอโยคนียํ, อตถิ นีวรณียํ, อตถิ อนีวรณียํ, อตถิ นีวรณสมปยุโตตํ, อตถิ นีวรณวิปฺปยุโตตํ, อตถิ นีวรณวิปฺปยุตฺตนีวรณียํ, อตถิ นีวรณวิปฺปยุตฺตอนีวรณียํ

อตถิ ปรามโณ, อตถิ อปรามโณ, อตถิ ปรามาสสมปยุโตตํ, อตถิ ปรามาสวิปฺปยุโตตํ, อตถิ ปรามาสวิปฺปยุตฺตปรามโณ, อตถิ ปรามาสวิปฺปยุตฺตอปรามโณ, อตถิ อปาทีโนนํ, อตถิ อนปาทีโนนํ, อตถิ อปาทานียํ, อตถิ อนปาทานียํ, อตถิ อปาทานสมปยุโตตํ, อตถิ อปาทานวิปฺปยุโตตํ, อตถิ อปาทานวิปฺปยุตฺตอปาทานียํ, อตถิ อปาทานวิปฺปยุตฺตอนปาทานียํ, อตถิ สํกิลลํ, อตถิ อสํกิลลํ, อตถิ สํกิลฺลโณ, อตถิ อสํกิลฺลโณ, อตถิ กิลลสมปยุโตตํ, อตถิ กิลลวิปฺปยุโตตํ, อตถิ กิลลวิปฺปยุตฺตสํกิลลํ, อตถิ กิลลวิปฺปยุตฺตอสํกิลลํ, อตถิ ทสฺสเนน ปหาตโปพ, อตถิ น ทสฺสเนน ปหาตโปพ, อตถิ ภาวนาย ปหาตโปพ, อตถิ น ภาวนาย ปหาตโปพ, อตถิ ทสฺสเนน ปหาตพฺพเหตุโก, อตถิ น ทสฺสเนน ปหาตพฺพเหตุโก, อตถิ ภาวนาย ปหาตพฺพเหตุโก, อตถิ น ภาวนาย ปหาตพฺพเหตุโก

อตถิ สวิตโก, อตถิ อวิตโก, อตถิ สวิจโร, อตถิ อวิจโร, อตถิ สปปิตโก, อตถิ อปปิตโก, อตถิ ปิตฺสหคโต, อตถิ น ปิตฺสหคโต, อตถิ สุขสหคโต, อตถิ น สุขสหคโต, อตถิ อเปกฺขาสหคโต, อตถิ น อเปกฺขาสหคโต, อตถิ กามาวจโร, อตถิ น กามาวจโร, อตถิ รูปาวจโร, อตถิ น รูปาวจโร, อตถิ อรูปาวจโร, อตถิ น อรูปาวจโร, อตถิ ปริยาปโนนํ, อตถิ อปริยาปโนนํ, อตถิ นิยยานิกํ, อตถิ อนิยยานิกํ, อตถิ นียโต, อตถิ อนียโต, อตถิ สจฺจตโร, อตถิ อนจฺจตโร, อตถิ สรโณ, อตถิ อสรโณ

ตวิเรน วิญญานกฺขณฺทํ – อตถิ กุสโล, อตถิ อกุสโล, อตถิ อพฺยาคโต...เป....ฯ เหวํ ทสฺวิเรน วิญญานกฺขณฺทํ

๑๒๔. เอกวิเรน วิญญานกฺขโนธ – ผสฺสสมปยุโตตฯ

ทฺวิเรน วิญญานกฺขโนธ – อตฺถิ สรโณ, อตฺถิ อรโณฯ

ตฺวิเรน วิญญานกฺขโนธ – อตฺถิ สุขาย เวทนาย สมปยุโตต, อตฺถิ ทุกฺขาย เวทนาย สมปยุโตต, อตฺถิ อทุกฺขมสุขาย เวทนาย สมปยุโตตฯ อตฺถิ วิปาโก...เป.... อตฺถิ อชฺฌตตารมฺมโณ, อตฺถิ พหิทฺธารมฺมโณ, อตฺถิ อชฺฌตตพหิทฺธารมฺมโณ...เป....ฯ เวํ ทสฺวิเรน วิญญานกฺขโนธฯ

ทกฺมูลกํฯ

๑๒๕. เอกวิเรน วิญญานกฺขโนธ – ผสฺสสมปยุโตตฯ

ทฺวิเรน วิญญานกฺขโนธ – อตฺถิ สเหตุโก, อตฺถิ อเหตุโกฯ

ตฺวิเรน วิญญานกฺขโนธ – อตฺถิ กุสโล, อตฺถิ อกุสโล, อตฺถิ อพฺยาโกโต...เป....ฯ เวํ ทสฺวิเรน วิญญานกฺขโนธฯ

๑๒๖. เอกวิเรน วิญญานกฺขโนธ – ผสฺสสมปยุโตตฯ

ทฺวิเรน วิญญานกฺขโนธ – อตฺถิ เหตุสมปยุโตต, อตฺถิ เหตุวิปฺปยุโตต...เป.... อตฺถิ สรโณ, อตฺถิ อรโณฯ

ตฺวิเรน วิญญานกฺขโนธ – อตฺถิ กุสโล, อตฺถิ อกุสโล, อตฺถิ อพฺยาโกโต...เป....ฯ เวํ ทสฺวิเรน วิญญานกฺขโนธฯ

๑๒๗. เอกวิเรน วิญญานกฺขโนธ – ผสฺสสมปยุโตตฯ

ทฺวิเรน วิญญานกฺขโนธ – อตฺถิ สเหตุโก, อตฺถิ อเหตุโกฯ

ตฺวิเรน วิญญานกฺขโนธ – อตฺถิ สุขาย เวทนาย สมปยุโตต, อตฺถิ ทุกฺขาย เวทนาย สมปยุโตต, อตฺถิ อทุกฺขมสุขาย เวทนาย สมปยุโตตฯ อตฺถิ วิปาโก...เป.... อตฺถิ อชฺฌตตารมฺมโณ, อตฺถิ พหิทฺธารมฺมโณ, อตฺถิ อชฺฌตตพหิทฺธารมฺมโณ...เป....ฯ เวํ ทสฺวิเรน วิญญานกฺขโนธฯ

๑๒๘. เอกวิเรน วิญญานกฺขโนธ – ผสฺสสมปยุโตตฯ

ทฺวิเรน วิญญานกฺขโนธ – อตฺถิ เหตุสมปยุโตต, อตฺถิ เหตุวิปฺปยุโตต...เป.... อตฺถิ สรโณ, อตฺถิ อรโณฯ

ตฺวิเรน วิญญานกฺขโนธ – อตฺถิ อชฺฌตตารมฺมโณ, อตฺถิ พหิทฺธารมฺมโณ, อตฺถิ อชฺฌตตพหิทฺธารมฺมโณ...เป....ฯ เวํ ทสฺวิเรน วิญญานกฺขโนธฯ

ตฺกมูลกํฯ

๑๒๙. เอกวิเรน วิญญานกฺขโนธ – ผสฺสสมปยุโตตฯ

ทฺวิเรน วิญญานกฺขโนธ – อตฺถิ สเหตุโก, อตฺถิ อเหตุโกฯ

ตฺวิเรน วิญญานกฺขโนธ – อตฺถิ กุสโล, อตฺถิ อกุสโล, อตฺถิ อพฺยาโกโต...เป....ฯ เหวํ ทสฺวิเรน วิญญานกฺขโนธฯ

๑๓๐. เอกวิเรน วิญญานกฺขโนธ – ผสฺสสมปยุโตตฯ

ทฺวิเรน วิญญานกฺขโนธ – อตฺถิ เหตุสมปยุโตต, อตฺถิ เหตุวิปฺปยุโตตฯ

ตฺวิเรน วิญญานกฺขโนธ – อตฺถิ สุขาย เวทนาย สมปยุโตต, อตฺถิ ทุกฺขาย เวทนาย สมปยุโตต, อตฺถิ อทุกฺขมสุขาย เวทนาย สมปยุโตต...เป....ฯ เหวํ ทสฺวิเรน วิญญานกฺขโนธฯ

๑๓๑. เอกวิเรน วิญญานกฺขโนธ – ผสฺสสมปยุโตตฯ

ทฺวิเรน วิญญานกฺขโนธ – อตฺถิ น เหตุ สเหตุโก, อตฺถิ น เหตุอเหตุโกฯ

ตฺวิเรน วิญญานกฺขโนธ – อตฺถิ วิปาโก, อตฺถิ วิปากธมฺมโรม, อตฺถิ เนววิปากนวิปากธมฺมโรม...เป....ฯ เหวํ ทสฺวิเรน วิญญานกฺขโนธฯ

๑๓๒. เอกวิเรน วิญญานกฺขโนธ – ผสฺสสมปยุโตตฯ

ทฺวิเรน วิญญานกฺขโนธ – อตฺถิ โลกีย, อตฺถิ โลกุตฺตโรฯ

ตฺวิเรน วิญญานกฺขโนธ – อตฺถิ อฺปาทีนฺนฺปาทานีย, อตฺถิ อนฺปาทีนฺนฺปาทานีย, อตฺถิ อนฺปาทีนฺนฺอนฺปาทานีย...เป....ฯ เหวํ ทสฺวิเรน วิญญานกฺขโนธฯ

๑๓๓. เอกวิเรน วิญญานกฺขโนธ – ผสฺสสมปยุโตตฯ

ทฺวิเรน วิญญานกฺขโนธ – อตฺถิ เกนจิ วิญญโยย, อตฺถิ เกนจิ น วิญญโยยฯ

ตฺวิเรน วิญญานกฺขโนธ – อตฺถิ สํกิลิฏฺฐสํกิลีสโก, อตฺถิ อสํกิลิฏฺฐสํกิลีสโก, อตฺถิ อสํกิลิฏฺฐอสํกิลีสโก...เป....ฯ เหวํ ทสฺวิเรน วิญญานกฺขโนธฯ

๑๓๔. เอกวิเรน วิญญานกฺขโนธ – ผสฺสสมปยุโตตฯ

ทฺวิเรน วิญญานกฺขโนธ – อตฺถิ สาสโว, อตฺถิ อนาสโวฯ

ตฺวิเรน วิญญานกฺขโนธ – อตฺถิ สวิตกฺกสฺวิจโร, อตฺถิ อวิตกฺกวิจารมโตต, อตฺถิ อวิตกฺกอวิจโร...เป....ฯ เหวํ ทสฺวิเรน วิญญานกฺขโนธฯ

๑๓๕. เอกวิเรน วิญญานกฺขโนธ – ผสฺสสมปยุโตตฯ

ทฺวิเรน วิญญานกฺขโนธ – อตฺถิ อาสวสมปยุโตต, อตฺถิ อาสววิปฺปยุโตตฯ

ตีวีเรน วิญญานกฺขโนธ – อตฺถิ ปีตีสหคโต, อตฺถิ สุขสหคโต, อตฺถิ อุเปกฺขาสหคโต...
เป....ฯ เอ่ว ทสฺวีเรน วิญญานกฺขโนธฯ

๑๓๖. เอกวีเรน วิญญานกฺขโนธ – ผสฺสสมปยุโตตฯ

ทฺวีเรน วิญญานกฺขโนธ – อตฺถิ อาสววิปฺปยุตฺตสาสโว, อตฺถิ อาสววิปฺปยุตฺตอนาสโวฯ

ตีวีเรน วิญญานกฺขโนธ – อตฺถิ ทสฺสเนน ปหาตโปพ, อตฺถิ ภาวนาย ปหาตโปพ, อตฺถิ
เนว ทสฺสเนน น ภาวนาย ปหาตโปพ...เป....ฯ เอ่ว ทสฺวีเรน วิญญานกฺขโนธฯ

๑๓๗. เอกวีเรน วิญญานกฺขโนธ – ผสฺสสมปยุโตตฯ

ทฺวีเรน วิญญานกฺขโนธ – อตฺถิ สํโยชนิโย, อตฺถิ อสํโยชนิโยฯ

ตีวีเรน วิญญานกฺขโนธ – อตฺถิ ทสฺสเนน ปหาตพฺพเหตุโก, อตฺถิ ภาวนาย ปหาตพฺพ
เหตุโก, อตฺถิ เนว ทสฺสเนน น ภาวนาย ปหาตพฺพเหตุโก...เป....ฯ เอ่ว ทสฺวีเรน วิญญาน
กฺขโนธฯ

๑๓๘. เอกวีเรน วิญญานกฺขโนธ – ผสฺสสมปยุโตตฯ

ทฺวีเรน วิญญานกฺขโนธ – อตฺถิ สํโยชนสมปยุโตต, อตฺถิ สํโยชนวิปฺปยุโตตฯ

ตีวีเรน วิญญานกฺขโนธ – อตฺถิ อาจยคามิ, อตฺถิ อปจยคามิ , อตฺถิ เนวอาจยคามิ
นาปจยคามิ...เป....ฯ เอ่ว ทสฺวีเรน วิญญานกฺขโนธฯ

๑๓๙. เอกวีเรน วิญญานกฺขโนธ – ผสฺสสมปยุโตตฯ

ทฺวีเรน วิญญานกฺขโนธ – อตฺถิ สํโยชนวิปฺปยุตฺตสํโยชนิโย, อตฺถิ สํโยชนวิปฺปยุตฺตอสํ
โยชนิโยฯ

ตีวีเรน วิญญานกฺขโนธ – อตฺถิ เสโกข, อตฺถิ อเสโกข, อตฺถิ เนวเสกฺขนาเสโกข...เป.
...ฯ เอ่ว ทสฺวีเรน วิญญานกฺขโนธฯ

๑๔๐. เอกวีเรน วิญญานกฺขโนธ – ผสฺสสมปยุโตตฯ

ทฺวีเรน วิญญานกฺขโนธ – อตฺถิ คนฺถนิโย, อตฺถิ อคนฺถนิโยฯ

ตีวีเรน วิญญานกฺขโนธ – อตฺถิ ปริโตต, อตฺถิ มหคฺคโต, อตฺถิ อปฺปมาโณ...เป....ฯ
เอ่ว ทสฺวีเรน วิญญานกฺขโนธฯ

๑๔๑. เอกวีเรน วิญญานกฺขโนธ – ผสฺสสมปยุโตตฯ

ทฺวีเรน วิญญานกฺขโนธ – อตฺถิ คนฺถสมปยุโตต, อตฺถิ คนฺถวิปฺปยุโตตฯ

ตีวีเรน วิญญานกฺขโนธ – อตฺถิ ปริตตารมฺมโณ, อตฺถิ มหคฺคตารมฺมโณ, อตฺถิ อป
ปมณารมฺมโณ...เป....ฯ เอ่ว ทสฺวีเรน วิญญานกฺขโนธฯ

๑๔๒. เอกวิเรน วิญญาณกฺขโนธ – ผสฺสสมปยุโตตฺตํ

ทฺวิเรน วิญญาณกฺขโนธ – อตฺถิ คณฺถวิปฺปยุตฺตคณฺถนิโย, อตฺถิ คณฺถวิปฺปยุตฺตคณฺถนิโยฯ

ตฺวิเรน วิญญาณกฺขโนธ – อตฺถิ หีโน, อตฺถิ มชฺฌิมิ, อตฺถิ ปณฺโฑ...เป....ฯ เหวํ ทสฺวิเรน วิญญาณกฺขโนธฯ

๑๔๓. เอกวิเรน วิญญาณกฺขโนธ – ผสฺสสมปยุโตตฺตํ

ทฺวิเรน วิญญาณกฺขโนธ – อตฺถิ โอมฺนิโย, อตฺถิ อโนมฺนิโยฯ

ตฺวิเรน วิญญาณกฺขโนธ – อตฺถิ มิจฺจตฺตนิยโต, อตฺถิ สมฺมตฺตนิยโต, อตฺถิ อนิยโต...เป....ฯ เหวํ ทสฺวิเรน วิญญาณกฺขโนธ ฯ

๑๔๔. เอกวิเรน วิญญาณกฺขโนธ – ผสฺสสมปยุโตตฺตํ

ทฺวิเรน วิญญาณกฺขโนธ – อตฺถิ โอมฺสมปยุโตตฺต, อตฺถิ โอมฺวิปฺปยุโตตฺตํ

ตฺวิเรน วิญญาณกฺขโนธ – อตฺถิ มคฺคคารมฺมโน, อตฺถิ มคฺคเหตุโก, อตฺถิ มคฺคาธิปติ...เป....ฯ เหวํ ทสฺวิเรน วิญญาณกฺขโนธฯ

๑๔๕. เอกวิเรน วิญญาณกฺขโนธ – ผสฺสสมปยุโตตฺตํ

ทฺวิเรน วิญญาณกฺขโนธ – อตฺถิ โอมฺวิปฺปยุตฺตโอมฺนิโย, อตฺถิ โอมฺวิปฺปยุตฺตอโนมฺนิโยฯ

ตฺวิเรน วิญญาณกฺขโนธ – อตฺถิ อุปฺปโนน, อตฺถิ อนุปฺปโนน, อตฺถิ อุปฺปาที...เป....ฯ เหวํ ทสฺวิเรน วิญญาณกฺขโนธฯ

๑๔๖. เอกวิเรน วิญญาณกฺขโนธ – ผสฺสสมปยุโตตฺตํ

ทฺวิเรน วิญญาณกฺขโนธ – อตฺถิ โยคฺนิโย, อตฺถิ อโยคฺนิโยฯ

ตฺวิเรน วิญญาณกฺขโนธ – อตฺถิ อตีโต, อตฺถิ อนาคโต, อตฺถิ ปจฺจุปฺปโนน...เป....ฯ เหวํ ทสฺวิเรน วิญญาณกฺขโนธฯ

๑๔๗. เอกวิเรน วิญญาณกฺขโนธ – ผสฺสสมปยุโตตฺตํ

ทฺวิเรน วิญญาณกฺขโนธ – อตฺถิ โยคฺสมปยุโตตฺต, อตฺถิ โยคฺวิปฺปยุโตตฺตํ

ตฺวิเรน วิญญาณกฺขโนธ – อตฺถิ อตีตารมฺมโน, อตฺถิ อนาคตารมฺมโน, อตฺถิ ปจฺจุปฺปนารมฺมโน...เป....ฯ เหวํ ทสฺวิเรน วิญญาณกฺขโนธฯ

๑๔๘. เอกวิเรน วิญญาณกฺขโนธ – ผสฺสสมปยุโตตฺตํ

อปริยาปโนน; จกขวิณญาณ, โสตวิณญาณ, ขานวิณญาณ, ขิวหาวิณญาณ, กายวิณญาณ, มโนวิณญาณฯ เหว่ ตีสติวิธเณ วิณญาณกขโนธฯ

พหุθεν วิญญาณกฺขโนธ – จกฺขสมฺพสฺสปลจฺยา วิญญาณกฺขโนธ อตฺถิ กุสล, อตฺถิ อกุสล, อตฺถิ อพฺยาโกโต, อตฺถิ กามาวจโร, อตฺถิ รูปาวจโร, อตฺถิ อรูปาวจโร, อตฺถิ อปรียาปโนน, จกฺขวิญาณํ...เป.... มโนวิญาณํ; โสตสมฺพสฺสปลจฺยา...เป.... ฆานสมฺพสฺสปลจฺยา...เป.... ชิวหาสมฺพสฺสปลจฺยา ...เป.... กายสมฺพสฺสปลจฺยา...เป.... มโนสมฺพสฺสปลจฺยา วิญญาณกฺขโนธ อตฺถิ กุสล, อตฺถิ อกุสล, อตฺถิ อพฺยาโกโต, อตฺถิ กามาวจโร, อตฺถิ รูปาวจโร, อตฺถิ อรูปาวจโร, อตฺถิ อปรียาปโนน, จกฺขวิญาณํ...เป.... มโนวิญาณํฯ เวํ พหุθεν วิญญาณกฺขโนธฯ

อปโรปี พหุวิธเณ วิญญูณกขโนธ – จกขุสมมสสปลจจยา วิญญูณกขโนธ อตถิ สุขาย เวทนาย สมปยุโตต...เป.... อตถิ อขมตตารมมโน, อตถิ พหิทถารมมโน, อตถิ อขมตตพหิทถารมมโน, อตถิ กามาวจโร, อตถิ รูปาวจโร, อตถิ อรูปาวจโร, อตถิ อปปริยาปโนน; โสตสมมสสปลจจยา...เป.... ขานสมมสสปลจจยา...เป.... ขิวหาสมมสสปลจจยา...เป.... กายสมมสสปลจจยา...เป.... มโนสมมสสปลจจยา วิญญูณกขโนธ อตถิ สุขาย เวทนาย สมปยุโตต...เป.... อตถิ อขมตตารมมโน, อตถิ พหิทถารมมโน, อตถิ อขมตตพหิทถารมมโน, อตถิ กามาวจโร, อตถิ รูปาวจโร, อตถิ อรูปาวจโร, อตถิ อปปริยาปโนน; จกขุวิญญูณ, โสตวิญญูณ, ขานวิญญูณ, ขิวหาวิญญูณ, กายวิญญูณ, มโนวิญญูณฯ เหว พหุวิธเณ วิญญูณกขโนธฯ

อย่า รุ้จักดี วิญญาณกขโนธฯ

อธิคมมภาษนียํ

๓. ปัญหาปัจจุบัน

๑๕๐. ปณจกฺขนุตา – รุกฺกขโนธ, เวทนากฺขโนธ, สณฺณากฺขโนธ, สงฺขารกฺขโนธ, วิญญาณกฺขโนธฯ

๑๕๑. ปณฺจณฺํ ขนฺธานํ กติ กุสลา, กติ อกุสลา, กติ อพฺยากตา...เป.... กติ สรรณา, กติ อรรณา?

๑. ตีพิมพ์

๑๕๒. รูปกษโนธ อพยากโตฯ จตตารโ ขนฺธา สียา กุสลา, สียา อกุสลา, สียา อพยาก ตาฯ เทว ขนฺธา น วตตพฺพา – “สฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา”ติปิ, “ทุกฺขาย เวทนาย สมฺปยุต ตา”ติปิ, “อทุกฺขมสฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา”ติปิฯ ตโย ขนฺธา สียา สฺขาย เวทนาย สมฺป ยุตฺตา, สียา ทุกฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา, สียา อทุกฺขมสฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตาฯ รูปกษ โนธ เนววิปាកนวิปាកมฺมมฺมโหมฯ จตตารโ ขนฺธา สียา วิปากา, สียา วิปากมฺมมฺมมา, สียา เนววิปាកนวิปាកมฺมมฺมมาฯ รูปกษโนธ สียา อุปาทินฺนุปาทานิโย, สียา อนฺปาทินฺนุปาทานิ โย ฯ จตตารโ ขนฺธา สียา อุปาทินฺนุปาทานิยา, สียา อนฺปาทินฺนุปาทานิยา, สียา อนฺปาทิน นอนฺปาทานิยาฯ

รูปกษโนธ อสัณฺณิฏฐสัณฺณิเลสิโกฯ จตตารโ ขนฺธํ สียา สัณฺณิฏฐสัณฺณิเลสิกา, สียา อสัณฺณิ
ณฺณิฏฐสัณฺณิเลสิกา, สียา อสัณฺณิฏฐอสัณฺณิเลสิกาฯ รูปกษโนธ อวิตกกอวิจาร์ฯ ตโย ขนฺธํ สียา ส
วิตกกอวิจารา, สียา อวิตกกอวิจารมตฺตา, สียา อวิตกกอวิจาราฯ สงฺขารกษโนธ สียา ส
วิตกกอวิจาร์, สียา อวิตกกอวิจารมตฺต, สียา อวิตกกอวิจาร์, สียา น วตฺตโปพ – “สวิตกกอ
วิจาร์”ติปิ, “อวิตกกอวิจารมตฺต”ติปิ, “อวิตกกอวิจาร์”ติปิฯ รูปกษโนธ น วตฺตโปพ – “ปี
ติสฺสคฺโค”ติปิ, “สฺขสฺสคฺโค”ติปิ, “อุเปกฺขาสคฺโค”ติปิฯ เวทนากษโนธ สียา ปีติสคฺโค
น สฺขสคฺโค น อุเปกฺขาสคฺโค, สียา น วตฺตโปพ – “ปีติสคฺโค”ติฯ ตโย ขนฺธํ สียา ปี
ติสคฺคา, สียา สฺขสคฺคา, สียา อุเปกฺขาสคฺคา, สียา น วตฺตพฺพา – “ปีติสคฺคา”ติปิ,
“สฺขสคฺคา”ติปิ, “อุเปกฺขาสคฺคา”ติปิฯ

รูปกษโนธ เนว ทสฺสเนน น ภาวนาย ปหาตโปพฯ จตตารโ ขนฺธํ สียา ทสฺสเนน ป
หาตพฺพา, สียา ภาวนาย ปหาตพฺพา, สียา เนว ทสฺสเนน น ภาวนาย ปหาตพฺพาฯ รูปกษ
โนธ เนว ทสฺสเนน น ภาวนาย ปหาตพฺพเหตุโกฯ จตตารโ ขนฺธํ สียา ทสฺสเนน ปหาตพฺพ
เหตุกา, สียา ภาวนาย ปหาตพฺพเหตุกา, สียา เนว ทสฺสเนน น ภาวนาย ปหาตพฺพเหตุกาฯ
รูปกษโนธ เนว จยคามินาปจยคามิฯ จตตารโ ขนฺธํ สียา อาจยคามิโน, สียา อปจยคามิโน,
สียา เนว จยคามินาปจยคามิโนฯ รูปกษโนธ เนว เสกฺขนาสเภาฯ จตตารโ ขนฺธํ สียา เสก
ขา, สียา อเสกฺขา, สียา เนว เสกฺขนาสเภาฯ รูปกษโนธ ปรีตฺตฯ จตตารโ ขนฺธํ สียา ปรี
ตฺตา, สียา มหคฺคตา, สียา อปฺปมาณาฯ รูปกษโนธ อนารมฺมโณฯ จตตารโ ขนฺธํ สียา ปรี
ตฺตารมฺมณา, สียา มหคฺคตารมฺมณา, สียา อปฺปมาณารมฺมณา, สียา น วตฺตพฺพา – “ปรี
ตฺตารมฺมณา”ติปิ, “มหคฺคตารมฺมณา”ติปิ, “อปฺปมาณารมฺมณา”ติปิฯ รูปกษโนธ มชฺฌิโมฯ จ
ตตารโ ขนฺธํ สียา หีนา, สียา มชฺฌิมา, สียา ปณฺเฑตาฯ รูปกษโนธ อนิยโตฯ จตตารโ ขนฺธํ
สียา มิจฺจตฺตนิยตา, สียา สมมตฺตนิยตา, สียา อนิยตาฯ

รูปกษโนธ อนารมฺมโณฯ จตตารโ ขนฺธํ สียา มคฺคารมฺมณา, สียา มคฺคเหตุกา, สียา
มคฺคาธิปติโน, สียา น วตฺตพฺพา – “มคฺคารมฺมณา”ติปิ, “มคฺคเหตุกา”ติปิ, “มคฺคาธิป
ติโน”ติปิ; สียา อุปฺปนนา, สียา อนุปฺปนนา, สียา อุปฺปาทีโน; สียา อตฺตทา, สียา อนาคตา, สียา
ปจฺจุปฺปนนาฯ รูปกษโนธ อนารมฺมโณฯ จตตารโ ขนฺธํ สียา อตฺตารมฺมณา, สียา อนาคตา
รรมฺมณา, สียา ปจฺจุปฺปนนารมฺมณา, สียา น วตฺตพฺพา – “อตฺตารมฺมณา”ติปิ, “อนาคตา
รรมฺมณา”ติปิ, “ปจฺจุปฺปนนารมฺมณา”ติปิ; สียา อชฺฌตฺตา, สียา พหิทฺธา, สียา
อชฺฌตฺตพหิทฺธาฯ รูปกษโนธ อนารมฺมโณฯ จตตารโ ขนฺธํ สียา อชฺฌตฺตารมฺมณา, สียา
พหิทฺธารมฺมณา, สียา อชฺฌตฺตพหิทฺธารมฺมณา, สียา น วตฺตพฺพา – “อชฺฌตฺตา
รรมฺมณา”ติปิ, “พหิทฺธารมฺมณา”ติปิ, “อชฺฌตฺตพหิทฺธารมฺมณา”ติปิฯ จตตารโ ขนฺธํ อนิ
ทสฺสนอปฺปฏฺฐิมาฯ รูปกษโนธ สียา สนิทสฺสนสฺปฺปฏฺฐิโ, สียา อนิทสฺสนสฺปฺปฏฺฐิโ, สียา อนิ
ทสฺสนอปฺปฏฺฐิโฯ

๒. ทกั

๑๕๓. จตตารโ ขนฺธํ น เหตุฯ สงฺขารกษโนธ สียา เหตุ, สียา น เหตุฯ รูปกษโนธ อเห
ตุโกฯ จตตารโ ขนฺธํ สียา สเหตุกา, สียา อเหตุกาฯ รูปกษโนธ เหตุวิปฺปยุตฺตฯ จตตารโ
ขนฺธํ สียา เหตุสมปฺยุตฺตา, สียา เหตุวิปฺปยุตฺตาฯ รูปกษโนธ น วตฺตโปพ – “เหตุ เจว สเหตุ
โก จา”ติปิ, “สเหตุโก เจว น จ เหตุ”ติปิฯ ตโย ขนฺธํ น วตฺตพฺพา – “เหตุ เจว สเหตุ
กา”ติ, สียา สเหตุกา เจว น จ เหตุ, สียา น วตฺตพฺพา – “สเหตุกา เจว น จ เหตุ”ติฯ สงฺขา

รทกษโนธ สียา เหตุ เจว สเหตุโก จ, สียา สเหตุโก เจว น จ เหตุ, สียา น วตตโพพ – “เหตุ เจว สเหตุโก จา”ติปี, “สเหตุโก เจว น จ เหตุ”ติปีฯ รทกษโนธ น วตตโพพ – “เหตุ เจว เหตุสมปยุโตต จา”ติปี, “เหตุสมปยุโตต เจว น จ เหตุ”ติปีฯ ตโย ขนธา น วตตพพา – “เหตุ เจว เหตุสมปยุตดา จา”ติ, สียา เหตุสมปยุตดา เจว น จ เหตุ, สียา น วตตพพา – “เหตุ สมปยุตดา เจว น จ เหตุ”ติฯ สงขารทกษโนธ สียา เหตุ เจว เหตุสมปยุโตต จ, สียา เหตุสมปยุโตต เจว น จ เหตุ, สียา น วตตโพพ – “เหตุ เจว เหตุสมปยุโตต จา”ติปี, “เหตุสมปยุโตต เจว น จ เหตุ”ติปีฯ รทกษโนธ น เหตุ อเหตุโก ฯ ตโย ขนธา สียา น เหตุ สเหตุกา, สียา น เหตุ อเหตุกาฯ สงขารทกษโนธ สียา น เหตุ สเหตุโก, สียา น เหตุ อเหตุโก, สียา น วตตโพพ – “น เหตุ สเหตุโก”ติปี, “น เหตุ อเหตุโก”ติปีฯ

สปปจจยา, สงขตาฯ

จตตาริ ขนธา อนิทสสนาฯ รทกษโนธ สียา สนิทสสนิ, สียา อนิทสสนิฯ จตตาริ ขนธา อปปฎิชาฯ รทกษโนธ สียา สปปฎิไข, สียา อปปฎิไขฯ รทกษโนธ รุปฯ จตตาริ ขนธา อรูปาฯ รทกษโนธ โลกิโยฯ จตตาริ ขนธา สียา โลกียา, สียา โลกุตตรา; เกณจิ วิญญูยยา, เกณจิ น วิญญูยยาฯ

จตตาริ ขนธา โน อาสวาฯ สงขารทกษโนธ สียา อาสโว, สียา โน อาสโวฯ รทกษโนธ สาสโวฯ จตตาริ ขนธา สียา สาสวา, สียา อนาสวาฯ รทกษโนธ อาสววิปยุโตตฯ จตตาริ ขนธา สียา อาสวสมปยุตดา, สียา อาสววิปยุตดาฯ รทกษโนธ น วตตโพพ – “อาสโว เจว สาสโว จา”ติ, สาสโว เจว โน จ อาสวาฯ ตโย ขนธา น วตตพพา – “อาสวา เจว สาสวา จา”ติ, สียา สาสวา เจว โน จ อาสวา, สียา น วตตพพา – “สาสวา เจว โน จ อาสวา”ติฯ สงขารทกษโนธ สียา อาสโว เจว สาสโว จ, สียา สาสโว เจว โน จ อาสโว, สียา น วตตโพพ – “อาสโว เจว สาสโว จา”ติปี, “สาสโว เจว โน จ อาสโว”ติปีฯ รทกษโนธ น วตตโพพ – “อาสโว เจว อาสวสมปยุโตต จา”ติปี, “อาสวสมปยุโตต เจว โน จ อาสโว”ติปีฯ ตโย ขนธา น วตตพพา – “อาสวา เจว อาสวสมปยุตดา จา”ติ, สียา อาสวสมปยุตดา เจว โน จ อาสวา, สียา น วตตพพา – “อาสวสมปยุตดา เจว โน จ อาสวา”ติฯ สงขารทกษโนธ สียา อาสโว เจว อาสวสมปยุโตต จ, สียา อาสวสมปยุโตต เจว โน จ อาสโว, สียา น วตตโพพ – “อาสโว เจว อาสวสมปยุโตต จา”ติปี, “อาสวสมปยุโตต เจว โน จ อาสโว”ติปีฯ รทกษโนธ อาสววิปยุตตาสาสโวฯ จตตาริ ขนธา สียา อาสววิปยุตตาสาสวา, สียา อาสววิปยุตตอนาสวา, สียา น วตตพพา – “อาสววิปยุตตาสาสวา”ติปี, “อาสววิปยุตตอนาสวา”ติปีฯ

จตตาริ ขนธา โน สโยชนาฯ สงขารทกษโนธ สียา สโยชนิ, สียา โน สโยชนิฯ รทกษโนธ สโยชนิโยฯ จตตาริ ขนธา สียา สโยชนิยา, สียา อสโยชนิยาฯ รทกษโนธ สโยชนวิปยุโตตฯ จตตาริ ขนธา สียา สโยชนสมปยุตดา, สียา สโยชนวิปยุตดาฯ รทกษโนธ น วตตโพพ – “สโยชนญेजว สโยชนิโย จา”ติ, “สโยชนิโย เจว โน จ สโยชนิ”ฯ ตโย ขนธา น วตตพพา – “สโยชนา เจว สโยชนิยา จา”ติ, สียา สโยชนิยา เจว โน จ สโยชนา, สียา น วตตพพา – “สโยชนิยา เจว โน จ สโยชนา”ติฯ สงขารทกษโนธ สียา สโยชนญेजว สโยชนิโย จ, สียา สโยชนิโย เจว โน จ สโยชนิ, สียา น วตตโพพ – “สโยชนญेजว สโยชนิโย จา”ติปี, “สโยชนิโย เจว โน จ สโยชนิ”นติปีฯ รทกษโนธ น วตตโพพ – “สโยชนญेजว สโยชนสมปยุโตต จา”ติปี, “สโยชนสมปยุโตต เจว โน จ สโยชนิ”นติปีฯ ตโย ขนธา น

วิปฺปยุโตตฺตํ ตโย ขนฺธา สียา ปรามาสสมฺปยุตฺตา, สียา ปรามาสวิปฺปยุตฺตาฯ สงฺขารกฺขโนธ
สียา ปรามาสสมฺปยุโตต, สียา ปรามาสวิปฺปยุโตต, สียา น วตฺตโปพ – “ปรามาสสมฺปยุ
โตต”ติปิ, “ปรามาสวิปฺปยุโตต”ติปิฯ รูปกฺขโนธ น วตฺตโปพ – “ปรามาโส เจว ปรามโฏฐ
จา”ติ, “ปรามโฏฐ เจว โน จ ปรามาโส”ฯ ตโย ขนฺธา น วตฺตพฺพา – “ปรามาสา เจว ปราม
โฏฐา จา”ติ, สียา ปรามโฏฐา เจว โน จ ปรามาสา, สียา น วตฺตพฺพา – “ปรามโฏฐา เจว โน จ
ปรามาสา”ติฯ สงฺขารกฺขโนธ สียา ปรามาโส เจว ปรามโฏฐ จ, สียา ปรามโฏฐ เจว โน จ
ปรามาโส, สียา น วตฺตโปพ – “ปรามาโส เจว ปรามโฏฐ จา”ติปิ, “ปรามโฏฐ เจว โน จ
ปรามาโส”ติปิฯ รูปกฺขโนธ ปรามาสวิปฺปยุตฺตปรามโฏฐฯ จตฺตาริ ขนฺธา สียา ปรามาสวิปฺ
ยุตฺตปรามโฏฐา, สียา ปรามาสวิปฺยุตฺตอปรามโฏฐา, สียา น วตฺตพฺพา – “ปรามาสวิปฺยุตฺต
ปรามโฏฐา”ติปิ, “ปรามาสวิปฺยุตฺตอปรามโฏฐา”ติปิฯ

รูปกฺขโนธ อนารมฺมโณฯ จตฺตาริ ขนฺธา สารมฺมณฯ วิญญานกฺขโนธ จิตฺตํ จตฺตาริ
ขนฺธา โน จิตฺตาฯ ตโย ขนฺธา เจตสิกฯ เทว ขนฺธา อเจตสิกฯ ตโย ขนฺธา จิตฺตสมฺปยุตฺตา
ฯ รูปกฺขโนธ จิตฺตวิปฺปยุโตตฺตํ วิญญานกฺขโนธ น วตฺตโปพ – “จิตฺเตตฺน สมฺปยุโตต”ติปิ, “จิต
เตตฺน วิปฺปยุโตต”ติปิฯ ตโย ขนฺธา จิตฺตสํสฺส
โนธ น วตฺตโปพ – “จิตฺเตตฺน สํสฺสฺสฺส”ติปิ, “จิตฺเตตฺน วิสํสฺสฺส”ติปิฯ ตโย ขนฺธา จิตฺตสมฺภู
ฏฺฐานาฯ วิญญานกฺขโนธ โน จิตฺตสมฺภูฏฺฐานาฯ รูปกฺขโนธ สียา จิตฺตสมฺภูฏฺฐานา, สียา โน จิตฺต
สมฺภูฏฺฐานาฯ ตโย ขนฺธา จิตฺตสทฺทโนฯ วิญญานกฺขโนธ โน จิตฺตสทฺทฯ รูปกฺขโนธ สียา จิตฺต
สทฺท, สียา โน จิตฺตสทฺทฯ ตโย ขนฺธา จิตฺตานุปริวตฺติโนฯ วิญญานกฺขโนธ โน จิตฺตานุปริ
วตฺติฯ รูปกฺขโนธ สียา จิตฺตานุปริวตฺติ, สียา โน จิตฺตานุปริวตฺติฯ ตโย ขนฺธา จิตฺตสํสฺสฺสฺส
ฏฺฐานาฯ เทว ขนฺธา โน จิตฺตสํสฺส
ขนฺธา โน จิตฺตสํสฺส
ขนฺธา โน จิตฺตสํสฺส

วิญญานกฺขโนธ อหฺมตฺติโกฯ ตโย ขนฺธา พหิริฯ รูปกฺขโนธ สียา อหฺมตฺติโก, สียา
พหิริฯ จตฺตาริ ขนฺธา โน อุปาทาฯ รูปกฺขโนธ สียา อุปาทา, สียา โน อุปาทา, สียา อุปา
ทินฺนา, สียา อนฺปาทินฺนาฯ จตฺตาริ ขนฺธา โน อุปาทานาฯ สงฺขารกฺขโนธ สียา อุปาทานํ,
สียา โน อุปาทานํฯ รูปกฺขโนธ อุปาทานิโยฯ จตฺตาริ ขนฺธา สียา อุปาทานิยา, สียา อนฺปา
ทานิยาฯ รูปกฺขโนธ อุปาทานวิปฺปยุโตตฺตํ จตฺตาริ ขนฺธา สียา อุปาทานสมฺปยุตฺตา, สียา อุ
ปาทานวิปฺปยุตฺตาฯ รูปกฺขโนธ น วตฺตโปพ – “อุปาทานญฺเจว อุปาทานิโย จา”ติ, “อุปา
ทานิโย เจว โน จ อุปาทาน”ฯ ตโย ขนฺธา น วตฺตพฺพา – “อุปาทานญฺเจว อุปาทานิยา
จา”ติ, สียา อุปาทานิยา เจว โน จ อุปาทานา, สียา น วตฺตพฺพา – “อุปาทานิยา เจว โน จ อุ
ปาทานา”ติฯ สงฺขารกฺขโนธ สียา อุปาทานญฺเจว อุปาทานิโย จ, สียา อุปาทานิโย เจว โน
จ อุปาทานํ, สียา น วตฺตโปพ – “อุปาทานญฺเจว อุปาทานิโย จา”ติปิ, “อุปาทานิโย เจว
โน จ อุปาทาน”นฺติปิฯ รูปกฺขโนธ น วตฺตโปพ – “อุปาทานญฺเจว อุปาทานสมฺปยุโตต
จา”ติปิ, “อุปาทานสมฺปยุโตต เจว โน จ อุปาทาน”นฺติปิฯ ตโย ขนฺธา น วตฺตพฺพา – “อุปา
ทานา เจว อุปาทานสมฺปยุตฺตา จา”ติ, สียา อุปาทานสมฺปยุตฺตา เจว โน จ อุปาทานา, สียา
น วตฺตพฺพา – “อุปาทานสมฺปยุตฺตา เจว โน จ อุปาทานา”ติฯ สงฺขารกฺขโนธ สียา อุปาทาน
ญฺเจว อุปาทานสมฺปยุโตต จ, สียา อุปาทานสมฺปยุโตต เจว โน จ อุปาทานํ, สียา น วตฺต
โปพ – “อุปาทานญฺเจว อุปาทานสมฺปยุโตต จา”ติปิ, “อุปาทานสมฺปยุโตต เจว โน จ
อุปาทาน”นฺติปิฯ รูปกฺขโนธ อุปาทานวิปฺปยุตฺตอุปาทานิโยฯ จตฺตาริ ขนฺธา สียา อุปาทา

นินยยานิกา, สียา อนินยยานิกาฯ รูปกษโนธ อนินยโตฯ จตตารโ ขนธา สียา นียตา, สียา อนินยต
าฯ รูปกษโนธ สอตุตโตรฯ จตตารโ ขนธา สียา สอตุตตรา, สียา อนตุตตราฯ รูปกษโนธ อรรโณฯ
จตตารโ ขนธา สียา สรณา, สียา อรณาติฯ

ปณหาปจกฯ

ขนธวิภังค นิฏฐิตีโตฯ

๒. อายตนวิภังค

๑. สุตตนต์ถาขณียํ

๑๕๔. ทวาทสายตนาณิ – จกขายตณํ, รูปายตณํ, โสตายตณํ, สททายตณํ, ขานายตณํ, คนธายตณํ, ชิวหายตณํ, รสายตณํ, กายายตณํ, โผฏฐัพพายตณํ, มนายตณํ, ธมมายตณํฯ

จกขํ อนิจจํ ทุกขํ อนตตํ วิปริณามธมมํฯ รูปํ อนิจจา ทุกขา อนตตํ วิปริณามธมมาฯ โสตํ อนิจจํ ทุกขํ อนตตํ วิปริณามธมมํฯ สททํ อนิจจา ทุกขา อนตตํ วิปริณามธมมาฯ ขานํ อนิจจํ ทุกขํ อนตตํ วิปริณามธมมํฯ คนธํ อนิจจา ทุกขา อนตตํ วิปริณามธมมาฯ ชิวหา อนิจจา ทุกขา อนตตํ วิปริณามธมมาฯ รสํ อนิจจา ทุกขา อนตตํ วิปริณามธมมาฯ กายํ อนิจจํ ทุกขํ อนตตํ วิปริณามธมมํฯ โผฏฐัพพา อนิจจา ทุกขา อนตตํ วิปริณามธมมาฯ มโน อนิจจํ ทุกขํ อนตตํ วิปริณามธมมํฯ ธมมา อนิจจา ทุกขา อนตตํ วิปริณามธมมาฯ

สุตตนต์ถาขณียํ

๒. อภิธมมถาขณียํ

๑๕๕. ทวาทสายตนาณิ – จกขายตณํ, โสตายตณํ, ขานายตณํ, ชิวหายตณํ, กายายตณํ, มนายตณํ, รูปายตณํ, สททายตณํ, คนธายตณํ, รสายตณํ, โผฏฐัพพายตณํ, ธมมายตณํฯ

๑๕๖. ตตถ กตมํ จกขายตณํ? ยํ จกขํ [จกขํ (สี. สยา. ก.) ๕. ส. ๕๙๖-๕๙๗] จตุนนํ มหาภูตानํ อุปาทาย ปสาโท อตตภาวปริยาปโนน อนิทสฺสโน สปปปฏิโข, เยน จกขุณา อนิทสฺสเนน สปปปฏิเชน รูปํ สนิทสฺสนํ สปปปฏิขํ ปสฺสี วา ปสฺสตี วา ปสฺสีสฺสตี วา ปสฺเสส วา, จกขุเมปตํ จกขายตณเมปตํ จกขุธาตุเปสํ จกขุขุทริยเมปตํ โลโกเปโส ทวาราเปสํ สมุทโททเปโส ปณฺฑรเมปตํ เขตตเมปตํ วตถุเมปตํ เนตตเมปตํ นยณเมปตํ โอริมํ ตีรเมปตํ สุโณญฺ คามเปโสฯ อิทํ วุจฺจติ “จกขายตณํ” ฯ

๑๕๗. ตตถ กตมํ โสตายตณํ? ยํ โสตํ จตุนนํ มหาภูตानํ อุปาทาย ปสาโท อตตภาวปริยาปโนน อนิทสฺสโน สปปปฏิโข, เยน โสเตน อนิทสฺสเนน สปปปฏิเชน สททํ อนิทสฺสนํ สปปปฏิขํ สฺสตี วา สฺสณตี วา สฺสตีสฺสตี วา สฺสเน วา, โสตเมปตํ โสตายตณเมปตํ โสตธาตุเปสํ โสตนิทริยเมปตํ โลโกเปโส ทวาราเปสํ สมุทโททเปโส ปณฺฑรเมปตํ เขตตเมปตํ วตถุเมปตํ โอริมํ ตีรเมปตํ สุโณญฺ คามเปโสฯ อิทํ วุจฺจติ “โสตายตณํ” ฯ

๑๕๘. ตตถ กตมํ ขานายตณํ? ยํ ขานํ จตุนนํ มหาภูตानํ อุปาทาย ปสาโท อตตภาวปริยาปโนน อนิทสฺสโน สปปปฏิโข, เยน ขาเนน อนิทสฺสเนน สปปปฏิเชน คนธํ อนิทสฺสนํ สปปปฏิขํ ขายี วา ขายตี วา ขายีสฺสตี วา ขายเ วา, ขานเมปตํ ขานายตณเมปตํ ขานธาตุเปสํ ขานนิทริยเมปตํ โลโกเปโส ทวาราเปสํ สมุทโททเปโส ปณฺฑรเมปตํ เขตตเมปตํ วตถุเมปตํ โอริมํ ตีรเมปตํ สุโณญฺ คามเปโสฯ อิทํ วุจฺจติ “ขานายตณํ” ฯ

๑๕๙. ตตถ กตมํ ชิวหายตณํ? ยา ชิวหา จตุนนํ มหาภูตानํ อุปาทาย ปสาโท อตตภาวปริยาปโนน อนิทสฺสโน สปปปฏิโข, ยาย ชิวหาย อนิทสฺสนาย สปปปฏิขาย รสํ อนิทสฺสนํ

สปปฏฐิฆัง สายิ วา สายติ วา สายิสฺสติ วา สายเ วา, ชิวหาเปเสา ชิวหายตนเมปต์ ชิวหาธาตุเปเสา ชิวหิณฺทริยเมปต์ โลโกเปโส ทวาราเปเสา สมฺโทยเปโส ปณฺทรมเมปต์ เขตตเมปต์ วตฺถเมปต์ โอรัมมํ ตีรเมปต์ สฺโณญฺญ คาโมเปโสฯ อิทํ วุจฺจติ “ชิวหายตน”ฯ

๑๖๐. ตตฺถ กตมํ กายายตนํ? โย กาโย จตฺตนํ มหาภูตานํ อุปาทาย ปสาโท อตฺตภาวปริยาปโนน อนินทสฺสโน สปปฏฐิโฆ, เยน กาเยน อนินทสฺสเนน สปปฏฐิเชน โผฏฐัพพํ อนินทสฺสนํ สปปฏฐิฆัง พุสสิ วา พุสติ วา พุสสิสฺสติ วา พุเส วา, กาโยเปโส กายายตนเมปต์ กายธาตุเปเสา กายินฺทริยเมปต์ โลโกเปโส ทวาราเปเสา สมฺโทยเปโส ปณฺทรมเมปต์ เขตตเมปต์ วตฺถเมปต์ โอรัมมํ ตีรเมปต์ สฺโณญฺญ คาโมเปโสฯ อิทํ วุจฺจติ “กายายตน”ฯ

๑๖๑. ตตฺถ กตมํ มนายตนํ? เอกวิเชน มนายตนํ – ผสฺสสมปยุตฺตํฯ

ทฺวิเชน มนายตนํ – อตฺถิ สเหตุกํ, อตฺถิ อเหตุกํฯ

ตฺติเชน มนายตนํ – อตฺถิ กุสฺลํ, อตฺถิ อกุสฺลํ, อตฺถิ อพฺยาगतํฯ

จตฺตพฺพิเชน มนายตนํ – อตฺถิ กามาวจรํ, อตฺถิ รูปาวจรํ, อตฺถิ อรูปาวจรํ, อตฺถิ อปริยาปนํฯ

ปญฺจวิเชน มนายตนํ – อตฺถิ สฺชินฺทริยสมปยุตฺตํ, อตฺถิ ทฺถชินฺทริยสมปยุตฺตํ, อตฺถิ โสมนสฺสินฺทริยสมปยุตฺตํ, อตฺถิ โทมนสฺสินฺทริยสมปยุตฺตํ, อตฺถิ อปฺเปกฺชินฺทริยสมปยุตฺตํฯ

จพฺพิเชน มนายตนํ – จกฺขวิญญาณํ, โสตฺวิญญาณํ, ขานวิญญาณํ, ชิวหาวิญญาณํ, กายวิญญาณํ, มโนวิญญาณํฯ เวํ จพฺพิเชน มนายตนํฯ

สตฺตติเชน มนายตนํ – จกฺขวิญญาณํ, โสตฺวิญญาณํ, ขานวิญญาณํ, ชิวหาวิญญาณํ, กายวิญญาณํ, มโนธาตุ, มโนวิญญาณธาตุฯ เวํ สตฺตติเชน มนายตนํฯ

อฏฺฐวิเชน มนายตนํ – จกฺขวิญญาณํ, โสตฺวิญญาณํ, ขานวิญญาณํ, ชิวหาวิญญาณํ, กายวิญญาณํ อตฺถิ สุขสฺสเหตุกํ, อตฺถิ ทฺถสฺสเหตุกํ, มโนธาตุ, มโนวิญญาณธาตุฯ เวํ อฏฺฐวิเชน มนายตนํฯ

นวิเชน มนายตนํ – จกฺขวิญญาณํ, โสตฺวิญญาณํ, ขานวิญญาณํ, ชิวหาวิญญาณํ, กายวิญญาณํ, มโนธาตุ, มโนวิญญาณธาตุ อตฺถิ กุสฺลํ, อตฺถิ อกุสฺลํ, อตฺถิ อพฺยาगतํฯ เวํ นวิเชน มนายตนํฯ

ทสฺวิเชน มนายตนํ – จกฺขวิญญาณํ, โสตฺวิญญาณํ, ขานวิญญาณํ, ชิวหาวิญญาณํ, กายวิญญาณํ อตฺถิ สุขสฺสเหตุกํ, อตฺถิ ทฺถสฺสเหตุกํ, มโนธาตุ, มโนวิญญาณธาตุ อตฺถิ กุสฺลํ, อตฺถิ อกุสฺลํ, อตฺถิ อพฺยาगतํฯ เวํ ทสฺวิเชน มนายตนํฯ

เอกวิเชน มนายตนํ – ผสฺสสมปยุตฺตํฯ

ทฺวิเชน มนายตนํ – อตฺถิ สเหตุกํ, อตฺถิ อเหตุกํฯ

ติวิเรน มนายตน – อตถิ สุขาย เวทนาย สมปยุตต์, อตถิ ทุกขาย เวทนาย สมปยุตต์, อตถิ อทุกขมสุขาย เวทนาย สมปยุตต์...เป....ฯ เอวํ พหุวิเรน มนายตนํฯ อิทํ วุจจติ “มนายตนํ”ฯ

๑๖๒. ตตถ กตมํ รูปายตนํ? ยํ รูปํ จตุนนํ มหาภูตานํ อุปาทาย วณณนิภา สนิทสสนํ สปปปฏิขํ นิลํ ปีตํ โลหิตํ [ปีตํ โลหิตํ (สี.)] โอทาทํ กากํ มณชิฏฐํ [มณชิฏฐํ (สี. สยา.)] หริ หริวณณํ อมพงฺกรวณณํ ทิฆํ รสํ อณํ ญลํ วฏฺฐํ ปริมณฑลํ จตฺรสํ จฬํ อฏฺฐํ โสฬสํ นินนํ ถลํ ฉายา อาตโป อาโลโก อนนฺทกาโร อพฺภา มหิกา ฐโม รัช จนฺทมนฑลสฺส วณณนิภา สุริยมณฑลสฺส [สุริยมณฑลสฺส (สี. สยา. ก.)] วณณนิภา ตารกฺรฺพานํ วณณนิภา อาทาสมนฑลสฺส วณณนิภา มณิสงฺขมุตตเวฬุริยสฺส วณณนิภา ชาตฺรฺปรชตสฺส วณณนิภา, ยํ ภา ปนญญมฺปิ อตถิ รูปํ จตุนนํ มหาภูตานํ อุปาทาย วณณนิภา สนิทสสนํ สปปปฏิขํ, ยํ รูปํ สนิทสสนํ สปปปฏิขํ จกฺขนา อนิทสฺสเนน สปปปฏิเชน ปสฺสี ภา ปสฺสติ ภา ปสฺสิสฺสติ ภา ปสฺเสส ภา, รูปเมปตํ รูปายตนเมปตํ รูปธาดุเปสํฯ อิทํ วุจจติ “รูปายตนํ”ฯ

๑๖๓. ตตถ กตมํ สทฺทายตนํ? โย สทฺทจตุนนํ มหาภูตานํ อุปาทาย อนิทสฺสโน สปปปฏิโข เภริสทฺท มฺหิงคสทฺท [มฺหิงคสทฺท (สี.)] สงฺขสทฺท ปณวสทฺท คีตสทฺท ภา ทิตสทฺท สมมสทฺท ปาณิสทฺท สดฺดานํ นิโคขสสทฺท ธาตุนํ สนนฺนิชาตสทฺท วาตส ทฺท อทกสทฺท มนุสฺสสทฺท อมนุสฺสสทฺท, โย ภา ปนญญมฺปิ อตถิ สทฺทจตุนนํ มหาภูตานํ อุปาทาย อนิทสฺสโน สปปปฏิโข, ยํ สทฺทํ อนิทสฺสโน สปปปฏิโข โสเตน อนิทสฺสเนน สปปปฏิเชน สฺสนิ ภา สฺสนาติ ภา สฺสนิสฺสติ ภา สฺสเน ภา, สทฺทเปโส สทฺทายตนเมปตํ สทฺทธาดุเปสํฯ อิทํ วุจจติ “สทฺทายตนํ”ฯ

๑๖๔. ตตถ กตมํ คนฺธายตนํ? โย คโนฺธจตุนนํ มหาภูตานํ อุปาทาย อนิทสฺสโน สปปปฏิโข มุลคโนฺธ สารคโนฺธ ตจคโนฺธ ปตตคโนฺธ ปฺปผคโนฺธ ผลคโนฺธ อามคโนฺธ วิสฺสค โนฺธ สฺคโนฺธ ทฺคคโนฺธ, โย ภา ปนญญมฺปิ อตถิ คโนฺธจตุนนํ มหาภูตานํ อุปาทาย อนิทสฺสโน สปปปฏิโข, ยํ คนฺธํ อนิทสฺสโน สปปปฏิโข ฆาเนน อนิทสฺสเนน สปปปฏิเชน ฆายิ ภา ฆายติ ภา ฆายิสฺสติ ภา ฆายเ ภา, คโนฺธเปโส คนฺธายตนเมปตํ คนฺธธาดุเปสํฯ อิทํ วุจจติ “คนฺธายตนํ”ฯ

๑๖๕. ตตถ กตมํ รสายตนํ? โย รโส จตุนนํ มหาภูตานํ อุปาทาย อนิทสฺสโน สปปปฏิโข มุลรโส ขนฺทรโส ตจฺรโส ปตฺตรโส ปฺปผรโส ผลรโส อมฺพิลํ มธฺรํ ติตตํ กฏฺกํ โลณิกํ [ลปิลกํ (สี.), ลมฺปิกํ (ก. สี.)] ขาริกํ ลมฺพิกํ กสาโว สาทฺ อสาทฺ, โย ภา ปนญญมฺปิ อตถิ รโส จตุนนํ มหาภูตานํ อุปาทาย อนิทสฺสโน สปปปฏิโข, ยํ รสํ อนิทสฺสโน สปปปฏิโข ขิวฺหาย อนิทสฺสนาย สปปปฏิฆาย สายิ ภา สายติ ภา สายิสฺสติ ภา สายเ ภา, รโสเปโส รสายตนเมปตํ รสธาดุเปสํฯ อิทํ วุจจติ “รสายตนํ”ฯ

๑๖๖. ตตถ กตมํ โฝฏฺฐพฺพายตนํ? ปถวีธาดุ เตโชธาดุ วาโยธาดุ กกฺขฬํ มฺหํ สณฺหํ ผรฺสํ สุขสมฺผสฺสํ ทฺกฺขสมฺผสฺสํ ครฺกํ ลหฺกํ, ยํ โฝฏฺฐพฺพํ อนิทสฺสโน สปปปฏิโข กาเยน อนิทสฺสเนน สปปปฏิเชน ผฺลสิ ภา ผฺลติ ภา ผฺลิสฺสติ ภา ผฺลเ ภา, โฝฏฺฐโปพฺเปโส โฝฏฺฐพฺพายตนเมปตํ โฝฏฺฐพฺพธาดุเปสํฯ อิทํ วุจจติ “ฝอฏฐพพายตนํ”ฯ

๑๖๗. ตตถ กตมํ ฌมฺมายตนํ? เวทนากฺขโนฺธ, สญฺญากฺขโนฺธ, สงฺขารกฺขโนฺธ, ยญจ รูปํ อนิทสฺสโน สปปปฏิโข ฌมฺมายตนปริยาปนฺนํ, อสงฺขตา จ ธาดุฯ

ตตถ กตโม เวทนากุขโนธ? เอกวิเรน เวทนากุขโนธ – ผสฺสสมปยุโตตฺฯ ทฺวิเรน เวทนากุขโนธ – อตฺถิ สเหตุโก, อตฺถิ อเหตุโกฯ ตฺวิเรน เวทนากุขโนธ – อตฺถิ กุสโล, อตฺถิ อกุสโล, อตฺถิ อพฺยากโต...เป.... เอวํ ทสฺวิเรน เวทนากุขโนธ...เป.... เอวํ พทฺวิเรน เวทนากุขโนธฯ อयํ วุจฺจติ “เวทนากุขโนธ”ฯ

ตตถ กตโม สญฺญากุขโนธ? เอกวิเรน สญฺญากุขโนธ – ผสฺสสมปยุโตตฺฯ ทฺวิเรน สญฺญากุขโนธ – อตฺถิ สเหตุโก, อตฺถิ อเหตุโกฯ ตฺวิเรน สญฺญากุขโนธ – อตฺถิ กุสโล, อตฺถิ อกุสโล, อตฺถิ อพฺยากโต...เป.... เอวํ ทสฺวิเรน สญฺญากุขโนธ...เป.... เอวํ พทฺวิเรน สญฺญากุขโนธฯ อยํ วุจฺจติ “สญฺญากุขโนธ”ฯ

ตตถ กตโม สงฺขารกุขโนธ? เอกวิเรน สงฺขารกุขโนธ – จิตฺตสมปยุโตตฺฯ ทฺวิเรน สงฺขารกุขโนธ – อตฺถิ เหตุ, อตฺถิ น เหตุฯ ตฺวิเรน สงฺขารกุขโนธ – อตฺถิ กุสโล, อตฺถิ อกุสโล, อตฺถิ อพฺยากโต...เป.... เอวํ ทสฺวิเรน สงฺขารกุขโนธ...เป.... เอวํ พทฺวิเรน สงฺขารกุขโนธฯ อยํ วุจฺจติ “สงฺขารกุขโนธ”ฯ

ตตถ กตมํ รูปํ อนิทฺสฺสนอปฺปปฏิขํ ฌมฺมายตฺนปฺริยาปฺนํ? อิตฺถินทฺริยํ ปฺริสินทฺริยํ...เป.... กพฺพีการโ อาหาโรฯ อิทํ วุจฺจติ รูปํ “อนิทฺสฺสนอปฺปปฏิขํ ฌมฺมายตฺนปฺริยาปฺนํ”ฯ

ตตถ กตมา อสงฺขตา ธาตฺ? ราคกุขโย , โทสกุขโย, โมหกุขโย – อยํ วุจฺจติ “อสงฺขตา ธาตฺ”ฯ

อิทํ วุจฺจติ ฌมฺมายตฺนํฯ

อภิธมฺมภาชนียํฯ

๓. ปญฺหาปฺจจกํ

๑๖๘. ทฺวาทสายนานิ – จกฺขายตฺนํ, รูปายตฺนํ, โสตายตฺนํ, สทฺทายตฺนํ, ฆานายตฺนํ, คนฺธายตฺนํ, ชิวฺหายตฺนํ, รสายตฺนํ, กายายตฺนํ, โผฏฺฐพฺพายตฺนํ, มนายตฺนํ, ฌมฺมายตฺนํฯ

๑๖๙. ทฺวาทสฺสนํ อายตฺนํ กติ กุสลา, กติ อกุสลา, กติ อพฺยากตา...เป.... กติ สรณฺา, กติ อรณฺา?

๑. ติกํ

๑๗๐. ทสายนฺา อพฺยากตาฯ ทฺวายตฺนา สียา กุสลา, สียา อกุสลา, สียา อพฺยากตาฯ ทสายนฺา น วตฺตพฺพา – “สฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา”ตฺติปิ, “ทฺกฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา”ตฺติปิ, “อทฺกฺขมสฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา”ตฺติปิฯ มนายตฺนํ สียา สฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตํ, สียา ทฺกฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตํ, สียา อทฺกฺขมสฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตํฯ ฌมฺมายตฺนํ สียา สฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตํ, สียา ทฺกฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตํ, สียา อทฺกฺขมสฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตํ, สียา น วตฺตพฺพํ – “สฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺต”นฺตฺติปิ, “ทฺกฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺต”นฺตฺติปิ, “อทฺกฺขมสฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺต”นฺตฺติปิฯ ทสายนฺา เนววิปាកนวิปាក ฌมฺมฌมฺมาฯ ทฺวายตฺนา สียา วิปាកา, สียา วิปាកฌมฺมฌมฺมา, สียา เนววิปាកนวิปាកฌมฺมฌมฺมาฯ

ปณฺญาตนา อุปาทินฺนุปาทานิยาฯ สทฺทายตฺนํ อนุปาทินฺนุปาทานิยาฯ จตฺตาริ อายตนา สียา อุปาทินฺนุปาทานิยา, สียา อนุปาทินฺนุปาทานิยา, สียา อนุปาทานิยาฯ ทฺวายตนา สียา อุปาทินฺนุปาทานิยา, สียา อนุปาทินฺนุปาทานิยา, สียา อนุปาทินฺนอนุปาทานิยาฯ ทฺสายตนา อสํกิลฺลฺลสํกิลฺลิกาฯ ทฺวายตนา สียา สํกิลฺลฺลสํกิลฺลิกา, สียา อสํกิลฺลฺลสํกิลฺลิกา, สียา อสํกิลฺลฺลอสํกิลฺลิกาฯ ทฺสายตนา อวิตกฺกอวฺจารฯ มฺนายตฺนํ สียา สวิตกฺกสฺวิจาร์, สียา อวิตกฺกอวฺจารมตฺตํ, สียา อวิตกฺกอวฺจาร์ฯ ธมฺมายตฺนํ สียา สวิตกฺกสฺวิจาร์, สียา อวิตกฺกอวฺจารมตฺตํ, สียา อวิตกฺกอวฺจาร์, สียา น วตฺตพฺพํ – “สวิตกฺกสฺวิจาร์”นฺติปิ, “อวิตกฺกอวฺจารมตฺต”นฺติปิ, “อวิตกฺกอวฺจาร์”นฺติปิฯ ทฺสายตนา น วตฺตพฺพา – “ปิตฺติสทฺคตา”ติปิ, “สฺขสทฺคตา”ติปิ, “อุเปกฺขาสทฺคตา”ติปิฯ ทฺวายตนา สียา ปิตฺติสทฺคตา, สียา สฺขสทฺคตา, สียา อุเปกฺขาสทฺคตา, สียา น วตฺตพฺพา – “ปิตฺติสทฺคตา”ติปิ, “สฺขสทฺคตา”ติปิ, “อุเปกฺขาสทฺคตา”ติปิฯ

ทฺสายตนา เนว ทฺสสเนน น ภาวนาย ปหาตพฺพาฯ ทฺวายตนา สียา ทฺสสเนน ปหาตพฺพา, สียา ภาวนาย ปหาตพฺพา, สียา เนว ทฺสสเนน น ภาวนาย ปหาตพฺพาฯ ทฺสายตนา เนว ทฺสสเนน น ภาวนาย ปหาตพฺพเหตุกาฯ ทฺวายตนา สียา ทฺสสเนน ปหาตพฺพเหตุกา, สียา ภาวนาย ปหาตพฺพเหตุกา, สียา เนว ทฺสสเนน น ภาวนาย ปหาตพฺพเหตุกาฯ ทฺสายตนา เนว วาจยคามินาปจยคามินิฯ ทฺวายตนา สียา อาจยคามินิ, สียา อปจยคามินิ, สียา เนว วาจยคามินาปจยคามินิฯ ทฺสายตนา เนว เสกฺขนาเสกฺขาฯ ทฺวายตนา สียา เสกฺขา, สียา อเสกฺขา, สียา เนว เสกฺขนาเสกฺขาฯ ทฺสายตนา ปริตฺตาฯ ทฺวายตนา สียา ปริตฺตา, สียา มหคฺคตา, สียา อปฺปมาณาฯ ทฺสายตนา อนารมฺมณาฯ ทฺวายตนา สียา ปริตฺตารมฺมณา, สียา มหคฺคตารมฺมณา, สียา อปฺปมาณารมฺมณา, สียา น วตฺตพฺพา – “ปริตฺตารมฺมณา”ติปิ, “มหคฺคตารมฺมณา”ติปิ, “อปฺปมาณารมฺมณา”ติปิฯ ทฺสายตนา มชฺฌิมาฯ ทฺวายตนา สียา หินา, สียา มชฺฌิมา, สียา ปณฺเฑตาฯ ทฺสายตนา อนิยตาฯ ทฺวายตนา สียา มิจฺจจตฺตนิยตา, สียา สมฺมตฺตนิยตา, สียา อนิยตาฯ

ทฺสายตนา อนารมฺมณาฯ ทฺวายตนา สียา มคฺคารมฺมณา, สียา มคฺคเหตุกา, สียา มคฺคาคิปปติโน, สียา น วตฺตพฺพา – “มคฺคารมฺมณา”ติปิ, “มคฺคเหตุกา”ติปิ, “มคฺคาคิปปติโน”ติปิฯ ปณฺญาตนา สียา อุปฺปนฺนา, สียา อุปฺปาทินิ, น วตฺตพฺพา – “อนุปฺปนฺนา”ติฯ สทฺทายตฺนํ สียา อุปฺปนฺนํ, สียา อนุปฺปนฺนํ, น วตฺตพฺพํ – “อุปฺปาทิ”ติฯ ปณฺญาตนา สียา อุปฺปนฺนา, สียา อนุปฺปนฺนา, สียา อุปฺปาทินิฯ ธมฺมายตฺนํ สียา อุปฺปนฺนํ, สียา อนุปฺปนฺนํ, สียา อุปฺปาทิ, สียา น วตฺตพฺพํ – “อุปฺปนฺน”นฺติปิ, “อนุปฺปนฺน”นฺติปิ, “อุปฺปาทิ”ติปิฯ เอกาทฺสายตนา สียา อตฺติตา, สียา อนาคตา, สียา ปจฺจุปฺปนฺนาฯ ธมฺมายตฺนํ สียา อตฺติตํ, สียา อนาคตํ, สียา ปจฺจุปฺปนฺนํ, สียา น วตฺตพฺพํ – “อตฺติต”นฺติปิ, “อนาคต”นฺติปิ, “ปจฺจุปฺปนฺน”นฺติปิฯ ทฺสายตนา อนารมฺมณาฯ ทฺวายตนา สียา อตฺติตารมฺมณา, สียา อนาคตารมฺมณา, สียา ปจฺจุปฺปนฺนารมฺมณา, สียา น วตฺตพฺพา – “อตฺติตารมฺมณา”ติปิ, “อนาคตารมฺมณา”ติปิ, “ปจฺจุปฺปนฺนารมฺมณา”ติปิ; สียา อชฺฌตฺตา, สียา พหิทฺธา, สียา อชฺฌตฺตพหิทฺธาฯ ทฺสายตนา อนารมฺมณาฯ ทฺวายตนา สียา อชฺฌตฺตารมฺมณา, สียา พหิทฺธารมฺมณา, สียา อชฺฌตฺตพหิทฺธารมฺมณา, สียา น วตฺตพฺพา – “อชฺฌตฺตารมฺมณา”ติปิ, “พหิทฺธารมฺมณา”ติปิ, “อชฺฌตฺตพหิทฺธารมฺมณา”ติปิฯ รุปายตฺนํ สนิทฺสสนสฺสปฺปฏิขิฯ นวายตนา อนิทฺสสนสฺสปฺปฏิขาฯ ทฺวายตนา อนิทฺสสนอปฺปฏิขาฯ

๑๗๑. เอกาทสายตนา น เหตุฯ ฌมมายตน์ สียา เหตุ, สียา น เหตุฯ ทสายตนา อเหตุ
กาฯ ทวายตนา สียา สเหตุกา, สียา อเหตุกาฯ ทสายตนา เหตุวิปฺปยุตตาฯ ทวายตนา สียา
เหตุสมฺปยุตตา, สียา เหตุวิปฺปยุตตาฯ ทสายตนา น วตตพฺพฯ – “เหตุ เจว สเหตุกา
จา”ติปิ, “สเหตุกา เจว น จ เหตุ”ติปิฯ มนายตน์ น วตตพฺพ – “เหตุ เจว สเหตุกญฺจา”ติ,
สียา สเหตุกญฺเจว น จ เหตุ, สียา น วตตพฺพ – “สเหตุกญฺเจว น จ เหตุ”ติฯ ฌมมายตน์ สียา
เหตุ เจว สเหตุกญฺจ, สียา สเหตุกญฺเจว น จ เหตุ, สียา น วตตพฺพ – “เหตุ เจว สเหตุกญ
จา”ติปิ, “สเหตุกญฺเจว น จ เหตุ”ติปิฯ ทสายตนา น วตตพฺพฯ – “เหตุ เจว เหตุสมฺปยุตตา
จา”ติปิ, “เหตุสมฺปยุตตา เจว น จ เหตุ”ติปิฯ มนายตน์ น วตตพฺพ – “เหตุ เจว เหตุสมฺปยุต
ตญฺจา”ติ, สียา เหตุสมฺปยุตตญฺเจว น จ เหตุ, สียา น วตตพฺพ – “เหตุสมฺปยุตตญฺเจว น จ
เหตุ”ติฯ ฌมมายตน์ สียา เหตุ เจว เหตุสมฺปยุตตญฺจ, สียา เหตุสมฺปยุตตญฺเจว น จ เหตุ,
สียา น วตตพฺพ – “เหตุ เจว เหตุสมฺปยุตตญฺจา”ติปิ, “เหตุสมฺปยุตตญฺเจว น จ เหตุ”ติปิฯ
ทสายตนา น เหตุอเหตุกาฯ มนายตน์ สียา น เหตุสเหตุก, สียา น เหตุอเหตุกฯ ฌมมายตน์
สียา น เหตุสเหตุก, สียา น เหตุอเหตุก, สียา น วตตพฺพ – “น เหตุสเหตุก”นติปิ, “น เหตุอ
เหตุก”นติปิ

เอกาทสายตนา สปปจฺจยาฯ ฌมมายตน์ สียา สปปจฺจย, สียา อปปจฺจยฯ เอกาทสาย
ตนา สงฺขตาฯ ฌมมายตน์ สียา สงฺขต, สียา อสงฺขตฯ รุปายตน์ สนิทสฺสนฯ เอกาทสายตนา
อนิทสฺสนาฯ ทสายตนา สปปทฺฐิมาฯ ทวายตนา อปปทฺฐิมาฯ ทสายตนา รุปาฯ มนายตน์ อรูปาฯ
ฌมมายตน์ สียา รูป, สียา อรูปาฯ ทสายตนา โลกียาฯ ทวายตนา สียา โลกียา, สียา โลกุต
ตรา; เกณจิ วิญญฺยุยา, เกณจิ น วิญญฺยุยาฯ

เอกาทสายตนา โน อาสวาฯ ฌมมายตน์ สียา อาสโว, สียา โน อาสโวฯ ทสายตนา सा
สवाฯ ทวายตนา สียา साสवा, สียา อนาสवाฯ ทสายตนา อาสววิปฺปยุตตาฯ ทวายตนา สียา
อาสวสมฺปยุตตา, สียา อาสววิปฺปยุตตาฯ ทสายตนา น วตตพฺพฯ – “อาสวา เจว साสवा
จา”ติ, “สาสवा เจว โน จ อาสวา”ฯ มนายตน์ น วตตพฺพ – “อาสโว เจว साสวญฺจา”ติ,
สียา साสวญฺเจว โน จ อาสโว, สียา น วตตพฺพ – “สาสวญฺเจว โน จ อาสโว”ติฯ ฌมมายตน์
สียา อาสโว เจว साสวญฺจ, สียา साสวญฺเจว โน จ อาสโว, สียา น วตตพฺพ – “อาสโว เจว
สาสวญฺจา”ติปิ, “สาสวญฺเจว โน จ อาสโว”ติปิฯ ทสายตนา น วตตพฺพฯ – “อาสวา เจว
อาสวสมฺปยุตตา จา”ติปิ, “อาสวสมฺปยุตตา เจว โน จ อาสวา”ติปิฯ มนายตน์ น วตตพฺพ –
“อาสโว เจว อาสวสมฺปยุตตญฺจา”ติ, สียา อาสวสมฺปยุตตญฺเจว โน จ อาสโว, สียา น
วตตพฺพ – “อาสวสมฺปยุตตญฺเจว โน จ อาสโว”ติฯ ฌมมายตน์ สียา อาสโว เจว อาสวสมฺป
ยุตตญฺจ, สียา อาสวสมฺปยุตตญฺเจว โน จ อาสโว, สียา น วตตพฺพ – “อาสโว เจว อาสว
สมฺปยุตตญฺจา”ติปิ, “อาสวสมฺปยุตตญฺเจว โน จ อาสโว”ติปิฯ ทสายตนา อาสววิปฺปยุตต
สาสवाฯ ทวายตนา สียา อาสววิปฺปยุตตสาสवा, สียา อาสววิปฺปยุตตอนาสवा, สียา น
วตตพฺพฯ – “อาสววิปฺปยุตตสาสवा”ติปิ, “อาสววิปฺปยุตตอนาสवा”ติปิ

เอกาทสายตนา โน สํโยชนาฯ ฌมมายตน์ สียา สํโยชน, สียา โน สํโยชนฯ ทสายตนา
สํโยชนียาฯ ทวายตนา สียา สํโยชนียา, สียา อสํโยชนียาฯ ทสายตนา สํโยชนวิปฺปยุตตาฯ
ทวายตนา สียา สํโยชนสมฺปยุตตา, สียา สํโยชนวิปฺปยุตตาฯ ทสายตนา น วตตพฺพฯ – “สํ
โยชนา เจว สํโยชนียา จา”ติ, สํโยชนียา เจว โน จ สํโยชนาฯ มนายตน์ น วตตพฺพ – “สํโย
ชนญฺเจว สํโยชนียญฺจา”ติ, สียา สํโยชนียญฺเจว โน จ สํโยชน, สียา น วตตพฺพ – “สํโย
ชนญฺเจว โน จ สํโยชน”นติฯ ฌมมายตน์ สียา สํโยชนญฺเจว สํโยชนียญฺจ, สียา สํโย

เอกาทสยตนา โน ปรามาสาฯ ฌมมายตน์ สียา ปรามาสเ, สียา โน ปรามาสเฯ ทสยตนา ปรามฐลาฯ ทวายตนา สียา ปรามฐลา, สียา อปรามฐลาฯ ทสยตนา ปรามาสวิปยุตตาฯ มนายตน์ สียา ปรามาสสมปยุตต์, สียา ปรามาสวิปยุตต์ฯ ฌมมายตน์ สียา ปรามาสสมปยุตต์, สียา ปรามาสวิปยุตต์, สียา น วตตพพ – “ปรามาสสมปยุตต์”นติปี, “ปรามาสวิปยุตต์”นติปีฯ ทสยตนา น วตตพพา – “ปรามาสา เจว ปรามฐลา จา”ติ, “ปรามฐลา เจว โน จ ปรามาสา”ฯ มนายตน์ น วตตพพ – “ปรามาสเ เจว ปรามฐลญจ”ติ, สียา ปรามฐลญจ โน จ ปรามาสเ, สียา น วตตพพ – “ปรามฐลญจ โน จ ปรามาสเ”ติฯ ฌมมายตน์ สียา ปรามาสเ เจว ปรามฐลญจ, สียา ปรามฐลญจ โน จ ปรามาสเ, สียา น วตตพพ – “ปรามาสเ เจว ปรามฐลญจ”ติปี, “ปรามฐลญจ โน จ ปรามาสเ”ติปีฯ ทสยตนา ปรามาสวิปยุตตปรามฐลาฯ ทวายตนา สียา ปรามาสวิปยุตตปรามฐลา, สียา ปรามาสวิปยุตตอปรามฐลา, สียา น วตตพพา – “ปรามาสวิปยุตตปรามฐลา”ติปี, “ปรามาสวิปยุตตอปรามฐลา”ติปีฯ

ทสยตนา อนารมมณาฯ มนายตน์ สารมมณฺฯ ฌมมายตน์ สียา สารมมณฺ, สียา อนารมมณฺฯ มนายตน์ จิตตฺฯ เอกาทสยตนา โน จิตตฺฯ เอกาทสยตนา อเจตสิกฯ ฌมมายตน์ สียา เจตสิก, สียา อเจตสิกฯ ทสยตนา จิตตวิปยุตตาฯ ฌมมายตน์ สียา จิตตสมปยุตต์, สียา จิตตวิปยุตต์ฯ มนายตน์ น วตตพพ – “จิตเตตต สมปยุตต์”นติปี, “จิตเตตต วิปยุตต์”นติปีฯ ทสยตนา จิตตวิสํญลาฯ ฌมมายตน์ สียา จิตตสํญลฺ, สียา จิตตวิสํญลฺฯ มนายตน์ น วตตพพ – “จิตเตตต สํญล”นติปี, “จิตเตตต วิสํญล”นติปีฯ ฉายตนา โน จิตตสมญฺญานาฯ ฉายตนา สียา จิตตสมญฺญานา, สียา โน จิตตสมญฺญานาฯ เอกาทสยตนา โน จิตตสหฺโนฯ ฌมมายตน์ สียา จิตตสหฺ, สียา โน จิตตสหฺฯ เอกาทสยตนา โน จิตตานุปริวตติโนฯ ฌมมายตน์ สียา จิตตานุปริวตติ, สียา โน จิตตานุปริวตติฯ เอกาทสยตนา โน จิตตสํญลสมญฺญานาฯ ฌมมายตน์ สียา จิตตสํญลสมญฺญาน, สียา โน จิตตสํญลสมญฺญานาฯ เอกาทสยตนา โน จิตตสํญลสมญฺญานสหฺโนฯ ฌมมายตน์ สียา จิตตสํญลสมญฺญานสหฺ, สียา โน จิตตสํญลสมญฺญานสหฺฯ เอกาทสยตนา โน จิตตสํญลสมญฺญานานุปริวตติโนฯ ฌมมายตน์ สียา จิตตสํญลสมญฺญานานุปริวตติ, สียา โน จิตตสํญลสมญฺญานานุปริวตติฯ

ฉายตนา อชฌตติกาฯ ฉายตนา พาหิราฯ นวายตนา อุปาทาฯ ทวายตนา โน อุปาทาฯ ฌมมายตน์ สียา อุปาทา, สียา โน อุปาทาฯ ปญฉายตนา อุปาทินนาฯ สททายตน์ อนุปาทินนาฯ ฉายตนา สียา อุปาทินนา, สียา อนุปาทินนาฯ เอกาทสยตนา โน อุปาทานาฯ ฌมมายตน์ สียา อุปาทาน, สียา โน อุปาทานฯ ทสยตนา อุปาทานิยาฯ ทวายตนา สียา อุปาทานิยา, สียา อนุปาทานิยาฯ ทสยตนา อุปาทานวิปยุตตาฯ ทวายตนา สียา อุปาทานสมปยุตตา, สียา อุปาทานวิปยุตตาฯ ทสยตนา น วตตพพา – “อุปาทานา เจว อุปาทานิยา จา”ติ, อุปาทานิยา เจว โน จ อุปาทานาฯ มนายตน์ น วตตพพ – “อุปาทานญจ อุปาทานิยญจ”ติ, สียา อุปาทานิยญจ โน จ อุปาทาน, สียา น วตตพพ – “อุปาทานิยญจ โน จ อุปาทาน”นติฯ ฌมมายตน์ สียา อุปาทานญจ อุปาทานิยญ, สียา อุปาทานิยญจ โน จ อุปาทาน, สียา น วตตพพ – “อุปาทานญจ อุปาทานิยญจ”ติปี, “อุปาทานิยญจ โน จ อุปาทาน”นติปีฯ ทสยตนา น วตตพพา – “อุปาทานา เจว อุปาทานสมปยุตตา จา”ติปี, “อุปาทานสมปยุตตา เจว โน จ อุปาทานา”ติปีฯ มนายตน์ น วตตพพ – “อุปาทานิยญจ อุปาทานสมปยุตตญจ”ติ, สียา อุปาทานสมปยุตตญจ โน จ อุปาทาน, สียา น วตตพพ – “อุปาทานสมปยุตตญจ โน จ อุปาทาน”นติฯ ฌมมายตน์ สียา อุปาทานญจ อุปาทานสมปยุตตญจ, สียา อุปาทานสมปยุตตญจ โน จ อุปาทาน, สียา น วตตพพ – “อุปาทาน

ญะจ ฎปาทานสมปยุตตญจา”ติปิ, “ฎปาทานสมปยุตตญจา โน จ ฎปาทาน”นติปิฯ ทสายตนา ฎปาทานวิปยุตตฎปาทานิยาฯ ทวายตนา สिया ฎปาทานสมปยุตตฎปาทานิยา, สिया ฎปาทานวิปยุตตอณุปาทานิยา, สिया น วตตพพา – “ฎปาทานวิปยุตตฎปาทานิยา”ติปิ, “ฎปาทานวิปยุตตอณุปาทานิยา”ติปิฯ

เอกาทสายตนา โน กิเลสฯ ฌมมายตน์ สिया กิเลส, สिया โน กิเลสฯ ทสายตนา สํ กิเลสิกาฯ ทวายตนา สिया สํกิเลสิกา, สिया อสํกิเลสิกาฯ ทสายตนา อสํกิลิฏฐาฯ ทวายตนา สिया สํกิลิฏฐา, สिया อสํกิลิฏฐาฯ ทสายตนา กิเลสวิปยุตตาฯ ทวายตนา สिया กิเลสสมปยุตตา, สिया กิเลสวิปยุตตาฯ ทสายตนา น วตตพพา – “กิเลสา เจว สํกิเลสิกา จา”ติ, “สํกิเลสิกา เจว โน จ กิเลสา”ฯ มนายตน์ น วตตพพ – “กิเลส เจว สํกิเลสิกญจา”ติ, สिया สํกิเลสิกญจา โน จ กิเลส, สिया น วตตพพ – “สํกิเลสิกญจา โน จ กิเลส”ติฯ ฌมมายตน์ สिया กิเลส เจว สํกิเลสิกญ, สिया สํกิเลสิกญจา โน จ กิเลส, สिया น วตตพพ – “กิเลส เจว สํกิเลสิกญจา”ติปิ, “สํกิเลสิกญจา โน จ กิเลส”ติปิฯ ทสายตนา น วตตพพา – “กิเลสา เจว สํกิลิฏฐา จา”ติปิ, “สํกิลิฏฐา เจว โน จ กิเลสา”ติปิฯ มนายตน์ น วตตพพ – “กิเลส เจว สํกิลิฏฐญจา”ติ, สिया สํกิลิฏฐญจา โน จ กิเลส, สिया น วตตพพ – “สํกิลิฏฐญจา โน จ กิเลส”ติฯ ฌมมายตน์ สिया กิเลส เจว สํกิลิฏฐญ, สिया สํกิลิฏฐญจา โน จ กิเลส, สिया น วตตพพ – “กิเลส เจว สํกิลิฏฐญจา”ติปิ, “สํกิลิฏฐญจา โน จ กิเลส”ติปิฯ

ทสายตนา น วตตพพา – “กิเลสา เจว กิเลสสมปยุตตา จา”ติปิ, “กิเลสสมปยุตตา เจว โน จ น กิเลสา”ติปิฯ มนายตน์ น วตตพพ – “กิเลส เจว กิเลสสมปยุตตญจา”ติ, สिया กิเลสสมปยุตตญจา โน จ กิเลส, สिया น วตตพพ – “กิเลสสมปยุตตญจา โน จ กิเลส”ติฯ ฌมมายตน์ สिया กิเลส เจว กิเลสสมปยุตตญ, สिया กิเลสสมปยุตตญจา โน จ กิเลส, สिया น วตตพพ – “กิเลส เจว กิเลสสมปยุตตญจา”ติปิ, “กิเลสสมปยุตตญจา โน จ กิเลส”ติปิฯ ทสายตนา กิเลสวิปยุตตสํกิเลสิกาฯ ทวายตนา สिया กิเลสวิปยุตตสํกิเลสิกา, สिया กิเลสวิปยุตตอสํกิเลสิกา, สिया น วตตพพา – “กิเลสวิปยุตตสํกิเลสิกา”ติปิ, “กิเลสวิปยุตตอสํกิเลสิกา”ติปิฯ

ทสายตนา น ทสฺสเนน ปหาตพพาฯ ทวายตนา สिया ทสฺสเนน ปหาตพพา, สिया น ทสฺสเนน ปหาตพพาฯ ทสายตนา น ภาวนาย ปหาตพพาฯ ทวายตนา สिया ภาวนาย ปหาตพพา, สिया น ภาวนาย ปหาตพพาฯ ทสายตนา น ทสฺสเนน ปหาตพพเหตุกาฯ ทวายตนา สिया ทสฺสเนน ปหาตพพเหตุกา, สिया น ทสฺสเนน ปหาตพพเหตุกาฯ ทสายตนา น ภาวนาย ปหาตพพเหตุกาฯ ทวายตนา สिया ภาวนาย ปหาตพพเหตุกา, สिया น ภาวนาย ปหาตพพเหตุกาฯ ทสายตนา อวิตกกาฯ ทวายตนา สिया สวิตกกา, สिया อวิตกกาฯ ทสายตนา อวิจาราฯ ทวายตนา สिया สวิจารา, สिया อวิจาราฯ ทสายตนา อปปีติกาฯ ทวายตนา สिया สปปีติกา, สिया อปปีติกาฯ ทสายตนา น ปีติสหคตาฯ ทวายตนา สिया ปีติสหคตา, สिया น ปีติสหคตาฯ ทสายตนา น สุขสหคตาฯ ทวายตนา สिया สุขสหคตา, สिया น สุขสหคตาฯ ทสายตนา น อุเปกขาสหคตาฯ ทวายตนา สिया อุเปกขาสหคตา, สिया น อุเปกขาสหคตาฯ

ทสายตนา กามาวจราฯ ทวายตนา สिया กามาวจรา, สिया น กามาวจราฯ ทสายตนา น รูปาวจราฯ ทวายตนา สिया รูปาวจรา, สिया น รูปาวจราฯ ทสายตนา น อรูปาวจราฯ ทวายตนา สिया อรูปาวจรา, สिया น อรูปาวจราฯ ทสายตนา ปริยาปนฺนาฯ ทวายตนา สिया ปริยา

ปณฺนา, สียา อปรียาปณฺนาฯ ทสยตนา อนิยุยานิกาฯ ทฺวายตนา สียา นิยุยานิกา , สียา อนิยุยานิกาฯ ทสยตนา อนิยตาฯ ทฺวายตนา สียา นียตา, สียา อนิยตาฯ ทสยตนา สุตฺตฺราฯ ทฺวายตนา สียา สุตฺตฺรา, สียา อนุตฺตฺราฯ ทสยตนา อรณาฯ ทฺวายตนา สียา สรณา, สียา อรณาติฯ

ปญฺหาปจฺจกํฯ

อายตนวิภังค นิฏฺฐิตोฯ

๓. ชาติวิภังค

๑. สุตตนตภาษณีย

๑๗๒. จ ชาติโย – ปถวีธาตุ [ปฐวีธาตุ (สี. สยา.) เอวมุปริปิ], อาโปธาตุ, เตโชธาตุ, วาโยธาตุ, อากาสธาตุ, วิญญานธาตุฯ

๑๗๓. ตตถ กตมา ปถวีธาตุ? ปถวีธาตุทวय – อตถิ อษมตติกา, อตถิ พาหิราฯ ตตถ กตมา อษมตติกา ปถวีธาตุ? ย อษมตตํ ปจจตตํ กกขप्पํ ขริคตํ กกขพัตตํ กกขพภาโว อษมตตํ อุปาทินนํ, เสยฺยถิทํ – เกสา โลมา นขา ทนฺตา ตโจ มสํ นฺหารุ [นหารุ (สี.)] อฏฺฐิ อฏฺฐิมิณขํ [อฏฺฐิมิณขา (สี.)] วกกํ หทยํ ยกนํ กิโณมกํ ปิหํ ปปฺผาสํ อนตํ อนตคฺคณํ อุทริยํ กรีสํ, ยํ วา ปนณฺณมปิ อตถิ อษมตตํ ปจจตตํ กกขप्पํ ขริคตํ กกขพัตตํ กกขพภาโว อษมตตํ อุปาทินนํ – อयํ วุจฺจติ ‘อษมตติกา ปถวีธาตุ’ฯ

ตตถ กตมา พาหิรา ปถวีธาตุ? ยํ พาหิรํ กกขप्पํ ขริคตํ กกขพัตตํ กกขพภาโว พหิทฺธา อนฺปาทินนํ, เสยฺยถิทํ – อโย โลหํ ติप्ปํ สีสํ สขฺฆํ [สขฺฆ (स्या.)] มุตฺตา มณิ เวฬุริโย สโงฺข สีลา ปวพํ รชตํ ชาตฺรูปํ โลหิตโงฺก [โลหิตโงฺก (स्या. ก.), โลหิตโก (?)] มसारคฺคณํ ติณํ กฏฺฐํ สกฺขรา กฏฺฐํ [กฏฺฐ (ก.)] ภูมิ ปาสาโณ ปพฺพโต, ยํ วา ปนณฺณมปิ อตถิ พาหิรํ กกขप्पํ ขริคตํ กกขพัตตํ กกขพภาโว พหิทฺธา อนฺปาทินนํ – อยํ วุจฺจติ ‘พาหิรา ปถวีธาตุ’ฯ ยํ จ อษมตติกา ปถวีธาตุ ยํ จ พาหิรา ปถวีธาตุ, ตเทกขฺฆํ อภิสณฺณหิตฺวา อภิสงฺขิปปิตฺวา – อยํ วุจฺจติ “ปถวีธาตุ”ฯ

๑๗๔. ตตถ กตมา อาโปธาตุ? อาโปธาตุทวय – อตถิ อษมตติกา, อตถิ พาหิราฯ ตตถ กตมา อษมตติกา อาโปธาตุ? ยํ อษมตตํ ปจจตตํ อาโป อาโปคตํ สีเนโห สีเนหคตํ [เสนโห เสนหคตํ (स्या.)] พนฺธนตตํ รูปสฺส อษมตตํ อุปาทินนํ, เสยฺยถิทํ – ปิตตํ เสมหํ ปุ โพพ โลหิตํ เสโธ เมโธ อสฺส วสา เขโฬ สิงฺฆาณิกา ลสิกา มุตตํ, ยํ วา ปนณฺณมปิ อตถิ อษมตตํ ปจจตตํ อาโป อาโปคตํ สีเนโห สีเนหคตํ พนฺธนตตํ รูปสฺส อษมตตํ อุปาทินนํ – อยํ วุจฺจติ ‘อษมตติกา อาโปธาตุ’ฯ

ตตถ กตมา พาหิรา อาโปธาตุ? ยํ พาหิรํ อาโป อาโปคตํ สีเนโห สีเนหคตํ พนฺธนตตํ รูปสฺส พหิทฺธา อนฺปาทินนํ, เสยฺยถิทํ – มุรฺโรโส ขนฺธโรโส ตจฺจโรโส ปตฺตโรโส ปุพฺพรโรโส ผลโรโส ชีรํ ทธิ สปปิ นวณฺตี เตลํ มธฺ ฝานฺตี ภูมฺมานิ วา อุทกานิ อนฺตลิกฺขานิ วา, ยํ วา ปนณฺณมปิ อตถิ พาหิรํ อาโป อาโปคตํ สีเนโห สีเนหคตํ พนฺธนตตํ รูปสฺส พหิทฺธา อนฺปาทินนํ – อยํ วุจฺจติ ‘พาหิรา อาโปธาตุ’ฯ ยํ จ อษมตติกา อาโปธาตุ ยํ จ พาหิรา อาโปธาตุ, ตเทกขฺฆํ อภิสณฺณหิตฺวา อภิสงฺขิปปิตฺวา – อยํ วุจฺจติ “อาโปธาตุ”ฯ

๑๗๕. ตตถ กตมา เตโชธาตุ? เตโชธาตุทวย – อตถิ อษมตติกา, อตถิ พาหิราฯ ตตถ กตมา อษมตติกา เตโชธาตุ? ยํ อษมตตํ ปจจตตํ เตโช เตโชคตํ อุสฺมา อุสฺมาคตํ อุสฺมํ อุสฺมคตํ อษมตตํ อุปาทินนํ, เสยฺยถิทํ – เยน จ สนฺตปฺปติ เยน จ ชีรียติ เยน จ ปรีทฺยหติ เยน จ อสฺติปิตฺทชายิตฺสายิตํ สมฺมา ปริณามํ คจฺจติ, ยํ วา ปนณฺณมปิ อตถิ อษมตตํ ปจจตตํ เตโช เตโชคตํ อุสฺมา อุสฺมาคตํ อุสฺมํ อุสฺมคตํ อษมตตํ อุปาทินนํ – อยํ วุจฺจติ ‘อษมตติกา เตโชธาตุ’ฯ

ตตถ กตมา พาหิรา เตโชธาตุ? ยं พาหิรํ เตโช เตโชคตํ อสฺมา อสฺมาคตํ อสฺมํ อสฺมคตํ พหิทฺธา ออนุปาทินฺนํ, เสยฺยถิทํ – กญฺญคฺคิ ปลาลคฺคิ [สกลลคฺคิ (สพฺพตถ)] ตินคฺคิ โคมยคฺคิ ฤศคฺคิ สงการคฺคิ อิทฺทคฺคิ อคฺคิสนฺดาโป สุริยสนฺดาโป กญฺญสนฺนิยสนฺดาโป ตินสนฺนิยสนฺดาโป ฌณฺณสนฺนิยสนฺดาโป ภณฺทสนฺนิยสนฺดาโป, ยํ วา ปนณฺณมปิ อตฺถิ พาหิรํ เตโช เตโชคตํ อสฺมา อสฺมาคตํ อสฺมํ อสฺมคตํ พหิทฺธา ออนุปาทินฺนํ – อयํ วุจฺจติ ‘พาหิรา เตโชธาตุ’ฯ ยถา จ อชฺฌตฺติกา เตโชธาตุ ยถา จ พาหิรา เตโชธาตุ, ตเทกษณํ อภิสณฺณหิตฺวา อภิสงฺขิปิตฺวา – อयํ วุจฺจติ “เตโชธาตุ”ฯ

๑๗๖. ตตถ กตมา วาโยธาตุ? วาโยธาตุทวํ – อตฺถิ อชฺฌตฺติกา, อตฺถิ พาหิราฯ ตตถ กตมา อชฺฌตฺติกา วาโยธาตุ? ยํ อชฺฌตฺตํ ปจฺจตฺตํ วาโย วาโยคตํ ฌมฺภิตตฺตํ รูปสฺส อชฺฌตฺตํ ออนุปาทินฺนํ, เสยฺยถิทํ – อทุทฺธมา วาตา อโธคฺมา วาตา กุจฺฉิสยา วาตา โกญฺจาสยา [โกญฺจาสยา (สี. สยา.)] วาตา อองคฺมงฺคานุสาริโน วาตา สตถกฺวาตา ชุรกฺวาตา อฺปฺปฺลกฺวาตา อสฺสาโส ปสฺสาโส อิติ วา, ยํ วา ปนณฺณมปิ อตฺถิ อชฺฌตฺตํ ปจฺจตฺตํ วาโย วาโยคตํ ฌมฺภิตตฺตํ รูปสฺส อชฺฌตฺตํ ออนุปาทินฺนํ – อยํ วุจฺจติ ‘อชฺฌตฺติกา วาโยธาตุ’ฯ

ตตถ กตมา พาหิรา วาโยธาตุ? ยํ พาหิรํ วาโย วาโยคตํ ฌมฺภิตตฺตํ รูปสฺส พหิทฺธา ออนุปาทินฺนํ, เสยฺยถิทํ – ปฺรตฺถิมา วาตา ปจฺฉิมา วาตา อุตฺตรา วาตา ทกฺขิณา วาตา สรฺชา วาตา อรฺชา วาตา สีตา วาตา อณฺหา วาตา ปฺรตฺตา วาตา อธิมฺตฺตา วาตา กาฬฺวาตา เวรมฺภวาตา ปกฺขวาตา สฺปฺณณฺวาตา ตาลวณฺณวาตา วิธูปนฺวาตา, ยํ วา ปนณฺณมปิ อตฺถิ พาหิรํ วาโย วาโยคตํ ฌมฺภิตตฺตํ รูปสฺส พหิทฺธา ออนุปาทินฺนํ – อยํ วุจฺจติ ‘พาหิรา วาโยธาตุ’ฯ ยถา จ อชฺฌตฺติกา วาโยธาตุ ยถา จ พาหิรา วาโยธาตุ, ตเทกษณํ อภิสณฺณหิตฺวา อภิสงฺขิปิตฺวา – อยํ วุจฺจติ “วาโยธาตุ”ฯ

๑๗๗. ตตถ กตมา อากาสธาตุ? อากาสธาตุทวํ – อตฺถิ อชฺฌตฺติกา, อตฺถิ พาหิราฯ ตตถ กตมา อชฺฌตฺติกา อากาสธาตุ? ยํ อชฺฌตฺตํ ปจฺจตฺตํ อากาโส อากาสคตํ อหํ อหคตํ วิวโร วิวรคตํ อสมฺมุญฺหํ มํสโลหิตฺเตหิ อชฺฌตฺตํ ออนุปาทินฺนํ, เสยฺยถิทํ – กณฺณจฺฉิทํ นาสจฺฉิทํ มุขทวาร์, เยน จ อสิตฺตํ ปิตฺตํ ยิตฺตํ อโฆมฺหริติ, ยตถ จ อสิตฺตํ ปิตฺตํ ยิตฺตํ สนฺติญฺจติ, เยน จ อสิตฺตํ ปิตฺตํ ยิตฺตํ อโธภาคํ นิภฺษมฺติ, ยํ วา ปนณฺณมปิ อตฺถิ อชฺฌตฺตํ ปจฺจตฺตํ อากาโส อากาสคตํ อหํ อหคตํ วิวโร วิวรคตํ อสมฺมุญฺหํ มํสโลหิตฺเตหิ อชฺฌตฺตํ ออนุปาทินฺนํ – อยํ วุจฺจติ ‘อชฺฌตฺติกา อากาสธาตุ’ฯ

ตตถ กตมา พาหิรา อากาสธาตุ? ยํ พาหิรํ อากาโส อากาสคตํ อหํ อหคตํ วิวโร วิวรคตํ อสมฺมุญฺหํ จตฺตฺติ มหาภูเตหิ พหิทฺธา ออนุปาทินฺนํ – อยํ วุจฺจติ ‘พาหิรา อากาสธาตุ’ฯ ยถา จ อชฺฌตฺติกา อากาสธาตุ ยถา จ พาหิรา อากาสธาตุ, ตเทกษณํ อภิสณฺณหิตฺวา อภิสงฺขิปิตฺวา – อยํ วุจฺจติ “อากาสธาตุ”ฯ

๑๗๘. ตตถ กตมา วิญญานธาตุ? จกฺขวิญญานธาตุ, โสตวิญญานธาตุ, ฆานวิญญานธาตุ, ชีวฺหาวิญญานธาตุ, กายวิญญานธาตุ, มโนวิญญานธาตุ – อยํ วุจฺจติ “วิญญานธาตุ”ฯ

อิมํ จ ธาตุโยฯ

๑๗๙. อปฺราปี ฉ ชาติโย – สุขชาติ, ทุกขชาติ, โสมนัสสชาติ, โทมนัสสชาติ, อุเปกขา
ชาติ, อวิชชาชาติฯ

๑๘๐. ตตถ กตมา สุขชาติ? ยํ กายิกํ สาทํ กายิกํ สุขํ กายสมฺพสฺสขํ สาทํ สุขํ เวทยิตํ
กายสมฺพสฺสขา สาทา สุขา เวทนา – อयํ วุจฺจติ “สุขชาติ”ฯ

ตตถ กตมา ทุกขชาติ? ยํ กายิกํ อสาทํ กายิกํ ทุกขํ กายสมฺพสฺสขํ อสาทํ ทุกขํ เวทยิตํ
กายสมฺพสฺสขา อสาทา ทุกขา เวทนา – อयํ วุจฺจติ “ทุกขชาติ”ฯ

ตตถ กตมา โสมนัสสชาติ? ยํ เจตสิกํ สาทํ เจตสิกํ สุขํ เจโตสมฺพสฺสขํ สาทํ สุขํ เวทยิตํ
เจโตสมฺพสฺสขา สาทา สุขา เวทนา – อยํ วุจฺจติ “โสมนัสสชาติ”ฯ

ตตถ กตมา โทมนัสสชาติ? ยํ เจตสิกํ อสาทํ เจตสิกํ ทุกขํ เจโตสมฺพสฺสขํ อสาทํ ทุกขํ
เวทยิตํ เจโตสมฺพสฺสขา อสาทา ทุกขา เวทนา – อยํ วุจฺจติ “โทมนัสสชาติ”ฯ

ตตถ กตมา อุเปกขาชาติ? ยํ เจตสิกํ เนว สาทํ นาสาทํ เจโตสมฺพสฺสขํ อทุกขมสุขํ เว
ทยิตํ เจโตสมฺพสฺสขา อทุกขมสุขา เวทนา – อยํ วุจฺจติ “อุเปกขาชาติ”ฯ

ตตถ กตมา อวิชชาชาติ? ยํ อญฺญาณํ อทสฺสนํ อนภิสมฺโย อนนฺโฬโร อสโมฬโร
อปฺปฏฺวิเวโร อสงฺคาหณา อปริโยคาหณา อสมเปกฺขนา อปฺจจเวกฺขณา อปฺจจกฺขมมํ ท
เมมฺขณํ พาลยํ อสมปฺชฌณฺญํ โมโห ปโมโห สโมมโห อวิชฺชา อวิชฺชโฆ อวิชฺชาโยโค อวิ
ชานุสโย อวิชฺชาปฺริยฎฺฐานํ อวิชฺชาลงคิ โมโห อกฺุสลมฺล – อยํ วุจฺจติ “อวิชชาชาติ”ฯ

อิมา ฉ ชาติโยฯ

๑๘๑. อปฺราปี ฉ ชาติโย – กามชาติ, พยาปาทชาติ, วิหีสชาติ, เนกขมมชาติ, อพฺยา
ปาทชาติ, อวิหีสชาติฯ

๑๘๒. ตตถ กตมา กามชาติ? กามปฏฺิสยฺโตต ตโกก วิตโกก สงฺกโปปฺป อปฺปนา พฺยป
ปนา เจตโส อภินิโรปนา มิจฺจาสงฺกโปปฺป – อยํ วุจฺจติ กามชาติฯ เหมฐฺโต อวิจฺฉินฺรยํ ปฺริยนฺตํ
กิริตฺวา อุปริโต ปฺรนิมฺมิตฺวสฺวตฺตี เทเว อนฺโต กิริตฺวา ยํ เอตสฺมิ อนฺตเร เอตถาวจฺรา เอตถ ปฺริ
ยาปฺนนา ขนฺธชาติอายตนา รุปา [รูป (สุยา.)] เวทนา สณฺญา สงฺขารา วิญฺญาณํ – อยํ วุจฺจติ
“กามชาติ”ฯ

ตตถ กตมา พยาปาทชาติ? พยาปาทปฏฺิสยฺโตต ตโกก วิตโกก...เป.... มิจฺจาสงฺก
โปปฺป – อยํ วุจฺจติ “พฺยาปาทชาติ”ฯ ทสฺสุ วา อาฆาตวตฺถุสฺ จิตฺตสฺส อาฆาโต ปฏฺิฆาโต
ปฏฺิฆํ ปฏฺิวิโรโร โกโป ปโกโป สมฺปโกโป โทโส ปโทโส สมฺปโทโส จิตฺตสฺส พยาปตฺติ มโน
ปโทโส โกโร กฺุขมฺนา กฺุขมิตตตํ โทโส ทสฺสนา ทสฺสิตตตํ พยาปตฺติ พยาปชฺชนา วิโรโร
ปฏฺิวิโรโร จณฺทิกํ อสุโรโป อนตฺตมฺนตา จิตฺตสฺส – อยํ วุจฺจติ “พฺยาปาทชาติ”ฯ

ตตถ กตมา วิหีสชาติ? วิหีสปฏฺิสยฺโตต ตโกก วิตโกก...เป.... มิจฺจาสงฺกโปปฺป – อยํ
วุจฺจติ “วิหีสชาติ”ฯ อิเธกโจจ ปาณินา วา เลหฺพฺพนา วา ทณฺเฑทฺน วา สเตถน วา รชฺชฺยา วา
อญฺญตรณฺญตฺเรน สเตต วิเหฐฺเตติ, ยา เอวรฺุปา เหลฺนนา วิเหฐฺนนา หีสฺนา วิหีสฺนา โรสฺนา วิโรส
นา ปฺรฺุปฺฆาโต – อยํ วุจฺจติ “วิหีสชาติ”ฯ

ตตถ กตมา เนกขมมธาด? เนกขมมปฐิสฺยโตต ตโกก วิตโกก...เป.... สมนาสงกโปป
— อยฺ วุจจติ “เนกขมมธาด”ฯ สเพพปี กุสลา ธมมา “เนกขมมธาด”ฯ

ตตถ กตมา อพฺยาปาตธาด? อพฺยาปาตปฐิสฺยโตต ตโกก วิตโกก...เป.... สมนาสงก
โปป — อยฺ วุจจติ “อพฺยาปาตธาด”ฯ ยา สเดตสฺ เมตติ เมตตายนนา เมตตายิตตตฺ เมตตาค
โตวิมุตติ — อยฺ วุจจติ “อพฺยาปาตธาด”ฯ

ตตถ กตมา อวิหีสาด? อวิหีสปฐิสฺยโตต ตโกก วิตโกก สงกโปป อปฺปนา พฺยป
ปนา เจตโส อภินิโรปนา สมนาสงกโปป — อยฺ วุจจติ “อวิหีสาด”ฯ ยา สเดตสฺ กรุณา
กรุณายนนา กรุณายิตตตฺ กรุณาคโตวิมุตติ — อยฺ วุจจติ “อวิหีสาด”ฯ

อิมา จ ธาตโยฯ

อิติ อิมานิ ตีณิ จกฺกานิ ตเทกษณํ อภิสลฺลยฺหิตวา อภิสงฺขิปิตวา อฏฺฐารส ธาตโย โหน
ติฯ

สฺตตฺตนฺตภาชนียํฯ

๒. อภิธมฺมภาชนียํ

๑๘๓. อฏฺฐารส ธาตโย — จกฺขธาด, รูปธาด, จกฺขวิญญานธาด, โสตธาด, สทฺทธาด,
โสตวิญญานธาด, ขานธาด, คนฺธธาด, ขานวิญญานธาด, ชิวฺหาธาด, รสธาด, ชิวฺหาวิญ
ญานธาด, กายธาด, โภฏฺฐพฺพธาด, กายวิญญานธาด, มโนธาด, ธมฺมธาด, มโนวิญญาน
ธาดฯ

๑๘๔. ตตถ กตมา จกฺขธาด? ยํ จกฺข จตฺตนํ มหาภูตานํ อุปาทาย ปสาโท...เป....
สฺโภณฺย คาโมเปโส — อยฺ วุจจติ “จกฺขธาด”ฯ

ตตถ กตมา รูปธาด? ยํ รูป จตฺตนํ มหาภูตานํ อุปาทาย วณฺณนิภา...เป.... รูปธาดเปสา
— อยฺ วุจจติ “รูปธาด”ฯ

ตตถ กตมา จกฺขวิญญานธาด? จกฺขญจ ปฐิจจ รูปे จ อุปฺปชฺชติ จิตฺตํ มโน มานสํ
หทยํ ปญฺหารํ มโน มนายนฺนํ มนินฺทริยํ วิญญานํ วิญญานกฺขโนธ ตชฺชาจกฺขวิญญานธาด —
อยฺ วุจจติ “จกฺขวิญญานธาด”ฯ

ตตถ กตมา โสตธาด? ยํ โสตํ จตฺตนํ มหาภูตานํ อุปาทาย ปสาโท...เป.... สฺโภณฺย คา
โมเปโส — อยฺ วุจจติ “โสตธาด”ฯ

ตตถ กตมา สทฺทธาด? โย สโทฺท จตฺตนํ มหาภูตานํ อุปาทาย อนิทสฺสโน สปปญฺโฆ...
เป.... สทฺทธาดเปสา — อยฺ วุจจติ “สทฺทธาด”ฯ

ตตถ กตมา โสตวิญญานธาด? โสตญจ ปฐิจจ สเททฺท จ อุปฺปชฺชติ จิตฺตํ มโน มานสํ
หทยํ ปญฺหารํ มโน มนายนฺนํ มนินฺทริยํ วิญญานํ วิญญานกฺขโนธ ตชฺชาโสตวิญญานธาด —
อยฺ วุจจติ “โสตวิญญานธาด”ฯ

ตตถ กตมา ขานธาด? ยํ ขานํ จตุนํ มหาภูตานํ อุปาทาย ปสาโท...เป.... สุโณญ คาโมเปโส – อยํ วุจจติ “ขานธาด”ฯ

ตตถ กตมา คนธธาด? โย คโนธ จตุนํ มหาภูตานํ อุปาทาย อนิทสฺสนิ สปปปฏิโข...เป.... คนธธาดเปสา – อยํ วุจจติ “คนธธาด”ฯ

ตตถ กตมา ขานวิญญานธาด? ขานญจ ปฏิจจ คเนธ จ อุปปชฺชติ จิตตํ มโน มานสํ หทยํ ปณฺทรํ มโน มนายตณํ มนินฺทริยํ วิญญานํ วิญญานกฺขโนธ ตชฺชาขานวิญญานธาด – อยํ วุจจติ “ขานวิญญานธาด”ฯ

ตตถ กตมา ขิวหาธาด? ยา ขิวหา จตุนํ มหาภูตานํ อุปาทาย ปสาโท...เป.... สุโณญ คาโมเปโส – อยํ วุจจติ “ขิวหาธาด”ฯ

ตตถ กตมา รสธาด? โย รโส จตุนํ มหาภูตานํ อุปาทาย อนิทสฺสนิ สปปปฏิโข...เป.... รสธาดเปสา – อยํ วุจจติ “รสธาด”ฯ

ตตถ กตมา ขิวหาวิญญานธาด? ขิวหาญจ ปฏิจจ รเส จ อุปปชฺชติ จิตตํ มโน มานสํ หทยํ ปณฺทรํ มโน มนายตณํ มนินฺทริยํ วิญญานํ วิญญานกฺขโนธ ตชฺชาขิวหาวิญญานธาด – อยํ วุจจติ “ขิวหาวิญญานธาด”ฯ

ตตถ กตมา กายธาด? โย กาโย จตุนํ มหาภูตานํ อุปาทาย ปสาโท...เป.... สุโณญ คาโมเปโส – อยํ วุจจติ “กายธาด”ฯ

ตตถ กตมา โผฏฐัพพธาด? ปถวีธาด...เป.... โผฏฐัพพธาดเปสา – อยํ วุจจติ “โผฏฐัพพธาด”ฯ

ตตถ กตมา กายวิญญานธาด? กายญจ ปฏิจจ โผฏฐัพเพ จ อุปปชฺชติ จิตตํ มโน มานสํ หทยํ ปณฺทรํ มโน มนายตณํ มนินฺทริยํ วิญญานํ วิญญานกฺขโนธ ตชฺชากายวิญญานธาด – อยํ วุจจติ “กายวิญญานธาด”ฯ

ตตถ กตมา มโนธาด? จกฺขวิญญานธาดฺยา อุปปชฺชติว นินฺทสฺสมนฺนตรา อุปปชฺชติ จิตตํ มโน มานสํ หทยํ ปณฺทรํ มโน มนายตณํ มนินฺทริยํ วิญญานํ วิญญานกฺขโนธ ตชฺชามโนธาด; โสตวิญญานธาดฺยา...เป.... ขานวิญญานธาดฺยา...เป.... ขิวหาวิญญานธาดฺยา...เป.... กายวิญญานธาดฺยา อุปปชฺชติว นินฺทสฺสมนฺนตรา อุปปชฺชติ จิตตํ มโน มานสํ หทยํ ปณฺทรํ มโน มนายตณํ มนินฺทริยํ วิญญานํ วิญญานกฺขโนธ ตชฺชามโนธาด สัพพหเมมฺสุ วา ปน ปฐมสมฺมุนาหาโร อุปปชฺชติ จิตตํ มโน มานสํ หทยํ ปณฺทรํ มโน มนายตณํ มนินฺทริยํ วิญญานํ วิญญานกฺขโนธ ตชฺชามโนธาด – อยํ วุจจติ “มโนธาด”ฯ

ตตถ กตมา ฐมฺมธาด? เวทนาภฺชโนธ, สณฺญาภฺชโนธ, สงฺขารภฺชโนธ, ยญจ รูปํ อนิทสฺสนอปปปฏิโข ฐมฺมายตณปริยาปณฺณํ, อสงฺขตา จ ธาดฯ

ตตถ กตโม เวทนาภฺชโนธ? เอกวิเรน เวทนาภฺชโนธ – ผสฺสสมฺปยุโตต ฯ ทวิเรน เวทนาภฺชโนธ – อตฺถิ สเหตุโก, อตฺถิ อเหตุโกฯ ติวเรน เวทนาภฺชโนธ – อตฺถิ กุสโล, อตฺถิ

อกุสโล, อตถิ อพฺยาโกโต...เป.... เอวํ ทสฺวิเรน เวทนากฺขโนธ...เป.... เอวํ พหฺวิเรน เวทนากฺขโนธํ อयํ วุจฺจติ “เวทนากฺขโนธ”ฯ

ตตถ กตโม สณฺณากฺขโนธ? เอกฺวิเรน สณฺณากฺขโนธ – ผสฺสสมฺปยุโตตฺตา ทฺวิเรน สณฺณากฺขโนธ – อตถิ สเหตุโก, อตถิ อเหตุโกฯ ตฺวิเรน สณฺณากฺขโนธ – อตถิ กุสโล, อตถิ อกุสโล, อตถิ อพฺยาโกโต...เป.... เอวํ ทสฺวิเรน สณฺณากฺขโนธ...เป.... เอวํ พหฺวิเรน สณฺณากฺขโนธํ อยํ วุจฺจติ “สณฺณากฺขโนธ”ฯ

ตตถ กตโม สงฺขารกฺขโนธ? เอกฺวิเรน สงฺขารกฺขโนธ – จิตฺตสมฺปยุโตตฺตา ทฺวิเรน สงฺขารกฺขโนธ – อตถิ เหตุ, อตถิ อเหตุฯ ตฺวิเรน สงฺขารกฺขโนธ – อตถิ กุสโล, อตถิ อกุสโล, อตถิ อพฺยาโกโต...เป.... เอวํ ทสฺวิเรน สงฺขารกฺขโนธ...เป.... เอวํ พหฺวิเรน สงฺขารกฺขโนธ – อยํ วุจฺจติ “สงฺขารกฺขโนธ”ฯ

ตตถ กตมํ รูปํ อนินทสฺสนอปฺปปฏิขํ ฌมฺมายตฺนปริยาปนฺนํ? อิตฺถินทฺริยํ...เป.... กพฺพีการโอาหารโ – อิทํ วุจฺจติ รูปํ “อนินทสฺสนอปฺปปฏิขํ ฌมฺมายตฺนปริยาปนฺนํ”ฯ

ตตถ กตมา อสงฺขตา ชาติ? ราคกฺขโย, โทสกฺขโย, โมหกฺขโย – อยํ วุจฺจติ “อสงฺขตา ชาติ”ฯ อยํ วุจฺจติ “ฌมฺมชาติ”ฯ

ตตถ กตมา มโนวิญญฺาณชาติ? จกฺขวิญญฺาณชาติยา อุปฺปชฺชติวา นิรฺทุทฺธสมฺนนฺตฺรา อุปฺปชฺชติ มโนชาติ, มโนชาติยา อุปฺปชฺชติวา นิรฺทุทฺธสมฺนนฺตฺรา อุปฺปชฺชติ จิตฺตํ มโน มานสํ...เป.... ตชฺชามโนวิญญฺาณชาติ; โสตวิญญฺาณชาติยา...เป.... ฆานวิญญฺาณชาติยา ...เป.... ขีวหาวิญญฺาณชาติยา...เป.... กายวิญญฺาณชาติยา อุปฺปชฺชติวา นิรฺทุทฺธสมฺนนฺตฺรา อุปฺปชฺชติ มโนชาติ, มโนชาติยาปิ อุปฺปชฺชติวา นิรฺทุทฺธสมฺนนฺตฺรา อุปฺปชฺชติ จิตฺตํ มโน มานสํ...เป.... ตชฺชามโนวิญญฺาณชาติ มนญฺจ ปฏิจฺจ ฌมฺเมจ อุปฺปชฺชติ จิตฺตํ มโน มานสํ ทพฺยํ ปณฺฑรํ มโน มนายตฺนํ มนินทฺริยํ วิญญฺาณํ วิญญฺาณกฺขโนธ ตชฺชามโนวิญญฺาณชาติ – อยํ วุจฺจติ “มโนวิญญฺาณชาติ”ฯ

อภิธมฺมภาษณียํฯ

๓. ปญฺหาปุจฺจกํ

อฏฺฐารส ชาติโย – จกฺขชาติ, รูปชาติ, จกฺขวิญญฺาณชาติ, โสตชาติ, สทฺทชาติ, โสตวิญญฺาณชาติ, ฆานชาติ, คนฺธชาติ, ฆานวิญญฺาณชาติ, ขีวหาชาติ, รสชาติ, ขีวหาวิญญฺาณชาติ, กายชาติ, โผฏฺฐพฺพชาติ, กายวิญญฺาณชาติ, มโนชาติ, ฌมฺมชาติ, มโนวิญญฺาณชาติฯ

๑๘๖. อฏฺฐารสํ ชาตินํ กติ กุสลา, กติ อกุสลา, กติ อพฺยากตา...เป.... กติ สรณา, กติ อรณา?

๑. ติกํ

๑๘๗. โสฬส ชาติโย อพฺยากตาฯ เทว ชาติโย สียา กุสลา, สียา อกุสลา, สียา อพฺยากตาฯ ทส ชาติโย น วตฺตพฺพา – “สฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา”ติปิ, “ทฺกฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา”ติปิ, “อทฺกฺขมสฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา”ติปิฯ ปญฺจ ชาติโย อทฺกฺขมสฺขาย

เวทนาย สมปยุตตาฯ กายวิญญานธาตุ สียา สุขาย เวทนาย สมปยุตตา, สียา ทุกขาย เวทนาย สมปยุตตาฯ มโนวิญญานธาตุ สียา สุขาย เวทนาย สมปยุตตา, สียา ทุกขาย เวทนาย สมปยุตตา, สียา อทุกขมสุขาย เวทนาย สมปยุตตาฯ ฌมมธาตุ สียา สุขาย เวทนาย สมปยุตตา, สียา ทุกขาย เวทนาย สมปยุตตา, สียา อทุกขมสุขาย เวทนาย สมปยุตตา, สียา นวตตพพา – “สุขาย เวทนาย สมปยุตตา”ติปิ, “ทุกขาย เวทนาย สมปยุตตา”ติปิ, “อทุกขมสุขาย เวทนาย สมปยุตตา”ติปิฯ

ทส ธาตุโย เนววิปากนวิปากธมมธมมาฯ ปญจ ธาตุโย วิปากาฯ มโนธาตุ สียา วิปากา, สียา เนววิปากนวิปากธมมธมมาฯ เทว ธาตุโย สียา วิปากา, สียา วิปากธมมธมมา, สียา เนววิปากนวิปากธมมธมมาฯ

ทส ธาตุโย อุปาทีนุปาทานิยาฯ สททธาตุ อนุปาทีนุปาทานิยาฯ ปญจ ธาตุโย สียา อุปาทีนุปาทานิยา, สียา อนุปาทีนุปาทานิยาฯ เทว ธาตุโย สียา อุปาทีนุปาทานิยา, สียา อนุปาทีนุปาทานิยา, สียา อนุปาทีนุอนุปาทานิยาฯ

โสฬส ธาตุโย อสัณฺณิฏฐสัณฺณิเลสิกขาฯ เทว ธาตุโย สียา สัณฺณิฏฐสัณฺณิเลสิกขา, สียา อสัณฺณิฏฐสัณฺณิเลสิกขา, สียา อสัณฺณิฏฐอัสัณฺณิเลสิกขาฯ ปนฺนรส ธาตุโย อวิตกกถวิจารายฯ มโนธาตุ สวิตกกถวิจารายฯ มโนวิญญานธาตุ สียา สวิตกกถวิจาราย, สียา อวิตกกถวิจารมตฺตา, สียา อวิตกกถวิจารายฯ ฌมมธาตุ สียา สวิตกกถวิจาราย, สียา อวิตกกถวิจารมตฺตา, สียา อวิตกกถวิจาราย, สียา นวตตพพา – “สวิตกกถวิจาราย”ติปิ, “อวิตกกถวิจารมตฺตา”ติปิ, “อวิตกกถวิจาราย”ติปิฯ ทส ธาตุโย นวตตพพา – “ปีติสหคตา”ติปิ, “สุขสหคตา”ติปิ, “อุเปกขาสหคตา”ติปิฯ ปญจ ธาตุโย อุเปกขาสหคตาฯ กายวิญญานธาตุ นปีติสหคตา, สียา สุขสหคตา, น อุเปกขาสหคตา, สียา นวตตพพา – “สุขสหคตา”ติฯ เทว ธาตุโย สียา ปีติสหคตา, สียา สุขสหคตา, สียา อุเปกขาสหคตา, สียา นวตตพพา – “ปีติสหคตา”ติปิ, “สุขสหคตา”ติปิ, “อุเปกขาสหคตา”ติปิฯ

โสฬส ธาตุโย เนว ทสฺสเนน น ภาวนาย ปหัตตพพาฯ เทว ธาตุโย สียา ทสฺสเนน ปหัตตพพา, สียา ภาวนาย ปหัตตพพา, สียา เนว ทสฺสเนน น ภาวนาย ปหัตตพพาฯ โสฬส ธาตุโย เนว ทสฺสเนน น ภาวนาย ปหัตตพพเหตุกาฯ เทว ธาตุโย สียา ทสฺสเนน ปหัตตพพเหตุกา, สียา ภาวนาย ปหัตตพพเหตุกา, สียา เนว ทสฺสเนน น ภาวนาย ปหัตตพพเหตุกาฯ โสฬส ธาตุโย เนววจยคามินาปจยคามิโนฯ เทว ธาตุโย สียา อาจยคามิโน, สียา อปจยคามิโน, สียา เนววจยคามินาปจยคามิโนฯ โสฬส ธาตุโย เนวเสกขนาเสกขายฯ เทว ธาตุโย สียา เสกขาย, สียา อเสกขาย, สียา เนวเสกขนาเสกขายฯ

โสฬส ธาตุโย ปริตตยาฯ เทว ธาตุโย สียา ปริตตยา, สียา มหคคตา, สียา อปฺปมาณายฯ ทส ธาตุโย อนารมมณายฯ จ ธาตุโย ปริตตารมมณายฯ เทว ธาตุโย สียา ปริตตารมมณาย, สียา มหคคตารมมณาย, สียา อปฺปมาณารมมณาย, สียา นวตตพพา – “ปริตตารมมณาย”ติปิ, “มหคคตารมมณาย”ติปิ, “อปฺปมาณารมมณาย”ติปิฯ โสฬส ธาตุโย มชฺฌิมายฯ เทว ธาตุโย สียา หีนา, สียา มชฺฌิมาย, สียา ปณฺณิตายฯ โสฬส ธาตุโย อนนียตยาฯ เทว ธาตุโย สียา มิจฺจตตนียตยา, สียา สมมตตตนียตยา, สียา อนนียตยาฯ

ทส ธาตุโย อนารมมณายฯ จ ธาตุโย นวตตพพา – “มคฺคการมมณาย”ติปิ, “มคฺคเหตุกา”ติปิ, “มคฺคาธิปตฺติโน”ติปิฯ เทว ธาตุโย สียา มคฺคการมมณาย, สียา มคฺคเหตุกา, สียา มค

คาธิปติโน, สียา น วตตพพา – “มคฺคารมมณา”ติปิ, “มคฺคเหตฺกา”ติปิ, “มคฺคาธิปติโน”ติปิฯ ทส ธาตุโย สียา อุปปนฺนา, สียา อุปปาติโน, สียา น วตตพพา – “อนุปฺปนฺนา”ติฯ สทฺท ธาตุ สียา อุปปนฺนา, สียา อนุปฺปนฺนา, สียา น วตตพพา – “อุปปาติโน”ติฯ จ ธาตุโย สียา อุปปนฺนา, สียา อนุปฺปนฺนา, สียา อุปปาติโนฯ ฌมฺมธาทู สียา อุปปนฺนา, สียา อนุปฺปนฺนา, สียา อุปปาติโน, สียา น วตตพพา – “อุปปนฺนา”ติปิ, “อนุปฺปนฺนา”ติปิ, “อุปปาติโน”ติปิฯ

สตุตรส ธาตุโย สียา อตฺติตา, สียา อนาคตา, สียา ปจฺจุปปนฺนาฯ ฌมฺมธาทู สียา อตฺติตา, สียา อนาคตา, สียา ปจฺจุปปนฺนา, สียา น วตตพพา – “อตฺติตา”ติปิ, “อนาคตา”ติปิ, “ปจฺจุปปนฺนา”ติปิฯ ทส ธาตุโย อนารมฺมณาฯ จ ธาตุโย ปจฺจุปปนฺนารมฺมณาฯ เทว ธาตุโย สียา อตฺติตารมฺมณา, สียา อนาคตารมฺมณา, สียา ปจฺจุปปนฺนารมฺมณา, สียา น วตตพพา – “อตฺติตารมฺมณา”ติปิ, “อนาคตารมฺมณา”ติปิ, “ปจฺจุปปนฺนารมฺมณา”ติปิ; สียา อชฺฌตฺตา, สียา พหิทฺธา, สียา อชฺฌตฺตพหิทฺธาฯ

ทส ธาตุโย อนารมฺมณาฯ จ ธาตุโย สียา อชฺฌตฺตารมฺมณา, สียา พหิทฺธารมฺมณา, สียา อชฺฌตฺตพหิทฺธารมฺมณาฯ เทว ธาตุโย สียา อชฺฌตฺตารมฺมณา, สียา พหิทฺธารมฺมณา, สียา อชฺฌตฺตพหิทฺธารมฺมณา, สียา น วตตพพา – “อชฺฌตฺตารมฺมณา”ติปิ, “พหิทฺธารมฺมณา”ติปิ, “อชฺฌตฺตพหิทฺธารมฺมณา”ติปิฯ รูปธาทู สนิทสฺสนสปปฎิฏฺฐาฯ นว ธาตุโย อนิทสฺสนอปปฎิฏฺฐาฯ อฏฺฐ ธาตุโย อนิทสฺสนอปปฎิฏฺฐาฯ

๒. ทกั

๑๘๘. สตุตรส ธาตุโย น เหตุฯ ฌมฺมธาทู สียา เหตุ, สียา น เหตุฯ โสฬส ธาตุโย อเหตุกาฯ เทว ธาตุโย สียา สเหตุกา, สียา อเหตุกาฯ โสฬส ธาตุโย อเหตุกาฯ เทว ธาตุโย สียา สเหตุกา, สียา อเหตุกาฯ โสฬส ธาตุโย เหตุวิปฺปยฺตตาฯ เทว ธาตุโย สียา เหตุสมฺปยฺตตา, สียา เหตุวิปฺปยฺตตาฯ โสฬส ธาตุโย น วตตพพา – “เหตุ เจว สเหตุกา จา”ติปิ, “สเหตุกา เจว น จ เหตุ”ติปิฯ มโนวิญญฺญาณธาทู น วตตพพา – “เหตุ เจว สเหตุกา จา”ติ, สียา สเหตุกา เจว น จ เหตุ, สียา น วตตพพา – “สเหตุกา เจว น จ เหตุ”ติฯ ฌมฺมธาทู สียา เหตุ เจว สเหตุกา จ, สียา สเหตุกา เจว น จ เหตุ, สียา น วตตพพา – “เหตุ เจว สเหตุกา จา”ติปิ, “สเหตุกา เจว น จ เหตุ”ติปิฯ โสฬส ธาตุโย น วตตพพา – “เหตุ เจว เหตุสมฺปยฺตตา จา”ติปิ, “เหตุสมฺปยฺตตา เจว น จ เหตุ”ติปิฯ มโนวิญญฺญาณธาทู น วตตพพา – “เหตุ เจว เหตุสมฺปยฺตตา จา”ติ, สียา เหตุสมฺปยฺตตา เจว น จ เหตุ, สียา น วตตพพา – “เหตุสมฺปยฺตตา เจว น จ เหตุ”ติฯ ฌมฺมธาทู สียา เหตุ เจว เหตุสมฺปยฺตตา จ, สียา เหตุสมฺปยฺตตา เจว น จ เหตุ, สียา น วตตพพา – “เหตุ เจว เหตุสมฺปยฺตตา จา”ติปิ, “เหตุสมฺปยฺตตา เจว น จ เหตุ”ติปิฯ โสฬส ธาตุโย น เหตุอเหตุกาฯ มโนวิญญฺญาณธาทู สียา น เหตุสเหตุกา, สียา น เหตุอเหตุกาฯ ฌมฺมธาทู สียา น เหตุสเหตุกา, สียา น เหตุอเหตุกา, สียา น วตตพพา – “น เหตุสเหตุกา”ติปิ, “น เหตุอเหตุกา”ติปิฯ

สตุตรส ธาตุโย สปปจฺจยาฯ ฌมฺมธาทู สียา สปปจฺจยา, สียา อปปจฺจยาฯ สตุตรส ธาตุโย สงฺขตาฯ ฌมฺมธาทู สียา สงฺขตา, สียา อสงฺขตาฯ รูปธาทู สนิทสฺสนาฯ สตุตรส ธาตุโย อนิทสฺสนาฯ ทส ธาตุโย สปปฎิฏฺฐาฯ อฏฺฐ ธาตุโย อปปฎิฏฺฐาฯ ทส ธาตุโย รุปาฯ สตุต ธาตุโย อรุปาฯ ฌมฺมธาทู สียา รุปา, สียา อรุปาฯ โสฬส ธาตุโย โลกียาฯ เทว ธาตุโย สียา โลกียา, สียา โลกุตฺตรา; เกณจิ วิญญฺยุยา, เกณจิ น วิญญฺยุยาฯ

เตตน วิปฺปยุตฺตา”ติปิฯ ทส ชาติโย จิตฺตวิสํสฏฺฐาฯ ธมฺมชาติ สียา จิตฺตสํสฏฺฐา , สียา จิตฺตวิสํสฏฺฐาฯ สตต ชาติโย น วตฺตพฺพา – “จิเตตน สํสฏฺฐา”ติปิ, “จิเตตน วิสํสฏฺฐา”ติปิฯ

ทวาทส ชาติโย โน จิตตสมภูฏานาฯ ฉ ชาติโย สียา จิตตสมภูฏานา, สียา โน จิตตสมภูฏานาฯ สดตรส ชาติโย โน จิตตสหุโนฯ ฌมมชาติ สียา จิตตสหุ, สียา โน จิตตสหุฯ สดตรส ชาติโย โน จิตตานุปริวตติโนฯ ฌมมชาติ สียา จิตตานุปริวตตี, สียา โน จิตตานุปริวตตีฯ สดตรส ชาติโย โน จิตตสัสมภูฏสมภูฏานาฯ ฌมมชาติ สียา จิตตสัสมภูฏสมภูฏานา, สียา โน จิตตสัสมภูฏสมภูฏานาฯ สดตรส ชาติโย โน จิตตสัสมภูฏสมภูฏานสหุโนฯ ฌมมชาติ สียา จิตตสัสมภูฏสมภูฏานสหุ, สียา โน จิตตสัสมภูฏสมภูฏานสหุฯ สดตรส ชาติโย โน จิตตสัสมภูฏสมภูฏานานุปริวตติโนฯ ฌมมชาติ สียา จิตตสัสมภูฏสมภูฏานานุปริวตตี, สียา โน จิตตสัสมภูฏสมภูฏานานุปริวตตีฯ ทวาทส ชาติโย อษมตติกาฯ ฉ ชาติโย พาหิราฯ

นว ธาตุโย อุปาทาฯ อฏฐ ธาตุโย โน อุปาทาฯ ธมฺมธาดู สียา อุปาทา, สียา โน อุปา
 ทาฯ ทส ธาตุโย อุปาทินนาฯ สทฺทธาดู อนฺปาทินนาฯ สดตธาตฺโย สียา อุปาทินนา, สียา
 อนฺปาทินนาฯ สดตฺรส ธาตุโย โน อุปาทานาฯ ธมฺมธาดู สียา อุปาทานํ, สียา โน อุปาทานํฯ
 โสฬส ธาตุโย อุปาทานิยาฯ เทว ธาตุโย สียา อุปาทานิยา, สียา อนฺปาทานิยาฯ โสฬส ธาตุ
 โย อุปาทานวิปฺปยุตฺตาฯ เทว ธาตุโย สียา อุปาทานสมฺปยุตฺตา, สียา อุปาทานวิปฺปยุตฺตาฯ
 โสฬส ธาตุโย น วตฺตพฺพา – “อุปาทานา เจว อุปาทานิยา จา”ติ, “อุปาทานิยา เจว โน จ อุ
 ปาทานา”ฯ มโนวิญญานธาดู น วตฺตพฺพา – “อุปาทานญฺเจว อุปาทานิยา จา”ติ, สียา อุ
 ปาทานิยา เจว โน จ อุปาทานํ, สียา น วตฺตพฺพา – “อุปาทานิยา เจว โน จ อุปาทาน”นฺติฯ
 ธมฺมธาดู สียา อุปาทานญฺเจว อุปาทานิยา จ, สียา อุปาทานิยา เจว โน จ อุปาทานํ, สียา น
 วตฺตพฺพา – “อุปาทานญฺเจว อุปาทานิยา จา”ติปิ, “อุปาทานิยา เจว โน จ อุปาทาน”นฺติ
 ปิฯ

โสฬส ธาตุโย น วตตพพา – “อุปาทานา เจว อุปาทานสมปยุตตา จา”ติปิ, “อุปาทานสมปยุตตา เจว โน จ อุปาทานา”ติปิฯ มโนวิญญานธาตุ น วตตพพา – “อุปาทานญेव อุปาทานสมปยุตตา จา”ติ, สียา อุปาทานสมปยุตตา เจว โน จ อุปาทาน, สียา น วตตพพา – “อุปาทานสมปยุตตา เจว โน จ อุปาทาน”นติฯ ธมมธาตุ สียา อุปาทานญेव อุปาทานสมปยุตตา จ, สียา อุปาทานสมปยุตตา เจว โน จ อุปาทาน, สียา น วตตพพา – “อุปาทานญेव อุปาทานสมปยุตตา จา”ติปิ, “อุปาทานสมปยุตตา เจว โน จ อุปาทาน”นติปิฯ

โสฬส ธาตุโย อุปาทานวิปยุตตอุปาทานิยาฯ เทว ธาตุโย สียา อุปาทานวิปยุตตอุปาทานิยา, สียา อุปาทานวิปยุตตอุปาทานิยา, สียา น วตตพพา – “อุปาทานวิปยุตตอุปาทานิยา”ติปิ, “อุปาทานวิปยุตตอุปาทานิยา”ติปิฯ

สตตรส ชาติโย โน กิเลสาฯ ฅมมชาติ สียา กิเลสา, สียา โน กิเลสาฯ โสฬส ชาติโย สํ กิเลสีกาฯ เทว ชาติโย สียา สํกิเลสีกา, สียา อสํกิเลสีกาฯ โสฬส ชาติโย อสํกิลินฺฺฐาฯ เทว ชาติโย สียา สํกิลินฺฺฐา, สียา อสํกิลินฺฺฐาฯ โสฬส ชาติโย กิเลสวิปฺปยุตฺตาฯ เทว ชาติโย สียา กิเลสสมฺปยุตฺตา, สียา กิเลสวิปฺปยุตฺตาฯ โสฬส ชาติโย น วตฺตพฺพา – “กิเลสา เจว สํกิเลสี กา จา”ติ, สํกิเลสีกา เจว โน จ กิเลสาฯ มโนวิญญานชาติ น วตฺตพฺพา – “กิเลโส เจว สํ กิเลสีกา จา”ติ, สียา สํกิเลสีกา เจว โน จ กิเลโส, สียา น วตฺตพฺพา – “สํกิเลสีกา เจว โน จ กิเลโส”ติฯ ฅมมชาติ สียา กิเลโส เจว สํกิเลสีกา จ, สียา สํกิเลสีกา เจว โน จ กิเลโส, สียา น วตฺตพฺพา – “กิเลโส เจว สํกิเลสีกา จา”ติปิ, “สํกิเลสีกา เจว โน จ กิเลโส”ติปิฯ

โสฬส ชาติโย น วตตพพา – “กิเลสา เจว สักกิลัญญา จา”ติปิ, “สักกิลัญญา เจว โน จ กิเลสา”ติปิฯ มโนวิญญานชาติ น วตตพพา – “กิเลโส เจว สักกิลัญญา จา”ติ, สียา สักกิลัญญา เจว โน จ กิเลโส, สียา น วตตพพา – “สักกิลัญญา เจว โน จ กิเลโส”ติฯ ฌมมชาติ สียา กิเลโส เจว สักกิลัญญา จ, สียา สักกิลัญญา เจว โน จ กิเลโส, สียา น วตตพพา – “กิเลโส เจว สักกิลัญญา จา”ติปิ, “สักกิลัญญา เจว โน จ กิเลโส”ติปิฯ โสฬส ชาติโย น วตตพพา – “กิเลสา เจว กิเลสสมปยุตตา จา”ติปิ, “กิเลสสมปยุตตา เจว โน จ กิเลสา”ติปิฯ มโนวิญญานชาติ น วตตพพา – “กิเลโส เจว กิเลสสมปยุตตา จา”ติ, สียา กิเลสสมปยุตตา เจว โน จ กิเลโส, สียา น วตตพพา – “กิเลสสมปยุตตา เจว โน จ กิเลโส”ติฯ ฌมมชาติ สียา กิเลโส เจว กิเลสสมปยุตตา จ, สียา กิเลสสมปยุตตา เจว โน จ กิเลโส, สียา น วตตพพา – “กิเลโส เจว กิเลสสมปยุตตา จา”ติปิ, “กิเลสสมปยุตตา เจว โน จ กิเลโส”ติปิฯ โสฬส ชาติโย กิเลสวิปปยุตตสักกิลิกาย เทว ชาติโย สียา กิเลสวิปปยุตตสักกิลิกาย, สียา กิเลสวิปปยุตตอัสกิลิกาย, สียา น วตตพพา – “กิเลสวิปปยุตตสักกิลิกาย”ติปิ, “กิเลสวิปปยุตตอัสกิลิกาย”ติปิฯ

โสฬส ชาติโย น ทสเสนน ปหาตพพาฯ เทว ชาติโย สียา ทสเสนน ปหาตพพา, สียา น ทสเสนน ปหาตพพาฯ โสฬส ชาติโย น ภาวนาย ปหาตพพาฯ เทว ชาติโย สียา ภาวนาย ปหาตพพา, สียา น ภาวนาย ปหาตพพาฯ โสฬส ชาติโย น ทสเสนน ปหาตพพเหตุกาฯ เทว ชาติโย สียา ทสเสนน ปหาตพพเหตุกา, สียา น ทสเสนน ปหาตพพเหตุกาฯ โสฬส ชาติโย น ภาวนาย ปหาตพพเหตุกาฯ เทว ชาติโย สียา ภาวนาย ปหาตพพเหตุกา, สียา น ภาวนาย ปหาตพพเหตุกาฯ

ปนฺนรส ชาติโย อวิตกกาฯ มโนชาติ สวิตกกาฯ เทว ชาติโย สียา สวิตกกา, สียา อวิตกกาฯ ปนฺนรส ชาติโย อวิจाराฯ มโนชาติ สวิจाराฯ เทว ชาติโย สียา สวิจारा, สียา อวิจाराฯ โสฬส ชาติโย อปปีติกาฯ เทว ชาติโย สียา สปปีติกา, สียา อปปีติกาฯ โสฬส ชาติโย น ปีติสหคตาฯ เทว ชาติโย สียา ปีติสหคตา, สียา น ปีติสหคตาฯ ปนฺนรส ชาติโย น สุขสหคตาฯ ตีโสฬส ชาติโย สียา สุขสหคตา, สียา น สุขสหคตาฯ เอกาทส ชาติโย น อปฺเภกขาสหคตาฯ ปญจ ชาติโย อปฺเภกขาสหคตาฯ เทว ชาติโย สียา อปฺเภกขาสหคตา, สียา น อปฺเภกขาสหคตาฯ

โสฬส ชาติโย กามาวจราฯ เทว ชาติโย สียา กามาวจรา, สียา น กามาวจราฯ โสฬส ชาติโย น รูปาวจราฯ เทว ชาติโย สียา รูปาวจรา, สียา น รูปาวจราฯ โสฬส ชาติโย น อรูปาวจราฯ เทว ชาติโย สียา อรูปาวจรา, สียา น อรูปาวจราฯ โสฬส ชาติโย ปริยาปนฺนาฯ เทว ชาติโย สียา ปริยาปนฺนา, สียา อปริยาปนฺนาฯ โสฬส ชาติโย อนิยยานิกาย เทว ชาติโย สียา นิยยานิกา, สียา อนิยยานิกาย โสฬส ชาติโย อนิยตาฯ เทว ชาติโย สียา นิยตา, สียา อนิยตาฯ โสฬส ชาติโย สอฺตตราย เทว ชาติโย สียา สอฺตตราย, สียา อนอฺตตราย โสฬส ชาติโย อรณาย เทว ชาติโย สียา สรณาย, สียา อรณายติฯ

ปญฺหาปจฺจกัฯ

ชาติวิภังค นิฏฺฐิตาย

๔. สัจจวิภังค

๑. สุตตนต์ถาขณีย

๑๘๙. จตตาริ อริยสัจจานิ – ทุกขํ อริยสัจจํ, ทุกขสมุทยํ [ทุกขสมุทยโย (สยา.)] อริยสัจจํ, ทุกขนิโรธํ [ทุกขนิโรธโย (สยา.)] อริยสัจจํ, ทุกขนิโรธคามินี ปฏิปทา อริยสัจจํ

๑. ทุกขสัจจ

๑๙๐. ตตถ กตมํ ทุกขํ อริยสัจจํ? ชาตปิ ทุกขา, ชราปิ ทุกขา, มรณมปิ ทุกขํ, โสภปริเทวทุกขโทมนสสุปายาสาปิ ทุกขา, อปปีเยหิ สมปโยโค ทุกฺขอ, ปิเยหิ วิปปโยโค ทุกฺขอ, ยํ ปิจฉํ น ลภติ ตมปิ ทุกขํ, สํชิเตตฺตํ ปณฺจปาทานกฺขนฺธา ทุกฺขาฯ

๑๙๑. ตตถ กตมา ชาตํ? ยา เตสํ เตสํ สุตตํ ตมฺหิ ตมฺหิ สุตตนิกาเย ชาตํ สญฺชาตํ โอกกนฺติ อภินิพฺพตฺติ ขนฺธํ ปาตฺถาโว อายตฺตํ ปฏฺฐาโก – อโย วุจฺจติ “ชาตํ”ฯ

๑๙๒. ตตถ กตมา ชรา? ยา เตสํ เตสํ สุตตํ ตมฺหิ ตมฺหิ สุตตนิกาเย ชรา ชีรณตา ขณฺทิจฺจํ ปาลิฉฺจํ วลิตฺตจฺจํ อายฺโน สํหาณิ อินฺทฺริยานํ ปรีปาโก – อโย วุจฺจติ “ชรา”ฯ

๑๙๓. ตตถ กตมํ มรณํ? ยา เตสํ เตสํ สุตตํ ตมฺหา ตมฺหา สุตตนิกาเย จฺติ จวนตา เกโท อนฺตรธานํ มจฺจ มรณํ กาลกิริยา ขนฺธํ เกโท กเพฺวรสฺส นิเกชฺโช ชีวิตินฺทฺริยสฺส ปเจทฺโ – อโย วุจฺจติ “มรณํ”ฯ

๑๙๔. ตตถ กตโม โสโก? ญฺาติพฺยสเนน วา ฃญฺลสฺส โภคพฺยสเนน วา ฃญฺลสฺส โรคพฺยสเนน วา ฃญฺลสฺส สิลพฺยสเนน วา ฃญฺลสฺส ทิฏฺฐิพฺยสเนน วา ฃญฺลสฺส อณฺญตรณฺญตเรณ พฺยสเนน สมณฺนาคตสฺส อณฺญตรณฺญตเรณ ทุกฺขธมฺเมณ ฃญฺลสฺส โสโก โสจฺนา โสจิตฺตํ อโนตฺโสโก อโนตปรีโสโก เจตฺโส ปรีชฺฌายนา โทมนสฺส โสกสฺลํ – อโย วุจฺจติ “โสโก”ฯ

๑๙๕. ตตถ กตโม ปรีเทโว? ญฺาติพฺยสเนน วา ฃญฺลสฺส โภคพฺยสเนน วา ฃญฺลสฺส โรคพฺยสเนน วา ฃญฺลสฺส สิลพฺยสเนน วา ฃญฺลสฺส ทิฏฺฐิพฺยสเนน วา ฃญฺลสฺส อณฺญตรณฺญตเรณ พฺยสเนน สมณฺนาคตสฺส อณฺญตรณฺญตเรณ ทุกฺขธมฺเมณ ฃญฺลสฺส อาเทโว ปรีเทโว อาเทวนา ปรีเทวนา อาเทเวตฺตํ ปรีเทเวตฺตํ วาจา ปลาโป วิปฺปลาโป ลาลโปป ลาลปฺปนา ลาปฺปิตตํ [ลาลโป ลาลปนา ลาลปิตตํ (สยา.)] – อโย วุจฺจติ “ปรีเทโว”ฯ

๑๙๖. ตตถ กตมํ ทุกขํ? ยํ กายิกํ อสํทํ กายิกํ ทุกขํ กายสมฺพสฺสขํ อสํทํ ทุกขํ เวทียิตํ กายสมฺพสฺสขา อสํดา ทุกฺขา เวทนา – อโย วุจฺจติ “ทุกขํ”ฯ

๑๙๗. ตตถ กตมํ โทมนสฺสํ? ยํ เจตสิกํ อสํทํ เจตสิกํ ทุกขํ เจโตสมฺพสฺสขํ อสํทํ ทุกขํ เวทียิตํ เจโตสมฺพสฺสขา อสํดา ทุกฺขา เวทนา – อโย วุจฺจติ “โทมนสฺสํ”ฯ

๑๙๘. ตตถ กตโม อุปายาโส? ญฺาติพฺยสเนน วา ฃญฺลสฺส โภคพฺยสเนน วา ฃญฺลสฺส โรคพฺยสเนน วา ฃญฺลสฺส สิลพฺยสเนน วา ฃญฺลสฺส ทิฏฺฐิพฺยสเนน วา ฃญฺลสฺส อณฺญตรณฺญตเรณ พฺยสเนน สมณฺนาคตสฺส อณฺญตรณฺญตเรณ ทุกฺขธมฺเมณ ฃญฺลสฺส อายาโส อุปายาโส อายาสิตตํ อุปายาสิตตํ – อโย วุจฺจติ “อุปายาโส”ฯ

๑๙๙. ตตถ กตโม อปปีเยหิ สมปโยโค ทุโกข? อธิ ยสฺส เต โหนติ อนิฏฺฐา อกนฺตา
อมฺนาปา รุปา สทฺทา คนฺธา รสา โผฏฺฐพฺพา, เย วา ปนสฺส เต โหนติ อนตฺถกามา อหิตกามา
อผาสฺสกามา อโยคเกขฺหมกามา; ยา เตหิ สงฺคตฺติ สฺมาคโม สโมธานํ มิสฺสีภาโว – อํ ยจฺจติ
“อปปีเยหิ สมปโยโค ทุโกข”ฯ

๒๐๐. ตตถ กตโม ปิเยหิ วิปฺปโยโค ทุโกข? อธิ ยสฺส เต โหนติ อฏฺฐา กนฺตา มนาปา
รุปา สทฺทา คนฺธา รสา โผฏฺฐพฺพา, เย วา ปนสฺส เต โหนติ อตฺถกามา หิตกามา ผาสฺสกามา
โยคเกขฺหมกามา มาตา วา ปิตา วา ภาตา วา ภคินี วา มิตฺตา วา อมจฺจา วา ญาตี วา สาโลหิต
า วา; ยา เตหิ อสงฺคตฺติ อสมาคโม อสโมธานํ อมิสฺสีภาโว – อํ ยจฺจติ “ปิเยหิ วิปฺปโยโค ท
ุโกข”ฯ

๒๐๑. ตตถ กตมํ ยมฺปิจฺฉํ น ลภติ ตมฺปิ ทุขํ? ชาตฺถมฺมานํ สตฺตานํ เอวํ อิจฺฉา อุปฺปชฺช
ติ – “อโห วต, มยํ น ชาตฺถมฺมา อสฺสาม; น จ, วต, โน ชาตฺถิ อาคฺเชยฺยา”ติ! น โข ปเนตฺ อิจ
ฉาย ปตฺตพฺพํฯ อิทมฺปิ “ยมฺปิจฺฉํ น ลภติ ตมฺปิ ทุขํ”ฯ

ชราธมฺมานํ สตฺตานํ...เป.... พยาธฺธมฺมานํ สตฺตานํ...เป.... มรณธมฺมานํ สตฺตานํ...เป.
... โสภปริเทวาทุขโทมนสฺส ปายาสธมฺมานํ สตฺตานํ เอวํ อิจฺฉา อุปฺปชฺชติ – “อโห วต, มยํ
น โสภปริเทวาทุขโทมนสฺส ปายาสธมฺมา อสฺสาม; น จ, วต, โน โสภปริเทวาทุขโทมนสฺส
ปายาสา อาคฺเชยฺยา”นติ! น โข ปเนตฺ อิจฺฉาย ปตฺตพฺพํฯ อิทมฺปิ “ยมฺปิจฺฉํ น ลภติ ตมฺปิ
ทุขํ”ฯ

๒๐๒. ตตถ กตเม สํชีเตตฺน ปญฺจุปาทานกฺขนฺธา ทุขา? เสยฺยถิ – ฐปฺปาทานกฺข
โนธ, เวทฺฐปฺปาทานกฺขโนธ, สลฺลปฺปาทานกฺขโนธ, สงฺขารฺฐปฺปาทานกฺขโนธ, วิญฺญานฺฐปฺปาทา
นกฺขโนธฯ อิเม วจฺจนฺติ “สํชีเตตฺน ปญฺจุปาทานกฺขนฺธา ทุขา”ฯ

อิทํ วจฺจติ “ทุขํ อริยสจฺจ”ฯ

๒. สมุทฺยสจฺจ

๒๐๓. ตตถ กตมํ ทุขสมุทฺยํ อริยสจฺจ? ยายํ ตณฺหา โปโนภวิกา [ไปโนภวิกา (สฺยา.
ก.)] นนฺทิราศฺสหคฺตา ตตฺตรตฺตราภินฺนํ, เสยฺยถิ – กามตณฺหา, ภวตณฺหา, วิภวตณฺหาฯ

สา โข ปเนสา ตณฺหา กตถ อุปฺปชฺชมานา อุปฺปชฺชติ, กตถ นิวิสมานา นิวิสติ? ยํ โลก
ปียรูปํ สาตฺรูปํ, เอเตถสา ตณฺหา อุปฺปชฺชมานา อุปฺปชฺชติ, เอเตถ นิวิสมานา นิวิสติฯ

ภิกฺขุ โลก ปียรูปํ สาตฺรูปํ? จกฺขุ โลก ปียรูปํ สาตฺรูปํฯ เอเตถสา ตณฺหา อุปฺปชฺชมานา
อุปฺปชฺชติ, เอเตถ นิวิสมานา นิวิสติฯ โสตํ โลก...เป.... ฆานํ โลก... ชิวฺหา โลก... กาโย
โลก... มโน โลก ปียรูปํ สาตฺรูปํฯ เอเตถสา ตณฺหา อุปฺปชฺชมานา อุปฺปชฺชติ, เอเตถ นิ
วิสมานา นิวิสติฯ

ฐปา โลก ปียรูปํ สาตฺรูปํฯ เอเตถสา ตณฺหา อุปฺปชฺชมานา อุปฺปชฺชติ, เอเตถ นิวิสมานา
นิวิสติฯ สทฺทา โลก...เป.... คนฺธา โลก... รสา โลก... โผฏฺฐพฺพา โลก... ธมฺมา โลก
ปียรูปํ สาตฺรูปํฯ เอเตถสา ตณฺหา อุปฺปชฺชมานา อุปฺปชฺชติ, เอเตถ นิวิสมานา นิวิสติฯ

๓. นิโรธสัจจํ

๒๐๔. ตตถ กตมํ ทุกขนิโรธํ อริยสัจจํ? โย ตสฺสาเยว ตณฺหา ย อเสสวिरาคนิโรโห จาโค ปฏินิสฺสโคค มุตติ อนาลโยฯ

สา โข ปเนสา ตณฺหา กตถ ปหฺยมานา ปหฺยติ, กตถ นิรุชฺฌมานา นิรุชฺฌติ? ยํ โลเก ปิยรูปํ สาตรูปํ, เอเตถสา ตณฺหา ปหฺยมานา ปหฺยติ, เอเตถ นิรุชฺฌมานา นิรุชฺฌติฯ

ภิกฺขุ โลเก ปิยรูปํ สาตรูปํ? จกฺขุ โลเก ปิยรูปํ สาตรูปํฯ เอเตถสา ตณฺหา ปหฺยมานา ปหฺยติ, เอเตถ นิรุชฺฌมานา นิรุชฺฌติฯ โสตํ โลเก...เป.... ขานํ โลเก... ชิวฺหา โลเก... กาโย โลเก... มโน โลเก ปิยรูปํ สาตรูปํฯ เอเตถสา ตณฺหา ปหฺยมานา ปหฺยติ, เอเตถ นิรุชฺฌมานา นิรุชฺฌติฯ

รูปา โลเก ปิยรูปํ สาตรูปํฯ เอเตถสา ตณฺหา ปหฺยมานา ปหฺยติ, เอเตถ นิรุชฺฌมานา นิรุชฺฌติฯ สทฺทา โลเก...เป.... คนฺธา โลเก... รสา โลเก... โผฏฺฐพฺพา โลเก... ธมฺมา โลเก ปิยรูปํ สาตรูปํฯ เอเตถสา ตณฺหา ปหฺยมานา ปหฺยติ, เอเตถ นิรุชฺฌมานา นิรุชฺฌติฯ

จกฺขุวิญฺญาณํ โลเก ปิยรูปํ สาตรูปํฯ เอเตถสา ตณฺหา ปหฺยมานา ปหฺยติ, เอเตถ นิรุชฺฌมานา นิรุชฺฌติฯ โสตวิญฺญาณํ โลเก...เป.... ขานวิญฺญาณํ โลเก... ชิวฺหาวิญฺญาณํ โลเก... กายวิญฺญาณํ โลเก... มโนวิญฺญาณํ โลเก ปิยรูปํ สาตรูปํฯ เอเตถสา ตณฺหา ปหฺยมานา ปหฺยติ, เอเตถ นิรุชฺฌมานา นิรุชฺฌติฯ

จกฺขุสมฺพโสส โลเก ปิยรูปํ สาตรูปํฯ เอเตถสา ตณฺหา ปหฺยมานา ปหฺยติ, เอเตถ นิรุชฺฌมานา นิรุชฺฌติฯ โสตสมฺพโสส โลเก...เป.... ขานสมฺพโสส โลเก... ชิวฺหาสมฺพโสส โลเก... กายสมฺพโสส โลเก... มโนสมฺพโสส โลเก ปิยรูปํ สาตรูปํฯ เอเตถสา ตณฺหา ปหฺยมานา ปหฺยติ, เอเตถ นิรุชฺฌมานา นิรุชฺฌติฯ

จกฺขุสมฺพสฺสชา เวทนา โลเก ปิยรูปํ สาตรูปํฯ เอเตถสา ตณฺหา ปหฺยมานา ปหฺยติ, เอเตถ นิรุชฺฌมานา นิรุชฺฌติฯ โสตสมฺพสฺสชา เวทนา โลเก...เป.... ขานสมฺพสฺสชา เวทนา โลเก... ชิวฺหาสมฺพสฺสชา เวทนา โลเก... กายสมฺพสฺสชา เวทนา โลเก... มโนสมฺพสฺสชา เวทนา โลเก ปิยรูปํ สาตรูปํฯ เอเตถสา ตณฺหา ปหฺยมานา ปหฺยติ, เอเตถ นิรุชฺฌมานา นิรุชฺฌติฯ

รูปสญฺญา โลเก... สทฺทสญฺญา โลเก... คนฺธสญฺญา โลเก... รสสญฺญา โลเก... โผฏฺฐพฺพสญฺญา โลเก... ธมฺมสญฺญา โลเก ปิยรูปํ สาตรูปํฯ เอเตถสา ตณฺหา ปหฺยมานา ปหฺยติ, เอเตถ นิรุชฺฌมานา นิรุชฺฌติฯ

รูปสญฺเจตนา โลเก... สทฺทสญฺเจตนา โลเก... คนฺธสญฺเจตนา โลเก... รสสญฺเจตนา โลเก... โผฏฺฐพฺพสญฺเจตนา โลเก... ธมฺมสญฺเจตนา โลเก ปิยรูปํ สาตรูปํฯ เอเตถสา ตณฺหา ปหฺยมานา ปหฺยติ, เอเตถ นิรุชฺฌมานา นิรุชฺฌติฯ

รูปตณฺหา โลเก... สทฺทตณฺหา โลเก... คนฺธตณฺหา โลเก... รสตณฺหา โลเก...
โผฏฐัพพตณฺหา โลเก... ฌมฺมตณฺหา โลเก ปิยรูปํ สาทรูปํฯ เอเตถสา ตณฺหา ปหิยมาณา ป
หิยติ, เอตถ นิรฺขณฺมาณา นิรฺขณฺมติฯ

รูปวิตโกภ โลเก... สทฺทวิตโกภ โลเก... คนฺธวิตโกภ โลเก... รสวิตโกภ โลเก...
โผฏฐัพพวิตโกภ โลเก... ฌมฺมวิตโกภ โลเก ปิยรูปํ สาทรูปํฯ เอเตถสา ตณฺหา ปหิยมาณา ป
หิยติ, เอตถ นิรฺขณฺมาณา นิรฺขณฺมติฯ

รูปวิจาร์ โลเก... สทฺทวิจาร์ โลเก... คนฺธวิจาร์ โลเก... รสวิจาร์ โลเก...
โผฏฐัพพวิจาร์ โลเก... ฌมฺมวิจาร์ โลเก ปิยรูปํ สาทรูปํฯ เอเตถสา ตณฺหา ปหิยมาณา ป
หิยติ, เอตถ นิรฺขณฺมาณา นิรฺขณฺมติฯ

อิทํ วุจฺจติ “ทุกฺขนิโรธํ อริยสจฺจ”ฯ

๔. มคฺคสจฺจ

๒๐๕. ตตฺถ กตมํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏฺธิปทา อริยสจฺจํ? อยฺเมว อริโย อภฺยัสสํคิโก มคฺค,
เสยฺยถิทํ – สมฺมาทิฏฺฐิ, สมฺมาสงฺกโปปฺป, สมฺมาวจา, สมฺมากมฺมโนต, สมฺมาอาชีโว, สมฺมา
วายาโม, สมฺมาสติ, สมฺมาสมาธิฯ

ตตฺถ กตมา สมฺมาทิฏฺฐิ? ทฺวเกช ญฺาณํ, ทฺวเกชสมฺมทเย ญฺาณํ, ทฺวเกชนิโรธ ญฺาณํ, ทฺวเกช
นิโรธคามินียา ปฏฺธิปทาย ญฺาณํ – อยํ วุจฺจติ “สมฺมาทิฏฺฐิ”ฯ

ตตฺถ กตโม สมฺมาสงฺกโปปฺป? เนกขมฺมสงฺกโปปฺป, อพฺยาปาทสงฺกโปปฺป, อวิหีสาสงฺกโปปฺป
– อยํ วุจฺจติ “สมฺมาสงฺกโปปฺป”ฯ

ตตฺถ กตมา สมฺมาวจา? มุสฺสาวาทา เวรมณิ, ปิสุณาย วาจา เวรมณิ, ผรุสฺสาย วาจา
เวรมณิ, สมฺผปฺปลาปา เวรมณิ – อยํ วุจฺจติ “สมฺมาวจา”ฯ

ตตฺถ กตโม สมฺมากมฺมโนต? ปาณาติปาทา เวรมณิ, อทินฺนาทานา เวรมณิ, กาเมสฺ
มิจฺฉาจารา เวรมณิ – อยํ วุจฺจติ “สมฺมากมฺมโนต”ฯ

ตตฺถ กตโม สมฺมาอาชีโว? อิท อริยสาวโก มิจฺฉาอาชีโว ปหาเย สมฺมาอาชีเวน ชีวิกํ กเป
ปติ – อยํ วุจฺจติ “สมฺมาอาชีโว”ฯ

ตตฺถ กตโม สมฺมาวายาโม? อิท ภิกฺขุ อนุปฺปนฺนํ ปาปกาณํ อกฺขลํ ฌมฺมานํ อนุปฺปา
ทาย ฌนํ ชเนติ, วายมติ, วิริยํ อารภติ, จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ, ปทฺหติฯ อุปฺปนฺนํ ปาปกาณํ อกฺ
ขลํ ฌมฺมานํ ปหานาย ฌนํ ชเนติ, วายมติ, วิริยํ อารภติ, จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ, ปทฺหติฯ อนุป
ปนฺนํ กุสลาณํ ฌมฺมานํ อุปฺปาทาย ฌนํ ชเนติ, วายมติ, วิริยํ อารภติ, จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ,
ปทฺหติฯ อุปฺปนฺนํ กุสลาณํ ฌมฺมานํ ลีตฺติยา อสโมมฺสาย ภิโยยภาวาย เวปฺลุลาย ภาวนาย
ปาริปุริยา ฌนํ ชเนติ, วายมติ, วิริยํ อารภติ, จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ, ปทฺหติฯ อยํ วุจฺจติ “สมฺมา
วายาโม”ฯ

ตตถ กตมา สมมาสดี? อีธ ภิกขุ กาเย กายานุปัสสี วิหริตี อาตานิ สมปชาโน สติมา, วิเนยโย โลเก อภิชฌาโทมนสัสสา เวทนาสุ...เป.... จิตเต...เป.... ธมเมสุ ธมมานุปัสสี วิหริตี อาตานิ สมปชาโน สติมา, วิเนยโย โลเก อภิชฌาโทมนสัสสา อโย วุจจตี “สมมาสดี”ฯ

ตตถ กตโม สมมาสมาธิ? อีธ ภิกขุ วิวิเจจว กามะหิ, วิวิจจ อกุสเลหิ ธมมะหิ, สวิตกุกัง สวิจาร์ วิเวกขัง ปีตีสขัง ปลมมํ ฌานํ อุปสมปชช วิหริตีฯ วิตกุกิจจารานํ รูปสมา, อชฌมตตํ สมปสาทนํ, เจตโส เอโกทิกาวํ อวิตกุกํ อวิจาร์ สมาธิขัง ปีตีสขัง ทุตติยํ ฌานํ อุปสมปชช วิหริตีฯ ปีตียา จ วิราคา, อุเปกขโก จ วิหริตี, สโต จ สมปชาโน, สุขญจ กายะเนน ปฏิสัเวเทตี, ยํ ตํ อริยา อากิขณนตี – “อุเปกขโก สติมา สุขวิหารี”ตี, ตุตติยํ ฌานํ อุปสมปชช วิหริตีฯ สุขสส จ ปหานา, ทุกขสส จ ปหานา, ปุเพพว โสมนสัสโทมนสสานํ อตถงคมา, อทุกขมสุขํ อุเปกขา สติปาริสุทธิ จตตถ ฌานํ อุปสมปชช วิหริตีฯ อโย วุจจตี “สมมาสมาธิ”ฯ

อิท วุจจตี “ทุกขนิโรธคามินี ปฏิปทา อริยสจจ”ฯ

สุตตุนตภาชนียํ

๒. อภิธมมภาชนียํ

๒๐๖. จตตารี สจจานิ – ทุกขัง, ทุกขสมุทโย, ทุกขนิโรโธ, ทุกขนิโรธคามินี ปฏิปทาฯ

ตตถ กตโม ทุกขสมุทโย? ตถหา – อโย วุจจตี “ทุกขสมุทโย”ฯ

ตตถ กตมํ ทุกขัง? อวเสสา จ กิเลสา, อวเสสา จ อกุสลา ธมมา, ตีณิ จ กุสลมุลานิ สาสวานิ, อวเสสา จ สาสวา กุสลา ธมมา, สาสวา จ กุสลากุสลานํ ธมมานํ วิปากา, เย จ ธมมา กิริยา เนว กุสลา นากุสลา น จ กम्मวิปากา, สัพพญจ รูป – อิท วุจจตี “ทุกขัง”ฯ

ตตถ กตโม ทุกขนิโรโธ? ตถหาเย ปหานํ – อโย วุจจตี “ทุกขนิโรโธ”ฯ

ตตถ กตมา ทุกขนิโรธคามินี ปฏิปทา? อีธ ภิกขุ ยสมิ สมเย โลกุตตรํ ฌานํ ภาเวตี นิยยานิกํ อปจยคามิํ ทิฏฐิคตานํ ปหานาย ปลมมาย ญมียา ปตติยา, วิวิเจจว กามะหิ...เป.... ปลมมํ ฌานํ อุปสมปชช วิหริตี ทุกขปฏิปทํ ทนธากิณญํ, ตสมิ สมเย อภฺลฺลจฺจโก มโคค โหตี สมมาทิฏฐิ...เป.... สมมาสมาธิฯ

ตตถ กตมา สมมาทิฏฐิ? ยา ปญญา ปชานนา...เป.... อโมโห ธมมวิจโย สมมาทิฏฐิ ธมมวิจยสโมพชฌังค มคคังคํ มคคปริยาปนํ – อโย วุจจตี “สมมาทิฏฐิ”ฯ

ตตถ กตโม สมมาสงกโปโป? โย ตโกก วิตโกก...เป.... สมมาสงกโปโป มคคังคํ มคคปริยาปนํ – อโย วุจจตี “สมมาสงกโปโป”ฯ

ตตถ กตมา สมมาวาจา? ยา จตุหิ วจิจจจริเตหิ อารตี วิรตี ปฏิวิรตี เวรมณี [เวรมณี (ก.) เอวมุปริปี] อกิริยา อกรณํ อนชฌาปตติ เวลาอนตีกุกโม เสตฺชาโต สมมาวาจา มคคังคํ มคคปริยาปนํ – อโย วุจจตี “สมมาวาจา”ฯ

ตตถ กตโม สมมากम्मโนต? ยา ตีหิ กายทจจจริเตหิ อารตี วิรตี ปฏิวิรตี เวรมณี อกิริยา อกรณํ อนชฌาปตติ เวลาอนตีกุกโม เสตฺชาโต สมมากम्मโนต มคคังคํ มคคปริยาปนํ –

อยู่ วุจจติ “สมมามาภมโนโต”ฯ

ตตถ กตโม สมมาอาชีโว? ยา มิจจา อาชีวา อารติ วิตติ ปฏิวัริติ เวรมณี อภิรียา อกรณ
อนชฌาปตติ เวลาอนตักโกโม เสตฐาโต สมมาอาชีโว มคคังคํ มคคปริยาปนํ – อยู่ วุจจติ
“สมมาอาชีโว”ฯ

ตตถ กตโม สมมาวายาโม? โย เจตสีโก วีริยารโมภ [วีริยารโมภ (สี. สยา.)] ...เป....
สมมาวายาโม วีริยสโมพพณังค มคคังคํ มคคปริยาปนํ – อยู่ วุจจติ “สมมาวายาโม”ฯ

ตตถ กตมา สมมาสติ? ยา สติ อนุสสติ...เป.... สมมาสติ สติสโมพพณังค มคคังคํ
มคคปริยาปนํ – อยู่ วุจจติ “สมมาสติ”ฯ

ตตถ กตโม สมมาสมาธิ? ยา จิตตสส ลลิตี สณลลิตี...เป.... สมมาสมาธิ สมาธิสโมพพณ
ังค มคคังคํ มคคปริยาปนํ – อยู่ วุจจติ “สมมาสมาธิ”ฯ อยู่ วุจจติ “ทุกขนิโรธคามินี
ปฏิบัติทา”ฯ อวเสสา ฌมมา ทุกขนิโรธคามินียา ปฏิปทาย สมปยุตตาฯ

๒๐๗. ตตถ กตโม ทุกขสมุทโย? ตณหา จ อวเสสา จ กิเลสา – อยู่ วุจจติ “ทุกขสมุท
โย”ฯ

ตตถ กตมํ ทุกขํ? อวเสสา จ อกุสลา ฌมมา, ตีณิ จ กุสลมุลานิ สาสวานิ, อวเสสา จ ส
สวา กุสลา ฌมมา, สาสวา จ กุสลากุสลานํ ฌมมานํ วิปากา, เย จ ฌมมา กิริยา เนว กุสลา นา
กุสลา น จ กมมวิปากา, สพพณจ รูปํ – อิทํ วุจจติ “ทุกขํ”ฯ

ตตถ กตโม ทุกขนิโรโ? ตณหาย จ, อวเสสานญจ กิเลสานํ ปหานํ – อยู่ วุจจติ “ทุก
ขนิโรโ”ฯ

ตตถ กตมา ทุกขนิโรธคามินี ปฏิปทา? อิต ภิกขุ ยสฺมึ สมเย โลกุตตรํ ฌานํ ภาเวติ นิย
ยานิกํ อปจยคามิํ ทิฏฐิคตานํ ปหานาย ปลฺลมาย ภูมียา ปตติยา, วิวิเจจว กาเมहि...เป....
ปลฺลมํ ฌานํ อุปสมปชช วิหริติ ทุกขปฏิบัติทํ ทนฺธาภินญํ, ตสฺมึ สมเย อภฺลฺลจฺจโก มโคค โหติ –
สมมาทิฏฐิ...เป.... สมมาสมาธิฯ อยู่ วุจจติ – “ทุกขนิโรธคามินี ปฏิปทา”ฯ อวเสสา ฌมมา
ทุกขนิโรธคามินียา ปฏิปทาย สมปยุตตาฯ

๒๐๘. ตตถ กตโม ทุกขสมุทโย? ตณหา จ อวเสสา จ กิเลสา, อวเสสา จ อกุสลา ฌ
มา – อยู่ วุจจติ “ทุกขสมุทโย”ฯ

ตตถ กตมํ ทุกขํ? ตีณิ จ กุสลมุลานิ สาสวานิ, อวเสสา จ สาสวา กุสลา ฌมมา, สาสวา
จ กุสลากุสลานํ ฌมมานํ วิปากา, เย จ ฌมมา กิริยา เนว กุสลา นา กุสลา น จ กมมวิปากา,
สพพณจ รูปํ – อิทํ วุจจติ “ทุกขํ”ฯ

ตตถ กตโม ทุกขนิโรโ? ตณหาย จ, อวเสสานญจ กิเลสานํ, อวเสสานญจ อกุสลานํ
ฌมมานํ ปหานํ – อยู่ วุจจติ “ทุกขนิโรโ”ฯ

ตตถ กตมา ทุกขนิโรธคามินี ปฏิปทา? อิต ภิกขุ ยสฺมึ สมเย โลกุตตรํ ฌานํ ภาเวติ นิย
ยานิกํ อปจยคามิํ ทิฏฐิคตานํ ปหานาย ปลฺลมาย ภูมียา ปตติยา วิวิเจจว กาเมहि...เป.... ปลฺลมํ

ฌานํ อุปสมปชช วิหริติ ทุกขปฏิปทํ ทนฺธาภิณฺญํ, ตสฺมี สฺมเย อภฺยจฺจโกโก มโคคฺ โหติ – สฺม มาทิจฺฉี...เป.... สฺมมาสมาธิฯ อयํ วุจฺจติ “ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา”ฯ อวเสสา ฌมฺมา ทุกฺขนิโรธคามินิยา ปฏิปทาย สมฺปยุตฺตาฯ

๒๐๙. ตตฺถ กตโม ทุกฺขสมุทโย? ตณฺหา จ อวเสสา จ กิเลสํ, อวเสสา จ อกฺขลา ฌมฺมา, ตีณิ จ กุสลมฺูลานิ สาสวานิ – อยํ วุจฺจติ “ทุกฺขสมุทโย”ฯ

ตตฺถ กตมํ ทุกฺขํ? อวเสสา จ สาสวา กุสลา ฌมฺมา, สาสวา จ กุสลาकुสลานํ ฌมฺมานํ วิปา กา, เย จ ฌมฺมา กิริยา เนว กุสลา นากุสลา น จ กมฺมวิปากา, สพฺพญจ รูปํ – อิทํ วุจฺจติ “ทุกฺ ขํ”ฯ

ตตฺถ กตโม ทุกฺขนิโรโธ? ตณฺหาญจ, อวเสสานญจ กิเลสํ, อวเสสานญจ อกฺขลํ ฌมฺมานํ, ตีณญญจ กุสลมฺูลานํ สาสวานํ ปหานํ – อยํ วุจฺจติ “ทุกฺขนิโรโธ”ฯ

ตตฺถ กตมา ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา? อิทํ ภิกฺขุ ยสฺมี สฺมเย โลกุตฺตรํ ฌานํ ภาวเตติ นิยฺยานิกํ อปฺจยคามิํ ทิจฺฉีคฺตํ ปหานาย ปฺลฺมํ ย ญฺมียา ปตฺติยา วิวิเจจว กาเมหิ...เป.... ปฺลฺมํ ฌานํ อุปสมปชช วิหริติ ทุกฺขปฏิปทํ ทนฺธาภิณฺญํ, ตสฺมี สฺมเย อภฺยจฺจโกโก มโคคฺ โหติ – สฺม มาทิจฺฉี...เป.... สฺมมาสมาธิฯ อยํ วุจฺจติ “ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา”ฯ อวเสสา ฌมฺมา ทุกฺขนิโรธคามินิยา ปฏิปทาย สมฺปยุตฺตาฯ

๒๑๐. ตตฺถ กตโม ทุกฺขสมุทโย? ตณฺหา จ, อวเสสา จ กิเลสํ, อวเสสา จ อกฺขลา ฌมฺมา, ตีณิ จ กุสลมฺูลานิ สาสวานิ, อวเสสา จ สาสวา กุสลา ฌมฺมา – อยํ วุจฺจติ “ทุกฺขสมุท โย”ฯ

ตตฺถ กตมํ ทุกฺขํ? สาสวา กุสลาकुสลานํ ฌมฺมานํ วิปา กา, เย จ ฌมฺมา กิริยา เนว กุสลา นากุสลา น จ กมฺมวิปากา, สพฺพญจ รูปํ – อิทํ วุจฺจติ “ทุกฺขํ”ฯ

ตตฺถ กตโม ทุกฺขนิโรโธ? ตณฺหาญจ, อวเสสานญจ กิเลสํ, อวเสสานญจ อกฺขลํ ฌมฺมานํ, ตีณญญจ กุสลมฺูลานํ สาสวานํ, อวเสสานญจ สาสวานํ กุสลา ฌมฺมานํ ปหานํ – อยํ วุจฺจติ “ทุกฺขนิโรโธ”ฯ

ตตฺถ กตมา ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา? อิทํ ภิกฺขุ ยสฺมี สฺมเย โลกุตฺตรํ ฌานํ ภาวเตติ นิยฺยานิกํ อปฺจยคามิํ ทิจฺฉีคฺตํ ปหานาย ปฺลฺมํ ย ญฺมียา ปตฺติยา, วิวิเจจว กาเมหิ...เป.... ปฺลฺมํ ฌานํ อุปสมปชช วิหริติ ทุกฺขปฏิปทํ ทนฺธาภิณฺญํ, ตสฺมี สฺมเย อภฺยจฺจโกโก มโคคฺ โหติ – สฺม มาทิจฺฉี...เป.... สฺมมาสมาธิฯ อยํ วุจฺจติ “ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา”ฯ อวเสสา ฌมฺมา ทุกฺขนิโรธคามินิยา ปฏิปทาย สมฺปยุตฺตาฯ

๒๑๑. จตตาริ สจฺจานิ – ทุกฺขํ, ทุกฺขสมุทโย, ทุกฺขนิโรโธ, ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทาฯ

ตตฺถ กตโม ทุกฺขสมุทโย? ตณฺหา – อยํ วุจฺจติ “ทุกฺขสมุทโย”ฯ

ตตฺถ กตมํ ทุกฺขํ? อวเสสา จ กิเลสํ, อวเสสา จ อกฺขลา ฌมฺมา, ตีณิ จ กุสลมฺูลานิ สาสวานิ, อวเสสา จ สาสวา กุสลา ฌมฺมา, สาสวา จ กุสลาकुสลานํ ฌมฺมานํ วิปา กา, เย จ ฌมฺมา กิริยา เนว กุสลา นากุสลา น จ กมฺมวิปากา, สพฺพญจ รูปํ – อิทํ วุจฺจติ “ทุกฺขํ”ฯ

ตตถ กตโม ทุกฺชนิโรโธ? ตณฺหา ย ปหานํ – อयํ วุจฺจติ “ทุกฺชนิโรโธ”ฯ

ตตถ กตมา ทุกฺชนิโรธคามินี ปฏิปทา? อิท ภิกฺขุ ยสฺมिํ สมเย โลกุตฺตรํ ฌานํ ภาเวติ นิยุยานิกํ อปฺปยคามิํ ทิฏฺฐิคตานํ ปหานาย ปฺลุมาย ภูมียา ปตฺติยา, วิวิเจจว กาเมหิ...เป....
ปฺลุมํ ฌานํ อปฺปสมฺปชฺช วิหริติ ทุกฺชปฏิปทํ ทนฺธาภิณฺญํ, ตสฺมिํ สมเย ปญฺจกฺโก มโคค โหติ – สมฺมาทิฏฺฐิ, สมฺมาสงฺกโปป, สมฺมาวายาโม, สมฺมาสติ, สมฺมาสมาธิฯ

ตตถ กตมา สมฺมาทิฏฺฐิ? ยา ปญฺญา ปชานนา...เป.... อโมโห ฌมฺมวิจโย สมฺมาทิฏฺฐิ ฌมฺมวิจยสโมพชฌมฺงค มคฺคํคํ มคฺคปริยาปนํ – อยํ วุจฺจติ “สมฺมาทิฏฺฐิ”ฯ

ตตถ กตโม สมฺมาสงฺกโปป? โย ตโกก วิตโกก...เป.... สมฺมาสงฺกโปป มคฺคํคํ มคฺคปริยาปนํ – อยํ วุจฺจติ “สมฺมาสงฺกโปป”ฯ

ตตถ กตโม สมฺมาวายาโม? โย เจตสีโก วิริยารโมภ...เป.... สมฺมาวายาโม วิริยสโมพชฌมฺงค มคฺคํคํ มคฺคปริยาปนํ – อยํ วุจฺจติ “สมฺมาวายาโม”ฯ

ตตถ กตมา สมฺมาสติ? ยา สติ อนุสฺสติ...เป.... สมฺมาสติ สติสโมพชฌมฺงค มคฺคํคํ มคฺคปริยาปนํ – อยํ วุจฺจติ “สมฺมาสติ”ฯ

ตตถ กตโม สมฺมาสมาธิ? ยา จิตฺตสฺส ลีลิตี...เป.... สมฺมาสมาธิ สมาธิสโมพชฌมฺงค มคฺคํคํ มคฺคปริยาปนํ – อยํ วุจฺจติ “สมฺมาสมาธิ”ฯ อยํ วุจฺจติ “ทุกฺชนิโรธคามินี ปฏิปทา”ฯ
อวเสสา ฌมฺมา ทุกฺชนิโรธคามินียา ปฏิปทาย สมฺปยุตฺตาฯ

๒๑๒. ตตถ กตโม ทุกฺชสมฺทโย? ตณฺหา จ, อวเสสา จ กิเลสา, อวเสสา จ อกฺสลา ฌมฺมา, ตีณิ จ กุสลมฺลานิ สาสวานิ , อวเสสา จ สาสวา กุสลา ฌมฺมา – อยํ วุจฺจติ “ทุกฺชสมฺทโย”ฯ

ตตถ กตมํ ทุกฺขํ? สาสวา กุสลากุสลาณํ ฌมฺมานํ วิปากา, เย จ ฌมฺมา กิริยา เนว กุสลา นากุสลา น จ กมฺมวิปากา, สพฺพญจ รูป – อิทํ วุจฺจติ “ทุกฺขํ”ฯ

ตตถ กตโม ทุกฺชนิโรโธ? ตณฺหา จ, อวเสสานญจ กิเลสานํ, อวเสสานญจ อกฺสลาณํ ฌมฺมานํ, ติณฺณญจ กุสลมฺลานํ สาสวานํ, อวเสสานญจ สาสวานํ กุสลาณํ ฌมฺมานํ ปหานํ – อยํ วุจฺจติ “ทุกฺชนิโรโธ”ฯ

ตตถ กตมา ทุกฺชนิโรธคามินี ปฏิปทา? อิท ภิกฺขุ ยสฺมिํ สมเย โลกุตฺตรํ ฌานํ ภาเวติ นิยุยานิกํ อปฺปยคามิํ ทิฏฺฐิคตานํ ปหานาย ปฺลุมาย ภูมียา ปตฺติยา, วิวิเจจว กาเมหิ...เป....
ปฺลุมํ ฌานํ อปฺปสมฺปชฺช วิหริติ ทุกฺชปฏิปทํ ทนฺธาภิณฺญํ, ตสฺมिํ สมเย ปญฺจกฺโก มโคค โหติ – สมฺมาทิฏฺฐิ, สมฺมาสงฺกโปป, สมฺมาวายาโม, สมฺมาสติ, สมฺมาสมาธิฯ อยํ วุจฺจติ “ทุกฺชนิโรธคามินี ปฏิปทา”ฯ
อวเสสา ฌมฺมา ทุกฺชนิโรธคามินียา ปฏิปทาย สมฺปยุตฺตาฯ

๒๑๓. จตตาริ สจฺจานิ – ทุกฺขํ, ทุกฺชสมฺทโย, ทุกฺชนิโรโธ, ทุกฺชนิโรธคามินี ปฏิปทาฯ

ตตถ กตโม ทุกฺชสมฺทโย? ตณฺหา – อยํ วุจฺจติ “ทุกฺชสมฺทโย”ฯ

ตตถ กตมํ ทุขํ? อวเสสา จ กิเลสา, อวเสสา จ อกุสลา ฌมมา, ตีณิ จ กุสลมูลานิ สา
สวานิ, อวเสสา จ สาสวา กุสลา ฌมมา, สาสวา จ กุสลากุสลานํ ฌมมานํ วิปากา, เย จ ฌมมา
กิริยา เนว กุสลา นากุสลา น จ กมมวิปากา, สัพพญจ รูปํ – อิทํ วุจจติ “ทุขํ”ฯ

ตตถ กตโม ทุขนิโรโธ? ตณฺหา ย ปหานํ – อयํ วุจจติ “ทุขนิโรโธ”ฯ

ตตถ กตมา ทุขนิโรธคามินี ปฏิปทา? อิตฺ ภิกฺขุ ยสฺมिํ สมเย โลกุตฺตรํ ฌานํ ภาวเตติ นิยุ
ยานิกํ อปฺจยคามิํ ทิฏฺฐิคตานํ ปหานาย ปฺลฺลมาย ญฺมียา ปตฺติยา วิวิเจจว กาเมหิ...เป.... ปฺลฺล
ฌานํ อปฺสมปฺชช วิหริติ ทุขปฏิปทํ ทนฺธาภิญฺญํ, ตสฺมिํ สมเย ผโสส โหติ...เป.... อวิเกฺช
โป โหติฯ อยํ วุจจติ “ทุขนิโรธคามินี ปฏิปทา”ฯ

๒๑๔. ตตถ กตโม ทุขสมุทโย? ตณฺหา จ, อวเสสา จ กิเลสา, อวเสสา จ อกุสลา ฌ
มา, ตีณิ จ กุสลมูลานิ สาสวานิ, อวเสสา จ สาสวา กุสลา ฌมมา – อยํ วุจจติ “ทุขสมุท
โย”ฯ

ตตถ กตมํ ทุขํ? สาสวา กุสลากุสลานํ ฌมมานํ วิปากา, เย จ ฌมมา กิริยา เนว กุสลา
นากุสลา น จ กมมวิปากา, สัพพญจ รูปํ – อิทํ วุจจติ “ทุขํ”ฯ

ตตถ กตโม ทุขนิโรโธ? ตณฺหา จ, อวเสสานญจ กิเลสํ, อวเสสานญจ อกุสลา
นํ, ตีณญญจ กุสลมูลานํ สาสวานํ, อวเสสานญจ สาสวานํ กุสลา นํ ฌมมานํ ปหานํ –
อยํ วุจจติ “ทุขนิโรโธ”ฯ

ตตถ กตมา ทุขนิโรธคามินี ปฏิปทา? อิตฺ ภิกฺขุ ยสฺมिํ สมเย โลกุตฺตรํ ฌานํ ภาวเตติ นิยุ
ยานิกํ อปฺจยคามิํ ทิฏฺฐิคตานํ ปหานาย ปฺลฺลมาย ญฺมียา ปตฺติยา วิวิเจจว กาเมหิ...เป.... ปฺลฺล
ฌานํ อปฺสมปฺชช วิหริติ ทุขปฏิปทํ ทนฺธาภิญฺญํ, ตสฺมिํ สมเย ผโสส โหติ...เป.... อวิเกฺช
โป โหติฯ อยํ วุจจติ “ทุขนิโรธคามินี ปฏิปทา”ฯ

อภิธมมภาษณียํฯ

๓. ปญหาปุจฉกํ

๒๑๕. จตตาริ อริยสจฺจานิ – ทุขํ อริยสจฺจํ, ทุขสมุทโย อริยสจฺจํ, ทุขนิโรธํ อริย
สจฺจํ, ทุขนิโรธคามินี ปฏิปทา อริยสจฺจํฯ

๒๑๖. จตฺนํ อริยสจฺจานํ กติ กุสลา, กติ อกุสลา, กติ อพฺยากตา...เป.... กติ สรณา,
กติ อรณา?

๑. ดิกํ

๒๑๗. สมุทฺทสจฺจํ อกุสลํฯ มคฺคสจฺจํ กุสลํฯ นิโรธสจฺจํ อพฺยากตํฯ ทุขสจฺจํ สียา กุ
สลํ, สียา อกุสลํ, สียา อพฺยากตํฯ เทว สจฺจา สียา สุขาย เวทนาย สมปฺยุตฺตา, สียา อทุกฺขม
สุขาย เวทนาย สมปฺยุตฺตาฯ นิโรธสจฺจํ น วตฺตพฺพํ – “สุขาย เวทนาย สมปฺยุตฺต”นฺติปิ, “ทุ
กฺขาย เวทนาย สมปฺยุตฺต”นฺติปิ, “อทุกฺขมสุขาย เวทนาย สมปฺยุตฺต”นฺติปิฯ ทุขสจฺจํ สียา สุ
ขาย เวทนาย สมปฺยุตฺตํ, สียา ทุกฺขาย เวทนาย สมปฺยุตฺตํ, สียา อทุกฺขมสุขาย เวทนาย

สมปยุตต์, สียา น วุตตพพ – “สุขาย เวทนาย สมปยุต”นติปี, “ทุกขาย เวทนาย สมปยุต
ต”นติปี, “อทุกขมสุขาย เวทนาย สมปยุต”นติปีฯ เทว สจจา วิปากธมมธมมาฯ นิโรธ
สจจ เนววิปากนวิปากธมมธมมาฯ ทุกขสจจ สียา วิปาก, สียา วิปากธมมธมม, สียา เนววิปา
กนวิปากธมมธมมาฯ สมุทยสจจ อนุปาทินนุปาทานียฯ เทว สจจา อนุปาทินนอนุปาทานียาฯ
ทุกขสจจ สียา อุปาทินนุปาทานีย, สียา อนุปาทินนุปาทานียฯ

สมุทยสจจ สักกิลิฏฐสักกิลีสักกฯ เทว สจจา อสักกิลิฏฐอสักกิลีสักกาฯ ทุกขสจจ สียา สัก
กิลิฏฐสักกิลีสัก, สียา อสักกิลิฏฐสักกิลีสักฯ สมุทยสจจ สวิตกกสวิจาร์ฯ นิโรธสจจ อวิตกกอวิ
จาร์ฯ มคคสจจ สียา สวิตกกสวิจาร์, สียา อวิตกกวิจารมตต์, สียา อวิตกกอวิจาร์ฯ ทุกขสจจ
สียา สวิตกกสวิจาร์, สียา อวิตกกวิจารมตต์, สียา อวิตกกอวิจาร์, สียา น วุตตพพ – “สวิ
ตกกสวิจาร์”นติปี, “อวิตกกวิจารมตต์”นติปี, “อวิตกกอวิจาร์”นติปีฯ เทว สจจา สียา ปิต
สหคตา, สียา สุขสหคตา, สียา อุเปกขาสหคตาฯ นิโรธสจจ น วุตตพพ – “ปิตสหคต”น
ติปี, “สุขสหคต”นติปี, “อุเปกขาสหคต”นติปีฯ ทุกขสจจ สียา ปิตสหคต, สียา สุขสหคต,
สียา อุเปกขาสหคต, สียา น วุตตพพ – “ปิตสหคต”นติปี, “สุขสหคต”นติปี, “อุเปกขา
สหคต”นติปีฯ

เทว สจจา เนว ทสสเนน น ภาวนาย ปหาตพพาฯ สมุทยสจจ สียา ทสสเนน ป
หาตพพ, สียา ภาวนาย ปหาตพพาฯ ทุกขสจจ สียา ทสสเนน ปหาตพพ, สียา ภาวนาย ป
หาตพพ, สียา เนว ทสสเนน น ภาวนาย ปหาตพพาฯ เทว สจจา เนว ทสสเนน น ภาวนาย ป
หาตพพเหตุกาฯ สมุทยสจจ สียา ทสสเนน ปหาตพพเหตุก, สียา ภาวนาย ปหาตพพเหตุก
ฯ ทุกขสจจ สียา ทสสเนน ปหาตพพเหตุก, สียา ภาวนาย ปหาตพพเหตุก, สียา เนว
ทสสเนน น ภาวนาย ปหาตพพเหตุกฯ สมุทยสจจ อาจยคามิฯ มคคสจจ อปจยคามิฯ นิโรธ
สจจ เนวอาจยคามินาปจยคามิฯ ทุกขสจจ สียา อาจยคามิ, สียา เนวอาจยคามินาปจยคามิฯ
มคคสจจ เสกขฯ ตีณิ สจจานิ เนวเสกขนาเสกขาฯ สมุทยสจจ ปริตตฯ เทว สจจา อป
ปมาณาฯ ทุกขสจจ สียา ปริตต, สียา มหคคตฯ นิโรธสจจ อนารมมณฯ มคคสจจ อป
ปมาณารมมณฯ สมุทยสจจ สียา ปริตตารมมณ, สียา มหคคตารมมณ น อปปมาณารมมณ,
สียา น วุตตพพ – “ปริตตารมมณ”นติปี, “มหคคตารมมณ”นติปีฯ ทุกขสจจ สียา ปริตตา
รรมมณ, สียา มหคคตารมมณ, สียา อปปมาณารมมณ, สียา น วุตตพพ – “ปริตตารมมณ”น
ติปี, “มหคคตารมมณ”นติปี, “อปปมาณารมมณ”นติปีฯ

สมุทยสจจ หีนฯ เทว สจจา ปณิตาฯ ทุกขสจจ สียา หีน, สียา มขณิมฯ นิโรธสจจ
อนียตฯ มคคสจจ สมมตตนิยตฯ เทว สจจา สียา มิจจตตนิยตา, สียา อนียตาฯ นิโรธสจจ อ
นารมมณฯ สมุทยสจจ น วุตตพพ – “มคคารมมณ”นติปี, “มคคเหตุก”นติปี, “มคคาคิ
ปติ”ติปีฯ มคคสจจ น มคคารมมณ มคคเหตุก, สียา มคคาคิปติ, สียา น วุตตพพ – “มค
คาคิปติ”ติฯ ทุกขสจจ สียา มคคารมมณ น มคคเหตุก, สียา มคคาคิปติ, สียา น วุตตพพ – “มค
คคารมมณ”นติปี, “มคคาคิปติ”ติปีฯ เทว สจจา สียา อุปปนนา, สียา อนุปปนนา, น วุตตพ
พา – “อุปปาทีโน”ติฯ นิโรธสจจ น วุตตพพ – “อุปปน”นติปี, “อนุปปน”นติปี, “อุปปา
ที”ติปีฯ ทุกขสจจ สียา อุปปน, สียา อนุปปน, สียา อุปปาทีฯ ตีณิ สจจานิ สียา อตีตา,
สียา อนาคตา, สียา ปจจุปปนนาฯ นิโรธสจจ น วุตตพพ – “อตีต”นติปี, “อนาคต”นติปี,
“ปจจุปปน”นติปีฯ นิโรธสจจ อนารมมณฯ มคคสจจ น วุตตพพ – “อตีตารมมณ”นติปี,
“อนาคตารมมณ”นติปี, “ปจจุปปนารมมณ”นติปีฯ เทว สจจา สียา อตีตารมมณา, สียา
อนาคตารมมณา, สียา ปจจุปปนารมมณา, สียา น วุตตพพา – “อตีตารมมณา”ติปี,

“อนาคตารมมณ”ติปิ, “ปัจจุปปนารมมณ”ติปิ นิโรธสจฺจํ พหิทฺธาฯ ตีณิ สจฺจานิ สียา
อษมตฺตา, สียา พหิทฺธา, สียา อษมตฺตพหิทฺธาฯ นิโรธสจฺจํ อนารมมณํฯ มคฺคสจฺจํ พหิท
ธารมมณํฯ สมุทฺยสจฺจํ สียา อษมตฺตารมมณํ, สียา พหิทฺธารมมณํ, สียา อษมตฺตพหิทฺธาร
มมณํฯ ทุกฺขสจฺจํ สียา อษมตฺตารมมณํ, สียา พหิทฺธารมมณํ, สียา อษมตฺตพหิทฺธารมมณํ,
สียา น วตฺตพฺพํ – “อษมตฺตารมมณ”นฺติปิ, “พหิทฺธารมมณ”นฺติปิ, “อษมตฺตพหิทฺธาร
มมณ”นฺติปิฯ ตีณิ สจฺจานิ อนิทฺสสนอปฺปฏฺฐิมาฯ ทุกฺขสจฺจํ สียา สนิทฺสสนสฺปฺปฏฺฐิํ, สียา อนิ
ทฺสสนสฺปฺปฏฺฐิํ, สียา อนิทฺสสนอปฺปฏฺฐิํฯ

๒. ทกํ

๒๑๘. สมุทฺยสจฺจํ เหตุฯ นิโรธสจฺจํ น เหตุฯ เทว สจฺจา สียา เหตุ, สียา น เหตุฯ เทว
สจฺจา สเหตุกาฯ นิโรธสจฺจํ อเหตุกํฯ ทุกฺขสจฺจํ สียา สเหตุกํ, สียา อเหตุกํฯ เทว สจฺจา เหตุ
สมฺปยุตฺตาฯ นิโรธสจฺจํ เหตุวิปฺปยุตฺตํฯ ทุกฺขสจฺจํ สียา เหตุสมฺปยุตฺตํ, สียา เหตุวิปฺปยุตฺตํฯ
สมุทฺยสจฺจํ เหตุ เจว สเหตุกญฺจฯ นิโรธสจฺจํ น วตฺตพฺพํ – “เหตุ เจว สเหตุกญฺจ”ติปิ, “ส
เหตุกญฺเจว น จ เหตุ”ติปิฯ มคฺคสจฺจํ สียา เหตุ เจว สเหตุกญฺจ, สียา สเหตุกญฺเจว น จ เ
เหตุฯ ทุกฺขสจฺจํ สียา เหตุ เจว สเหตุกญฺจ, สียา สเหตุกญฺเจว น จ เหตุ, สียา น วตฺตพฺพํ –
“เหตุ เจว สเหตุกญฺจ”ติปิ, “สเหตุกญฺเจว น จ เหตุ”ติปิฯ สมุทฺยสจฺจํ เหตุ เจว เหตุสมฺป
ยุตฺตญฺจฯ นิโรธสจฺจํ น วตฺตพฺพํ – “เหตุ เจว เหตุสมฺปยุตฺตญฺจ”ติปิ, “เหตุสมฺปยุตฺตญฺเจว
น จ เหตุ”ติปิฯ มคฺคสจฺจํ สียา เหตุ เจว เหตุสมฺปยุตฺตญฺจ, สียา เหตุสมฺปยุตฺตญฺเจว น จ เ
เหตุฯ ทุกฺขสจฺจํ สียา เหตุ เจว เหตุสมฺปยุตฺตญฺจ, สียา เหตุสมฺปยุตฺตญฺเจว น จ เหตุ, สียา น
วตฺตพฺพํ – “เหตุ เจว เหตุสมฺปยุตฺตญฺจ”ติปิ, “เหตุสมฺปยุตฺตญฺเจว น จ เหตุ”ติปิฯ นิโรธ
สจฺจํ น เหตุอเหตุกํฯ สมุทฺยสจฺจํ น วตฺตพฺพํ – “น เหตุสเหตุก”นฺติปิ, “น เหตุอเหตุก”นฺติ
ปิฯ มคฺคสจฺจํ สียา น เหตุสเหตุกํ, สียา น วตฺตพฺพํ – “น เหตุสเหตุก”นฺติปิ, “น เหตุอ
เหตุก”นฺติปิฯ ทุกฺขสจฺจํ สียา น เหตุสเหตุกํ, สียา น เหตุอเหตุกํ, สียา น วตฺตพฺพํ – “น เหตุ
สเหตุก”นฺติปิ, “น เหตุอเหตุก”นฺติปิฯ

ตีณิ สจฺจานิ สປฺປจฺจยาฯ นิโรธสจฺจํ อປฺປจฺจยํฯ ตีณิ สจฺจานิ สงฺขตาฯ นิโรธสจฺจํ อ
สงฺขตํฯ ตีณิ สจฺจานิ อนิทฺสสนาฯ ทุกฺขสจฺจํ สียา สนิทฺสสนํ, สียา อนิทฺสสนํฯ ตีณิ สจฺจานิ
อปฺปฏฺฐิมาฯ ทุกฺขสจฺจํ สียา สປฺປฏฺฐิํ, สียา อປฺປฏฺฐิํฯ ตีณิ สจฺจานิ อรูปานิฯ ทุกฺขสจฺจํ สียา
รูปํ, สียา อรูปํฯ เทว สจฺจา โลกียาฯ เทว สจฺจา โลกุตฺตรา; เกณจิ วิญญูญฺยา, เกณจิ น
วิญญูญฺยาฯ

สมุทฺยสจฺจํ อาสโวฯ เทว สจฺจา โน อาสวาฯ ทุกฺขสจฺจํ สียา อาสโว, สียา โน อาสโวฯ
เทว สจฺจา สาสวาฯ เทว สจฺจา อนาสวาฯ สมุทฺยสจฺจํ อาสวสมฺปยุตฺตํฯ เทว สจฺจา อาสว
วิปฺปยุตฺตาฯ ทุกฺขสจฺจํ สียา อาสวสมฺปยุตฺตํ, สียา อาสววิปฺปยุตฺตํฯ สมุทฺยสจฺจํ อาสโว เจว
สาสวญฺจฯ เทว สจฺจา น วตฺตพฺพํ – “อาสวา เจว สาสวา จา”ติปิ, “สาสวา เจว โน จ อา
สวา”ติปิฯ ทุกฺขสจฺจํ สียา อาสโว เจว สาสวญฺจ, สียา สาสวญฺเจว โน จ อาสโวฯ สมุทฺยสจฺจํ
อาสโว เจว อาสวสมฺปยุตฺตญฺจฯ เทว สจฺจา น วตฺตพฺพํ – “อาสวา เจว อาสวสมฺปยุตฺตา
จา”ติปิ, “อาสวสมฺปยุตฺตา เจว โน จ อาสวา”ติปิฯ ทุกฺขสจฺจํ สียา อาสโว เจว อาสวสมฺป
ยุตฺตญฺจ, สียา อาสวสมฺปยุตฺตญฺเจว โน จ อาสโว, สียา น วตฺตพฺพํ – “อาสโว เจว อาสว
สมฺปยุตฺตญฺจ”ติปิ, “อาสวสมฺปยุตฺตญฺเจว โน จ อาสโว”ติปิฯ เทว สจฺจา อาสววิปฺปยุตฺตอ
นาสวาฯ สมุทฺยสจฺจํ น วตฺตพฺพํ – “อาสววิปฺปยุตฺตาสว”นฺติปิ, “อาสววิปฺปยุตฺตอนาสว”น

ตีปีฯ ทุกขสจจํ สียา อาสววิปยตตสาสวํ, สียา น วตตพพํ – “อาสววิปยตตสาสว”นฺตีปี,
“อาสววิปยตตอนาสว”นฺตีปีฯ

สมุทฺทยสจฺจํ สํโยชนํฯ เทว สจฺจา โน สํโยชนาฯ ทุกฺขสจฺจํ สียา สํโยชนํ, สียา โน สํโย
 ชนํฯ เทว สจฺจา สํโยชนินาฯ เทว สจฺจา อสํโยชนินาฯ สมุทฺทยสจฺจํ สํโยชนสมฺปยุตฺตํฯ เทว
 สจฺจา สํโยชนวิปฺปยุตฺตาฯ ทุกฺขสจฺจํ สียา สํโยชนสมฺปยุตฺตํ, สียา สํโยชนวิปฺปยุตฺตํฯ
 สมุทฺทยสจฺจํ สํโยชนญฺเฉว สํโยชนินญฺเฉวฯ เทว สจฺจา น วตฺตพฺพา – “สํโยชนา เจว สํโยชนิ
 ยา จา”ติปิ, “สํโยชนินา เจว โน จ สํโยชนา”ติปิฯ ทุกฺขสจฺจํ สียา สํโยชนญฺเฉว สํโย
 ชนินญฺเฉว, สียา สํโยชนินญฺเฉว โน จ สํโยชนํฯ สมุทฺทยสจฺจํ สํโยชนญฺเฉว สํโยชนสมฺปยุต
 ตญฺเฉวฯ เทว สจฺจา น วตฺตพฺพา – “สํโยชนา เจว สํโยชนสมฺปยุตฺตา จา”ติปิ, “สํโยชนสมฺป
 ยุตฺตา เจว โน จ สํโยชนา”ติปิฯ ทุกฺขสจฺจํ สียา สํโยชนญฺเฉว สํโยชนสมฺปยุตฺตญฺเฉว, สียา สํ
 โยชนสมฺปยุตฺตญฺเฉว โน จ สํโยชนํ, สียา น วตฺตพฺพ – “สํโยชนญฺเฉว สํโยชนสมฺปยุตฺตญ
 เฉว”ติปิ, “สํโยชนสมฺปยุตฺตญฺเฉว โน จ สํโยชน”นฺติปิ ฯ เทว สจฺจา สํโยชนวิปฺปยุตฺตอสํโย
 ชนินาฯ สมุทฺทยสจฺจํ น วตฺตพฺพ – “สํโยชนวิปฺปยุตฺตสํโยชนิน”นฺติปิ, “สํโยชนวิปฺปยุตฺตอสํ
 โยชนิน”นฺติปิฯ ทุกฺขสจฺจํ สียา สํโยชนวิปฺปยุตฺตสํโยชนินํ, สียา น วตฺตพฺพ – “สํโยชนวิป
 ยุตฺตสํโยชนิน”นฺติปิ, “สํโยชนวิปฺปยุตฺตอสํโยชนิน”นฺติปิฯ

สมุทยสจฺจํ คโนถฯ เทว สจฺจา โน คนถฯ ทุกขสจฺจํ สียา คโนถ, สียา โน คโนถฯ เทว
 สจฺจา คนถนียาฯ เทว สจฺจา อคนถนียาฯ เทว สจฺจา คนถวิปฺปยุตฺตาฯ เทว สจฺจา สียา คนถ
 สมฺปยุตฺตา, สียา คนถวิปฺปยุตฺตาฯ สมุทยสจฺจํ คโนถ เจว คนถนียญฺจฯ เทว สจฺจา น วตฺตพ
 พา – “คนถา เจว คนถนียา จา”ติปิ, “คนถนียา เจว โน จ คนถา”ติปิฯ ทุกขสจฺจํ สียา ค
 โนถ เจว คนถนียญฺจ, สียา คนถนียญฺเจว โน จ คโนถฯ สมุทยสจฺจํ คโนถ เจว คนถสมฺปยุต
 ตญฺจ , สียา น วตฺตพพํ – “คโนถ เจว คนถสมฺปยุตฺตญฺจา”ติปิ, “คนถสมฺปยุตฺตญฺเจว โน จ
 คโนถ”ติปิฯ เทว สจฺจา น วตฺตพพา – “คนถา เจว คนถสมฺปยุตฺตา จา”ติปิ, “คนถสมฺปยุต
 ตา เจว โน จ คนถา”ติปิฯ ทุกขสจฺจํ สียา คโนถ เจว คนถสมฺปยุตฺตญฺจ, สียา คนถสมฺปยุต
 ตญฺเจว โน จ คโนถ, สียา น วตฺตพพํ – “คโนถ เจว คนถสมฺปยุตฺตญฺจา”ติปิ, “คนถสมฺปยุต
 ตญฺเจว โน จ คโนถ”ติปิฯ เทว สจฺจา คนถวิปฺปยุตฺตอคนถนียาฯ เทว สจฺจา สียา คนถวิป
 ยุตฺตคนถนียา, สียา น วตฺตพพา – “คนถวิปฺปยุตฺตคนถนียา”ติปิ, “คนถวิปฺปยุตฺตอคนถน
 ย”ติปิฯ

สมุทฺยสจฺจํ โอยฺโฆ...เป.... โยโค...เป.... นีวรณํ เทว สจฺจา โน นีวรณาฯ ทุกฺขสจฺจํ
 สียา นีวรณํ, สียา โน นีวรณํ เทว สจฺจา นีวรณียา เทว สจฺจา อนีวรณียาฯ สมุทฺยสจฺจํ นีว
 รณสมฺปยุตฺตํ เทว สจฺจา นีวรณวิปฺปยุตฺตาฯ ทุกฺขสจฺจํ สียา นีวรณสมฺปยุตฺตํ, สียา นีวรณ
 วิปฺปยุตฺตํ สมุทฺยสจฺจํ นีวรณญฺเฏจว นีวรณียญฺจ เทว สจฺจา น วตฺตพฺพา – “นีวรณา เจว นีว
 รณียา จา”ติปิ, “นีวรณียา เจว โน จ นีวรณา”ติปิฯ ทุกฺขสจฺจํ สียา นีวรณญฺเฏจว นีวรณียญฺจ,
 สียา นีวรณียญฺเฏจว โน จ นีวรณํ สมุทฺยสจฺจํ นีวรณญฺเฏจว นีวรณสมฺปยุตฺตญฺจ เทว สจฺจา น
 วตฺตพฺพา – “นีวรณา เจว นีวรณสมฺปยุตฺตา จา”ติปิ, “นีวรณสมฺปยุตฺตา เจว โน จ นีว
 รณา”ติปิฯ ทุกฺขสจฺจํ สียา นีวรณญฺเฏจว นีวรณสมฺปยุตฺตญฺจ, สียา นีวรณสมฺปยุตฺตญฺเฏจว โน
 จ นีวรณํ, สียา น วตฺตพฺพํ – “นีวรณญฺเฏจว นีวรณสมฺปยุตฺตญฺจา”ติปิ, “นีวรณสมฺปยุต
 ตญฺเฏจว โน จ นีวรณ”นฺติปิฯ เทว สจฺจา นีวรณวิปฺปยุตฺตอนีวรณียาฯ สมุทฺยสจฺจํ น วตฺตพฺพํ –
 “นีวรณวิปฺปยุตฺตนีวรณีย”นฺติปิ, “นีวรณวิปฺปยุตฺตอนีวรณีย”นฺติปิฯ ทุกฺขสจฺจํ สียา นีวรณ

วิปยุตตนิวรรณิย, สียา น วตตพพ – “นิวรรณวิปยุตตนิวรรณิย”นติปิ, “นิวรรณวิปยุตตอนิวรรณิย”นติปิฯ

ตีณิ สจจานิ โน ปรามาสาฯ ทุกขสจจํ สียา ปรามาสเ, สียา โน ปรามาสเฯ เทว สจจา ปรามภูลฺลาฯ เทว สจจา อปรามภูลฺลาฯ เทว สจจา ปรามาสวิปยุตตาฯ สมุทยสจจํ สียา ปรามาสสมปยุตตํ, สียา ปรามาสวิปยุตตํฯ ทุกขสจจํ สียา ปรามาสสมปยุตตํ, สียา ปรามาสวิปยุตตํ, สียา น วตตพพ – “ปรามาสสมปยุตต”นติปิ, “ปรามาสวิปยุตต”นติปิฯ สมุทยสจจํ น วตตพพ – “ปรามาสเ เจว ปรามภูลฺลญจา”ติ, ปรามภูลฺลญเจว โน จ ปรามาสเฯ เทว สจจา น วตตพพา – “ปรามาสา เจว ปรามภูลฺลา จา”ติปิ, “ปรามภูลฺลา เจว โน จ ปรามาสา”ติปิฯ ทุกขสจจํ สียา ปรามาสเ เจว ปรามภูลฺลญจ, สียา ปรามภูลฺลญเจว โน จ ปรามาสเฯ เทว สจจา ปรามาสวิปยุตตอปรามภูลฺลาฯ เทว สจจา สียา ปรามาสวิปยุตตปรามภูลฺลา, สียา น วตตพพา – “ปรามาสวิปยุตตปรามภูลฺลา”ติปิ, “ปรามาสวิปยุตตอปรามภูลฺลา”ติปิฯ

เทว สจจา สารมมณฯ นิโรธสจจํ อนารมมณฯ ทุกขสจจํ สียา สารมมณ, สียา อนารมมณฯ ตีณิ สจจานิ โน จิตตาฯ ทุกขสจจํ สียา จิตตํ, สียา โน จิตตํฯ เทว สจจา เจตสิกฯ นิโรธสจจํ อเจตสิกฯ ทุกขสจจํ สียา เจตสิก, สียา อเจตสิกฯ เทว สจจา จิตตสมปยุตตาฯ นิโรธสจจํ จิตตวิปยุตตํฯ ทุกขสจจํ สียา จิตตสมปยุตตํ, สียา จิตตวิปยุตตํ, สียา น วตตพพ – “จิตเตตน สมปยุตต”นติปิ, “จิตเตตน วิปยุตต”นติปิฯ เทว สจจา จิตตสํสญฺญาฯ นิโรธสจจํ จิตตวิสํสญฺญาฯ ทุกขสจจํ สียา จิตตสํสญฺญ, สียา จิตตวิสํสญฺญ, สียา น วตตพพ – “จิตเตตน สํสญฺญ”นติปิ, “จิตเตตน วิสํสญฺญ”นติปิฯ เทว สจจา จิตตสมญฺญานาฯ นิโรธสจจํ โน จิตตสมญฺญานํฯ ทุกขสจจํ สียา จิตตสมญฺญานํ, สียา โน จิตตสมญฺญานํฯ เทว สจจา จิตตสหฺกโนฯ นิโรธสจจํ โน จิตตสหฺกฯ ทุกขสจจํ สียา จิตตสหฺก, สียา โน จิตตสหฺกฯ เทว สจจา จิตตานุปริวตติโนฯ นิโรธสจจํ โน จิตตานุปริวตติฯ ทุกขสจจํ สียา จิตตานุปริวตติ, สียา โน จิตตานุปริวตติฯ เทว สจจา จิตตสํสญฺญสมญฺญานาฯ นิโรธสจจํ โน จิตตสํสญฺญสมญฺญานํฯ ทุกขสจจํ สียา จิตตสํสญฺญสมญฺญานํ, สียา โน จิตตสํสญฺญสมญฺญานํฯ เทว สจจา จิตตสํสญฺญสมญฺญานสหฺกโนฯ นิโรธสจจํ โน จิตตสํสญฺญสมญฺญานสหฺกฯ ทุกขสจจํ สียา จิตตสํสญฺญสมญฺญานสหฺก, สียา โน จิตตสํสญฺญสมญฺญานสหฺกฯ เทว สจจา จิตตสํสญฺญสมญฺญานานุปริวตติโนฯ นิโรธสจจํ โน จิตตสํสญฺญสมญฺญานานุปริวตติฯ ทุกขสจจํ สียา จิตตสํสญฺญสมญฺญานานุปริวตติ, สียา โน จิตตสํสญฺญสมญฺญานานุปริวตติฯ ตีณิ สจจานิ พาหิราฯ ทุกขสจจํ สียา อชฺฌมตตํ, สียา พาหิรฯ

ตีณิ สจจานิ โน อุปาทาฯ ทุกขสจจํ สียา อุปาทา, สียา โน อุปาทาฯ ตีณิ สจจานิ อนุปาทินนาฯ ทุกขสจจํ สียา อุปาทินน, สียา อนุปาทินนฯ สมุทยสจจํ อุปาทานฯ เทว สจจา โน อุปาทานาฯ ทุกขสจจํ สียา อุปาทาน, สียา โน อุปาทานฯ เทว สจจา อุปาทานิยาฯ เทว สจจา อนุปาทานิยาฯ เทว สจจา อุปาทานวิปยุตตาฯ เทว สจจา สียา อุปาทานสมปยุตตา, สียา อุปาทานวิปยุตตาฯ สมุทยสจจํ อุปาทานญเจว อุปาทานิยญจฯ เทว สจจา น วตตพพา – “อุปาทานา เจว อุปาทานิยา จา”ติปิ, “อุปาทานิยา เจว โน จ อุปาทานา”ติปิฯ ทุกขสจจํ สียา อุปาทานญเจว อุปาทานิยญจ, สียา อุปาทานิยญเจว โน จ อุปาทานฯ สมุทยสจจํ สียา อุปาทานญเจว อุปาทานสมปยุตตญจ, สียา น วตตพพ – “อุปาทานญเจว อุปาทานสมปยุตตญจา”ติปิ, “อุปาทานสมปยุตตญเจว โน จ อุปาทาน”นติปิฯ เทว สจจา น วตตพพา – “อุปาทานา เจว อุปาทานสมปยุตตา จา”ติปิ, “อุปาทานสมปยุตตา เจว โน

จ อุปาทานา”ติปิฯ ทุกขสจฺจํ สียา อุปาทานญฺเฉว อุปาทานสมปยุตตญฺจ, สียา อุปาทาน
สมปยุตตญฺเฉว โน จ อุปาทานํ, สียา น วตตพฺพํ – “อุปาทานญฺเฉว อุปาทานสมปยุตตญ
จา” ติปิ, “อุปาทานสมปยุตตญฺเฉว โน จ อุปาทาน”นติปิฯ เทว สจฺจา อุปาทานวิปยุตตอ
นุปาทานิยาฯ เทว สจฺจา สียา อุปาทานวิปยุตตอุปาทานิยา, สียา น วตตพฺพา – “อุปาทา
นวิปยุตตอุปาทานิยา”ติปิ, “อุปาทานวิปยุตตอณุปาทานิยา”ติปิฯ

สมุทฺทยสจฺจํ กิเลโสฯ เทว สจฺจา โน กิเลสาฯ ทุกขสจฺจํ สียา กิเลโส, สียา โน กิเลโสฯ
เทว สจฺจา สํกิเลสิกาฯ เทว สจฺจา อสํกิเลสิกาฯ สมุทฺทยสจฺจํ สํกิลิฏฺฐํฯ เทว สจฺจา อสํกิ
ลิฏฺฐาฯ ทุกขสจฺจํ สียา สํกิลิฏฺฐํ, สียา อสํกิลิฏฺฐํฯ สมุทฺทยสจฺจํ กิเลสสมปยุตตํฯ เทว สจฺจา
กิเลสวิปยุตตาฯ ทุกขสจฺจํ สียา กิเลสสมปยุตตํ, สียา กิเลสวิปยุตตํฯ สมุทฺทยสจฺจํ กิเลโส
ญฺเฉว สํกิเลสิกญฺจฯ เทว สจฺจา น วตตพฺพา – “กิเลสา ญฺเฉว สํกิเลสิกา จา”ติปิ, “สํกิเลสิกา
ญฺเฉว โน จ กิเลสา”ติปิฯ ทุกขสจฺจํ สียา กิเลโส ญฺเฉว สํกิเลสิกญฺจ, สียา สํกิเลสิกญฺเฉว โน จ
กิเลโสฯ สมุทฺทยสจฺจํ กิเลโส ญฺเฉว สํกิลิฏฺฐญฺจฯ เทว สจฺจา น วตตพฺพา – “กิเลสา ญฺเฉว สํกิ
ลิฏฺฐา จา”ติปิ, “สํกิลิฏฺฐา ญฺเฉว โน จ กิเลสา”ติปิฯ ทุกขสจฺจํ สียา กิเลโส ญฺเฉว สํกิลิฏฺฐญฺจ,
สียา สํกิลิฏฺฐญฺเฉว โน จ กิเลโส, สียา น วตตพฺพํ – “กิเลโส ญฺเฉว สํกิลิฏฺฐญฺจา”ติปิ, “สํกิ
ลิฏฺฐญฺเฉว โน จ กิเลโส”ติปิฯ สมุทฺทยสจฺจํ กิเลโส ญฺเฉว กิเลสสมปยุตตญฺจฯ เทว สจฺจา น
วตตพฺพา – “กิเลสา ญฺเฉว กิเลสสมปยุตตา จา”ติปิ, “กิเลสสมปยุตตา ญฺเฉว โน จ กิเลสา”ติ
ปิฯ ทุกขสจฺจํ สียา กิเลโส ญฺเฉว กิเลสสมปยุตตญฺจ, สียา กิเลสสมปยุตตญฺเฉว โน จ กิเลโส,
สียา น วตตพฺพํ – “กิเลโส ญฺเฉว กิเลสสมปยุตตญฺจา” ติปิ, “กิเลสสมปยุตตญฺเฉว โน จ
กิเลโส”ติปิฯ เทว สจฺจา กิเลสวิปยุตตอสมุทฺทยสจฺจํ น วตตพฺพํ – “กิเลสวิปยุ
ตตอสมุทฺทยสจฺจํ”นติปิ, “กิเลสวิปยุตตอสมุทฺทยสจฺจํ”นติปิฯ ทุกขสจฺจํ สียา กิเลสวิปยุตตอ
สมุทฺทยสจฺจํ, สียา น วตตพฺพํ – “กิเลสวิปยุตตอสมุทฺทยสจฺจํ”นติปิ, “กิเลสวิปยุตตอสมุทฺทยสจฺจํ”นติ
ปิฯ

เทว สจฺจา น ทสฺสเนน ปหาตพฺพาฯ เทว สจฺจา สียา ทสฺสเนน ปหาตพฺพา, สียา น
ทสฺสเนน ปหาตพฺพาฯ เทว สจฺจา น ภาวนาฯ ปหาตพฺพาฯ เทว สจฺจา สียา ภาวนาฯ ป
หาตพฺพา, สียา น ภาวนาฯ ปหาตพฺพาฯ เทว สจฺจา น ทสฺสเนน ปหาตพฺพเหตุกาฯ เทว สจ
จา สียา ทสฺสเนน ปหาตพฺพเหตุกา, สียา น ทสฺสเนน ปหาตพฺพเหตุกาฯ เทว สจฺจา น ภาว
นาฯ ปหาตพฺพเหตุกาฯ เทว สจฺจา สียา ภาวนาฯ ปหาตพฺพเหตุกา, สียา น ภาวนาฯ ป
หาตพฺพเหตุกาฯ สมุทฺทยสจฺจํ สวิตกฺกํฯ นิโรธสจฺจํ อวิตกฺกํฯ เทว สจฺจา สียา สวิตกฺกา, สียา
อวิตกฺกาฯ สมุทฺทยสจฺจํ สวิจาร์ฯ นิโรธสจฺจํ อวิจาร์ฯ เทว สจฺจา สียา สวิจารา, สียา อวิจาราฯ
นิโรธสจฺจํ อปปีติกํฯ ตีณิ สจฺจานิ สียา สปปีติกา, สียา อปปีติกาฯ นิโรธสจฺจํ น ปีตีสหคตํฯ
ตีณิ สจฺจานิ สียา ปีตีสหคตา, สียา น ปีตีสหคตาฯ นิโรธสจฺจํ น สุขสหคตํฯ ตีณิ สจฺจานิ
สียา สุขสหคตา, สียา น สุขสหคตาฯ นิโรธสจฺจํ น อุเปกฺขาสหคตํฯ ตีณิ สจฺจานิ สียา อุเปก
ขาสหคตา, สียา น อุเปกฺขาสหคตาฯ

สมุทฺทยสจฺจํ กามาวจรํฯ เทว สจฺจา น กามาวจราฯ ทุกขสจฺจํ สียา กามาวจรํ, สียา น กา
มาวจรํฯ ตีณิ สจฺจานิ น รูปาวจราฯ ทุกขสจฺจํ สียา รูปาวจรํ, สียา น รูปาวจรํฯ ตีณิ สจฺจานิ น
อรูปาจฺจราฯ ทุกขสจฺจํ สียา อรูปาวจรํ, สียา น อรูปาวจรํฯ เทว สจฺจา ปริยาปนฺนาฯ เทว สจ
จา อปริยาปนฺนาฯ มคฺคสจฺจํ นิยยานิกํฯ ตีณิ สจฺจานิ อนิยยานิกํฯ มคฺคสจฺจํ นิยตํฯ นิโรธ
สจฺจํ อนิยตํฯ เทว สจฺจา สียา นิยตา, สียา อนิยตาฯ เทว สจฺจา สอฺตฺตฺตราฯ เทว สจฺจา อนฺต
ตฺตราฯ สมุทฺทยสจฺจํ สรณํฯ เทว สจฺจา อรณํฯ ทุกขสจฺจํ สียา สรณํ, สียา อรณนฺติฯ

ปัญหาฉุกเฉิน
สจจวิภังค นฤทธิโต

๕. อินทรีย์วิภังค

๑. อภิธมฺมภาษณีย์

๒๑๙. พาวีสตินทริยานิ – จกฺขณฺทริยํ, โสตฺถินฺทริยํ, ฆานินฺทริยํ, ชิวฺหิณฺทริยํ, กายินฺทริยํ, มนินฺทริยํ, อิตฺถินฺทริยํ, ปริสฺสินฺทริยํ, ชีวิตฺถินฺทริยํ, สฺขินฺทริยํ, ทกฺขินฺทริยํ, โสมนสฺสสินฺทริยํ, โทมนสฺสสินฺทริยํ, อุเปกฺขินฺทริยํ, สทฺถินฺทริยํ, วีริยินฺทริยํ [วีริยินฺทริยํ (สี. สฺยา.)], สตฺถินฺทริยํ, สสมาธิทริยํ, ปญฺญินฺทริยํ, อนณฺณยาดญฺญสฺสามิตฺถินฺทริยํ, อณฺณินฺทริยํ, อณฺญาตาวินฺทริยํฯ

๒๒๐. ตตฺถ กตมํ จกฺขณฺทริยํ? ยํ จกฺข จตฺถนํ มหาวุตฺตํ อุปาทาย ปสาโท...เป.... สฺโฆญฺญ คาโมเปโส – อิทํ วุจฺจติ “จกฺขณฺทริยํ”ฯ

ตตฺถ กตมํ โสตฺถินฺทริยํ...เป.... ฆานินฺทริยํ...เป.... ชิวฺหิณฺทริยํ...เป.... กายินฺทริยํ? โย กายิ จตฺถนํ มหาวุตฺตํ อุปาทาย ปสาโท...เป.... สฺโฆญฺญ คาโมเปโส – อิทํ วุจฺจติ “กายินฺทริยํ”ฯ

ตตฺถ กตมํ มนินฺทริยํ? เอกวิเรนฺ มนินฺทริยํ – ผสฺสสมฺปยุตฺตํฯ ทฺวิเรนฺ มนินฺทริยํ – อตฺถิ สหตฺถํ, อตฺถิ อเหตุกํฯ ตฺวิเรนฺ มนินฺทริยํ – อตฺถิ กุสฺลํ, อตฺถิ อกุสฺลํ, อตฺถิ อพฺยากตํฯ จตฺตพฺพิเรนฺ มนินฺทริยํ – อตฺถิ กามาวจรํ, อตฺถิ รูปาวจรํ, อตฺถิ อรูปาวจรํ, อตฺถิ อปริยาปนฺนํฯ ปญฺจวิเรนฺ มนินฺทริยํ – อตฺถิ สฺขินฺทริยสมฺปยุตฺตํ, อตฺถิ ทกฺขินฺทริยสมฺปยุตฺตํ, อตฺถิ โสมนสฺสสินฺทริยสมฺปยุตฺตํ, อตฺถิ โทมนสฺสสินฺทริยสมฺปยุตฺตํ, อตฺถิ อุเปกฺขินฺทริยสมฺปยุตฺตํฯ จตฺตพฺพิเรนฺ มนินฺทริยํ – จกฺขวิญญฺยานํ...เป.... มโนวิญญฺยานํฯ เอวํ จตฺตพฺพิเรนฺ มนินฺทริยํฯ

สตฺตตฺวิเรนฺ มนินฺทริยํ – จกฺขวิญญฺยานํ...เป.... กายวิญญฺยานํ, มโนธาตุ, มโนวิญญฺยานธาตุฯ เอวํ สตฺตตฺวิเรนฺ มนินฺทริยํฯ

อฏฺฐวิเรนฺ มนินฺทริยํ – จกฺขวิญญฺยานํ...เป.... กายวิญญฺยานํ อตฺถิ สุขสฺสทฺตํ, อตฺถิ ทกฺขสฺสทฺตํ, มโนธาตุ, มโนวิญญฺยานธาตุฯ เอวํ อฏฺฐวิเรนฺ มนินฺทริยํฯ

นววิเรนฺ มนินฺทริยํ – จกฺขวิญญฺยานํ...เป.... กายวิญญฺยานํ, มโนธาตุ, มโนวิญญฺยานธาตุ อตฺถิ กุสฺลา, อตฺถิ อกุสฺลา, อตฺถิ อพฺยากตาฯ เอวํ นววิเรนฺ มนินฺทริยํฯ

ทสฺวิเรนฺ มนินฺทริยํ – จกฺขวิญญฺยานํ...เป.... กายวิญญฺยานํ อตฺถิ สุขสฺสทฺตํ, อตฺถิ ทกฺขสฺสทฺตํ, มโนธาตุ, มโนวิญญฺยานธาตุ อตฺถิ กุสฺลา, อตฺถิ อกุสฺลา, อตฺถิ อพฺยากตาฯ เอวํ ทสฺวิเรนฺ มนินฺทริยํ...เป.... เอวํ พหฺวิเรนฺ มนินฺทริยํฯ อิทํ วุจฺจติ “มนินฺทริยํ”ฯ

ตตฺถ กตมํ อิตฺถินฺทริยํ? ยํ อิตฺถิยา อิตฺถิลิงคํ อิตฺถินิमितฺตํ อิตฺถิกุตฺตํ อิตฺถากโปป อิตฺถตฺตํ อิตฺถิภาโว – อิทํ วุจฺจติ “อิตฺถินฺทริยํ”ฯ

ตตฺถ กตมํ ปริสฺสินฺทริยํ? ยํ ปริสฺสสฺส ปริสฺสลิงคํ ปริสฺสนิमितฺตํ ปริสฺสกุตฺตํ ปริสฺสากโปป ปริสฺสตฺตํ ปริสฺสภาโว – อิทํ วุจฺจติ “ปริสฺสินฺทริยํ”ฯ

ตตฺถ กตมํ ชีวิตฺถินฺทริยํ? ชีวิตฺถินฺทริยํ ทฺวิเรนฺ – อตฺถิ รูปชีวิตฺถินฺทริยํ, อตฺถิ อรูปชีวิตฺถินฺทริยํฯ

ตตถ กตมํ รูปชีวิตินฺทริยํ? โย เตสํ รูปิํ ธมฺมานํ อายุ ลลิติ ยปนา ยาปนา อิริยนา วตตนา
पालนา ชีวิตํ ชีวิตินฺทริยํ – อิทํ วุจฺจติ “รูปชีวิตินฺทริยํ”ฯ

ตตถ กตมํ อรูปชีวิตินุทฺธิยํ? โย เตสํ อรูปีณํ ฌมฺมานํ อายุ ลลิติ ยปนา ยาปนา อิริยนา วต
ตนา ปาลนา ชีวิตํ ชีวิตินุทฺธิยํ – อิทํ วุจฺจติ “อรูปชีวิตินุทฺธิยํ”ฯ อิทํ วุจฺจติ “ชีวิตินุทฺธิยํ”ฯ

ตตถ กตมํ สุขินฺทริยํ? ยํ กายิกํ สาทํ กายิกํ สุขํ กายสมฺพสฺสขํ สาทํ สุขํ เวทยิตํ กาย
สมฺพสฺสขํ สาทา สุขา เวทนา – อิทํ วุจจติ “สุขินฺทริยํ”ฯ

ตตถ กตมํ ทุขชินฺทริยํ? ยํ กายิกํ อสาดํ กายิกํ ทุขํ กายสมฺปสฺสขํ อสาดํ ทุขํ เวทยิตํ
กายสมฺปสฺสขา อสาดตา ทุขชา เวทนา – อิทํ วุจฺจติ “ทุขชินฺทริยํ”ฯ

ตตถ กตมํ โสมนสฺสสินฺหุริยํ? ยํ เจตสิกํ สาทํ เจตสิกํ สุขํ เจโตสมุพฺสุสขํ สาทํ สุขํ เวทยิตํ
เจโตสมุพฺสุสขา สาทา สุขา เวทนา – อิทํ วุจฺจติ “โสมนสฺสสินฺหุริยํ”ฯ

ตตถ กตมํ โทมนสฺสสินุทริยํ? ยํ เจตสิกํ อสาดํ เจตสิกํ ทุกขํ เจโตสมผสฺสขํ อสาดํ ทุกขํ เวทียิตํ เจโตสมผสฺสชา อสาดา ทุกขา เวทนา – อิทํ วุจฺจติ “โทมนสฺสสินุทริยํ”ฯ

ตตถ กตมํ อเปกขินฺทริยํ? ยํ เจตสิกํ เนว สาตํ นาสาตํ เจโตสมผสฺสขํ อทุกขมสฺสขํ เวท
ยิตํ เจโตสมผสฺสขา อทุกขมสฺสา เวทนา – อิทํ วุจจติ “อเปกขินฺทริยํ”ฯ

ตตถ กตมํ สทฺธิณฺทริยํ? ยสฺส สทฺธา สทฺทหฺนา โสภปฺปนา อภิปฺปสาโท สทฺธา สทฺธิณฺทริยํ สทฺธาวลํ – อิทํ วุจฺจติ “สทฺธิณฺทริยํ”ฯ

ตดถ กตมံ วรียนทรีย? โย เจตลโก วรียารโมภ นิกโกโม ปรกโกโม อญยาโม วายาโม อสสาโห อสโสสพหิ ถาโม ลลิต อลลิตลปรกกมตา อนิกขิตตจนทตา อนิกขิตตจรตตา จรสมปคคาโห วรีย วรียนทรีย วรียพล – อิทํ วจจติ “วรียนทรีย”ฯ

ตตถ กตมํ สตินทริยํ? ยา สติ อนุสสติ ปฏิสสติ สติ สรณตา ธารณตา อปีลาปนตา อสมมสสันตา สติ สตินทริยํ สติพลํ สมมาสติ – อิทํ วจจติ “สตินทริยํ”ฯ

ตตถ กตมํ สมาธินุทริยํ? ยา จิตตสส ลลิตี สณฺณลิตี อวญฺญลิตี อวิสาหาโร อวิเกชโป อวิ
สาหฏฺมานสตา สมฺโถ สมาธินุทริยํ สมาธิพลํ สมมาสมาธิ – อิทํ วจจติ “สมาธินุทริยํ”ฯ

ตตถ กตมํ ปณณฺธิทริยํ? ยถา ปณณฺญา ปชานนา...เป.... อโหมโห ธมฺมวิจโย สมฺมาทิฏฐิ –
อิทํ วจจติ “ปณณฺธิทริยํ”ฯ

ตตถ กตมํ อนนญญาทถญสฺสามิตินทริยํ? ยถ เตสํ ธมฺมานํ อนนญญาทถานํ อทิจฺฉฺฉานํ
อปฺปตฺตถานํ อวิทถานํ อสจฺฉนิกถานํ สจฺฉนิกิริยาถ ปญญา ปชานนา...เป.... อโมโห ธมฺมวิจโย
สมฺมาทิจฺฉลลิตฺถิ ธมฺมวิจยสโมพชฺฌมโงค มคคฺงคํ มคคปิริยาปนํ – อิทํ วุจฺจติ “อนนญญาทถญสฺ
สามิตินทริยํ”ฯ

ตดถ กตมํ อญญินทริยํ? ยถ เตสํ ธมฺมานํ ญாதานํ ทิฏฐานํ ปตตานํ วิทิตานํ สจฺจิกิตานํ
สจฺจิกิริยาเย ปญญา ปชานนา...เป.... อโมโห ธมฺมวิจโย สมฺมาทิฏฐิธมฺมวิจยสโมพพชฺฌ
โงค มคคกํ มคคปริยาปนํ – อิทํ วจฺจติ อญฺญินทริยํฯ

ตตถ กตมํ อญญาตาวินุทริยํ? ยา เตสํ ฐมมานํ อญญาตาวินํ ทิฏฐานํ ปตตานํ วิทิตานํ
สจฺจิกตานํ สจฺจิกิริยาย ปญฺญา ปชานนา...เป.... อโมโห ฐมมวิจโย สมมาทิฏฺฐิ ฐมมวิจยส
โมพชฌโงค มคฺคองคํ มคฺคปริยาปนํ – อิทํ วุจฺจติ “อญญาตาวินุทริยํ”ฯ

อภิธมมภาษณีย์ฯ

๒. ปญหาปัจจุภกํ

๒๒๑. พาวีสตินุทริยานิ – จกฺขณุทริยํ, โสตินุทริยํ, ฆานินุทริยํ, ชีวหิณุทริยํ, กายินุทริยํ,
มณินุทริยํ, อิตฺถินุทริยํ, ปฺริสินุทริยํ, ชีวิตินุทริยํ, สฺชินุทริยํ, ทกฺขินุทริยํ, โสมนสฺสินุทริยํ, โท
มณสฺสินุทริยํ, อุเปกฺขินุทริยํ, สทฺธิณุทริยํ, วิริยินุทริยํ, สตินุทริยํ, สมาธิณุทริยํ, ปญฺญินุทริยํ ,
อนญญาตญฺญสฺสามีตฺตินุทริยํ, อญฺญินุทริยํ, อญญาตาวินุทริยํฯ

๒๒๒. พาวีสตึนํ อินุทริยานํ กติ กุสลา, กติ อกุสลา, กติ อพฺยากตา...เป.... กติ
สรณา, กติ อรณา?

๑. ติกํ

๒๒๓. ทสฺสินุทริยา อพฺยากตาฯ โทมณสฺสินุทริยํ อกุสลํ อนญญาตญฺญสฺสามีตฺตินุทริยํ
กุสลํ จตตารินุทริยา สฺยา กุสลา, สฺยา อพฺยากตาฯ จ อินุทริยา สฺยา กุสลา, สฺยา อกุสลา,
สฺยา อพฺยากตาฯ

ทวาทสฺสินุทริยา น วตฺตพฺพา – “สุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา”ติปิ, “ทกฺขาย เวทนาย
สมฺปยุตฺตา”ติปิ, “อทุกฺขมสุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา”ติปิฯ จ อินุทริยา สฺยา สุขาย เว
ทนาย สมฺปยุตฺตา, สฺยา อทุกฺขมสุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตาฯ ตีณินุทริยา สฺยา สุขาย เวทนาย
สมฺปยุตฺตา, สฺยา ทกฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา, สฺยา อทุกฺขมสุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตาฯ ชีว
ิตินุทริยํ สฺยา สุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตํ, สฺยา ทกฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตํ, สฺยา อทุกฺขมสุ
ขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตํ, สฺยา น วตฺตพฺพ – “สุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺต”นฺติปิ, “ทกฺขาย
เวทนาย สมฺปยุตฺต”นฺติปิ, “อทุกฺขมสุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺต”นฺติปิฯ

สตฺตินุทริยา เนววิปากนวิปากฐมมฐมมาฯ ตีณินุทริยา วิปากาฯ ทฺรินุทริยา วิปากฐม
มฐมมาฯ อญฺญินุทริยํ สฺยา วิปากํ, สฺยา วิปากฐมมฐมมาฯ นวินุทริยา สฺยา วิปากา, สฺยา วิปา
กฐมมฐมมา, สฺยา เนววิปากนวิปากฐมมฐมมาฯ นวินุทริยา อนฺปาทินฺนฺปาทานิยาฯ โทมณสฺสิน
ุทริยํ อนฺปาทินฺนฺปาทานิยาฯ ตีณินุทริยา อนฺปาทินฺนฺปาทานิยาฯ นวินุทริยา สฺยา อนฺปาทินฺ
นฺปาทานิยา, สฺยา อนฺปาทินฺนฺปาทานิยา, สฺยา อนฺปาทินฺนฺปาทานิยาฯ

นวินุทริยา อสํกิลิฏฺฐสํกิลีสิกาฯ โทมณสฺสินุทริยํ สํกิลิฏฺฐสํกิลีสิกํฯ ตีณินุทริยา อสํก
ิลิฏฺฐอสํกิลีสิกาฯ ตีณินุทริยา สฺยา อสํกิลิฏฺฐสํกิลีสิกา, สฺยา อสํกิลิฏฺฐอสํกิลีสิกาฯ จ อินุ
ทริยา สฺยา สํกิลิฏฺฐสํกิลีสิกา, สฺยา อสํกิลิฏฺฐสํกิลีสิกา, สฺยา อสํกิลิฏฺฐอสํกิลีสิกาฯ นวินุท
ริยา อวิตกฺกอวิจารฯ โทมณสฺสินุทริยํ สวิตกฺกสฺวิจาร์ฯ อุเปกฺขินุทริยํ สฺยา สวิตกฺกสฺวิจาร์,
สฺยา อวิตกฺกอวิจาร์ฯ เอกาทสฺสินุทริยา สฺยา สวิตกฺกสฺวิจาร, สฺยา อวิตกฺกวิจารมตฺตา, สฺยา อ
วิตกฺกอวิจารฯ

เอกาทสนิษฐิยา น วตตพพา – “ปีติสหคตา”ติปิ, “สุขสหคตา”ติปิ, “อุเปกขาสหคตา”ติปิฯ โสมนสฺสนิษฐิยํ สียา ปีติสหคตํ น สุขสหคตํ น อุเปกขาสหคตํ, สียา น วตตพพ – “ปีติสหคต”นฺติฯ จ อินฺทริยา สียา ปีติสหคตา, สียา สุขสหคตา, สียา อุเปกขาสหคตาฯ จตตารินฺทริยา สียา ปีติสหคตา, สียา สุขสหคตา, สียา อุเปกขาสหคตา, สียา น วตตพพา – “ปีติสหคตา”ติปิ, “สุขสหคตา”ติปิ, “อุเปกขาสหคตา”ติปิฯ

ปนฺนรสนิษฐิยา เนว ทสฺสเนน น ภาวนาย ปหาตพพาฯ โทมนสฺสนิษฐิยํ สียา ทสฺสเนน ปหาตพพ, สียา ภาวนาย ปหาตพพฯ จ อินฺทริยา สียา ทสฺสเนน ปหาตพพา, สียา ภาวนาย ปหาตพพา, สียา เนว ทสฺสเนน น ภาวนาย ปหาตพพาฯ ปนฺนรสนิษฐิยา เนว ทสฺสเนน น ภาวนาย ปหาตพพเหตุกาฯ โทมนสฺสนิษฐิยํ สียา ทสฺสเนน ปหาตพพเหตุกํ, สียา ภาวนาย ปหาตพพเหตุกํฯ จ อินฺทริยา สียา ทสฺสเนน ปหาตพพเหตุกา, สียา ภาวนาย ปหาตพพเหตุกา, สียา เนว ทสฺสเนน น ภาวนาย ปหาตพพเหตุกาฯ

ทสนิษฐิยา เนวัจยคามินาปจยคามิโนฯ โทมนสฺสนิษฐิยํ อาจยคามิฯ อนนฺณญาดณฺณสฺสามิติดินฺทริยํ อปจยคามิฯ อณฺณินฺทริยํ สียา อปจยคามิ, สียา เนวัจยคามินาปจยคามิฯ นวินฺทริยา สียา อาจยคามิโน, สียา อปจยคามิโน, สียา เนวัจยคามินาปจยคามิโนฯ ทสนิษฐิยา เนวเสกขนาเสกขาฯ ทวินฺทริยา เสกขาฯ อณฺญาตารินฺทริยํ อเสกขํฯ นวินฺทริยา สียา เสกขา, สียา อเสกขา, สียา เนวเสกขนาเสกขาฯ

ทสนิษฐิยา ปริตตาฯ ตีณินฺทริยา อปฺปมาณาฯ นวินฺทริยา สียา ปริตตา, สียา มหคคตา, สียา อปฺปมาณาฯ สตฺตตินฺทริยา อนารมฺมณาฯ ทวินฺทริยา ปริตตารมฺมณาฯ ตีณินฺทริยา อปฺปมาณารมฺมณาฯ โทมนสฺสนิษฐิยํ สียา ปริตตารมฺมณํ สียา มหคคตารมฺมณํ, น อปฺปมาณารมฺมณํ, สียา น วตตพพ – “ปริตตารมฺมณ”นฺติปิ, “มหคคตารมฺมณ”นฺติปิฯ นวินฺทริยา สียา ปริตตารมฺมณา, สียา มหคคตารมฺมณา, สียา อปฺปมาณารมฺมณา, สียา น วตตพพา – “ปริตตารมฺมณา”ติปิ, “มหคคตารมฺมณา”ติปิ, “อปฺปมาณารมฺมณา”ติปิฯ

นวินฺทริยา มขฺฌิมาฯ โทมนสฺสนิษฐิยํ หีนํฯ ตีณินฺทริยา ปณฺีตาฯ ตีณินฺทริยา สียา มขฺฌิมา, สียา ปณฺีตาฯ จ อินฺทริยา สียา หีนา, สียา มขฺฌิมา, สียา ปณฺีตาฯ ทสนิษฐิยา อนินฺยตาฯ อนนฺณญาดณฺณสฺสามิติดินฺทริยํ สมฺมตฺตนิยตํฯ จตตารินฺทริยา สียา สมฺมตฺตนิยตา, สียา อนินฺยตาฯ โทมนสฺสนิษฐิยํ สียา มิจฺจตฺตนิยตํ, สียา อนินฺยตํฯ จ อินฺทริยา สียา มิจฺจตฺตนิยตา, สียา สมฺมตฺตนิยตา, สียา อนินฺยตาฯ สตฺตตินฺทริยา อนารมฺมณาฯ จตตารินฺทริยา น วตตพพา – “มคฺการมฺมณา”ติปิ, “มคฺคเหตุกา”ติปิ, “มคฺคาธิปฺติโน”ติปิฯ อนนฺณญาดณฺณสฺสามิติดินฺทริยํ น มคฺการมฺมณํ, สียา มคฺคเหตุกํ, สียา มคฺคาธิปฺติ, สียา น วตตพพ – “มคฺคเหตุก”นฺติปิ, “มคฺคาธิปฺติ”ติปิฯ อณฺณินฺทริยํ น มคฺการมฺมณํ, สียา มคฺคเหตุกํ, สียา มคฺคาธิปฺติ, สียา น วตตพพ – “มคฺคเหตุก”นฺติปิ, “มคฺคาธิปฺติ”ติปิฯ นวินฺทริยา สียา มคฺการมฺมณา, สียา มคฺคเหตุกา, สียา มคฺคาธิปฺติโน, สียา น วตตพพา – “มคฺการมฺมณา”ติปิ, “มคฺคเหตุกา”ติปิ, “มคฺคาธิปฺติโน”ติปิฯ

ทสนิษฐิยา สียา อุปฺปนนา, สียา อุปฺปาทีโน, น วตตพพา – “อนุปฺปนนา”ติฯ ทวินฺทริยา สียา อุปฺปนนา, สียา อนุปฺปนนา, น วตตพพา – “อุปฺปาทีโน”ติฯ ทสนิษฐิยา สียา อุปฺปนนา, สียา อนุปฺปนนา, สียา อุปฺปาทีโน ; สียา อตฺติตา, สียา อนาคตา, สียา ปจฺจุปฺปนนาฯ สตฺตตินฺทริยา อนารมฺมณาฯ ทวินฺทริยา ปจฺจุปฺปนนารมฺมณาฯ ตีณินฺทริยา น วตตพพา – “อตฺตитарมฺมณา”ติปิ, “อนาคตารมฺมณา”ติปิ, “ปจฺจุปฺปนนารมฺมณา”ติปิฯ ทสนิษฐิยา สียา อตฺติตา

รรมมณา, สียา อนาคตารมมณา, สียา ปจจุปปนารมมณา, สียา น วตตพพา – “อดีตารมมณา”ติปิ, “อนาคตารมมณา”ติปิ, “ปจจุปปนารมมณา”ติปิ; สียา อชฌมตตา, สียา พหิทฐา, สียา อชฌมตตพหิทฐาฯ สตติณฺหุริยา อนารมมณาฯ ตีณฺหุริยา พหิทฐารมมณาฯ จตตารินฺหุริยา สียา อชฌมตตารมมณา, สียา พหิทฐารมมณา, สียา อชฌมตตพหิทฐารมมณา, อฏฐินฺหุริยา สียา อชฌมตตารมมณา, สียา พหิทฐารมมณา, สียา อชฌมตตพหิทฐารมมณา, สียา น วตตพพา – “อชฌมตตารมมณา”ติปิ, “พหิทฐารมมณา”ติปิ, “อชฌมตตพหิทฐารมมณา”ติปิฯ ปณฺจินฺหุริยา อนิทสฺสนสปปฎฺฐิยาฯ สตตรสินฺหุริยา อนิทสฺสนอปปฎฺฐิยาฯ

๒. ทกั

๒๒๔. จตตารินฺหุริยา เหตุฯ อฏฐารสินฺหุริยา น เหตุฯ สตติณฺหุริยา สเหตุกาฯ นวินฺหุริยา อเหตุกาฯ ฉ อินฺหุริยา สียา สเหตุกา, สียา อเหตุกาฯ สตติณฺหุริยา เหตุสมฺปยุตตาฯ นวินฺหุริยา เหตุวิปปยุตตาฯ ฉ อินฺหุริยา สียา เหตุสมฺปยุตตา, สียา เหตุวิปปยุตตาฯ จตตารินฺหุริยา เหตุ เจว สเหตุกา จฯ นวินฺหุริยา น วตตพพา – “เหตุ เจว สเหตุกา จา”ติปิ, “สเหตุกา เจว น จ เหตุ”ติปิฯ ตีณฺหุริยา น วตตพพา – “เหตุ เจว สเหตุกา จา”ติฯ สเหตุกา เจว น จ เหตุฯ ฉ อินฺหุริยา น วตตพพา – “เหตุ เจว สเหตุกา จา”ติ, สียา สเหตุกา เจว น จ เหตุ, สียา น วตตพพา – “สเหตุกา เจว น จ เหตุ”ติฯ

จตตารินฺหุริยา เหตุ เจว เหตุสมฺปยุตตา จฯ นวินฺหุริยา น วตตพพา – “เหตุ เจว เหตุสมฺปยุตตา จา”ติปิ, “เหตุสมฺปยุตตา เจว น จ เหตุ”ติปิฯ ตีณฺหุริยา น วตตพพา – “เหตุ เจว เหตุสมฺปยุตตา จา”ติ, “เหตุสมฺปยุตตา เจว น จ เหตุ”ฯ ฉ อินฺหุริยา น วตตพพา – “เหตุ เจว เหตุสมฺปยุตตา จา”ติ, สียา เหตุสมฺปยุตตา เจว น จ เหตุ, สียา น วตตพพา – “เหตุสมฺปยุตตา เจว น จ เหตุ”ติฯ

นวินฺหุริยา น เหตุ อเหตุกาฯ ตีณฺหุริยา น เหตุ สเหตุกาฯ จตตารินฺหุริยา น วตตพพา – “น เหตุ สเหตุกา”ติปิ, “น เหตุ อเหตุกา”ติปิฯ ฉ อินฺหุริยา สียา น เหตุ สเหตุกา, สียา น เหตุ อเหตุกาฯ

สปปจฺจยาฯ สงฺขตาฯ อนิทสฺสนาฯ ปณฺจินฺหุริยา สปปฎฺฐิยาฯ สตตรสินฺหุริยา อปปฎฺฐิยาฯ สตติณฺหุริยา รุปาฯ จทฺทสินฺหุริยา อรุปาฯ ชีวิตินฺหุริยํ สียา รุปํ, สียา อรูปํฯ ทสินฺหุริยา โลกียาฯ ตีณฺหุริยา โลกุตฺตราย นวินฺหุริยา สียา โลกียา, สียา โลกุตฺตรฯ; เกณฺจ วิญญฺยยา, เกณฺจ น วิญญฺยยาฯ

โน อาสวาฯ ทสินฺหุริยา สาสวาฯ ตีณฺหุริยา อนาสวาฯ นวินฺหุริยา สียา สาสวา, สียา อนาสวาฯ ปณฺนรสินฺหุริยา อาสววิปปยุตตาฯ โทมนสฺสินฺหุริยํ อาสวสมฺปยุตตํฯ ฉ อินฺหุริยา สียา อาสวสมฺปยุตตา, สียา อาสววิปปยุตตาฯ ทสินฺหุริยา น วตตพพา – “อาสวา เจว สาสวา จา”ติ, “สาสวา เจว โน จ อาสวา”ฯ ตีณฺหุริยา น วตตพพา – “อาสวา เจว สาสวา จา”ติปิ, “สาสวา เจว โน จ อาสวา”ติปิฯ นวินฺหุริยา น วตตพพา – “อาสวา เจว สาสวา จา”ติ, สียา สาสวา เจว โน จ อาสวา, สียา น วตตพพา – “สาสวา เจว โน จ อาสวา”ติฯ

ปณฺนรสินฺหุริยา น วตตพพา – “อาสวา เจว อาสวสมฺปยุตตา จา”ติปิ, “อาสวสมฺปยุตตา เจว โน จ อาสวา”ติปิฯ โทมนสฺสินฺหุริยํ น วตตพพา – “อาสโว เจว อาสวสมฺปยุตตญฺจ จา”ติ, “อาสวสมฺปยุตตญฺจ โน จ อาสโว”ฯ ฉ อินฺหุริยา น วตตพพา – “อาสวา เจว อา

สวสพยุตดา จา”ติ, สียา อาสวสพยุตดา เจว โน จ อาสวา, สียา น วตตพพา – “อาสว
สพยุตดา เจว โน จ อาสวา”ติฯ นวินทริยา อาสววิปยุตตสาสวาฯ ตีณินทริยา อาสววิปยุ
ตตอณาสวาฯ โทมนสสินทริยํ น วตตพพํ – “อาสววิปยุตตสาสว”นติปิ, “อาสววิปยุต
ตอณาสว”นติปิฯ ตีณินทริยา สียา อาสววิปยุตตสาสวา, สียา อาสววิปยุตตอณาสวาฯ จ
อินทริยา สียา อาสววิปยุตตสาสวา, สียา อาสววิปยุตตอณาสวา, สียา น วตตพพา – “อา
สววิปยุตตสาสวา”ติปิ, “อาสววิปยุตตอณาสวา”ติปิฯ

โน สโยชนาฯ ทสินทริยา สโยชนิยาฯ ตีณินทริยา อสโยชนิยาฯ นวินทริยา สียา สโย
ชนิยา, สียา อสโยชนิยาฯ ปนฺนรสินทริยา สโยชนวิปยุตตาฯ โทมนสสินทริยํ สโยชนสพยุ
ตตํฯ จ อินทริยา สียา สโยชนสพยุตตา, สียา สโยชนวิปยุตตาฯ ทสินทริยา น วตตพ
พา – “สโยชนา เจว สโยชนิยา จา”ติ, สโยชนิยา เจว โน จ สโยชนาฯ ตีณินทริยา น
วตตพพา – “สโยชนา เจว สโยชนิยา จา”ติปิ, “สโยชนิยา เจว โน จ สโยชนา”ติปิฯ
นวินทริยา น วตตพพา – “สโยชนา เจว สโยชนิยา จา”ติ, สียา สโยชนิยา เจว โน จ ส
โยชนา, สียา น วตตพพา – “สโยชนิยา เจว โน จ สโยชนา”ติฯ

ปนฺนรสินทริยา น วตตพพา – “สโยชนา เจว สโยชนสพยุตตา จา”ติปิ, “สโยชน
สพยุตตา เจว โน จ สโยชนา”ติปิฯ โทมนสสินทริยํ น วตตพพํ – “สโยชนญะว สโยชน
สพยุตตญะว”ติ, สโยชนสพยุตตญะว โน จ สโยชนํฯ จ อินทริยา น วตตพพา – “ส
โยชนา เจว สโยชนสพยุตตา จา”ติ, สียา สโยชนสพยุตตา เจว โน จ สโยชนา, สียา น
วตตพพา – “สโยชนสพยุตตา เจว โน จ สโยชนา”ติฯ

นวินทริยา สโยชนวิปยุตตสโยชนิยาฯ ตีณินทริยา สโยชนวิปยุตตอสโยชนิยาฯ โท
มนสสินทริยํ น วตตพพํ – “สโยชนวิปยุตตสโยชนิย”นติปิ, “สโยชนวิปยุตตอสโย
ชนิย”นติปิฯ ตีณินทริยา สียา สโยชนวิปยุตตสโยชนิยา, สียา สโยชนวิปยุตตอสโยชนิ
ยาฯ จ อินทริยา สียา สโยชนวิปยุตตสโยชนิยา, สียา สโยชนวิปยุตตอสโยชนิยา, สียา
น วตตพพา – “สโยชนวิปยุตตสโยชนิยา”ติปิ, “สโยชนวิปยุตตอสโยชนิยา”ติปิฯ

โน คนฺถาฯ ทสินทริยา คนฺถนิยาฯ ตีณินทริยา อคนฺถนิยาฯ นวินทริยา สียา คนฺถนิยา,
สียา อคนฺถนิยาฯ ปนฺนรสินทริยา คนฺถวิปยุตตาฯ โทมนสสินทริยํ คนฺถสพยุตตํฯ จ อินท
ริยา สียา คนฺถสพยุตตา, สียา คนฺถวิปยุตตาฯ ทสินทริยา น วตตพพา – “คนฺถา เจว
คนฺถนิยา จา”ติ, คนฺถนิยา เจว โน จ คนฺถาฯ ตีณินทริยา น วตตพพา – “คนฺถา เจว คนฺถ
นิยา จา”ติปิ, “คนฺถนิยา เจว โน จ คนฺถา”ติปิฯ นวินทริยา น วตตพพา – “คนฺถา เจว คนฺถ
นิยา จา”ติ, สียา คนฺถนิยา เจว โน จ คนฺถา, สียา น วตตพพา – “คนฺถนิยา เจว โน จ คน
ถา”ติฯ

ปนฺนรสินทริยา น วตตพพา – “คนฺถา เจว คนฺถสพยุตตา จา”ติปิ, “คนฺถสพยุตตา
เจว โน จ คนฺถา”ติปิฯ โทมนสสินทริยํ น วตตพพํ – “คนฺถญะว คนฺถสพยุตต”ญะวติ,
คนฺถสพยุตตญะว โน จ คนฺถาฯ จ อินทริยา น วตตพพา – “คนฺถา เจว คนฺถสพยุตตา
จา”ติ, สียา คนฺถสพยุตตา เจว โน จ คนฺถา, สียา น วตตพพา – “คนฺถสพยุตตา เจว โน
จ คนฺถา”ติฯ

นวินทริยา คนฺถวิปยุตตคนฺถนิยาฯ ตีณินทริยา คนฺถวิปยุตตอคนฺถนิยาฯ โทมนส
สินทริยํ น วตตพพํ – “คนฺถวิปยุตตคนฺถนิย”นติปิ, “คนฺถวิปยุตตอคนฺถนิย”นติปิฯ

ตีณินทริยา สียา คนถวิปยุตตคนถนียา, สียา คนถวิปยุตตอคนถนียาฯ จ อินทริยา สียา
คนถวิปยุตตคนถนียา, สียา คนถวิปยุตตอคนถนียา, สียา น วตตพพา – “คนถวิปยุตต
คนถนียา”ติปิ, “คนถวิปยุตตอคนถนียา”ติปิฯ

โน โอะพา...เป.... โน โยคา...เป.... โน นีวรณาฯ ทสินทริยา นีวรณียาฯ ตีณินทริยา อ
นีวรณียาฯ นวินทริยา สียา นีวรณียา, สียา อนีวรณียาฯ ปนฺนรสินทริยา นีวรณวิปยุตตาฯ
โทมนสสินทริยํ นีวรณสมปยุตตฯ จ อินทริยา สียา นีวรณสมปยุตตา, สียา นีวรณวิปยุต
ตาฯ ทสินทริยา น วตตพพา – “นีวรณา เจว นีวรณียา จา”ติ, นีวรณียา เจว โน จ นีวรณาฯ
ตีณินทริยา น วตตพพา – “นีวรณา เจว นีวรณียา จา”ติปิ, “นีวรณียา เจว โน จ นีวรณา”ติ
ปิฯ นวินทริยา น วตตพพา – “นีวรณา เจว นีวรณียา จา”ติ, สียา นีวรณียา เจว โน จ นีว
รณา, สียา น วตตพพา – “นีวรณียา เจว โน จ นีวรณา”ติฯ

ปนฺนรสินทริยา น วตตพพา – “นีวรณา เจว นีวรณสมปยุตตา จา”ติปิ, “นีวรณสมปยุต
ตา เจว โน จ นีวรณา”ติปิฯ โทมนสสินทริยํ น วตตพพา – “นีวรณญะว นีวรณสมปยุตตญ
จา”ติ, นีวรณสมปยุตตญะว โน จ นีวรณฯ จ อินทริยา น วตตพพา – “นีวรณา เจว นีวรณ
สมปยุตตา จา”ติ, สียา นีวรณสมปยุตตา เจว โน จ นีวรณา, สียา น วตตพพา – “นีวรณ
สมปยุตตา เจว โน จ นีวรณา”ติฯ

นวินทริยา นีวรณวิปยุตตนีวรณียาฯ ตีณินทริยา นีวรณวิปยุตตอนีวรณียาฯ โทมนส
สินทริยํ น วตตพพา – “นีวรณวิปยุตตนีวรณีย”นติปิ, “นีวรณวิปยุตตอนีวรณีย”นติปิฯ
ตีณินทริยา สียา นีวรณวิปยุตตนีวรณียา, สียา นีวรณวิปยุตตอนีวรณียาฯ จ อินทริยา
สียา นีวรณวิปยุตตนีวรณียา, สียา นีวรณวิปยุตตอนีวรณียา, สียา น วตตพพา – “นีวรณ
วิปยุตตนีวรณียา”ติปิ, “นีวรณวิปยุตตอนีวรณียา”ติปิฯ

โน ปรามาสาฯ ทสินทริยา ปรามภูล्लाฯ ตีณินทริยา อปรามภูล्लाฯ นวินทริยา สียา ปราม
ภูล्ला, สียา อปรามภูล्लाฯ โสฬสินทริยา ปรามาสวิปยุตตาฯ จ อินทริยา สียา ปรามาสสมป
ยุตตา, สียา ปรามาสวิปยุตตาฯ ทสินทริยา น วตตพพา – “ปรามาสา เจว ปรามภูล्ला
จา”ติ, ปรามภูล्ला เจว โน จ ปรามาสาฯ ตีณินทริยา น วตตพพา – “ปรามาสา เจว ปราม
ภูล्ला จา”ติปิ, “ปรามภูล्ला เจว โน จ ปรามาสา”ติปิฯ นวินทริยา น วตตพพา – “ปรามาสา
เจว ปรามภูล्ला จา”ติ, สียา ปรามภูล्ला เจว โน จ ปรามาสา, สียา น วตตพพา – “ปรามภูล्ला
เจว โน จ ปรามาสา”ติฯ ทสินทริยา ปรามาสวิปยุตตปรามภูล्लाฯ ตีณินทริยา ปรามาสวิป
ยุตตอปรามภูล्लाฯ ตีณินทริยา สียา ปรามาสวิปยุตตปรามภูล्ला, สียา ปรามาสวิปยุตตอ
ปรามภูล्लाฯ จ อินทริยา สียา ปรามาสวิปยุตตปรามภูล्ला, สียา ปรามาสวิปยุตตอปราม
ภูล्ला, สียา น วตตพพา – “ปรามาสวิปยุตตปรามภูล्ला”ติปิ, “ปรามาสวิปยุตตอปราม
ภูล्ला”ติปิฯ

สตตินทริยา อนารมมณาฯ จททสินทริยา สารมมณาฯ ชีวิตินทริยํ สียา สารมมณํ, สียา
อนารมมณํฯ เอกวิสตินทริยา โน จิตตาฯ มนินทริยํ จิตตํฯ เตรสินทริยา เจตสิกกาฯ อญล्लินทริ
ยา อเจตสิกกาฯ ชีวิตินทริยํ สียา เจตสิกํ, สียา อเจตสิกํฯ เตรสินทริยา จิตตสมปยุตตาฯ สต
ตินทริยา จิตตวิปยุตตาฯ ชีวิตินทริยํ สียา จิตตสมปยุตตํ, สียา จิตตวิปยุตตํฯ มนินทริยํ น
วตตพพา – “จิตเตตณ สมปยุตต”นติปิ, “จิตเตตณ วิปยุตต”นติปิฯ

เตรสินฺทริยา จิตตสํสกุลฺลาฯ สดตฺติณฺทริยา จิตตวิสํสกุลฺลาฯ ขีวติณฺทริยํ ลียา จิตตสํสกุลฺลํ,
 ลียา จิตตวิสํสกุลฺลํ มนินฺทริยํ น วตตพฺพ – “จิตฺเตน สํสกุลฺล”นฺติปิ, “จิตฺเตน วิสํสกุลฺล”นฺติปิฯ
 เตรสินฺทริยา จิตตสมฺกุลฺลานาฯ อภฺลฺลินฺทริยา โน จิตตสมฺกุลฺลานาฯ ขีวติณฺทริยํ ลียา จิตตสมฺกุ
 ลฺลัน, ลียา โน จิตตสมฺกุลฺลันฯ

เตรสสินุทริยา จิตตสหกโนฯ อฏฐสินุทริยา โน จิตตสหกโนฯ ชีวิตินุทริยํ สียา จิตตสหก,
 สียา โน จิตตสหกฯ เตรสสินุทริยา จิตตานุปริวตติโนฯ อฏฐสินุทริยา โน จิตตานุปริวตติโนฯ ชี
 วิตินุทริยํ สียา จิตตานุปริวตติ, สียา โน จิตตานุปริวตติฯ

เตรสินทริยา จิตตสํสกุลฺลสมุฏฺฐานาฯ อภูลฺลินทริยา โน จิตตสํสกุลฺลสมุฏฺฐานาฯ ชีวิตินท
 ริยํ สียา จิตตสํสกุลฺลสมุฏฺฐานํ, สียา โน จิตตสํสกุลฺลสมุฏฺฐานํฯ เตรสินทริยา จิตตสํสกุลฺลสมุ
 ฏฺฐานสทฺทโนฯ อภูลฺลินทริยา โน จิตตสํสกุลฺลสมุฏฺฐานสทฺทโนฯ ชีวิตินทริยํ สียา จิตตสํสกุ
 ลฺลสมุฏฺฐานสทฺท, สียา โน จิตตสํสกุลฺลสมุฏฺฐานสทฺทฯ เตรสินทริยา จิตตสํสกุลฺลสมุฏฺฐานานุป
 ริวตติโนฯ อภูลฺลินทริยา โน จิตตสํสกุลฺลสมุฏฺฐานานุปริวตติโนฯ ชีวิตินทริยํ สียา จิตตสํสกุ
 ลฺลสมุฏฺฐานานุปริวตติ , สียา โน จิตตสํสกุลฺลสมุฏฺฐานานุปริวตติฯ จ อิทฺทริยา อชฺฌมตติกาฯ
 โสฬสสินทริยา พาหิราฯ

สตติษฺฐุริยา อุปาทาฯ จุทฺทสฺสึษฺฐุริยา โน อุปาทาฯ ชีวิตฺติษฺฐุริยํ สฺสียา อุปาทา, สฺสียา โน อุปาทาฯ นวฺวิษฺฐุริยา อุปาทิสฺสึนาฯ จตฺตาริสฺฐุริยา อนฺนุปาทิสฺสึนาฯ นวฺวิษฺฐุริยา สฺสียา อุปาทิสฺสึนา, สฺสียา อนฺนุปาทิสฺสึนาฯ โน อุปาทานาฯ ทสฺสึษฺฐุริยา อุปาทานิสฺสึยาฯ ตีณิสฺฐุริยา อนฺนุปาทานิสฺสึยาฯ นวฺวิษฺฐุริยา สฺสียา อุปาทานิสฺสึยา, สฺสียา อนฺนุปาทานิสฺสึยาฯ โสฬสฺสึษฺฐุริยา อุปาทานวิปฺปยุตฺตาฯ จ อฺนุทฺธิยา สฺสียา อุปาทานสฺสึยุตฺตา, สฺสียา อุปาทานวิปฺปยุตฺตาฯ ทสฺสึษฺฐุริยา น วตฺตพฺพา – “อุปาทานา เจว อุปาทานิสฺสึยา จา”ติ, อุปาทานิสฺสึยา เจว โน จ อุปาทานาฯ ตีณิสฺฐุริยา น วตฺตพฺพา – “อุปาทานา เจว อุปาทานิสฺสึยา จา”ติปิ, “อุปาทานิสฺสึยา เจว โน จ อุปาทานา”ติปิฯ นวฺวิษฺฐุริยา น วตฺตพฺพา – “อุปาทานา เจว อุปาทานิสฺสึยา จา”ติ, สฺสียา อุปาทานิสฺสึยา เจว โน จ อุปาทานาฯ ทสฺสึษฺฐุริยา สฺสียา อุปาทานิสฺสึยา เจว โน จ อุปาทานา, สฺสียา น วตฺตพฺพา – “อุปาทานิสฺสึยา เจว โน จ อุปาทานา”ติฯ

โสฬสสินุทริยา น วตตพฺพา – “อุปาทานา เจว อุปาทานสมปยุตฺตา จา”ติปิ, “อุปาทานสมปยุตฺตา เจว โน จ อุปาทานา”ติปิฯ จ อินฺทริยา น วตตพฺพา – “อุปาทานา เจว อุปาทานสมปยุตฺตา จา”ติ, สียา อุปาทานสมปยุตฺตา เจว โน จ อุปาทานา, สียา น วตตพฺพา – “อุปาทานสมปยุตฺตา เจว โน จ อุปาทานา”ติฯ ทสินุทริยา อุปาทานวิปฺปยุตฺตอุปาทานิยาฯ ตีณินฺทริยา อุปาทานวิปฺปยุตฺตอุปาทานิยาฯ ตีณินฺทริยา สียา อุปาทานวิปฺปยุตฺตอุปาทานิยา, สียา อุปาทานวิปฺปยุตฺตอุปาทานิยาฯ จ อินฺทริยา สียา อุปาทานวิปฺปยุตฺตอุปาทานิยา, สียา อุปาทานวิปฺปยุตฺตอุปาทานิยา, สียา น วตตพฺพา – “อุปาทานวิปฺปยุตฺตอุปาทานิยา”ติปิ, “อุปาทานวิปฺปยุตฺตอุปาทานิยา”ติปิฯ

โน กิเลสฯ ทสินฺทริยา สํกิลสิกาฯ ตีณินฺทริยา อสํกิลสิกาฯ นวินฺทริยา สียา สํกิลสิกา, สียา อสํกิลสิกาฯ ปนฺนรสินฺทริยา อสํกิลฺลฺลาฯ โทมนสสินฺทริยํ สํกิลฺลฺลํฯ ฉ อินฺทริยา สียา สํกิลฺลฺลา, สียา อสํกิลฺลฺลาฯ ปนฺนรสินฺทริยา กิเลสวปฺปยุตฺตาฯ โทมนสสินฺทริยํ กิเลสสมฺปยุตฺตํฯ ฉ อินฺทริยา สียา กิเลสสมฺปยุตฺตา, สียา กิเลสวปฺปยุตฺตาฯ ทสินฺทริยา น วตฺตพฺพา – “กิเลสา เจว สํกิลสิกา จา”ติ, สํกิลสิกา เจว โน จ กิเลสฯ ตีณินฺทริยา น วตฺตพฺพา – “กิเลสา เจว สํกิลสิกา จา”ติปิ, “สํกิลสิกา เจว โน จ กิเลสา”ติปิฯ นวินฺทริยา น วตฺตพ

พา – “กิเลสา เจว สักกิลลิกา จา”ติ, สียา สักกิลลิกา เจว โน จ กิเลสา, สียา น วตตพพา – “สักกิลลิกา เจว โน จ กิเลสา”ติฯ

ปนฺนรสินฺหุริยา น วตตพพา – “กิเลสา เจว สักกิลลิกา จา”ติปิ, “สักกิลลิกา เจว โน จ กิเลสา”ติปิฯ โทมนสฺสินฺหุริยํ น วตตพพํ – “กิเลสํ เจว สักกิลลิกญฺจา”ติ, สักกิลลิกญฺเจว โน จ กิเลสํ จ ฉินฺหุริยา น วตตพพา – “กิเลสา เจว สักกิลลิกา จา”ติ, สียา สักกิลลิกา เจว โน จ กิเลสา, สียา น วตตพพา – “สักกิลลิกา เจว โน จ กิเลสา”ติฯ

ปนฺนรสินฺหุริยา น วตตพพา – “กิเลสา เจว กิเลสสมฺปยุตฺตา จา”ติปิ, “กิเลสสมฺปยุตฺตา เจว โน จ กิเลสา”ติปิฯ โทมนสฺสินฺหุริยํ น วตตพพํ – “กิเลสํ เจว กิเลสสมฺปยุตฺตญฺจา”ติ, กิเลสสมฺปยุตฺตญฺเจว โน จ กิเลสํ จ ฉินฺหุริยา น วตตพพา – “กิเลสา เจว กิเลสสมฺปยุตฺตา จา”ติ, สียา กิเลสสมฺปยุตฺตา เจว โน จ กิเลสา, สียา น วตตพพา – “กิเลสสมฺปยุตฺตา เจว โน จ กิเลสา”ติฯ นวินฺหุริยา กิเลสวิปฺปยุตฺตสักกิลลิกาฯ ตีณินฺหุริยา กิเลสวิปฺปยุตฺตอํสักกิลลิกาฯ โทมนสฺสินฺหุริยํ น วตตพพํ – “กิเลสวิปฺปยุตฺตสักกิลลิก”นฺติปิ, “กิเลสวิปฺปยุตฺตอํสักกิลลิก”นฺติปิฯ ตีณินฺหุริยา สียา กิเลสวิปฺปยุตฺตสักกิลลิกา, สียา กิเลสวิปฺปยุตฺตอํสักกิลลิกาฯ จ ฉินฺหุริยา สียา กิเลสวิปฺปยุตฺตสักกิลลิกา, สียา กิเลสวิปฺปยุตฺตอํสักกิลลิกา, สียา น วตตพพา – “กิเลสวิปฺปยุตฺตสักกิลลิกา”ติปิ, “กิเลสวิปฺปยุตฺตอํสักกิลลิกา”ติปิฯ

ปนฺนรสินฺหุริยา น ทสฺสเนน ปหาตพพาฯ สตฺติณฺหุริยา สียา ทสฺสเนน ปหาตพพา, สียา น ทสฺสเนน ปหาตพพาฯ ปนฺนรสินฺหุริยา น ภาวนาย ปหาตพพาฯ สตฺติณฺหุริยา สียา ภาวนาย ปหาตพพา, สียา น ภาวนาย ปหาตพพาฯ ปนฺนรสินฺหุริยา น ทสฺสเนน ปหาตพพเหตุกาฯ สตฺติณฺหุริยา สียา ทสฺสเนน ปหาตพพเหตุกา, สียา น ทสฺสเนน ปหาตพพเหตุกาฯ ปนฺนรสินฺหุริยา น ภาวนาย ปหาตพพเหตุกาฯ สตฺติณฺหุริยา สียา ภาวนาย ปหาตพพเหตุกา, สียา น ภาวนาย ปหาตพพเหตุกาฯ

นวินฺหุริยา อวิตกฺกาฯ โทมนสฺสินฺหุริยํ สวิตกฺกํฯ ทฺวาทสินฺหุริยา สียา สวิตกฺกา, สียา อวิตกฺกาฯ นวินฺหุริยา อวิจารฯ โทมนสฺสินฺหุริยํ สวิจารํฯ ทฺวาทสินฺหุริยา สียา สวิจารฯ, สียา อวิจารฯ เอกาทสินฺหุริยา อปฺปิตฺกาฯ เอกาทสินฺหุริยา สียา สปปิตฺกา, สียา อปฺปิตฺกาฯ เอกาทสินฺหุริยา น ปิตฺติสหคฺตาฯ เอกาทสินฺหุริยา สียา ปิตฺติสหคฺตา, สียา น ปิตฺติสหคฺตาฯ ทฺวาทสินฺหุริยา น สุขสหคฺตาฯ ทสินฺหุริยา สียา สุขสหคฺตา, สียา น สุขสหคฺตาฯ ทฺวาทสินฺหุริยา น อุเปกฺขาสหคฺตาฯ ทสินฺหุริยา สียา อุเปกฺขาสหคฺตา, สียา น อุเปกฺขาสหคฺตาฯ

ทสินฺหุริยา กามาวจราฯ ตีณินฺหุริยา น กามาวจราฯ นวินฺหุริยา สียา กามาวจรา, สียา น กามาวจราฯ เตรสินฺหุริยา น รูปาวจราฯ นวินฺหุริยา สียา รูปาวจรา, สียา น รูปาวจราฯ จฺจทสินฺหุริยา น อรูปาวจราฯ อฏฺฐินฺหุริยา สียา อรูปาวจรา, สียา น อรูปาวจราฯ ทสินฺหุริยา ปริยาปนฺนาฯ ตีณินฺหุริยา อปฺริยาปนฺนาฯ นวินฺหุริยา สียา ปริยาปนฺนา, สียา อปฺริยาปนฺนาฯ เอกาทสินฺหุริยา อนินฺยยานิกาฯ อนนฺถญฺญาตณฺณสฺสามิตินฺหุริยํ นิยนฺยานิกํฯ ทสินฺหุริยา สียา นิยนฺยานิกา, สียา อนินฺยยานิกาฯ ทสินฺหุริยา อนินฺยตาฯ อนนฺถญฺญาตณฺณสฺสามิตินฺหุริยํ นิยตํฯ เอกาทสินฺหุริยา สียา นิยตา, สียา อนินฺยตาฯ ทสินฺหุริยา สอฺตฺตราฯ ตีณินฺหุริยา อนฺตฺตราฯ นวินฺหุริยา สียา สอฺตฺตรา, สียา อนฺตฺตราฯ ปนฺนรสินฺหุริยา อรณฺาฯ โทมนสฺสินฺหุริยํ สรณํฯ จ ฉินฺหุริยา สียา สรณฯ, สียา อรณฺาติฯ

อินทรีวิทยวิภังค นิภูลิต๑

๖. ปฏิจลสมุปปาตวิภังค

๑. สุตตนต์ถาขณีย

๒๒๕. อวิชาปจยา สงขาร, สงขารปจยา วิญญาน, วิญญานปจยา นามรูป, นามรูปปจยา สฬายตน์, สฬายตน์ปจยา ผโสส, ผโสสปจยา เวทนา, เวทนาปจยา ตณหา, ตณหาปจยา อุปาทน, อุปาทนปจยา ภโว, ภวปจยาชาติ, ชาติปจยา ชรามรณ โสกปริเทวทุกขโทมนสสุปายาสา สมภวนติฯ เอวเมตสส เกวลสส ทุกขกขณสส สมุทโย โหติฯ

๒๒๖. ตตถ กตมา อวิชา? ทุกเข อญญาน, ทุกขสมุทเย อญญาน, ทุกขนิโรธอญญาน, ทุกขนิโรธคามินียา ปฏิปทาย อญญาน – อย์ วุจจติ “อวิชา”ฯ

ตตถ กตเม อวิชาปจยา สงขาร? ปุณญาสังขาร, อปุณญาสังขาร, อาเนยาสังขาร, กายสังขาร, วจีสังขาร, จิตตสังขาร

ตตถ กตโม ปุณญาสังขาร? กุสลา เจตนา กามาวจรา รูปาวจรา ทานมยา สීමมยา ภาวนามยา – อย์ วุจจติ “ปุณญาสังขาร”ฯ

ตตถ กตโม อปุณญาสังขาร? อกุสลา เจตนา กามาวจรา – อย์ วุจจติ “อปุณญาสังขาร”ฯ

ตตถ กตโม อาเนยาสังขาร? กุสลา เจตนา อรูปาวจรา – อย์ วุจจติ “อาเนยาสังขาร”ฯ

ตตถ กตโม กายสังขาร? กายสเบเจตนา กายสังขาร, วจีสเบเจตนา วจีสังขาร, มโนสเบเจตนา จิตตสังขารฯ อิมะ วุจจติ “อวิชาปจยา สงขาร”ฯ

๒๒๗. ตตถ กตมํ สงขารปจยา วิญญาน? จกขวิญญาน, โสตวิญญาน, ฆานวิญญาน, ชิวหาวิญญาน, กายวิญญาน, มโนวิญญาน – อิทํ วุจจติ “สงขารปจยา วิญญาน”ฯ

๒๒๘. ตตถ กตมํ วิญญานปจยา นามรูป? อตถิ นาม, อตถิ รูปฯ ตตถ กตมํ นาม? เวทนามกขโนธ, สณญามกขโนธ, สงขารกขโนธ – อิทํ วุจจติ “นาม”ฯ ตตถ กตมํ รูป? จตตารโ มหากุตา, จตุนนญจ มหากุตานํ อุปาทาย รูป – อิทํ วุจจติ “รูป”ฯ อิติ อิทญจ นาม, อิทญจ รูปฯ อิทํ วุจจติ “วิญญานปจยา นามรูป”ฯ

๒๒๙. ตตถ กตมํ นามรูปปจยา สฬายตน์? จกขายตน์, โสตายตน์, ฆานายตน์, ชิวหายตน์, กายายตน์, มนายตน์ – อิทํ วุจจติ “นามรูปปจยา สฬายตน์”ฯ

๒๓๐. ตตถ กตโม สฬายตน์ปจยา ผโสส? จกขสมผโสส โสตสมผโสส ฆานสมผโสส ชิวหาสมผโสส กายสมผโสส มโนสมผโสส – อย์ วุจจติ “สฬายตน์ปจยา ผโสส”ฯ

๒๓๑. ตตถ กตมา ผสสปลจยา เวทนา? จกขุสมผสสชา เวทนา, โสตสมผสสชา เวทนา, ขานสมผสสชา เวทนา, ขิวหาสมผสสชา เวทนา, กายสมผสสชา เวทนา, มโนสมผสสชา เวทนา – อัย วุจจติ “ผสสปลจยา เวทนา”ฯ

๒๓๒. ตตถ กตมา เวทนาปลจยา ตณหา? รูปตณหา, สททตณหา, คนธตณหา, รสตณหา, โผฏฐัพพตณหา, ฌมมตณหา – อัย วุจจติ “เวทนาปลจยา ตณหา”ฯ

๒๓๓. ตตถ กตมํ ตณหาปลจยา อุปาทานํ? กามุปาทานํ, ทิฏฐุปาทานํ, สीलพพตูปาทานํ, อตตวาหูปาทานํ – อิทํ วุจจติ “ตณหาปลจยา อุปาทานํ”ฯ

๒๓๔. ตตถ กตโม อุปาทานปลจยา ภโว? ภโว ทวิเรน – อตถิ กมมภโว, อตถิ อุปปตติภโวฯ ตตถ กตโม กมมภโว? ปญญากิสังขาโร, อปญญากิสังขาโร, อาเนญซากิสังขาโร – อัย วุจจติ “กมมภโว”ฯ สพพมปิ ภวคามิกมมํ กมมภโวฯ

ตตถ กตโม อุปปตติภโว? กามภโว, รูปภโว, อรูปภโว, สญญากภโว, อสญญากภโว, เนวสญญานาสญญากภโว, เอกโวการภโว, จตโวการภโว, ปญจโวการภโว – อัย วุจจติ “อุปปตติภโว”ฯ อิติ อยญจ กมมภโว, อยญจ อุปปตติภโวฯ อัย วุจจติ “อุปาทานปลจยา ภโว”ฯ

๒๓๕. ตตถ กตมา ภวปลจยา ชาติ? ยา เตสํ เตสํ สตตานํ ตมहि ตมहि สตตนิกาเย ชาติ สญชาติ โอภกนฺติ อภินิพพตติ, ขนฺธานํ ปาตกาโว , आयदनानं पण्डिताः – อัย วุจจติ “ภวปลจยา ชาติ”ฯ

๒๓๖. ตตถ กตมํ ชาติปลจยา ชรามรณํ? อตถิ ชรา, อตถิ มรณํฯ ตตถ กตมา ชรา? ยา เตสํ เตสํ สตตานํ ตมहि ตมहि สตตนิกาเย ชรา ชีรณตา ขณฺฑิจจํ ปาลิจจํ วลิตตจตา आयुโน सहानि อินฺทฺริยานํ ปริปาโก – อัย วุจจติ “ชรา”ฯ

ตตถ กตมํ มรณํ? ยา เตสํ เตสํ สตตานํ ตมฺหา ตมฺหา สตตนิกาเย จติ จวนตา เกโท อนฺตรธานํ มจฺจ มรณํ กาลกิริยา [\[กาลกิริยา \(ก.\)\]](#) ขนฺธานํ เกโท กเพฺวรสฺส นิเกชโป ชีวิตินฺทฺริยสฺสปลเจจโท – อิทํ วุจจติ “มรณํ”ฯ อิติ อยญจ ชรา, อิทญจ มรณํฯ อิทํ วุจจติ “ชาติปลจยา ชรามรณํ”ฯ

๒๓๗. ตตถ กตโม โสโก? ญาติพยสเนน วา ผุฏฺฐสฺส, โภคพยสเนน วา ผุฏฺฐสฺส, โรคพยสเนน วา ผุฏฺฐสฺส, สीलพยสเนน วา ผุฏฺฐสฺส, ทิฏฺฐิพยสเนน วา ผุฏฺฐสฺส, อญฺญตรณญฺตเรน พยสเนน สมนฺนาคตสฺส, อญฺญตรณญฺตเรน ทกขชฺเมมน ผุฏฺฐสฺส โสโก โสจนา โสจิตตํ อโนตฺตโสโก อโนตฺตปริโสโก เจตโส ปริขุณฺณายนา โทมนสฺส โสกสลฺลํ – อัย วุจจติ “โสโก”ฯ

๒๓๘. ตตถ กตโม ปริเทโว? ญาติพยสเนน วา ผุฏฺฐสฺส, โภคพยสเนน วา ผุฏฺฐสฺส, โรคพยสเนน วา ผุฏฺฐสฺส, สीलพยสเนน วา ผุฏฺฐสฺส, ทิฏฺฐิพยสเนน วา ผุฏฺฐสฺส, อญฺญตรณญฺตเรน พยสเนน สมนฺนาคตสฺส, อญฺญตรณญฺตเรน ทกขชฺเมมน ผุฏฺฐสฺส อาเทโว ปริเทโว อาเทวนา ปริเทวนา อาเทเวตฺตํ ปริเทเวตฺตํ วาจา ปลาโป วิปฺปลาโป ลาลโปปฺป ลาลปฺปนา ลาลปฺปิตตํ – อัย วุจจติ ปริเทโว”ฯ

๒๓๙. ตตถ กตมํ ทุกขํ? ยํ กายิกํ อสาดํ กายิกํ ทุกขํ กายสมผัสสขํ อสาดํ ทุกขํ เวท ยิตํ กายสมผัสสชา อสาดา ทุกขา เวทนา – อิทํ วุจจติ “ทุกข”ํ

๒๔๐. ตตถ กตมํ โทมนสฺสํ? ยํ เจตสิกํ อสาดํ, เจตสิกํ ทุกขํ, เจโตสมผัสสขํ อสาดํ ทุก ขํ เวทยิตํ, เจโตสมผัสสชา อสาดา ทุกขา เวทนา – อิทํ วุจจติ “โทมนสฺส”ํ

๒๔๑. ตตถ กตโม อุปายาโส? ญาดิพยสเนน วา ผุฏฺฐสฺส, โภคพยสเนน วา ผุฏฺฐสฺส, โรคพยสเนน วา ผุฏฺฐสฺส, สึลพยสเนน วา ผุฏฺฐสฺส, ทิฏฺฐิพยสเนน วา ผุฏฺฐสฺส, อญญตรณญตเรน พยสเนน สมณฺนาคตสฺส, อญญตรณญตเรน ทุกขธมฺเมน ผุฏฺฐสฺส อา ยาสो อุปายาโส อายาสิตตตํ อุปายาสิตตตํ – อयํ วุจจติ “อุปายาโส”ํ

๒๔๒. เอเวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกขกฺขนฺธสฺส สมฺทโย โหติติ, เอเวเมตสฺส เกวลสฺส ทุก ขกฺขนฺธสฺส สงฺคติ โหติ, สมาคโม โหติ, สโมธานํ โหติ, ปาตุภาโว โหติฯ เตน วุจจติ “เอเว เมตสฺส เกวลสฺส ทุกขกฺขนฺธสฺส สมฺทโย โหติ”ติฯ

สฺตฺตฺตฺตภาชนียํ

๒. อภิธมฺมภาชนียํ

๑. ปจฺจยจตฺตกํ

๒๔๓. อวิขฺชาปจฺจยา สงฺขารो, สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ, วิญฺญาณปจฺจยา นามํ, นาม ปจฺจยา จญฺจายตฺนํ, จญฺจายตฺนปจฺจยา ผโสส, ผสฺสปจฺจยา เวทนา, เวทนาปจฺจยา ตณฺหา, ตณฺหาปจฺจยา อุปาทานํ, อุปาทานปจฺจยา ภโว, ภวปจฺจยา ชาติ, ชาติปจฺจยา ชรามรณํฯ เอเวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกขกฺขนฺธสฺส สมฺทโย โหติฯ

อวิขฺชาปจฺจยา สงฺขารो, สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ, วิญฺญาณปจฺจยา นามํ, นามปจฺจยา ผโสส, ผสฺสปจฺจยา เวทนา, เวทนาปจฺจยา ตณฺหา, ตณฺหาปจฺจยา อุปาทานํ, อุปาทานปจฺจ ยา ภโว, ภวปจฺจยา ชาติ, ชาติปจฺจยา ชรามรณํฯ เอเวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกขกฺขนฺธสฺส สมฺท โย โหติฯ

อวิขฺชาปจฺจยา สงฺขารो, สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ, วิญฺญาณปจฺจยา นามรูปํ, นา มรูปปจฺจยา จญฺจายตฺนํ, จญฺจายตฺนปจฺจยา ผโสส, ผสฺสปจฺจยา เวทนา, เวทนาปจฺจยา ตณฺหา, ตณฺหาปจฺจยา อุปาทานํ, อุปาทานปจฺจยา ภโว, ภวปจฺจยา ชาติ, ชาติปจฺจยา ชรา มรณํฯ เอเวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกขกฺขนฺธสฺส สมฺทโย โหติฯ

อวิขฺชาปจฺจยา สงฺขารอ, สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ, วิญฺญาณปจฺจยา นามรูปํ, นา มรูปปจฺจยา สฬายตฺนํ, จญฺจายตฺนปจฺจยา ผโสส, ผสฺสปจฺจยา เวทนา, เวทนาปจฺจยา ตณฺหา, ตณฺหาปจฺจยา อุปาทานํ, อุปาทานปจฺจยา ภโว, ภวปจฺจยา ชาติ, ชาติปจฺจยา ชรา มรณํฯ เอเวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกขกฺขนฺธสฺส สมฺทโย โหติฯ

ปจฺจยจตฺตกํ

๒. เหตุจตฺตกํ

อณฺณมณฺญจตฺกัฯ

มาติกา

๒๔๗. สงฺขารปจฺจยา อวิชฺชา...เป.... วิญฺญาณปจฺจยา อวิชฺชา...เป.... นามปจฺจยา อวิชฺชา...เป.... จฺญฺลฺลายตฺนปจฺจยา อวิชฺชา...เป.... ผสฺสปจฺจยา อวิชฺชา...เป.... เวทนาปจฺจยา อวิชฺชา...เป.... ตณฺหาปจฺจยา อวิชฺชา...เป.... อุปาทานปจฺจยา อวิชฺชา...เป.... อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขารโ, สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ, วิญฺญาณปจฺจยา นามํ, นามปจฺจยา จฺญฺลฺลายตฺนํ, จฺญฺลฺลายตฺนปจฺจยา ผโสส, ผสฺสปจฺจยา เวทนา, เวทนาปจฺจยา ตณฺหา, ตณฺหาปจฺจยา อุปาทานํ, อุปาทานปจฺจยา ภโว, ภวปจฺจยา ชาติ, ชาติปจฺจยา ชรามรณํฯ เหวเมตสฺส เหวลสฺส ทฺกขกฺขนฺธสฺส สมฺทโย โหติฯ

มาติกาฯ

๕. ปจฺจยจตฺกั

๒๔๘. กตเม ฐมา อกฺสลา? ยสฺมี สมเย อกฺสลํ จิตฺตํ อุปฺปนํ โหติ โสมนสฺสสฺสทคฺตํ ทิฏฺฐิคฺตสมฺปยุตฺตํ รูปารมฺมณํ วั สทฺทการมฺมณํ วั คนฺธารมฺมณํ วั รสารมฺมณํ วั โผฏฺฐพฺพารมฺมณํ วั ฐมารมฺมณํ วั ยํ ยํ วั ปนารพฺภ, ตสฺมี สมเย อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขารโ, สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ, วิญฺญาณปจฺจยา นามํ, นามปจฺจยา จฺญฺลฺลายตฺนํ, จฺญฺลฺลายตฺนปจฺจยา ผโสส, ผสฺสปจฺจยา เวทนา, เวทนาปจฺจยา ตณฺหา, ตณฺหาปจฺจยา อุปาทานํ, อุปาทานปจฺจยา ภโว, ภวปจฺจยา ชาติ, ชาติปจฺจยา ชรามรณํฯ เหวเมตสฺส เหวลสฺส ทฺกขกฺขนฺธสฺส สมฺทโย โหติฯ

๒๔๙. ตตฺถ กตมา อวิชฺชา? ยํ อณฺญาณํ อทสฺสนํ...เป.... อวิชฺชาลงคิ โมโห อกฺสลมฺลํ – อยํ วุจฺจติ “อวิชฺชา”ฯ

ตตฺถ กตโม อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขารโ? ยา เจตนา สเบฺจตนา สเบฺจตยิตตฺตํ [เจตยิตตฺตํ (สี. ก.)] – อยํ วุจฺจติ “อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขารโ”ฯ

ตตฺถ กตมํ สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ? ยํ จิตฺตํ มโน มานสํ ททยํ ปณฺทรํ มโน มนายตฺนํ มนินฺทริยํ วิญฺญาณํ วิญฺญาณกฺขนฺธ ตชฺชามโนวิญฺญาณธาท – อิทํ วุจฺจติ “สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ”ฯ

ตตฺถ กตมํ วิญฺญาณปจฺจยา นามํ? เวทนากฺขนฺธ, สณฺญา กฺขนฺธ, สงฺขารกฺขนฺธ – อิทํ วุจฺจติ “วิญฺญาณปจฺจยา นามํ”ฯ

ตตฺถ กตมํ นามปจฺจยา จฺญฺลฺลายตฺนํ? ยํ จิตฺตํ มโน มานสํ ททยํ ปณฺทรํ มโน มนายตฺนํ มนินฺทริยํ วิญฺญาณํ วิญฺญาณกฺขนฺธ ตชฺชามโนวิญฺญาณธาท – อิทํ วุจฺจติ “นามปจฺจยา จฺญฺลฺลายตฺนํ”ฯ

ตตฺถ กตโม จฺญฺลฺลายตฺนปจฺจยา ผโสส? โย ผโสส ผุสนา สมฺผุสนา สมฺผุสสิตตฺตํ – อยํ วุจฺจติ “จฺญฺลฺลายตฺนปจฺจยา ผโสส”ฯ

ตตถ กตมา ผสสปลจยา เวทนา? ยํ เจตสิกํ สาตํ เจตสิกํ สุขํ เจโตสมผสสขํ สาตํ สุขํ เวทยิตํ เจโตสมผสสชา สาตา สุขา เวทนา – อयํ วุจจติ “ผสสปลจยา เวทนา”ฯ

ตตถ กตมา เวทนาปลจยา ตณฺหา? โย ราโค สาราโค อนฺนโย อนฺโรโร นนฺที นนฺทิรา โค จิตฺตสฺส สาราโค – อยํ วุจจติ “เวทนาปลจยา ตณฺหา”ฯ

ตตถ กตมํ ตณฺหาปลจยา อุปาทานํ? ยา ทิฏฺฐิ ทิฏฺฐิคตํ ทิฏฺฐิคหนํ ทิฏฺฐิกนฺตาโร ทิฏฺฐิวิสุกายิกํ ทิฏฺฐิวิปฺพนทิตํ ทิฏฺฐิสํโยชนํ คาโห ปตฺติฏฺฐาโห อภินิเวโส ปรามาโส กุมฺมโคคฺค มิจฺฉาปโล มิจฺฉตฺตํ ติตฺถายตฺนํ วิปริยาสคฺคาโห [วิปริยาสคฺคาโห (พหุสฺ)] – อิทํ วุจจติ “ตณฺหาปลจยา อุปาทานํ”ฯ

ตตถ กตโม อุปาทานปลจยา ภโว? ฐฺเปตฺวา อุปาทานํ, เวทนากฺขโนธฺ สญฺญากฺขโนธฺ สงฺขารกฺขโนธฺ วิญฺญานกฺขโนธฺ – อยํ วุจจติ “อุปาทานปลจยา ภโว”ฯ

ตตถ กตมา ภวปลจยา ชาตี? ยา เตสํ เตสํ ฐมฺมานํ ชาตี สญฺชาตี นิพฺพตฺติ อภินิพฺพตฺติ ปาตฺภาโว – อยํ วุจจติ “ภวปลจยา ชาตี”ฯ

ตตถ กตมํ ชาตีปลจยา ชรามรณํ? อตฺถิ ชรา, อตฺถิ มรณํฯ ตตถ กตมา ชรา? ยา เตสํ เตสํ ฐมฺมานํ ชรา ชรีรณตา आयโน สํหานิ – อยํ วุจจติ “ชรา”ฯ ตตถ กตมํ มรณํ? โย เตสํ เตสํ ฐมฺมานํ ขโย วโย เกโท ปริเกโท อนิจฺจตา อนฺตรธานํ – อิทํ วุจจติ “มรณํ”ฯ อิติ อยญฺจ ชรา, อิทญฺจ มรณํฯ อิทํ วุจจติ “ชาตีปลจยา ชรามรณํ”ฯ

เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมฺทโย โหตีติฯ เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สงฺคตฺติ โหติ, สมาคโม โหติ, สโมธานํ โหติ, ปาตฺภาโว โหติฯ เตน วุจจติ “เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมฺทโย โหตี”ติฯ

๒๕๐. ตสฺมี สมเย อวิชฺชาปลจยา สงฺขารो, สงฺขารปลจยา วิญฺญาณํ, วิญฺญาณปลจยา นามํ, นามปลจยา ผโสส, ผสสปลจยา เวทนา, เวทนาปลจยา ตณฺหา, ตณฺหาปลจยา อุปาทานํ, อุปาทานปลจยา ภโว, ภวปลจยา ชาตี, ชาตีปลจยา ชรามรณํฯ เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมฺทโย โหติฯ

๒๕๑. ตตถ กตมา อวิชฺชา? ยํ อญฺญาณํ อทฺสสนํ...เป.... อวิชฺชาลงคิ โมโห อกุสลมฺลํ – อยํ วุจจติ “อวิชฺชา”ฯ

ตตถ กตโม อวิชฺชาปลจยา สงฺขารो? ยา เจตนา สเบฺจตนา สเบฺจตยิตตฺตํ – อยํ วุจจติ “อวิชฺชาปลจยา สงฺขารอ”ฯ

ตตถ กตมํ สงฺขารปลจยา วิญฺญาณํ? ยํ จิตฺตํ มโน มานสํ...เป.... ตชฺชามโนวิญฺญาณธฺาตฺ – อิทํ วุจจติ “สงฺขารปลจยา วิญฺญาณํ”ฯ

ตตถ กตมํ วิญฺญาณปลจยา นามํ? เวทนากฺขโนธฺ, สญฺญากฺขโนธฺ, สงฺขารกฺขโนธฺ – อิทํ วุจจติ “วิญฺญาณปลจยา นามํ”ฯ

นามปจฺจยา ผโสสตีฯ ตตถ กตมํ นามํ? ฐเปตฺวา ผสฺสํ, เวทนาภฺขโนธฺ สณฺญาภฺขโนธฺ
สงฺขารภฺขโนธฺ วิญญานภฺขโนธฺ – อิทํ วุจฺจติ “นามํ”ฯ

ตตถ กตโม นามปจฺจยา ผโสส? โย ผโสส ผุสนา สมฺผุสนา สมฺผุสฺสิตตตํ – อຍံ วุจฺจติ
“นามปจฺจยา ผโสส”...เป.... เตन วุจฺจติ “เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขภฺขนุสฺส สมฺทโย
โหติ”ติฯ

ตสฺมี สมเย อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขาร໌, สงฺขารปจฺจยา วิญญาน໌, วิญญานปจฺจยา นามรูป໌
, นามรูปปจฺจยา จณฺฐายตນ໌, จณฺฐายตນปจฺจยา ผโสส, ผสฺสปจฺจยา เวทนา, เวทนาปจฺจยา
ตณฺหา, ตณฺหาปจฺจยา อุปาຫນ໌, อุปาຫນปจฺจยา ภา໌, ภาปจฺจยา ชาติ໌ , ชาติปจฺจยา ชรา
มรณ໌ฯ เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขภฺขนุสฺส สมฺทโย โหติฯ

๒๕๓. ตตถ กตมา อวิชฺชา? ยံ อญฺญาน໌ อทสฺสน໌...เป.... อวิชฺชาลงค໌ โມ໌โห อกุສ
มูล໌ – อຍံ วุจฺจติ “อวิชฺชา”ฯ

ตตถ กตโม อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขาร໌? ยา เจตนา สเบจตนา สเบจตยิตตตํ – อຍံ วุจฺจติ
“อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขาร໌”ฯ

ตตถ กตมํ สงฺขารปจฺจยา วิญญาน໌? ยံ จิตต໌ มโน มานส໌...เป.... ตชฺชามโนวิญญาน
ธာต໌ – อิทํ วุจฺจติ “สงฺขารปจฺจยา วิญญาน໌”ฯ

ตตถ กตมํ วิญญานปจฺจยา นามรูป໌? อตฺถิ นาม໌, อตฺถิ รูป໌ฯ ตตถ กตมํ นาม໌? เวทนาภฺข
โนธ໌, สณฺญาภฺขโนธ໌, สงฺขารภฺขโนธ໌ – อิทํ วุจฺจติ “นาม໌”ฯ ตตถ กตมํ รูป໌? จกฺขายตນสฺส อุ
ปจ໌โย, โสတယตນสฺส อุปจ໌โย, ฆานายตນสฺส อุปจ໌โย, ฆว໌หယตນสฺส อุปจ໌โย, กายายตນสฺส
อุปจ໌โย, ยံ วา ปนณฺณมฺปิ อตฺถิ รูป໌ จิตตช໌ จิตตເຫຕ໌ก໌ จิตตสม္မူຫລານ໌ – อิทํ วุจฺจติ “รูป໌”ฯ อิติ
อิทญจ นาม໌, อิทญจ รูป໌ฯ อิทํ วุจฺจติ “วิญญานปจฺจยา นามรูป໌”ฯ

นามรูปปจฺจยา จณฺฐายตນนฺတ໌ฯ อตฺถิ นาม໌, อตฺถิ รูป໌ฯ ตตถ กตมํ นาม໌? เวทนาภฺขโนธ໌,
สณฺญาภฺขโนธ໌, สงฺขารภฺขโนธ໌ – อิทํ วุจฺจติ “นาม໌”ฯ ตตถ กตมํ รูป໌? ยံ รูป໌ นิສສາຍ มโนวิญ
ญานธາต໌ วตฺตติ – อิทํ วุจฺจติ “รูป໌”ฯ อิติ อิทญจ นาม໌, อิทญจ รูป໌ฯ อิทํ วุจฺจติ “นามรูป໌”ฯ

ตตถ กตมํ นามรูปปจฺจยา จณฺฐายตນ໌? ยံ จิตต໌ มโน มานส໌...เป.... ตชฺชามโนวิญญาน
ธາต໌ – อิทํ วุจฺจติ “นามรูปปจฺจยา จณฺฐายตນ໌”ฯ

ตตถ กตโม จณฺฐายตນปจฺจยา ผโสส? โย ผโสส ผุสนา สมฺผุสนา สมฺผุสฺสิตตตํ – อຍံ
วุจฺจติ “จณฺฐายตນปจฺจยา ผโสส”...เป.... เตน วุจฺจติ “เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขภฺขนุสฺส
สมฺทโย โหติ”ติฯ

๒๕๔. ตสฺมี สมเย อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขาร໌, สงฺขารปจฺจยา วิญญาน໌, วิญญานปจฺจยา
นามรูป໌, นามรูปปจฺจยา สພ໌ายตນ໌, จณฺฐายตນปจฺจยา ผโสส, ผสฺสปจฺจยา เวทนา, เว
ทนาปจฺจยา ตณฺหา, ตณฺหาปจฺจยา อุปาຫນ໌, อุปาຫນปจฺจยา ภา໌, ภาปจฺจยา ชาติ໌, ชาติ
ปจฺจยา ชรามรณ໌ฯ เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขภฺขนุสฺส สมฺทโย โหติฯ

๒๕๕. ตตถ กตมา อวิชชา? ยํ อญฺเญาณํ อทสฺสนํ...เป.... อวิชชาลงคฺฉิ โมโห อกุสลมฺลํ – อयํ วุจฺจติ “อวิชชา”ฯ

ตตถ กตโม อวิชชาปจฺจยา สงฺขารโ? ยา เจตนา สเบฺจตนา สเบฺจตยิตตตํ – อยํ วุจฺจติ “อวิชชาปจฺจยา สงฺขารโ”ฯ

ตตถ กตมํ สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ? ยํ จิตฺตํ มโน มาณสํ...เป.... ตชฺชามโนวิญฺญาณธาค – อิทํ วุจฺจติ “สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ”ฯ

ตตถ กตมํ วิญฺญาณปจฺจยา นามรูปํ? อตฺถิ นามํ, อตฺถิ รูปํฯ ตตถ กตมํ นามํ? เวทนาภฺขโนธ, สญฺญาภฺขโนธ, สงฺขารภฺขโนธ – อิทํ วุจฺจติ “นาม”ฯ ตตถ กตมํ รูปํ? จกฺขายตฺนสฺส อุปจโย, โสตายตฺนสฺส อุปจโย, ขานายตฺนสฺส อุปจโย, ขิวฺหายตฺนสฺส อุปจโย, กายายตฺนสฺส อุปจโย, ยํ วา ปณฺณมฺปิ อตฺถิ รูปํ จิตฺตขํ จิตฺตเหตุกํ จิตฺตสมฺภูฏานํ – อิทํ วุจฺจติ “รูป”ฯ อิติ อิทญฺจ นามํ, อิทญฺจ รูปํฯ อิทํ วุจฺจติ “วิญฺญาณปจฺจยา นามรูป”ฯ

นามรูปปจฺจยา สฬายตฺนนฺติฯ อตฺถิ นามํ, อตฺถิ รูปํฯ ตตถ กตมํ นามํ? เวทนาภฺขโนธ, สญฺญาภฺขโนธ, สงฺขารภฺขโนธ – อิทํ วุจฺจติ “นาม”ฯ ตตถ กตมํ รูปํ? จตฺตารโ จ มหาภูตา, ยญฺจ รูปํ นิสฺสาย มโนวิญฺญาณธาค วตตติ – อิทํ วุจฺจติ “รูป”ฯ อิติ อิทญฺจ นามํ, อิทญฺจ รูปํฯ อิทํ วุจฺจติ “นามรูป”ฯ

ตตถ กตมํ นามรูปปจฺจยา สฬายตฺนํ? จกฺขายตฺนํ, โสตายตฺนํ, ขานายตฺนํ, ขิวฺหายตฺนํ, กายายตฺนํ, มนายตฺนํ – อิทํ วุจฺจติ “นามรูปปจฺจยา สฬายตฺน”ฯ

ตตถ กตโม จญฺจายตฺนปจฺจยา ผโสส? โย ผโสส ผุสฺนา สมฺผุสฺนา สมฺผุสฺสิตตตํ – อยํ วุจฺจติ “จญฺจายตฺนปจฺจยา ผโสส”...เป.... เตน วุจฺจติ “เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขภฺขนฺธสฺส สมฺทโย โหติ”ติฯ

ปจฺจยจตุกกํฯ

๖. เหตุจตุกกํ

๒๕๖. ตสฺมิ สมเย อวิชชาปจฺจยา สงฺขารโ อวิชชาเหตุโก, สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ สงฺขารเหตุกํ, วิญฺญาณปจฺจยา นามํ วิญฺญาณเหตุกํ, นามปจฺจยา จญฺจายตฺนํ นามเหตุกํ, จญฺจายตฺนปจฺจยา ผโสส จญฺจายตฺนเหตุโก, ผุสฺสปจฺจยา เวทนา ผุสฺสเหตุกา, เวทนาปจฺจยา ตณฺหา เวทนาเหตุกา, ตณฺหาปจฺจยา อุปาทานํ ตณฺหาเหตุกํ; อุปาทานปจฺจยา ภโว, ภวปจฺจยา ชาติ, ชาติปจฺจยา ชรามรณํ ฯ เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขภฺขนฺธสฺส สมฺทโย โหติฯ

๒๕๗. ตตถ กตมา อวิชชา? ยํ อญฺเญาณํ อทสฺสนํ...เป.... อวิชชาลงคฺฉิ โมโห อกุสลมฺลํ – อยํ วุจฺจติ “อวิชชา”ฯ

ตตถ กตโม อวิชชาปจฺจยา สงฺขารโ อวิชชาเหตุโก? ยา เจตนา สเบฺจตนา สเบฺจตยิตตตํ – อยํ วุจฺจติ “อวิชชาปจฺจยา สงฺขารโ อวิชชาเหตุโก”ฯ

ตตถ กตมํ สงฺขารปจฺจยา วิญญฺาณํ สงฺขารเหตุกํ? ยํ จิตฺตํ มโน มาณสํ...เป.... ตชฺชามโนวิญญฺาณธฺาต – อิทํ วุจฺจติ “สงฺขารปจฺจยา วิญญฺาณํ สงฺขารเหตุกํ”ฯ

ตตถ กตมํ วิญญฺาณปจฺจยา นามํ วิญญฺาณเหตุกํ? เวทนาภฺขโนธ, สณฺณยาภฺขโนธ, สงฺขารภฺขโนธ – อิทํ วุจฺจติ “วิญญฺาณปจฺจยา นามํ วิญญฺาณเหตุกํ”ฯ

ตตถ กตมํ นามปจฺจยา จญฺฺายตฺนํ นามเหตุกํ? ยํ จิตฺตํ มโน มาณสํ...เป.... ตชฺชามโนวิญญฺาณธฺาต – อิทํ วุจฺจติ “นามปจฺจยา จญฺฺายตฺนํ นามเหตุกํ”ฯ

ตตถ กตโม จญฺฺายตฺนปจฺจยา ผโสส จญฺฺายตฺนเหตุโก? โย ผโสส ผุสนา สมฺผุสนา สมฺผุสสิตตฺตํ – อयํ วุจฺจติ “จญฺฺายตฺนปจฺจยา ผโสส จญฺฺายตฺนเหตุโก”ฯ

ตตถ กตมา ผสฺสปจฺจยา เวทนา ผสฺสเหตุกา? ยํ เจตสิกํ สําตํ เจตสิกํ สุขํ เจโตสมฺผสฺสขํ สําตํ สุขํ เวทยิตํ เจโตสมฺผสฺสชา สําตา สุขา เวทนา – อยํ วุจฺจติ “ผสฺสปจฺจยา เวทนา ผสฺสเหตุกา”ฯ

ตตถ กตมา เวทนาปจฺจยา ตณฺหา เวทนาเหตุกา? โย ราโค สําราคโค...เป.... จิตฺตสฺส สําราคโค – อยํ วุจฺจติ “เวทนาปจฺจยา ตณฺหา เวทนาเหตุกา”ฯ

ตตถ กตมํ ตณฺหาปจฺจยา อฺปาทานํ ตณฺหาเหตุกํ? ยา ทิฏฺฐิ ทิฏฺฐิคฺตํ...เป.... ติตถายตฺนํ วิปริยาสคฺคาโห – อิทํ วุจฺจติ “ตณฺหาปจฺจยา อฺปาทานํ ตณฺหาเหตุกํ”...เป.... เตน วุจฺจติ “เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทฺกขกฺขนฺธสฺส สมฺทโย โหติ”ติฯ

๒๕๘. ตสฺมี สมเย อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขารอ วิชฺชาเหตุโก, สงฺขารปจฺจยา วิญญฺาณํ สงฺขารเหตุกํ, วิญญฺาณปจฺจยา นามํ วิญญฺาณเหตุกํ, นามปจฺจยา ผโสส นามเหตุโก, ผสฺสปจฺจยา เวทนา ผสฺสเหตุกา, เวทนาปจฺจยา ตณฺหา เวทนาเหตุกา, ตณฺหาปจฺจยา อฺปาทานํ ตณฺหาเหตุกํ; อฺปาทานปจฺจยา ภโว, ภวปจฺจยา ชาติ, ชาติปจฺจยา ชรามรณํฯ เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทฺกขกฺขนฺธสฺส สมฺทโย โหติฯ

๒๕๙. ตตถ กตมา อวิชฺชา? ยํ อญฺญาณํ อทสฺสนํ...เป.... อวิชฺชาลงคฺิ โมโห อกุสลมฺลํ – อยํ วุจฺจติ “อวิชฺชา”ฯ

ตตถ กตโม อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขารอ วิชฺชาเหตุโก? ยา เจตนา สเบฺจตนา สเบฺจตยิตตตํ – อยํ วุจฺจติ “อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขารอ วิชฺชาเหตุโก”ฯ

ตตถ กตมํ สงฺขารปจฺจยา วิญญฺาณํ สงฺขารเหตุกํ? ยํ จิตฺตํ มโน มาณสํ...เป.... ตชฺชามโนวิญญฺาณธฺาต – อิทํ วุจฺจติ สงฺขารปจฺจยา วิญญฺาณํ สงฺขารเหตุกํฯ

ตตถ กตมํ วิญญฺาณปจฺจยา นามํ วิญญฺาณเหตุกํ ? เวทนาภฺขโนธ, สณฺณยาภฺขโนธ, สงฺขารภฺขโนธ – อิทํ วุจฺจติ “วิญญฺาณปจฺจยา นามํ วิญญฺาณเหตุกํ”ฯ

นามปจฺจยา ผโสส นามเหตุโกติฯ ตตถ กตมํ นามํ? ลฺลเปตฺวา ผสฺสํ, เวทนาภฺขโนธ สณฺณยาภฺขโนธ สงฺขารภฺขโนธ วิญญฺาณภฺขโนธ – อิทํ วุจฺจติ “นามํ”ฯ

ตตถ กตโม นามปจฺจยา ผโสส นามเหตุโก? โย ผโสส ผุสนา สมฺผุสนา สมฺผุสิตตต –
อยํ วุจฺจติ “นามปจฺจยา ผโสส นามเหตุโก”...เป.... เตน วุจฺจติ “เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุก
ขกฺขณฺณสฺส สมฺทโย โหติ”ติฯ

๒๖๐. ตสฺมี สมเย อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขารो อวิชฺชาเหตุโก, สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ สง
ขารเหตุกํ, วิญฺญาณปจฺจยา นามรูปํ วิญฺญาณเหตุกํ, นามรูปปจฺจยา จญฺจายตน์ นามรูปเห
ตุกํ, จญฺจายตน์ปจฺจยา ผโสส จญฺจายตน์เหตุโก, ผสฺสปจฺจยา เวทนา ผสฺสเหตุกา, เว
นาปจฺจยา ตณฺหา เวทนาเหตุกา, ตณฺหาปจฺจยา อุปาทานํ ตณฺหาเหตุกํ; อุปาทานปจฺจยา
ภโว, ภวปจฺจยา ชาติ, ชาติปจฺจยา ชรามรณํฯ เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกขกฺขณฺณสฺส สมฺทโย
โหติฯ

๒๖๑. ตตถ กตมา อวิชฺชา? ยํ อญฺญาณํ อทสฺสนํ...เป.... อวิชฺชาลงฺคิ โมโห อกุสลมูลํ
– อยํ วุจฺจติ “อวิชฺชา”ฯ

ตตถ กตโม อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขารो อวิชฺชาเหตุโก? ยา เจตนา สญฺเจตนา
สญฺเจตยิตตต – อยํ วุจฺจติ “อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขารो อวิชฺชาเหตุโก”ฯ

ตตถ กตมํ สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ สงฺขารเหตุกํ? ยํ จิตฺตํ มโน มานสํ...เป.... ตชฺชาม
โนวิญฺญาณธาทู – อิทํ วุจฺจติ “สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ สงฺขารเหตุกํ”ฯ

ตตถ กตมํ วิญฺญาณปจฺจยา นามรูปํ วิญฺญาณเหตุกํ? อตฺถิ นามํ, อตฺถิ รูปํฯ ตตถ กตมํ
นามํ? เวทนากฺขโนธ, สญฺญากฺขโนธ, สงฺขารกฺขโนธ – อิทํ วุจฺจติ “นาม”ฯ ตตถ กตมํ รูปํ?
จกฺขายตน์สฺส อุปฺปโย, โสตายตน์สฺส อุปฺปโย, ขานายตน์สฺส อุปฺปโย, ชิวฺหายตน์สฺส อุปฺป
โย, กายายตน์สฺส อุปฺปโย, ยํ วา ปนญฺญมฺปิ อตฺถิ รูปํ จิตฺตขํ จิตฺตเหตุกํ จิตฺตสมฺภูฏานํ – อิทํ
วุจฺจติ “รูป”ฯ อิติ อิทญฺจ นามํ, อิทญฺจ รูปํฯ อิทํ วุจฺจติ “วิญฺญาณปจฺจยา นามรูปํ วิญฺญาณ
เหตุกํ”ฯ

นามรูปปจฺจยา จญฺจายตน์ นามรูปเหตุกนฺติฯ อตฺถิ นามํ, อตฺถิ รูปํฯ ตตถ กตมํ นามํ?
เวทนากฺขโนธ, สญฺญากฺขโนธ, สงฺขารกฺขโนธ – อิทํ วุจฺจติ “นาม”ฯ ตตถ กตมํ รูปํ? ยํ รูปํ
นิสฺสาย มโนวิญฺญาณธาทู วตฺตติ – อิทํ วุจฺจติ “รูป”ฯ อิติ อิทญฺจ นามํ, อิทญฺจ รูปํฯ อิทํ
วุจฺจติ “นามรูป”ฯ

ตตถ กตมํ นามรูปปจฺจยา จญฺจายตน์ นามรูปเหตุกํ? ยํ จิตฺตํ มโน มานสํ...เป.... ตช
ชามโนวิญฺญาณธาทู – อิทํ วุจฺจติ “นามรูปปจฺจยา จญฺจายตน์ นามรูปเหตุกํ”ฯ

ตตถ กตโม จญฺจายตน์ปจฺจยา ผโสส จญฺจายตน์เหตุโก? โย ผโสส ผุสนา สมฺผุสนา
สมฺผุสิตตต – อยํ วุจฺจติ “จญฺจายตน์ปจฺจยา ผโสส จญฺจายตน์เหตุโก”...เป.... เตน วุจฺจติ
“เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกขกฺขณฺณสฺส สมฺทโย โหติ”ติฯ

๒๖๒. ตสฺมี สมเย อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขารो อวิชฺชาเหตุโก, สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ สง
ขารเหตุกํ วิญฺญาณปจฺจยา นามรูปํ วิญฺญาณเหตุกํ, นามรูปปจฺจยา สฬายตน์ นามรูปเหตุกํ,
จญฺจายตน์ปจฺจยา ผโสส จญฺจายตน์เหตุโก, ผสฺสปจฺจยา เวทนา ผสฺสเหตุกา, เวทนาปจ
จยา ตณฺหา เวทนาเหตุกา, ตณฺหาปจฺจยา อุปาทานํ ตณฺหาเหตุกํ; อุปาทานปจฺจยา ภโว,
ภวปจฺจยา ชาติ, ชาติปจฺจยา ชรามรณํฯ เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกขกฺขณฺณสฺส สมฺทโย โหติฯ

๒๖๓. ตตถ กตมา อวิชชา? ยํ อญฺเญณํ อทสฺสนํ...เป.... อวิชชาลงคิ โมโห อกุสลมูลํ
— อयํ วุจฺจติ “อวิชชา”ฯ

ตตถ กตโม อวิชชาปจฺจยา สงฺขารो อวิชชาเหตุโก? ยา เจตนา สเบฺจตนา
สเบฺจตยิตตตํ — อयํ วุจฺจติ “อวิชชาปจฺจยา สงฺขารो อวิชชาเหตุโก”ฯ

ตตถ กตมํ สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ สงฺขารเหตุกํ? ยํ จิตฺตํ มโน มาณสํ...เป.... ตชฺชาม
โนวิญฺญาณธาค — อิทํ วุจฺจติ “สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ สงฺขารเหตุกํ”ฯ

ตตถ กตมํ วิญฺญาณปจฺจยา นามรูปํ วิญฺญาณเหตุกํ? อตฺถิ นามํ, อตฺถิ รูปํฯ ตตถ กตมํ
นามํ? เวทนากฺขโนธ, สณฺณากฺขโนธ, สงฺขารกฺขโนธ — อิทํ วุจฺจติ “นาม”ฯ ตตถ กตมํ รูปํ?
จกฺขายตนสฺส อุปจโย, โสตายตนสฺส อุปจโย, ขานายตนสฺส อุปจโย, ขิวฺหายตนสฺส อุปจ
โย, กายายตนสฺส อุปจโย, ยํ วา ปณฺณมฺปิ อตฺถิ รูปํ จิตฺตขํ จิตฺตเหตุกํ จิตฺตสมฺภูตํ — อิทํ
วุจฺจติ “รูป”ฯ อิติ อิทญจ นามํ, อิทญจ รูปํฯ อิทํ วุจฺจติ “วิญฺญาณปจฺจยา นามรูปํ วิญฺญาณ
เหตุกํ”ฯ

นามรูปปจฺจยา สฬายตนํ นามรูปเหตุกนฺติฯ อตฺถิ นามํ, อตฺถิ รูปํฯ ตตถ กตมํ นามํ? เวท
นากฺขโนธ, สณฺณากฺขโนธ, สงฺขารกฺขโนธ — อิทํ วุจฺจติ “นาม”ฯ ตตถ กตมํ รูปํ? จตฺตารอ จ
มหาภูตา, ยญจ รูปํ นิสฺสาย มโนวิญฺญาณธาค วตตติ — อิทํ วุจฺจติ “รูป”ฯ อิติ อิทญจ นามํ,
อิทญจ รูปํฯ อิทํ วุจฺจติ “นามรูป”ฯ

ตตถ กตมํ นามรูปปจฺจยา สฬายตนํ นามรูปเหตุกํ? จกฺขายตนํ, โสตายตนํ, ขานายตนํ
, ขิวฺหายตนํ, กายายตนํ, มนํ — อิทํ วุจฺจติ “นามรูปปจฺจยา สฬายตนํ นามรูปเหตุกํ”ฯ

ตตถ กตโม จญฺลฺลายตนปจฺจยา ผโสส จญฺลฺลายตนเหตุโก? โย ผโสส ผุสนา สมฺผุสนา
สมฺผุสยิตตตํ — อยํ วุจฺจติ “จญฺลฺลายตนปจฺจยา ผโสส จญฺลฺลายตนเหตุโก”ฯ

ตตถ กตมา ผสฺสปจฺจยา เวทนา ผสฺสเหตุกา? ยํ เจตสิกํ สาตํ เจตสิกํ สุขํ เจโต
สมฺผสฺสขํ สาตํ สุขํ เวทยิตํ เจโตสมฺผสฺสชา สาตา สุขา เวทนา — อยํ วุจฺจติ “ผสฺสปจฺจยา
เวทนา ผสฺสเหตุกา”ฯ

ตตถ กตมา เวทนาปจฺจยา ตณฺหา เวทนาเหตุกา? โย ราโค สาราโค...เป.... จิตฺตสฺส
สาราโค — อยํ วุจฺจติ “เวทนาปจฺจยา ตณฺหา เวทนาเหตุกา”ฯ

ตตถ กตมํ ตณฺหาปจฺจยา อุปาทานํ ตณฺหาเหตุกํ? ยา ทิฏฺฐิ ทิฏฺฐิคตํ...เป.... ติตฺถาย
ตนํ วิปริยาสคฺคาโ — อิทํ วุจฺจติ “ตณฺหาปจฺจยา อุปาทานํ ตณฺหาเหตุกํ”...เป.... เตน วุจฺจ
ติ “เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทฺกฺขทฺกฺขนฺธสฺส สมฺทโย โหติ”ติฯ

เหตุจตุกํฯ

๗. สมฺปยุตฺตจตุกํ

ตสฺมิ สมเย อวิชชาปจฺจยา สงฺขารो อวิชชาสมฺปยุโตต, สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ สงฺขา
รสมฺปยุตตํ, วิญฺญาณปจฺจยา นามํ วิญฺญาณสมฺปยุตตํ, นามปจฺจยา จญฺลฺลายตนํ นามสมฺปยุต

ต้ม, กล้วยตานีปลจญา ผโส้ส กล้วยตานีสมปยุโต่ด, ผสสปลจญา เวทนา ผสสสมปยุตดา, เวทนาปลจญา ตณหา เวทนาสมปยุตดา, ตณหาปลจญา อุปาทานํ ตณหาสมปยุตต์; อุปาทานปลจญา ภโว, ภวปลจญา ชาติ, ชาติปลจญา ชรามรณํ เอเวเมตสส เกลวลสส ทุกขกขณธสส สมุทโย โหติฯ

**๒๖๕. ตตุถ กตมา อวชิชา? ยํ อญญาถํ อทสฺสนํ...เป.... อวชิชาลํคิ โมโห อกุสล
มุลํ – อยํ วุจฺจติ “อวชิชา”ฯ**

ตตถ กตโม อวิขขาปจจยา สงฺขารอ อวิขขาสมฺปยุโตต? ยา เจตนา สเบฺจตนา
สเบฺจตยิตตตํ – อญํ วุจจติ “อวิขขาปจจยา สงฺขารอ อวิขขาสมฺปยุโตต”ฯ

ตตถ กตมํ สงฺขารปจฺจยา วิญฺญานํ สงฺขารสมฺปยุตฺตํ? ยํ จิตฺตํ มโน มาณสํ...เป.... ตชฺ
ชามโนวิญฺญานธาตํ – อิทํ วุจฺจติ “สงฺขารปจฺจยา วิญฺญานํ สงฺขารสมฺปยุตฺตํ”ฯ

ตตถ กตมํ วิญญานปจฺจยา นามํ วิญญานสมปยุตฺตํ? เวทนากฺขโนธ, สณฺญา กฺขโนธ, สงฺขารกฺขโนธ – อิทํ วุจฺจติ “วิญญานปจฺจยา นามํ วิญญานสมปยุตฺตํ”ฯ

ตตถ กตมံ นามปจฺຈยา จญฺลាយตนํ นามสมပ္ပยุຕຕໍ? ยံ จิตຕໍ มโน มาณສံ...เป.... ตชฺചาม
 โทวิธยฺພານຣາຕຸ – ອີທໍ ວູຈຈຕິ “ນາມປຈຈຍາ ຈງລ້າຍຕນໍ່ ນາມສມປຍຸຕຕໍ”។

ตตถ กตโม จญฺฉายตนปจฺจยา ผโสส จญฺฉายตนสมปยุโตต? โย ผโสส พุสฺนา สมฺพุ
สฺนา สมฺพุสฺสิตตตํ – อํ วุจฺจติ “จญฺฉายตนปจฺจยา ผโสส จญฺฉายตนสมปยุโตต”ฯ

ตลอด กตมา ผัสสปัจจัยา เวทนา ผัสสสมปยุตตา? ยัม เจตสิกํ สาตํ เจตสิกํ สุขํ เจโต
สมผัสสขํ สาตํ สุขํ เวทียิตํ เจโตสมผัสสา สาตา สุขา เวทนา – อयํ วุจจติ “ผัสสปัจจัยา
เวทนา ผัสสสมปยุตตา”ฯ

ตตถ กตมา เวทนาปจฺจยา ตณฺหา เวทนาสมปยุตฺตา? โย ราโค สาราโค...เป.... จิตฺตสฺส สาราโค – อัย วจฺจติ “เวทนาปจฺจยา ตณฺหา เวทนาสมปยุตฺตา”ฯ

ตดถ กตมํ ตณฺหาปจฺจยา อุปาทานํ ตณฺหาสมปยุตฺตํ? ยา ทิฏฺฐิ ทิฏฺฐิคฺคํ...เป.... ติตถา
ยตนํ วิปริยาสคฺคาโห – อิทํ วุจฺจติ “ตณฺหาปจฺจยา อุปาทานํ ตณฺหาสมปยุตฺตํ” ...เป....
เตน วุจฺจติ “เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกขกขนธสฺส สมทโย โหตี”ติฯ

๒๖๖. ตสมฺมํ สมเย อวิชชาปจฺจยา สงฺขารโ อวิชฺชาสมปยุโตตฺต, สงฺขารปจฺจยา วิญญฺาณํ สงฺขารสมปยุตฺตํ, วิญญฺาณปจฺจยา นามํ วิญญฺาณสมปยุตฺตํ, นามปจฺจยา ผโสส นามสมปยุโตตฺต, ผสฺสปจฺจยา เวทนา ผสฺสสมปยุตฺตา , เวทนาปจฺจยา ตณฺหา เวทนาสมปยุตฺตา, ตณฺหาปจฺจยา อุปาทานํ ตณฺหาสมปยุตฺตํ; อุปาทานปจฺจยา ภโว, ภวปจฺจยา ชาติ, ชาติปจฺจยา ชรามรณํฯ เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกขกขนฺธสฺส สมฺภโว โหติฯ

**๒๖๗. ตตถ กตมา อวิชชา? ยํ อญญาณํ อทสฺสนํ...เป.... อวิชชาลงคิ โมโห อกุสล
มลํ – อยํ วจจติ “อวิชชา”ฯ**

ตตถ กตโม อวิชชาปจฺจยา สงฺขารโ อวิชชาสมปยุโตต? ยา เจตนา สเบฺจตนา
สเบฺจตยิตตต – อยํ วุจฺจติ “อวิชชาปจฺจยา สงฺขารโ อวิชชาสมปยุโตต”ฯ

ตตถ กตมํ สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ สงฺขารสมปยุตต? ยํ จิตตํ มโน มาณสํ...เป.... ตช
ขามโนวิญฺญาณธตฺ – อิทํ วุจฺจติ “สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ สงฺขารสมปยุตต”ฯ

ตตถ กตมํ วิญฺญาณปจฺจยา นามํ วิญฺญาณสมปยุตต? เวทนาภฺขโนธ, สณฺญาภฺขโนธ,
สงฺขารภฺขโนธ – อิทํ วุจฺจติ “วิญฺญาณปจฺจยา นามํ วิญฺญาณสมปยุตต”ฯ

นามปจฺจยา ผโสส นามสมปยุโตตติฯ ตตถ กตมํ นามํ? ฐเปตฺวา ผสฺสํ, เวทนาภฺขโนธ
สณฺญาภฺขโนธ สงฺขารภฺขโนธ วิญฺญาณภฺขโนธ – อิทํ วุจฺจติ “นาม”ฯ

ตตถ กตโม นามปจฺจยา ผโสส นามสมปยุโตต? โย ผโสส ผุสนา สมฺผุสนา สมฺผุสสิ
ตต – อยํ วุจฺจติ “นามปจฺจยา ผโสส นามสมปยุโตต”...เป.... เตน วุจฺจติ “เอเวเมตสฺส เก
วลสฺส ทฺภฺชกฺขนฺธสฺส สมฺทโย โหติ”ติฯ

๒๖๘. ตสฺมี สมเย อวิชชาปจฺจยา สงฺขารโ อวิชชาสมปยุโตต, สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ
สงฺขารสมปยุตต, วิญฺญาณปจฺจยา นามรูปํ วิญฺญาณสมปยุตต นามํ, นามรูปปจฺจยา จญฺญาย
ตํ นามสมปยุตต, จญฺญายตํปจฺจยา ผโสส จญฺญายตํสมปยุโตต, ผสฺสปจฺจยา เวทนา
ผสฺสสมปยุตตา, เวทนาปจฺจยา ตณฺหา เวทนาสมปยุตตา, ตณฺหาปจฺจยา อุปาทานํ ตณฺหา
สมปยุตต; อุปาทานปจฺจยา ภโว, ภวปจฺจยา ชาติ, ชาติปจฺจยา ชรามรณํฯ เอเวเมตสฺส เก
วลสฺส ทฺภฺชกฺขนฺธสฺส สมฺทโย โหติฯ

๒๖๙. ตตถ กตมา อวิชชา? ยํ อญฺญาณํ อทสฺสนํ...เป.... อวิชชาลงคิ โมโห อกุสล
มูลํ – อยํ วุจฺจติ “อวิชชา”ฯ

ตตถ กตโม อวิชชาปจฺจยา สงฺขารโ อวิชชาสมปยุโตต? ยา เจตนา สเบฺจตนา
สเบฺจตยิตตต – อยํ วุจฺจติ “อวิชชาปจฺจยา สงฺขารโ อวิชชาสมปยุโตต”ฯ

ตตถ กตมํ สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ สงฺขารสมปยุตต? ยํ จิตตํ มโน มาณสํ ...เป.... ตช
ขามโนวิญฺญาณธตฺ – อิทํ วุจฺจติ “สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ สงฺขารสมปยุตต”ฯ

ตตถ กตมํ วิญฺญาณปจฺจยา นามรูปํ วิญฺญาณสมปยุตต นามํ? อตฺถิ นามํ, อตฺถิ รูปํฯ
ตตถ กตมํ นามํ? เวทนาภฺขโนธ, สณฺญาภฺขโนธ, สงฺขารภฺขโนธ – อิทํ วุจฺจติ “นาม”ฯ ตตถ
กตมํ รูปํ? จกฺขายตํนสฺส อุปจโย, โสตายตํนสฺส อุปจโย, ขานายตํนสฺส อุปจโย, ชิวฺหาย
ตํนสฺส อุปจโย, กายายตํนสฺส อุปจโย, ยํ วา ปนญฺญมปี อตฺถิ รูปํ จิตตชฺช จิตตเหตุกํ จิตต
สมฺภูตฺตานํ – อิทํ วุจฺจติ “รูป”ฯ อิติ อิทญฺจ นามํ, อิทญฺจ รูปํฯ อิทํ วุจฺจติ “วิญฺญาณปจฺจยา
นามรูปํ วิญฺญาณสมปยุตต นาม”ฯ

นามรูปปจฺจยา จญฺญายตํ นามสมปยุตตติฯ อตฺถิ นามํ, อตฺถิ รูปํฯ ตตถ กตมํ นามํ?
เวทนาภฺขโนธ, สณฺญาภฺขโนธ, สงฺขารภฺขโนธ – อิทํ วุจฺจติ “นาม”ฯ ตตถ กตมํ รูปํ? ยํ รูปํ
นิสฺสาย มโนวิญฺญาณธตฺ วตตติ – อิทํ วุจฺจติ “รูป”ฯ อิติ อิทญฺจ นามํ, อิทญฺจ รูปํฯ อิทํ
วุจฺจติ “นามรูป”ฯ

ตตถ กตมํ นามรูปปจฺจยา จญฺญายตนํ นามสมปยุตฺตํ? ยํ จิตฺตํ มโน มาณสํ...เป.... ตชฺชามโนวิญญูณธาคู – อิทํ วุจฺจติ “นามรูปปจฺจยา จญฺญายตนํ นามสมปยุตฺตํ”ฯ

ตตถ กตโม จญฺญายตนปจฺจยา ผโสส จญฺญายตนสมปยุโตตฺ? โย ผโสส ผุสนา สมฺมุสนา สมฺมุสฺสิตตตํ – อयํ วุจฺจติ “จญฺญายตนปจฺจยา ผโสส จญฺญายตนสมปยุโตตฺ”...เป.... เตन วุจฺจติ “เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมฺมทโย โหติ”ติฯ

๒๗๐. ตสฺมี สมเย อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขารो อวิชฺชาสมปยุโตตฺ, สงฺขารปจฺจยา วิญญูณํ สงฺขารสมปยุตฺตํ, วิญญูณปจฺจยา นามรูปํ วิญญูณสมปยุตฺตํ นามํ, นามรูปปจฺจยา สฬายตนํ นามสมปยุตฺตํ จญฺญายตนํ, จญฺญายตนปจฺจยา ผโสส จญฺญายตนสมปยุโตตฺ, ผสฺสปจฺจยา เวทนา ผสฺสสมปยุตฺตา, เวทนาปจฺจยา ตณฺหา เวทนาสมปยุตฺตา, ตณฺหาปจฺจยา อุปาทานํ ตณฺหาสมปยุตฺตํ; อุปาทานปจฺจยา ภโว, ภวปจฺจยา ชาติ, ชาติปจฺจยา ชรามรณํฯ เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมฺมทโย โหติฯ

๒๗๑. ตตถ กตมา อวิชฺชา? ยํ อญฺญูณํ อทสฺสนํ...เป.... อวิชฺชาลงคิ โมโห อกุสลมูลํ – อยํ วุจฺจติ “อวิชฺชา”ฯ

ตตถ กตโม อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขารो อวิชฺชาสมปยุโตตฺ? ยา เจตนา สเบฺจตนา สเบฺจตยิตตตํ – อยํ วุจฺจติ “อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขารो อวิชฺชาสมปยุโตตฺ”ฯ

ตตถ กตมํ สงฺขารปจฺจยา วิญญูณํ สงฺขารสมปยุตฺตํ? ยํ จิตฺตํ มโน มาณสํ...เป.... ตชฺชามโนวิญญูณธาคู – อิทํ วุจฺจติ “สงฺขารปจฺจยา วิญญูณํ สงฺขารสมปยุตฺตํ”ฯ

ตตถ กตมํ วิญญูณปจฺจยา นามรูปํ วิญญูณสมปยุตฺตํ นามํ? อตฺถิ นามํ, อตฺถิ รูปํฯ ตตถ กตมํ นามํ? เวทนาภฺชโนธ, สญฺญาภฺชโนธ, สงฺขารภฺชโนธ – อิทํ วุจฺจติ “นามํ”ฯ ตตถ กตมํ รูปํ? จกฺขายตนสฺส อฺปจโย, โสตายตนสฺส อฺปจโย, ขานายตนสฺส อฺปจโย, ชิวฺหายตนสฺส อฺปจโย, กายายตนสฺส อฺปจโย, ยํ วา ปนญฺญมฺปิ อตฺถิ รูปํ จิตฺตชฺช จิตฺตเหตุกํ จิตฺตสมฺภูตฺตํ – อิทํ วุจฺจติ “รูปํ”ฯ อิติ อิทญจ นามํ, อิทญจ รูปํฯ อิทํ วุจฺจติ “วิญญูณปจฺจยา นามรูปํ วิญญูณสมปยุตฺตํ นามํ”ฯ

นามรูปปจฺจยา สฬายตนํ นามสมปยุตฺตํ จญฺญายตนนฺติฯ อตฺถิ นามํ, อตฺถิ รูปํฯ ตตถ กตมํ นามํ? เวทนาภฺชโนธ, สญฺญาภฺชโนธ, สงฺขารภฺชโนธ – อิทํ วุจฺจติ “นามํ”ฯ ตตถ กตมํ รูปํ? จตฺตารอ จ มหาภูตา, ยญจ รูปํ นิสฺสาย มโนวิญญูณธาคู วตฺตติ – อิทํ วุจฺจติ “รูปํ”ฯ อิติ อิทญจ นามํ, อิทญจ รูปํฯ อิทํ วุจฺจติ “นามรูปํ”ฯ

ตตถ กตมํ นามรูปปจฺจยา สฬายตนํ นามสมปยุตฺตํ จญฺญายตนํ? จกฺขายตนํ, โสตายตนํ, ขานายตนํ, ชิวฺหายตนํ, กายายตนํ, มนํยตนํ – อิทํ วุจฺจติ “นามรูปปจฺจยา สฬายตนํ นามสมปยุตฺตํ จญฺญายตนํ”ฯ

ตตถ กตโม จญฺญายตนปจฺจยา ผโสส จญฺญายตนสมปยุโตตฺ? โย ผโสส ผุสนา สมฺมุสนา สมฺมุสฺสิตตตํ – อยํ วุจฺจติ “จญฺญายตนปจฺจยา ผโสส จญฺญายตนสมปยุโตตฺ”...เป.... เตน วุจฺจติ “เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมฺมทโย โหติ”ติฯ

สมปยุตฺตจตฺตกํฯ

๘. อณุมมณญจตุกก

๒๗๒. ตสมิ์ สมเย อวิชชาปจยยา สงฺขารโ, สงฺขารปจยยาปิ อวิชชา; สงฺขารปจยยา วิญญานํ, วิญญานปจยยาปิ สงฺขารโ; วิญญานปจยยา นามํ, นามปจยยาปิ วิญญานํ; นามปจยยา จญฺญายตนํ, จญฺญายตนปจยยาปิ นามํ; จญฺญายตนปจยยา ผโสส, ผสสปจยยาปิ จญฺญายตนํ; ผสสปจยยา เวทนา, เวทนาปจยยาปิ ผโสส; เวทนาปจยยา ตณฺหา, ตณฺหาปจยยาปิ เวทนา; ตณฺหาปจยยา อุปาทานํ, อุปาทานปจยยาปิ ตณฺหา; อุปาทานปจยยา ภโว, ภวปจยยา ชาติ, ชาติปจยยา ชรามรณํฯ เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมฺมทโย โหติฯ

๒๗๓. ตตถ กตมา อวิชชา? ยํ อณฺเณ อทสฺสนํ...เป.... อวิชชาลงคิ โมโห อกุสลมูลํ – อยํ วุจฺจติ “อวิชชา”ฯ

ตตถ กตโม อวิชชาปจยยา สงฺขารโ? ยา เจตนา สเบฺจตนา สเบฺจตยิตตตํ – อยํ วุจฺจติ “อวิชชาปจยยา สงฺขารโ”ฯ

ตตถ กตมา สงฺขารปจยยาปิ อวิชชา? ยํ อณฺเณ อทสฺสนํ...เป.... อวิชชาลงคิ โมโห อกุสลมูลํ – อยํ วุจฺจติ “สงฺขารปจยยาปิ อวิชชา”ฯ

ตตถ กตมํ สงฺขารปจยยา วิญญานํ? ยํ จิตตํ มโน มานสํ...เป.... ตชฺชามโนวิญญานธตฺ – อิทํ วุจฺจติ สงฺขารปจยยา วิญญานํฯ

ตตถ กตโม วิญญานปจยยาปิ สงฺขารโ? ยา เจตนา สเบฺจตนา สเบฺจตยิตตตํ – อยํ วุจฺจติ “วิญญานปจยยาปิ สงฺขารโ”ฯ

ตตถ กตมํ วิญญานปจยยา นามํ? เวทนาภฺชโนธ, สณฺเณภฺชโนธ, สงฺขารภฺชโนธ – อิทํ วุจฺจติ “วิญญานปจยยา นามํ”ฯ

ตตถ กตมํ นามปจยยาปิ วิญญานํ? ยํ จิตตํ มโน มานสํ...เป.... ตชฺชามโนวิญญานธตฺ – อิทํ วุจฺจติ “นามปจยยาปิ วิญญานํ”ฯ

ตตถ กตมํ นามปจยยา จญฺญายตนํ? ยํ จิตตํ มโน มานสํ...เป.... ตชฺชามโนวิญญานธตฺ – อิทํ วุจฺจติ “นามปจยยา จญฺญายตนํ”ฯ

ตตถ กตมํ จญฺญายตนปจยยาปิ นามํ? เวทนาภฺชโนธ, สณฺเณภฺชโนธ, สงฺขารภฺชโนธ – อิทํ วุจฺจติ “จญฺญายตนปจยยาปิ นามํ”ฯ

ตตถ กตโม จญฺญายตนปจยยา ผโสส? โย ผโสส ผุสนา สมฺผุสนา สมฺผุสสิตตตํ – อยํ วุจฺจติ “จญฺญายตนปจยยา ผโสส”ฯ

ตตถ กตมํ ผสสปจยยาปิ จญฺญายตนํ? ยํ จิตตํ มโน มานสํ...เป.... ตชฺชามโนวิญญานธตฺ – อิทํ วุจฺจติ “ผสสปจยยาปิ จญฺญายตนํ”ฯ

ตตถ กตมา ผสสปจยยา เวทนา? ยํ เจตสิกํ สาทํ เจตสิกํ สุขํ เจโตสมฺผสฺสขํ สาทํ สุขํ เวทยิตํ เจโตสมฺผสฺสชา สาทา สุขา เวทนา – อยํ วุจฺจติ “ผสสปจยยา เวทนา”ฯ

ตตถ กตมา สงฺขารปจฺจยาปิ อวิชฺชา? ยํ อญฺญานํ อทสฺสนํ...เป.... อวิชฺชาลงฺคิ โมโห อกุสลมฺลํ – อຍ် ဘုဉ်းတိ “สงฺขารปจฺจยาปิ อวิชฺชา”ฯ

ตตถ กตมํ สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ? ยํ จิตฺตํ มโน มานสํ...เป.... ตชฺชามโนวิญฺญาณ ဓာတု – ဝိတံ ဘုဉ်းတိ “สงฺขารပဉ်းယာ ဝိဉ်းယာဉ်”ฯ

ตตถ กตโม วิญฺญาณပဉ်းယာပိ สงฺခာဝိ? ယာ ခေတနာ ဓမ္မေခတနာ ဓမ္မေခတယိတတု – အຍ် ဘုဉ်းတိ “ဝိဉ်းယာဉ်ပဉ်းယာပိ ဓမ္မခာဝိ”ฯ

တတထ ကတမံ ဝိဉ်းယာဉ်ပဉ်းယာ နာမံ? ခေတနာကုစာဉ်း, ဓမ္မဉ်းယာကုစာဉ်း, ဓမ္မခာကုစာဉ်း – ဝိတံ ဘုဉ်းတိ “ဝိဉ်းယာဉ်ပဉ်းယာ နာမံ”ฯ

တတထ ကတမံ နာမပဉ်းယာပိ ဝိဉ်းယာဉ်? ယံ ခိတုတံ မာဉ်း မာဉ်း...ပေ.... တစုစာမာဉ်းဝိဉ်းယာဉ် ဓာတု – ဝိတံ ဘုဉ်းတိ “နာမပဉ်းယာပိ ဝိဉ်းယာဉ်”ฯ

နာမပဉ်းယာ ပါဝိဓတိ။ တတထ ကတမံ နာမံ? ဉ်းပေတဝာ ပါဝိဓံ, ခေတနာကုစာဉ်း ဓမ္မဉ်းယာကုစာဉ်း ဓမ္မခာကုစာဉ်း ဝိဉ်းယာဉ်ကုစာဉ်း – ဝိတံ ဘုဉ်းတိ “နာမံ”။

တတထ ကတမံ နာမပဉ်းယာ ပါဝိဓံ? ယိ ပါဝိဓံ ပုဓာနာ ဓမ္မပုဓာနာ ဓမ္မပုဓိတတု – အຍ် ဘုဉ်းတိ “နာမပဉ်းယာ ပါဝိဓံ” ျ

တတထ ကတမံ ပါဝိဓပဉ်းယာပိ နာမံ? ခေတနာကုစာဉ်း, ဓမ္မဉ်းယာကုစာဉ်း, ဓမ္မခာကုစာဉ်း, ဝိဉ်းယာဉ်ကုစာဉ်း – ဝိတံ ဘုဉ်းတိ “ပါဝိဓပဉ်းယာပိ နာမံ”...ပေ.... တေဉ်း ဘုဉ်းတိ “အေမေတဓုဓ ကေလဓုဓ တုကုစာကုစာဉ်းဓုဓ ဓမ္မတယိ ဝိတိ”တိ။

၂၈၂၁. တဓုမိ ဓမ္မေ ဝိဉ်းယာပဉ်းယာ ဓမ္မခာဝိ, ဓမ္မခာပဉ်းယာပိ ဝိဉ်းယာ; ဓမ္မခာပဉ်းယာ ဝိဉ်းယာဉ်, ဝိဉ်းယာဉ်ပဉ်းယာပိ ဓမ္မခာဝိ; ဝိဉ်းယာဉ်ပဉ်းယာ နာမာပိ, နာမာပိပဉ်းယာပိ ဝိဉ်းယာဉ်; နာမာပိပဉ်းယာ ခုဉ်းဉ်းယာတဉ်း, ခုဉ်းဉ်းယာတဉ်းပဉ်းယာပိ နာမာပိ; ခုဉ်းဉ်းယာတဉ်းပဉ်းယာ ပါဝိဓံ, ပါဝိဓပဉ်းယာပိ ခုဉ်းဉ်းယာတဉ်း; ပါဝိဓပဉ်းယာ ခေတနာ, ခေတနာပဉ်းယာပိ ပါဝိဓံ; ခေတနာပဉ်းယာ တဉ်းဟာ, တဉ်းဟာပဉ်းယာပိ ခေတနာ; တဉ်းဟာပဉ်းယာ ခုပာတဉ်း, ခုပာတဉ်းပဉ်းယာပိ တဉ်းဟာ; ခုပာတဉ်းပဉ်းယာ ခာဝိ, ခာပဉ်းယာ ဓာတိ, ဓာတိပဉ်းယာ ဓာတဉ်းဉ်း။ အေမေတဓုဓ ကေလဓုဓ တုကုစာကုစာဉ်းဓုဓ ဓမ္မတယိ ဝိတိ။

၂၈၂၂. တတထ ကတမာ ဝိဉ်းယာ? ယံ အညာဉ်း အတဓုဓနံ...ပေ.... ဝိဉ်းယာလံကိ မိမိ အကုဓလမ္လံ – အຍ် ဘုဉ်းတိ “ဝိဉ်းယာ”။

တတထ ကတမံ ဝိဉ်းယာပဉ်းယာ ဓမ္မခာဝိ? ယာ ခေတနာ ဓမ္မေခတနာ ဓမ္မေခတယိတတု – အຍ် ဘုဉ်းတိ “ဝိဉ်းယာပဉ်းယာ ဓမ္မခာဝိ”။

တတထ ကတမာ ဓမ္မခာပဉ်းယာပိ ဝိဉ်းယာ? ယံ အညာဉ်း အတဓုဓနံ...ပေ.... ဝိဉ်းယာလံကိ မိမိ အကုဓလမ္လံ – အຍ် ဘုဉ်းတိ “ဝိဉ်းယာပဉ်းယာပိ ဝိဉ်းယာ”။

တတထ ကတမံ ဓမ္မခာပဉ်းယာ ဝိဉ်းယာဉ်? ယံ ခိတုတံ မာဉ်း မာဉ်း...ပေ.... တစုစာမာဉ်းဝိဉ်းယာဉ် ဓာတု – ဝိတံ ဘုဉ်းတိ “ဝိဉ်းယာပဉ်းယာ ဝိဉ်းယာဉ်”။

ตตถ กตโม วิญญาณปจฺจยาปิ สงฺขารโ? ยา เจตนา สเบฺเจตนา สเบฺเจตยิตตตํ – อยํ วุจฺจติ “วิญญาณปจฺจยาปิ สงฺขารโ”ฯ

ตตถ กตมํ วิญญาณปจฺจยา นามรูปํ? อตฺถิ นามํ, อตฺถิ รูปํฯ ตตถ กตมํ นามํ? เวทนาภฺขโนหฺ, สลฺยาภฺขโนหฺ, สงฺขารภฺขโนหฺ – อิทํ วุจฺจติ “นามํ”ฯ ตตถ กตมํ รูปํ? จกฺขายตฺนสฺส อุปฺจโย, โสตาเยตฺนสฺส อุปฺจโย, ขานายตฺนสฺส อุปฺจโย, ขิวฺหายตฺนสฺส อุปฺจโย, กายายตฺนสฺส อุปฺจโย, ยํ วา ปนฺณณฺมปิ อตฺถิ รูปํ จิตฺตขํ จิตฺตเหตุกํ จิตฺตสมฺภูตฺตํ – อิทํ วุจฺจติ “รูปํ”ฯ อิติ อิทฺถจ นามํ, อิทฺถจ รูปํฯ อิทํ วุจฺจติ “วิญญาณปจฺจยา นามรูปํ”ฯ

นามรูปปจฺจยาปิ วิญญาณนฺติฯ อตฺถิ นามํ, อตฺถิ รูปํฯ ตตถ กตมํ นามํ? เวทนาภฺขโนหฺ, สลฺยาภฺขโนหฺ, สงฺขารภฺขโนหฺ – อิทํ วุจฺจติ “นามํ”ฯ ตตถ กตมํ รูปํ? ยํ รูปํ นิสฺสาย มโนวิญญาณธาท วตฺตติ – อิทํ วุจฺจติ “รูปํ”ฯ อิติ อิทฺถจ นามํ, อิทฺถจ รูปํฯ อิทํ วุจฺจติ “นามรูปํ”ฯ

ตตถ กตมํ นามรูปปจฺจยาปิ วิญญาณํ? ยํ จิตฺตํ มโน มานสํ...เป.... ตขฺขามโนวิญญาณธาท – อิทํ วุจฺจติ “นามรูปปจฺจยาปิ วิญญาณํ”ฯ

นามรูปปจฺจยา จญฺจายตฺนนฺติฯ อตฺถิ นามํ, อตฺถิ รูปํฯ ตตถ กตมํ นามํ? เวทนาภฺขโนหฺ, สลฺยาภฺขโนหฺ, สงฺขารภฺขโนหฺ – อิทํ วุจฺจติ “นามํ”ฯ ตตถ กตมํ รูปํ? ยํ รูปํ นิสฺสาย มโนวิญญาณธาท วตฺตติ – อิทํ วุจฺจติ “รูปํ”ฯ อิติ อิทฺถจ นามํ, อิทฺถจ รูปํฯ อิทํ วุจฺจติ “นามรูปํ”ฯ

ตตถ กตมํ นามรูปปจฺจยา จญฺจายตฺนํ? ยํ จิตฺตํ มโน มานสํ...เป.... ตขฺขามโนวิญญาณธาท – อิทํ วุจฺจติ “นามรูปปจฺจยา จญฺจายตฺนํ”ฯ

ตตถ กตมํ จญฺจายตฺนปจฺจยาปิ นามรูปํ? อตฺถิ นามํ, อตฺถิ รูปํฯ ตตถ กตมํ นามํ? เวทนาภฺขโนหฺ, สลฺยาภฺขโนหฺ, สงฺขารภฺขโนหฺ – อิทํ วุจฺจติ “นามํ”ฯ ตตถ กตมํ รูปํ? จกฺขายตฺนสฺส อุปฺจโย, โสตาเยตฺนสฺส อุปฺจโย, ขานายตฺนสฺส อุปฺจโย, ขิวฺหายตฺนสฺส อุปฺจโย, กายายตฺนสฺส อุปฺจโย, ยํ วา ปนฺณณฺมปิ อตฺถิ รูปํ จิตฺตขํ จิตฺตเหตุกํ จิตฺตสมฺภูตฺตํ – อิทํ วุจฺจติ “รูปํ”ฯ อิติ อิทฺถจ นามํ, อิทฺถจ รูปํฯ อิทํ วุจฺจติ “จญฺจายตฺนปจฺจยาปิ นามรูปํ”ฯ

ตตถ กตโม จญฺจายตฺนปจฺจยา ผโสส? โย ผโสส ผุสฺนา สมฺผุสฺนา สมฺผุสฺสิตตตํ – อยํ วุจฺจติ “จญฺจายตฺนปจฺจยา ผโสส”ฯ

ตตถ กตมํ ผสฺสปจฺจยาปิ จญฺจายตฺนํ? ยํ จิตฺตํ มโน มานสํ...เป.... ตขฺขามโนวิญญาณธาท – อิทํ วุจฺจติ “ผสฺสปจฺจยาปิ จญฺจายตฺนํ”...เป.... เตน วุจฺจติ “เอวเมตฺสส เกวลสฺส ทฺกขกฺขนฺธสฺส สมฺทโย โหติ”ติฯ

๒๗๘. ตสฺมึ สมเย อวิขฺชาปจฺจยา สงฺขารโ, สงฺขารปจฺจยาปิ อวิขฺชา; สงฺขารปจฺจยา วิญญาณํ, วิญญาณปจฺจยาปิ สงฺขารโ; วิญญาณปจฺจยา นามรูปํ, นามรูปปจฺจยาปิ วิญญาณํ; นามรูปปจฺจยา สฬายตฺนํ, จญฺจายตฺนปจฺจยาปิ นามรูปํ; จญฺจายตฺนปจฺจยา ผโสส, ผสฺสปจฺจยาปิ จญฺจายตฺนํ; ผสฺสปจฺจยา เวทนา, เวทนาปจฺจยาปิ ผโสส; เวทนาปจฺจยา ตณฺหา, ตณฺหาปจฺจยาปิ เวทนา; ตณฺหาปจฺจยา อุปาทานํ, อุปาทานปจฺจยาปิ ตณฺหา; อุปาทานปจฺจยา ภโว, ภวปจฺจยา ชาติ, ชาติปจฺจยา ชรามรณํฯ เอวเมตฺสส เกวลสฺส ทฺกขกฺขนฺธสฺส สมฺทโย โหติฯ

๒๗๙. ตตถ กตมา อวิชา? ยํ อญฺญานํ อทสฺสนํ...เป.... อวิชาลํกํ โมห อกุสล
มูลํ – อयํ วุจฺจติ “อวิชา”ฯ

ตตถ กตโม อวิชาปจฺจยา สงฺขารो? ยา เจตนา สเบฺจตนา สเบฺจตยิตตตํ – อยํ วุจฺจติ
“อวิชาปจฺจยา สงฺขารो”ฯ

ตตถ กตมา สงฺขารปจฺจยาปิ อวิชา? ยํ อญฺญานํ อทสฺสนํ...เป.... อวิชาลํกํ โมห
อกุสลมูลํ – อยํ วุจฺจติ “สงฺขารปจฺจยาปิ อวิชา”ฯ

ตตถ กตมํ สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ? ยํ จิตฺตํ มโน มานสํ...เป.... ตชฺชามโนวิญฺญาณ
ธาค – อิทํ วุจฺจติ “สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ”ฯ

ตตถ กตโม วิญฺญาณปจฺจยาปิ สงฺขารो? ยา เจตนา สเบฺจตนา สเบฺจตยิตตตํ – อยํ
วุจฺจติ “วิญฺญาณปจฺจยาปิ สงฺขารอ”ฯ

ตตถ กตมํ วิญฺญาณปจฺจยา นามรูปํ? อตฺถิ นามํ, อตฺถิ รูปํฯ ตตถ กตมํ นามํ? เวทนาภฺช
โนธ, สญฺญาภฺชโนธ, สงฺขารภฺชโนธ – อิทํ วุจฺจติ นามํฯ ตตถ กตมํ รูปํ? จกฺขายตฺนสฺส อุปจ
โย, โสตายตฺนสฺส อุปจโย, ขานายตฺนสฺส อุปจโย, ขิวฺหายตฺนสฺส อุปจโย, กายายตฺนสฺส อุป
จโย, ยํ วา ปนญฺญมฺปิ อตฺถิ รูปํ จิตฺตขํ จิตฺตเหตุกํ จิตฺตสมฺภูฏฺฏานํ – อิทํ วุจฺจติ “รูปํ”ฯ อิติ
อิทญฺจ นามํ, อิทญฺจ รูปํฯ อิทํ วุจฺจติ “วิญฺญาณปจฺจยา นามรูปํ”ฯ

นามรูปปจฺจยาปิ วิญฺญาณนฺตํฯ อตฺถิ นามํ, อตฺถิ รูปํฯ ตตถ กตมํ นามํ? เวทนาภฺชโนธ,
สญฺญาภฺชโนธ, สงฺขารภฺชโนธ – อิทํ วุจฺจติ “นามํ”ฯ ตตถ กตมํ รูปํ? ยํ รูปํ นิสฺสาย มโนวิญ
ญานธาค วตตติ – อิทํ วุจฺจติ “รูปํ”ฯ อิติ อิทญฺจ นามํ, อิทญฺจ รูปํฯ อิทํ วุจฺจติ “นามรูปํ”ฯ

ตตถ กตมํ นามรูปปจฺจยาปิ วิญฺญาณํ? ยํ จิตฺตํ มโน มานสํ...เป.... ตชฺชามโนวิญฺญาณ
ธาค – อิทํ วุจฺจติ “นามรูปปจฺจยาปิ วิญฺญาณํ”ฯ

นามรูปปจฺจยา สฬายตฺนนฺตํฯ อตฺถิ นามํ, อตฺถิ รูปํฯ ตตถ กตมํ นามํ? เวทนาภฺชโนธ,
สญฺญาภฺชโนธ, สงฺขารภฺชโนธ – อิทํ วุจฺจติ “นามํ”ฯ ตตถ กตมํ รูปํ? จตฺตารอ จ มหาภูตา,
ยญฺจ รูปํ นิสฺสาย มโนวิญญานธาค วตตติ – อิทํ วุจฺจติ “รูปํ”ฯ อิติ อิทญฺจ นามํ, อิทญฺจ
รูปํฯ อิทํ วุจฺจติ “นามรูปํ”ฯ

ตตถ กตมํ นามรูปปจฺจยา สฬายตฺนํ? จกฺขายตฺนํ, โสตายตฺนํ, ขานายตฺนํ, ขิวฺหายตฺนํ,
กายายตฺนํ, มนายตฺนํ – อิทํ วุจฺจติ “นามรูปปจฺจยา สฬายตฺนํ”ฯ

ตตถ กตมํ ญฺญายตฺนปจฺจยาปิ นามรูปํ? อตฺถิ นามํ, อตฺถิ รูปํฯ ตตถ กตมํ นามํ? เวท
นาภฺชโนธ, สญฺญาภฺชโนธ, สงฺขารภฺชโนธ – อิทํ วุจฺจติ “นามํ”ฯ ตตถ กตมํ รูปํ? จกฺขาย
ตฺนสฺส อุปจโย, โสตายตฺนสฺส อุปจโย, ขานายตฺนสฺส อุปจโย, ขิวฺหายตฺนสฺส อุปจโย, กา
ยายตฺนสฺส อุปจโย, ยํ วา ปนญฺญมฺปิ อตฺถิ รูปํ จิตฺตขํ จิตฺตเหตุกํ จิตฺตสมฺภูฏฺฏานํ – อิทํ วุจฺจติ
“รูปํ”ฯ อิติ อิทญฺจ นามํ, อิทญฺจ รูปํฯ อิทํ วุจฺจติ “ญฺญายตฺนปจฺจยาปิ นามรูปํ”ฯ

ตตถ กตโม ญฺญายตฺนปจฺจยา ผโสส? โย ผโสส ผุสนา สมฺผุสนา สมฺผุสสิตตตํ – อยํ
วุจฺจติ “ญฺญายตฺนปจฺจยา ผโสส”ฯ

ตตถ กตมํ ผสสปลจยาปี จญฺลฺลาตฺนํ? ยํ จิตฺตํ มโน มาณสํ...เป.... ตชฺชามโนวิญญาน
ธาค – อิทํ วุจฺจติ “ผสสปลจยาปี จญฺลฺลาตฺนํ”ฯ

ตตถ กตมา ผสสปลจยา เวทนา? ยํ เจตสิกํ สาทํ เจตสิกํ สุขํ เจโตสมผสสขํ สาทํ สุขํ
เวทยิตํ เจโตสมผสสชา สาทา สุขา เวทนา – อयํ วุจฺจติ “ผสสปลจยา เวทนา”...เป.... เตน
วุจฺจติ “เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมฺทโย โหติ”ติฯ

อญฺญมญฺญจตฺกํฯ

๙. อกุสลนิตฺเทโส

๒๘๐. กตเม ฐมมา อกุสลา? ยสฺมिํ สมเย อกุสลํ จิตฺตํ อุปฺปนฺนํ โหติ โสมนสฺสสหคํ
ทิกฺขลิตฺตสมฺปยุตฺตํ สสงฺขาเรน...เป.... โสมนสฺสสหคํ ทิกฺขลิตฺตวิปฺยุตฺตํ รูปารมฺมณํ วา...
เป.... โสมนสฺสสหคํ ทิกฺขลิตฺตวิปฺยุตฺตํ สสงฺขาเรน รูปารมฺมณํ วา สทฺทการมฺมณํ วา คนฺธการ
มฺมณํ วา รสารมฺมณํ วา โผฏฐพฺพการมฺมณํ วา ฐมฺมารมฺมณํ วา ยํ ยํ วา ปนารพฺภ, ตสฺมिํ สมเย
อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขารโ, สงฺขารปจฺจยา วิญญานํ, วิญญานปจฺจยา นามํ, นามปจฺจยา
จญฺลฺลาตฺนํ, จญฺลฺลาตฺนปจฺจยา ผโสส, ผสสปลจยา เวทนา, เวทนาปจฺจยา ตณฺหา, ตณฺ
หาปจฺจยา อธิโมโกข, อธิโมโกขปจฺจยา ภโว, ภวปจฺจยา ชาติ, ชาติปจฺจยา ชรามรณํฯ เอว
เมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมฺทโย โหติฯ

๒๘๑. ตตถ กตมา อวิชฺชา? ยํ อญฺญานํ อทสฺสนํ...เป.... อวิชฺชาลงคิํ โมโห อกุสล
มูลํ – อยํ วุจฺจติ “อวิชฺชา”ฯ

ตตถ กตโม อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขารโ? ยา เจตนา สเบฺจตนา สเบฺจตยิตตฺตํ – อยํ วุจฺจติ
อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขารโ...เป....ฯ

ตตถ กตโม ตณฺหาปจฺจยา อธิโมโกข? โย จิตฺตสฺส อธิโมโกข อธิมฺจฺจนา ตทฺธิมฺตตฺตา
– อยํ วุจฺจติ “ตณฺหาปจฺจยา อธิโมโกข”ฯ

ตตถ กตโม อธิโมโกขปจฺจยา ภโว? ลฺลเปตฺวา อธิโมโกขํ, เวทนาภฺชโนธฺ สญฺญาภฺชโนธฺ
สงฺขารภฺชโนธฺ วิญญานภฺชโนธฺ – อยํ วุจฺจติ “อธิโมโกขปจฺจยา ภโว”...เป.... เตน วุจฺจติ
“เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมฺทโย โหติ”ติฯ

๒๘๒. กตเม ฐมมา อกุสลา? ยสฺมिํ สมเย อกุสลํ จิตฺตํ อุปฺปนฺนํ โหติ อุเปกฺขาสหคํ
ทิกฺขลิตฺตสมฺปยุตฺตํ รูปารมฺมณํ วา สทฺทการมฺมณํ วา คนฺธการมฺมณํ วา รสารมฺมณํ วา โผฏฐพฺพ
การมฺมณํ วา ฐมฺมารมฺมณํ วา ยํ ยํ วา ปนารพฺภ, ตสฺมिํ สมเย อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขารโ, สง
ขารปจฺจยา วิญญานํ, วิญญานปจฺจยา นามํ, นามปจฺจยา จญฺลฺลาตฺนํ, จญฺลฺลาตฺนปจฺจยา
ผโสส, ผสสปลจยา เวทนา, เวทนาปจฺจยา ตณฺหา, ตณฺหาปจฺจยา อุปาทานํ, อุปาทานปจฺ
จยา ภโว, ภวปจฺจยา ชาติ, ชาติปจฺจยา ชรามรณํฯ เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมฺท
โย โหติฯ

๒๘๓. ตตถ กตมา อวิชฺชา? ยํ อญฺญานํ อทสฺสนํ...เป.... อวิชฺชาลงคิํ โมโห อกุสล
มูลํ – อยํ วุจฺจติ อวิชฺชา...เป....ฯ

ตตถ กตมา ผสสปลจยา เวทนา? ยํ เจตสิกํ เนว สาตํ นาสาตํ เจโตสมผสสขํ อทุกขม
สขํ เวทยิตํ เจโตสมผสสชา อทุกขมสชา เวทนา – อयํ วุจจติ “ผสสปลจยา เวทนา”...เป.
... เตน วุจจติ “เอวเมตสส เกวลสส ทุกขกขณธสส สมุทโย โหตี”ติฯ

๒๘๔. กตเม ฐมา อกฺสลา? ยสฺมี สมเย อกฺสลํ จิตฺตํ อุปฺปนํ โหตี อุเปกฺขาสหคตํ
ทิกฺขลิตฺตสมฺปยุตฺตํ สสงฺขาเรน...เป.... อุเปกฺขาสหคตํ ทิกฺขลิตฺตวิปฺยุตฺตํ รูปารมฺมณํ วา...
เป.... อุเปกฺขาสหคตํ ทิกฺขลิตฺตวิปฺยุตฺตํ สสงฺขาเรน รูปารมฺมณํ วา สทฺทการมฺมณํ วา คนฺธาร
มฺมณํ วา รสารมฺมณํ วา โผฏฐัพพารมฺมณํ วา ฐมฺมารมฺมณํ วา ยํ ยํ วา ปนารพฺภ, ตสฺมี สมเย
อวิชฺชาปลจยา สงฺขารโ, สงฺขารปลจยา วิญญานํ, วิญญานปลจยา นามํ, นามปลจยา
จกฺขฺลยตณํ, จกฺขฺลยตณปลจยา ผโสส, ผสสปลจยา เวทนา, เวทนาปลจยา ตณฺหา, ตณ
หาปลจยา อธิโมโกข, อธิโมกฺขปลจยา ภโว, ภวปลจยา ชาตี, ชาตีปลจยา ชรามรณํฯ เอว
เมตสส เกวลสส ทุกขกขณธสส สมุทโย โหตีฯ

๒๘๕. ตตถ กตมา อวิชฺชา...เป.... เตน วุจจติ “เอวเมตสส เกวลสส ทุกขกขณธสส
สมุทโย โหตี”ติฯ

๒๘๖. กตเม ฐมา อกฺสลา? ยสฺมี สมเย อกฺสลํ จิตฺตํ อุปฺปนํ โหตี โทมนสฺสสหคตํ
ปฏิกฺขสมฺปยุตฺตํ รูปารมฺมณํ วา...เป.... โทมนสฺสสหคตํ ปฏิกฺขสมฺปยุตฺตํ สสงฺขาเรน รูปา
รมฺมณํ วา สทฺทการมฺมณํ วา คนฺธารมฺมณํ วา รสารมฺมณํ วา โผฏฐัพพารมฺมณํ วา ฐมฺมารมฺมณํ
วา ยํ ยํ วา ปนารพฺภ, ตสฺมี สมเย อวิชฺชาปลจยา สงฺขารโ, สงฺขารปลจยา วิญญานํ, วิญ
ญานปลจยา นามํ, นามปลจยา จกฺขฺลยตณํ, จกฺขฺลยตณปลจยา ผโสส, ผสสปลจยา เวทนา,
เวทนาปลจยา ปฏิกฺขํ, ปฏิกฺขปลจยา อธิโมโกข, อธิโมกฺขปลจยา ภโว, ภวปลจยา ชาตี, ชา
ตีปลจยา ชรามรณํฯ เอวเมตสส เกวลสส ทุกขกขณธสส สมุทโย โหตีฯ

๒๘๗. ตตถ กตมา อวิชฺชา? ยํ อญฺญานํ อทสฺสนํ...เป.... อวิชฺชาลงฺคิ โมโห อกฺสล
มฺลํ – อยํ วุจจติ “อวิชฺชา”...เป.... อยํ วุจจติ “จกฺขฺลยตณปลจยา ผโสส”ฯ

ตตถ กตมา ผสสปลจยา เวทนา? ยํ เจตสิกํ อสาตํ เจตสิกํ ทุกฺขํ เจโตสมผสสขํ อสาตํ
ทุกฺขํ เวทยิตํ เจโตสมผสสชา อสาดตา ทุกฺขา เวทนา – อยํ วุจจติ “ผสสปลจยา เวทนา”ฯ

ตตถ กตมํ เวทนาปลจยา ปฏิกฺขํ? โย จิตฺตสฺส อาชาโต...เป.... จณฺทิกํ อสฺโรโป [อสุ
โลโป (สยา.)] อนตฺตมนตา จิตฺตสฺส – อิทํ วุจจติ “เวทนาปลจยา ปฏิกฺขํ” ฯ

ตตถ กตโม ปฏิกฺขปลจยา อธิโมโกข? โย จิตฺตสฺส อธิโมโกข อธิมฺจนา ตททิมุตตตา –
อยํ วุจจติ “ปฏิกฺขปลจยา อธิโมโกข”ฯ

ตตถ กตโม อธิโมกฺขปลจยา ภโว? ฐฺเปตฺวา อธิโมกฺขํ, เวทนาภฺชโนธ สญฺญาภฺชโนธ
สงฺขารภฺชโนธ วิญญานภฺชโนธ – อยํ วุจจติ “อธิโมกฺขปลจยา ภโว”...เป.... เตน วุจจติ
“เอวเมตสส เกวลสส ทุกขกขณธสส สมุทโย โหตี”ติฯ

๒๘๘. กตเม ฐมา อกฺสลา? ยสฺมี สมเย อกฺสลํ จิตฺตํ อุปฺปนํ โหตี อุเปกฺขาสหคตํ วิจิ
กิกฺจาสมฺปยุตฺตํ รูปารมฺมณํ วา สทฺทการมฺมณํ วา คนฺธารมฺมณํ วา รสารมฺมณํ วา โผฏฐัพพา
รมฺมณํ วา ฐมฺมารมฺมณํ วา ยํ ยํ วา ปนารพฺภ, ตสฺมี สมเย อวิชฺชาปลจยา สงฺขารโ, สง
ขารปลจยา วิญญานํ, วิญญานปลจยา นามํ, นามปลจยา จกฺขฺลยตณํ, จกฺขฺลยตณปลจยา

ผโสส, ผสสปลจยา เวทนา, เวทนาปลจยา วิจิกจฉา, วิจิกจฉาปลจยา ภโว, ภวปลจยา ชาติ, ชาติปลจยา ชรามรณฯ เอเวเมตสส เกวลสส ทุกขกขณสส สมุทโย โหติฯ

๒๘๙. ตตถ กตมา อวิชชา? ยํ อญญาณํ อทสสนํ...เป.... อวิชชาลงคิ โมโห อกฺสลมฺ – อยํ วุจจติ “อวิชชา”...เป.... อยํ วุจจติ “ฉญฺฉายตนปลจยา ผโสส”ฯ

ตตถ กตมา ผสสปลจยา เวทนา? ยํ เจตสิกํ เนว สาตํ นาสาตํ เจโตสมผสสขํ อทุกขมสฺขํ เวทยิตํ, เจโตสมผสสชา อทุกขมสฺสา เวทนา – อยํ วุจจติ “ผสสปลจยา เวทนา”ฯ

ตตถ กตมา เวทนาปลจยา วิจิกจฉา? ยา กงฺขา กงฺขายนา กงฺขายิตตตํ วิมติ วิจิกจฉา เทวฬฺหํ ทวิธาปโธ [เทวธาปโธ (สี. สฺยา.)] สํสโย อนนฺทํสคฺคาโห อาสปปนา ปริสปปนา อปฺริโยคาหนา [อปฺริโยคาหนา (สี. สฺยา. ก.)] จมฺภิตตตํ จิตตสฺส มโนวิเลโข – อยํ วุจจติ “เวทนาปลจยา วิจิกจฉา”ฯ

ตตถ กตโม วิจิกจฉาปลจยา ภโว? ลฺลเปตฺวา วิจิกจฉํ, เวทนาภฺขโนธ สญฺญาภฺขโนธ สงฺขารภฺขโนธ วิญฺญาณภฺขโนธ – อยํ วุจจติ “วิจิกจฉาปลจยา ภโว”...เป.... เตน วุจจติ “เอเวเมตสส เกวลสส ทุกขกขณสส สมุทโย โหติ”ติฯ

๒๙๐. กตเม ฐมา อกฺสลา? ยสฺมี สมเย อกฺสลํ จิตตํ อุปปนฺนํ โหติ อุเปกฺขาสหคตํ อทฺธจฺจสมฺปยุตตํ รูปารมฺมณํ वा สทฺทการมฺมณํ वा คนฺธารมฺมณํ वा รสารมฺมณํ वा โผฏฺฐพฺพารมฺมณํ वा ฐมารมฺมณํ वा ยํ ยํ वा ปนารพฺภ, ตสฺมี สมเย อวิชชาปลจยา สงฺขารโ, สงฺขารปลจยา วิญฺญาณํ, วิญฺญาณปลจยา นามํ, นามปลจยา ฉญฺฉายตนํ, ฉญฺฉายตนปลจยา ผโสส, ผสสปลจยา เวทนา, เวทนาปลจยา อทฺธจฺจํ, อทฺธจฺจปลจยา อธิโมกฺข, อธิโมกฺขปลจยา ภโว, ภวปลจยา ชาติ, ชาติปลจยา ชรามรณํฯ เอเวเมตสส เกวลสส ทุกขกขณสส สมุทโย โหติฯ

๒๙๑. ตตถ กตมา อวิชชา? ยํ อญญาณํ อทสสนํ...เป.... อวิชชาลงคิ โมโห อกฺสลมฺ – อยํ วุจจติ “อวิชชา”...เป.... อยํ วุจจติ “ฉญฺฉายตนปลจยา ผโสส”ฯ

ตตถ กตมา ผสสปลจยา เวทนา? ยํ เจตสิกํ เนว สาตํ นาสาตํ เจโตสมผสสขํ อทุกขมสฺขํ เวทยิตํ เจโตสมผสสชา อทุกขมสฺสา เวทนา – อยํ วุจจติ “ผสสปลจยา เวทนา”ฯ

ตตถ กตมํ เวทนาปลจยา อทฺธจฺจํ? ยํ จิตตสฺส อทฺธจฺจํ อุวฺปสโม เจตโส วิเกฺชโป ภนฺตตตํ จิตตสฺส – อิทํ วุจจติ “เวทนาปลจยา อทฺธจฺจํ”ฯ

ตตถ กตโม อทฺธจฺจปลจยา อธิโมกฺข? โย จิตตสฺส อธิโมกฺข อธิมฺจนา ตทฺธิมฺตตฺตา – อยํ วุจจติ “อทฺธจฺจปลจยา อธิโมกฺข”ฯ

ตตถ กตโม อธิโมกฺขปลจยา ภโว? ลฺลเปตฺวา อธิโมกฺขํ, เวทนาภฺขโนธ สญฺญาภฺขโนธ สงฺขารภฺขโนธ วิญฺญาณภฺขโนธ – อยํ วุจจติ “อธิโมกฺขปลจยา ภโว”...เป.... เตน วุจจติ “เอเวเมตสส เกวลสส ทุกขกขณสส สมุทโย โหติ”ติฯ

อกฺสลนิตฺเตทโสฯ

๑๐. กุสลนิเทศโส

๒๙๒. กตเม ฌมมา กุสลา? ยสฺมี สมเย กามาวจรํ กุสลํ จิตตํ อุปปนํ โหติ โสมนสฺส สหคตํ ญาณสมปยุตตํ รูปารมมณํ วา สหการมมณํ วา คนธารมมณํ วา รสารมมณํ วา โผฏฐัพพารมมณํ วา ฌมมารมมณํ วา ยํ ยํ วา ปนารพฺภ, ตสฺมี สมเย กุสลมูลปจฺจยา สงฺขาร, สงฺขารปจฺจยา วิญญฺาณ, วิญญฺาณปจฺจยา นามํ, นามปจฺจยา จณฺญายตฺนํ, จณฺญายตฺนปจฺจยา ผโสส, ผสฺสปจฺจยา เวทนา, เวทนาปจฺจยา ปสาโท, ปสาทปจฺจยา อธิโมโกข, อธิโมกฺขปจฺจยา ภโว, ภวปจฺจยา ชาติ, ชาติปจฺจยา ชรามรณํฯ เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมฺทโย โหติฯ

๒๙๓. ตตฺถ กตเม กุสลมูลา? อโลโก, อโทโส, อโมโหฯ

ตตฺถ กตโม อโลโก? โย อโลโก อลฺพภนา อลฺพภิตตํ อสाराโค อสารชฺชนา อสารชฺชิตตํ อนภิชฺฌา อโลโก กุสลมูลํ – อยํ วุจฺจติ “อโลโก”ฯ

ตตฺถ กตโม อโทโส? โย อโทโส อทฺสสนา อทฺสสิตตํ อพฺยาปาโท อพฺยาปโชช อโทโส กุสลมูลํ – อยํ วุจฺจติ “อโทโส”ฯ

ตตฺถ กตโม อโมโห? ยา ปญฺญา ปชานนา...เป.... อโมโห ฌมมวึโย สมฺมาทิฏฺฐิ – อยํ วุจฺจติ “อโมโห”ฯ อิมะ วุจฺจติ “กุสลมูลา”ฯ

ตตฺถ กตโม กุสลมูลปจฺจยา สงฺขารो? ยา เจตนา สญฺเจตนา สญฺเจตยิตตํ – อยํ วุจฺจติ “กุสลมูลปจฺจยา สงฺขารो”ฯ

ตตฺถ กตมํ สงฺขารปจฺจยา วิญญฺาณ...เป.... วิญญฺาณปจฺจยา นามํ...เป.... นามปจฺจยา จณฺญายตฺนํ...เป.... จณฺญายตฺนปจฺจยา ผโสส...เป.... ผสฺสปจฺจยา เวทนา...เป.... อยํ วุจฺจติ “ผสฺสปจฺจยา เวทนา”ฯ

ตตฺถ กตโม เวทนาปจฺจยา ปสาโท? ยา สทฺธา สทฺทหนา โอกปฺปนา อภิปฺปสาโท – อยํ วุจฺจติ “เวทนาปจฺจยา ปสาโท”ฯ

ตตฺถ กตโม ปสาทปจฺจยา อธิโมโกข? โย จิตฺตสฺส อธิโมโกข อธิมฺจฺจนา ตทธิมุตฺตตา – อยํ วุจฺจติ “ปสาทปจฺจยา อธิโมโกข”ฯ

ตตฺถ กตโม อธิโมกฺขปจฺจยา ภโว? ฐเปตฺวา อธิโมกฺขํ, เวทนาภฺชโนธ สญฺญาภฺชโนธ สงฺขารภฺชโนธ วิญญฺาณภฺชโนธ – อยํ วุจฺจติ “อธิโมกฺขปจฺจยา ภโว”...เป.... เตน วุจฺจติ “เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมฺทโย โหติ”ติฯ

๒๙๔. กตเม ฌมมา กุสลา? ยสฺมี สมเย กามาวจรํ กุสลํ จิตตํ อุปปนํ โหติ โสมนสฺส สหคตํ ญาณสมปยุตตํ สสงฺขารเณ รูปารมมณํ วา...เป.... โสมนสฺสสหคตํ ญาณวิปฺปยุตตํ รูปารมมณํ วา...เป.... โสมนสฺสสหคตํ ญาณวิปฺปยุตตํ สสงฺขารเณ รูปารมมณํ วา สทฺหารมมณํ วา คนธารมมณํ วา รสารมมณํ วา โผฏฐัพพารมมณํ วา ฌมมารมมณํ วา ยํ ยํ วา ปนารพฺภ, ตสฺมี สมเย กุสลมูลปจฺจยา สงฺขาร, สงฺขารปจฺจยา วิญญฺาณ, วิญญฺาณปจฺจยา นามํ, นามปจฺจยา จณฺญายตฺนํ, จณฺญายตฺนปจฺจยา ผโสส, ผสฺสปจฺจยา เวทนา, เวทนาปจฺจยา ป

สาโท, ปสาทปลจยา อธิโมโกข, อธิโมกขปลจยา ภโว, ภวปลจยา ชาติ, ชาติปลจยา ชรามรณฯ เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมฺทโย โหติฯ

๒๙๕. ตตถ กตเม กุสลมฺล? อโลโก, อโทโสฯ

ตตถ กตโม อโลโก? โย อโลโก อลฺพภนา อลฺพภิตตํ อสाराโค อสารชฺชนา อสารชฺชิตตํ อนภิชฺชมา อโลโก กุสลมฺล – อยํ วุจฺจติ “อโลโก”ฯ

ตตถ กตโม อโทโส? โย อโทโส อทฺสสนา อทฺสสิตตํ อพฺยาปาโท อพฺยาปโชช อโทโส กุสลมฺล – อยํ วุจฺจติ “อโทโส”ฯ อีเม วุจฺจนฺติ “กุสลมฺล”ฯ

ตตถ กตโม กุสลมฺลปลจยา สงฺขารो? ยา เจตนา สเบฺจตนา สเบฺจตยิตตํ – อยํ วุจฺจติ “กุสลมฺลปลจยา สงฺขารो”...เป.... อยํ วุจฺจติ “ฉฺฉลฺลา ยตนปลจยา ผโสส”ฯ

ตตถ กตมา ผสฺสปลจยา เวทนา? ยํ เจตสิกํ สาทํ เจตสิกํ สุขํ เจโตสมฺผสฺสชํ สาทํ สุขํ เวทยิตํ เจโตสมฺผสฺสชา สาทา สุขา เวทนา – อยํ วุจฺจติ “ผสฺสปลจยา เวทนา”...เป.... เตน วุจฺจติ “เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมฺทโย โหติ”ติฯ

๒๙๖. กตเม ฌมฺมา กุสลา? ยสฺมี สมเย กามาวจรํ กุสลํ จิตฺตํ อุปปนฺนํ โหติ อุเปกฺขาสหคตํ ญาณสมฺปยุตฺตํ รูปารมฺมณํ วา...เป.... อุเปกฺขาสหคตํ ญาณสมฺปยุตฺตํ สสงฺขาเรน รูปารมฺมณํ วา สทฺทการมฺมณํ วา คนฺธการมฺมณํ วา รสารมฺมณํ วา โผฏฐพฺพการมฺมณํ วา ฌมฺมารมฺมณํ วา ยํ ยํ วา ปนารพฺภ, ตสฺมี สมเย กุสลมฺลปลจยา สงฺขารो, สงฺขารปลจยา วิญญฺาณํ, วิญญฺาณปลจยา นามํ, นามปลจยา ฉฺฉลฺลา ยตนํ, ฉฺฉลฺลา ยตนปลจยา ผโสส, ผสฺสปลจยา เวทนา, เวทนาปลจยา ปสาโท, ปสาทปลจยา อธิโมโกข, อธิโมกขปลจยา ภโว, ภวปลจยา ชาติ, ชาติปลจยา ชรามรณฯ เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมฺทโย โหติฯ

๒๙๗. ตตถ กตเม กุสลมฺล? อโลโก, อโทโส, อโมโห – อีเม วุจฺจนฺติ “กุสลมฺล”ฯ

ตตถ กตโม กุสลมฺลปลจยา สงฺขารो? ยา เจตนา สเบฺจตนา สเบฺจตยิตตํ – อยํ วุจฺจติ “กุสลมฺลปลจยา สงฺขารो”...เป.... อยํ วุจฺจติ – “ฉฺฉลฺลา ยตนปลจยา ผโสส”ฯ

ตตถ กตมา ผสฺสปลจยา เวทนา? ยํ เจตสิกํ เนว สาทํ นาสาทํ เจโตสมฺผสฺสชํ อทุกฺขม สุขํ เวทยิตํ เจโตสมฺผสฺสชา อทุกฺขมสุขา เวทนา – อยํ วุจฺจติ “ผสฺสปลจยา เวทนา”...เป.... เตน วุจฺจติ “เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมฺทโย โหติ”ติฯ

กตเม ฌมฺมา กุสลา? ยสฺมี สมเย กามาวจรํ กุสลํ จิตฺตํ อุปปนฺนํ โหติ อุเปกฺขาสหคตํ ญาณวิปยุตฺตํ รูปารมฺมณํ วา...เป.... อุเปกฺขาสหคตํ ญาณวิปยุตฺตํ สสงฺขาเรน รูปารมฺมณํ วา สทฺทการมฺมณํ วา คนฺธการมฺมณํ วา รสารมฺมณํ วา โผฏฐพฺพการมฺมณํ วา ฌมฺมารมฺมณํ วา ยํ ยํ วา ปนารพฺภ, ตสฺมี สมเย กุสลมฺลปลจยา สงฺขารอ, สงฺขารปลจยา วิญญฺาณํ, วิญญฺาณปลจยา นามํ, นามปลจยา ฉฺฉลฺลา ยตนํ, ฉฺฉลฺลา ยตนปลจยา ผโสส, ผสฺสปลจยา เวทนา, เวทนาปลจยา ปสาโท, ปสาทปลจยา อธิโมโกข, อธิโมกขปลจยา ภโว, ภวปลจยา ชาติ, ชาติปลจยา ชรามรณฯ เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมฺทโย โหติฯ

๒๙๘. ตตถ กตเม กุสลมฺล? อโลโก, อโทโส – อีเม วุจฺจนฺติ “กุสลมฺล”ฯ

ตตถ กตโม กุสลมูลปจฺจยา สงฺขารโ? ยา เจตนา สเบฺจตนา สเบฺจตยิตตตํ – อัย วุจฺจติ “กุสลมูลปจฺจยา สงฺขารโ”...เป.... เตน วุจฺจติ “เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมฺทโย โหติ”ติฯ

๓๐๐. กตเม ฅมฺมา กุสลา? ยสฺมี สมเย รุปฺปปตฺติยา มคฺคํ ภาเวติ วิวิเจจว กาเมहि...เป. ... ปฺลฺลํ ฅมานํ อุปสมฺปชฺช วิหริติ ปถวิกสิณํ **[ปฺลฺลวิกสิณํ (สี. สฺยา.)]**, ตสฺมี สมเย กุสลมูลปจฺจยา สงฺขารโ, สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ, วิญฺญาณปจฺจยา นามํ, นามปจฺจยา จณฺฐายตनํ, จณฺฐายตนปจฺจยา ผโสส, ผสฺสปจฺจยา เวทนา, เวทนาปจฺจยา ปสาโท, ปสาทปจฺจยา อธิโมโกข, อธิโมกฺขปจฺจยา ภโว, ภวปจฺจยา ชาติ, ชาติปจฺจยา ชรามรณํฯ เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมฺทโย โหติฯ

๓๐๑. ตตถ กตเม กุสลมฺลลา? อโลโก, อโทโส, อโมโห – อิเม วุจฺจนฺติ “กุสลมฺลลา”ฯ

ตตถ กตโม กุสลมูลปจฺจยา สงฺขารโ? ยา เจตนา สเบฺจตนา สเบฺจตยิตตตํ – อัย วุจฺจติ “กุสลมูลปจฺจยา สงฺขารโ”...เป.... เตน วุจฺจติ “เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมฺทโย โหติ”ติฯ

๓๐๒. กตเม ฅมฺมา กุสลา? ยสฺมี สมเย อรูปฺปปตฺติยา มคฺคํ ภาเวติ สพฺพโส อากิณฺณญายตนํ สมตฺติกมฺม เนวสณฺณานาสณฺณายตนสณฺญาสหคตํ สุขสฺส จ ปหานา...เป. ... จตฺตถ ฅมานํ อุปสมฺปชฺช วิหริติ, ตสฺมี สมเย กุสลมูลปจฺจยา สงฺขารโ, สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ, วิญฺญาณปจฺจยา นามํ, นามปจฺจยา จณฺฐายตนํ, จณฺฐายตนปจฺจยา ผโสส, ผสฺสปจฺจยา เวทนา, เวทนาปจฺจยา ปสาโท, ปสาทปจฺจยา อธิโมโกข, อธิโมกฺขปจฺจยา ภโว, ภวปจฺจยา ชาติ, ชาติปจฺจยา ชรามรณํฯ เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมฺทโย โหติฯ

๓๐๓. ตตถ กตเม กุสลมฺลลา? อโลโก, อโทโส, อโมโห – อิเม วุจฺจนฺติ “กุสลมฺลลา”ฯ

ตตถ กตโม กุสลมูลปจฺจยา สงฺขารโ? ยา เจตนา สเบฺจตนา สเบฺจตยิตตตํ – อัย วุจฺจติ “กุสลมูลปจฺจยา สงฺขารโ”...เป.... อัย วุจฺจติ “จณฺฐายตนปจฺจยา ผโสส”ฯ

ตตถ กตมา ผสฺสปจฺจยา เวทนา? ยํ เจตสิกํ สาตํ เจตสิกํ สุขํ เจโตสมฺผสฺสขํ สาตํ สุขํ เวทยิตํ เจโตสมฺผสฺสชา สาตา สุขา เวทนา – อัย วุจฺจติ “ผสฺสปจฺจยา เวทนา”...เป.... เตน วุจฺจติ “เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมฺทโย โหติ”ติฯ

๓๐๔. กตเม ฅมฺมา กุสลา? ยสฺมี สมเย โลกุตฺตรํ ฅมานํ ภาเวติ นิยฺยานิกํ อปจฺยคามิํ ทิฏฺฐิคตานํ ปหานาย ปฺลฺลมาย ภูมียา ปตฺติยา วิวิเจจว กาเมहि...เป.... ปฺลฺลํ ฅมานํ อุปสมฺปชฺช วิหริติ ทุกฺขปฏฺิพทํ ทนฺธาภิณฺญํ, ตสฺมี สมเย กุสลมูลปจฺจยา สงฺขารโ, สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ, วิญฺญาณปจฺจยา นามํ, นามปจฺจยา จณฺฐายตนํ, จณฺฐายตนปจฺจยา ผโสส, ผสฺสปจฺจยา เวทนา, เวทนาปจฺจยา ปสาโท, ปสาทปจฺจยา อธิโมโกข, อธิโมกฺขปจฺจยา ภโว, ภวปจฺจยา ชาติ, ชาติปจฺจยา ชรามรณํฯ เอวเมเตสํ ฅมฺมานํ สมฺทโย โหติฯ

๓๐๕. ตตถ กตเม กุสลมฺลลา? อโลโก, อโทโส, อโมโหฯ

ตตถ กตโม อโลโก...เป.... อโทโส...เป.... อโมโห? ยา ปญฺญา ปชานนา...เป.... อโมโห ฅมฺมวิจโย สมฺมาทิฏฺฐิ ฅมฺมวิจยสโมพชฺฌมโงค มคฺคจฺจํ มคฺคปริยาปนํ – อัย วุจฺจติ

“อโหมโห”ฯ อโหม วุจจนฺติ “กุสลมุลลา”ฯ

ตตถ กตโม กุสลมุลปจฺจยา สงฺขารโ? ยถา เจตนา สเบฺจตนา สเบฺจตยิตตตํ – อโย วุจฺจติ “กุสลมุลปจฺจยา สงฺขารโ”...เป.... อโย วุจฺจติ “ฉญฺญายตนปจฺจยา ผโสส”ฯ

ตตถ กตมา ผสฺสปจฺจยา เวทนา? ยํ เจตสิกํ สาตํ เจตสิกํ สุขํ เจโตสมผสฺสขํ สาตํ สุขํ เวทยิตํ เจโตสมผสฺสชา สาตา สุขา เวทนา – อโย วุจฺจติ “ผสฺสปจฺจยา เวทนา”ฯ

ตตถ กตโม เวทนาปจฺจยา ปสาโท? ยถา สทฺธา สทฺทหนา โภกปฺปนา อภิปฺปสาโท – อโย วุจฺจติ “เวทนาปจฺจยา ปสาโท”ฯ

ตตถ กตโม ปสาทปจฺจยา อธิโมโกข? โย จิตตสฺส อธิโมโกข อธิมฺจุจนา ตทธิมุตตตา – อโย วุจฺจติ “ปสาทปจฺจยา อธิโมโกข”ฯ

ตตถ กตโม อธิโมโกขปจฺจยา ภโว? ฐเปตฺวา อธิโมโกขํ, เวทนาภฺขโนธฺ, สญฺญาภฺขโนธฺ สงฺขารภฺขโนธฺ วิญฺญาณภฺขโนธฺ – อโย วุจฺจติ “อธิโมโกขปจฺจยา ภโว”...เป.... อโย วุจฺจติ “ชาติปจฺจยา ชรามรณํ”ฯ

เอวเมเตสํ ฐมฺมานํ สมฺทโย โหตีติฯ เอวเมเตสํ ฐมฺมานํ สงฺคติ โหติ, สมากโม โหติ, สโมธานํ โหติ, ปาตฺภาโว โหติฯ เตน วุจฺจติ “เอวเมเตสํ ฐมฺมานํ สมฺทโย โหติ”ติฯ

กุสลนิตฺเททโสฯ

๑๑. อพฺยาคตนิเททโส

๓๐๖. กตเม ฐมฺมา อพฺยาคตา? ยสฺมิ สมเย กามาวจรสฺส กุสลสฺส กมฺมสฺส กตตตา อุป จิตตตา วิปากํ จกฺขวิญฺญาณํ อุปฺปนํ โหติ อุปฺเพกฺขาสหคตํ รูปารมฺมณํ, ตสฺมิ สมเย สงฺ ขารปจฺจยา วิญฺญาณํ, วิญฺญาณปจฺจยา นามํ, นามปจฺจยา ฉญฺญายตนํ, ฉญฺญายตนปจฺจยา ผโสส, ผสฺสปจฺจยา เวทนา, เวทนาปจฺจยา ภโว, ภวปจฺจยา ชาติ, ชาติปจฺจยา ชรามรณํฯ เอวเมเตสฺส เกวลสฺส ทฺกฺษภฺขนธฺสฺส สมฺทโย โหติฯ

๓๐๗. ตตถ กตโม สงฺขารโ? ยถา เจตนา สเบฺจตนา สเบฺจตยิตตตํ – อโย วุจฺจติ “สงฺขาร โ”ฯ

ตตถ กตมํ สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ? ยํ จิตตํ มโน มานสํ...เป.... ตชฺชาจกฺขวิญฺญาณ ชาติ – อิทํ วุจฺจติ “สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ”ฯ

ตตถ กตมํ วิญฺญาณปจฺจยา นามํ? เวทนาภฺขโนธฺ, สญฺญาภฺขโนธฺ, สงฺขารภฺขโนธฺ – อิทํ วุจฺจติ “วิญฺญาณปจฺจยา นามํ”ฯ

ตตถ กตมํ นามปจฺจยา ฉญฺญายตนํ? ยํ จิตตํ มโน มานสํ...เป.... ตชฺชาจกฺขวิญฺญาณ ชาติ – อิทํ วุจฺจติ “นามปจฺจยา ฉญฺญายตนํ”ฯ

ตตถ กตโม ฉญฺญายตนปจฺจยา ผโสส? โย ผโสส ผุสนา สมฺผุสนา สมฺผุสสิตตตํ – อโย วุจฺจติ “ฉญฺญายตนปจฺจยา ผโสส”ฯ

ตตถ กตมา ผสสปลจยา เวทนา? ยํ เจตสิกํ เนว สาทํ นาสาทํ เจโตสมผสสขํ อทุกขม
สขํ เวทยิตํ เจโตสมผสสชา อทุกขมสฺสา เวทนา – อयํ วุจฺจติ “ผสสปลจยา เวทนา”ฯ

ตตถ กตโม เวทนาปลจยา ภโว? ลฺลเปตฺวา เวทนํ, สญฺญากฺขนฺโธ สงฺขารกฺขนฺโธ วิญ
ญานกฺขนฺโธ – อयํ วุจฺจติ “เวทนาปลจยา ภโว”...เป.... เตน วุจฺจติ “เอวเมตสฺส เกวลสฺส
ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมฺทโย โหติ”ติฯ

๓๐๘. ตสฺมี สมเย สงฺขารปลจยา วิญญานํ สงฺขารเหตุกํ, วิญญานปลจยา นามํ วิญ
ญานเหตุกํ, นามปลจยา จญฺลฺลาตฺนํ นามเหตุกํ, จญฺลฺลาตฺนปลจยา ผโสส จญฺลฺลาตฺนเหตุ
โก, ผสสปลจยา เวทนา ผสสเหตุกา, เวทนาปลจยา ภโว, ภวปลจยา ชาติ, ชาติปลจยา ชรา
มรณํฯ เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมฺทโย โหติฯ

๓๐๙. ตสฺมี สมเย สงฺขารปลจยา วิญญานํ สงฺขารสมปยุตฺตํ, วิญญานปลจยา นามํ
วิญญานสมปยุตฺตํ, นามปลจยา จญฺลฺลาตฺนํ นามสมปยุตฺตํ, จญฺลฺลาตฺนปลจยา ผโสส
จญฺลฺลาตฺนสมปยุตฺตํ, ผสสปลจยา เวทนา ผสสสมปยุตฺตา, เวทนาปลจยา ภโว, ภวปลจยา
ชาติ, ชาติปลจยา ชรามรณํฯ เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมฺทโย โหติฯ

๓๑๐. ตสฺมี สมเย สงฺขารปลจยา วิญญานํ, วิญญานปลจยาปิ สงฺขารो; วิญญานปลจ
ยา นามํ, นามปลจยาปิ วิญญานํ; นามปลจยา จญฺลฺลาตฺนํ, จญฺลฺลาตฺนปลจยาปิ นามํ;
จญฺลฺลาตฺนปลจยา ผโสส, ผสสปลจยาปิ จญฺลฺลาตฺนํ; ผสสปลจยา เวทนา, เวทนาปลจยาปิ
ผโสส; เวทนาปลจยา ภโว, ภวปลจยา ชาติ, ชาติปลจยา ชรามรณํฯ เอวเมตสฺส เกวลสฺส
ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมฺทโย โหติฯ

๓๑๑. กตเม ฐมฺมา อพฺยากตา? ยสฺมี สมเย กามาวจรสฺส กุสลสฺส กมฺมสฺส กตตฺตา อุป
จิตตฺตา วิปากํ โสตวิญญานํ อุปปนฺนํ โหติ อุเปกฺขาสหคตํ สทฺทการมฺมณํ...เป.... ฆานวิญ
ญานํ อุปปนฺนํ โหติ อุเปกฺขาสหคตํ คนฺธารมฺมณํ...เป.... ชิวฺหาวิญญานํ อุปปนฺนํ โหติ อุ
เปกฺขาสหคตํ รสารมฺมณํ...เป.... กายวิญญานํ อุปปนฺนํ โหติ สุขสหคตํ โผฏฺฐพฺพารมฺมณํ,
ตสฺมี สมเย สงฺขารปลจยา วิญญานํ, วิญญานปลจยา นามํ, นามปลจยา จญฺลฺลาตฺนํ, จญฺลฺลา
ตฺนปลจยา ผโสส, ผสสปลจยา เวทนา, เวทนาปลจยา ภโว, ภวปลจยา ชาติ, ชาติปลจยา
ชรามรณํฯ เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมฺทโย โหติฯ

๓๑๒. ตตถ กตโม สงฺขารो? ยา เจตนา สเบจตนา สเบจตยิตตฺตํ – อยํ วุจฺจติ “สงฺขา
โร”...เป.... อยํ วุจฺจติ “จญฺลฺลาตฺนปลจยา ผโสส”ฯ

ตตถ กตมา ผสสปลจยา เวทนา? ยํ กายิกํ สาทํ กายิกํ สขํ กายสมผสสขํ สาทํ สขํ เว
ทยิตํ กายสมผสสชา สาทา สฺสา เวทนา – อยํ วุจฺจติ “ผสสปลจยา เวทนา”ฯ

ตตถ กตโม เวทนาปลจยา ภโว? ลฺลเปตฺวา เวทนํ, สญฺญากฺขนฺโธ สงฺขารกฺขนฺโธ วิญ
ญานกฺขนฺโธ – อยํ วุจฺจติ “เวทนาปลจยา ภโว”...เป.... เตน วุจฺจติ “เอวเมตสฺส เกวลสฺส
ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมฺทโย โหติ”ติฯ

๓๑๓. กตเม ฐมฺมา อพฺยากตา? ยสฺมี สมเย กามาวจรสฺส กุสลสฺส กมฺมสฺส กตตฺตา อุป
จิตตฺตา วิปากา มโนธาตฺ อุปปนฺนา โหติ อุเปกฺขาสหคตา รุปรามฺมณา วา สทฺทการมฺมณา วา
คนฺธารมฺมณา วา รสารมฺมณา วา โผฏฺฐพฺพารมฺมณา วา ยํ ยํ วา ปนารพฺภ, ตสฺมี สมเย สง

ขารปลจยา วิทยาณ, วิทยาณปลจยา นาม, นามปลจยา ฉฎฎายตน, ฉฎฎายตนปลจยา
ผโสส, ผสสปลจยา เวทนา, เวทนาปลจยา อธิโมโกข, อธิโมโกขปลจยา ภโว, ภวปลจยา
ชาติ, ชาติปลจยา ชรามรณฯ เอเวเมตสส เกวลสส ทุกขกขนนุสส สมุทโย โหติฯ

๓๑๔. ตตถ กตโม สงฺขารโ? ยา เจตนา สเบจตนา สเบจตยิตตต – อยํ วุจจติ “สงฺขา
โร”ฯ

ตตถ กตมํ สงฺขารปลจยา วิทยาณ? ยํ จิตตํ มโน มานสํ...เป.... ตชฺชามโนธาค – อิทํ
วุจจติ “สงฺขารปลจยา วิทยาณ”...เป.... อยํ วุจจติ “ฉฎฎายตนปลจยา ผโสส”ฯ

ตตถ กตมา ผสสปลจยา เวทนา? ยํ เจตสิกํ เนว สาทํ นาสาทํ เจโตสมผสสขํ อทุกขม
สขํ เวทยิตํ เจโตสมผสสชา อทุกขมสฺสา เวทนา – อยํ วุจจติ “ผสสปลจยา เวทนา”ฯ

ตตถ กตโม เวทนาปลจยา อธิโมโกข? โย จิตตสฺส อธิโมโกข อธิมุจฺจนา ตททิมุตตตา
– อยํ วุจจติ “เวทนาปลจยา อธิโมโกข”ฯ

ตตถ กตโม อธิโมโกขปลจยา ภโว? ฐเปตวา อธิโมกฺขํ, เวทนาภฺชโนธ สญฺญากภฺชโนธ
สงฺขารภฺชโนธ วิทยาณภฺชโนธ – อยํ วุจจติ “อธิโมโกขปลจยา ภโว”...เป.... เตन วุจจติ
“เอเวเมตสส เกวลสส ทุกขกขนนุสส สมุทโย โหติ”ติฯ

๓๑๕. กตเม ธมฺมา อพฺยากตา? ยสฺมี สมเย กามาวจรสฺส กุสลสฺส กมฺมสฺส กตตตา อุป
จิตตตตา วิปากา มโนวิทยาณธาค อุปปนฺนา โหติ โสมนสฺสสทคตา รูปารมฺมณา วา สทฺทา
รมฺมณา วา คนฺธารมฺมณา วา รสสารมฺมณา วา โผฏฐัพพารมฺมณา วา ธมฺมารมฺมณา วา ยํ ยํ วา
ปนารพฺภ, ตสฺมี สมเย สงฺขารปลจยา วิทยาณ, วิทยาณปลจยา นาม, นามปลจยา ฉฎฎาย
ตน, ฉฎฎายตนปลจยา ผโสส, ผสสปลจยา เวทนา, เวทนาปลจยา อธิโมโกข, อธิโมโกขปลจ
ยา ภโว, ภวปลจยา ชาติ, ชาติปลจยา ชรามรณฯ เอเวเมตสส เกวลสส ทุกขกขนนุสส สมุ
ทโย โหติฯ

๓๑๖. ตตถ กตโม สงฺขารโ? ยา เจตนา สเบจตนา สเบจตยิตตต – อยํ วุจจติ “สงฺขา
โร”ฯ

ตตถ กตมํ สงฺขารปลจยา วิทยาณ? ยํ จิตตํ มโน มานสํ...เป.... ตชฺชามโนวิทยาณ
ธาค – อิทํ วุจจติ “สงฺขารปลจยา วิทยาณ”...เป.... อยํ วุจจติ “ฉฎฎายตนปลจยา
ผโสส”ฯ

ตตถ กตมา ผสสปลจยา เวทนา? ยํ เจตสิกํ สาทํ เจตสิกํ สขํ เจโตสมผสสขํ สาทํ สขํ
เวทยิตํ เจโตสมผสสชา สาทา สฺสา เวทนา – อยํ วุจจติ “ผสสปลจยา เวทนา”ฯ

ตตถ กตโม เวทนาปลจยา อธิโมโกข? โย จิตตสฺส อธิโมโกข อธิมุจฺจนา ตททิมุตตตา
– อยํ วุจจติ “เวทนาปลจยา อธิโมโกข”ฯ

ตตถ กตโม อธิโมโกขปลจยา ภโว? ฐเปตวา อธิโมกฺขํ, เวทนาภฺชโนธ สญฺญากภฺชโนธ
สงฺขารภฺชโนธ วิทยาณภฺชโนธ – อยํ วุจจติ “อธิโมโกขปลจยา ภโว”...เป.... เตน วุจจติ
“เอเวเมตสส เกวลสส ทุกขกขนนุสส สมุทโย โหติ”ติฯ

๓๑๗. กตเม ฌมา อพยากตา? ยสฺมี สมเย กามาวจรสฺส กุสลสฺส กมมสฺส กตตตา อุป จิตตตา วิปากา มโนวิญญานธาคฺค อุปปนฺนา โหติ อุเปกฺขาสหคตา รูปารมมณา วา สทฺทหา รมมณา วา คนฺธารมมณา วา รสธารมมณา วา โผฏฐัพพารมมณา วา ฌมมารมมณา วา ยํ ยํ วา ปนารพฺภ, ตสฺมี สมเย สงฺขารปจฺจยา วิญญานํ, วิญญานปจฺจยา นามํ, นามปจฺจยา จญฺญาย ตนํ, จญฺญายตนปจฺจยา ผโสส, ผสฺสปจฺจยา เวทนา, เวทนาปจฺจยา อธิโมโกข, อธิโมกฺขปจฺจ ยา ภโว, ภวปจฺจยา ชาติ, ชาติปจฺจยา ชรามรณํฯ เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมฺท โย โหติฯ

๓๑๘. ตตถ กตโม สงฺขารโ? ยา เจตนา สเบฺจตนา สเบฺจตยิตตตํ – อयํ วุจฺจติ “สงฺขา โร”ฯ

ตตถ กตมํ สงฺขารปจฺจยา วิญญานํ? ยํ จิตตํ มโน มานสํ...เป.... ตชฺชามโนวิญญาน ธาคฺค – อิทํ วุจฺจติ “สงฺขารปจฺจยา วิญญานํ”...เป.... อยํ วุจฺจติ “จญฺญายตนปจฺจยา ผโสส”ฯ

ตตถ กตมา ผสฺสปจฺจยา เวทนา? ยํ เจตสิกํ เนว สาตํ นาสาตํ เจโตสมฺผสฺสขํ อทุกฺขม สฺขํ เวทยิตํ เจโตสมฺผสฺสชา อทุกฺขมสฺสชา เวทนา – อยํ วุจฺจติ “ผสฺสปจฺจยา เวทนา”ฯ

ตตถ กตโม เวทนาปจฺจยา อธิโมโกข? โย จิตตสฺส อธิโมโกข อธิมฺจุจนา ตทฺธิมุตตตา – อยํ วุจฺจติ “เวทนาปจฺจยา อธิโมโกข”ฯ

ตตถ กตโม อธิโมกฺขปจฺจยา ภโว? ฐฺเปตฺวา อธิโมกฺขํ, เวทนาภฺขโนธฺ สลฺลยฺภฺขโนธฺ สงฺขารภฺขโนธฺ, วิญญานภฺขโนธฺ – อยํ วุจฺจติ “อธิโมกฺขปจฺจยา ภโว”...เป.... เตน วุจฺจติ “เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมฺทโย โหติ”ติฯ

๓๑๙. กตเม ฌมา อพยากตา? ยสฺมี สมเย กามาวจรสฺส กุสลสฺส กมมสฺส กตตตา อุป จิตตตา วิปากา มโนวิญญานธาคฺค อุปปนฺนา โหติ โสมนสฺสสหคตา ญานสมฺปยุตฺตา...เป. ... โสมนสฺสสหคตา ญานสมฺปยุตฺตา สสงฺขารเณ...เป.... โสมนสฺสสหคตา ญานวิปฺปยุต ตา...เป.... โสมนสฺสสหคตา ญานวิปฺปยุตฺตา สสงฺขารเณ...เป.... อุเปกฺขาสหคตา ญาน สมฺปยุตฺตา...เป.... อุเปกฺขาสหคตา ญานสมฺปยุตฺตา สสงฺขารเณ...เป.... อุเปกฺขาสหคตา ญานวิปฺปยุตฺตา...เป.... อุเปกฺขาสหคตา ญานวิปฺปยุตฺตา สสงฺขารเณ รูปารมมณา วา...เป. ... ฌมมารมมณา วา ยํ ยํ วา ปนารพฺภ, ตสฺมี สมเย สงฺขารปจฺจยา วิญญานํ, วิญญานปจฺจ ยา นามํ, นามปจฺจยา จญฺญายตนํ, จญฺญายตนปจฺจยา ผโสส, ผสฺสปจฺจยา เวทนา, เว ทนาปจฺจยา ปสาโท, ปสาทปจฺจยา อธิโมโกข, อธิโมกฺขปจฺจยา ภโว, ภวปจฺจยา ชาติ, ชา ติปจฺจยา ชรามรณํฯ เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมฺทโย โหติฯ

๓๒๐. ตตถ กตโม สงฺขารโ? ยา เจตนา สเบฺจตนา สเบฺจตยิตตตํ – อยํ วุจฺจติ “สงฺขา โร”ฯ

ตตถ กตมํ สงฺขารปจฺจยา วิญญานํ? ยํ จิตตํ มโน มานสํ...เป.... ตชฺชามโนวิญญาน ธาคฺค – อิทํ วุจฺจติ “สงฺขารปจฺจยา วิญญานํ”...เป.... อยํ วุจฺจติ “ผสฺสปจฺจยา เวทนา”ฯ

ตตถ กตโม เวทนาปจฺจยา ปสาโท? ยา สทฺธาสทฺทหนฺนา โอกปฺปนา อภิปฺปสาโท – อยํ วุจฺจติ “เวทนาปจฺจยา ปสาโท”ฯ

ตตถ กตโม ปสาทปจฺจยา อธิโมโกข ? โย จิตตสฺส อธิโมโกข อธิมฺจฺจนา ตทธิมุตตตา
— อญฺ วุจฺจติ “ปสาทปจฺจยา อธิโมโกข”ฯ

ตตถ กตโม อธิโมกฺขปจฺจยา ภโว? สฺสเปตฺวา อธิโมกฺขํ, เวทนากฺขโนธฺ สญฺญากฺขโนธฺ
สงฺขารากฺขโนธฺ วิญฺญานากฺขโนธฺ — อญฺ วุจฺจติ “อธิโมกฺขปจฺจยา ภโว”...เป.... เตน วุจฺจติ
“เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทฺกฺษกฺขนฺธสฺส สมฺทโย โหติ”ติฯ

๓๒๑. กตเม ฌมฺมา อพฺยากตา? ยสฺมี สมเย รุปฺปปตฺติยา มคฺคํ ภาเวติ วิวิเจจฺว กา
เมहि...เป.... ปฺลฺลมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหริติ ปถวิกสิณํ, ตสฺมี สมเย ผโสสฺ โหติ...เป.... อวิ
เกฺชโป โหติ — อิม ฌมฺมา กุสลาฯ

ตเสสฺว รุปฺปาวจรสฺส กุสลสฺส กมฺมสฺส กตตฺตา อุปฺจิตตฺตา วิปากํ วิวิเจจฺว กาเมहि...เป....
ปฺลฺลมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหริติ ปถวิกสิณํ, ตสฺมี สมเย สงฺขารปจฺจยา วิญฺญานํ, วิญฺญานปจฺ
จยา นามํ, นามปจฺจยา จญฺจายตนํ, จญฺจายตนปจฺจยา ผโสสฺ, ผสฺสปจฺจยา เวทนา, เว
ทนาปจฺจยา ปสาโท, ปสาทปจฺจยา อธิโมโกข, อธิโมกฺขปจฺจยา ภโว, ภวปจฺจยา ชาติ, ชา
ติปจฺจยา ชรามรณํฯ เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทฺกฺษกฺขนฺธสฺส สมฺทโย โหติฯ

๓๒๒. กตเม ฌมฺมา อพฺยากตา? ยสฺมี สมเย อรูปฺปปตฺติยา มคฺคํ ภาเวติ สพฺพโส อ
ภิญฺจณญฺายตนํ สมตฺติกมฺม เนวสญฺญานาสญฺญายตนสญฺญาสหคตํ สุขสฺส จ ปหานา...เป.
... จตฺตถ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหริติ, ตสฺมี สมเย ผโสสฺ โหติ...เป.... อวิเกฺชโป โหติ — อิม
ฌมฺมา กุสลาฯ

ตเสสฺว อรูปฺปาวจรสฺส กุสลสฺส กมฺมสฺส กตตฺตา อุปฺจิตตฺตา วิปากํ สพฺพโส อ
ภิญฺจณญฺายตนํ สมตฺติกมฺม เนวสญฺญานาสญฺญายตนสญฺญาสหคตํ สุขสฺส จ ปหานา...เป.
... จตฺตถ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหริติ, ตสฺมี สมเย สงฺขารปจฺจยา วิญฺญานํ, วิญฺญานปจฺจยา
นามํ, นามปจฺจยา จญฺจายตนํ, จญฺจายตนปจฺจยา ผโสสฺ, ผสฺสปจฺจยา เวทนา, เวทนาปจฺจยา
ปสาโท, ปสาทปจฺจยา อธิโมโกข, อธิโมกฺขปจฺจยา ภโว, ภวปจฺจยา ชาติ, ชาติปจฺจยา ชรา
มรณํฯ เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทฺกฺษกฺขนฺธสฺส สมฺทโย โหติฯ

๓๒๓. กตเม ฌมฺมา อพฺยากตา? ยสฺมี สมเย โลกุตฺตรํ ฌานํ ภาเวติ นิยฺยานิกํ อปฺจยคา
มี ทิฏฺฐิคฺคานํ ปหานาย ปฺลฺลมาย ภูมียา ปตฺติยา วิวิเจจฺว กาเมहि...เป.... ปฺลฺลมํ ฌานํ อุป
สมฺปชฺช วิหริติ ทฺกฺษปฏฺธิปทํ ทนฺธาภิญฺญํ, ตสฺมี สมเย ผโสสฺ โหติ...เป.... อวิเกฺชโป โหติ —
อิม ฌมฺมา กุสลาฯ

ตเสสฺว โลกุตฺตรสฺส กุสลสฺส ฌานสฺส กตตฺตา ภาวิตตฺตา วิปากํ วิวิเจจฺว กาเมहि...เป.
... ปฺลฺลมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหริติ ทฺกฺษปฏฺธิปทํ ทนฺธาภิญฺญํ, ตสฺมี สมเย สงฺขารปจฺจยา วิญ
ญานํ, วิญฺญานปจฺจยา นามํ, นามปจฺจยา จญฺจายตนํ, จญฺจายตนปจฺจยา ผโสสฺ, ผสฺสปจฺ
จยา เวทนา, เวทนาปจฺจยา ปสาโท, ปสาทปจฺจยา อธิโมโกข, อธิโมกฺขปจฺจยา ภโว,
ภวปจฺจยา ชาติ, ชาติปจฺจยา ชรามรณํฯ เอวเมตสฺส ฌมฺมานํ สมฺทโย โหติฯ

๓๒๔. กตเม ฌมฺมา อพฺยากตา? ยสฺมี สมเย อกุสลสฺส กมฺมสฺส กตตฺตา อุปฺจิตตฺตา วิ
ปากํ จกฺขวิญฺญานํ อุปฺปนฺนํ โหติ อุปฺเปกฺขาสหคตํ รุปารมฺมณํ...เป.... โสตวิญฺญานํ อุปฺปนฺนํ
โหติ อุปฺเปกฺขาสหคตํ สทฺทารมฺมณํ...เป.... ฆานวิญฺญานํ อุปฺปนฺนํ โหติ อุปฺเปกฺขาสหคตํ คน

ธารมมณ...เป.... ขิวหาวิญญานํ อุปปนํ โหติ อุปเภขาสหคตํ ธรรมมณ...เป.... กายวิญญานํ อุปปนํ โหติ ทุกขสหคตํ โผฏฐัพพารมมณํ, ตสฺมี สมเย สงฺขารปจฺจยา วิญญานํ, วิญญานปจฺจยา นามํ, นามปจฺจยา จญฺจายตนํ, จญฺจายตนปจฺจยา ผโสส, ผสฺสปจฺจยา เวทนา, เวทนาปจฺจยา ภโว, ภวปจฺจยา ชาติ, ชาติปจฺจยา ชรามรณํฯ เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกขกฺขนฺธสฺส สมฺทโย โหติฯ

๓๒๕. ตตถ กตโม สงฺขารो? ยถา เจตนา สเบจตนา สเบจตยิตตตํ – อयํ วุจฺจติ “สงฺขารो”ฯ

ตตถ กตมํ สงฺขารปจฺจยา วิญญานํ? ยํ จิตตํ มโน มานสํ...เป.... ตชฺชากายวิญญานธตฺ – อิทํ วุจฺจติ “สงฺขารปจฺจยา วิญญานํ”...เป.... อयํ วุจฺจติ “จญฺจายตนปจฺจยา ผโสส”ฯ

ตตถ กตมา ผสฺสปจฺจยา เวทนา? ยํ กายิกํ อสาดํ กายิกํ ทุกฺขํ กายสมฺผสฺสขํ อสาดํ ทุกฺขํ เวทยิตํ กายสมฺผสฺสชา อสาดตา ทุกฺขา เวทนา – อयํ วุจฺจติ “ผสฺสปจฺจยา เวทนา”ฯ

ตตถ กตโม เวทนาปจฺจยา ภโว? ฐเปตฺวา เวทนํ, สญฺญากฺขนฺธ สงฺขารกฺขนฺธ วิญญานกฺขนฺธ – อयํ วุจฺจติ “เวทนาปจฺจยา ภโว”...เป.... เตन วุจฺจติ “เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกขกฺขนฺธสฺส สมฺทโย โหติ”ติฯ

๓๒๖. กตเม ธมฺมา อพฺยาคตา? ยสฺมี สมเย อกฺุสสสฺส กมฺมสฺส กตตฺตา อุปจิตตฺตา วิปាកา มโนธตฺ อุปปนฺนา โหติ อุปเภขาสหคตา รุปารมฺมณา วา สทฺถารมฺมณา วา คนฺธารมฺมณา วา ธรรมฺมณา วา โผฏฐัพพารมฺมณา วา ยํ ยํ วา ปนารพฺภ, ตสฺมี สมเย สงฺขารปจฺจยา วิญญานํ, วิญญานปจฺจยา นามํ, นามปจฺจยา จญฺจายตนํ, จญฺจายตนปจฺจยา ผโสส, ผสฺสปจฺจยา เวทนา, เวทนาปจฺจยา อธิโมกฺโข, อธิโมกฺขปจฺจยา ภโว, ภวปจฺจยา ชาติ, ชาติปจฺจยา ชรามรณํฯ เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกขกฺขนฺธสฺส สมฺทโย โหติฯ

๓๒๗. ตตถ กตโม สงฺขารो? ยถา เจตนา สเบจตนา สเบจตยิตตตํ – อयํ วุจฺจติ สงฺขารो

ตตถ กตมํ สงฺขารปจฺจยา วิญญานํ? ยํ จิตตํ มโน มานสํ...เป.... ตชฺชามโนธตฺ – อิทํ วุจฺจติ “สงฺขารปจฺจยา วิญญานํ”...เป.... อยํ วุจฺจติ “จญฺจายตนปจฺจยา ผโสส”ฯ

ตตถ กตมา ผสฺสปจฺจยา เวทนา? ยํ เจตสิกํ เนว สาดํ นาสาดํ เจโตสมฺผสฺสขํ อทุกฺขมสฺส เวทยิตํ เจโตสมฺผสฺสชา อทุกฺขมสฺสา เวทนา – อยํ วุจฺจติ “ผสฺสปจฺจยา เวทนา”ฯ

ตตถ กตโม เวทนาปจฺจยา อธิโมกฺโข? โย จิตตสฺส อธิโมกฺโข อธิมฺจฺจนา ตทฺธิมฺตตฺตา – อยํ วุจฺจติ “เวทนาปจฺจยา อธิโมกฺโข”ฯ

ตตถ กตโม อธิโมกฺขปจฺจยา ภโว? ฐเปตฺวา อธิโมกฺโข, เวทนากฺขนฺธ สญฺญากฺขนฺธ สงฺขารกฺขนฺธ วิญญานกฺขนฺธ – อยํ วุจฺจติ “อธิโมกฺขปจฺจยา ภโว”...เป.... เตन วุจฺจติ “เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกขกฺขนฺธสฺส สมฺทโย โหติ”ติฯ

๓๒๘. กตเม ทุมมา อพฺยาคตา? ยสฺมี สมเย อกฺขลสฺส กมฺมสฺส กตตฺตา อปฺจิตตฺตา วิปากา มโนวิญญฺญาณธตฺตฺตา อปฺปนฺนา โหติ อปฺเภกฺขาสหคตา รุปารมฺมณา วา...เป.... ทุมมา รมฺมณา วา ยํ ยํ วา ปนารพฺภ, ตสฺมี สมเย สงฺขารปจฺจยา วิญญฺญาณํ, วิญญฺญาณปจฺจยา นามํ, นามปจฺจยา จณฺณายตฺนํ, จณฺณายตฺนปจฺจยา ผโสสฺส, ผสฺสปจฺจยา เวทนา, เวทนาปจฺจยา อธิโมโกข, อธิโมโกขปจฺจยา ภโว, ภวปจฺจยา ชาติ, ชาติปจฺจยา ชรามรณํฯ เอเวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมฺทโย โหติฯ

๓๒๙. ตตฺถ กตโม สงฺขารो? ยา เจตนา สเบฺจตนา สเบฺจตยิตตํ — อยํ วุจฺจติ “สงฺขารो”ฯ

ตตฺถ กตมํ สงฺขารปจฺจยา วิญญฺญาณํ? ยํ จิตตํ มโน มานสํ...เป.... ตชฺชามโนวิญญฺญาณธตฺตฺตา — อิทํ วุจฺจติ “สงฺขารปจฺจยา วิญญฺญาณํ”...เป.... เตน วุจฺจติ “เอเวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมฺทโย โหติ”ติฯ

๓๓๐. กตเม ทุมมา อพฺยาคตา? ยสฺมี สมเย มโนธตฺตฺตา อปฺปนฺนา โหติ กิริยา เนว กุสลา นากุสลา น จ กมฺมวิปากา อปฺเภกฺขาสหคตา รุปารมฺมณา วา...เป.... โผฏฐพฺพารมฺมณา วา...เป.... มโนวิญญฺญาณธตฺตฺตา อปฺปนฺนา โหติ กิริยา เนว กุสลา นากุสลา น จ กมฺมวิปากา โสมนสฺสสหคตา รุปารมฺมณา วา...เป.... ทุมมารมฺมณา วา...เป.... มโนวิญญฺญาณธตฺตฺตา อปฺปนฺนา โหติ กิริยา เนว กุสลา นากุสลา น จ กมฺมวิปากา อปฺเภกฺขาสหคตา รุปารมฺมณา วา...เป.... ทุมมารมฺมณา วา ยํ ยํ วา ปนารพฺภ, ตสฺมี สมเย สงฺขารปจฺจยา วิญญฺญาณํ, วิญญฺญาณปจฺจยา นามํ, นามปจฺจยา จณฺณายตฺนํ, จณฺณายตฺนปจฺจยา ผโสสฺส, ผสฺสปจฺจยา เวทนา, เวทนาปจฺจยา อธิโมโกข, อธิโมโกขปจฺจยา ภโว, ภวปจฺจยา ชาติ, ชาติปจฺจยา ชรามรณํฯ เอเวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมฺทโย โหติฯ

๓๓๑. กตเม ทุมมา อพฺยาคตา? ยสฺมี สมเย มโนวิญญฺญาณธตฺตฺตา อปฺปนฺนา โหติ กิริยา เนว กุสลา นากุสลา น จ กมฺมวิปากา โสมนสฺสสหคตา ญฺญาณสมฺปยุตฺตา...เป.... โสมนสฺสสหคตา ญฺญาณสมฺปยุตฺตา สสงฺขารเณ...เป.... โสมนสฺสสหคตา ญฺญาณวิปฺปยุตฺตา...เป.... โสมนสฺสสหคตา ญฺญาณวิปฺปยุตฺตา สสงฺขารเณ...เป.... อปฺเภกฺขาสหคตา ญฺญาณสมฺปยุตฺตา...เป.... อปฺเภกฺขาสหคตา ญฺญาณสมฺปยุตฺตา สสงฺขารเณ...เป.... อปฺเภกฺขาสหคตา ญฺญาณวิปฺปยุตฺตา...เป.... อปฺเภกฺขาสหคตา ญฺญาณวิปฺปยุตฺตา สสงฺขารเณ รุปารมฺมณา วา...เป.... ทุมมารมฺมณา วา ยํ ยํ วา ปนารพฺภ, ตสฺมี สมเย สงฺขารปจฺจยา วิญญฺญาณํ, วิญญฺญาณปจฺจยา นามํ, นามปจฺจยา จณฺณายตฺนํ, จณฺณายตฺนปจฺจยา ผโสสฺส, ผสฺสปจฺจยา เวทนา, เวทนาปจฺจยา ปสาโท, ปสาทปจฺจยา อธิโมโกข, อธิโมโกขปจฺจยา ภโว, ภวปจฺจยา ชาติ, ชาติปจฺจยา ชรามรณํฯ เอเวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมฺทโย โหติฯ

๓๓๒. กตเม ทุมมา อพฺยาคตา? ยสฺมี สมเย รุปาวจรํ ฌานํ ภาเวติ กิริยํ เนว กุสลํ นากุสลํ น จ กมฺมวิปากํ ทิฏฐธมฺมสุขวิหารํ วิวิเจจว กาเมหิ...เป.... ปลฺลํ ฌานํ อปฺสมฺปชฺช วิหริติ ปถวิกสิณํ, ตสฺมี สมเย สงฺขารปจฺจยา วิญญฺญาณํ, วิญญฺญาณปจฺจยา นามํ, นามปจฺจยา จณฺณายตฺนํ, จณฺณายตฺนปจฺจยา ผโสสฺส, ผสฺสปจฺจยา เวทนา, เวทนาปจฺจยา ปสาโท, ปสาทปจฺจยา อธิโมโกข, อธิโมโกขปจฺจยา ภโว, ภวปจฺจยา ชาติ, ชาติปจฺจยา ชรามรณํฯ เอเวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมฺทโย โหติฯ

๓๓๓. กตเม ฌมมา อพฺยากตา? ยสฺมี สมเย อรูปาวจรํ ฌานํ ภาเวติ กิริยํ เนว กุสลํ นากุ
สลํ น จ กम्मวิปากํ ทิฏฐธมฺมสฺสวิหารํ สพฺพโส อากิณฺณญายตน์ สมตฺกิกมฺม เนวสณฺญา
นาสณฺญายตน์สณฺญาสหคตํ สุขสฺส จ ปหานา...เป.... จตฺตถํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหริติ, ตสฺมี
สมเย สงฺขารปจฺจยา วิญญาณํ, วิญญาณปจฺจยา นามํ, นามปจฺจยา จณฺฐายตน์, จณฺฐาย
ตน์ปจฺจยา ผโสส, ผสฺสปจฺจยา เวทนา, เวทนาปจฺจยา ปสาโท, ปสาทปจฺจยา อธิโมโกข,
อธิโมกฺขปจฺจยา ภโว, ภวปจฺจยา ชาติ, ชาติปจฺจยา ชรามรณํฯ เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขก
ขนฺธสฺส สมฺทโย โหติฯ

อพฺยากตนิเททโสฯ

๑๒. อวิชฺชามูลกกุสลนิเททโส

๓๓๔. กตเม ฌมมา กุสลา? ยสฺมี สมเย กามาวจรํ กุสลํ จิตฺตํ อุปฺปนํ โหติ โสมนสฺส
สหคตํ ญาณสมฺปยุตฺตํ รูปารมฺมณํ วา...เป.... ฌมมารมฺมณํ วา ยํ ยํ วา ปนารพฺภ, ตสฺมี สมเย
อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขาร, สงฺขารปจฺจยา วิญญาณํ, วิญญาณปจฺจยา นามํ, นามปจฺจยา
จณฺฐายตน์, จณฺฐายตน์ปจฺจยา ผโสส, ผสฺสปจฺจยา เวทนา, เวทนาปจฺจยา ปสาโท, ปสาท
ปจฺจยา อธิโมโกข, อธิโมกฺขปจฺจยา ภโว, ภวปจฺจยา ชาติ, ชาติปจฺจยา ชรามรณํฯ เอ
วเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกขนฺธสฺส สมฺทโย โหติฯ

๓๓๕. ตตฺถ กตโม อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขาร? ยา เจตนา สเบฺจตนา สเบฺจตยิตตํ – อยํ
วุจฺจติ “อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขาร”...เป.... อยํ วุจฺจติ “จณฺฐายตน์ปจฺจยา ผโสส”ฯ

ตตฺถ กตมา ผสฺสปจฺจยา เวทนา? ยํ เจตสิกํ สาทํ เจตสิกํ สุขํ เจโตสมฺผสฺสขํ สาทํ สุขํ
เวทยิตํ เจโตสมฺผสฺสชา สาทา สุขา เวทนา – อยํ วุจฺจติ “ผสฺสปจฺจยา เวทนา”ฯ

ตตฺถ กตโม เวทนาปจฺจยา ปสาโท? ยา สทฺธา สทฺทหนา โอกปฺปนา อภิปฺปสาโท –
อยํ วุจฺจติ “เวทนาปจฺจยา ปสาโท”ฯ

ตตฺถ กตโม ปสาทปจฺจยา อธิโมโกข? โย จิตฺตสฺส อธิโมโกข อธิมฺจุจนา ตทธิมฺุตตทา
– อยํ วุจฺจติ “ปสาทปจฺจยา อธิโมโกข”ฯ

ตตฺถ กตโม อธิโมกฺขปจฺจยา ภโว? ฐเปตฺวา อธิโมกฺขํ, เวทนามกฺขโนธ สณฺญามกฺขโนธ
สงฺขารกฺขโนธ วิญญาณกฺขโนธ – อยํ วุจฺจติ “อธิโมกฺขปจฺจยา ภโว”...เป.... เตน วุจฺจติ
“เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกขนฺธสฺส สมฺทโย โหติ”ติฯ

๓๓๖. ตสฺมี สมเย อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขาร, สงฺขารปจฺจยา วิญญาณํ, วิญญาณปจฺจยา
นามรูป, นามรูปปจฺจยา จณฺฐายตน์, จณฺฐายตน์ปจฺจยา ผโสส, ผสฺสปจฺจยา เวทนา, เว
ทนาปจฺจยา ปสาโท, ปสาทปจฺจยา อธิโมโกข, อธิโมกฺขปจฺจยา ภโว, ภวปจฺจยา ชาติ, ชา
ติปจฺจยา ชรามรณํฯ เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกขนฺธสฺส สมฺทโย โหติฯ

๓๓๗. ตสฺมี สมเย อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขาร, สงฺขารปจฺจยา วิญญาณํ, วิญญาณปจฺจยา
นามรูป, นามรูปปจฺจยา จณฺฐายตน์, จณฺฐายตน์ปจฺจยา ผโสส, ผสฺสปจฺจยา เวทนา, เว
ทนาปจฺจยา ปสาโท, ปสาทปจฺจยา อธิโมโกข, อธิโมกฺขปจฺจยา ภโว, ภวปจฺจยา ชาติ, ชา
ติปจฺจยา ชรามรณํฯ เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกขนฺธสฺส สมฺทโย โหติฯ

ฉกฺฉฺฉายตณปจฺจยา ผโสส, ผสฺสปจฺจยา เวทนา, เวทนาปจฺจยา ภโว, ภวปจฺจยา ชาติ, ชาติปจฺจยา ชรามรณํฯ เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมฺทโย โหติฯ

๓๔๔. ตตถ กตโม กุสลมูลปจฺจยา สงฺขารो? ยา เจตนา สเบจตนา สเบจตยิตตตํ — อयं วุจจติ “กุสลมูลปจฺจยา สงฺขารो”...เป.... เตन วุจจติ “เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมฺทโย โหติ”ติฯ

๓๔๕. กตเม ฐมฺมา อพฺยากตา? ยสฺมี สมเย กามาวจรสฺส กุสลสฺส กมฺมสฺส กตตตา อุปจิตตตา วิปากํ โสตวิญญฺญาณํ อุปฺปนฺนํ โหติ อฺเปกฺขาสหคตํ สทฺทการมฺมณํ...เป.... ฆานวิญญฺญาณํ อุปฺปนฺนํ โหติ อฺเปกฺขาสหคตํ คนฺธารมฺมณํ...เป.... ชิวหาวิญญฺญาณํ อุปฺปนฺนํ โหติ อฺเปกฺขาสหคตํ รสารมฺมณํ...เป.... กายวิญญฺญาณํ อุปฺปนฺนํ โหติ สุขสหคตํ โผฏฐพฺพารมฺมณํ...เป.... มโนธาตุ อุปฺปนฺนา โหติ อฺเปกฺขาสหคตา รุปารมฺมณา วา...เป.... โผฏฐพฺพารมฺมณา วา...เป.... มโนวิญญฺญาณธาตุ อุปฺปนฺนา โหติ โสมนสฺสสหคตา รุปารมฺมณา วา...เป.... ฐมฺमारมฺมณา วา...เป.... มโนวิญญฺญาณธาตุ อุปฺปนฺนา โหติ อฺเปกฺขาสหคตา รุปารมฺมณา วา...เป.... ฐมฺमारมฺมณา วา ยํ ยํ วา ปนารพฺภ, ตสฺมี สมเย กุสลมูลปจฺจยา สงฺขารो, สงฺขารปจฺจยา วิญญฺญาณํ, วิญญฺญาณปจฺจยา นามํ, นามปจฺจยา ฉกฺฉฺฉายตณํ, ฉกฺฉฺฉายตณปจฺจยา ผโสส, ผสฺสปจฺจยา เวทนา, เวทนาปจฺจยา อธิโมโกข, อธิโมกฺขปจฺจยา ภโว, ภวปจฺจยา ชาติ, ชาติปจฺจยา ชรามรณํฯ เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมฺทโย โหติฯ

๓๔๖. กตเม ฐมฺมา อพฺยากตา? ยสฺมี สมเย กามาวจรสฺส กุสลสฺส กมฺมสฺส กตตตา อุปจิตตตา วิปากา มโนวิญญฺญาณธาตุ อุปฺปนฺนา โหติ โสมนสฺสสหคตา ญฺญาณสมฺปยุตฺตา...เป.... โสมนสฺสสหคตา ญฺญาณสมฺปยุตฺตา สสงฺขารेณ...เป.... โสมนสฺสสหคตา ญฺญาณวิปฺปยุตฺตา...เป.... โสมนสฺสสหคตา ญฺญาณวิปฺปยุตฺตา สสงฺขารेณ...เป.... อฺเปกฺขาสหคตา ญฺญาณสมฺปยุตฺตา...เป.... อฺเปกฺขาสหคตา ญฺญาณสมฺปยุตฺตา สสงฺขารेณ...เป.... อฺเปกฺขาสหคตา ญฺญาณวิปฺปยุตฺตา...เป.... อฺเปกฺขาสหคตา ญฺญาณวิปฺปยุตฺตา สสงฺขารेณ รุปารมฺมณา วา...เป.... ฐมฺमारมฺมณา วา ยํ ยํ วา ปนารพฺภ, ตสฺมี สมเย กุสลมูลปจฺจยา สงฺขารो, สงฺขารปจฺจยา วิญญฺญาณํ, วิญญฺญาณปจฺจยา นามํ, นามปจฺจยา ฉกฺฉฺฉายตณํ, ฉกฺฉฺฉายตณปจฺจยา ผโสส, ผสฺสปจฺจยา เวทนา, เวทนาปจฺจยา ปสาโท, ปสาทปจฺจยา อธิโมโกข, อธิโมกฺขปจฺจยา ภโว, ภวปจฺจยา ชาติ, ชาติปจฺจยา ชรามรณํฯ เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมฺทโย โหติฯ

๓๔๗. กตเม ฐมฺมา อพฺยากตา? ยสฺมี สมเย รูปุปฺปตฺติยา มคฺคํ ภาเวติ วิวิเจจว กาเมหิ...เป.... ปลฺลมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหริติ ปถวิกสิณํ, ตสฺมี สมเย ผโสส โหติ...เป.... อวิเกชโป โหติ — อีเม ฐมฺมา กุสลาฯ

ตเสสว รูปาวจรสฺส กุสลสฺส กมฺมสฺส กตตตา อุปจิตตตา วิปากํ วิวิเจจว กาเมหิ...เป.... ปลฺลมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหริติ ปถวิกสิณํ, ตสฺมี สมเย กุสลมูลปจฺจยา สงฺขารอ, สงฺขารปจฺจยา วิญญฺญาณํ, วิญญฺญาณปจฺจยา นามํ, นามปจฺจยา ฉกฺฉฺฉายตณํ, ฉกฺฉฺฉายตณปจฺจยา ผโสส, ผสฺสปจฺจยา เวทนา, เวทนาปจฺจยา ปสาโท, ปสาทปจฺจยา อธิโมโกข, อธิโมกฺขปจฺจยา ภโว, ภวปจฺจยา ชาติ, ชาติปจฺจยา ชรามรณํฯ เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมฺทโย โหติฯ

๓๔๘. กตเม ฌมมา อพฺยากตา? ยสฺมี สมเย อรูปฺปปตฺติยา มคฺคํ ภาเวติ สพฺพโส อา
กิญฺจณญายตนํ สมตฺติกมฺม เนวสณฺญานาสณฺญายตนสณฺญาสหคตํ สุขสฺส จ ปหานา...เป.
... จตฺตถํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหริติ, ตสฺมี สมเย ผโสส โหติ...เป.... อวิเกชโป โหติ – อิม
ฌมมา กุสลาฯ

ตเสสว อรูปาวจรสฺส กุสลสฺส กมฺมสฺส กตตฺตา อุปฺจิตตฺตา วิปากํ สพฺพโส อา
กิญฺจณญายตนํ สมตฺติกมฺม เนวสณฺญานาสณฺญายตนสณฺญาสหคตํ สุขสฺส จ ปหานา...เป.
... จตฺตถํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหริติ, ตสฺมี สมเย กุสลมุลปฺจฺยา สงฺขารो, สงฺขารปฺจฺยา วิญ
ญานํ, วิญญานปฺจฺยา นามํ, นามปฺจฺยา จญฺจายตนํ, จญฺจายตนปฺจฺยา ผโสส, ผสฺสปฺจฺยา
ยา เวทนา, เวทนาปฺจฺยา ปสาโท, ปสาทปฺจฺยา อธิโมโกช, อธิโมกฺชปฺจฺยา ภโว,
ภวปฺจฺยาชาติ, ชาติปฺจฺยา ชรามรณํฯ เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมฺทโย โหติฯ

๓๔๙. กตเม ฌมมา อพฺยากตา? ยสฺมี สมเย โลกุตฺตรํ ฌานํ ภาเวติ นิยุยานิกํ อปฺจฺยคา
มํ ทิฏฺฐิคตานํ ปหานาย ปฺลฺลมาย ภูมียา ปตฺติยา วิวิเจจว กาเมหิ...เป.... ปฺลฺลมํ ฌานํ อุป
สมฺปชฺช วิหริติ ทุกฺขปฏฺิพฺพํ ทนฺธาภิญฺญํ, ตสฺมี สมเย ผโสส โหติ...เป.... อวิเกชโป โหติ –
อิม ฌมมา กุสลาฯ

ตเสสว โลกุตฺตรสฺส กุสลสฺส ฌานสฺส กตตฺตา ภาวิตตฺตา วิปากํ วิวิเจจว กาเมหิ...เป.
... ปฺลฺลมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหริติ ทุกฺขปฏฺิพฺพํ ทนฺธาภิญฺญํ สญฺญตํ, ตสฺมี สมเย กุสลมุลปฺจฺยา
สงฺขารอ, สงฺขารปฺจฺยา วิญญานํ, วิญญานปฺจฺยา นามํ, นามปฺจฺยา จญฺจายตนํ,
จญฺจายตนปฺจฺยา ผโสส, ผสฺสปฺจฺยา เวทนา, เวทนาปฺจฺยา ปสาโท, ปสาทปฺจฺยา อธิโม
โกช, อธิโมกฺชปฺจฺยา ภโว, ภวปฺจฺยาชาติ, ชาติปฺจฺยา ชรามรณํฯ เอวเมตสฺส ฌมมานํ
สมฺทโย โหติฯ

กุสลมุลกวิปากนิเททโสฯ

๑๔. อกุสลมุลกวิปากนิเททโส

๓๕๐. กตเม ฌมมา อพฺยากตา? ยสฺมี สมเย อกุสลสฺส กมฺมสฺส กตตฺตา อุปฺจิตตฺตา วิ
ปากํ จกฺขวิญฺญานํ อุปฺปนฺนํ โหติ อุปฺเปกฺขาสหคตํ รุปารมฺมณํ, ตสฺมี สมเย อกุสลมุลปฺจฺยา
สงฺขารอ, สงฺขารปฺจฺยา วิญญานํ, วิญญานปฺจฺยา นามํ, นามปฺจฺยา จญฺจายตนํ, จญฺจาย
ตนปฺจฺยา ผโสส, ผสฺสปฺจฺยา เวทนา, เวทนาปฺจฺยา ภโว, ภวปฺจฺยาชาติ, ชาติปฺจฺยา
ชรามรณํฯ เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมฺทโย โหติฯ

๓๕๑. ตตถ กตโม อกุสลมุลปฺจฺยา สงฺขารอ? ยา เจตนา สเบจตนา สเบจตยิตตํ –
อยํ วุจฺจติ “อกุสลมุลปฺจฺยา สงฺขารอ”...เป.... เตน วุจฺจติ “เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขก
ขนฺธสฺส สมฺทโย โหติ”ติฯ

๓๕๒. กตเม ฌมมา อพฺยากตา? ยสฺมี สมเย อกุสลสฺส กมฺมสฺส กตตฺตา อุปฺจิตตฺตา วิ
ปากํ โสทวิญฺญานํ อุปฺปนฺนํ โหติ อุปฺเปกฺขาสหคตํ สทฺทารมฺมณํ...เป.... ขานวิญฺญานํ อุป
ปนฺนํ โหติ อุปฺเปกฺขาสหคตํ คนฺธารมฺมณํ...เป.... ชิวหาวิญฺญานํ อุปฺปนฺนํ โหติ อุปฺเปกฺขาสห
คตํ รสารมฺมณํ...เป.... กายวิญฺญานํ อุปฺปนฺนํ โหติ ทุกฺขสหคตํ โผฏฺฐพฺพารมฺมณํ...เป....
มโนธาตุ อุปฺปนฺนา โหติ อุปฺเปกฺขาสหคตา รุปารมฺมณา วา...เป.... โผฏฺฐพฺพารมฺมณา วา ยํ

ยํ ภา ปนารพภ, ตสฺมํ สมเย อภุสลมูลปจฺจยา สงฺขารํ, สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ, วิญฺญาณปจฺจยา นามํ, นามปจฺจยา จณฺฐายตฺนํ, จณฺฐายตฺนปจฺจยา ผโสส, ผสฺสปจฺจยา เวทนา, เวทนาปจฺจยา อธิโมกฺข, อธิโมกฺขปจฺจยา ภวํ, ภวปจฺจยา ชาตํ, ชาตปจฺจยา ชรามรณํฯ เหว เมตสฺส เกวลสฺส ทภุชภุชนุชสฺส สมุทโย โหติฯ

๓๕๓. กตเม ฐมฺมา อพฺยากตา? ยสฺมํ สมเย อภุสลสฺส ภมฺมสฺส กตตตา อุปจิตตตา วิปาภา มโนวิญฺญาณธาทู อุปปนฺนา โหติ อุปเภกฺขาสหคตา รูปารมฺมณา วา...เป.... ฐมฺมา รมฺมณา วา ยํ ยํ ภา ปนารพภ, ตสฺมํ สมเย อภุสลมูลปจฺจยา สงฺขารํ, สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ, วิญฺญาณปจฺจยา นามํ, นามปจฺจยา จณฺฐายตฺนํ, จณฺฐายตฺนปจฺจยา ผโสส , ผสฺสปจฺจยา เวทนา, เวทนาปจฺจยา อธิโมกฺข, อธิโมกฺขปจฺจยา ภวํ, ภวปจฺจยา ชาตํ , ชาตปจฺจยา ชรามรณํฯ เหวเมตสฺส เกวลสฺส ทภุชภุชนุชสฺส สมุทโย โหติฯ

๓๕๔. ตตฺถ กตโม อภุสลมูลปจฺจยา สงฺขารํ? ยา เจตนา สเบฺจตนา สเบฺจตยิตตํ – อยํ วุจฺจติ “อภุสลมูลปจฺจยา สงฺขารํ”ฯ

ตตฺถ กตมํ สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ? ยํ จิตตํ มโน มานสํ...เป.... ตชฺชามโนวิญฺญาณธาทู – อิทํ วุจฺจติ “สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ”ฯ

ตตฺถ กตมํ วิญฺญาณปจฺจยา นามํ? เวทนาภุชโนธ, สญฺญาภุชโนธ, สงฺขารภุชโนธ – อิทํ วุจฺจติ “วิญฺญาณปจฺจยา นามํ”ฯ

ตตฺถ กตมํ นามปจฺจยา จณฺฐายตฺนํ? ยํ จิตตํ มโน มานสํ...เป.... ตชฺชามโนวิญฺญาณธาทู – อิทํ วุจฺจติ “นามปจฺจยา จณฺฐายตฺนํ”ฯ

ตตฺถ กตโม จณฺฐายตฺนปจฺจยา ผโสส? โย ผโสส ผสฺสนา สมฺผสฺสนา สมฺผสฺสิตตํ – อยํ วุจฺจติ “จณฺฐายตฺนปจฺจยา ผโสส”ฯ

ตตฺถ กตมา ผสฺสปจฺจยา เวทนา? ยํ เจตสิกํ เนว สาตํ นาสาตํ เจโตสมฺผสฺสขํ อทุกขมสฺสขํ เวทยิตํ เจโตสมฺผสฺสชา อทุกขมสฺสชา เวทนา – อยํ วุจฺจติ “ผสฺสปจฺจยา เวทนา”ฯ

ตตฺถ กตโม เวทนาปจฺจยา อธิโมกฺข? โย จิตตสฺส อธิโมกฺข อธิมฺจฺจนา ตทฺธิมฺตตตา – อยํ วุจฺจติ “เวทนาปจฺจยา อธิโมกฺข”ฯ

ตตฺถ กตโม อธิโมกฺขปจฺจยา ภวํ? ฐเปตฺวา อธิโมกฺขํ, เวทนาภุชโนธ สญฺญาภุชโนธ สงฺขารภุชโนธ วิญฺญาณภุชโนธ – อยํ วุจฺจติ “อธิโมกฺขปจฺจยา ภวํ”ฯ

ตตฺถ กตมา ภวปจฺจยา ชาตํ? ยา เตสํ เตสํ ฐมฺมานํ ชาตํ สญฺชาตํ นิพฺพตฺติ อภินิพฺพตฺติ ปาตฺถภาโว – อยํ วุจฺจติ “ภวปจฺจยา ชาตํ”ฯ

ตตฺถ กตมํ ชาตปจฺจยา ชรามรณํ? อตฺถิ ชรา, อตฺถิ มรณํฯ ตตฺถ กตมา ชรา? ยา เตสํ เตสํ ฐมฺมานํ ชรา ชรีรณา อายุโน สํหานิ – อยํ วุจฺจติ “ชรา”ฯ ตตฺถ กตมํ มรณํ? โย เตสํ เตสํ ฐมฺมานํ ขโย วโย เกโท ปรีเกโท อนิจฺจตา อนฺตรธานํ – อิทํ วุจฺจติ “มรณํ”ฯ อิติ อยญฺจ ชรา, อิทญฺจ มรณํฯ อิทํ วุจฺจติ “ชาตปจฺจยา ชรามรณํ”ฯ

เอวเมตสัส เกวลสัส ทุกขกขนุสส สมุทโย โหตีติฯ เอวเมตสัส เกวลสัส ทุกขก
ขนุสส สงคตติ โหติ, สมากโม โหติ, สโมธานํ โหติ, ปาตุภาโว โหติฯ เตน วุจจติ เอวเมตสัส
เกวลสัส ทุกขกขนุสส สมุทโย โหตี”ติฯ

อกุสลมูลกวิปากนิเททโสฯ

อภิธมมภาษนียํฯ

ปฏิจจสมุปปาทวิภังค [\[ปจฺจยาการวิภังค \(สี. สฺยา.\)\]](#) นิฉฺฐิตํฯ

๗. สติปัญญาวิภังค

๑. สุตตนต์ภาษณีย์

๓๕๕. จตตารโ สติปัญญา — อธิ ภิกขุ อชฌตต กายะ กายานุปัสสี วิหริตี พหิทธา กายะ กายานุปัสสี วิหริตี อชฌตตพหิทธา กายะ กายานุปัสสี วิหริตี อาตาปี สมปะชาโน สติมา วิเนยยะ โลเก อภิขัณเภาโทมนัสสํ, อชฌตต เวทนาสุ เวทนานุปัสสี วิหริตี พหิทธา เวทนาสุ เวทนานุปัสสี วิหริตี อชฌตตพหิทธา เวทนาสุ เวทนานุปัสสี วิหริตี อาตาปี สมปะชาโน สติมา วิเนยยะ โลเก อภิขัณเภาโทมนัสสํ, อชฌตต จิตเต จิตตานุปัสสี วิหริตี พหิทธา จิตเต จิตตานุปัสสี วิหริตี อชฌตตพหิทธา จิตเต จิตตานุปัสสี วิหริตี อาตาปี สมปะชาโน สติมา วิเนยยะ โลเก อภิขัณเภาโทมนัสสํ, อชฌตต ฌเมมสุ ฌมมานุปัสสี วิหริตี พหิทธา ฌเมมสุ ฌมมานุปัสสี วิหริตี อชฌตตพหิทธา ฌเมมสุ ฌมมานุปัสสี วิหริตี อาตาปี สมปะชาโน สติมา วิเนยยะ โลเก อภิขัณเภาโทมนัสสํ

๑. กายานุปัสสนานิเทศะ

๓๕๖. ภคเณจ ภิกขุ อชฌตต กายะ กายานุปัสสี วิหริตี? อธิ ภิกขุ อชฌตต กายํ อุทฺธํ ปาทตลา อโธ เกสมตถกา ตจปรียนตํ ปุรํ นานุปการสส อสจฺจโน ปจฺจเวกฺขติ — “อตฺถิ อิมสฺมี กายะ เกสา โลมา นขา ทนฺตา ตโจ มํสํ นฺหารุ [นฺหารุ (สี.)] อญฺญิ อญฺญิมิณฺขํ [อญฺญิมิณฺชา (สี.)] วกฺกํ หทยํ ยกนํ กิโณมกํ ปิฬกํ ปปฺผาสํ อนตํ อนตคฺคณํ อุทฺธิยํ กริสํ ปิตตํ เสมฺหํ ปุโฬพ โลหิตํ เสโท เมโท อสฺสํ วสา เขโฬ สิงฺฆาณิกา ลลิกา มุตฺต” นตฺติฯ โส ตํ นิमितฺตํ อาเสวติ ภาเวติ พหุลลิกโรติ สุวาวตฺถิตํ ววตฺถเปตฺติฯ โส ตํ นิमितฺตํ อาเสวติว ภาเวติว พหุลลิกโรติว สุวาวตฺถิตํ ววตฺถเปตฺติว พหิทธา กายะ จิตฺตํ อุปสํหริตี

ภคเณจ ภิกขุ พหิทธา กายะ กายานุปัสสี วิหริตี? อธิ ภิกขุ พหิทธา กายํ อุทฺธํ ปาทตลา อโธ เกสมตถกา ตจปรียนตํ ปุรํ นานุปการสส อสจฺจโน ปจฺจเวกฺขติ — “อตฺถิสส กายะ เกสา โลมา นขา ทนฺตา ตโจ มํสํ นฺหารุ อญฺญิ อญฺญิมิณฺขํ วกฺกํ หทยํ ยกนํ กิโณมกํ ปิฬกํ ปปฺผาสํ อนตํ อนตคฺคณํ อุทฺธิยํ กริสํ ปิตตํ เสมฺหํ ปุโฬพ โลหิตํ เสโท เมโท อสฺสํ วสา เขโฬ สิงฺฆาณิกา ลลิกา มุตฺต” นตฺติฯ โส ตํ นิमितฺตํ อาเสวติ ภาเวติ พหุลลิกโรติ สุวาวตฺถิตํ ววตฺถเปตฺติฯ โส ตํ นิमितฺตํ อาเสวติว ภาเวติว พหุลลิกโรติว สุวาวตฺถิตํ ววตฺถเปตฺติว อชฌตตพหิทธา กายะ จิตฺตํ อุปสํหริตี

ภคเณจ ภิกขุ อชฌตตพหิทธา กายะ กายานุปัสสี วิหริตี? อธิ ภิกขุ อชฌตตพหิทธา กายํ อุทฺธํ ปาทตลา อโธ เกสมตถกา ตจปรียนตํ ปุรํ นานุปการสส อสจฺจโน ปจฺจเวกฺขติ — “อตฺถิ อิมสฺมี กายะ เกสา โลมา นขา ทนฺตา ตโจ มํสํ นฺหารุ อญฺญิ อญฺญิมิณฺขํ วกฺกํ หทยํ ยกนํ กิโณมกํ ปิฬกํ ปปฺผาสํ อนตํ อนตคฺคณํ อุทฺธิยํ กริสํ ปิตตํ เสมฺหํ ปุโฬพ โลหิตํ เสโท เมโท อสฺสํ วสา เขโฬ สิงฺฆาณิกา ลลิกา มุตฺต” นตฺติฯ เหว ภิกขุ อชฌตตพหิทธา กายะ กายานุปัสสี วิหริตี อาตาปี สมปะชาโน สติมา วิเนยยะ โลเก อภิขัณเภาโทมนัสสํ

๓๕๗. อนุปัสสีตีฯ ตตถ กตมา อนุปัสสนา? ยา ปญญา ปชานนา...เป.... อโมโห ฌมม วิจโย สมมาทิฏฺฐิ — อยํ วุจฺจติ “อนุปัสสนา”ฯ อิมาย อนุปัสสนาย อุเปโต โหติ สมเปโต อุ ปาคโต สมุปาคโต อุปปโนน สมปโนน สมนฺนาคโตฯ เตน วุจฺจติ “อนุปัสสี” ตีฯ

๓๕๘. วิหรีตีติฯ อิริยติ วตตติ ปาเลติ ยเปติ ยาเปติ จรติ วิหรีติฯ เตน วุจจติ “วิหรีตี”ติฯ

๓๕๙. อาตารีตีฯ ตตถ กตโม อาตาโป [กตมฺ อาตารี (สพพตถ)]? โย เจตสิโก วีริยารโมภ...เป.... สมนาวายาโม – อยฺ วุจจติ “อาตาโป”ฯ อิมินา อาตาเปน อุเปโต โหติ สมนเปโต อุปากโต สมนปากโต อุปปโนน สมนปโนน สมนนาคโตฯ เตน วุจจติ “อาตารี”ติฯ

๓๖๐. สมนปชาโนติฯ ตตถ กตมฺ สมนปชณฺญ? ยา ปณฺญา ปชานนา...เป.... อโมโหธมฺมวิจโย สมนมาทิฏฺฐิ – อิทํ วุจจติ “สมนปชณฺญ”ฯ อิมินา สมนปชณฺเณน อุเปโต โหติ สมนเปโต อุปากโต สมนปากโต อุปปโนน สมนปโนน สมนนาคโตฯ เตน วุจจติ “สมนปชาโน”ติฯ

๓๖๑. สติมาติฯ ตตถ กตมา สติ? ยา สติ อนุสฺสติ...เป.... สมนาสติ – อยฺ วุจจติ “สติ”ฯ อิมาย สติยา อุเปโต โหติ สมนเปโต อุปากโต สมนปากโต อุปปโนน สมนปโนน สมนนาคโตฯ เตน วุจจติ “สติมา”ติฯ

๓๖๒. วินิยโย โลเก อภิขุมาโทมนสฺสนฺติฯ ตตถ กตโม โลโก? เสวว กาโย โลโกฯ ปณฺจปี อุปาทานกฺขนธา โลโกฯ อยฺ วุจจติ “โลโก”ฯ ตตถ กตมา อภิขุมา? โย ราโค สาราโค...เป.... จิตฺตสฺส สาราโค – อยฺ วุจจติ “อภิขุมา”ฯ ตตถ กตมฺ โทมนสฺส? ยํ เจตสิกํ อสาดํ เจตสิกํ ทุกฺขํ เจโตสมฺพสฺสขํ อสาดํ ทุกฺขํ เวทยิตํ เจโตสมฺพสฺสชา อสาดา ทุกฺขา เวทนา – อิทํ วุจจติ “โทมนสฺส”ฯ อิติ อยฺยจ อภิขุมา อิทยจ โทมนสฺส อิมฺมहि โลเก วินีตา โหนฺติ ปฏฺวีวินีตา สนฺดา สมิตา วุปฺสนฺดา อตถงฺคตา อพฺกตถงฺคตา อปฺปีตา พุยฺยปฺปีตา โสสีตา วิโสสีตา พุยนฺตีกตาฯ เตน วุจจติ “วินิยโย โลเก อภิขุมาโทมนสฺส”นฺติฯ

กายานุปสฺสนานินฺทเหตุโสฯ

๒. เวหนานุปสฺสนานินฺทเหตุโส

๓๖๓. กถญจ ภิกฺขุ อชฺฌตฺต เวทนาสุ เวหนานุปสฺสี วิหรีติ? อิทฺ ภิกฺขุ สุขํ เวหนํ เวทยมาโน “สุขํ เวหนํ เวทยามิ”ติ ปชานาติ, ทุกฺขํ เวหนํ เวทยมาโน “ทุกฺขํ เวหนํ เวทยามิ”ติ ปชานาติ, อทุกฺขมสุขํ เวหนํ เวทยมาโน “อทุกฺขมสุขํ เวหนํ เวทยามิ”ติ ปชานาติ, สามิสํ ว่าจะ สุขํ เวหนํ เวทยมาโน “สามิสํ สุขํ เวหนํ เวทยามิ”ติ ปชานาติ, นิรามิสํ ว่าจะ สุขํ เวหนํ เวทยมาโน “นิรามิสํ สุขํ เวหนํ เวทยามิ”ติ ปชานาติ, สามิสํ ว่าจะ ทุกฺขํ เวหนํ เวทยมาโน “สามิสํ ทุกฺขํ เวหนํ เวทยามิ”ติ ปชานาติ, นิรามิสํ ว่าจะ ทุกฺขํ เวหนํ เวทยมาโน “นิรามิสํ ทุกฺขํ เวหนํ เวทยามิ”ติ ปชานาติ, สามิสํ ว่าจะ อทุกฺขมสุขํ เวหนํ เวทยมาโน “สามิสํ อทุกฺขมสุขํ เวหนํ เวทยามิ”ติ ปชานาติ, นิรามิสํ ว่าจะ อทุกฺขมสุขํ เวหนํ เวทยมาโน “นิรามิสํ อทุกฺขมสุขํ เวหนํ เวทยามิ”ติ ปชานาติฯ โส ตํ นิमितฺตํ อาเสวติ ภาเวติ พหุสฺสีกโรติ สุวาวตฺถิตํ ววตถเปตีฯ โส ตํ นิमितฺตํ อาเสวติว ภาเวตว พหุสฺสีกริตว สุวาวตฺถิตํ ววตถเปตว พหิทฺธา เวทนาสุ จิตฺตํ อุปสฺสหรีติฯ

กถญจ ภิกฺขุ พหิทฺธา เวทนาสุ เวหนานุปสฺสี วิหรีติ? อิทฺ ภิกฺขุ สุขํ เวหนํ เวทยมานํ “สุขํ เวหนํ เวทยตี”ติ ปชานาติ, ทุกฺขํ เวหนํ เวทยมานํ “ทุกฺขํ เวหนํ เวทยตี”ติ ปชานาติ, อทุกฺขมสุขํ เวหนํ เวทยมานํ “อทุกฺขมสุขํ เวหนํ เวทยตี”ติ ปชานาติ, สามิสํ ว่าจะ สุขํ เวหนํ เวทยมานํ “สามิสํ สุขํ เวหนํ เวทยตี”ติ ปชานาติ, นิรามิสํ ว่าจะ สุขํ เวหนํ เวทยมานํ “นิรามิสํ

สุข เวทน เวทยตี”ติ ปชานาติ, สามิสฺวา ทุกฺข เวทน เวทยมานํ “สามิสฺ ทุกฺข เวทน เวทยตี”ติ ปชานาติ, นิรามิสฺวา ทุกฺข เวทน เวทยมานํ “นิรามิสฺ ทุกฺข เวทน เวทยตี”ติ ปชานาติ, สามิสฺวา อทุกฺขมสุข เวทน เวทยมานํ “สามิสฺ อทุกฺขมสุข เวทน เวทยตี”ติ ปชานาติ, นิรามิสฺวา อทุกฺขมสุข เวทน เวทยมานํ “นิรามิสฺ อทุกฺขมสุข เวทน เวทยตี”ติ ปชานาติฯ โส ตํ นิमितฺตํ อาเสวติ ภาเวติ พหุลลิกโรติ สุวาวตถิตํ ววตถเปตติฯ โส ตํ นิमितฺตํ อาเสวติว ภาเวตว พหุลลิกโรตว สุวาวตถิตํ ววตถเปตว อชฺฌตตพหิทฺธา เวทนาสุ จิตฺตํ อุปสํหรัติฯ

กถณฺจ ภิกฺขุ อชฺฌตตพหิทฺธา เวทนาสุ เวทนานุปสฺสี วิหริติ? อิทฺ ภิกฺขุ สุข เวทน “สุขา เวทนา”ติ ปชานาติ, ทุกฺข เวทน “ทุกฺขา เวทนา”ติ ปชานาติ, อทุกฺขมสุข เวทน “อทุกฺขมสุขา เวทนา”ติ ปชานาติ, สามิสฺวา สุข เวทน “สามิสฺ สุขา เวทนา”ติ ปชานาติ, นิรามิสฺวา สุข เวทน “นิรามิสฺ สุขา เวทนา”ติ ปชานาติ, สามิสฺวา ทุกฺข เวทน “สามิสฺ ทุกฺขา เวทนา”ติ ปชานาติ, นิรามิสฺวา ทุกฺข เวทน “นิรามิสฺ ทุกฺขา เวทนา”ติ ปชานาติ, สามิสฺวา อทุกฺขมสุข เวทน “สามิสฺ อทุกฺขมสุขา เวทนา”ติ ปชานาติ, นิรามิสฺวา อทุกฺขมสุข เวทน “นิรามิสฺ อทุกฺขมสุขา เวทนา”ติ ปชานาติฯ เอวํ ภิกฺขุ อชฺฌตตพหิทฺธา เวทนาสุ เวทนานุปสฺสี วิหริติ อาตปปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฌมาโทมนสฺสฯ

๓๖๔. อนุปสฺสีติ ...เป.... วิหริตีติ...เป.... อาตปปีติ...เป.... สมฺปชาโนติ...เป.... สติมาติ...เป.... วิเนยฺย โลเก อภิชฌมาโทมนสฺสนฺติฯ ตตถ กตโม โลโก? สาเยว เวทนา โลโกฯ ปญฺจปี อุปาทานกฺขนฺธา โลโกฯ อยํ วุจฺจติ “โลโก”ฯ ตตถ กตมา อภิชฌมา? โย ราโค สาราโค...เป.... จิตฺตสฺส สาราโค – อยํ วุจฺจติ “อภิชฌมา”ฯ ตตถ กตมํ โทมนสฺสํ? ยํ เจตสิกํ อสํสํ เจตสิกํ ทุกฺขํ เจโตสมฺพสฺสํ อสํสํ ทุกฺข เวทยิตํ เจโตสมฺพสฺสชา อสํสตา ทุกฺขา เวทนา – อิทํ วุจฺจติ “โทมนสฺส”ฯ อิติ อยญฺจ อภิชฌมา อิทญฺจ โทมนสฺสํ อิมฺมํหิ โลเก วินินฺดา โหนฺติ ปฏฺวิวินินฺตา สนฺดา สมิตา วูปสนฺตา อตถญฺจตฺตา อพฺภตถญฺจตฺตา อปฺปิตา พฺยปฺปิตา โสสีตา วิโสสีตา พฺยนฺตีกตฺตาฯ เตน วุจฺจติ “วิเนยฺย โลเก อภิชฌมาโทมนสฺส”นฺติฯ

เวทนานุปสฺสนานินฺเททโส

๓. จิตฺตานุปสฺสนานินฺเททโส

๓๖๕. กถณฺจ ภิกฺขุ อชฺฌตต จิตฺเต จิตฺตานุปสฺสี วิหริติ? อิทฺ ภิกฺขุ สรํคํ วา จิตฺตํ “สรํคํ เม จิตฺต”นฺติ ปชานาติ, วิตรํคํ วา จิตฺตํ “วิตรํคํ เม จิตฺต”นฺติ ปชานาติ, สโทสํ วา จิตฺตํ “สโทสํ เม จิตฺต”นฺติ ปชานาติ, วิตโทสํ วา จิตฺตํ “วิตโทสํ เม จิตฺต”นฺติ ปชานาติ, สโมหํ วา จิตฺตํ “สโมหํ เม จิตฺต”นฺติ ปชานาติ, วิตโมหํ วา จิตฺตํ “วิตโมหํ เม จิตฺต”นฺติ ปชานาติ, สํขิตฺตํ วา จิตฺตํ “สํขิตฺตํ เม จิตฺต”นฺติ ปชานาติ, วิกขิตฺตํ วา จิตฺตํ “วิกขิตฺตํ เม จิตฺต”นฺติ ปชานาติ, มหคฺคตํ วา จิตฺตํ “มหคฺคตํ เม จิตฺต”นฺติ ปชานาติ, อมหคฺคตํ วา จิตฺตํ “อมหคฺคตํ เม จิตฺต”นฺติ ปชานาติ, สขุตฺตรํ วา จิตฺตํ “สขุตฺตรํ เม จิตฺต”นฺติ ปชานาติ, อนนฺตฺตรํ วา จิตฺตํ “อนนฺตฺตรํ เม จิตฺต”นฺติ ปชานาติ, สมหิตํ วา จิตฺตํ “สมหิตํ เม จิตฺต”นฺติ ปชานาติ, อสมหิตํ วา จิตฺตํ “อสมหิตํ เม จิตฺต”นฺติ ปชานาติ, วิมุตฺตํ วา จิตฺตํ “วิมุตฺตํ เม จิตฺต”นฺติ ปชานาติ, อวิมุตฺตํ วา จิตฺตํ “อวิมุตฺตํ เม จิตฺต”นฺติ ปชานาติฯ โส ตํ นิमितฺตํ อาเสวติ ภาเวติ พหุลลิกโรติ สุวาวตถิตํ ววตถเปตติฯ โส ตํ นิमितฺตํ อาเสวติว ภาเวตว พหุลลิกโรตว สุวาวตถิตํ ววตถเปตว พหิทฺธา จิตฺเต จิตฺตํ อุปสํหรัติฯ

ภณญ ภิกขุ พหิทธา จิตเตต จิตตานุปสฺสี วิหริตี? อธิ ภิกขุ สราคํ วาสส จิตฺตํ “สราคมสฺส จิตฺตํ”นฺติ ปชานาตี, วิตฺรํ วาสส จิตฺตํ “วิตฺรํ คมสฺส จิตฺตํ”นฺติ ปชานาตี, สโทสํ วาสส จิตฺตํ “สโทสมสฺส จิตฺตํ”นฺติ ปชานาตี, วิตฺโทสํ วาสส จิตฺตํ “วิตฺโทสมสฺส จิตฺตํ”นฺติ ปชานาตี, สโมหํ วาสส จิตฺตํ “สโมหมสฺส จิตฺตํ”นฺติ ปชานาตี, วิตฺโมหํ วาสส จิตฺตํ “วิตฺโมหมสฺส จิตฺตํ”นฺติ ปชานาตี, สํขิตฺตํ วาสส จิตฺตํ “สํขิตฺตมสฺส จิตฺตํ”นฺติ ปชานาตี, วิกฺขิตฺตํ วาสส จิตฺตํ “วิกฺขิตฺตมสฺส จิตฺตํ”นฺติ ปชานาตี, มหคฺคตํ วาสส จิตฺตํ “มหคฺคตมสฺส จิตฺตํ”นฺติ ปชานาตี, อมหคฺคตํ วาสส จิตฺตํ “อมหคฺคตมสฺส จิตฺตํ”นฺติ ปชานาตี, สจฺจตฺตรํ วาสส จิตฺตํ “สจฺจตฺตรมสฺส จิตฺตํ”นฺติ ปชานาตี, อนจฺจตฺตรํ วาสส จิตฺตํ “อนจฺจตฺตรมสฺส จิตฺตํ”นฺติ ปชานาตี, สสมาหิตํ วาสส จิตฺตํ “สสมาหิตมสฺส จิตฺตํ”นฺติ ปชานาตี, อสสมาหิตํ วาสส จิตฺตํ “อสสมาหิตมสฺส จิตฺตํ”นฺติ ปชานาตี, วิมุตฺตํ วาสส จิตฺตํ “วิมุตฺตมสฺส จิตฺตํ”นฺติ ปชานาตี, อวิมุตฺตํ วาสส จิตฺตํ “อวิมุตฺตมสฺส จิตฺตํ”นฺติ ปชานาตีฯ โส ตํ นิमितฺตํ อาเสวตี ภาเวตี พหุลลิกโรตี สุวาวตฺถิตํ ววตฺถเปตีฯ โส ตํ นิमितฺตํ อาเสวตีว ภาเวตีว พหุลลิกโรตีว สุวาวตฺถิตํ ววตฺถเปตีว อชฺชตฺตพหิทธา จิตเตต จิตฺตํ อุปสฺสํหริตีฯ

ภณญ ภิกขุ อชฺชตฺตพหิทธา จิตเตต จิตตานุปสฺสี วิหริตี? อธิ ภิกขุ สราคํ วา จิตฺตํ “สราคํ จิตฺตํ”นฺติ ปชานาตี, วิตฺรํ วา จิตฺตํ “วิตฺรํ จิตฺตํ”นฺติ ปชานาตี, สโทสํ วา จิตฺตํ “สโทสํ จิตฺตํ”นฺติ ปชานาตี, วิตฺโทสํ วา จิตฺตํ “วิตฺโทสํ จิตฺตํ”นฺติ ปชานาตี, สโมหํ วา จิตฺตํ “สโมหํ จิตฺตํ”นฺติ ปชานาตี, วิตฺโมหํ วา จิตฺตํ “วิตฺโมหํ จิตฺตํ”นฺติ ปชานาตี, สํขิตฺตํ วา จิตฺตํ “สํขิตฺตํ จิตฺตํ”นฺติ ปชานาตี, วิกฺขิตฺตํ วา จิตฺตํ “วิกฺขิตฺตํ จิตฺตํ”นฺติ ปชานาตี, มหคฺคตํ วา จิตฺตํ “มหคฺคตํ จิตฺตํ”นฺติ ปชานาตี, อมหคฺคตํ วา จิตฺตํ “อมหคฺคตํ จิตฺตํ”นฺติ ปชานาตี, สจฺจตฺตรํ วา จิตฺตํ “สจฺจตฺตรํ จิตฺตํ”นฺติ ปชานาตี, อนจฺจตฺตรํ วา จิตฺตํ “อนจฺจตฺตรํ จิตฺตํ”นฺติ ปชานาตี, สสมาหิตํ วา จิตฺตํ “สสมาหิตํ จิตฺตํ”นฺติ ปชานาตี, อสสมาหิตํ วา จิตฺตํ “อสสมาหิตํ จิตฺตํ”นฺติ ปชานาตี, วิมุตฺตํ วา จิตฺตํ “วิมุตฺตํ จิตฺตํ”นฺติ ปชานาตี, อวิมุตฺตํ วา จิตฺตํ “อวิมุตฺตํ จิตฺตํ”นฺติ ปชานาตีฯ เหว ภิกขุ อชฺชตฺตพหิทธา จิตเตต จิตตานุปสฺสี วิหริตี อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํฯ

๓๖๖. อนุปสฺสีตี...เป.... วิหริตีตี...เป.... อาตาปีตี...เป.... สมฺปชาโนตี...เป.... สติมาตี...เป.... วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํนฺตีฯ ตตฺถ กตโม โลโก? ตํเยว จิตฺตํ โลโกฯ ปญฺจปี อุปาทานกฺขนฺธา โลโก – ตตฺถ กตมา อภิชฺฌา? โย ราโค สาราโค...เป.... จิตฺตสฺส สาราโค – อญํ วุจฺจตี “อภิชฺฌา”ฯ ตตฺถ กตมํ โทมนสฺสํ? ยํ เจตสิกํ อสํสํ เจตสิกํ กุขํ เจโตสมฺพสฺสขํ อสํสํ กุขํ เวทียิตํ เจโตสมฺพสฺสชา อสํสํตา กุขชา เวทนา – อิทํ วุจฺจตี “โทมนสฺส”ฯ อิติ อญญจ อภิชฺฌา อิทญจ โทมนสฺสํ อิมฺหิ โลเก วินีตา โหนตี ปฏฺวิวินีตา สนฺดาสมิตา วุปฺสนฺดา อตฺถงฺกตา อพฺภตฺถงฺกตา อปฺปิตา พุยฺปฺปิตา โสสีตา วิโสสีตา พุยนฺตีกตาฯ เตน วุจฺจตี “วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺส”นฺตีฯ

จิตตานุปสฺสนานิทฺเทโสฯ

๔. ฌมฺมานุปสฺสนานิทฺเทโส

๓๖๗. ภณญ ภิกขุ อชฺชตฺตํ ฌมฺเมสฺ ฌมฺมานุปสฺสี วิหริตี? อธิ ภิกขุ สนฺตํ วา อชฺชตฺตํ กามจฺจนํ “อตฺถิ เม อชฺชตฺตํ กามจฺจนํ”ตี ปชานาตี, อสนฺตํ วา อชฺชตฺตํ กามจฺจนํ “นตฺถิ เม อชฺชตฺตํ กามจฺจนํ”ตี ปชานาตี, ยถา จ อนุปฺปนฺนสฺส กามจฺจนทสฺส อุปฺปาโท โหตี ตญฺจ ปชานาตี, ยถา จ อุปฺปนฺนสฺส กามจฺจนทสฺส ปหานํ โหตี ตญฺจ ปชานาตี, ยถา จ

ปหีนสส กามจจนทสส आयत्तिं अनुप्पातो होति तद्यच्च पञ्चानादिฯ सनत्त्वं वा अश्मदत्तं पया
पातं...เป.... สนत्त्वं वा อश्มดत्तं ถินมิทฺธ [ถินมิทฺธ (สี. สยา.)] ...เป.... สนत्त्वं वा อश्มดत्तं อุท
ธจจกุกุกจจ...เป.... สนत्त्वं वा อश्มดत्तं วิจิกิจจํ “อติเม อश्มดत्तं วิจิกิจจา”ติ ปञ्चานาติ, อ
สนत्त्वं वा อश्มดत्तं วิจิกิจจํ “นติเม อश्มดत्तं วิจิกิจจา”ติ ปञ्चานาติ, ยถา จ अनुप्पन्नนาย วิจ
ิกิจจาย อุप्पातो होติ तद्यच्च पञ्चानाติ, ยถा จ अनुप्पन्नนาย วิจิกิจจาย ปหานं होति तद्यच्च पञ्च
ानाति, यถा จ ปหिनาย วิจิกิจจาย आयत्तिं अनुप्पातो होति तद्यच्च पञ्चानาदिฯ

सनत्त्वं वा अश्मदत्तं สติสโมพขมङ्क “อติเม อश्มดत्तं สติสโมพขมङ्ก”ติ ปञ्चानาติ, อ
สนत्त्वं वा อश्มดत्तं สติสโมพขมङ्क “นติเม อश्มดत्तं สติสโมพขมङ्ก”ติ ปञ्चานาติ, ย
ถา จ अनुप्पन्नสส สติสโมพขมङ्กคสส อุप्पातो होติ तद्यच्च पञ्चानाति, यถा จ अनुप्पन्नส
ส สติสโมพขมङ्กคสส ภวานาย ปาริปุรี होति तद्यच्च पञ्चानाति, सनत्त्वं वा अश्मदत्तं ऋम्विजย
สโมพขมङ्क...เป.... สนत्त्वं वा อश्มดत्तं วิริยสโมพขมङ्ก [วิริยสโมพขมङ्ก (สี. สยา.)] ...เป.
... สนत्त्वं वा อश्มดत्तं ปิติสโมพขมङ्ก ...เป.... สนत्त्वं वा อश्มดत्तं ปสสทฺทิสโมพขมङ्ก...
เป.... สนत्त्वं वा อश्มดत्तं สมาริสโมพขมङ्ก...เป.... สนत्त्वं वा อश्มดत्तं อุเปกขาส
โมพขมङ्ก “อติเม อश्มดत्तं อุเปกขาสโมพขมङ्ก”ติ ปञ्चานาติ, อสนत्त्वं वा อश्มดत्तं อุ
เปกขาสโมพขมङ्ก “นติเม อश्มดत्तं อุเปกขาสโมพขมङ्ก”ติ ปञ्चานาติ, ยถา จ अनु
प्पन्नสส อุเปกขาสโมพขมङ्กคสส อุप्पातो होติ तद्यच्च पञ्चानाति, ยถा จ अनुप्पन्नส
ส อุเปก
ขาสโมพขมङ्กคสส ภวานาย ปาริปุรี होति तद्यच्च पञ्चानादिฯ โส तं निमित्तं आसेवति भावेति प
ह्लिकโรति सुवावตति व्वตतेतिฯ โส तं निमित्तं आसेवतिว भावेवतिว पห्लिकโรतिว सुवावตति
व्वततेतिว पหितिवा ऋमेमस्स จิต्तं उपसहरतिฯ

กถญจ ภิกขุ พหิทฺธา ฐเมมสฺส ฐมมานุสฺสึ วิหริตี? อธิ ภิกขุ สนत्त्वं वाสส กามจจนท
“อติสส กามจจนโท”ติ ปञ्चานาติ, อสนत्त्वं वाสส กามจจนท “นติสส กามจจนโท”ติ ป
ञ्चานาติ, ยถา จ अनुप्पन्नสส กามจจนทสส อุप्पातो होति तद्यच्च पञ्चानाति, ยถา จ अनु
प्पन्नสส กามจจนทสส ปหานं होति तद्यच्च पञ्चानาति, ยถา จ ปหีนสส กามจจนทสส आयत्तिं
अनुप्पातो होति तद्यच्च पञ्चानादिฯ सनत्त्वं वासस पयापातं...เป.... सनत्त्वं वासस ถินมิทฺธ...เป.
... สนत्त्वं वासस อุทธจจกุกุกจจ...เป.... สนत्त्वं वासस วิจิกิจจํ “อติสส วิจิกิจจา”ติ ปञ्चานาติ,
อสนत्त्वं वासस วิจิกิจจํ “นติสส วิจิกิจจา”ติ ปञ्चานาติ, ยถา จ अनुप्पन्नนาย วิจิกิจจาย อุप्
ปา
तो होति तद्यच्च पञ्चानาति, ยถा จ अनुप्पन्नนาย วิจิกิจจาย ปหานं होति तद्यच्च पञ्चानาति, ย
ถา จ
ปหिनาย วิจิกิจจาย आयत्तिं अनुप्पातो होति तद्यच्च पञ्चानादिฯ

सनत्त्वं वासस สติสโมพขมङ्क “อติสส สติสโมพขมङ्ก”ติ ปञ्चานาติ, อสนत्त्वं वास
ส สติสโมพขมङ्ก “นติสส สติสโมพขมङ्ก”ติ ปञ्चานาติ, ยถา จ अनुप्पन्नสส สติ
ส
โมพขมङ्กคสส อุप्पातो होติ तद्यच्च पञ्चानาति, ยถา จ अनुप्पन्नสส สติสโมพขมङ्กค
ส
ส ภ
วานาย ปาริปุรี होति तद्यच्च पञ्चानादिฯ सनत्त्वं वासस ऋम्विजयसโมपखमङ्क...เป.... ส
น
त्त्वं वास
ส วิ
ริ
ย
ส
ม
อ
พ
ข
ม
ङ
ก
...เป.... ส
น
त्त्वं
ว
า
ส
ส
ป
ิ
ต
ิ
ส
ม
อ
พ
ข
ม
ङ
ก
...เป.... ส
น
त्त्वं
ว
า
ส
ส
ป
ส
ส
ท
ิ
ส
ม
อ
พ
ข
ม
ङ
ก
...เป.... ส
น
त्त्वं
ว
า
ส
ส
ส
มา
ริ
ส
ม
อ
พ
ข
ม
ङ
ก
...เป.... ส
น
त्त्वं
ว
า
ส
ส
อุ
เป
ก
ข
า
ส
ม
อ
พ
ข
ม
ङ
ก
“อ
ติ
ส
ส
อุ
เป
ก
ข
า
ส
ม
อ
พ
ข
ม
ङ
ก
”ติ
ป
ञ
ฉ
า
นา
ติ,
อ
ส
น
त्
त्
वं
ว
า
ส
ส
อุ
เป
ก
ข
า
ส
ม
อ
พ
ข
ม
ङ
ก
“น
ติ
ส
ส
อุ
เป
ก
ข
า
ส
ม
อ
พ
ข
ม
ङ
ก
”ติ
ป
ञ
ฉ
า
นา
ติ,
ย
ถ
า
จ
अ
नु
प्
प
न्
น
ส
ส
อุ
เป
ก
ข
า
ส
ม
อ
พ
ข
ม
ङ
ก
ค
ส
ส
उ
प्
पा
तो
हो
ति
त
द्य
च्च
प
ञ
च
ा
ना
ति,
य
ถ
า
จ
अ
नु
प्
प
न्
น
ส
ส
उ
เป
ก
ข
า
ส
ม
อ
พ
ข
ม
ङ
ก
ค
ส
ส
ภ
वा
ना
य
पा
रि
प
ุ
री
हो
ति
त
द्य
च्च
प
ञ
च
ा
ना
दि
ฯ
โ
ส
ตं
นิ
มิ
त्
ตं
आ
से
व
ति
भा
वे
ति
प
ह
्ल
ि
क
रो
ति
सु
वा
व
त
ति

ววดถเปตติฯ โส ตํ นิमितตํ อาเสวิตวา ภาเวตวา พหุลีกริตวา สุวาวตถิตํ ววดถเปตวา
อชฌตตพหิททา ธมเมส จิตตํ อุปสัหริติฯ

ภณจ ภิกขุ อชฌตตพหิททา ธมเมส ฌมมานุปสสี วิหริติ? อธิ ภิกขุ สนตํ วา กาม
จณนํ “อตถิ กามจณนํ”ติ ปชานาติ, อสนตํ วา กามจณนํ “นตถิ กามจณนํ”ติ ปชา
นาติ, ยถา จ อนุปปนฺนสฺส กามจณนํทสฺส อุปปาโท โหติ ตถจ ปชานาติ, ยถา จ อุปปนฺนสฺส
กามจณนํทสฺส ปหานํ โหติ ตถจ ปชานาติ, ยถา จ ปหีนสฺส กามจณนํทสฺส อายตํ อนุปปา
โท โหติ ตถจ ปชานาติฯ สนตํ วา พยาปาทํ...เป.... สนตํ วา ถินมัทธํ...เป.... สนตํ วา อุท
ธจจกุกุกจํ...เป.... สนตํ วา วิจิกิจจํ “อตถิ วิจิกิจจา”ติ ปชานาติ, อสนตํ วา วิจิกิจจํ
“นตถิ วิจิกิจจา”ติ ปชานาติ, ยถา จ อนุปปนฺนาย วิจิกิจจาย อุปปาโท โหติ ตถจ ปชานาติ,
ยถา จ อุปปนฺนาย วิจิกิจจาย ปหานํ โหติ ตถจ ปชานาติ, ยถา จ ปหีนาย วิจิกิจจาย อายตํ
อนุปปาโท โหติ ตถจ ปชานาติฯ

สนตํ วา สติสโมพชฌนํ “อตถิ สติสโมพชฌนํ”ติ ปชานาติ, อสนตํ วา สติส
โมพชฌนํ “นตถิ สติสโมพชฌนํ”ติ ปชานาติ, ยถา จ อนุปปนฺนสฺส สติสโมพชฌนํคสฺส
อุปปาโท โหติ ตถจ ปชานาติ, ยถา จ อุปปนฺนสฺส สติสโมพชฌนํคสฺส ภาวนาย ปาริปุรี
โหติ ตถจ ปชานาติฯ สนตํ วา ฌมมวิจยสโมพชฌนํ...เป.... สนตํ วา วิริยสโมพชฌนํ...
เป.... สนตํ วา ปิตติสโมพชฌนํ...เป.... สนตํ วา ปสฺสทฐิสโมพชฌนํ...เป.... สนตํ วา
สมาธิสโมพชฌนํ...เป.... สนตํ วา อเปกขาสโมพชฌนํ “อตถิ อเปกขาสโมพชฌน
นํ”ติ ปชานาติ, อสนตํ วา อเปกขาสโมพชฌนํ “นตถิ อเปกขาสโมพชฌนํ”ติ ปชา
นาติ, ยถา จ อนุปปนฺนสฺส อเปกขาสโมพชฌนํคสฺส อุปปาโท โหติ ตถจ ปชานาติ, ยถา จ
อุปปนฺนสฺส อเปกขาสโมพชฌนํคสฺส ภาวนาย ปาริปุรี โหติ ตถจ ปชานาติฯ เหว ภิกขุ
อชฌตตพหิททา ธมเมส ฌมมานุปสสี วิหริติ อาตานิ สมปชาโน สติมา วิเนยย โลกเก อภิ
ชฌมาโทมนสสํ

๓๖๘. อนุปสฺสีติฯ ตตถ กตมา อนุปสฺสนา? ยถา ปญญา ปชานนา...เป.... อโมโห ฌมม
วิจโย สมมาทิฏฐิ – อयํ วุจจติ อนุปสฺสนาฯ อิมาย อนุปสฺสนาย อเปโต โหติ สมเปโต อุปาค
โต สมุปาคโต อุปปโนน สมปโนน สมนฺนาคโตฯ เตน วุจจติ “อนุปสฺสี”ติฯ

๓๖๙. วิหริติฯ อิริยติ วตตติ ปาเลติ ยเปติ ยาเปติ จรติ วิหริติฯ เตน วุจจติ “วิห
ริ”ติฯ

๓๗๐. อาตานิติฯ ตตถ กตโม อาตานิ? โย เจตสีโก วิริยารมฺภ...เป.... สมมาวาया
โม – อयํ วุจจติ “อาตานิ”ฯ อิมินา อาตานิเป อเปโต โหติ...เป.... สมนฺนาคโตฯ เตน วุจ
จติ “อาตานิ”ติฯ

๓๗๑. สมปชาโนติฯ ตตถ กตมํ สมปชฌนํ? ยถา ปญญา ปชานนา...เป.... อโมโห
ฌมมวิจโย สมมาทิฏฐิ – อิทํ วุจจติ “สมปชฌนํ”ฯ อิมินา สมปชฌนญฺญ อเปโต โหติ...เป.
... สมนฺนาคโตฯ เตน วุจจติ “สมปชาโน”ติฯ

๓๗๒. สติมาติฯ ตตถ กตมา สติ? ยถา สติ อนุสฺสติ...เป.... สมมาสติ – อยํ วุจจติ
“สติ”ฯ อิมาย สติยา อเปโต โหติ...เป.... สมนฺนาคโตฯ เตน วุจจติ “สติมา”ติฯ

๓๗๓. วิเนยฺย โลเก อภิชฌมาโทมนสฺสันติฯ ตตฺถ กตโม โลโก? เตว ธมฺมา โลโกฯ
ปญฺจปี อุปาทานกฺขนฺธา โลโกฯ อयํ วุจฺจติ “โลโก”ฯ ตตฺถ กตมา อภิชฌมา? โย ราโค สารา
โค...เป.... จิตฺตสฺส สาราโค – อयํ วุจฺจติ “อภิชฌมา”ฯ ตตฺถ กตมํ โทมนสฺสํ? ยํ เจตสิกํ อสาดํ
เจตสิกํ ทุกฺขํ เจโตสมฺพสฺสขํ อสาดํ ทุกฺขํ เวทยิตํ เจโตสมฺพสฺสชา อสาดตา ทุกฺขา เวทนา
– อิทํ วุจฺจติ “โทมนสฺส”ฯ อิติ อยญฺจ อภิชฌมา อิทญฺจ โทมนสฺสํ อิมมฺหิ โลเก วินีตา โหนฺติ
ปฏฺวิวินีตา สนฺดา สมิตา วุปฺสนฺดา อตฺถงฺคตา อพฺภตฺถงฺคตา อปฺปิตา พุยฺยปฺปิตา โสสีตา วิโสสี
ตา พุยนฺตีกตาฯ เตว วุจฺจติ “วิเนยฺย โลเก อภิชฌมาโทมนสฺส”นฺติฯ

ธมฺมานุปสฺสนานิเททโสฯ

สฺตตฺตฺนตฺตภาชนียํฯ

๒. อภิธมฺมภาชนียํ

๓๗๔. จตฺตาริ สติปฏฺฐานา – อิท ภิกฺขุ กาเย กายานุปสฺสี วิหริติ, เวทนาสุ เวทนานุ
ปสฺสี วิหริติ, จิตฺเต จิตฺตานุปสฺสี วิหริติ, ธมฺเมธฺส ธมฺมานุปสฺสี วิหริติฯ

๓๗๕. กถญฺจ ภิกฺขุ กาเย กายานุปสฺสี วิหริติ? อิท ภิกฺขุ ยสฺมिํ สมเย โลกุตฺตรํ ฌานํ
ภาเวติ นิยฺยานิกํ อปจฺยคามิํ ทิฏฺฐิคฺคตํ ปหานาย ปฺลฺลมาย ญฺมียา ปตฺติยา วิวิเจจฺว กาเมหิ...เป.
... ปฺลฺลมํ ฌานํ อุปสมฺมปฺชช วิหริติ ทุกฺขปฏฺธิปทํ ทนฺธาภิญฺญํ กาเย กายานุปสฺสี, ยา ตสฺมिํ สมเย
สฺติ อนุสฺสติ สมฺมาสฺติ สติสโมพฺพชฺฌโงค มคฺคํคํ มคฺคปริยาปนํ – อิทํ วุจฺจติ “สติปฏ
ฐาน”ฯ อวเสสา ธมฺมา สติปฏฺฐานสมฺปยุตฺตาฯ

๓๗๖. กถญฺจ ภิกฺขุ เวทนาสุ เวทนานุปสฺสี วิหริติ? อิท ภิกฺขุ ยสฺมิํ สมเย โลกุตฺตรํ ฌานํ
ภาเวติ นิยฺยานิกํ อปจฺยคามิํ ทิฏฺฐิคฺคตํ ปหานาย ปฺลฺลมาย ญฺมียา ปตฺติยา วิวิเจจฺว กาเมหิ...
เป.... ปฺลฺลมํ ฌานํ อุปสมฺมปฺชช วิหริติ ทุกฺขปฏฺธิปทํ ทนฺธาภิญฺญํ เวทนาสุ เวทนานุปสฺสี, ยา ตสฺ
มิํ สมเย สฺติ อนุสฺสติ สมฺมาสฺติ สติสโมพฺพชฺฌโงค มคฺคํคํ มคฺคปริยาปนํ – อิทํ วุจฺจติ สติ
ปฏฺฐาน”ฯ อวเสสา ธมฺมา สติปฏฺฐานสมฺปยุตฺตาฯ

๓๗๗. กถญฺจ ภิกฺขุ จิตฺเต จิตฺตานุปสฺสี วิหริติ? อิท ภิกฺขุ ยสฺมิํ สมเย โลกุตฺตรํ ฌานํ
ภาเวติ นิยฺยานิกํ อปจฺยคามิํ ทิฏฺฐิคฺคตํ ปหานาย ปฺลฺลมาย ญฺมียา ปตฺติยา วิวิเจจฺว กาเมหิ...
เป.... ปฺลฺลมํ ฌานํ อุปสมฺมปฺชช วิหริติ ทุกฺขปฏฺธิปทํ ทนฺธาภิญฺญํ จิตฺเต จิตฺตานุปสฺสี, ยา ตสฺมिํ
สมเย สฺติ อนุสฺสติ สมฺมาสฺติ สติสโมพฺพชฺฌโงค มคฺคํคํ มคฺคปริยาปนํ – อิทํ วุจฺจติ “สติปฏ
ฐาน”ฯ อวเสสา ธมฺมา สติปฏฺฐานสมฺปยุตฺตาฯ

๓๗๘. กถญฺจ ภิกฺขุ ธมฺเมธฺส ธมฺมานุปสฺสี วิหริติ? อิท ภิกฺขุ ยสฺมิํ สมเย โลกุตฺตรํ ฌานํ
ภาเวติ นิยฺยานิกํ อปจฺยคามิํ ทิฏฺฐิคฺคตํ ปหานาย ปฺลฺลมาย ญฺมียา ปตฺติยา วิวิเจจฺว กาเมหิ...
เป.... ปฺลฺลมํ ฌานํ อุปสมฺมปฺชช วิหริติ ทุกฺขปฏฺธิปทํ ทนฺธาภิญฺญํ ธมฺเมธฺส ธมฺมานุปสฺสี, ยา ตสฺมिํ
สมเย สฺติ อนุสฺสติ สมฺมาสฺติ สติสโมพฺพชฺฌโงค มคฺคํคํ มคฺคปริยาปนํ – อิทํ วุจฺจติ “สติปฏ
ฐาน”ฯ อวเสสา ธมฺมา สติปฏฺฐานสมฺปยุตฺตาฯ

๓๗๙. ตตฺถ กตมํ สติปฏฺฐานํ? อิท ภิกฺขุ ยสฺมิํ สมเย โลกุตฺตรํ ฌานํ ภาเวติ นิยฺยานิกํ
อปจฺยคามิํ ทิฏฺฐิคฺคตํ ปหานาย ปฺลฺลมาย ญฺมียา ปตฺติยา วิวิเจจฺว กาเมหิ...เป.... ปฺลฺลมํ ฌานํ
อุปสมฺมปฺชช วิหริติ ทุกฺขปฏฺธิปทํ ทนฺธาภิญฺญํ ธมฺเมธฺส ธมฺมานุปสฺสี, ยา ตสฺมิํ สมเย สฺติ อนุสฺสติ

ตสมฺมํ สมเย สติ อนุสสตี สมมาสตี สติสโมพขณโงค มคฺคังคํ มคฺคปริยาปนํ – อิทํ วุจฺจตี
“สติปฏฺฐานํ”ฯ อวเสสา ธมฺมา สติปฏฺฐานสมฺปยุตฺตาฯ

อภิธมฺมภาชนียํฯ

๓. ปณฺหาปจฺจกํ

๓๘๖. จตฺตารโ สติปฏฺฐานา – อิทํ ภิกฺขุ กาเย กายานุปสฺสี วิหริตี อาตาปี สมฺปชาโน
สติมา วิเนยฺย โลกํ อภิขฺฌาโทมนสฺสํ, เวทนาสุ เวทนานุปสฺสี วิหริตี อาตาปี สมฺปชาโน สติมา
วิเนยฺย โลกํ อภิขฺฌาโทมนสฺสํ, จิตฺเต จิตฺตานุปสฺสี วิหริตี อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิ
เนยฺย โลกํ อภิขฺฌาโทมนสฺสํ, ธมฺเมสุ ธมฺมานุปสฺสี วิหริตี อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย
โลกํ อภิขฺฌาโทมนสฺสํฯ

๓๘๗. จตฺตุนํ สติปฏฺฐานานํ กติ กุสลา, กติ อกุสลา, กติ อพฺยาคตา...เป.... กติ
สรณา, กติ อรณา?

๑. ติกํ

๓๘๘. สียา กุสลา, สียา อพฺยาคตาฯ สียา สุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา, สียา อทุกขมสฺ
ขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตาฯ สียา วิปากา สียา วิปากธมฺมธมฺมาฯ อนุปาทินฺนอนุปาทานียาฯ
อสังกิลิฏฺฐอสังกิลีสิกาฯ สียา สวิตกกฺกสฺวิจฺจารา, สียา อวิตกกฺกวิจฺจารมตฺตา, สียา อวิตกกฺกวิจฺ
จาราฯ สียา ปิตฺติสหคฺตา, สียา สุขสหคฺตา, สียา อุเปกฺขาสหคฺตาฯ เนว ทสฺสเนน น ภาวนาย ป
หฺวาดพฺพาฯ เนว ทสฺสเนน น ภาวนาย ปหฺวาดพฺพเหตุกาฯ สียา อปฺจยคามิโน, สียา เนวาคย
คามินาปฺจยคามิโนฯ สียา เสกฺขา, สียา อเสกฺขาฯ อปฺปมาณาฯ อปฺปมาณารมฺมณาฯ ปณฺีต
ตาฯ สียา สมฺมตฺตนิยตา, สียา อนิยตาฯ น มคฺคารมฺมณา , สียา มคฺคเหตุกา, สียา มคฺคาคิปฺตี
โน, สียา น วตฺตพฺพา มคฺคเหตุกาตีปี, มคฺคาคิปฺตีโนตีปีฯ สียา อุปฺปนนา, สียา อนุปฺปนนา,
สียา อุปฺปาทินาฯ สียา อตฺติตา, สียา อนาคตา, สียา ปจฺจุปฺปนนาฯ น วตฺตพฺพา อตฺติตารมฺมณา
ตีปี, อนาคตารมฺมณาตีปี, ปจฺจุปฺปนนารมฺมณาตีปีฯ สียา อขณฺตตา, สียา พหิทฺธา, สียา
อขณฺตตพหิทฺธาฯ พหิทฺธารมฺมณาฯ อนิทสฺสนอปฺปฏฺิฆาฯ

๒. ทกํ

๓๘๙. น เหตุฯ สเหตุกาฯ เหตุสมฺปยุตฺตาฯ น วตฺตพฺพา เหตุ เจว สเหตุกา จาตี, สเหตุ
กา เจว น จ เหตุฯ น วตฺตพฺพา เหตุ เจว เหตุสมฺปยุตฺตา จาตี, เหตุสมฺปยุตฺตา เจว น จ เหตุฯ
น เหตุ สเหตุกาฯ

สปปจฺจยาฯ สงฺขตาฯ อนิทสฺสนาฯ อปฺปฏฺิฆาฯ อรูปาฯ โลกุตฺตราฯ เกณจิ วิญญฺยยา,
เกณจิ น วิญญฺยยาฯ โน อาสวาฯ อนาสวาฯ อาสววิปฺปยุตฺตาฯ น วตฺตพฺพา อาสวา เจว सा
สวาจาตีปี, साสวา เจว โน จ อาสวาตีปีฯ น วตฺตพฺพา อาสวา เจว อาสวสมฺปยุตฺตาจาตีปี,
อาสวสมฺปยุตฺตา เจว โน จ อาสวาตีปีฯ อาสววิปฺปยุตฺตาฯ อนาสวาฯ โน สโยชนา...เป....
โน คนฺธา...เป.... โน โอฆา...เป.... โน โยคา...เป.... โน นีวรณา...เป.... โน ปรามาสา...
เป.... สารมฺมणाฯ โน จิตฺตาฯ เจตสิกฺกาฯ จิตฺตสมฺปยุตฺตาฯ จิตฺตสํสฺสฏฺฐาฯ จิตฺตสมฺภูฏฺฐานาฯ
จิตฺตสทฺทโนฯ จิตฺตานุปริวตฺติโนฯ จิตฺตสํสฺสฏฺฐสมฺภูฏฺฐานาฯ จิตฺตสํสฺสฏฺฐสมฺภูฏฺฐานสทฺทโนฯ จิต
ตสํสฺสฏฺฐสมฺภูฏฺฐานานุปริวตฺติโนฯ พาหิราฯ โน อุปาทาฯ อนุปาทินนาฯ โน อุปาทานา...เป.

... โน กิเลส...เป.... น ทสฺสเนน ปหัตตพฺพา, น ภาวนาย ปหัตตพฺพาฯ น ทสฺสเนน ป
หัตตพฺพเหตุกาฯ น ภาวนาย ปหัตตพฺพเหตุกาฯ

สียา สวิตกฺกา, สียา อวิตกฺกาฯ สียา สวิจฺจรา, สียา อวิจฺจราฯ สียา สปปิตฺติกา, สียา อป
ปิตฺติกาฯ สียา ปิตฺติสทฺคตา, สียา น ปิตฺติสทฺคตาฯ สียา สุขสทฺคตา, สียา น สุขสทฺคตาฯ สียา อุ
เปกฺขาสทฺคตา, สียา น อุเปกฺขาสทฺคตาฯ น กามาวจฺจราฯ น รูปาวจฺจราฯ น อรูปาวจฺจราฯ อปริ
ยาปนฺนาฯ สียา นิยุยานิกฺกา, สียา อนิยุยานิกฺกาฯ สียา นิยตา, สียา อนิยตาฯ อนุตฺตาราฯ อรรณา
ติฯ

ปณฺหาปจฺจนกํฯ

สตีปญฺฐานวิภังโก นิฏฺฐิตีโตฯ

๘. สมมปปธานวิภังค

๑. สุตตนตถาขณีย

๓๙๐. จตตาริ สมมปปธานา – อธิ ภิกขุ อนุปปन्नานं ปาปกาณํ อกุสลาณํ ฐมมานํ อนุปาทาย จนฺทํ ชเนติ วายมตี วิริยํ อารภตี จิตฺตํ ปคฺคณฺหาตี ปทหตี, อุปปन्नานํ ปาปกาณํ อกุสลาณํ ฐมมานํ ปหานาย จนฺทํ ชเนติ วายมตี วิริยํ อารภตี จิตฺตํ ปคฺคณฺหาตี ปทหตี, อนุปปन्नานํ กุสลาณํ ฐมมานํ อุปาทาย จนฺทํ ชเนติ วายมตี วิริยํ อารภตี จิตฺตํ ปคฺคณฺหาตี ปทหตี, อุปปन्नานํ กุสลาณํ ฐมมานํ ลีตียา อสโมมสาย ภิกฺโขยภาวาย เวปลลลย ภาวนาย ปาริปุริยา จนฺทํ ชเนติ วายมตี วิริยํ อารภตี จิตฺตํ ปคฺคณฺหาตี ปทหตีฯ

๓๙๑. กถญจ ภิกขุ อนุปปन्नานํ ปาปกาณํ อกุสลาณํ ฐมมานํ อนุปาทาย จนฺทํ ชเนติ วายมตี วิริยํ อารภตี จิตฺตํ ปคฺคณฺหาตี ปทหตี? ตตถ กตเม อนุปปนฺนา ปาปกา อกุสลา ฐมมา? ตีณิ อกุสลมูลานิ – โลภ, โทโส, โมโหฯ ตเทกฏฺฐา จ กิเลสํ ตํสมปยุโตต เวทนากฺขโนธ, สญฺญากฺขโนธ, สงฺขารกฺขโนธ, วิญฺญาณกฺขโนธ, ตํสมุฏฺฐานํ กายกมมํ วจีกมมํ มโนกมมํ – อิมะ วุจจติ “อนุปปนฺนา ปาปกา อกุสลา ฐมมา”ฯ อิติ อิมสํ อนุปปन्नานํ ปาปกาณํ อกุสลาณํ ฐมมานํ อนุปาทาย จนฺทํ ชเนติ วายมตี วิริยํ อารภตี จิตฺตํ ปคฺคณฺหาตี ปทหตีฯ

๓๙๒. จนฺทํ ชเนตีติฯ ตตถ กตโม จโนท? โย จโนท จนฺทิกตา [จนฺทิกตา (สุยา.)] กตตกมยตา กุสโล ฐมมจจโนท – อญํ วุจจติ “จโนท”ฯ อิมํ จนฺทํ ชเนติ สญชเนติ อฏฺฐเปตี สมุฏฺฐเปตี [อฏฺฐาเปตี สมุฏฺฐาเปตี (สุยา.) เอวมฺปริปิ] นิพฺพเตตติ อภินิพฺพเตตติฯ เตน วุจจติ “จนฺทํ ชเนตี”ติฯ

๓๙๓. วายมตีติฯ ตตถ กตโม วายาโม? โย เจตสีโก วิริยารโมภ...เป.... สมมาวายาโม – อญํ วุจจติ “วายาโม”ฯ อิมินา วายาเมน อุปเปโต โหตี สมเปโต อุปาคโต สมปาคโต อุปปโนน สมปโนน สมนฺนาคโตฯ เตน วุจจติ “วายมตี”ติฯ

๓๙๔. วิริยํ อารภตีติฯ ตตถ กตมํ วิริยํ? โย เจตสีโก วิริยารโมภ...เป.... สมมาวายาโม – อิทํ วุจจติ “วิริยํ”ฯ อิมํ วิริยํ อารภตี สมารภตี อาเสวตี ภาเวตี พหุสสิโรตีฯ เตน วุจจติ “วิริยํ อารภตี”ติฯ

๓๙๕. จิตฺตํ ปคฺคณฺหาตีติฯ ตตถ กตมํ จิตฺตํ? ยํ จิตฺตํ มโน มานสํ...เป.... ตชฺชามโน วิญฺญาณธาต – อิทํ วุจจติ “จิตฺตํ”ฯ อิมํ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาตี สมปคฺคณฺหาตี อุปตถเมภตี ปจฺจปตถเมภตีฯ เตน วุจจติ “จิตฺตํ ปคฺคณฺหาตี”ติฯ

๓๙๖. ปทหตีติฯ ตตถ กตมํ ปธานํ? โย เจตสีโก วิริยารโมภ...เป.... สมมาวายาโม – อิทํ วุจจติ “ปธานํ”ฯ อิมินา ปธานเณ อุปเปโต โหตี...เป.... สมนฺนาคโตฯ เตน วุจจติ “ปทหตี”ติฯ

๓๙๗. กถญจ ภิกขุ อุปปन्नานํ ปาปกาณํ อกุสลาณํ ฐมมานํ ปหานาย จนฺทํ ชเนติ วายมตี วิริยํ อารภตี จิตฺตํ ปคฺคณฺหาตี ปทหตี? ตตถ กตเม อุปปนฺนา ปาปกา อกุสลา ฐมมา? ตีณิ อกุสลมูลานิ – โลภ, โทโส, โมโหฯ ตเทกฏฺฐา จ กิเลสํ ตํสมปยุโตต เวทนากฺขโนธ, สญฺญากฺขโนธ, สงฺขารกฺขโนธ, วิญฺญาณกฺขโนธ, ตํสมุฏฺฐานํ กายกมมํ วจีกมมํ มโน

กมม – อีเม วุจจติ “อุปปนนา ปาปกา อกุสลา ฐมมา”ฯ อิติ อีเมสฺ อุปปนนานํ ปาปกาณํ อกุ
สลาณํ ฐมมานํ ปหานาย ฉนฺทํ ชเนติ วายมตี วีริยํ อารภติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทหตีฯ

๓๙๘. ฉนฺทํ ชเนตีติฯ ตตถ กตโม ฉนฺท? โย ฉนฺท จนฺทิกตา กตตฺถกมฺยตา กุสโล
ฐมมจฉนฺท – อัย วุจจติ “ฉนฺท”ฯ อิมํ ฉนฺทํ ชเนติ สยชเนติ อฏฺฐเปติ สมฏฺฐเปติ นิพฺพ
เตตติ อภินิพฺพเตตติฯ เตน วุจจติ “ฉนฺทํ ชเนตี”ติฯ

๓๙๙. วายมตีติฯ ตตถ กตโม วายาโม? โย เจตสีโก วีริยารโมภ...เป.... สมมาวายา
โม – อัย วุจจติ “วายาโม”ฯ อิมินา วายาเมน อุเปโต โหติ...เป.... สมฺนนาโคโตฯ เตน วุจจติ
“วายมตี”ติฯ

๔๐๐. วีริยํ อารภตีติฯ ตตถ กตมํ วีริยํ? โย เจตสีโก วีริยารโมภ...เป.... สมมาวายาโม
– อิทํ วุจจติ “วีริยํ”ฯ อิมํ วีริยํ อารภติ สมารภติ อาเสวติ ภาเวติ พหุสีกโรตีฯ เตน วุจจติ “วี
ริยํ อารภตี”ติฯ

๔๐๑. จิตฺตํ ปคฺคณฺหาตีติฯ ตตถ กตมํ จิตฺตํ? ยํ จิตฺตํ มโน มานสํ...เป.... ตชฺชามโน
วิญญานธาท – อิทํ วุจจติ “จิตฺตํ”ฯ อิมํ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ สมปคฺคณฺหาติ อุปตถเมภติ ปจฺจ
ปตถเมภติฯ เตน วุจจติ “จิตฺตํ ปคฺคณฺหาตี”ติฯ

๔๐๒. ปทหตีติฯ ตตถ กตมํ ปธานํ? โย เจตสีโก วีริยารโมภ...เป.... สมมาวายาโม –
อิทํ วุจจติ “ปธานํ”ฯ อิมินา ปธานเนน อุเปโต โหติ...เป.... สมฺนนาโคโตฯ เตน วุจจติ “ปทห
ตี”ติฯ

๔๐๓. กถญจ ภิกฺขุ อนุปฺปนนานํ กุสลาณํ ฐมมานํ อุปฺปาทาย ฉนฺทํ ชเนติ วายมตี วีริยํ
อารภติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทหตี? ตตถ กตเม อนุปฺปนนา กุสลา ฐมมา? ตีณิ กุสลมูลานิ –
อลโลภ, อโทโส, อโมโหฯ ตํสมฺปยุโตต เวทนากฺขโนธ, สยญฺญากฺขโนธ, สงฺขารกฺขโนธ, วิญ
ญานกฺขโนธฯ ตํสมฺมูลฺลํ กายกมฺมํ, วจฺจกมฺมํ, มโนกมฺมํ – อีเม วุจจติ “อนุปฺปนนา กุสลา
ฐมมา”ฯ อิติ อีเมสฺ อนุปฺปนนานํ กุสลาณํ ฐมมานํ อุปฺปาทาย ฉนฺทํ ชเนติ วายมตี วีริยํ อารภ
ติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทหตีฯ

๔๐๔. ฉนฺทํ ชเนตีติ...เป.... วายมตีติ...เป.... วีริยํ อารภตีติ...เป.... จิตฺตํ ปคฺคณฺหา
ตีติ...เป.... ปทหตีติฯ ตตถ กตมํ ปธานํ? โย เจตสีโก วีริยารโมภ ...เป.... สมมาวายาโม –
อิทํ วุจจติ “ปธานํ”ฯ อิมินา ปธานเนน อุเปโต โหติ...เป.... สมฺนนาโคโตฯ เตน วุจจติ “ปทห
ตี”ติฯ

๔๐๕. กถญจ ภิกฺขุ อุปฺปนนานํ กุสลาณํ ฐมมานํ ลลิตฺยา อสโมมสาย ภิโยยภาวาย เวปฺล
ลาย ภาวนาย ปาริปุริยา ฉนฺทํ ชเนติ วายมตี วีริยํ อารภติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทหตี? ตตถ
กตเม อุปฺปนนา กุสลา ฐมมา? ตีณิ กุสลมูลานิ – อโลภ, อโทโส, อโมโหฯ ตํสมฺปยุโตต
เวทนากฺขโนธ, สยญฺญากฺขโนธ, สงฺขารกฺขโนธ, วิญญานกฺขโนธ , ตํสมฺมูลฺลํ กายกมฺมํ วจ
กมฺมํ มโนกมฺมํ – อีเม วุจจติ “อุปปนนา กุสลา ฐมมา”ฯ อิติ อีเมสฺ อุปฺปนนานํ กุสลาณํ ฐ
มมานํ ลลิตฺยา อสโมมสาย ภิโยยภาวาย เวปฺลลาย ภาวนาย ปาริปุริยา ฉนฺทํ ชเนติ วายมตี วีริย
อารภติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทหตีฯ

๔๐๖. ลีติยาตีฯ ยา ลีติ โส อสโมมโส, โย อสโมมโส โส ภิโยยภาโว , โย ภิโยยภาโว
ต เวปลล, ย เวปลล สา ภาวนา, ยา ภาวนา สา ปาปริฐา

๔๐๗. จนฺท ชเนตตี...เป.... วายมตี...เป.... วีริย อารภตตี...เป.... จิตตํ ปคฺคณหา
ตตี...เป.... ปทหตตีฯ ตตถ กตมํ ปธานํ? โย เจตสีโก วีริยารโมภ...เป.... สมมาวายาโม –
อิทํ วุจฺจติ “ปธานํ”ฯ อิมินา ปธานเนน อุเปโต โหติ...เป.... สมณฺนาคโตฯ เตน วุจฺจติ “ปท
หตี”ติฯ

สุตตฺตนาชานิฯ

๒. อภิธมฺมภาษาณียํ

๔๐๘. จตฺตารอ สมมปฺปธานา – อิธ ภิกฺขุ อนุปฺปนฺนํ ปาปกาณํ อกฺขลานํ ฐมฺมานํ อน
ุปปาทาย จนฺท ชเนติ วายมตี วีริยํ อารภติ จิตตํ ปคฺคณหาตี ปทหตี, อุปฺปนฺนํ ปาปกาณํ
อกฺขลานํ ฐมฺมานํ ปหานาย จนฺท ชเนติ วายมตี วีริยํ อารภติ จิตตํ ปคฺคณหาตี ปทหตี, อนุป
ปนฺนํ กฺขลานํ ฐมฺมานํ อุปฺปาทาย จนฺท ชเนติ วายมตี วีริยํ อารภติ จิตตํ ปคฺคณหาตี ปท
หตี, อุปฺปนฺนํ กฺขลานํ ฐมฺมานํ ลีติยา อสโมมสาย ภิโยยภาวาย เวปลลลย ภาวนาย ปาปริ
ฐา จนฺท ชเนติ วายมตี วีริยํ อารภติ จิตตํ ปคฺคณหาตี ปทหตีฯ

๔๐๙. กถญจ ภิกฺขุ อนุปฺปนฺนํ ปาปกาณํ อกฺขลานํ ฐมฺมานํ อนุปฺปาทาย จนฺท ชเนติ
วายมตี วีริยํ อารภติ จิตตํ ปคฺคณหาตี ปทหตี? อิธ ภิกฺขุ ยสมํ สมเย โลกุตฺตร ฌานํ ภาเวติ
นียยานิกํ อปจยคามํ ทิฏฐิคตํ ปหานาย ปลฺลมาย ภูมียา ปตฺติยา วิเวจฺจว กาเมหิ...เป....
ปลฺลํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหริตี ทุกฺขปฏฺิพทํ ทนฺธาภิญฺญํ, ตสมํ สมเย อนุปฺปนฺนํ ปาปกาณํ
อกฺขลานํ ฐมฺมานํ อนุปฺปาทาย จนฺท ชเนติ วายมตี วีริยํ อารภติ จิตตํ ปคฺคณหาตี ปทหตีฯ

๔๑๐. จนฺท ชเนตตีฯ ตตถ กตโม จโนท? โย จโนท จนฺทิกตา กตตฺกมฺยตา กฺสโล
ฐมฺมจโนท – อयํ วุจฺจติ “จโนท”ฯ อิมํ จนฺท ชเนติ สลฺยชเนติ อุฏฺฐเปตี สมฺภูฏฺฐเปตี นิพฺพ
เตตติ อภินิพฺพเตตตีฯ เตน วุจฺจติ “จนฺท ชเนตี”ติฯ

๔๑๑. วายมตีตีฯ ตตถ กตโม วายาโม? โย เจตสีโก วีริยารโมภ...เป.... สมมาวายา
โม วีริยสโมพชฺฌมฺโงค มคฺคจฺคํ มคฺคปริยาปนฺนํ – อยํ วุจฺจติ “วายาโม”ฯ อิมินา วายาเมเนน อุ
เปโต โหติ สมฺเปโต อุปาคโต สมฺปาโคโต อุปฺปโนเนน สมฺปโนเนน สมณฺนาคโตฯ เตน วุจฺจติ “ว
ายมตี”ติฯ

๔๑๒. วีริยํ อารภตตีฯ ตตถ กตมํ วีริยํ? โย เจตสีโก วีริยารโมภ...เป.... สมมาวายาโม
วีริยสโมพชฺฌมฺโงค มคฺคจฺคํ มคฺคปริยาปนฺนํ – อิทํ วุจฺจติ “วีริยํ”ฯ อิมํ วีริยํ อารภติ สมารภติ
อาเสวตี ภาเวติ พหฺลฺลิกโรตีฯ เตน วุจฺจติ “วีริยํ อารภตี”ติฯ

๔๑๓. จิตตํ ปคฺคณหาตตีฯ ตตถ กตมํ จิตตํ? ยํ จิตตํ มโน มานสํ...เป.... ตชฺชามโน
วิญญานธาด – อิทํ วุจฺจติ “จิตตํ”ฯ อิมํ จิตตํ ปคฺคณหาตี สมฺปคฺคณหาตี อุปตฺถเมภตตี ปจฺจ
ปตฺถเมภตตีฯ เตน วุจฺจติ “จิตตํ ปคฺคณหาตี”ติฯ

๔๑๔. ปทหตตีฯ ตตถ กตมํ สมมปฺปธานํ? โย เจตสีโก วีริยารโมภ...เป.... สมมาวายา
โม วีริยสโมพชฺฌมฺโงค มคฺคจฺคํ มคฺคปริยาปนฺนํ – อิทํ วุจฺจติ “สมมปฺปธานํ”ฯ อวเสสา ฐมฺมา

สมมปปธานสมปยุตตาฯ

๔๑๕. กถญจ ภิกขุ อุปปนนานํ ปาปกานํ อกุสลาณํ ธมฺมานํ ปหานาย ฉนฺทํ ชเนติ วายมตี วีริยํ อารภติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทหติ? อีธ ภิกขุ ยสฺมिํ สมเย โลกุตฺตรํ ฌานํ ภาเวติ นิยุยานิกํ อปจยคามิํ ทิฏฐิคตานํ ปหานาย ปฐฺมาย ภูมียา ปตฺตียา วิวิเจจว กาเมหิ...เป.... ปฐฺมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหริติ ทุกฺขปฏฺิพฺพํ ทนฺธาภินฺถุ, ตสฺมिํ สมเย อุปปนนานํ ปาปกานํ อกุสลาณํ ธมฺมานํ ปหานาย ฉนฺทํ ชเนติ วายมตี วีริยํ อารภติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทหติฯ

๔๑๖. ฉนฺทํ ชเนตฺติ...เป.... วายมตฺติ...เป.... วีริยํ อารภตฺติ...เป.... จิตฺตํ ปคฺคณฺหาตฺติ...เป.... ปทหตฺติฯ ตตถ กตมํ สมมปปธานํ? โย เจตสีโก วีริยารโมภ...เป.... สมฺมาวายาโม วีริยสโมพชฺฌมฺโงค มคฺคจํคํ มคฺคปริยาปนฺนํ – อิทํ วุจฺจติ “สมมปปธานํ”ฯ อวเสสา ธมฺมา สมมปปธานสมปยุตตาฯ

๔๑๗. กถญจ ภิกขุ อนุปปนนานํ กุสลาณํ ธมฺมานํ อุปปาทาย ฉนฺทํ ชเนติ วายมตี วีริยํ อารภติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทหติ? อีธ ภิกขุ ยสฺมิํ สมเย โลกุตฺตรํ ฌานํ ภาเวติ นิยุยานิกํ อปจยคามิํ ทิฏฐิคตานํ ปหานาย ปฐฺมาย ภูมียา ปตฺตียา วิวิเจจว กาเมหิ...เป.... ปฐฺมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหริติ ทุกฺขปฏฺิพฺพํ ทนฺธาภินฺถุ, ตสฺมिํ สมเย อนุปปนนานํ กุสลาณํ ธมฺมานํ อุปปาทาย ฉนฺทํ ชเนติ วายมตี วีริยํ อารภติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทหติฯ

๔๑๘. ฉนฺทํ ชเนตฺติ...เป.... วายมตฺติ...เป.... วีริยํ อารภตฺติ...เป.... จิตฺตํ ปคฺคณฺหาตฺติ...เป.... ปทหตฺติฯ ตตถ กตมํ สมมปปธานํ? โย เจตสีโก วีริยารโมภ...เป.... สมฺมาวายาโม วีริยสโมพชฺฌมฺโงค มคฺคจํคํ มคฺคปริยาปนฺนํ – อิทํ วุจฺจติ “สมมปปธานํ”ฯ อวเสสา ธมฺมา สมมปปธานสมปยุตตาฯ

๔๑๙. กถญจ ภิกขุ อุปปนนานํ กุสลาณํ ธมฺมานํ ลลิตียา อสโมมสาย ภิโยยภาวาย เวปฺปุลลาย ภาวนาย ปาริปุริยา ฉนฺทํ ชเนติ วายมตี วีริยํ อารภติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทหติ? อีธ ภิกขุ ยสฺมิํ สมเย โลกุตฺตรํ ฌานํ ภาเวติ นิยุยานิกํ อปจยคามิํ ทิฏฐิคตานํ ปหานาย ปฐฺมาย ภูมียา ปตฺตียา วิวิเจจว กาเมหิ...เป.... ปฐฺมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหริติ ทุกฺขปฏฺิพฺพํ ทนฺธาภินฺถุ, ตสฺมิํ สมเย อุปปนนานํ กุสลาณํ ธมฺมานํ ลลิตียา อสโมมสาย ภิโยยภาวาย เวปฺปุลลาย ภาวนาย ปาริปุริยา ฉนฺทํ ชเนติ วายมตี วีริยํ อารภติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทหติฯ

๔๒๐. ลลิตียาติ ฯ ยา ลลิตี โส อสโมมโส, โย อสโมมโส โส ภิโยยภาโว, โย ภิโยยภาโว ตํ เวปฺปุลลํ, ยํ เวปฺปุลลํ सा ภาวนา, ยา ภาวนา सा ปาริปุริฯ

๔๒๑. ฉนฺทํ ชเนตฺติฯ ตตถ กตโม ฉนฺโท? โย ฉนฺโท ฉนฺทิกตา กตตกมยตา กุสโล ธมฺมจฉนฺโท – อयํ วุจฺจติ “ฉนฺโท”ฯ อิมํ ฉนฺทํ ชเนติ สลฺยชเนติ อฏฺฐเปติ สมฏฺฐเปติ นิพฺพเตตติ อภินิพฺพเตตติฯ เตน วุจฺจติ “ฉนฺทํ ชเนติ”ติฯ

๔๒๒. วายมตฺติฯ ตตถ กตโม วายาโม? โย เจตสีโก วีริยารโมภ...เป.... สมฺมาวายาโม วีริยสโมพชฺฌมฺโงค มคฺคจํคํ มคฺคปริยาปนฺนํ – อยํ วุจฺจติ “วายาโม”ฯ อิมินา วายาเมน อุเปโต โหติ...เป.... สมฺนฺนาคโตฯ เตน วุจฺจติ “วายมตี”ติฯ

๔๒๓. วีริยํ อารภตฺติฯ ตตถ กตมํ วีริยํ? โย เจตสีโก วีริยารโมภ...เป.... สมฺมาวายาโม วีริยสโมพชฺฌมฺโงค มคฺคจํคํ มคฺคปริยาปนฺนํ – อิทํ วุจฺจติ “วีริยํ”ฯ อิมํ วีริยํ อารภติ สมารภติ

อาเสวติ ภาเวติ พหุสักรโธติฯ เตน วุจจติ “วิริย อารภติ”ติฯ

๔๒๔. จิตตํ ปคฺคณหาตีติฯ ตตถ กตมํ จิตตํ? ยํ จิตตํ มโน มาณสํ...เป.... ตชฺชามโน วิญญานธาท – อิทํ วุจจติ “จิตตํ”ฯ อิมํ จิตตํ ปคฺคณหาตี สมปคฺคณหาตี อุปตถเมภติ ปจฺจ ปตถเมภติฯ เตน วุจจติ “จิตตํ ปคฺคณหาตี”ติฯ

๔๒๕. ปทหตีติฯ ตตถ กตมํ สมมปฺปณํ? โย เจตสีโก วิริยารโมภ...เป.... สมมาวา ยาโม วิริยสโมพพณโงค มคฺคจฺจํ มคฺคปริยาปนํ – อิทํ วุจจติ “สมมปฺปณํ”ฯ อวเสสา ธมฺมา สมมปฺปณสมปยุตตาฯ

๔๒๖. ตตถ กตมํ สมมปฺปณํ? อิท ภิภฺช ยสฺมิ สมเย โลกุตตรํ ฌานํ ภาเวติ นิยุยานิํ อปจยคามิํ ทิฏฐิคตํ ปหานาย ปฐมาย ภูมียา ปตฺติยา วิวิเจจว กาเมहि...เป.... ปฐมํ ฌานํ อุปสมปชฺช วิหริตี ทฺวขปฏฺฐิพทํ ทนฺธาภิณฺณํ, โย ตสฺมิ สมเย เจตสีโก วิริยารโมภ...เป.... สมมาวา ยาโม วิริยสโมพพณโงค มคฺคจฺจํ มคฺคปริยาปนํ – อิทํ วุจจติ “สมมปฺปณํ”ฯ อวเสสา ธมฺมา สมมปฺปณสมปยุตตาฯ

อภิธมฺมภาชนียํ

๓. ปณฺหาปฺจจกํ

๔๒๗. จตฺตาริ สมมปฺปณานา – อิท ภิภฺช อนุปฺปนนานํ ปาปกาณํ อกฺขลानํ ธมฺมานํ อนุปฺปาทาย จนฺทํ ชเนตี วายมตี วิริย อารภติ จิตตํ ปคฺคณหาตี ปทหตี, อุปฺปนนานํ ปาปกาณํ อกฺขลानํ ธมฺมานํ ปหานาย...เป.... อนุปฺปนนานํ กฺขลานํ ธมฺมานํ อุปฺปาทาย...เป.... อุปฺปนนานํ กฺขลานํ ธมฺมานํ ลีตียา อสโมมสาย ภิโยยภาวาย เวปฺลุลาย ภาวนาย ปาริปุริยา จนฺทํ ชเนตี วายมตี วิริย อารภติ จิตตํ ปคฺคณหาตี ปทหตี

๔๒๘. จตฺนํ สมมปฺปณานํ กติ กฺขลา, กติ อกฺขลา, กติ อพฺยาคตา...เป.... กติ สรณํ, กติ อรณํ?

๑. ติกํ

๔๒๙. กฺขลาเยว ฯ ลียา สุขาย เวทนาย สมปยุตฺตา, ลียา อทุกฺขมสุขาย เวทนาย สมปยุตฺตาฯ วิปากธมฺมธมฺมา ฯ อนุปาทินฺนอนุปาทานียาฯ อสํกิลิฏฺฐอสํกิลีสิกาย ลียา สวิตกฺกสวิจารํ, ลียา อวิตกฺกสวิจารมตฺตา, ลียา อวิตกฺกสวิจารํ ลียา ปิตฺติสทฺทตา, ลียา สุขสทฺทตา, ลียา อุเปกฺขาสทฺทตาฯ เนว ทสฺสเนน น ภาวนาย ปหาตพฺพาฯ เนว ทสฺสเนน น ภาวนาย ปหาตพฺพเหตุกาฯ อปจยคามิโนฯ เสกฺขาฯ อปฺปมาณาฯ อปฺปมาณารมฺมณาฯ ปณฺธิตาฯ สมมตฺตนิยตาฯ น มคฺคารมฺมณาฯ มคฺคเหตุกาฯ ลียา มคฺคาธิปฺติโน, ลียา น วตฺตพฺพา มคฺคาธิปฺติโนติฯ ลียา อุปฺปนนา, ลียา อนุปฺปนนา, น วตฺตพฺพา อุปฺปาทีโนติฯ ลียา อตฺตตา, ลียา อนาคตา, ลียา ปจฺจูปฺปนนาฯ น วตฺตพฺพา อตฺตารมฺมณาตีปฺปี, อนาคตารมฺมณาตีปฺปี, ปจฺจูปฺปนนารมฺมณาตีปฺปีฯ ลียา อชฺฌตฺตา, ลียา พหิทฺธา, ลียา อชฺฌตฺตพหิทฺธาฯ พหิทฺธารมฺมณาฯ อนิทสฺสนอปฺปฏฺฐาฯ

๒. ทกํ

๔๓๐. น เหตุฯ สเหตุกาฯ เหตุสมปยุตตาฯ น วตตพพา เหตุ เจว สเหตุกา จาติ, สเหตุ
กา เจว น จ เหตุฯ น วตตพพา เหตุ เจว เหตุสมปยุตตา จาติ, เหตุสมปยุตตา เจว น จ เหตุฯ
น เหตุ สเหตุกาฯ สปปจจยาฯ สงขตาฯ อนิทสสนาฯ อปปฎิฆาฯ อรูปาฯ โลกุตตราช เคนจิ
วิญญูยยา, เคนจิ น วิญญูยยาฯ โน อาสวาฯ อนาสวาฯ อาสววิปปยุตตาฯ น วตตพพา อา
สวา เจว สาสวา จาติปี, สาสวา เจว โน จ อาสวาติปีฯ น วตตพพา อาสวา เจว อาสวสมปยุต
ตา จาติปี, อาสวสมปยุตตา เจว โน จ อาสวาติปีฯ อาสววิปปยุตตาฯ อนาสวาฯ โน ส
โยชนา...เป.... โน คนถา...เป.... โน โอฆา...เป.... โน โยคา...เป.... โน นีวรณา...เป....
โน ปรามาสา...เป.... สารมมณฯ โน จิตตาฯ เจตสิกฯ จิตตสมปยุตตาฯ จิตตสัสมุทฺธาฯ
จิตตสมุทฺธานาฯ จิตตสทฺทโนฯ จิตตานุปริวตติโนฯ จิตตสัสมุทฺธสมุทฺธานาฯ จิตตสัสมุทฺธสมุ
ทฺธานสทฺทโนฯ จิตตสัสมุทฺธสมุทฺธานานุปริวตติโนฯ พาหิราฯ โน อุปาทาฯ อนุปาทินนาฯ โน อุ
ปาทานา...เป.... โน กิเลสา...เป.... น ทสสเนน ปหาตพพาฯ น ภาวนาย ปหาตพพาฯ น
ทสสเนน ปหาตพพเหตุกาฯ น ภาวนาย ปหาตพพเหตุกาฯ สียา สวิตกฺกา, สียา อวิตกฺกาฯ
สียา สวิจารา, สียา อวิจาราฯ สียา สปปิตฺติกา, สียา อปปิตฺติกาฯ สียา ปิตฺติสทฺคตา, สียา น ปิต
ติสทฺคตาฯ สียา สุขสทฺคตา, สียา น สุขสทฺคตาฯ สียา อุเปกฺขาสทฺคตา, สียา น อุเปกฺขาสทฺค
ตาฯ น กามาวจราฯ น รูปาวจราฯ น อรูปาวจราฯ อปรียาปนนาฯ นิยยานิกาฯ นิยตาฯ อนุต
ตราช อรรณาติฯ

ปณฺหาปจจกัฯ

สมมปปธานวิภังค นิฏฐิตเฑฯ

๙. อิทธิปาทวิภังค

๑. สุตตนต์ภาษณีย์

๔๓๑. จตตาริ อิทธิปาทา – อธิ ภิกขุ จนฺทสมฺมาธิปฺธานสงฺขารสมฺมุนาโคติ อิทธิปาท์ ภาวะติ, วิริยสมฺมาธิปฺธานสงฺขารสมฺมุนาโคติ อิทธิปาท์ ภาวะติ, จิตฺตสมฺมาธิปฺธานสงฺขารสมฺมุนาโคติ อิทธิปาท์ ภาวะติ, วิมฺสาสมฺมาธิปฺธานสงฺขารสมฺมุนาโคติ อิทธิปาท์ ภาวะติฯ

๑. จนฺทอิทธิปาโท

๔๓๒. กถญจ ภิกขุ จนฺทสมฺมาธิปฺธานสงฺขารสมฺมุนาโคติ อิทธิปาท์ ภาวะติ? จนฺทํ เจ ภิกขุ อธิปฺตี กิริตฺวา ลภตี สฺมาธิํ, ลภตี จิตฺตเสสฺสกะคฺคตํ [จิตฺตสฺส เอกคฺคตํ (สี. สฺยา.)] – อัย วุจฺจติ “จนฺทสมฺมาธิ”ฯ โส อนุปฺปนฺนํ ปาปกาณํ อกฺขลํ ฐมฺมานํ อนุปฺปาทาย จนฺทํ ชเนติ วายมตี วิริยํ อารภตี จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทฺหตี, อุปฺปนฺนํ ปาปกาณํ อกฺขลํ ฐมฺมานํ ปทานาย จนฺทํ ชเนติ วายมตี วิริยํ อารภตี จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทฺหตี, อนุปฺปนฺนํ กฺขลํ ฐมฺมานํ อุปฺปาทาย จนฺทํ ชเนติ วายมตี วิริยํ อารภตี จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทฺหตี, อุปฺปนฺนํ กฺขลํ ฐมฺมานํ ลีตียา อสโมมสํยา ภิกฺขุภวํสา เวปุลลํยา ภวํสา ปาริปุริยา จนฺทํ ชเนติ วายมตี วิริยํ อารภตี จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทฺหตีฯ อิมํ วุจฺจติ “ปฺธานสงฺขาร”ฯ อิติ อญฺญจ จนฺทสมฺมาธิ, อิมํ จ ปฺธานสงฺขารฯ ตเตกขณํ อภิสญฺญหิตฺวา อภิสงฺขิปิตฺวา จนฺทสมฺมาธิปฺธานสงฺขาริเตว สงฺขยํ [สงฺขํ (สี.)] คจฺจติฯ

๔๓๓. ตตถ กตโม จโนท? โย จโนท จนฺทิกตา กตฺตกมฺยตา กฺสโล ฐมฺมจจโนท – อัย วุจฺจติ “จโนท”ฯ

ตตถ กตโม สฺมาธิ? ยา จิตฺตสฺส ลีตี สณฺณลิตฺติ อวญฺญิตฺติ อวิสาหาโร อวิเกชโป อวิสาหญฺมานสตา สมฺโภ สฺมาธินฺทริยํ สฺมาธิพลํ สมฺมาสมฺมาธิ – อัย วุจฺจติ “สมฺมาธิ”ฯ

ตตถ กตโม ปฺธานสงฺขาริ? โย เจตสีโก วิริยารโมภ นิกฺกโม ปฺรกกโม อญฺยาโม วายาโม อสฺสาโห อสฺสพฺพี ภาโม ลีตี อสฺสิลปฺรกกมตา อนิกฺขิตตจฺนทตา อนิกฺขิตตจฺรตา ฐรสมฺปคฺคาโห วิริยํ วิริยินฺทริยํ วิริยพลํ สมฺมาวายาโม – อัย วุจฺจติ “ปฺธานสงฺขาริ”ฯ อิติ อิมินา จ จเนทฺน, อิมินา จ สฺมาธินา, อิมินา จ ปฺธานสงฺขารเณ อเปโต โหติ สมฺเปโต อุปาคโต สมฺปาคโต อุปฺปโนน สมฺปโนน สมฺมุนาคโตฯ เตน วุจฺจติ “จนฺทสมฺมาธิปฺธานสงฺขารสมฺมุนาโคติ”ติฯ

๔๓๔. อิทธิตีฯ ยา เตสํ ฐมฺมานํ อิทธิ สมิทฺธิ อธิมฺนา สมิทฺธิมฺนา ลาโภ ปฏฺฐิลาโภ ปตฺติ สมฺปตฺติ ฝุสนา สจฺฉิกิริยา อุปสมฺปาทาฯ

“อิทธิปาโท”ติฯ ตถาภูตสฺส เวทนาภฺชโนธ, สญฺญาภฺชโนธ, สงฺขารภฺชโนธ, วิญฺญาณภฺชโนธฯ

“อิทธิปาท์ ภาวะติ”ติฯ เต ฐมฺเม อาเสวตี ภาวะติ พหุลีกโรตีฯ เตน วุจฺจติ “อิทธิปาท์ ภาวะติ”ติฯ

๒. วิธีปฏิบัติปาโท

๔๓๕. กถญจ ภิกขุ วิธีสมาธิปธานสงฆารสมนุณาคตํ อิทธิปาท์ ภาเวติ? วิธีญ เจ ภิกขุ อธิปตํ กริตวา ลภติ สมาริ ลภติ จิตตเสสกกคตํ – อญ วุจจติ “วิธีสมาธิ”ฯ โส อนุปฺปนฺนํ ปาปกาณํ อกฺขลํ ฐมฺมาณํ อนุปฺปาทาเย จณฺท์ ชเนติ วายมติ วิธีญ อารภติ จิตตํ ปคฺคณฺหาติ ปทหติ, อนุปฺปนฺนํ ปาปกาณํ อกฺขลํ ฐมฺมาณํ ปหานาย...เป.... อนุปฺปนฺนํ กุสลาณํ ฐมฺมาณํ อนุปฺปาทาเย...เป.... อนุปฺปนฺนํ กุสลาณํ ฐมฺมาณํ ลลิตียา อสโมมสาย ภิกฺโขยภาวาย เวปุลลํ ลาย ภาวนาย ปาริปุริยา จณฺท์ ชเนติ วายมติ วิธีญ อารภติ จิตตํ ปคฺคณฺหาติ ปทหติฯ อิมํ วุจจติ “ปธานสงฆาร”ฯ อิติ อญญจ วิธีสมาธิ, อิมํ จ ปธานสงฆาร; ตเทกขณํ อภิสณฺณํ หิตวา อภิสงฺขิปิตวา วิธีสมาธิปธานสงฆาโรเตว สงฺขยํ คจฺจติฯ

๔๓๖. ตตถ กตมํ วิธีญ? โย เจตสีโก วิธียารโมภ...เป.... สมฺมาวาयाโม – อิทํ วุจจติ “วิธีญ”ฯ

ตตถ กตโม สมาธิ? ยา จิตตสฺส ลลิตี สณฺณลลิตี อวญฺญลลิตี อวิสาหาโร อวิเกชโป อวิสาหญฺจ มาณสตา สมฺโถ สมาธินฺทริยํ สมาธิพลํ สมฺมาสมาธิ – อญ วุจจติ “สมาธิ”ฯ

ตตถ กตโม ปธานสงฆาโร? โย เจตสีโก วิธียารโมภ...เป.... สมฺมาวาयाโม – อญ วุจจติ “ปธานสงฆาโร”ฯ อิติ อิมินา จ วิธีเยน, อิมินา จ สมาธิยา, อิมินา จ ปธานสงฆาเรณ อนุเปโต โหติ...เป.... สมนุณาคโตฯ เตว วุจจติ “วิธีสมาธิปธานสงฆารสมนุณาคโต”ติฯ

๔๓๗. อิทธิตติฯ ยา เตสํ ฐมฺมาณํ อิทธิ สมิทฺธิ อธิขณฺนา สมิทฺธิขณฺนา ลาโภ ปฏฺฐิลาโภ ปตฺติ สมฺปตฺติ ฝุสฺสา สจฺฉิกิริยา อนุสมฺปทาฯ

อิทธิปาโทติฯ ตถาภูตสฺส เวทนากฺขโนธ...เป.... วิญญานกฺขโนธฯ

อิทธิปาท์ ภาเวตติฯ เต ฐมฺเม อาสเวติ ภาเวติ พหุสํกโรติฯ เตว วุจจติ “อิทธิปาท์ ภาเวติ”ติฯ

๓. จิตตปฏิบัติปาโท

๔๓๘. กถญจ ภิกขุ จิตตสมาธิปธานสงฆารสมนุณาคตํ อิทธิปาท์ ภาเวติ? จิตตํ เจ ภิกขุ อธิปตํ กริตวา ลภติ สมาริ ลภติ จิตตเสสกกคตํ – อญ วุจจติ “จิตตสมาธิ”ฯ โส อนุปฺปนฺนํ ปาปกาณํ อกฺขลํ ฐมฺมาณํ อนุปฺปาทาเย จณฺท์ ชเนติ วายมติ วิธีญ อารภติ จิตตํ ปคฺคณฺหาติ ปทหติ, อนุปฺปนฺนํ ปาปกาณํ อกฺขลํ ฐมฺมาณํ ปหานาย...เป.... อนุปฺปนฺนํ กุสลาณํ ฐมฺมาณํ อนุปฺปาทาเย...เป.... อนุปฺปนฺนํ กุสลาณํ ฐมฺมาณํ ลลิตียา อสโมมสาย ภิกฺโขยภาวาย เวปุลลํ ลาย ภาวนาย ปาริปุริยา จณฺท์ ชเนติ วายมติ วิธีญ อารภติ จิตตํ ปคฺคณฺหาติ ปทหติฯ อิมํ วุจจติ “ปธานสงฆาร”ฯ อิติ อญญจ จิตตสมาธิ, อิมํ จ ปธานสงฆาร; ตเทกขณํ อภิสณฺณํ หิตวา อภิสงฺขิปิตวา จิตตสมาธิปธานสงฆาโรเตว สงฺขยํ คจฺจติฯ

๔๓๙. ตตถ กตมํ จิตตํ? ยํ จิตตํ มโน มาณสํ...เป.... ตชฺชามโนวิญญานธาท – อิทํ วุจจติ “จิตตํ”ฯ

ตตถ กตโม สมาธิ? ยา จิตตสฺส ลลิตี สณฺณลลิตี...เป.... สมฺมาสมาธิ – อญ วุจจติ “สมาธิ”ฯ

ตตถ กตโม ปธานสงฺขารโ? โย เจตสโโก วีริยารโหม...เป.... สมนวาวายาโม – อญํ วุจฺจติ “ปธานสงฺขารโ?” อิติ อิมินา จ จิตฺเตน, อิมินา จ สมာธินา, อิมินา จ ปธานสงฺขารเณ อุเปโต โหติ...เป.... สมนนาคโตฯ เตน วุจฺจติ “จิตฺตสมာธิปธานสงฺขารสมนนาคโต”ติฯ

๔๔๐. อิทฺธิติฯ ยถา เตสํ ฅมฺมานํ อิทฺธิ สมิทฺธิ อิทฺธิณฺนา สมิทฺธิณฺนา ลาโภ ปฏฺฐิลาโภ ปตฺติ สมปตฺติ ฃุสนา สจฺฉิกิริยา อุปสมปทาฯ

อิทฺธิปาโทติฯ ตถาภูตสฺส เวทนากฺขโนธ...เป.... วิญญฺญาณกฺขโนธฯ

อิทฺธิปาทํ ภาเวตฺติติฯ เต ฅมฺเม อาเสวติ ภาเวติ พหุสํกโรติฯ เตน วุจฺจติ “อิทฺธิปาทํ ภาเวติ”ติฯ

๔. รัมฺสิทฺธิปาโท

๔๔๑. กถญจ ภิกฺขุ รัมฺสาสมาธิปธานสงฺขารสมนนาคตํ อิทฺธิปาทํ ภาเวติ? รัมฺสํ เจ ภิกฺขุ อธิปตฺติํ กริตฺวา ลภติ สมာธิํ ลภติ จิตฺตเสสฺสคคฺคตํ – อญํ วุจฺจติ “รัมฺสาสมาธิ”ฯ โส อนุปปन्नํ ปาปกาณํ อกุสลํ ฅมฺมานํ อนุปปาทาย ฃนฺทํ ฃเนติ วายมตี วีริยํ อารภติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทฺทติ, อุปปन्नํ ปาปกาณํ อกุสลํ ฅมฺมานํ ปหานาย...เป.... อนุปปन्नํ อกุสลํ ฅมฺมานํ อุปปาทาย...เป.... อุปปन्नํ อกุสลํ ฅมฺมานํ ลฺลิตฺยา อสโมมสาย ภิกฺขุ ภาวาย เวปฺลุลาย ภาวนาย ปาริปุริยา ฃนฺทํ ฃเนติ วายมตี วีริยํ อารภติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทฺทติฯ อิมเ วุจฺจติ “ปธานสงฺขาร”ฯ อิติ อญญจ รัมฺสาสมาธิ, อิมเ จ ปธานสงฺขาร; ตเท กขมํ อภิสณฺณํ อภิสงฺขิปปิตฺวา รัมฺสาสมาธิปธานสงฺขารโเตวว สงฺขยํ คจฺจติฯ

๔๔๒. ตตถ กตมา รัมฺสา? ยถา ปญฺญา ปชานนา...เป.... อโมโห ฅมฺมวิจโย สมนาทิภฺฐิ – อญํ วุจฺจติ “รัมฺสา”ฯ

ตตถ กตโม สมာธิ? ยถา จิตฺตสฺส ลฺลิตฺติ สณฺณลฺลิตฺติ...เป.... สมนาสมาธิ – อญํ วุจฺจติ “สมาธิ”ฯ

ตตถ กตโม ปธานสงฺขารโ? โย เจตสโโก วีริยารโหม ...เป.... สมนวาวายาโม – อญํ วุจฺจติ “ปธานสงฺขารโ?” อิติ อิมาย จ รัมฺสาย, อิมินา จ สมာธินา, อิมินา จ ปธานสงฺขารเณ อุเปโต โหติ...เป.... สมนนาคโตฯ เตน วุจฺจติ “รัมฺสาสมาธิปธานสงฺขารสมนนาคโต”ติฯ

๔๔๓. อิทฺธิติฯ ยถา เตสํ ฅมฺมานํ อิทฺธิ สมิทฺธิ อิทฺธิณฺนา สมิทฺธิณฺนา ลาโภ ปฏฺฐิลาโภ ปตฺติ สมปตฺติ ฃุสนา สจฺฉิกิริยา อุปสมปทาฯ

อิทฺธิปาโทติฯ ตถาภูตสฺส เวทนากฺขโนธ, สณฺณกฺขโนธ, สงฺขารกฺขโนธ, วิญญฺญาณกฺขโนธฯ

อิทฺธิปาทํ ภาเวตฺติติฯ เต ฅมฺเม อาเสวติ ภาเวติ พหุสํกโรติฯ เตน วุจฺจติ “อิทฺธิปาทํ ภาเวติ”ติฯ

สฺสตนฺตภาชนียํ

๒. อภิธมฺมภาชนียํ

๔๔๔. จตุตตาริ อธิธิปาทา – อธิ ภิกขุ จนนทสมาธิปธานสงขารสมนุณาคตํ อธิธิปาท์ ภาเวติ, วิริยสมาธิปธานสงขารสมนุณาคตํ อธิธิปาท์ ภาเวติ, จิตตสมาธิปธานสงขารสมนุณาคตํ อธิธิปาท์ ภาเวติ, วิมัสสาสมาธิปธานสงขารสมนุณาคตํ อธิธิปาท์ ภาเวติฯ

๑. จนนทธิธิปาโท

๔๔๕. กถญจ ภิกขุ จนนทสมาธิปธานสงขารสมนุณาคตํ อธิธิปาท์ ภาเวติ? อธิ ภิกขุ ยสฺมี สมเย โลกุตตโร ฌานํ ภาเวติ นิยยานิกํ อปจยคามิํ ทิฏฐิคตานํ ปหานาย ปลฺลมาย ญมียา ปตฺติยา วิวิเจจว กาเมहि...เป.... ปลฺลมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหริติ ทุกฺขปฏฺธิปทํ ทนฺธาภินญํ, ตสฺมี สมเย จนนทสมาธิปธานสงขารสมนุณาคตํ อธิธิปาท์ ภาเวติฯ

๔๔๖. ตตถ กตโม จโนท? โย จโนท จนนทิกตา กตตูกมฺยตา กุสโล ธมฺมจจโนท – อยํ วุจฺจติ “จโนท”ฯ

ตตถ กตโม สมาธิ? ยา จิตตสฺส ลฺลิตี สณฺณลฺลิตี...เป.... สมฺมาสมาธิ สมาธิสโมพฺพชฺฌมฺโงค มคฺคจฺจํ มคฺคปริยาปนํ – อยํ วุจฺจติ “สมาธิ”ฯ

ตตถ กตโม ปธานสงฺขาโร? โย เจตสีโก วิริยารมฺภ...เป.... สมฺมาวายาโม วิริยสโมพฺพชฺฌมฺโงค มคฺคจฺจํ มคฺคปริยาปนํ – อยํ วุจฺจติ “ปธานสงฺขาโร”ฯ อิติ อิมินา จ จเนทน, อิมินา จ สมาธินา, อิมินา จ ปธานสงฺขาเรน อุปเปโต โหติ...เป.... สมนุณาคโตฯ เตน วุจฺจติ “จนนทสมาธิปธานสงขารสมนุณาคโต”ติฯ

๔๔๗. อธิธิติ ๙ ยา เตสํ ธมฺมานํ อธิธิ สมิทฺธิ อธิชฺฌนา สมิทฺชฌนา ลาโภ ปฏฺฐิลาโภ ปตฺติ สมฺปตฺติ พุสฺสา สจฺฉิกิริยา อุปสมฺปทาฯ

อธิธิปาโทติ ๙ ตถาภูตสฺส ผโสส...เป.... ปคฺคาโห อวิเกชโปฯ

อธิธิปาท์ ภาเวติติฯ เต ธมฺเม อาเสวติ ภาเวติ พหุสฺสโรติฯ เตน วุจฺจติ “อธิธิปาท์ ภาเวติ”ติฯ

๒. วิริยธิธิปาโท

๔๔๘. กถญจ ภิกขุ วิริยสมาธิปธานสงขารสมนุณาคตํ อธิธิปาท์ ภาเวติ? อธิ ภิกขุ ยสฺมี สมเย โลกุตตโร ฌานํ ภาเวติ นิยยานิกํ อปจยคามิํ ทิฏฐิคตานํ ปหานาย ปลฺลมาย ญมียา ปตฺติยา วิวิเจจว กาเมहि...เป.... ปลฺลมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหริติ ทุกฺขปฏฺธิปทํ ทนฺธาภินญํ, ตสฺมี สมเย วิริยสมาธิปธานสงขารสมนุณาคตํ อธิธิปาท์ ภาเวติฯ

๔๔๙. ตตถ กตมํ วิริย? โย เจตสีโก วิริยารมฺภ...เป.... สมฺมาวายาโม วิริยสโมพฺพชฺฌมฺโงค มคฺคจฺจํ มคฺคปริยาปนํ – อิทํ วุจฺจติ “วิริย”ฯ

ตตถ กตโม สมาธิ? ยา จิตตสฺส ลฺลิตี สณฺณลฺลิตี...เป.... สมฺมาสมาธิ สมาธิสโมพฺพชฺฌมฺโงค มคฺคจฺจํ มคฺคปริยาปนํ – อยํ วุจฺจติ “สมาธิ”ฯ

ตตถ กตโม ปธานสงฺขาโร? โย เจตสีโก วิริยารมฺภ...เป.... สมฺมาวายาโม วิริยสโมพฺพชฺฌมฺโงค มคฺคจฺจํ มคฺคปริยาปนํ – อยํ วุจฺจติ “ปธานสงฺขาโร”ฯ อิติ อิมินา จ วิริเยน , อ

มินา จ สมานา, อมินา จ ปธานสงฺขารเณ อุเปโต โหติ...เป.... สมณฺนาโคโตฯ เตน วุจฺจติ “วี
ริยสมาธิปธานสงฺขารสมณฺนาโคโต”ติฯ

๔๕๐. อิทฺธีติฯ ยา เตสํ ฐมฺมานํ อิทฺธิ สมิทฺธิ อิทฺธมฺนา สมิทฺธมฺนา ลาโภ ปฏฺฐิลาโภ ปตฺติ
สมปตฺติ ฝุสนา สจฺฉิกิริยา อุปสมปทาฯ

อิทฺธิปาโทติฯ ตถาภูตส ผโสส...เป.... ปคฺคาโห อวิเกชโปฯ

อิทฺธิปาทํ ภาเวตฺติติฯ เต ฐมฺเม อาเสวติ ภาเวติ พหุลฺลิกโรติฯ เตน วุจฺจติ “อิทฺธิปาทํ ภา
เวติ”ติฯ

๓. จิตฺตฺธิปาโท

๔๕๑. กถญจ ภิกฺขุ จิตฺตสมาธิปธานสงฺขารสมณฺนาโคตํ อิทฺธิปาทํ ภาเวติ? อิทฺ ภิกฺขุ ยส
มี สมเย โลกุตฺตรํ ฌานํ ภาเวติ นิยุยานิกํ อปจยคามิํ ทิฏฺฐิคตานํ ปหานาย ปฺลุมาย ภูมียา ปตฺ
ติยา วิวิเจจว กาเมहि...เป.... ปฺลุมํ ฌานํ อุปสมปชฺช วิหริติ ทุกฺขปฏฺฐิปปทํ ทนฺธาภิญฺญํ, ตสฺมี
สมเย จิตฺตสมาธิปธานสงฺขารสมณฺนาโคตํ อิทฺธิปาทํ ภาเวติฯ

๔๕๒. ตตฺถ กตมํ จิตฺตํ? ยํ จิตฺตํ มโน มานสํ...เป.... ตชฺชามโนวิญญฺาณธาทู – อิทํ
วุจฺจติ “จิตฺตํ”ฯ

ตตฺถ กตโม สมาธิ? ยา จิตฺตสฺส ลลิตี สณฺณลิตี...เป.... สมฺมาสมาธิ สมาธิสโมพชฺฌมฺโงค
มคฺคญฺคํ มคฺคปริยาปนฺนํ – อयํ วุจฺจติ “สมาธิ”ฯ

ตตฺถ กตโม ปธานสงฺขารो? โย เจตสีโก วีริยารโมภ...เป.... สมฺมาวาयाโม วีริยส
โมพชฺฌมฺโงค มคฺคญฺคํ มคฺคปริยาปนฺนํ – อयํ วุจฺจติ “ปธานสงฺขารो”ฯ อิติ อมินา จ จิตฺเตน ,
อมินา จ สมานา, อมินา จ ปธานสงฺขารเณ อุเปโต โหติ...เป.... สมณฺนาโคโตฯ เตน วุจฺจติ
“จิตฺตสมาธิปธานสงฺขารสมณฺนาโคโต”ติฯ

๔๕๓. อิทฺธีติฯ ยา เตสํ ฐมฺมานํ อิทฺธิ สมิทฺธิ อิทฺธมฺนา สมิทฺธมฺนา ลาโภ ปฏฺฐิลาโภ ปตฺติ
สมปตฺติ ฝุสนา สจฺฉิกิริยา อุปสมปทาฯ

อิทฺธิปาโทติฯ ตถาภูตสฺส ผโสส...เป.... ปคฺคาโห อวิเกชโปฯ

อิทฺธิปาทํ ภาเวตฺติติฯ เต ฐมฺเม อาเสวติ ภาเวติ พหุลฺลิกโรติฯ เตน วุจฺจติ “อิทฺธิปาทํ ภา
เวติ”ติฯ

๔. วมฺสิทฺธิปาโท

๔๕๔. กถญจ ภิกฺขุ วมฺสสมาธิปธานสงฺขารสมณฺนาโคตํ อิทฺธิปาทํ ภาเวติ? อิทฺ ภิกฺขุ
ยสฺมี สมเย โลกุตฺตรํ ฌานํ ภาเวติ นิยุยานิกํ อปจยคามิํ ทิฏฺฐิคตานํ ปหานาย ปฺลุมาย ภูมียา
ปตฺติยา วิวิเจจว กาเมहि...เป.... ปฺลุมํ ฌานํ อุปสมปชฺช วิหริติ ทุกฺขปฏฺฐิปปทํ ทนฺธาภิญฺญํ, ตสฺ
มี สมเย วมฺสสมาธิปธานสงฺขารสมณฺนาโคตํ อิทฺธิปาทํ ภาเวติฯ

๔๕๕. ตตถ กตมา รัมสา? ยา ปณญา ปชานนา...เป.... อโมโห ธมมวิจโย สมมาทิฏฐิ ธมมวิจยสโมพพมโงค มคคังคํ มคคปริยาปนํ – อयํ วุจจติ “รัมสา”ฯ

ตตถ กตโม สมาธิ? ยา จิตตสส ลลิตี สณลลิตี...เป.... สมมาสมาธิ สมาสโมพพมโงค มคคังคํ มคคปริยาปนํ – อยํ วุจจติ “สมาธิ”ฯ

ตตถ กตโม ปธานสงฆาโร? โย เจตสีโก วีริยารโมภ...เป.... สมมาวาयाโม วีริยสโมพพมโงค มคคังคํ มคคปริยาปนํ – อยํ วุจจติ “ปธานสงฆาโร”ฯ อิติ อิมาย จ รัมสาย, อิมินา จ สมาสินา, อิมินา จ ปธานสงฆาเรน อุเปโต โหติ สมุเปโต อุปาโคโต สมุปาโคโต อุปปโนน สมปโนน สมณนาคโตฯ เตน วุจจติ “รัมสาสมาธิปธานสงฆารสมณนาคโต”ติ

๔๕๖. อิทฐิตีฯ ยา เตสํ ธมมานํ อิทฐิ สมิทฐิ อิทฺธมฺนา สมิทฺธมฺนา ลาโภ ปฏฺฐิลาโภ ปตฺติ สมปตฺติ พุสฺสนา สจฺฉิกิริยา อุปสมปทาฯ

อิทฐิปาโทติฯ ตถาภูตสส ผโสส...เป.... ปคคาโห อวิเกชโปฯ

อิทฐิปาท์ ภาเวตฺติติฯ เต ธมฺเม อาเสวติ ภาเวติ พหุลลิกโรติฯ เตน วุจจติ “อิทฐิปาท์ ภาเวติ”ติฯ

๔๕๗. จตฺตารอ อิทฐิปาทา – จนฺทิตฺฐิปาโท, วีริยิตฺฐิปาโท, จิตฺติตฺฐิปาโท, รัมสิทฺฐิปาโทฯ

๔๕๘. ตตถ กตโม จนฺทิตฺฐิปาโท? อิทฺ ภิกฺขุ ยสฺมिํ สมเย โลกุตฺตรํ ฌานํ ภาเวติ นิยยานิกํ อปจยคามิํ ทิฏฐิคตํ ปหานาย ปฺลฺลมาย ญมฺมียา ปตฺติยา วิวิเจจว กามะหิ...เป.... ปฺลฺลมฺ ฌานํ อุปสมปชฺช วิหริติ ทฺกฺขปฺปฏิปทํ ทนฺธาภิญฺญํ, โย ตสฺมिํ สมเย จโนท จนฺทิกตา กตฺต กมฺยตา กุสโล ธมฺมจจโนท – อยํ วุจจติ “จนฺทิตฺฐิปาโท”ฯ อวเสสา ธมฺมา จนฺทิตฺฐิปาท สมปยุตฺตาฯ

๔๕๙. ตตถ กตโม วีริยิตฺฐิปาโท? อิทฺ ภิกฺขุ ยสฺมิํ สมเย โลกุตฺตรํ ฌานํ ภาเวติ นิยยานิกํ อปจยคามิํ ทิฏฐิคตํ ปหานาย ปฺลฺลมาย ญมฺมียา ปตฺติยา วิวิเจจว กามะหิ...เป.... ปฺลฺลมฺ ฌานํ อุปสมปชฺช วิหริติ ทฺกฺขปฺปฏิปทํ ทนฺธาภิญฺญํ, โย ตสฺมिํ สมเย เจตสีโก วีริยารโมภ...เป.... สมมาวาयाโม วีริยสโมพพมโงค มคคังคํ มคคปริยาปนํ – อยํ วุจจติ “วีริยิตฺฐิปาโท”ฯ อวเสสา ธมฺมา วีริยิตฺฐิปาทสมปยุตฺตาฯ

๔๖๐. ตตถ กตโม จิตฺติตฺฐิปาโท? อิทฺ ภิกฺขุ ยสฺมิํ สมเย โลกุตฺตรํ ฌานํ ภาเวติ นิยยานิกํ อปจยคามิํ ทิฏฐิคตํ ปหานาย ปฺลฺลมาย ญมฺมียา ปตฺติยา วิวิเจจว กามะหิ ...เป.... ปฺลฺลมฺ ฌานํ อุปสมปชฺช วิหริติ ทฺกฺขปฺปฏิปทํ ทนฺธาภิญฺญํ, ยํ ตสฺมिํ สมเย จิตฺตํ มโน มานสํ...เป.... ตชฺชามโนวิญญานธาค – อยํ วุจจติ “จิตฺติตฺฐิปาโท”ฯ อวเสสา ธมฺมา จิตฺติตฺฐิปาทสมปยุตฺตาฯ

๔๖๑. ตตถ กตโม รัมสิทฺฐิปาโท? อิทฺ ภิกฺขุ ยสฺมิํ สมเย โลกุตฺตรํ ฌานํ ภาเวติ นิยยานิกํ อปจยคามิํ ทิฏฐิคตํ ปหานาย ปฺลฺลมาย ญมฺมียา ปตฺติยา วิวิเจจว กามะหิ...เป.... ปฺลฺลมฺ ฌานํ อุปสมปชฺช วิหริติ ทฺกฺขปฺปฏิปทํ ทนฺธาภิญฺญํ, ยา ตสฺมिํ สมเย ปณญา ปชานนา...เป....

อโมโห ธรรมวิชัย สมมาทิฏฐิ ธรรมวิจยสโมพชฌโงค มคคังค มคคปริยาปนัน – อัย วุจจติ
“วิมสิทธิปาโท”ฯ อวเสสา ฐมา วิมสิทธิปาทสมปยุตตาฯ

อภิธมมภาษณียฯ

๓. ปณหาปุจฉก

๔๖๒. จตตาริ อธิธิปาทา – อธิ ภิกขุ จนนทสมาธิปธานสงขารสมนนาคต อธิธิปาท
ภาเวติ, วิริยสมาธิ...เป.... จิตตสมาธิ...เป.... วิมสาสมาธิปธานสงขารสมนนาคต อธิ
ปาท ภาเวติฯ

๔๖๓. จตุนัน อธิธิปาทาน กติ กุสลา, กติ อกุสลา, กติ อพยากตา...เป.... กติ สรณา,
กติ อรณา?

๑. ดิก

๔๖๔. กุสลาเยวฯ สียา สุขาย เวทนาย สมปยุตตา, สียา อทุกขมสุขาย เวทนาย สมป
ยุตตาฯ วิปากธมมธมาฯ อนุปาทินนอนุปาทานิยาฯ อสกีลิกุลลอสกีเลสิกาฯ สียา สวิตทุกสวิ
จारा, สียา อวิตทุกวิจารมตตา, สียา อวิตทุกอวิจाराฯ สียา ปิตีสหคตา, สียา สุขสหคตา,
สียา อุเปกขาสหคตาฯ เนว ทสสเนน น ภาวนาย ปหาตพพาฯ เนว ทสสเนน น ภาวนาย ป
หาตพพเหตุกาฯ อปจยคามิโนฯ เสกขาฯ อปปมาณาฯ อปปมาณารมมณาฯ ปณีตาฯ สมมต
ตนิยตาฯ น มคคารมมณา, มคคเหตุกา, น มคคาธิปติโนฯ สียา อปปนนา, สียา อนุปปนนา,
น วตตพพา อปปาทีโนติฯ สียา อตีตา, สียา อนาคตา, สียา ปจจุปปนนาฯ น วตตพพา อตี
ตารมมณาตีปี, อนาคตารมมณาตีปี, ปจจุปปนนารมมณาตีปีฯ สียา อชฌตตา, สียา
พหิทธา, สียา อชฌตตพหิทธาฯ พหิทธารมมณาฯ อนิทสสนอปปฏิฆาฯ

๒. ทก

๔๖๕. วิมสิทธิปาโท เหตุ, ตโย อธิธิปาทา น เหตุฯ สเหตุกาฯ เหตุสมปยุตตาฯ วิม
สิทธิปาโท เหตุ เจว สเหตุโก จ, ตโย อธิธิปาทา น วตตพพา เหตุ เจว สเหตุกา จาติ, ส
เหตุกา เจว น จ เหตุฯ วิมสิทธิปาโท เหตุ เจว เหตุสมปยุโตต จ, ตโย อธิธิปาทา น วตตพ
พา เหตุ เจว เหตุสมปยุตตา จาติ, เหตุสมปยุตตา เจว น จ เหตุฯ ตโย อธิธิปาทา น เหตุ ส
เหตุกา, วิมสิทธิปาโท น วตตโพพ น เหตุ สเหตุโกตีปี, น เหตุ อเหตุโกตีปีฯ สปปจจยาฯ
สงขตาฯ อนิทสสนาฯ อปปปฏิฆาฯ อรูปาฯ โลกุตตราฯ เกนจิ วิญญูญยา, เกนจิ น วิญญูญ
ยาฯ โน อาสวาฯ อนาคตาฯ อาสววิปปยุตตาฯ น วตตพพา อาสวา เจว สาสวา จาติปี, สา
สวา เจว โน จ อาสวาตีปีฯ น วตตพพา อาสวา เจว อาสวสมปยุตตา จาติปี, อาสวสมปยุ
ตตา เจว โน จ อาสวาตีปีฯ อาสววิปปยุตตาฯ อนาคตาฯ

โน สโยชนา...เป.... โน คนถา...เป.... โน โอฆา...เป.... โน โยคา...เป.... โน นีว
รณา...เป.... โน ปรามาสา...เป.... สารมมณาฯ ตโย อธิธิปาทา โน จิตตา, จิตติทธิปาโท
จิตตฯ ตโย อธิธิปาทา เจตสิกา, จิตติทธิปาโท อเจตสิโกฯ ตโย อธิธิปาทา จิตตสมปยุ
ตตา, จิตติทธิปาโท น วตตโพพ จิเตตต สมปยุโตตตีปี, จิเตตต วิปปยุโตตตีปีฯ ตโย อธิธิ
ปาทา จิตตสสังฆา, จิตติทธิปาโท น วตตโพพ จิเตตต สสังฆลลตีปี, จิเตตต วิสสังฆลลตีปีฯ ตโย
อธิธิปาทา จิตตสมภุจนา, จิตติทธิปาโท โน จิตตสมภุจนาฯ ตโย อธิธิปาทา จิตตสห

โน, จิตตัทธิปาโท โน จิตตสหฺกฯ ตโย อิทฺธิปาทา จิตฺตานุปฺปวตฺติโน , จิตตัทธิปาโท โน จิตฺ
ตานุปฺปวตฺติฯ ตโย อิทฺธิปาทา จิตฺตสํสฺส
โนฯ ตโย อิทฺธิปาทา จิตฺตสํสฺส
สหฺกฯ ตโย อิทฺธิปาทา จิตฺตสํสฺส
สหฺกฯ ตโย อิทฺธิปาทา จิตฺตสํสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส
สหฺกฯ ตโย อิทฺธิปาทา จิตฺตสํสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส
สหฺกฯ ตโย อิทฺธิปาทา จิตฺตสํสฺสฺสฺสฺสฺส
สหฺกฯ ตโย อิทฺธิปาทา จิตฺตสํสฺสฺส
สหฺกฯ ตโย อิทฺธิปาทา จิตฺตสํสฺส
สหฺกฯ ตโย อิทฺธิปาทา จิตฺตสํส
สหฺกฯ ตโย อิทฺธิปาทา จิตฺตสํ

ตโย อิทฺธิปาทา พาหิรา, จิตตัทธิปาโท อหฺมตฺติโกฯ โน อุปาทาฯ อนุปาทินฺนาฯ โน อุ
ปาทานา...เป.... โน กิเลสา...เป.... น ทสฺสเนน ปหาตพฺพาฯ น ภาวนาฯ ปหาตพฺพาฯ น
ทสฺสเนน ปหาตพฺพเหตุกาฯ น ภาวนาฯ ปหาตพฺพเหตุกาฯ สฺยา สวิตฺกฺกา, สฺยา อวิตฺกฺกาฯ
สฺยา สวิจฺจรา, สฺยา อวิจฺจรา ฯ สฺยา สปปิตฺกา, สฺยา อปปิตฺกาฯ สฺยา ปิตฺสหฺคตา, สฺยา น ปิต
สหฺคตาฯ สฺยา สุขสหฺคตา, สฺยา น สุขสหฺคตาฯ สฺยา อุเปกฺขาสหฺคตา, สฺยา น อุเปกฺขาสหฺค
ตาฯ น กามาวจฺรา ฯ น รูปาวจฺราฯ น อรูปาวจฺราฯ อปรียาปนฺนาฯ นิยฺยานิกฺกาฯ นิยฺตาฯ อนุต
ตฺราฯ อรณฺดาติฯ

ปณฺหาปจฺจกํฯ

อิทฺธิปาทวิภົงคํ นิฏฺฐิตํ

๑๐. โพษณงควิภังค

๑. สุตตนตภาษณีย

๔๖๖. สุตต โพษณงค — สติสโมพขณังค, ฌมมวิจยสโมพขณังค, วัริยสโมพขณังค, ปิติสโมพขณังค, ปสสทหิสโมพขณังค, สมาริสโมพขณังค, อุเปกขาสโมพขณังค

๔๖๗. ตตถ กตโม สติสโมพขณังค? อิต ภิกขุ สติมา โหติ ปรมณ สติเนปเกกน สมณนาคโต, จิรกตมปิ จิรภาสิตมปิ สริตา โหติ อนุสสริตา — อัง วุจจติ “สติสโมพขณังค”

โส ตถา สโต วิหรโนต ตं ฌมมํ ปญญาย ปวิจันติ ปวิจเรติ ปวิริมํสมาปชชติ — อัง วุจจติ “ฌมมวิจยสโมพขณังค”

ตสฺส ตं ฌมมํ ปญญาย ปวิจันโต ปวิจเรโต ปวิริมํสมาปชชโต อารทํ โหติ วัริยํ อสฺสสินํ — อัง วุจจติ “วัริยสโมพขณังค”

อารทวัริยสฺส อุปปชชติ ปิตี นิรามิสสา — อัง วุจจติ “ปิติสโมพขณังค”

ปิติมนสฺส กาโยปิ ปสฺสมภติ, จิตตมปิ ปสฺสมภติ — อัง วุจจติ “ปสฺสทหิสโมพขณังค”

ปสฺสทหกายสฺส สฺขีโน จิตตํ สมาริยติ — อัง วุจจติ “สมาริสโมพขณังค”

โส ตถา สมหิตํ จิตตํ สาธุกํ อชฺฌนเปกฺขิตา โหติ — อัง วุจจติ “อุเปกขาสโมพขณังค”

๔๖๘. สุตต โพษณงค — สติสโมพขณังค, ฌมมวิจยสโมพขณังค, วัริยสโมพขณังค, ปิติสโมพขณังค, ปสฺสทหิสโมพขณังค, สมาริสโมพขณังค, อุเปกขาสโมพขณังค

๔๖๙. ตตถ กตโม สติสโมพขณังค? อตฺถิ อชฺฌนตตํ ฌเมมฺสฺส สติ, อตฺถิ พหิทฺธา ฌเมมฺสฺส สติฯ ยทปิ อชฺฌนตตํ ฌเมมฺสฺส สติ ตทปิ สติสโมพขณังค อภิณฺเญาย สโมพธาย นิพฺพานาย สํวตฺตติฯ ยทปิ พหิทฺธา ฌเมมฺสฺส สติ ตทปิ สติสโมพขณังค อภิณฺเญาย สโมพธาย นิพฺพานาย สํวตฺตติฯ

ตตถ กตโม ฌมมวิจยสโมพขณังค? อตฺถิ อชฺฌนตตํ ฌเมมฺสฺส ปวิจโย, อตฺถิ พหิทฺธา ฌเมมฺสฺส ปวิจโยฯ ยทปิ อชฺฌนตตํ ฌเมมฺสฺส ปวิจโย ตทปิ ฌมมวิจยสโมพขณังค อภิณฺเญาย สโมพธาย นิพฺพานาย สํวตฺตติฯ ยทปิ พหิทฺธา ฌเมมฺสฺส ปวิจโย ตทปิ ฌมมวิจยสโมพขณังค อภิณฺเญาย สโมพธาย นิพฺพานาย สํวตฺตติฯ

ตตถ กตโม วัริยสโมพขณังค? อตฺถิ กายิกํ วัริยํ, อตฺถิ เจตสิกํ วัริยํฯ ยทปิ กายิกํ วัริยํ ตทปิ วัริยสโมพขณังค อภิณฺเญาย สโมพธาย นิพฺพานาย สํวตฺตติฯ ยทปิ เจตสิกํ วัริยํ ตทปิ วัริยสโมพขณังค อภิณฺเญาย สโมพธาย นิพฺพานาย สํวตฺตติฯ

ตตถ กตโม ปีติสโมพขณังค? อตถิ สวิตกกสวิจาร่า ปีติ, อตถิ อวิตกกอวิจาร่า ปีติฯ ยทปี สวิตกกสวิจาร่า ปีติ ตทปี ปีติสโมพขณังค อภิญญาย สโมพธาย นิพพานาย ส่วตตติฯ ยทปี อวิตกกอวิจาร่า ปีติ ตทปี ปีติสโมพขณังค อภิญญาย สโมพธาย นิพพานาย ส่วตตติฯ

ตตถ กตโม ปสสททิสโมพขณังค? อตถิ กายปสสททิส [\[กายปปสสททิส \(สยา. ก.\)\]](#), อตถิ จิตตปสสททิส [\[จิตตปปสสททิส \(สยา. ก.\)\]](#)ฯ ยทปี กายปสสททิส ตทปี ปสสททิสโมพขณังค อภิญญาย สโมพธาย นิพพานาย ส่วตตติฯ ยทปี จิตตปสสททิส ตทปี ปสสททิสโมพขณังค อภิญญาย สโมพธาย นิพพานาย ส่วตตติฯ

ตตถ กตโม สมามิสโมพขณังค? อตถิ สวิตโกก สวิจาโร สมามิ, อตถิ อวิตโกก อวิจาโร สมามิฯ ยทปี สวิตโกก สวิจาโร สมามิ ตทปี สมามิสโมพขณังค อภิญญาย สโมพธาย นิพพานาย ส่วตตติฯ ยทปี อวิตโกก อวิจาโร สมามิ ตทปี สมามิสโมพขณังค อภิญญาย สโมพธาย นิพพานาย ส่วตตติฯ

ตตถ กตโม อุเปกขาสโมพขณังค? อตถิ อขมตตํ ฐเมมสฺ อุเปกขา, อตถิ พหิทธา ฐเมมสฺ อุเปกขาฯ ยทปี อขมตตํ ฐเมมสฺ อุเปกขา ตทปี อุเปกขาสโมพขณังค อภิญญาย สโมพธาย นิพพานาย ส่วตตติฯ ยทปี พหิทธา ฐเมมสฺ อุเปกขา ตทปี อุเปกขาสโมพขณังค อภิญญาย สโมพธาย นิพพานาย ส่วตตติฯ

๔๗๐. สตต โพขณงค – สติสโมพขณังค, ฐมมวิจยสโมพขณังค, วีริยสโมพขณังค, ปีติสโมพขณังค, ปสสททิสโมพขณังค, สมามิสโมพขณังค, อุเปกขาสโมพขณังคฯ

๔๗๑. ตตถ กตโม สติสโมพขณังค? อิท ภิกขุ สติสโมพขณงคํ ภาเวติ วิเวกนิสสิตํ วิราคนิสสิตํ นิโรธนิสสิตํ โวสสคคปริณามํ, ฐมมวิจยสโมพขณงคํ ภาเวติ...เป.... วีริยสโมพขณงคํ ภาเวติ... ปีติสโมพขณงคํ ภาเวติ... ปสสททิสโมพขณงคํ ภาเวติ... สมามิสโมพขณงคํ ภาเวติ... อุเปกขาสโมพขณงคํ ภาเวติ วิเวกนิสสิตํ วิราคนิสสิตํ นิโรธนิสสิตํ โวสสคคปริณามํ

สุดตุนตภาชนียํ

๒. อภิธมมภาชนียํ

๔๗๒. สตต โพขณงค – สติสโมพขณังค, ฐมมวิจยสโมพขณังค, วีริยสโมพขณังค, ปีติสโมพขณังค, ปสสททิสโมพขณังค, สมามิสโมพขณังค, อุเปกขาสโมพขณังคฯ

๔๗๓. ตตถ กตเม สตต โพขณงค? อิท ภิกขุ ยสมํ สมเย โลกุตตโร ฌานํ ภาเวติ นิยยานิกํ อปจยคามํ ทิฏฐิคตํ ปหานาย ปฐมาย ภูมียา ปตติยา วิวิเจจว กามะหิ...เป.... ปฐมฌานํ อุปสมปชช วิหริติ ทุกขปฏูปทํ ทนฺธาภิญญํ, ตสมํ สมเย สตต โพขณงค โหนติ – สติสโมพขณังค...เป.... อุเปกขาสโมพขณังค

๔๗๔. ตตถ กตโม สติสโมพขณังคะ? ยะ สติ อนุสสติ...เป.... สมมาสติ สติสโมพขณังคะ มคคังคะ มคคปริยาปนัน – อัง วุจจติ “สติสโมพขณังคะ”ฯ

ตตถ กตโม ฌมมวิจยสโมพขณังคะ? ยะ ปญญา ปชานนา...เป.... อโมโห ฌมมวิจโย สมมาทิฏฐิ ฌมมวิจยสโมพขณังคะ มคคังคะ มคคปริยาปนัน – อัง วุจจติ “ฌมมวิจยสโมพขณังคะ”ฯ

ตตถ กตโม วิริยสโมพขณังคะ? โย เจตสีโก วิริยารโมภ...เป.... สมมาวาयाโม วิริยสโมพขณังคะ มคคังคะ มคคปริยาปนัน – อัง วุจจติ “วิริยสโมพขณังคะ”ฯ

ตตถ กตโม ปีตีสโมพขณังคะ? ยะ ปีติ ปาโมขข์ อาโมทนา ปโมทนา หาโส ปหาโส วิตติ โอทคยฺ [โอทคฺ (สี.) ๕. ส. ๙] อตตมนตา จิตตสส ปีตีสโมพขณังคะ – อัง วุจจติ “ปีตีสโมพขณังคะ”ฯ

ตตถ กตโม ปัสสททิสโมพขณังคะ? ยะ เวทนาภขณธสส สญญาภขณธสส สงขารภขณธสส วิญญาณภขณธสส ปัสสททิ ปฏิปปัสสททิ ปัสสมภนา ปฏิปปัสสมภนา ปฏิปปัสสมภิตตตํ ปัสสททิสโมพขณังคะ – อัง วุจจติ “ปัสสททิสโมพขณังคะ”ฯ

ตตถ กตโม สมาริสโมพขณังคะ? ยะ จิตตสส ลีติ...เป.... สมมาสมาธิ สมาริสโมพขณังคะ มคคังคะ มคคปริยาปนัน – อัง วุจจติ “สมาธิสโมพขณังคะ”ฯ

ตตถ กตโม อุเปกขาสโมพขณังคะ? ยะ อุเปกขา อุเปกขนา อขณฺเฎเปกขนา มขณฺมตตตา จิตตสส อุเปกขาสโมพขณังคะ – อัง วุจจติ “อุเปกขาสโมพขณังคะ”ฯ อิมะ วุจจนฺติ สตต โพขณฺงคฯ อวเสสา ฌมมา สตตหิ โพขณฺงคหิ สมปยุตตาฯ

๔๗๕. สตต โพขณฺงคฯ – สติสโมพขณังคะ...เป.... อุเปกขาสโมพขณังคะฯ

๔๗๖. ตตถ กตโม สติสโมพขณังคะ? อิท ภิกขุ ยสฺมึ สมเย โลกุตตรํ ฌานํ ภาเวติ นิยยานิกํ อปจยคามิํ ทิฏฐิคตานํ ปหานาย ปฐมา ยมฺมียา ปตติยา วิวิเจจว กามะหิ...เป.... ปฐมํ ฌานํ อุปสมปชช วิหริติ ทุภขปฏิปทํ ทนฺธาภินฺถุ, ยะ ตสฺมึ สมเย สติ อนุสสติ สมมาสติ สติสโมพขณังคะ มคคังคะ มคคปริยาปนัน – อัง วุจจติ “สติสโมพขณังคะ”ฯ อวเสสา ฌมมา สติสโมพขณฺงคสมปยุตตา...เป.... อวเสสา ฌมมา ฌมมวิจยสโมพขณฺงคสมปยุตตา...เป.... อวเสสา ฌมมา วิริยสโมพขณฺงคสมปยุตตา...เป.... อวเสสา ฌมมา ปีตีสโมพขณฺงคสมปยุตตา...เป.... อวเสสา ฌมมา ปัสสททิสโมพขณฺงคสมปยุตตา...เป.... อวเสสา ฌมมา สมาริสโมพขณฺงคสมปยุตตาฯ

ตตถ กตโม อุเปกขาสโมพขณังคะ? อิท ภิกขุ ยสฺมึ สมเย โลกุตตรํ ฌานํ ภาเวติ นิยยานิกํ อปจยคามิํ ทิฏฐิคตานํ ปหานาย ปฐมา ยมฺมียา ปตติยา วิวิเจจว กามะหิ...เป.... ปฐมํ ฌานํ อุปสมปชช วิหริติ ทุภขปฏิปทํ ทนฺธาภินฺถุ, ยะ ตสฺมึ สมเย อุเปกขา อุเปกขนา อขณฺเฎเปกขนา มขณฺมตตตา จิตตสส อุเปกขาสโมพขณังคะ – อัง วุจจติ “อุเปกขาสโมพขณังคะ”ฯ อวเสสา ฌมมา อุเปกขาสโมพขณฺงคสมปยุตตาฯ

๔๗๗. สตต โพขณฺงคฯ – สติสโมพขณังคะ...เป.... อุเปกขาสโมพขณังคะฯ

๔๗๘. ตตถ กตเม สตต โพชฌงคา? อีธ ภิกขุ ยสฺมี สมเย โลกุตตรํ ฌานํ ภาเวติ นิยยานิกํ อปจยคามิํ ทิฏฐิคตานํ ปหานาย ปลฺลมาย ญมียา ปตติยา วิวิเจจว กามะหิ ...เป.... ปลฺลํ ฌานํ อุปสมปชฺช วิหริติ ทุกฺขปฏฺิพทํ ทนฺธาภินฺญํ, โย ตสฺมี สมเย ผโสส โหติ...เป.... อวิเกฺชโป โหติ – อิมะ ฌมฺมา กุสลาฯ ตเสสว โลกุตตรสฺส กุสลสฺส ฌานสฺส กตตดา ภาวิตตดา วิปากํ วิวิเจจว กามะหิ...เป.... ปลฺลํ ฌานํ อุปสมปชฺช วิหริติ ทุกฺขปฏฺิพทํ ทนฺธาภินฺญํ สญฺญตํ, ตสฺมี สมเย สตต โพชฌงคา โหนติ – สติสโมพชฌงฺค...เป.... อุเปกฺขาสโมพชฌงฺคฯ

๔๗๙. ตตถ กตโม สติสโมพชฌงฺค? ยา สติ อนุสฺสติ...เป.... สมมาสติ สติสโมพชฌงฺค มคฺคงคํ มคฺคปริยาปนฺนํ – อยํ วุจฺจติ “สติสโมพชฌงฺค”...เป....ฯ

ตตถ กตโม อุเปกฺขาสโมพชฌงฺค? ยา อุเปกฺขา อุเปกฺขนา อชฌเปกฺขนา มชฌตตดา จิตตสฺส อุเปกฺขาสโมพชฌงฺค – อยํ วุจฺจติ “อุเปกฺขาสโมพชฌงฺค”ฯ อิมะ วุจฺจนฺติ “สตต โพชฌงฺคา”ฯ อวเสสา ฌมฺมา สตตหิ โพชฌงฺเกหิ สมฺปยุตฺตาฯ

๔๘๐. สตต โพชฌงฺคา – สติสโมพชฌงฺค...เป.... อุเปกฺขาสโมพชฌงฺคฯ

๔๘๑. ตตถ กตโม สติสโมพชฌงฺค? อีธ ภิกขุ ยสฺมี สมเย โลกุตตรํ ฌานํ ภาเวติ นิยยานิกํ อปจยคามิํ ทิฏฐิคตานํ ปหานาย ปลฺลมาย ญมียา ปตติยา วิวิเจจว กามะหิ...เป.... ปลฺลํ ฌานํ อุปสมปชฺช วิหริติ ทุกฺขปฏฺิพทํ ทนฺธาภินฺญํ, ตสฺมี สมเย ผโสส โหติ...เป.... อวิเกฺชโป โหติฯ อิมะ ฌมฺมา กุสลาฯ ตเสสว โลกุตตรสฺส กุสลสฺส ฌานสฺส กตตดา ภาวิตตดา วิปากํ วิวิเจจว กามะหิ...เป.... ปลฺลํ ฌานํ อุปสมปชฺช วิหริติ ทุกฺขปฏฺิพทํ ทนฺธาภินฺญํ, ยา ตสฺมี สมเย สติ อนุสฺสติ สมมาสติ สติสโมพชฌงฺค มคฺคงคํ มคฺคปริยาปนฺนํ – อยํ วุจฺจติ “สติสโมพชฌงฺค”ฯ อวเสสา ฌมฺมา สติสโมพชฌงฺคสมฺปยุตฺตา...เป.... อวเสสา ฌมฺมา ฌมฺมวิจยสโมพชฌงฺคสมฺปยุตฺตา ...เป.... อวเสสา ฌมฺมา วิริยสโมพชฌงฺคสมฺปยุตฺตา...เป.... อวเสสา ฌมฺมา ปิติสโมพชฌงฺคสมฺปยุตฺตา...เป.... อวเสสา ฌมฺมา ปสฺสทฺธิสโมพชฌงฺคสมฺปยุตฺตา...เป.... อวเสสา ฌมฺมา สมาริสโมพชฌงฺคสมฺปยุตฺตาฯ

ตตถ กตโม อุเปกฺขาสโมพชฌงฺค? อีธ ภิกขุ ยสฺมี สมเย โลกุตตรํ ฌานํ ภาเวติ นิยยานิกํ อปจยคามิํ ทิฏฐิคตานํ ปหานาย ปลฺลมาย ญมียา ปตติยา วิวิเจจว กามะหิ...เป.... ปลฺลํ ฌานํ อุปสมปชฺช วิหริติ ทุกฺขปฏฺิพทํ ทนฺธาภินฺญํ, ตสฺมี สมเย ผโสส โหติ...เป.... อวิเกฺชโป โหติฯ อิมะ ฌมฺมา กุสลาฯ ตเสสว โลกุตตรสฺส กุสลสฺส ฌานสฺส กตตดา ภาวิตตดา วิปากํ วิวิเจจว กามะหิ...เป.... ปลฺลํ ฌานํ อุปสมปชฺช วิหริติ ทุกฺขปฏฺิพทํ ทนฺธาภินฺญํ สญฺญตํ, ยา ตสฺมี สมเย อุเปกฺขา อุเปกฺขนา อชฌเปกฺขนา มชฌตตดา จิตตสฺส อุเปกฺขาสโมพชฌงฺค – อยํ วุจฺจติ “อุเปกฺขาสโมพชฌงฺค”ฯ อวเสสา ฌมฺมา อุเปกฺขาสโมพชฌงฺคสมฺปยุตฺตาฯ

อภิธมฺมภาชนียํฯ

๓. ปญฺหาปจฺจกํ

๔๘๒. สตต โพชฌงฺคา – สติสโมพชฌงฺค, ฌมฺมวิจยสโมพชฌงฺค, วิริยสโมพชฌงฺค, ปิติสโมพชฌงฺค, ปสฺสทฺธิสโมพชฌงฺค, สมาริสโมพชฌงฺค, อุเปกฺขาสโมพชฌงฺค

โงคฯ

๔๘๓. สดตณฺนํ โปษณฺจคานํ กติ กุสลา, กติ อกุสลา, กติ อพฺยากตา...เป.... กติ
สรณา, กติ อรณา?

๑. ดิํ

๔๘๔. สียา กุสลา, สียา อพฺยากตาฯ ปิตฺติสโมพฺษณโงค สฺขาย เวทนาย สมฺปยุโตต; จ
โปษณฺจคา สียา สฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา, สียา อทุกขมสฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตาฯ สียา
วิปาภา, สียา วิปាកธมฺมมาฯ อนฺปาทินฺนอนฺปาทานิยาฯ อสํกิลิฏฺฐอสํกิลีสิกาฯ สียา สวิ
ตกฺกสฺวิจฺจรา, สียา อวิตกฺกวิจฺจรมตฺตา, สียา อวิตกฺกอวิจฺจราฯ ปิตฺติสโมพฺษณโงค น ปิตฺติสห
คโต, สฺขสฺสคโต, น อุเปกฺขาสฺสคโต; จ โปษณฺจคา สียา ปิตฺติสคตา, สียา สฺขสฺสคตา, สียา
อุเปกฺขาสคตาฯ เนว ทสฺสเนน น ภาวนาย ปหาตพฺพาฯ เนว ทสฺสเนน น ภาวนาย ป
หาตพฺพเหตุกาฯ สียา อปฺจยคามิโน, สียา เนวํจยคามินาปฺจยคามิโนฯ สียา เสกฺขา, สียา
อเสกฺขาฯ อปฺปมาณาฯ อปฺปมาณารมฺมณาฯ ปณฺเฑตาฯ สียา สมฺมตฺตนิยตา, สียา อนิยตาฯ น
มคฺคการมฺมณา, สียา มคฺคเหตุกา, สียา มคฺคาคิปปตีโน; สียา น วตฺตพฺพา มคฺคเหตุกาตีปี, มค
คาคิปปตีโนตีปีฯ สียา อุปฺปนนา, สียา อนฺปนฺปนนา, สียา อุปฺปาทินฺนฯ สียา อตีตา, สียา อนาคต
า, สียา ปจฺจุปฺปนนาฯ น วตฺตพฺพา อตีตารมฺมณาตีปี, อนาคตารมฺมณาตีปี, ปจฺจุปฺปนนา
รมฺมณาตีปีฯ สียา อชฺฌตฺตา, สียา พหิทฺธา, สียา อชฺฌตฺตพหิทฺธาฯ พหิทฺธารมฺมณาฯ อนิ
ทสฺสนอปฺปฏฺฐาฯ

๒. ทกํ

๔๘๕. ธมฺมวิจยสโมพฺษณโงค เหตุ, จ โปษณฺจคา เหตุสมฺปยุตฺตาฯ ธมฺมวิจยส
โมพฺษณโงค เหตุ เจว สเหตุโก จ, จ โปษณฺจคา น วตฺตพฺพา เหตุ เจว สเหตุกา จาติ, สเหตุ
กา เจว น จ เหตุฯ ธมฺมวิจยสโมพฺษณโงค เหตุ เจว เหตุสมฺปยุโตต จ, จ โปษณฺจคา น
วตฺตพฺพา เหตุ เจว เหตุสมฺปยุตฺตา จาติ, เหตุสมฺปยุตฺตา เจว น จ เหตุฯ จ โปษณฺจคา น
เหตุ สเหตุกา, ธมฺมวิจยสโมพฺษณโงค น วตฺตโพนฺน เหตุสเหตุโกตีปี, น เหตุอเหตุโกตีปีฯ
สปฺปจฺจยาฯ สงฺขตาฯ อนิทสฺสนาฯ อปฺปฏฺฐาฯ อรูปาฯ โลกุตฺตรธาฯ เกณจิ วิญญฺยุยา, เกณจิ
น วิญญฺยุยาฯ โน อาสวาฯ อนาสวา อาสววิปฺปยุตฺตาฯ น วตฺตพฺพา อาสวา เจว สาสวา จา
ตีปี, สาสวา เจว โน จ อาสวาตีปีฯ อาสวา เจว อาสวสมฺปยุตฺตา จาตีปี, อาสวสมฺปยุตฺตา เจว
โน จ อาสวาตีปีฯ อาสววิปฺปยุตฺตาฯ อนาสวาฯ โน สโยชนา...เป.... โน คนฺถา...เป.... โน
โอฆา...เป.... โน โยคา...เป.... โน นีวรณา...เป.... โน ปรามาสา...เป.... สารมฺมณาฯ โน
จิตฺตาฯ เจตสิกาฯ จิตตสมฺปยุตฺตาฯ จิตตสํสฺสญฺญาฯ จิตตสมฺญฺญานาฯ จิตตสทฺทโนฯ จิตฺตาน
ปรีวตฺติโนฯ จิตตสํสฺสญฺญสมฺญฺญานาฯ จิตตสํสฺสญฺญสมฺญฺญานสทฺทโนฯ จิตตสํสฺสญฺญสมฺญฺญานานปรี
วตฺติโนฯ พาหิราฯ โน อุปาทาฯ อนฺปาทินฺนนาฯ โน อุปาทานา...เป.... โน กิเลสา...เป.... น
ทสฺสเนน ปหาตพฺพาฯ น ภาวนาย ปหาตพฺพาฯ น ทสฺสเนน ปหาตพฺพเหตุกาฯ น ภาวนาย
ปหาตพฺพเหตุกาฯ สียา สวิตกฺกา, สียา อวิตกฺกาฯ สียา สวิจฺจรา, สียา อวิจฺจราฯ

ปิตฺติสโมพฺษณโงค อปฺปิตฺติโก, จ โปษณฺจคา สียา สปฺปิตฺติกา, สียา อปฺปิตฺติกาฯ ปิตฺติส
โมพฺษณโงค น ปิตฺติสคโต, จ โปษณฺจคา สียา ปิตฺติสคตา, สียา น ปิตฺติสคตาฯ ปิตฺติส
โมพฺษณโงค สฺขสฺสคโต, จ โปษณฺจคา สียา สฺขสฺสคตา, สียา น สฺขสฺสคตาฯ ปิตฺติสโมพฺษณ
โงค น อุเปกฺขาสคโต, จ โปษณฺจคา สียา อุเปกฺขาสคตา, สียา น อุเปกฺขาสคตาฯ น

กามาวจราช น รุปาวจราช น อรูปาวจราช อปปริยาปนุนาฯ สียา นิยุยานิกา, สียา อนิยุยานิกาฯ
สียา นิยตา, สียา อนิยตาฯ อนุตตราช วรรณาดิฯ

ปณหาปจจกัฯ

โพษณงควิภังค นิฏฐิตเฯ

๑๑. มคฺคังควิภังค

๑. สุตตนตฺถาขณียํ

๔๘๖. อริโย อภฺชุงคิโก มโคค, เสยฺยถิทํ – สมนฺมาทิฏฺฐิ, สมนฺมาสงฺกโปป, สมนฺมาวาจา, สมนฺมากมฺมโนต, สมนฺมาอาชีโว, สมนฺมาวายาโม, สมนฺมาสติ, สมนฺมาสมาธิฯ

๔๘๗. ตตฺถ กตฺมา สมนฺมาทิฏฺฐิ? ทฺวเกช ญฺาณํ, ทฺวเกชสมฺมทเย ญฺาณํ, ทฺวเกชนิโรธํ ญฺาณํ, ทฺวเกชนิโรธคามินิยา ปฏฺวีปทาย ญฺาณํ – อโย วุจฺจติ “สมนฺมาทิฏฺฐิ”ฯ

ตตฺถ กตฺโม สมนฺมาสงฺกโปป? เนกขมฺมสงฺกโปป, อพฺยาปาทสงฺกโปป, อวิหีสาสงฺกโปป – อโย วุจฺจติ “สมนฺมาสงฺกโปป”ฯ

ตตฺถ กตฺมา สมนฺมาวาจา? มุสาวาทา เวรมณิ, ปิสุณาย วาจาเย เวรมณิ, ผรุสํ วาจาเย เวรมณิ, สมนฺมปฺปลาปา เวรมณิ – อโย วุจฺจติ “สมนฺมาวาจา”ฯ

ตตฺถ กตฺโม สมนฺมากมฺมโนต? ปาณาติปาทา เวรมณิ, อทินฺนาทํนา เวรมณิ, กาเมสุ มิจฺฉาจารา เวรมณิ – อโย วุจฺจติ “สมนฺมากมฺมโนต”ฯ

ตตฺถ กตฺโม สมนฺมาอาชีโว? อิท อริยสํวโก มิจฺฉาอาชีโว ปทาย สมนฺมาอาชีเวน ชีวิกํ กเปปฺติ – อโย วุจฺจติ “สมนฺมาอาชีโว”ฯ

ตตฺถ กตฺโม สมนฺมาวายาโม? อิท ภิกฺขุ อนฺนปฺปนํ นํ ปาปกาณํ อกฺกุสลํ ฐมฺมานํ อนฺนปฺปาทาย จณฺทํ ชเนติ วายมตี วิริยํ อารภติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทหติ, อฺนปฺปนํ นํ ปาปกาณํ อกฺกุสลํ ฐมฺมานํ ปหานาย จณฺทํ ชเนติ วายมตี วิริยํ อารภติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทหติ, อนฺนปฺปนํ นํ กุสลํ ฐมฺมานํ อฺนปฺปาทาย จณฺทํ ชเนติ วายมตี วิริยํ อารภติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทหติ, อฺนปฺปนํ นํ กุสลํ ฐมฺมานํ ลิตฺติยา อสโมมสํสา ยํ โภจยํ ภาวํ เวปฺปุลลาเย ภาวนาย ปาริปุริยา จณฺทํ ชเนติ วายมตี วิริยํ อารภติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทหติ – อโย วุจฺจติ “สมนฺมาวายาโม”ฯ

ตตฺถ กตฺมา สมนฺมาสติ? อิท ภิกฺขุ กาเย กายานุสฺสํ วิหริติ อาตํปิ สมนฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิกฺขุมาโทมนสฺสํ, เวทนาสุ เวทนานุสฺสํ วิหริติ อาตํปิ สมนฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิกฺขุมาโทมนสฺสํ, จิตฺเต จิตฺตานุสฺสํ วิหริติ อาตํปิ สมนฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิกฺขุมาโทมนสฺสํ, ฐมฺเมสุ ฐมฺมานุสฺสํ วิหริติ อาตํปิ สมนฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิกฺขุมาโทมนสฺสํ – อโย วุจฺจติ “สมนฺมาสติ”ฯ

ตตฺถ กตฺโม สมนฺมาสมาธิ? อิท ภิกฺขุ วิวิเจจว กาเมหิ วิวิจเจ อกฺกุสเลหิ ฐมฺเมหิ สวิตกํ สวิจาร์ วิเวกํ ปิตีสุขํ ปฺลฺลํ ฌานํ อฺปสมฺปชฺช วิหริติ; วิตกฺกวิจารานํ รูปสมํ อชฺฌตฺตํ สมนฺปสาทนํ เจตฺโส เอโกทิกาวํ อวิตกํ อวิจาร์ สมาสํ ปิตีสุขํ ทฺติยํ ฌานํ อฺปสมฺปชฺช วิหริติ; ปิตียา จ วิราคา อฺเปกฺขโก จ วิหริติ สโต จ สมนฺปชาโน สุขญฺจ กาเยน ปฏฺวีสเวเทติ, ยํ ตํ อริยา อาจิกฺขนติ “อฺเปกฺขโก สติมา สุขวิหารี”ติ ตติยํ ฌานํ อฺปสมฺปชฺช วิหริติ; สุขสฺส จ ปหานา ทฺวเกชสฺส จ ปหานา ปุพฺพว โสมนสฺสโทมนสฺสํ อตฺถกฺมา อทุกฺขมสฺสํ อฺเปกฺขาสติปาริสฺสทฺธิ จตฺตถ ฌานํ อฺปสมฺปชฺช วิหริติ – อโย วุจฺจติ “สมนฺมาสมาธิ”ฯ

๔๘๘. อริโย อฏฺฐังคิโก มโคค, เสยฺยถิทํ – สมมาทิฏฺฐิ, สมมาสงฺกโปป, สมมาวจา, สมมากมฺมโนต, สมมาอาชีโว, สมมาวายาโม, สมมาสติ, สมมาสมาธิฯ

๔๘๙. ตตถ กตมา สมมาทิฏฺฐิ? อิท ภิกฺขุ สมมาทิฏฺฐิ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามิ, สมมาสงฺกโปป ภาเวติ...เป.... สมมาวาจ ภาเวติ...เป.... สมมากมฺมโนต ภาเวติ...เป.... สมมาอาชีโว ภาเวติ...เป.... สมมาวายาโม ภาเวติ...เป.... สมมาสติ ภาเวติ...เป.... สมมาสมาธิ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามิฯ

สฺตตนฺตภาชนิยํ

๒. อภิธมฺมภาชนิยํ

๔๙๐. อฏฺฐังคิโก มโคค – สมมาทิฏฺฐิ, สมมาสงฺกโปป, สมมาวจา, สมมากมฺมโนต, สมมาอาชีโว, สมมาวายาโม, สมมาสติ, สมมาสมาธิฯ

๔๙๑. ตตถ กตโม อฏฺฐังคิโก มโคค? อิท ภิกฺขุ ยสฺมิ สมเย โลกุตฺตรํ ฌานํ ภาเวติ นิยยานิกํ อปฺจยคามิํ ทิฏฺฐิคฺคตานิ ปหานาย ปฺลฺลมาย ญฺมียา ปตฺติยา วิวิเจจว กาเมหิ...เป.... ปฺลฺลมานํ อปฺสมปฺชช วิหริติ ทฺกฺชปฺปฏิปทํ ทนฺธาภิณฺญํ, ตสฺมิ สมเย อฏฺฐังคิโก มโคค โหติ – สมมาทิฏฺฐิ...เป.... สมมาสมาธิฯ

๔๙๒. ตตถ กตมา สมมาทิฏฺฐิ? ยา ปญฺญา ปชานนา...เป.... อโมโห ฌมฺมวิจโย สมมาทิฏฺฐิ ฌมฺมวิจยสโมพฺชฌมฺมโงค มคฺคํคํ มคฺคปริยาปนฺนํ – อยํ วุจฺจติ “สมมาทิฏฺฐิ”ฯ

ตตถ กตโม สมมาสงฺกโปป? โย ตโกก วิตโกก สงฺกโปป อปฺปนา พฺยปฺปนา เจตโส อภินิโรปนา สมมาสงฺกโปป มคฺคํคํ มคฺคปริยาปนฺนํ – อยํ วุจฺจติ “สมมาสงฺกโปป”ฯ

ตตถ กตมา สมมาวจา? ยา จตฺตฺติ วจฺจุจฺจเรเตหิ อารติ วิรติ ปฏฺฏิวิรติ เวรมณิ อภิริยา อกรรม อนุชฺฌาปตฺติ เวลาอนตฺติกโม เสตฺฐาโต สมมาวจา มคฺคํคํ มคฺคปริยาปนฺนํ – อยํ วุจฺจติ “สมมาวจา”ฯ

ตตถ กตโม สมมากมฺมโนต? ยา ตีหิ กายทฺจุจฺจเรเตหิ อารติ วิรติ ปฏฺฏิวิรติ เวรมณิ อภิริยา อกรรม อนุชฺฌาปตฺติ เวลาอนตฺติกโม เสตฺฐาโต สมมากมฺมโนต มคฺคํคํ มคฺคปริยาปนฺนํ – อยํ วุจฺจติ “สมมากมฺมโนต”ฯ

ตตถ กตโม สมมาอาชีโว? ยา มิจฺฉาอาชีวา อารติ วิรติ ปฏฺฏิวิรติ เวรมณิ อภิริยา อกรรม อนุชฺฌาปตฺติ เวลาอนตฺติกโม เสตฺฐาโต สมมาอาชีโว มคฺคํคํ มคฺคปริยาปนฺนํ – อยํ วุจฺจติ “สมมาอาชีโว”ฯ

ตตถ กตโม สมมาวายาโม? โย เจตสีโก วีริยารโมภ...เป.... สมมาวายาโม วีริยสโมพฺชฌมฺมโงค มคฺคํคํ มคฺคปริยาปนฺนํ – อยํ วุจฺจติ “สมมาวายาโม”ฯ

ตตถ กตมา สมมาสติ? ยา สติ อนุสฺสติ...เป.... สมมาสติ สติสโมพฺชฌมฺมโงค มคฺคํคํ มคฺคปริยาปนฺนํ – อยํ วุจฺจติ “สมมาสติ”ฯ

ตตถ กตโม สมมาสมาธิ? ยา จิตตสฺส ลฺลิตฺติ...เป.... สมมาสมาธิ สมาธิสโมพชฺฌโงค มคคํคํ มคคปริยาปนํ – อยํ วุจจติ “สมมาสมาธิ”ฯ อยํ วุจจติ “อญฺญคิโก มโคค”ฯ อวเสสา ธมมา อญฺญคิเกน มเคคน สมปยุตตาฯ

๔๙๓. ปญจคิโก มโคค – สมมาทิฏฐิ, สมมาสงกโปป, สมมาวายาโม, สมมาสติ, สมมาสมาธิฯ

๔๙๔. ตตถ กตโม ปญจคิโก มโคค? อธิ ภิกขุ ยสฺมิ สมเย โลกุตฺตรํ ฌานํ ภาเวติ นิยุยานิกํ อปจยคามิํ ทิฏฐิคตานํ ปหานาย ปฺลฺลมาย ภูมียา ปตฺติยา วิวิเจจว กาเมหิ...เป.... ปฺลฺลํ ฌานํ อุปสมปชช วิหริติ ทุกขปฏฺิปปํ ทนฺธาภิญญํ, ตสฺมิ สมเย ปญจคิโก มโคค โหติ – สมมาทิฏฐิ, สมมาสงกโปป, สมมาวายาโม, สมมาสติ, สมมาสมาธิฯ

๔๙๕. ตตถ กตมา สมมาทิฏฐิ? ยา ปญญา ปชานนา...เป.... อโมโห ธมมวิจโย สมมาทิฏฐิ ธมมวิจยสโมพชฺฌโงค มคคํคํ มคคปริยาปนํ – อยํ วุจจติ “สมมาทิฏฐิ”ฯ

ตตถ กตโม สมมาสงกโปป? โย ตโกก วิตโกก...เป.... สมมาสงกโปป มคคํคํ มคคปริยาปนํ – อยํ วุจจติ “สมมาสงกโปป”ฯ

ตตถ กตโม สมมาวายาโม? โย เจตสีโก วิริยารโมภ...เป.... สมมาวายาโม วิริยสโมพชฺฌโงค มคคํคํ มคคปริยาปนํ – อยํ วุจจติ “สมมาวายาโม”ฯ

ตตถ กตมา สมมาสติ? ยา สติ อนุสฺสติ...เป.... สมมาสติ สติสโมพชฺฌโงค มคคํคํ มคคปริยาปนํ – อยํ วุจจติ “สมมาสติ”ฯ

ตตถ กตโม สมมาสมาธิ? ยา จิตตสฺส ลฺลิตฺติ...เป.... สมมาสมาธิ สมาธิสโมพชฺฌโงค มคคํคํ มคคปริยาปนํ – อยํ วุจจติ “สมมาสมาธิ”ฯ อยํ วุจจติ “ปญจคิโก มโคค”ฯ อวเสสา ธมมา ปญจคิเกน มเคคน สมปยุตตาฯ

๔๙๖. ปญจคิโก มโคค – สมมาทิฏฐิ, สมมาสงกโปป, สมมาวายาโม, สมมาสติ, สมมาสมาธิฯ

๔๙๗. ตตถ กตมา สมมาทิฏฐิ? อธิ ภิกขุ ยสฺมิ สมเย โลกุตฺตรํ ฌานํ ภาเวติ นิยุยานิกํ อปจยคามิํ ทิฏฐิคตานํ ปหานาย ปฺลฺลมาย ภูมียา ปตฺติยา วิวิเจจว กาเมหิ...เป.... ปฺลฺลํ ฌานํ อุปสมปชช วิหริติ ทุกขปฏฺิปปํ ทนฺธาภิญญํ, ยา ตสฺมิ สมเย ปญญา ปชานนา...เป.... อโมโห ธมมวิจโย สมมาทิฏฐิ ธมมวิจยสโมพชฺฌโงค มคคํคํ มคคปริยาปนํ – อยํ วุจจติ “สมมาทิฏฐิ”ฯ อวเสสา ธมมา สมมาทิฏฐิยา สมปยุตตา...เป.... อวเสสา ธมมา สมมาสงกเปปน สมปยุตตา...เป.... อวเสสา ธมมา สมมาวายาเมน สมปยุตตา...เป.... อวเสสา ธมมา สมมาสติยา สมปยุตตาฯ

ตตถ กตโม สมมาสมาธิ? อธิ ภิกขุ ยสฺมิ สมเย โลกุตฺตรํ ฌานํ ภาเวติ นิยุยานิกํ อปจยคามิํ ทิฏฐิคตานํ ปหานาย ปฺลฺลมาย ภูมียา ปตฺติยา วิวิเจจว กาเมหิ...เป.... ปฺลฺลํ ฌานํ อุปสมปชช วิหริติ ทุกขปฏฺิปปํ ทนฺธาภิญญํ, ยา ตสฺมิ สมเย จิตตสฺส ลฺลิตฺติ...เป.... สมมาสมาธิ สมาธิสโมพชฺฌโงค มคคํคํ มคคปริยาปนํ – อยํ วุจจติ “สมมาสมาธิ”ฯ อวเสสา ธมมา สมมาสมาธิยา สมปยุตตาฯ

๔๙๘. อภฺรฺรํหํ มโคค – สมฺมาทิฏฺฐิ...เป... สมฺมาสมาธิฯ

๔๙๙. ตตถ กตโม อภฺรฺรํหํ มโคค? อิท ภิกฺขุ ยสฺมี สมเย โลกุตฺตรํ ฌานํ ภาวเตติ นิยยานิกํ อปฺจยคามิํ ทิฏฺฐิคตานํ ปหานาย ปฺลฺลมาย ภูมียา ปตฺติยา วิวิเจจว กามะหิ...เป... ปฺลฺลํ ฌานํ อปฺสมปฺชช วิหฺรติ ทฺกฺขปฺปฏิปทํ ทนฺธาภิญญํ, ตสฺมี สมเย ผโสส โหติ...เป... อวิเกฺขโป โหติฯ อิมะ ฌมฺมา กุสลาฯ ตสฺเสว โลกุตฺตรสฺส กุสลสฺส ฌานสฺส กตตฺตา ภาวิตตฺตา วิปากํ วิวิเจจว กามะหิ...เป... ปฺลฺลํ ฌานํ อปฺสมปฺชช วิหฺรติ ทฺกฺขปฺปฏิปทํ ทนฺธาภิญญํ สฺสญฺญตํ, ตสฺมี สมเย อภฺรฺรํหํ มโคค โหติ – สมฺมาทิฏฺฐิ...เป... สมฺมาสมาธิฯ อยํ วุจฺจติ “อภฺรฺรํหํ มโคค”ฯ อวเสสา ฌมฺมา อภฺรฺรํหํ เกน มเคคน สมฺปยุตฺตาฯ

๕๐๐. ปญฺจคฺโก มโคค – สมฺมาทิฏฺฐิ, สมฺมาสงฺกโปป, สมฺมาวายาโม, สมฺมาสติ, สมฺมาสมาธิฯ

๕๐๑. ตตถ กตโม ปญฺจคฺโก มโคค? อิท ภิกฺขุ ยสฺมี สมเย โลกุตฺตรํ ฌานํ ภาวเตติ นิยยานิกํ อปฺจยคามิํ ทิฏฺฐิคตานํ ปหานาย ปฺลฺลมาย ภูมียา ปตฺติยา วิวิเจจว กามะหิ...เป... ปฺลฺลํ ฌานํ อปฺสมปฺชช วิหฺรติ ทฺกฺขปฺปฏิปทํ ทนฺธาภิญญํ, ตสฺมี สมเย ผโสส โหติ...เป... อวิเกฺขโป โหติฯ อิมะ ฌมฺมา กุสลาฯ ตสฺเสว โลกุตฺตรสฺส กุสลสฺส ฌานสฺส กตตฺตา ภาวิตตฺตา วิปากํ วิวิเจจว กามะหิ...เป... ปฺลฺลํ ฌานํ อปฺสมปฺชช วิหฺรติ ทฺกฺขปฺปฏิปทํ ทนฺธาภิญญํ สฺสญฺญตํ, ตสฺมี สมเย ปญฺจคฺโก มโคค โหติ – สมฺมาทิฏฺฐิ, สมฺมาสงฺกโปป, สมฺมาวายาโม, สมฺมาสติ, สมฺมาสมาธิฯ อยํ วุจฺจติ “ปญฺจคฺโก มโคค”ฯ อวเสสา ฌมฺมา ปญฺจคฺเกน มเคคน สมฺปยุตฺตาฯ

๕๐๒. ปญฺจคฺโก มโคค – สมฺมาทิฏฺฐิ, สมฺมาสงฺกโปป, สมฺมาวายาโม, สมฺมาสติ, สมฺมาสมาธิฯ

๕๐๓. ตตถ กตมา สมฺมาทิฏฺฐิ? อิท ภิกฺขุ ยสฺมี สมเย โลกุตฺตรํ ฌานํ ภาวเตติ นิยยานิกํ อปฺจยคามิํ ทิฏฺฐิคตานํ ปหานาย ปฺลฺลมาย ภูมียา ปตฺติยา วิวิเจจว กามะหิ...เป... ปฺลฺลํ ฌานํ อปฺสมปฺชช วิหฺรติ ทฺกฺขปฺปฏิปทํ ทนฺธาภิญญํ, ตสฺมี สมเย ผโสส โหติ...เป... อวิเกฺขโป โหติฯ อิมะ ฌมฺมา กุสลาฯ ตสฺเสว โลกุตฺตรสฺส กุสลสฺส ฌานสฺส กตตฺตา ภาวิตตฺตา วิปากํ วิวิเจจว กามะหิ...เป... ปฺลฺลํ ฌานํ อปฺสมปฺชช วิหฺรติ ทฺกฺขปฺปฏิปทํ ทนฺธาภิญญํ สฺสญฺญตํ, ยา ตสฺมี สมเย ปญฺญา ปชานนา...เป... อโมโห ฌมฺมวิจโย สมฺมาทิฏฺฐิ ฌมฺมวิจยสโมพฺพณโงค มคฺคํคํ มคฺคปริยาปนฺนํ – อยํ วุจฺจติ “สมฺมาทิฏฺฐิ”ฯ อวเสสา ฌมฺมา สมฺมาทิฏฺฐิยา สมฺปยุตฺตา...เป... อวเสสา ฌมฺมา สมฺมาสงฺกเปปน สมฺปยุตฺตา...เป... อวเสสา ฌมฺมา สมฺมาวายาเมน สมฺปยุตฺตา...เป... อวเสสา ฌมฺมา สมฺมาสติยา สมฺปยุตฺตาฯ

ตตถ กตโม สมฺมาสมาธิ? อิท ภิกฺขุ ยสฺมี สมเย โลกุตฺตรํ ฌานํ ภาวเตติ นิยยานิกํ อปฺจยคามิํ ทิฏฺฐิคตานํ ปหานาย ปฺลฺลมาย ภูมียา ปตฺติยา วิวิเจจว กามะหิ...เป... ปฺลฺลํ ฌานํ อปฺสมปฺชช วิหฺรติ ทฺกฺขปฺปฏิปทํ ทนฺธาภิญญํ, ตสฺมี สมเย ผโสส โหติ...เป... อวิเกฺขโป โหติฯ อิมะ ฌมฺมา กุสลาฯ ตสฺเสว โลกุตฺตรสฺส กุสลสฺส ฌานสฺส กตตฺตา ภาวิตตฺตา วิปากํ วิวิเจจว กามะหิ...เป... ปฺลฺลํ ฌานํ อปฺสมปฺชช วิหฺรติ ทฺกฺขปฺปฏิปทํ ทนฺธาภิญญํ สฺสญฺญตํ, ยา ตสฺมี สมเย จิตฺตสฺส ลฺลิตฺติ สฺสญฺญิตฺติ อวฺกฺขิตฺติ อวิสาหาโร อวิเกฺขโป อวิสาหญฺมานสตา สมโถ สมฺมาธินฺทริยํ สมฺมาธิพลํ สมฺมาสมาธิ สมฺมาธิสโมพฺพณโงค มคฺคํคํ มคฺคปริยาปนฺนํ – อยํ วุจฺจติ “สมฺมาสมาธิ”ฯ อวเสสา ฌมฺมา สมฺมาสมาธิยา สมฺปยุตฺตาฯ

อภิธรรมภาชนีฯ

๓. ปณหาปัจฉก

๕๐๔. อริโย อภฺลฺงคฺโก มโคค, เสยฺยถิํ – สมฺมาทิฏฺฐิ, สมฺมาสงฺกโปป, สมฺมาวาจา, สมฺมากมฺมโนต, สมฺมาอาชีโว, สมฺมาวายาโม, สมฺมาสติ, สมฺมาสมาธิฯ

๕๐๕. อภฺลฺนํ มคฺคํคานํ กติ กุสลา, กติ อกุสลา, กติ อพฺยากตา...เป.... กติ สรณา, กติ อรณา?

๑. ดิํ

๕๐๖. สียา กุสลา, สียา อพฺยากตาฯ สมฺมาสงฺกโปป สุขาย เวทนาย สมฺปยุโตต; สดต มคฺคํคา สียา สุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา, สียา อทุกขมสุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตาฯ สียา วิปากา, สียา วิปากธมฺมมาฯ อนุปาทินฺนอนุปาทานิยาฯ อสํกิลฺลฺลอสํกิลฺลิกาฯ สมฺมาสงฺกโปป อวิตกฺกวิจจรมโตต; สดต มคฺคํคา สียา สวิตกฺกวิจจรา, สียา อวิตกฺกวิจจรมตฺตา, สียา อวิตกฺกอวิจจราฯ สมฺมาสงฺกโปป ปิตฺติสหคโต, สุขสหคโต, น อุเปกฺขาสหคโต; สดต มคฺคํคา สียา ปิตฺติสหคตา, สียา สุขสหคตา, สียา อุเปกฺขาสหคตาฯ เนว ทสฺสเนน น ภาวนาย ปหาตพฺพาฯ เนว ทสฺสเนน น ภาวนาย ปหาตพฺพเหตุกาฯ สียา อปฺจยคามิโน, สียา เนวาคฺคคามินาปฺจยคามิโนฯ สียา เสกฺขา, สียา อเสกฺขาฯ อปฺปมาณาฯ อปฺปมาณารมฺมณาฯ ปณฺเฑาฯ สียา สมฺมตฺตนิยตา, สียา อนิยตาฯ น มคฺคารมฺมณา, สียา มคฺคเหตุกา, สียา มคฺคาธิปติโน; สียา น วตฺตพฺพา มคฺคเหตุกาติปิ, มคฺคาธิปติโนติปิฯ สียา อปฺปนฺนา, สียา อนุปฺปนฺนา, สียา อปฺปาทิโนฯ สียา อตฺติตา, สียา อนาคตา, สียา ปจฺจุปฺปนฺนาฯ น วตฺตพฺพา อตฺตารมฺมณาติปิ, อนาคตารมฺมณาติปิ, ปจฺจุปฺปนฺนารมฺมณาติปิฯ สียา อชฺฌตฺตา, สียา พหิทฺธา, สียา อชฺฌตฺตพหิทฺธาฯ พหิทฺธารมฺมณาฯ อนิทฺสสนอปฺปฏฺฐาฯ

๒. ทกํ

๕๐๗. สมฺมาทิฏฺฐิ เหตุ, สดต มคฺคํคา น เหตุฯ สเหตุกาฯ เหตุสมฺปยุตฺตาฯ สมฺมาทิฏฺฐิ เหตุ เจว สเหตุกา จ, สดต มคฺคํคา น วตฺตพฺพา เหตุ เจว สเหตุกา จาติ, สเหตุกา เจว น จ เหตุฯ สมฺมาทิฏฺฐิ เหตุ เจว เหตุสมฺปยุตฺตา จ, สดต มคฺคํคา น วตฺตพฺพา เหตุ เจว เหตุสมฺปยุตฺตา จาติ, เหตุสมฺปยุตฺตา เจว น จ เหตุฯ สดต มคฺคํคา น เหตุ สเหตุกา, สมฺมาทิฏฺฐิ น วตฺตพฺพา น เหตุ สเหตุกาติปิ, น เหตุ อเหตุกาติปิฯ

สปปจฺจยาฯ สงฺขตาฯ อนิทฺสสนาฯ อปฺปฏฺฐาฯ อรูปาฯ โลกุตฺตราฯ เกณจิ วิญญฺยุยา, เกณจิ น วิญญฺยุยาฯ

โน อาสวาฯ อนาคตาฯ อาสววิปฺปยุตฺตาฯ น วตฺตพฺพา อาสวา เจว สาสวา จาติปิ, สาสวา เจว โน จ อาสวาติปิฯ น วตฺตพฺพา อาสวา เจว อาสวสมฺปยุตฺตา จาติปิ, อาสวสมฺปยุตฺตา เจว โน จ อาสวาติปิฯ อาสววิปฺปยุตฺตาฯ อนาคตาฯ

โน สํโยชนา...เป.... โน คนฺธา...เป.... โน โอฆา...เป.... โน โยคา...เป.... โน นีวรณา...เป.... โน ปรามาสา...เป.... สารมฺมณาฯ โน จิตฺตาฯ เจตสิกฺกาฯ จิตฺตสมฺปยุตฺตาฯ จิตฺตสํญฺญาฯ จิตฺตสมฺญฺญานาฯ จิตฺตสทฺทโนฯ จิตฺตานุปฺปวตฺติโนฯ จิตฺตสํญฺญสมฺญฺญานาฯ จิต

ตสํสญลลสมญฺญานสหโกโนฯ จิตตสํสญลลสมญฺญานานุปริวตฺติโนฯ พาหิราฯ โน อุปาทาฯ อนฺปา
ทินนาฯ

โน อุปาทานา...เป.... โน กีเลสา...เป.... น ทสฺสเนน ปหาตพฺพาฯ น ภาวนาย ป
หาตพฺพาฯ น ทสฺสเนน ปหาตพฺพเหตุกาฯ น ภาวนาย ปหาตพฺพเหตุกาฯ สมฺมาสงฺกโปป อ
วิตโกก, สดต มคฺคํคา สียา สวิตกฺกา, สียา อวิตกฺกาฯ สมฺมาสงฺกโปป สฺวิจโร, สดต มคฺคํ
คา สียา สฺวิจรา, สียา อฺวิจราฯ สมฺมาสงฺกโปป สปฺปิตฺโก , สดต มคฺคํคา สียา สปฺปิตฺกา,
สียา อปฺปิตฺกาฯ สมฺมาสงฺกโปป ปิตฺสหคโต, สดต มคฺคํคา สียา ปิตฺสหคตา, สียา น ปิตฺสห
คตาฯ สมฺมาสงฺกโปป สุขสหคโต, สดต มคฺคํคา สียา สุขสหคตา, สียา น สุขสหคตาฯ สม
มาสงฺกโปป น อุเปกฺขาสหคโต, สดต มคฺคํคา สียา อุเปกฺขาสหคตา, สียา น อุเปกฺขาสหค
ตาฯ น กามาวจราฯ น รูปาวจราฯ น อรูปาวจราฯ อปรียาปนฺนาฯ สียา นิยฺยานิกา, สียา อนิย
ยานิกาฯ สียา นียตา, สียา อนิยตาฯ อนุตฺตราฯ อรณาทิฯ

ปณฺหาปจฺจกํฯ

มคฺคํคฺวิภังค นิฏฺฐิตาฯ

๑๒. ฅานวิภังค

๑. สุตตนตภาษณีย

๕๐๘. อธิ ภิกขุ ปาติโมกขสัวรสัวโต วิหริตี, อาจารโคจรสมปโนน, อณุมเตตสั วเชชสั ภยทสสัวรี, สมายาย สิกขติ สิกขาปเทสั อินุทริเยสั คุดตทวารโ ภกขเน มตตณณ ปุพพรด ตาปรรตต ฅาคริยานุโยคมนุญโตต สาดจจ เนปกั โพิธิปุกขิกานั ฅมมานั ฅาวนานุโยคมนุญโตตฯ โส อภิกกเนต ปฏิกกเนต สมปฅานการี โหติ, อาโลกิตะ วิโลกิตะ สมปฅานการี โหติ, สมณชิเต [สมณชิเต (สี. สยา.)] ปสัาริตะ สมปฅานการี โหติ, สงฆาฐิปตตจิวรฅารณะ สมปฅานการี โหติ, อสีเต ปีเต ฅายิตะ สายิตะ สมปฅานการี โหติ, อจจารปสัสาวกเมม สมปฅานการี โหติ, คเต ลีเต นิสินะน สุตเตต ฅาคริตะ ภาสีเต ตณุหิภาเว สมปฅานการี โหติฯ โส วิวิตตัสเณาสัน ภขติ อรณญั รุกขมุลั ปพพต กนทรรุ คิริคหุ สัसानั วนปตถั อโปกกาสั ปลาลปญชั อปปสททั อปปนิโคชสั วิฅนวัตถั มนุสสราหเสสยยกั [มนุสสราหเสสยยกั (สี. สยา.)] ปฏิสลลานสัารูปัฯ โส อรณญคโต วา รุกขมุลคโต วา สัณญาคารคโต วา นิสิตติ ปลลนงกั อากขิตวา อชั กายั ปณิฅาย ปริมชั สติ อปญลลเปตวาฯ โส อภิกขณั โลเก ปหาย วิคตาทิฅเมณ เจตสา วิหริตี, อภิกขณาย จิตตั ปรีโสฅตติฯ พุยาปาทปโทสั ปหาย อพุยาปนุนจิตต วิหริตี สพพ ปาณญตहितานุกมปี, พุยาปาทปโทสา จิตตั ปรีโสฅตติฯ ถินมิทฐั ปหาย วิคตถินมิโทฐ วิหริตี อาโลกสณญั สโต สมปฅาโน, ถินมิทฐา จิตตั ปรีโสฅตติฯ อทฐจจกุกกจจ ปหาย อนทฐโต วิหริตี อชฅมตต วุปสนตจิตต , อทฐจจกุกกจจา จิตตั ปรีโสฅตติฯ วิจิกจจ ปหาย ติถณวิจิกิโจจ วิหริตี อกถกถิ กุสเลสั ฅเมมสั, วิจิกจจาย จิตตั ปรีโสฅตติฯ โส อิมะ ปญจ นีวรณะ ปหาย เจตโส อปุกกิละเส ปณญาย ทพพลสิกรณะ วิวิเจจว กามะหิ วิวิจจ อกุสเลหิ ฅเมมहि สวิตกั สวิจาร์ วิเวกชั ปีตีสชั ปลัม ฅมานั อปสมปชช วิหริตี; วิตกุกวิจารานั วุปสมา อชฅมตต สมปสาทนั เจตโส เอโกทิกาว อวิตกุก อวิจาร์ สมาริชั ปีตีสชั ทุติยั ฅมานั อปสมปชช วิหริตี; ปีตียา จ วิราคา อเปกขโก จ วิหริตี สโต จ สมปฅาโน สขญจ กายะน ปฏิสัเวเทติ, ยั ตั อริยา อาจิกขณติ – “อเปกขโก สติมา สขวิหารี”ติ ตติยั ฅมานั อปสมปชช วิหริตี; สขสส จ ปหานา ทกขสส จ ปหานา ปุเพพว โสมนสสโทมนสसानั อตถงคมา อทกขมสชั อเปกขา สติปาริสทฐิ จตตถั ฅมานั อปสมปชช วิหริตี; สพพโส รูปสณญานั สมติกุกมา ปฏิสณญานั อตถงคมา นานตตสณญานั อมนสิการา “อนนโถ อากาโส”ติ อากาसानญายตณั อปสมปชช วิหริตี; สพพโส อากาसानญายตณั สมติกุกมม “อนนต วิญญาน”นติ วิญญานญายตณั อปสมปชช วิหริตี; สพพโส วิญญานญายตณั สมติกุกมม “นตถิ กิณจ”ติ อากิณญายตณั อปสมปชช วิหริตี; สพพโส อากิณญญายตณั สมติกุกมม เนวสณญานาสณญายตณั อปสมปชช วิหริตีฯ

มาติกา

๕๐๙. “อิตา”ติ อิมิสสา ทิฏฐิยา, อิมิสสา ฅนุตติยา, อิมิสสา รุจียา, อิมสมิ อาทาเย, อิมสมิ ฅเมม, อิมสมิ วินเย, อิมสมิ ฅมมวินเย, อิมสมิ ปาวจเน, อิมสมิ พุรหมจริเย, อิมสมิ สตถุสาสเนฯ เตน วุจจติ “อิตา”ติฯ

๕๑๐. “ภิกขุ”ติ สมณญาย ภิกขุ, ปฏินญาย ภิกขุ, ภิกขตติ ภิกขุ, ภิกขโกติ ภิกขุ, ภิกขาจริยั อชฅนุคโตติ ภิกขุ, ภินนปญจโรติ ภิกขุ, ภินทติ ปาปเก อกุสเล ฅเมมติ ภิกขุ, ภินนตตา ปาปกานั อกุสลानั ฅมมานั ภิกขุ, โอธิส กิละसानั ปหานา ภิกขุ, อนธิส กิละसानั

ปหานา ภิกขุ, เสโกภ ภิกขุ, อเสโกภ ภิกขุ, เนวเสกขนาเสโกภ ภิกขุ, อโคค ภิกขุ, ภโทร ภิกขุ, มโณท ภิกขุ, สारो ภิกขุ, สมเคคน สงเขน ญตติจตเตถน กเมมน อกุปเปปน ฐานาร เหน อุปสมปโนน ภิกขุฯ

๕๑๑. “ปาติโมกข”นติ สील ปติญฐา อาทิ จรณํ สยโม สวโร โมกขํ ปาโมกขํ กุสลาณ ฌมมานํ समाปตติยาฯ สวโรติฯ กายิกो อวิตกกโม, วาสสิกอ อวิตกกโม , กายิกवासสิกอ อวิตกกโมฯ สวโตติฯ อมินา ปาติโมกขสวเรน อูปโต โหติ สมุเปโต อุปาคโต สมุปาคโต อุปปโนน สมปโนน สมनฺนาคโตฯ เตน วุจจติ “ปาติโมกขสวรสวโต”ติฯ

๕๑๒. “วิหริตี”ติ อิริยติ วตตติ ปาเลติ ยเปติ ยาเปติ จรติ วิหริติฯ เตน วุจจติ “วิหริตี”ติฯ

๕๑๓. “อาจารย์โคจรสมปโนน”ติ อตถิ อจาโร, อตถิ อนาจาโรฯ

ตตถ กตโม อนาจาโร? กายิกอ วิตกกโม, วาสสิกอ วิตกกโม, กายิกवासสิกอ วิตกกโม – อยํ วุจจติ “อนาจาโร”ฯ สพพมปี ทสสึลยํ อนาจาโรฯ อีเธกัจจ เวฬุทานน วา ปตตทา นน วา ปุปผทานน วา ผลทานน วา สีนานทานน วา ทนตกญฐทานน วา จาญกมยตาย วา มุคคสฺสปยตาย [มุคคสฺสปยตาย (สี.)] วา ปาริภยตาย วา ชงฺขเปสนิเกน วา อญญตรญญตเรณ วา พุทฺธปฏิกุญฺเฐน มิจฺฉาอาชีเวณ ชีวิกํ กเปปติ – อยํ วุจจติ “อนาจาโร”ฯ

ตตถ กตโม อจาโร? กายิกอ อวิตกกโม, วาสสิกอ อวิตกกโม, กายิกवासสิกอ อวิตกกโม – อยํ วุจจติ “อจาโร”ฯ สโพนปี สิลสวโร อจาโรฯ อีเธกัจจ น เวฬุทานน น ปตตทา นน น ปุปผทานน น ผลทานน น สีนานทานน น ทนตกญฐทานน น จาญกมยตาย น มุคคสฺสปยตาย น ปาริภยตาย น ชงฺขเปสนิเกน น อญญตรญญตเรณ พุทฺธปฏิกุญฺเฐน มิจฺฉาอาชีเวณ ชีวิกํ กเปปติ – อยํ วุจจติ “อจาโร”ฯ

๕๑๔. “โคจโร”ติ อตถิ โคจโร, อตถิ อโคจโรฯ

ตตถ กตโม อโคจโร? อีเธกัจจ เวสียาโคจโร วา โหติ วิธวาโคจโร วา ฤลลกุมาริโคจโร วา ปณฺทกโคจโร วา ภิกขุณีโคจโร วา ปานาคารโคจโร วา, สํสญฺญ วิหริตี ราชูหิ ราชมหามเตตฺติหิ ติตฺถิเยหิ ติตฺถิยสาวเกหิ อนนฺโวลมิเกน สํสเคคน ; ยานิ วา ปน ตานิ กุลานิ อสฺสทฺธานิ อปฺปสนฺนานิ อโนปานญฺตานิ อโกกสภปริภาสกานิ อนตถกามานิ อหิตกามานิ อผาสกกามานิ อโยคเกขมกามานิ ภิกขุณํ ภิกขุณีนํ อุปาสกานํ อุปาสิกานํ, ตถารูปานิ กุลานิ เสวติ ภขติ ปยิริปาสติ – อยํ วุจจติ “อโคจโร”ฯ

ตตถ กตโม โคจโร? อีเธกัจจ น เวสียาโคจโร โหติ น วิธวาโคจโร น ฤลลกุมาริโคจโร น ปณฺทกโคจโร น ภิกขุณีโคจโร น ปานาคารโคจโร, อสํสญฺญ วิหริตี ราชูหิ ราชมหามเตตฺติหิ ติตฺถิเยหิ ติตฺถิยสาวเกหิ อนนฺโวลมิเกน สํสเคคน; ยานิ วา ปน ตานิ กุลานิ สทฺธานิ ปสนฺนานิ โอปานญฺตานิ กาสาวปฺโขชตานิ อีสิวาตปฏิวาตานิ อตถกามานิ หิตกามานิ ผาสกกามานิ โยคเกขมกามานิ ภิกขุณํ ภิกขุณีนํ อุปาสกานํ อุปาสิกานํ, ตถารูปานิ กุลานิ เสวติ ภขติ ปยิริปาสติ – อยํ วุจจติ “โคจโร”ฯ อิติ อมินา จ อจาเรน อมินา จ โคจเรณ อูปโต โหติ...เป.... สมนฺนาคโตฯ เตน วุจจติ “อาจารย์โคจรสมปโนน”ติฯ

๕๑๕. “อณุมเตตสฺ วเชชสฺ ภยทสฺสารี”ติ ตตถ กตเม อณุมตฺตา วชฺชา? ยานิ ตานิ วชฺชานิ อปฺปมตฺตกานิ โอรมตฺตกานิ ลหุสํนิ ลหุสมฺมตานิ สํมกฺกณียานิ สํวรกฺกณียานิ จิตฺตปฺปาทกฺกณียานิ มนสิการปฺปทฺธานิ – อิมะ วุจฺจติ “อณุมตฺตา วชฺชา”ฯ อิติ อิมะสฺ อณุมเตตสฺ วเชชสฺ วชฺชทสฺสารี จ โหติ ภยทสฺสารี จ อาทินวทสฺสารี จ นิสฺสรณทสฺสารี จฯ เตน วุจฺจติ “อณุมเตตสฺ วเชชสฺ ภยทสฺสารี”ติฯ

๕๑๖. “สมาทาย สิภฺขติ สิภฺขาปเทสฺ”ติ ตตถ กตมา สิภฺขา? จตฺโสสฺ สิภฺขา – ภิกฺขุณฺํ ภิกฺขุสิภฺขา, ภิกฺขุณฺิณํ ภิกฺขุณิสิภฺขา, อุปาสกานํ อุปาสกสิภฺขา, อุปาสิกานํ อุปาสิกสิภฺขาฯ อิมะ วุจฺจติ “สิภฺขาโย”ฯ อิติ อิมะสฺ สิภฺขาสฺ สเพพฺพน สพฺพํ สพฺพภา สพฺพํ อเสสํ นิสฺเสสํ สมาทาย วตฺตติฯ เตน วุจฺจติ “สมาทาย สิภฺขติ สิภฺขาปเทสฺ”ติฯ

๕๑๗. “อินฺทริเยสฺ คฺคตฺตทวารโ”ติ อตฺถิ อินฺทริเยสฺ คฺคตฺตทวารตา, อตฺถิ อคฺคตฺตทวารตาฯ

ตตถ กตมา อินฺทริเยสฺ อคฺคตฺตทวารตา? อิเธกโวจ จกฺขุณา รูปํ ทิสฺวา นิमितฺตคฺคาคี โหติ อนฺุพฺยณฺชนคฺคาคีฯ ยตฺวาธิกฺกณเมณํ จกฺขุณฺทริยํ อสํวตํ วิหรนฺตํ อภิชฺฌาโทมนสฺสา ปาปกา อกฺุสลา ฅมฺมา อนฺุवासฺสเวยฺยํ, ตสฺส สํวราย น ปฏฺิปปชฺชติ, น รกฺขติ จกฺขุณฺทริยํ, จกฺขุณฺทริเย น สํวรํ อาปชฺชติฯ โสเตน สทฺทํ สุตฺวา...เป.... ฃาเนน คนฺธํ ฃายิตฺวา...เป.... ฃิวฺหาย รสํ สายิตฺวา...เป.... กาเยน โฝฏฺฐพฺพํ ผุสฺสิตฺวา...เป.... มนฺสา ฅมฺมํ วิญญาย นิमितฺตคฺคาคี โหติ อนฺุพฺยณฺชนคฺคาคีฯ ยตฺวาธิกฺกณเมณํ มนินฺทริยํ อสํวตํ วิหรนฺตํ อภิชฺฌาโทมนสฺสา ปาปกา อกฺุสลา ฅมฺมา อนฺุवासฺสเวยฺยํ, ตสฺส สํวราย น ปฏฺิปปชฺชติ, น รกฺขติ มนินฺทริยํ, มนินฺทริเย น สํวรํ อาปชฺชติฯ ยา อิมะสํ ฃนฺนํ อินฺทริยานํ อคฺคติ อโคปนา อนารโกช อสํวโร – อยํ วุจฺจติ “อินฺทริเยสฺ อคฺคตฺตทวารตา”ฯ

ตตถ กตมา อินฺทริเยสฺ คฺคตฺตทวารตา? อิเธกโวจ จกฺขุณา รูปํ ทิสฺวา น นิमितฺตคฺคาคี โหติ นานฺุพฺยณฺชนคฺคาคีฯ ยตฺวาธิกฺกณเมณํ จกฺขุณฺทริยํ อสํวตํ วิหรนฺตํ อภิชฺฌาโทมนสฺสา ปาปกา อกฺุสลา ฅมฺมา อนฺุवासฺสเวยฺยํ, ตสฺส สํวราย ปฏฺิปปชฺชติ, รกฺขติ จกฺขุณฺทริยํ, จกฺขุณฺทริเย สํวรํ อาปชฺชติฯ โสเตน สทฺทํ สุตฺวา...เป.... ฃาเนน คนฺธํ ฃายิตฺวา...เป.... ฃิวฺหาย รสํ สายิตฺวา...เป.... กาเยน โฝฏฺฐพฺพํ ผุสฺสิตฺวา...เป.... มนฺสา ฅมฺมํ วิญญาย น นิमितฺตคฺคาคี โหติ นานฺุพฺยณฺชนคฺคาคีฯ ยตฺวาธิกฺกณเมณํ มนินฺทริยํ อสํวตํ วิหรนฺตํ อภิชฺฌาโทมนสฺสา ปาปกา อกฺุสลา ฅมฺมา อนฺุवासฺสเวยฺยํ, ตสฺส สํวราย ปฏฺิปปชฺชติ, รกฺขติ มนินฺทริยํ, มนินฺทริเย สํวรํ อาปชฺชติฯ ยา อิมะสํ ฃนฺนํ อินฺทริยานํ คฺคติ โคปนา อารโกช สํวโร – อยํ วุจฺจติ “อินฺทริเยสฺ คฺคตฺตทวารตา”ฯ อิมาย อินฺทริเยสฺ คฺคตฺตทวารตาย อุเปโต โหติ สมฺเปโต...เป.... สมฺนาคโตฯ เตน วุจฺจติ “อินฺทริเยสฺ คฺคตฺตทวารโ”ติฯ

๕๑๘. “โกชเน มตฺตตฺตณฺดา”ติ อตฺถิ โกชเน มตฺตตฺตณฺดา, อตฺถิ โกชเน อมตฺตตฺตณฺดาฯ

ตตถ กตมา โกชเน อมตฺตตฺตณฺดา? อิเธกโวจ อปฺปฏฺิสงฺขา อโยนิสฺ อาหารํ อาหาเรติ ทฺวาย มทฺาย มณฺฑนาย วิภุสฺนายฯ ยา ตตถ อสนฺตญฺฐิตา อมตฺตตฺตณฺดา อปฺปฏฺิสงฺขา โกชเน – อยํ วุจฺจติ “โกชเน อมตฺตตฺตณฺดา”ติฯ

ตตถ กตมา โกชเน มตฺตตฺตณฺดา? อิเธกโวจ ปฏฺิสงฺขา โยนิสฺ อาหารํ อาหาเรติ – “เนว ทฺวาย น มทฺาย น มณฺฑนาย น วิภุสฺนาย, ยาวเทว อิมสฺส กายสฺส ลฺลิตฺติยา ยาปนาย วิหิสฺสุปรติ

ยา พรหมจริยานุคคหาย, อิติ ปราณญจ เวทน์ ปฐิหงขามิ นวญจ เวทน์ น อุปปาเทสสามิ
ยาตรา จ เม ภวิสสติ อนวชชตา จ ผาสสุ วิหาโร จา”ติฯ ยา ตตถ สนตฺถลลิตา มตฺตณฺณตา ปฐิ
สงฺขา โภชเน – อญฺ วุจฺจติ “โภชเน มตฺตณฺณตา”ฯ อิมาย โภชเน มตฺตณฺณตาย อุเปโต
โหติ...เป.... สมฺนฺนาคโตฯ เตน วุจฺจติ “โภชเน มตฺตณฺณ”ติฯ

๕๑๙. กถญจ ภิกฺขุ ปุพฺพปรตฺตาปรรตฺตํ ชาคริยานุโยคมนฺยุโตตฺ โหติ? อีธ ภิกฺขุ ทิวสํ
จกฺกเมน นิสชฺชาย อวาร์ณเยหิ ธมฺเมหิ จิตฺตํ ปริโสเธติ, รตฺติยา ปลฺลุมยามํ จกฺกเมน นิสชฺชาย
อวาร์ณเยหิ ธมฺเมหิ จิตฺตํ ปริโสเธติ, รตฺติยา มชฺฌิมยามํ ทกฺขิเณน ปเสสฺสน สึหเสยฺยํ กเปปฺติ
ปาเท ปาท์ [ปาเทน ปาท์ (สฺยา.)] อจฺจาธาย สโต สมฺปชาโน อญฺญานสณฺญํ มนสิกริตฺวา, รตฺ
ติยา ปจฺฉิมยามํ ปจฺจญฺญาย จกฺกเมน นิสชฺชาย อวาร์ณเยหิ ธมฺเมหิ จิตฺตํ ปริโสเธติฯ เว
ภิกฺขุ ปุพฺพปรตฺตาปรรตฺตํ ชาคริยานุโยคมนฺยุโตตฺฯ

๕๒๐. “สาตจฺจ”นฺติฯ โย เจตสิโก วีริยารโมภ...เป.... สมฺมาวายาโมฯ

๕๒๑. “เนปฺกภ”นฺติฯ ยา ปณฺญา ปชานนา...เป.... อโมโห ธมฺมวิจโย สมฺมาทิฏฺฐิฯ

๕๒๒. “โพธิปฺกฺขิกานํ ธมฺมานํ ภาวนानุโยคมนฺยุโตตฺ”ติฯ ตตถ กตเม โพธิปฺกฺขิกา ธม
มา? สตฺต โพชฺฌนฺคา – สติสโมพชฺฌนฺโจค, ธมฺมวิจยสโมพชฺฌนฺโจค, วีริยสโมพชฺฌนฺโจค, ปีติ
สโมพชฺฌนฺโจค, ปสฺสทฺทิสโมพชฺฌนฺโจค, สฺมาธิสโมพชฺฌนฺโจค, อุเปกฺขาสโมพชฺฌนฺโจค ฯ อิม
วุจฺจนฺติ “โพธิปฺกฺขิกา ธมฺมา”ฯ อิติ เต โพธิปฺกฺขิกเ ธมฺเม อาเสวติ ภาเวติ พหุสํโระติฯ เตน
วุจฺจติ “โพธิปฺกฺขิกานํ ธมฺมานํ ภาวนानุโยคมนฺยุโตตฺ”ติฯ

๕๒๓. กถญจ ภิกฺขุ อภิกฺกนฺเต ปฐิภิกฺกนฺเต สมฺปชานการี โหติ, อาโลเกติ วิโลเกติ สมฺป
ชานการี โหติ, สมิญฺชิตฺเต ปสฺสริเต สมฺปชานการี โหติ, สงฺฆาฐิปตฺตจิวรรธารणे สมฺปชานการี
โหติ, อสึเต ปีเต ขายิตฺเต สายิตฺเต สมฺปชานการี โหติ , อจฺจารปสฺสาวกเมมฺ สมฺปชานการี
โหติ; คเต ลฺลิตเ นิสึเนน สุตฺเตตฺต ชาคริเต ภาสึเต ตฺถนฺทึภาเว สมฺปชานการี โหติ? อีธ ภิกฺขุ สโต
สมฺปชาโน อภิกฺกมฺติ, สโต สมฺปชาโน ปฐิภิกฺกมฺติ, สโต สมฺปชาโน อาโลเกติ, สโต สมฺปชา
โน วิโลเกติ, สโต สมฺปชาโน สมิญฺเชตฺติ, สโต สมฺปชาโน ปสฺสเรติ, สโต สมฺปชานการี โหติ,
สงฺฆาฐิปตฺตจิวรรธารणे สโต สมฺปชานการี โหติ, อสึเต ปีเต ขายิตฺเต สายิตฺเต สโต สมฺปชาน
การี โหติ, อจฺจารปสฺสาวกเมมฺ สโต สมฺปชานการี โหติ, คเต ลฺลิตเ นิสึเนน สุตฺเตตฺต ชาคริเต ภา
สึเต ตฺถนฺทึภาเว สโต สมฺปชานการี โหติติฯ

๕๒๔. ตตถ กตมา สติ? ยา สติ อนุสฺสติ ปฐิสฺสติ สติ สรณฺตา ธารณฺตา อปฺปลาปนฺตา อ
สมฺมุสนฺตา สติ สตินฺทริยํ สติพลํ สมฺมาสติ – อญฺ วุจฺจติ “สติ”ฯ

๕๒๕. “สมฺปชาโน”ติ ตตถ กตมํ สมฺปชณฺญํ? ยา ปณฺญา ปชานนา วิจโย ปริจโย ธมฺม
วิจโย สลฺลภฺขณา อุปฺลภฺขณา ปจฺจปฺลภฺขณา ปณฺทิจจํ โกสฺลลํ เนปฺณญํ เวภฺพยา จินฺตา อุป
ปริกฺขา ฐีเมธา ปริณายิกา วิปสฺสนา สมฺปชณฺญํ ปโตโท ปณฺญา ปณฺญินฺทริยํ ปณฺญาพลํ
ปณฺญาสตฺถํ ปณฺญาปาสาโท ปณฺญาอาโลโก ปณฺญาโอภาโส ปณฺญาปโหชโต ปณฺญารตนํ
อโมโห ธมฺมวิจโย สมฺมาทิฏฺฐิ – อิทํ วุจฺจติ “สมฺปชณฺญ”ฯ อิติ อิมาย จ สติยา อิมินา จ
สมฺปชณฺญณฺ อุเปโต โหติ...เป.... สมฺนฺนาคโตฯ เว ภิกฺขุ สโต สมฺปชาโน อภิกฺกมฺติ, สโต
สมฺปชาโน ปฐิภิกฺกมฺติ, สโต สมฺปชาโน อาโลเกติ, สโต สมฺปชาโน วิโลเกติ, สโต สมฺปชาโน
สมิญฺเชตฺติ, สโต สมฺปชาโน ปสฺสเรติ, สโต สมฺปชานการี โหติ, สงฺฆาฐิปตฺตจิวรรธารणे สโต

สมปชานการี โหติ, อสิตะ ปีเต ขายิตะ สายิตะ สโต สมปชานการี โหติ, อจฺจารปสฺสาวกเมม
สโต สมปชานการี โหติ, คเต ลฺลิตะ นิสินฺเนน สุตเตต ขาคริตะ ภาสีเต ตณฺหีภาเว สมปชานการี
โหติฯ

๕๒๖. “วิวิตต”นฺติ สนฺติเก เจปิ เสนาสนํ โหติ, ตณฺจ อนากิณฺณํ คหณฺเฐหิ ปพฺพชิตะ
หิฯ เตน ตํ วิวิตตํฯ ทูเร เจปิ เสนาสนํ โหติ, ตณฺจ อนากิณฺณํ คหณฺเฐหิ ปพฺพชิตะหิฯ เตน ตํ วิ
วิตตํฯ

๕๒๗. “เสนาสน”นฺติ มโถจปิ เสนาสนํ, ปิณฺณมปิ เสนาสนํ, ภิสฺสีปิ เสนาสนํ, พิโพพ
หนมปิ [พิโมพหนมปิ (สี. สฺยา.)] เสนาสนํ, วิหาโรปิ เสนาสนํ, อทฺธมโยโคปิ เสนาสนํ, ปาสา
โทปิ เสนาสนํ, อโณฏฺฐปิ เสนาสนํ, มาโฬปิ เสนาสนํ, เลณมปิ เสนาสนํ, คฺหาปิ เสนาสนํ, รุก
ขมุลมปิ เสนาสนํ, เวฬุคฺคโมพปิ เสนาสนํฯ ยตถ วา ปน ภิกฺขุ ปฏฺกุกมฺนติ สพฺพเมตํ เสนาสนํฯ

๕๒๘. “วิวิตตํ เสนาสนํ ภาตตี”ติ อิมํ วิวิตตํ เสนาสนํ ภาตตี สมฺภาตตี เสวตี นิเสวตี สํเสว
ตีฯ เตน วุจฺจติ “วิวิตตํ เสนาสนํ ภาตตี”ติฯ

๕๒๙. “อรณฺญ”นฺติ นิกฺขมิตฺวา พหิ อิทฺทชฺชีลา สพฺพเมตํ อรณฺญํฯ

๕๓๐. “รุกขมุล”นฺติ รุกขมุลํเยว รุกขมุลํฯ ปพฺพโตเยว ปพฺพโตฯ กนฺทราเยว กนฺทราฯ
คิริคฺหาเยว คิริคฺหาฯ สฺसानํเยว สฺसानํฯ อโปกฺกาโสเยว อโปกฺกาโสฯ ปาลาลปฺโปชเยว ปาล
าลปฺโปชฯ

๕๓๑. “วนปตฺถ”นฺติ ทูรานเมตํ เสนาสนานํ อธิวจฺนํฯ “วนปตฺถ”นฺติ วนสณฺฑทานเมตํ
เสนาสนานํ อธิวจฺนํฯ “วนปตฺถ”นฺติ ภิสฺนิกานเมตํ [ภิสฺนิกานเมตํ (สี. สฺยา.)] เสนาสนานํ อธิ
วจฺนํฯ “วนปตฺถ”นฺติ สโลมหนฺसानเมตํ เสนาสนานํ อธิวจฺนํฯ “วนปตฺถ”นฺติ ปรียนฺตานเมตํ เสน
าสนานํ อธิวจฺนํฯ “วนปตฺถ”นฺติ น มนุสฺสสุปฺจารานเมตํ เสนาสนานํ อธิวจฺนํฯ “วนปตฺถ”นฺติ
ทฺวาริสฺมกฺวานเมตํ เสนาสนานํ อธิวจฺนํฯ

๕๓๒. “อปปสทฺท”นฺติ สนฺติเก เจปิ เสนาสนํ โหติ, ตณฺจ อนากิณฺณํ คหณฺเฐหิ ปพฺพชิตะ
หิฯ เตน ตํ อปปสทฺทํฯ ทูเร เจปิ เสนาสนํ โหติ, ตณฺจ อนากิณฺณํ คหณฺเฐหิ ปพฺพชิตะหิฯ
เตน ตํ อปปสทฺทํฯ

๕๓๓. “อปปนิโคขส”นฺติ ยเทว ตํ อปปสทฺทํ ตเทว ตํ อปปนิโคขสํฯ ยเทว ตํ อปปนิ
โคขสํ ตเทว ตํ วิชนฺวาทํฯ ยเทว ตํ วิชนฺวาทํ ตเทว ตํ มนุสฺสสฺราหเสสยฺยํฯ ยเทว ตํ มนุสฺส
สฺราหเสสยฺยํ ตเทว ตํ ปฏฺฐิสลฺลานสํารูปํฯ

๕๓๔. “อรณฺญคโต วา รุกขมุลคโต วา สฺถณฺญาคารคโต วา”ติ อรณฺญคโต วา โหติ รุก
ขมุลคโต วา สฺถณฺญาคารคโต วาฯ

๕๓๕. “นิสฺสีทติ ปลฺลลํกํ อากฺขิตฺวา”ติ นิสฺสีโนน โหติ ปลฺลลํกํ อากฺขิตฺวาฯ

๕๓๖. “อุชฺฏํ กายํ ปณฺธิธายา”ติ อุชฺฏโก โหติ กาโย ลฺลิตโต ปณฺธิหิตโตฯ

๕๓๗. “ปริมุข สติ อปภูฏเปตวา”ติ ตตถ กตมา สติ? ยา สติ อนุสฺสติ ปฏิสฺสติ...เป....
สมฺมาสติ – อญฺ วุจฺจติ “สติ”ฯ อญฺ สติ อปภูฏิตา โหติ สฺปภูฏิตา นาสิกเคคฺคา วา มฺขนิมิเตต
วาฯ เตन วุจฺจติ “ปริมุข สติ อปภูฏเปตวา”ติฯ

๕๓๘. “อภิขมฺ โลกํ ปหาया”ติ ตตถ กตมา อภิขมา? โย ราโค สาราโค...เป.... จิต
ตสฺส สาราโค – อญฺ วุจฺจติ “อภิขมา”ฯ

ตตถ กตโม โลโก? ปญฺจปาทานกฺขนฺธา โลโก – อญฺ วุจฺจติ “โลโก”ฯ อญฺ อภิขมา
อิมฺมํ โลเก สนฺตา โหติ สมิตา รุปสนฺตา อตฺถงฺคตา อพฺภตฺถงฺคตา อปฺปิตา พฺยปฺปิตา โสสี
ตา วิโสสีตา พฺยนฺตีกตาฯ เตน วุจฺจติ “อภิขมฺ โลกํ ปหาया”ติฯ

๕๓๙. “วิคตาริเชฺณน เจตสา”ติ ตตถ กตมํ จิตฺตํ? ยํ จิตฺตํ มโน มานสํ...เป.... ตช
ขามโนวิญญฺาณธฺาตุ – อิทํ วุจฺจติ “จิตฺตํ”ฯ อิทํ จิตฺตํ วิคตาริเชฺณํ โหติฯ เตน วุจฺจติ “วิคตา
ริเชฺณน เจตสา”ติฯ

๕๔๐. “วิหฺรตี”ติ อิริยติ วตฺตติ ปาเลติ ยเปติ ยาเปติ จรติ วิหฺรติฯ เตน วุจฺจติ “วิห
รตี”ติฯ

๕๔๑. “อภิขมฺาย จิตฺตํ ปริโสเชตี”ติ ตตถ กตมา อภิขมา? โย ราโค สาราโค...เป....
จิตตสฺส สาราโค – อญฺ วุจฺจติ “อภิขมา”ฯ

ตตถ กตมํ จิตฺตํ? ยํ จิตฺตํ มโน มานสํ...เป.... ตชขามโนวิญญฺาณธฺาตุ – อิทํ วุจฺจติ
“จิตฺตํ”ฯ อิทํ จิตฺตํ อิมาย อภิขมฺาย โสเชตี วิโสเชตี ปริโสเชตี โมเจติ วิโมเจติ ปริโมเจติฯ
เตน วุจฺจติ “อภิขมฺาย จิตฺตํ ปริโสเชตี”ติฯ

๕๔๒. “พฺยาปาทปโทสํ ปหาया”ติ อตฺถิ พฺยาปาโท, อตฺถิ ปโทโสฯ

ตตถ กตโม พฺยาปาโท? โย จิตตสฺส อาขมาโต ปฏฺิขมาโต ปฏฺิขํ ปฏฺิวิโรโห โกโป ปโกโป
สมฺปโกโป โทโส ปโทโส สมฺปโทโส จิตตสฺส พฺยาปตฺติ มโนปโทโส โกโห กฺขมฺนา
กฺขมิตตตํ โทโส ทฺสสนา ทฺสสิตตตํ [ทฺสสนา ทฺสสิตตตํ (สฺยา.)] พฺยาปตฺติ พฺยาปชฺชนา พ
ยาปชฺชิตตตํ วิโรโห ปฏฺิวิโรโห จณฺทิกกํ อสฺสโรโป อนตฺตมฺนตา จิตตสฺส – อญฺ วุจฺจติ “พฺยา
ปาโท”ฯ

ตตถ กตโม ปโทโส? โย พฺยาปาโท โส ปโทโส, โย ปโทโส โส พฺยาปาโทฯ อิติ
อญฺจ พฺยาปาโท อญฺจ ปโทโส สนฺตา โหนฺติ สมิตา รุปสนฺตา อตฺถงฺคตา อพฺภตฺถงฺคตา
อปฺปิตา พฺยปฺปิตา โสสีตา วิโสสีตา พฺยนฺตีกตาฯ เตน วุจฺจติ “พฺยาปาทปโทสํ ปหาया”ติฯ

๕๔๓. “อพฺยาปนฺนจิตฺต”ติ ตตถ กตมํ จิตฺตํ? ยํ จิตฺตํ มโน มานสํ...เป.... ตชขามโน
วิญญฺาณธฺาตุ – อิทํ วุจฺจติ “จิตฺตํ”ฯ อิทํ จิตฺตํ อพฺยาปนฺนํ โหติฯ เตน วุจฺจติ “อพฺยาปนฺน
จิตฺต”ติฯ

๕๔๔. “วิหฺรตี”ติ...เป.... เตน วุจฺจติ “วิหฺรตี”ติฯ

๕๔๕. “พฺยาปาทปโทสา จิตฺตํ ปริโสเชตี”ติฯ อตฺถิ พฺยาปาโท อตฺถิ ปโทโสฯ

ตตถ กตโม พยาปาโท? โย จิตตสส อาฆาโต...เป.... จณฺทิกํ อสุโรโป อนตตมมตา จิตตสส – อยํ วุจฺจติ “พฺยาปาโท”ฯ

ตตถ กตโม ปโทโส? โย พยาปาโท โส ปโทโส, โย ปโทโส โส พยาปาโทฯ

ตตถ กตมํ จิตตํ? ยํ จิตตํ มโน มานสํ...เป.... ตชฺชามโนวิญญานธาตํ – อิทํ วุจฺจติ “จิตตํ”ฯ อิทํ จิตตํ อิมฺมหา พยาปาทปโทสา โสเชติ วิโสเชติ ปริโสเชติ โมเจติ วิโมเจติ ปริโมเจติฯ เตน วุจฺจติ “พฺยาปาทปโทสา จิตตํ ปริโสเชติ”ติฯ

๕๔๖. “ถินมัทธํ ปหายา”ติ อตฺถิ ถินํ [ถินํ (สี. สฺยา.)], อตฺถิ มัทธํฯ

ตตถ กตมํ ถินํ? ยา จิตตสส อกลฺยตา อกมฺมณฺณฺดา โอลียนา สลฺลียนา ลินํ ลียนา ลี ยิตตตํ ถินํ ถียนา ถียิตตตํ [ถียนา ถียิตตตํ (สี. สฺยา.)] จิตตสส – อิทํ วุจฺจติ “ถินํ”ฯ

ตตถ กตมํ มัทธํ? ยา กายสส อกลฺยตา อกมฺมณฺณฺดา โอนาโห ปริโยนาโห อโนตฺสโม โรโร มัทธํ สฺปฺปํ ปจฺลายิกา สฺปฺปํ สฺปฺปนา สฺปฺปิตตตํ – อิทํ วุจฺจติ “มัทธํ”ฯ อิติ อิทญจ ถินํ อิทญจ มัทธํ สนฺตา โหนฺติ สมิตา วุปฺสนฺตา อตฺถงฺคตา อพฺภตฺถงฺคตา อปฺปิตา พฺยปฺปิตา โส ลิตา วิโสสิตา พฺยนฺตีกตาฯ เตน วุจฺจติ “ถินมัทธํ ปหายา”ติฯ

๕๔๗. “วิคตถินมัทฺธ”ติฯ ตสฺส ถินมัทธสฺส จตตตฺตา วนตตฺตา มตตตฺตา ปหีนตฺตา ปฏฺนิสสฏฺฐตฺตา ปหีนปฏฺนิสสฏฺฐตฺตาฯ เตน วุจฺจติ “วิคตถินมัทฺธ”ติฯ

๕๔๘. “วิหฺรตี”ติ...เป.... เตน วุจฺจติ “วิหฺรตี”ติฯ

๕๔๙. “อาโลกสณฺณํ”ติฯ ตตถ กตมา สณฺญา? ยา สณฺญา สณฺชานนา สณฺชานิตตตํ – อยํ วุจฺจติ “สณฺญา”ฯ อยํ สณฺญา อาโลกา โหติ วิวฺหา ปริสฺสุธา ปริโยทาตาฯ เตน วุจฺจติ “อาโลกสณฺณํ”ติฯ

๕๕๐. “สโต สมปชาโน”ติฯ ตตถ กตมา สติ? ยา สติ อนุสฺสติ ...เป.... สมฺมาสติ – อยํ วุจฺจติ “สติ”ฯ

ตตถ กตมํ สมปชณฺญํ? ยา ปณฺญา ปชานนา...เป.... อโมโห ฐมฺมวิจโย สมฺมาทิฏฺฐิ – อิทํ วุจฺจติ “สมปชณฺญํ”ฯ อิติ อิมาย จ สติยา อิมินา จ สมปชณฺเณน อุเปโต โหติ...เป.... สมฺนฺนาคโตฯ เตน วุจฺจติ “สโต สมปชาโน”ติฯ

๕๕๑. “ถินมัทธา จิตตํ ปริโสเชติ”ติฯ อตฺถิ ถินํ, อตฺถิ มัทธํฯ

ตตถ กตมํ ถินํ...เป.... อิทํ วุจฺจติ “ถินํ”ฯ

ตตถ กตมํ มัทธํ...เป.... อิทํ วุจฺจติ “มัทธํ”ฯ

ตตถ กตมํ จิตตํ...เป.... อิทํ วุจฺจติ “จิตตํ”ฯ อิทํ จิตตํ อิมฺมหา ถินมัทธา โสเชติ วิโสเชติ ปริโสเชติ โมเจติ วิโมเจติ ปริโมเจติฯ เตน วุจฺจติ “ถินมัทธา จิตตํ ปริโสเชติ”ติฯ

๕๕๒. “อุทฺทจจกุกฺกจํ ปหายา”ติ อตฺถิ อุทฺทจจํ, อตฺถิ กุกฺกจํฯ

ตตถ กตมฺ อุตฺตจฺจํ? ยํ จิตฺตสฺส อุตฺตจฺจํ อวุปสํโม เจตฺโส วิเกฺขโป ภาณตตฺตํ จิตฺตสฺส –
อิทํ วุจฺจติ “อฺุตฺตจฺจํ”ฯ

ตตถ กตมฺ กุกฺกจฺจํ? อกปปีเย กปปียสฺสณฺญิตา, กปปีเย อกปปียสฺสณฺญิตา, อวเชฺช
วชฺชสฺสณฺญิตา, วเชฺช อวชฺชสฺสณฺญิตา, ยํ เอวรूपํ กุกฺกจฺจํ กุกฺกจฺจายนา กุกฺกจฺจายิตตฺตํ เจตฺโส
วิปฺปฏฺฐิสารโห มโนวิเลขา – อิทํ วุจฺจติ “กุกฺกจฺจํ”ฯ อิติ อิทญฺจ อุตฺตจฺจํ อิทญฺจ กุกฺกจฺจํ สนฺดา
โหนติ สมิตา วุปฺสนฺดา อตฺถงฺคตา อพฺภตฺถงฺคตา อปฺปิตา พฺยปฺปิตา โสสีตา วิโสสีตา พฺยนฺตํ
กตาฯ เตน วุจฺจติ “อฺุตฺตจฺจกุกฺกจฺจํ ปหาเย”ติฯ

๕๕๓. “อนฺนทฺธโต”ติ ตสฺส อฺุตฺตจฺจกุกฺกจฺจสฺส จตตตฺตา วณฺตตฺตา มุตตตฺตา ปหฺนิตฺตา
ปฏฺฐินิสฺสณฺฏตฺตา ปหฺนปฏฺฐินิสฺสณฺฏตฺตาฯ เตน วุจฺจติ “อนฺนทฺธโต”ติฯ

๕๕๔. “วิหฺรตี”ติ ...เป.... เตน วุจฺจติ “วิหฺรตี”ติฯ

๕๕๕. “วฺุปฺสนฺตจฺจิโตต”ติ ฯ ตตถ กตมฺ จิตฺตํ? ยํ จิตฺตํ มโน มาณสํ...เป.... ตชฺชามโน
วิญญฺาณธฺาต – อิทํ วุจฺจติ “จิตฺตํ”ฯ อิทํ จิตฺตํ อชฺฌตฺตํ สนฺตํ โหติ สมิตํ วุปฺสนฺตํฯ เตน วุจฺจติ
“อชฺฌตฺตํ วฺุปฺสนฺตจฺจิโตต”ติฯ

๕๕๖. “อฺุตฺตจฺจกุกฺกจฺจา จิตฺตํ ปรีโสเชตี”ติ อตฺถิ อฺุตฺตจฺจํ, อตฺถิ กุกฺกจฺจํฯ

ตตถ กตมฺ อฺุตฺตจฺจํ? ยํ จิตฺตสฺส อฺุตฺตจฺจํ อวุปสํโม เจตฺโส วิเกฺขโป ภาณตตฺตํ จิตฺตสฺส –
อิทํ วุจฺจติ “อฺุตฺตจฺจํ”ฯ

ตตถ กตมฺ กุกฺกจฺจํ...เป.... อิทํ วุจฺจติ “กุกฺกจฺจํ”ฯ

ตตถ กตมฺ จิตฺตํ...เป.... อิทํ วุจฺจติ “จิตฺตํ”ฯ อิทํ จิตฺตํ อิมฺมหา อฺุตฺตจฺจกุกฺกจฺจา โสเช
ติ วิโสเชตี ปรีโสเชตี โมเจติ วิโมเจติ ปรีโมเจติฯ เตน วุจฺจติ “อฺุตฺตจฺจกุกฺกจฺจา จิตฺตํ ปรี
โสเชตี”ติฯ

๕๕๗. “วิจิกิฉํ ปหาเย”ติ, ตตถ กตมา วิจิกิฉา? ยา กงฺขา กงฺขายนา กงฺขายิตตฺตํ วิ
มตี วิจิกิฉา เทวพฺพิหํ ทฺวิธาปโปถ สํสโย อนนฺกํสคฺคาโห อาสปฺปนา ปรีสปฺปนา อปรีโย
คาหณา ฌมฺภิตตฺตํ จิตฺตสฺส มโนวิเลโข – อยํ วุจฺจติ “วิจิกิฉา”ฯ อยํ วิจิกิฉา สนฺดา โหติ
สมิตา วุปฺสนฺดา อตฺถงฺคตา อพฺภตฺถงฺคตา อปฺปิตา พฺยปฺปิตา โสสีตา วิโสสีตา พฺยนฺตํกตาฯ
เตน วุจฺจติ “วิจิกิฉํ ปหาเย”ติฯ

๕๕๘. “ติณฺณวิจิกิโฉจ”ติ, อิมํ วิจิกิฉํ ติณฺณ โหติ อุตฺตติณฺณ นิตฺติณฺณ ปารงฺคโต
ปารมฺนุปฺปโตตฯ เตน วุจฺจติ “ติณฺณวิจิกิโฉจ”ติฯ

๕๕๙. “อกถํกถิ กุสฺเสสฺส ฐมฺเมสฺส”ติ อิมาย วิจิกิฉาย กุสฺเสสฺส ฐมฺเมสฺส น กงฺขติ น วิจิกิ
ฉติ อถํกถิ โหติ นิกถํกถิ วิถํกถิฯ เตน วุจฺจติ “อกถํกถิ กุสฺเสสฺส ฐมฺเมสฺส”ติฯ

๕๖๐. “วิจิกิฉาย จิตฺตํ ปรีโสเชตี”ติ, ตตถ กตมา วิจิกิฉา? ยา กงฺขา กงฺขายนา กง
ขายิตตฺตํ ฌมฺภิตตฺตํ จิตฺตสฺส มโนวิเลโข – อยํ วุจฺจติ “วิจิกิฉา”ฯ

ตตถ กตมํ จิตตํ? ยํ จิตตํ มโน มานสํ...เป.... ตชชามโนวิญญานธาตุ – อิทํ วุจจติ “จิตตํ”ฯ อิทํ จิตตํ อิมาย วิจิกิจฉาย โสเธติ วิโสเธติ ปริโสเธติ โมเจติ วิโมเจติ ปริโมเจติฯ เตน วุจจติ “วิจิกิจฉาย จิตตํ ปริโสเธติ”ติฯ

๕๖๑. “อิมะ ปญจ นีวรณะ ปหาया”ติ อิมะ ปญจ นีวรณา สนตฺตา โหนติ สมิตา วูปสนตฺตา อตถกตฺตา อพภตถกตฺตา อปฺปิตา พุยฺยปฺปิตา โสสีตฺตา วิโสสีตฺตา พุยนฺตีกตฺตาฯ เตน วุจจติ “อิมะ ปญจ นีวรณะ ปหาया”ติฯ

๕๖๒. “เจตโส อปฺกุกิเลเส”ติ อิมะ ปญจ นีวรณา จิตตสฺส อปฺกุกิเลสาฯ

๕๖๓. “ปญญา ยทฺทพฺปสิกรณะ”ติ อิมะหิ ปญจหิ นีวรณะหิ อนุปฺปนนา เจว ปญญา น อุปฺปชฺชติ อุปฺปนนา จ ปญญา นิรุชฺฌติฯ เตน วุจจติ “ปญญา ยทฺทพฺปสิกรณะ”ติฯ

๕๖๔. “วิวิเจจว กามะหิ วิวิจจ อกฺขเลหิ ธมฺเมหิ”ติ ตตถ กตมะ กามา? ฉนฺโท กามิ, ราโค กามิ, ฉนฺทราโค กามิ, สงฺกโปป กามิ, ราโค กามิ, สงฺกปฺปราโค กามิ – อิมะ วุจจติ “กามา”ฯ

ตตถ กตมะ อกฺขลา ธมฺมา? กามฉนฺโท, พยาปาโท, ถินํ, มิทฺธํ, อุทฺธจฺจํ, กุกฺกจฺจํ, วิจิกิจฉา – อิมะ วุจจติ “อกฺขลา ธมฺมา”ฯ อิติ อิมะหิ จ กามะหิ อิมะหิ จ อกฺขเลหิ ธมฺเมหิ วิวิโตตฺโต โหติฯ เตน วุจจติ “วิวิเจจว กามะหิ วิวิจจ อกฺขเลหิ ธมฺเมหิ”ติฯ

๕๖๕. “สวิตกุกํ สวิจาร”นฺติ อตฺถิ วิตโกก, อตฺถิ วิจาโรฯ

ตตถ กตโม วิตโกก? โย ตโกก วิตโกก สงฺกโปป อุปฺปนา พุยฺยอุปฺปนา เจตโส อภินิโรปนํ สมมาสงฺกโปป – อยํ วุจจติ “วิตโกก”ฯ

ตตถ กตโม วิจาโร? โย จาโร วิจาโร อนวิจาโร อุปฺปนา วิจิตตสฺส อนฺนสนฺตนา อนฺนเปกฺขนตนา – อยํ วุจจติ วิจาโรฯ อิติ อิมินา จ วิตเกกน อิมินา จ วิจาเรน อุปฺเปโต โหติ...เป.... สมณฺณาคโตฯ เตน วุจจติ “สวิตกุกํ สวิจาร”นฺติฯ

๕๖๖. “วิเวกช”นฺติ วิตโกก, วิจาโร, ปีติ, สุขํ, จิตตเสสฺสคคตฺตา – เต อิมสมฺม วิเวกชาตฺตา โหนติ สญฺชาตฺตา นิพฺพตฺตา อภินิพฺพตฺตา ปาตฺกตฺตาฯ เตน วุจจติ “วิเวกช”นฺติฯ

๕๖๗. “ปีติสุข”นฺติ อตฺถิ ปีติ, อตฺถิ สุขฯ

ตตถ กตมา ปีติ? ยา ปีติ ปาโมชฺชํ อาโมทนา ปโมทนา หาสฺส ปหาสฺส วิตติ โอทคฺยํ อตฺตมนตฺตา จิตตสฺส – อยํ วุจจติ “ปีติ”ฯ

ตตถ กตมํ สุขํ? ยํ เจตสิกํ สาทํ เจตสิกํ สุขํ เจโตสมฺมสฺสชํ สาทํ สุขํ เวทียตํ เจโตสมฺมสฺสชา สาทา สุขา เวทนา – อิทํ วุจจติ “สุข”ฯ อิทํ สุขํ อิมาย ปีติยา สหคตํ โหติ สหชาตํ สํสฏฺฐิ สมฺปยุตฺตํฯ เตน วุจจติ “ปีติสุข”นฺติฯ

๕๖๘. “ปฺลัม”นฺติ คณนานุพฺพตฺตา [คณนานุพฺพโต (สุยา.) เอวฺมฺปริปิ] ปฺลัมฯ อิทํ ปฺลัม สมฺปาชฺชติติ ปฺลัมฯ

๕๖๙. “ฌาน”นฺติ วิตโกก, วิชาโร, ปีติ, สุข, จิตตเสสกกคตาฯ

๕๗๐. “อุปสมปชชา”ติ โย ปฐมสส ฌานสส ลาโภ ปฏีลาโภ ปตติ สมปตติ มุสนา
สจฉิกิริยา อุปสมปทาฯ

๕๗๑. “วิหรี”ติ ...เป.... เตน วุจจติ “วิหรี”ติฯ

๕๗๒. “วิตกกวจารานํ รูปสมา”ติ, อตถิ วิตโกก, อตถิ วิชาโรฯ

ตตถ กตโม วิตโกก? โย ตโกก วิตโกก...เป.... สมมาสงกโปป – อยํ วุจจติ “วิต
โกก”ฯ

ตตถ กตโม วิชาโร? โย จาโร วิชาโร อนุวิชาโร อุปวิชาโร จิตตสส อนุสนนตา อนุเปก
ชนตา – อยํ วุจจติ “วิชาโร”ฯ อิติ อยญจ วิตโกก อยญจ วิชาโร สนตา โหนติ สมิตา รูปสน
ตา อตถงคตา อพภตถงคตา อปปีตา พุยปปีตา โสสีตา วิโสสีตา พุยนตีกตาฯ เตน วุจจติ
“วิตกกวจารานํ รูปสมา”ติฯ

๕๗๓. “อชฌตต”นฺติ ยํ อชฌตตํ ปจจตตํฯ

๕๗๔. “สมปสาทน”นฺติ ยา สทฐา สททหนา โอกปปนา อภิปปสาโทฯ

๕๗๕. “เจตโส เอโกทิกาว”นฺติ ยา จิตตสส ลลิตี...เป.... สมมาสมาธิฯ

๕๗๖. “อวิตกกํ อวิจาร”นฺติ อตถิ วิตโกก, อตถิ วิชาโรฯ

ตตถ กตโม วิตโกก? โย ตโกก วิตโกก...เป.... สมมาสงกโปป – อยํ วุจจติ “วิต
โกก”ฯ

ตตถ กตโม วิชาโร? โย จาโร อนุจาโร วิชาโร อนุวิชาโร อุปวิชาโร จิตตสส อนุสนน
ตา อนุเปกชนตา – อยํ วุจจติ “วิชาโร”ฯ อิติ อยญจ วิตโกก อยญจ วิชาโร สนตา โหติ สมิต
า รูปสนตา อตถงคตา อพภตถงคตา อปปีตา พุยปปีตา โสสีตา วิโสสีตา พุยนตีกตาฯ เตน
วุจจติ “อวิตกกํ อวิจาร”นฺติฯ

๕๗๗. “สมาธิช”นฺติ สมปสาโท ปีติสุข – เต อิมสมิ สมาธิมहि ชาตา โหนติ สญชาตา
นิพพตตา อภินิพพตตา ปาตุฏตาฯ เตน วุจจติ “สมาธิช”นฺติฯ

๕๗๘. “ปีติสุข”นฺติ อตถิ ปีติ, อตถิ สุขฯ

ตตถ กตมา ปีติ...เป.... อยํ วุจจติ “ปีติ”ฯ

ตตถ กตมํ สุข...เป.... อิทํ วุจจติ “สุข”ฯ อิทํ สุขํ อิมาย ปีติยา สหคตํ โหติ สหชาตํ
สํสกุล्लํ สมปยุตตํฯ เตน วุจจติ “ปีติสุข”นฺติฯ

๕๗๙. “ทุตติย”นฺติ คณนานุปพพตา ทุตติยํ อิทํ ทุตติยํ สมปาชชตีติ ทุตติยํ

๕๘๐. “ฌาน”นฺติ สมปสาโท, ปิตีสุขํ, จิตตเสสกคคตาฯ

๕๘๑. “อุปสมปชชา”ติ โย หุตียสฺส ฌานสฺส ลาโภ ปฏีลาโภ ปตติ สมปตติ มุสนา
สจฉิกิริยา อุปสมปทาฯ

๕๘๒. “วิหรตี”ติ ...เป.... เตน วุจฺจติ “วิหรตี”ติฯ

๕๘๓. “ปิตียา จ วิราคา”ติ ตตถ กตมา ปิตี? ยา ปิตี ปาโมชฺชํ อาโมทนา ปโมทนา
หาโส ปหาโส วิตติ โอทคฺยํ อตฺตมนตา จิตตสฺส – อยํ วุจฺจติ “ปิตี”ฯ อยํ ปิตี สนฺตา โหติ
สมิตา วุปสนฺตา อตถงฺคตา อพฺภตถงฺคตา อปฺปิตา พุยฺยปฺปิตา โสสีตา วิโสสีตา พุยนฺตีกตาฯ
เตน วุจฺจติ “ปิตียา จ วิราคา”ติฯ

๕๘๔. “อุเปกฺขโก”ติ ตตถ กตมา อุเปกฺขา? ยา อุเปกฺขา อุเปกฺขนา อชฺฌเปกฺขนา
มชฺฌตตฺตา จิตตสฺส – อยํ วุจฺจติ “อุเปกฺขา”ฯ อิมาย อุเปกฺขาย อุเปโต โหติ...เป.... สมฺน
นาคโตฯ เตน วุจฺจติ “อุเปกฺขโก”ติฯ

๕๘๕. “วิหรตี”ติ ...เป.... เตน วุจฺจติ “วิหรตี”ติฯ

๕๘๖. “สโต จ สมปชาโน”ติ ตตถ กตมา สติ? ยา สติ อนุสฺสติ...เป.... สมฺมาสติ –
อยํ วุจฺจติ “สติ”ฯ

ตตถ กตมํ สมปชจญํ? ยา ปญฺญา ปชานนา...เป.... อโมโห ฌมฺมวิจโย สมฺมาทิฏฺฐิ –
อิทํ วุจฺจติ “สมปชจญํ”ฯ อิติ อิมาย จ สติยา อิมินา จ สมปชจญฺณ อุเปโต โหติ...เป....
สมฺนนาคโตฯ เตน วุจฺจติ “สโต จ สมปชาโน”ติฯ

๕๘๗. “สุขญจ กาเยน ปฏิสฺเวเทตี”ติ ตตถ กตมํ สุขํ? ยํ เจตสิกํ สาทํ เจตสิกํ สุขํ เจ
โตสมฺพสฺสขํ สาทํ สุขํ เวทยิตํ เจโตสมฺพสฺสชา สาทา สุขา เวทนา – อิทํ วุจฺจติ “สุขํ”ฯ

ตตถ กตโม กาโย? สญฺญากฺขนฺธ, สงฺขารกฺขนฺธ, วิญฺญาณกฺขนฺธ – อยํ วุจฺจติ
“กาโย”ฯ อิทํ สุขํ อิมินา กาเยน ปฏิสฺเวเทตีฯ เตน วุจฺจติ “สุขญจ กาเยน ปฏิสฺเวเทตี”ติฯ

๕๘๘. “ยํ ตํ อริยา อาจิกฺขนฺตี”ติ ตตถ กตเม อริยา? อริยา วุจฺจนฺติ พุทฺธา จ พุทฺธสาว
กา จฯ เต อิมํ อาจิกฺขนฺติ เทเสนฺติ ปญฺญเปนฺติ [ปญฺญาเปนฺติ (สี. สฺยา.)] ปญฺฐเปนฺติ วิวรฺนฺติ
วิกฺขนฺติ อุตฺตานํ กโรนฺติ ปกาเสนฺติฯ เตน วุจฺจติ “ยํ ตํ อริยา อาจิกฺขนฺตี”ติฯ

๕๘๙. “อุเปกฺขโก สติมา สุขวิหารี”ติ ตตถ กตมา อุเปกฺขา? ยา อุเปกฺขา อุเปกฺขนา
อชฺฌเปกฺขนา มชฺฌตตฺตา จิตตสฺส – อยํ วุจฺจติ “อุเปกฺขา”ฯ

ตตถ กตมา สติ? ยา สติ อนุสฺสติ...เป.... สมฺมาสติ – อยํ วุจฺจติ “สติ”ฯ

ตตถ กตมํ สุขํ? ยํ เจตสิกํ สาทํ เจตสิกํ สุขํ เจโตสมฺพสฺสขํ สาทํ สุขํ เวทยิตํ เจโต
สมฺพสฺสชา สาทา สุขา เวทนา – อิทํ วุจฺจติ “สุขํ”ฯ อิติ อิมาย จ อุเปกฺขาย อิมาย จ สติยา อี
มินา จ สุขฺเณ สมฺนนาคโต อิริยตี วุตฺตตี ปาเลตี ยเปตี ยาเปตี จรตี วิหรตีฯ เตน วุจฺจติ “อุ
เปกฺขโก สติมา สุขวิหารี”ติฯ

๕๙๐. “ตติย”นฺติ คณนานุปพุตตา ตติยํ อิํ ตติยํ สમાปชฺชตีติ ตติยํ

๕๙๑. “ฌาน”นฺติ อูเพกฺขา, สติ, สมฺปชฌณํ, สุขํ, จิตฺตเสสฺสคคฺคาฯ

๕๙๒. “อุปสมฺปชฺชา”ติ โย ตติยสฺส ฌานสฺส ลาภิ ปฏฺฐิลาภิ ปตฺติ สมฺปตฺติ ฝุสนา
สจฺฉิกิริยา อุปสมฺปทาฯ

๕๙๓. “วิหฺรตี”ติ...เป.... เตน วุจฺจติ “วิหฺรตี”ติฯ

๕๙๔. “สุขสฺส จ ปหานา ทุกฺขสฺส จ ปหานา”ติ, อตฺถิ สุขํ, อตฺถิ ทุกฺขํ

ตตฺถ กตมํ สุขํ? ยํ กายิกํ สาทํ กายิกํ สุขํ กายสมฺผสฺสขํ สาทํ สุขํ เวทยิตํ กายสมฺผสฺส
ชา สาทา สุขา เวทนา – อิํ วุจฺจติ “สุขํ”ฯ

ตตฺถ กตมํ ทุกฺขํ? ยํ กายิกํ อสาทํ กายิกํ ทุกฺขํ กายสมฺผสฺสขํ อสาทํ ทุกฺขํ เวทยิตํ กาย
สมฺผสฺสชา อสาทา ทุกฺขา เวทนา – อิํ วุจฺจติ “ทุกฺขํ”ฯ อิติ อิทฺถจฺ สุขํ อิทฺถจฺ ทุกฺขํ สนฺดา
โหนติ สมิตา วุปฺสนฺดา อตฺถงฺคฺคา อพฺภตฺถงฺคฺคา อปฺปิตา พฺยปฺปิตา โสสีตา วิโสสีตา พฺยนฺตี
กตาฯ เตน วุจฺจติ “สุขสฺส จ ปหานา ทุกฺขสฺส จ ปหานา”ติฯ

๕๙๕. “ปุพฺเพว โสมนสฺสโทมนสฺसानํ อตฺถงฺคฺมา”ติ อตฺถิ โสมนสฺสํ, อตฺถิ โทมนสฺสํ

ตตฺถ กตมํ โสมนสฺสํ? ยํ เจตสิกํ สาทํ เจตสิกํ สุขํ เจโตสมฺผสฺสขํ สาทํ สุขํ เวทยิตํ เจโต
สมฺผสฺสชา สาทา สุขา เวทนา – อิํ วุจฺจติ “โสมนสฺสํ”ฯ

ตตฺถ กตมํ โทมนสฺสํ? ยํ เจตสิกํ อสาทํ เจตสิกํ ทุกฺขํ เจโตสมฺผสฺสขํ อสาทํ ทุกฺขํ เว
ทยิตํ เจโตสมฺผสฺสชา อสาทา ทุกฺขา เวทนา – อิํ วุจฺจติ “โทมนสฺสํ”ฯ อิติ อิทฺถจฺ โสมนสฺสํ
อิทฺถจฺ โทมนสฺสํ ปุพฺเพว สนฺดา โหนติ สมิตา วุปฺสนฺดา อตฺถงฺคฺคา อพฺภตฺถงฺคฺคา อปฺปิตา
พฺยปฺปิตา โสสีตา วิโสสีตา พฺยนฺตีกตาฯ เตน วุจฺจติ “ปุพฺเพว โสมนสฺสโทมนสฺसानํ อตฺถ
งฺคฺมา”ติฯ

๕๙๖. “อทุกฺขมสุข”นฺติ ยํ เจตสิกํ เนว สาทํ นาสาทํ เจโตสมฺผสฺสขํ อทุกฺขมสุขํ เว
ทยิตํ เจโตสมฺผสฺสชา อทุกฺขมสุขา เวทนาฯ เตน วุจฺจติ “อทุกฺขมสุข”นฺติฯ

๕๙๗. “อุเพกฺขาสติปาริสฺสฺสฺส”นฺติ, ตตฺถ กตมา อุเพกฺขา? ยา อุเพกฺขา อุเพกฺขนา
อชฌมฺเพกฺขนา มชฌมตฺตตา จิตฺตสฺส – อยํ วุจฺจติ “อุเพกฺขา”ฯ

ตตฺถ กตมา สติ? ยา สติ อนุสฺสตี...เป.... สมฺมาสติ – อยํ วุจฺจติ “สติ”ฯ อยํ สติ อิมาย
อุเพกฺขาย วิวฺฐา โหติ ปริสฺสฺสฺสฺส ปรีโยทาตาฯ เตน วุจฺจติ “อุเพกฺขาสติปาริสฺสฺสฺส”นฺติฯ

๕๙๘. “จตฺตถ”นฺติ คณนานุปพุตตา จตฺตถํ, อิํ จตฺตถํ สમાปชฺชตีติ จตฺตถํ

๕๙๙. “ฌาน”นฺติ อูเพกฺขา, สติ, จิตฺตเสสฺสคคฺคาฯ

๖๐๐. “อุปสมฺปชฺชา”ติ โย จตฺตถสฺส ฌานสฺส ลาภิ ปฏฺฐิลาภิ ปตฺติ สมฺปตฺติ ฝุสนา
สจฺฉิกิริยา อุปสมฺปทาฯ

๖๐๑. “วิหรี”ติ...เป.... เตน วุจจติ “วิหรี”ติฯ

๖๐๒. “สพพโส รูปสณญานํ สมตักกมา”ติ ตตถ กตมา รูปสณญา? รูปาจรสมาปตติํ
สมาปนฺนสฺส วา อุปปนฺนสฺส วา ทิฏฐมฺมสฺสวาทิสฺส วา สณญา สณฺชานนา สณฺชานิตตํ –
อิมา วุจจติ “รูปสณญาโย”ฯ อิมา รูปสณญาโย อตักกโนต โหติ วิตักกโนต สมตักกโนตฯ
เตน วุจจติ “สพพโส รูปสณญานํ สมตักกมา”ติฯ

๖๐๓. “ปฏฺฐสณญานํ อตถกมา”ติ ตตถ กตมา ปฏฺฐสณญา? รูปสณญา
สททสณญา...เป.... โผฏฐพพสณญา – อิมา วุจจติ ปฏฺฐสณญาโยฯ อิมา ปฏฺฐสณญาโย
สนตา โหนติ สมิตา วุสนตา อตถกตา อพทถกตา อปปีตา พยปปีตา โสสีตา วิโสสีตา
พยนตีกตาฯ เตน วุจจติ “ปฏฺฐสณญานํ อตถกมา”ติฯ

๖๐๔. “นानตตสณญานํ อมนสิการา”ติ ตตถ กตมา นานตตสณญา? อสมาปนฺนสฺส
มโนธาตฺ สมํคิสฺส วา มโนวิญญาณธาตฺ สมํคิสฺส วา สณญา สณฺชานนา สณฺชานิตตํ –
อิมา วุจจติ “นานตตสณญาโย”ฯ อิมา นานตตสณญาโย น มนสิ กโรติฯ เตน วุจจติ
“นานตตสณญานํ อมนสิการา”ติฯ

๖๐๕. “อนโนต อากาโส”ติ, ตตถ กตโม อากาโส? โย อากาโส อากาสคตํ อหํ อหคตํ
วิวโร วิวรคตํ อสมํมุญฺหํ จตุหิ มหาภูเตหิ – อยํ วุจจติ “อากาโส”ฯ ตสฺมี อากาเส จิตตํ ฐเปติ
สณฺฐเปติ อนนฺตํ ปรตติฯ เตน วุจจติ “อนโนต อากาโส”ติฯ

๖๐๖. “อากาसानญายตน”นฺติ อากาसानญายตนํ สมาปนฺนสฺส วา อุปปนฺนสฺส วา
ทิฏฐมฺมสฺสวาทิสฺส วา จิตตเจตสีกา ฌมมาฯ

๖๐๗. “อุปสมปชชา”ติ โย อากาसानญายตนสฺส ลาโภ ปฏฺฐลาโภ ปตติ สมปตติ ฌ
สนา สจฺฉิกิริยา อุปสมปทาฯ

๖๐๘. “วิหรี”ติ...เป.... เตน วุจจติ “วิหรี”ติฯ

๖๐๙. “สพพโส อากาसानญายตนํ สมตักกมา”ติ อิมํ อากาसानญายตนํ อตักก
โนต โหติ วิตักกโนต สมตักกโนตฯ เตน วุจจติ “สพพโส อากาसानญายตนํ สมตักกม
มา”ติฯ

๖๑๐. “อนนฺตํ วิญญาณ”นฺติ ตํเยว อากาสํ วิญญาณน ฌมุญฺหํ มนสิ กโรติ อนนฺตํ ปรตติฯ
เตน วุจจติ “อนนฺตํ วิญญาณ”นฺติฯ

๖๑๑. “วิญญาณญายตน”นฺติ วิญญาณญายตนํ สมาปนฺนสฺส วา อุปปนฺนสฺส วา
ทิฏฐมฺมสฺสวาทิสฺส วา จิตตเจตสีกา ฌมมาฯ

๖๑๒. “อุปสมปชชา”ติ โย วิญญาณญายตนสฺส ลาโภ ปฏฺฐลาโภ ปตติ สมปตติ ฌ
สนา สจฺฉิกิริยา อุปสมปทาฯ

๖๑๓. “วิหรี”ติ...เป.... เตน วุจจติ “วิหรี”ติฯ

๖๑๔. “สพฺพโส วิญญานญายตนํ สมตฺกุกฺกมา”ติ อิมํ วิญญานญายตนํ อตฺตกฺกโนโต โหติ วิตฺตกฺกโนโต สมตฺกุกฺกโนโตฯ เตน วุจฺจติ “สพฺพโส วิญญานญายตนํ สมตฺกุกฺกมา”ติฯ

๖๑๕. “นตฺถิ กิณฺจิ”ติ ตํเยว วิญญานํ ภาเวติ วิภาเวติ อนฺตรภาเวติ, “นตฺถิ กิณฺจิ”ติ ปสฺสตีฯ เตน วุจฺจติ “นตฺถิ กิณฺจิ”ติฯ

๖๑๖. “อาภิณฺจญฺญายตน”นฺติ อาภิณฺจญฺญายตนํ สมาปนฺนสฺส วา อุปปนฺนสฺส วา ทิฏฐมฺมสฺส วิหาริสฺส วา จิตฺตเจตสีกา ฌมฺมาฯ

๖๑๗. “อุปสมฺปชฺชา”ติ โย อาภิณฺจญฺญายตนสฺส ลาโภ ปฏฺฐิลาโภ ปตฺติ สมฺปตฺติ ผุสนา สจฺฉิกิริยา อุปสมฺปทาฯ

๖๑๘. “วิหฺรตี”ติ ...เป.... เตน วุจฺจติ “วิหฺรตี”ติฯ

๖๑๙. “สพฺพโส อาภิณฺจญฺญายตนํ สมตฺกุกฺกมา”ติ อิมํ อาภิณฺจญฺญายตนํ อตฺตกฺกโนโต โหติ วิตฺตกฺกโนโต สมตฺกุกฺกโนโตฯ เตน วุจฺจติ “สพฺพโส อาภิณฺจญฺญายตนํ สมตฺกุกฺกมา”ติฯ

“เนวสณฺณินาสณฺณิ”ติ ตํเยว อาภิณฺจญฺญายตนํ สนฺตโต มนสิ กโรติ สงฺขาราวเสส สมฺปาตตี ภาเวตีฯ เตน วุจฺจติ “เนวสณฺณินาสณฺณิ”ติ [อัย ปาโล มาติกา ยํ นตฺถิ, นิเททเส ปน สพฺพโปตฺถเกสฺ ทิสฺสติ]ฯ

๖๒๐. “เนวสณฺณานาสณฺณายตน”นฺติ เนวสณฺณานาสณฺณายตนํ สมาปนฺนสฺส วา อุปปนฺนสฺส วา ทิฏฐมฺมสฺส วิหาริสฺส วา จิตฺตเจตสีกา ฌมฺมาฯ

๖๒๑. “อุปสมฺปชฺชา”ติ โย เนวสณฺณานาสณฺณายตนสฺส ลาโภ ปฏฺฐิลาโภ ปตฺติ สมฺปตฺติ ผุสนา สจฺฉิกิริยา อุปสมฺปทาฯ

๖๒๒. “วิหฺรตี”ติ อิริยตี วตฺตตี ปาเลตี ยเปตี ยาเปตี จรตี วิหฺรตีฯ เตน วุจฺจติ “วิหฺรตี”ติฯ

สฺตฺตุนฺตภาชนิยํ

๒. อภิธมฺมภาชนิยํ

๑. รุปาวจรกฺุสฺลํ

๖๒๓. จตฺตาริ ฌานานิ – ปฺลฺลํ ฌานํ, ทฺติยํ ฌานํ, ตตฺติยํ ฌานํ, จตฺตถํ ฌานํฯ

๖๒๔. ตตฺถ กตมํ ปฺลฺลํ ฌานํ? อีธ ภิกฺขุ ยสฺมิ สมเย รุปปตฺตติยา มคฺคํ ภาเวติ วิวิเจจว กาเมหิ...เป.... ปฺลฺลํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหฺรตี ปถวิกสิณํ, ตสฺมิ สมเย ปญฺจกิกํ ฌานํ โหติ – วิตโปกฺก, วิจาโร, ปีติ, สุขํ, จิตฺตเสส กคฺคตาฯ อิทํ วุจฺจติ “ปฺลฺลํ ฌานํ”ฯ อวเสสา ฌมฺมา ฌาน สมฺปยุตฺตาฯ

ตตถ กตมํ ทุตฺติยํ ฌานํ? อธิ ภิกขุ ยสฺมึ สมเย รูปุปฺปตฺตติยา มคฺคํ ภาเวติ วิตกฺกวิจารานํ
รูปสฺมา...เป.... ทุตฺติยํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหฺรติ ปถวิกฺกสิณํ, ตสฺมึ สมเย ติวงฺคิกํ ฌานํ โหติ –
ปีติ, สุขํ, จิตฺตเสสฺสกคฺคตาฯ อิทํ วุจฺจติ “ทุตฺติยํ ฌานํ”ฯ อวเสสา ฌมฺมา ฌานสมฺปยุตฺตาฯ

ตตถ กตมํ ตุตฺติยํ ฌานํ? อธิ ภิกขุ ยสฺมึ สมเย รูปุปฺปตฺตติยา มคฺคํ ภาเวติ ปีติยา จ วิ
ราคา...เป.... ตุตฺติยํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหฺรติ ปถวิกฺกสิณํ, ตสฺมึ สมเย ทวงฺคิกํ ฌานํ โหติ –
สุขํ, จิตฺตเสสฺสกคฺคตาฯ อิทํ วุจฺจติ “ตุตฺติยํ ฌานํ”ฯ อวเสสา ฌมฺมา ฌานสมฺปยุตฺตาฯ

ตตถ กตมํ จตฺตถํ ฌานํ? อธิ ภิกขุ ยสฺมึ สมเย รูปุปฺปตฺตติยา มคฺคํ ภาเวติ สุขสฺส จ ปหาน
า...เป.... จตฺตถํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหฺรติ ปถวิกฺกสิณํ, ตสฺมึ สมเย ทวงฺคิกํ ฌานํ โหติ – อุเปก
ขา, จิตฺตเสสฺสกคฺคตาฯ อิทํ วุจฺจติ “จตฺตถํ ฌานํ”ฯ อวเสสา ฌมฺมา ฌานสมฺปยุตฺตาฯ

จตุกกํฯ

๖๒๕. อธิ ภิกขุ ยสฺมึ สมเย รูปุปฺปตฺตติยา มคฺคํ ภาเวติ วิวิเจจว กาเมหิ...เป.... ปฺลฺลมํ
ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหฺรติ ปถวิกฺกสิณํ, ตสฺมึ สมเย ปญฺจงฺคิกํ ฌานํ โหติ – วิตกฺก, วิจาร์, ปีติ,
สุขํ, จิตฺตเสสฺสกคฺคตาฯ อิทํ วุจฺจติ “ปฺลฺลมํ ฌานํ”ฯ อวเสสา ฌมฺมา ฌานสมฺปยุตฺตาฯ

อธิ ภิกขุ ยสฺมึ สมเย รูปุปฺปตฺตติยา มคฺคํ ภาเวติ วิวิเจจว กาเมหิ วิวิจฺจ อกฺขเลหิ ฌเมมฺหิ
อวิตกฺกํ วิจารมตฺตํ วิเวกขํ ปีติสุขํ ทุตฺติยํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหฺรติ ปถวิกฺกสิณํ, ตสฺมึ สมเย จตฺร
งคิกํ ฌานํ โหติ – วิจาร์, ปีติ, สุขํ, จิตฺตเสสฺสกคฺคตาฯ อิทํ วุจฺจติ “ทุตฺติยํ ฌานํ”ฯ อวเสสา ฌ
มมา ฌานสมฺปยุตฺตาฯ

อธิ ภิกขุ ยสฺมึ สมเย รูปุปฺปตฺตติยา มคฺคํ ภาเวติ วิตกฺกวิจารานํ รูปสฺมา...เป.... ตุตฺติย
ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหฺรติ ปถวิกฺกสิณํ, ตสฺมึ สมเย ติวงฺคิกํ ฌานํ โหติ – ปีติ, สุขํ, จิตฺตเสสฺสกค
คตาฯ อิทํ วุจฺจติ “ตุตฺติยํ ฌานํ”ฯ อวเสสา ฌมฺมา ฌานสมฺปยุตฺตาฯ

อธิ ภิกขุ ยสฺมึ สมเย รูปุปฺปตฺตติยา มคฺคํ ภาเวติ ปีติยา จ วิราคา...เป.... จตฺตถํ ฌานํ อุป
สมฺปชฺช วิหฺรติ ปถวิกฺกสิณํ, ตสฺมึ สมเย ทวงฺคิกํ ฌานํ โหติ – สุขํ, จิตฺตเสสฺสกคฺคตาฯ อิทํ วุจ
จติ “จตฺตถํ ฌานํ”ฯ อวเสสา ฌมฺมา ฌานสมฺปยุตฺตาฯ

อธิ ภิกขุ ยสฺมึ สมเย รูปุปฺปตฺตติยา มคฺคํ ภาเวติ สุขสฺส จ ปหานา...เป.... ปญฺจมํ ฌาน
ํ อุปสมฺปชฺช วิหฺรติ ปถวิกฺกสิณํ, ตสฺมึ สมเย ทวงฺคิกํ ฌานํ โหติ – อุเปกขา, จิตฺตเสสฺสกคค
คตาฯ อิทํ วุจฺจติ “ปญฺจมํ ฌานํ”ฯ อวเสสา ฌมฺมา ฌานสมฺปยุตฺตาฯ

ปญฺจกํฯ

๒. อรูปาวจรกุสล์

๖๒๖. อธิ ภิกขุ ยสฺมึ สมเย อรูปุปฺปตฺตติยา มคฺคํ ภาเวติ สพฺพโส อากิณฺณญฺายตํ สม
ตฺติกมฺม เนวสณฺณานาสณฺณายตํ สณฺณาสหคตํ สุขสฺส จ ปหานา...เป.... จตฺตถํ ฌานํ อุป
สมฺปชฺช วิหฺรติ, ตสฺมึ สมเย ทวงฺคิกํ ฌานํ โหติ – อุเปกขา, จิตฺตเสสฺสกคคคตาฯ อิทํ วุจ
จติ “จตฺตถํ ฌานํ”ฯ อวเสสา ฌมฺมา ฌานสมฺปยุตฺตาฯ

๓. โลกุตตรกุศล

๖๒๗. จตตาริ ฌานานิ – ปฐม ฌาน, ทุตติย ฌาน, ตตติย ฌาน, จตตถ ฌานฯ

๖๒๘. ตตถ กตม ปฐม ฌาน? อธิ ภิกขุ ยสฺมี สมเย โลกุตตร ฌาน ภาเวติ นิยยานิกํ อปจยคามิ ภิญฺญิตตานํ ปหานาย ปฐมาย ภูมิยา ปตติยา วิวิเจจว กามะหิ...เป.... ปฐม ฌานํ อุปสมปชฺช วิหริติ ทุกฺขปฏฺิปปทํ ทนฺธาทิณญํ, ตสฺมี สมเย ปญฺจงค์ก ฌานํ โหติ – วิตกฺก, วิจาโร, ปีติ, สุขํ, จิตฺตเสสกกคฺคตาฯ อิทํ วุจฺจติ “ปฐม ฌาน”ฯ อวเสสา ฌมฺมา ฌานสมปยุตฺตาฯ

ตตถ กตม ทุตติย ฌาน? อธิ ภิกขุ ยสฺมี สมเย โลกุตตร ฌาน ภาเวติ นิยยานิกํ อปจยคามิ ภิญฺญิตตานํ ปหานาย ปฐมาย ภูมิยา ปตติยา วิตกฺกวิจารานํ วูปสมมา...เป.... ทุตติย ฌานํ อุปสมปชฺช วิหริติ ทุกฺขปฏฺิปปทํ ทนฺธาทิณญํ, ตสฺมี สมเย ติวงค์ก ฌานํ โหติ – ปีติ, สุขํ, จิตฺตเสสกกคฺคตาฯ อิทํ วุจฺจติ “ทุตติย ฌาน”ฯ อวเสสา ฌมฺมา ฌานสมปยุตฺตาฯ

ตตถ กตม ตตติย ฌาน? อธิ ภิกขุ ยสฺมี สมเย โลกุตตร ฌาน ภาเวติ นิยยานิกํ อปจยคามิ ภิญฺญิตตานํ ปหานาย ปฐมาย ภูมิยา ปตติยา ปีติยา จ วิราคา...เป.... ตตติย ฌานํ อุปสมปชฺช วิหริติ ทุกฺขปฏฺิปปทํ ทนฺธาทิณญํ, ตสฺมี สมเย ทวงค์ก ฌานํ โหติ – สุขํ, จิตฺตเสสกกคฺคตาฯ อิทํ วุจฺจติ “ตตติย ฌาน”ฯ อวเสสา ฌมฺมา ฌานสมปยุตฺตาฯ

ตตถ กตม จตตถ ฌาน? อธิ ภิกขุ ยสฺมี สมเย โลกุตตร ฌาน ภาเวติ นิยยานิกํ อปจยคามิ ภิญฺญิตตานํ ปหานาย ปฐมาย ภูมิยา ปตติยา สุขสฺส จ ปหานา ...เป.... จตตถ ฌานํ อุปสมปชฺช วิหริติ ทุกฺขปฏฺิปปทํ ทนฺธาทิณญํ, ตสฺมี สมเย ทวงค์ก ฌานํ โหติ – อเปกฺขา, จิตฺตเสสกกคฺคตาฯ อิทํ วุจฺจติ “จตตถ ฌาน”ฯ อวเสสา ฌมฺมา ฌานสมปยุตฺตาฯ

จตฺกฯ

๖๒๙. อธิ ภิกขุ ยสฺมี สมเย โลกุตตร ฌาน ภาเวติ นิยยานิกํ อปจยคามิ ภิญฺญิตตานํ ปหานาย ปฐมาย ภูมิยา ปตติยา วิวิเจจว กามะหิ...เป.... ปฐม ฌานํ อุปสมปชฺช วิหริติ ทุกฺขปฏฺิปปทํ ทนฺธาทิณญํ, ตสฺมี สมเย ปญฺจงค์ก ฌานํ โหติ – วิตกฺก, วิจาโร, ปีติ, สุขํ, จิตฺตเสสกกคฺคตาฯ อิทํ วุจฺจติ “ปฐม ฌาน”ฯ อวเสสา ฌมฺมา ฌานสมปยุตฺตาฯ

อธิ ภิกขุ ยสฺมี สมเย โลกุตตร ฌาน ภาเวติ นิยยานิกํ อปจยคามิ ภิญฺญิตตานํ ปหานาย ปฐมาย ภูมิยา ปตติยา วิวิเจจว กามะหิ วิวิจ อกฺุสเลหิ ฌเมหิ อวิตกฺกํ วิจารมตฺตํ วิเวกขํ ปีติสุขํ ทุตติย ฌานํ อุปสมปชฺช วิหริติ ทุกฺขปฏฺิปปทํ ทนฺธาทิณญํ, ตสฺมี สมเย จตฺรงค์ก ฌานํ โหติ วิจาโร ปีติ สุขํ จิตฺตเสสกกคฺคตาฯ อิทํ วุจฺจติ “ทุตติย ฌาน”ฯ อวเสสา ฌมฺมา ฌานสมปยุตฺตาฯ

อธิ ภิกขุ ยสฺมี สมเย โลกุตตร ฌาน ภาเวติ นิยยานิกํ อปจยคามิ ภิญฺญิตตานํ ปหานาย ปฐมาย ภูมิยา ปตติยา วิตกฺกวิจารานํ วูปสมมา...เป.... ตตติย ฌานํ อุปสมปชฺช วิหริติ ทุกฺขปฏฺิปปทํ ทนฺธาทิณญํ, ตสฺมี สมเย ติวงค์ก ฌานํ โหติ – ปีติ, สุขํ, จิตฺตเสสกกคฺคตาฯ อิทํ วุจฺจติ “ตตติย ฌาน”ฯ อวเสสา ฌมฺมา ฌานสมปยุตฺตาฯ

อิธ ภิกขุ ยสฺมี สมเย โลกุตตรํ ฌานํ ภาวเต นิยุยานิกํ อปจยคามิํ ทิฏฐิคตานิ ปหานาย
ปฺลฺลมา ยมฺมียา ปตฺติยา ปิตฺติยา จ วิราคา...เป.... จตฺตถํ ฌานํ อุปสมปฺชช วิหริตี ทฺกฺชปฺปฏิปทํ
ทฺนฺธาภิญฺญํ, ตสฺมี สมเย ทฺวํคิกํ ฌานํ โหตี – สฺขํ, จิตฺตเสสกคฺคตาฯ อิทํ วุจฺจตี “จตฺตถํ
ฌานํ”ฯ อวเสสา ฌมฺมา ฌานสมฺปยุตฺตาฯ

อิธ ภิกขุ ยสฺมี สมเย โลกุตตรํ ฌานํ ภาวเต นิยุยานิกํ อปจยคามิํ ทิฏฐิคตานิ ปหานาย
ปฺลฺลมา ยมฺมียา ปตฺติยา สฺขสฺส จ ปหานา...เป.... ปญฺจมํ ฌานํ อุปสมปฺชช วิหริตี ทฺก
ชปฺปฏิปทํ ทฺนฺธาภิญฺญํ, ตสฺมี สมเย ทฺวํคิกํ ฌานํ โหตี – อฺเปกฺขา, จิตฺตเสสกคฺคตาฯ อิทํ
วุจฺจตี “ปญฺจมํ ฌานํ”ฯ อวเสสา ฌมฺมา ฌานสมฺปยุตฺตาฯ

ปญฺจกํฯ

๔. รุปาวจรวิปากา

๖๓๐. จตฺตารี ฌานานิ – ปฺลฺลมํ ฌานํ, ทฺติยํ ฌานํ, ตตฺติยํ ฌานํ, จตฺตถํ ฌานํฯ

๖๓๑. ตตฺถ กตมํ ปฺลฺลมํ ฌานํ? อิธ ภิกขุ ยสฺมี สมเย รุปุปตฺติยา มคฺคํ ภาวเต วิวิเจจว
กาเมหิ...เป.... ปฺลฺลมํ ฌานํ อุปสมปฺชช วิหริตี ปถวิกสิณํ, ตสฺมี สมเย ผโสส โหตี...เป.... อวิ
เกชโป โหตีฯ อิเม ฌมฺมา กุสลาฯ ตเสสว รุปาวจรสฺส กุสลสฺส กมฺมสฺส กตตฺตา อฺปจิตตฺตา วิ
ปากํ วิวิเจจว กาเมหิ...เป.... ปฺลฺลมํ ฌานํ อุปสมปฺชช วิหริตี ปถวิกสิณํ, ตสฺมี สมเย ปญฺจคิกํ
ฌานํ โหตี – วิตโกก, วิจาโร, ปิตฺติ, สฺขํ, จิตฺตเสสกคฺคตาฯ อิทํ วุจฺจตี “ปฺลฺลมํ ฌานํ”ฯ อวเสสา
ฌมฺมา ฌานสมฺปยุตฺตาฯ

ตตฺถ กตมํ ทฺติยํ ฌานํ? อิธ ภิกขุ ยสฺมี สมเย รุปุปตฺติยา มคฺคํ ภาวเต วิตฺกฺกวิจารานํ
วูปสฺมา...เป.... ทฺติยํ ฌานํ อุปสมปฺชช วิหริตี ปถวิกสิณํ, ตสฺมี สมเย ผโสส โหตี...เป.... อ
วิเกชโป โหตีฯ อิเม ฌมฺมา กุสลาฯ ตเสสว รุปาวจรสฺส กุสลสฺส กมฺมสฺส กตตฺตา อฺปจิตตฺตา
วิปากํ วิตฺกฺกวิจารานํ วูปสฺมา...เป.... ทฺติยํ ฌานํ...เป.... ตตฺติยํ ฌานํ...เป.... จตฺตถํ ฌานํ...
เป.... ปฺลฺลมํ ฌานํ...เป.... ปญฺจมํ ฌานํ อุปสมปฺชช วิหริตี ปถวิกสิณํ, ตสฺมี สมเย ทฺวํคิกํ
ฌานํ โหตี – อฺเปกฺขา, จิตฺตเสสกคฺคตาฯ อิทํ วุจฺจตี “ปญฺจมํ ฌานํ”ฯ อวเสสา ฌมฺมา ฌาน
สมฺปยุตฺตา...เป....ฯ

๕. อรูปาวจรวิปากา

๖๓๒. อิธ ภิกขุ ยสฺมี สมเย อรูปุปตฺติยา มคฺคํ ภาวเต สพฺพโส อากิณฺณญฺญายตฺนํ สม
ติกกมฺม เนวสญฺญานาสญฺญายตฺนสญฺญาสหคฺตํ สฺขสฺส จ ปหานา...เป.... จตฺตถํ ฌานํ อุป
สมปฺชช วิหริตี, ตสฺมี สมเย ผโสส โหตี...เป.... อวิเกชโป โหตีฯ อิเม ฌมฺมา กุสลาฯ ตเสสว
อรุปาวจรสฺส กุสลสฺส กมฺมสฺส กตตฺตา อฺปจิตตฺตา วิปากํ สพฺพโส อากิณฺณญฺญายตฺนํ สมติก
กมฺม เนวสญฺญานาสญฺญายตฺนสญฺญาสหคฺตํ สฺขสฺส จ ปหานา...เป.... จตฺตถํ ฌานํ อุป
สมปฺชช วิหริตี, ตสฺมี สมเย ทฺวํคิกํ ฌานํ โหตี – อฺเปกฺขา, จิตฺตเสสกคฺคตาฯ อิทํ วุจฺจตี
“จตฺตถํ ฌานํ”ฯ อวเสสา ฌมฺมา ฌานสมฺปยุตฺตาฯ

๖. โลกุตตรวิปากา

๖๓๓. จตฺตารี ฌานานิ – ปฺลฺลมํ ฌานํ, ทฺติยํ ฌานํ, ตตฺติยํ ฌานํ, จตฺตถํ ฌานํฯ

๖๓๔. ตตถ กตมํ ปลฺลํ ฌานํ? อึช ภิกขุ ยสฺมึ สมเย โลกุตฺตรํ ฌานํ ภาวเต นิยฺยานิกํ อปจยคามิํ ภิญฺญิตตานํ ปหานาย ปลฺลมาย ภูมียา ปตฺติยา วิวิเจจว กามะหิ...เป.... ปลฺลํ ฌานํ อปสมฺปชฺช วิหริติ ทฺวักขปฺปทํ ทนฺธาภิญฺญํ, ตสฺมึ สมเย ผโสส โหติ...เป.... อวิเกชโป โหติฯ อึเม ฌมฺมา กุสลาฯ ตเสสว โลกุตฺตรสฺส กุสลสฺส ฌานสฺส กตตฺตา ภาวิตตฺตา วิปากํ วิวิเจจว กามะหิ...เป.... ปลฺลํ ฌานํ อปสมฺปชฺช วิหริติ ทฺวักขปฺปทํ ทนฺธาภิญฺญํ สฺสญฺญตํ, ตสฺมึ สมเย ปญจคฺคิํ ฌานํ โหติ – วิตโภก, วิจาโร, ปีติ, สุขํ, จิตฺตเสสกคฺคตาฯ อิทํ วุจฺจติ “ปลฺลํ ฌานํ”ฯ อวเสสา ฌมฺมา ฌานสมฺปยุตฺตาฯ

ตตถ กตมํ ทฺติยํ ฌานํ? อึช ภิกขุ ยสฺมึ สมเย โลกุตฺตรํ ฌานํ ภาวเต นิยฺยานิกํ อปจยคามิํ ภิญฺญิตตานํ ปหานาย ปลฺลมาย ภูมียา ปตฺติยา วิตกฺกวิจารานํ ฐปฺปสฺมา...เป.... ทฺติยํ ฌานํ อปสมฺปชฺช วิหริติ ทฺวักขปฺปทํ ทนฺธาภิญฺญํ, ตสฺมึ สมเย ผโสส โหติ...เป.... อวิเกชโป โหติฯ อึเม ฌมฺมา กุสลาฯ ตเสสว โลกุตฺตรสฺส กุสลสฺส ฌานสฺส กตตฺตา ภาวิตตฺตา วิปากํ วิตกฺกวิจารานํ ฐปฺปสฺมา...เป.... ทฺติยํ ฌานํ ...เป.... ตติยํ ฌานํ...เป.... จตฺตถํ ฌานํ...เป.... ปลฺลํ ฌานํ...เป.... ปญจมํ ฌานํ อปสมฺปชฺช วิหริติ ทฺวักขปฺปทํ ทนฺธาภิญฺญํ สฺสญฺญตํ, ตสฺมึ สมเย ทฺวักคิํ ฌานํ โหติ – อฺเปกฺขา, จิตฺตเสสกคฺคตาฯ อิทํ วุจฺจติ “ปญจมํ ฌานํ”ฯ อวเสสา ฌมฺมา ฌานสมฺปยุตฺตาฯ

๗. ฐปารุฐาจรกิริยา

๖๓๕. จตตาริ ฌานานิ – ปลฺลํ ฌานํ, ทฺติยํ ฌานํ, ตติยํ ฌานํ, จตฺตถํ ฌานํฯ

๖๓๖. ตตถ กตมํ ปลฺลํ ฌานํ? อึช ภิกขุ ยสฺมึ สมเย ฐปาวจรํ ฌานํ ภาวเต กิริยํ เนว กุสลํ นากุสลํ น จ กมฺมวิปากํ ภิญฺญตมฺมสุขวิหารํ วิวิเจจว กามะหิ...เป.... ปลฺลํ ฌานํ อปสมฺปชฺช วิหริติ ปถวิกสิณํ, ตสฺมึ สมเย ปญจคฺคิํ ฌานํ โหติ – วิตโภก, วิจาโร, ปีติ, สุขํ, จิตฺตเสสกคฺคตาฯ อิทํ วุจฺจติ “ปลฺลํ ฌานํ”ฯ อวเสสา ฌมฺมา ฌานสมฺปยุตฺตาฯ

ตตถ กตมํ ทฺติยํ ฌานํ? อึช ภิกขุ ยสฺมึ สมเย ฐปาวจรํ ฌานํ ภาวเต กิริยํ เนว กุสลํ นากุสลํ น จ กมฺมวิปากํ ภิญฺญตมฺมสุขวิหารํ วิตกฺกวิจารานํ ฐปฺปสฺมา...เป.... ทฺติยํ ฌานํ...เป.... ตติยํ ฌานํ...เป.... จตฺตถํ ฌานํ...เป.... ปลฺลํ ฌานํ...เป.... ปญจมํ ฌานํ อปสมฺปชฺช วิหริติ ปถวิกสิณํ, ตสฺมึ สมเย ทฺวักคิํ ฌานํ โหติ – อฺเปกฺขา, จิตฺตเสสกคฺคตาฯ อิทํ วุจฺจติ “ปญจมํ ฌานํ”ฯ อวเสสา ฌมฺมา ฌานสมฺปยุตฺตาฯ

๖๓๗. อึช ภิกขุ ยสฺมึ สมเย อฐปาวจรํ ฌานํ ภาวเต กิริยํ เนว กุสลํ นากุสลํ น จ กมฺมวิปากํ ภิญฺญตมฺมสุขวิหารํ สพฺพโส อากิณฺณญายตนํ สมติกกมฺม เนวสญฺญานาสญฺญาย ตนสญฺญาสหคตํ สุขสฺส จ ปหานา...เป.... จตฺตถํ ฌานํ อปสมฺปชฺช วิหริติ, ตสฺมึ สมเย ทฺวักคิํ ฌานํ โหติ – อฺเปกฺขา, จิตฺตเสสกคฺคตาฯ อิทํ วุจฺจติ “จตฺตถํ ฌานํ”ฯ อวเสสา ฌมฺมา ฌานสมฺปยุตฺตาติฯ

อภิชมฺมภาชนียํฯ

๘. ปญหาปจฺจกํ

๖๓๘. จตตาริ ฌานานิ – อึช ภิกขุ วิวิเจจว กามะหิ วิวิจจ อกุสเลหิ ฌเมมฺหิ สวิตกํ สวิจาร์ วิเวกขํ ปีติสุขํ ปลฺลํ ฌานํ อปสมฺปชฺช วิหริติ...เป.... วิตกฺกวิจารานํ ฐปฺปสฺมา อชฺฌตฺตํ

สมปสาทน เจตโส เอโกทิภาว อวิตกก อวิจาร์ สมาธิข ปิติสข ทุตยิ ฌานํ อุปสมปชช วิห
รติ...เป.... ปิตียา จ วิราคา อุเปกขโก จ วิหริติ สโต จ สมปชาโน สุขญจ กาเยน ปฐิสเวเท
ติ, ยํ ตํ อริยา อาจิกขนติ – “อุเปกขโก สติมา สุขวิหารี”ติ ตุตยิ ฌานํ อุปสมปชช วิหริติ...
เป.... สุขสส จ ปหานา ทุกขสส จ ปหานา ปุพพว โสมนสสโธมนสสานํ อตถงคมา อทุก
ขมสขํ อุเปกขาสติปาริสุทธิ จตตถ ฌานํ อุปสมปชช วิหริติฯ

๖๓๙. จตุนนํ ฌานานํ กติ กุสลา, กติ อกุสลา, กติ อพยากตา...เป.... กติ สรณา, กติ
อรณา?

๑. ตัก

๖๔๐. สียา กุสลา, สียา อพยากตาฯ ตีณิ ฌานานิ – เอตถุปปนํ สุขํ เวทนํ ฐเปตวา สุ
ขาย เวทนาย สมปยุตตา, จตตถ ฌานํ – เอตถุปปนํ อทุกขมสขํ เวทนํ ฐเปตวา อทุกขมส
ขาย เวทนาย สมปยุตตาฯ สียา วิปากา, สียา วิปากธมมธมา, สียา เนววิปากนวิปากธมมธ
มาฯ สียา อุปาทินนุปาทานียา, สียา อนุปาทินนุปาทานียา, สียา อนุปาทินนอนุปาทานียาฯ
สียา อสํกิลิฏฐสํกิลีสีกา, สียา อสํกิลิฏฐอัสํกิลีสีกาฯ ปลมํ ฌานํ – เอตถุปปนํ วิตกก
จาเร ฐเปตวา สวิตกกํ สวิจาร์, ตีณิ ฌานานิ อวิตกกอวิจาราฯ เทว ฌานานิ – เอตถุปปนํ ปี
ตี ฐเปตวา ปิติสหคตา, ตีณิ ฌานานิ – เอตถุปปนํ สุขํ ฐเปตวา สุขสหคตา, จตตถ ฌานํ –
เอตถุปปนํ อุเปกขํ ฐเปตวา อุเปกขาสหคตาฯ เนว ทสฺสเนน น ภาวนาย ปหาตพพาฯ เนว
ทสฺสเนน น ภาวนาย ปหาตพพเหตุกาฯ สียา อาจยคามิโน, สียา อปจยคามิโน, สียา เนว
จยคามินาปจยคามิโนฯ สียา เสกขา, สียา อเสกขา, สียา เนวเสกขนาเสกขาฯ สียา มหคค
ตา, สียา อปฺปมาณาฯ ตีณิ ฌานานิ น วตตพพา ปรีตตารมมณาดิปี, มหคคตารมมณาดิปี,
สียา อปฺปมาณารมมณา, สียา น วตตพพา อปฺปมาณารมมณาดิ; จตตถ ฌานํ สียา ปรีตต
ารมมณ, สียา มหคคตารมมณ, สียา อปฺปมาณารมมณ; สียา น วตตพพํ ปรีตตารมมณนุติปี,
มหคคตารมมณนุติปี, อปฺปมาณารมมณนุติปี ฯ สียา มชฌิมา, สียา ปณิตาฯ สียา สมมต
ตนิยตา, สียา อนิยตาฯ ตีณิ ฌานานิ น มคฺคารมมณา, สียา มคคเหตุกา, สียา มคฺคาธิปติโน,
สียา น วตตพพา มคคเหตุกาติปี, มคฺคาธิปติโนติปี; จตตถ ฌานํ สียา มคฺคารมมณ, สียา
มคคเหตุก, สียา มคฺคาธิปติ, สียา น วตตพพํ มคฺคารมมณนุติปี, มคคเหตุกนุติปี มคฺคาธิป
ติปีฯ สียา อุปปนนา, สียา อนุปฺปนนา, สียา อุปปาทีโนฯ สียา อตีตา, สียา อนาคตา, สียา
ปจฺจุปปนนาฯ ตีณิ ฌานานิ น วตตพพา อตีตารมมณาดิปี, อนาคตารมมณาดิปี, ปจฺจุปป
นารมมณาดิปี; จตตถ ฌานํ สียา อตีตารมมณ, สียา อนาคตารมมณ, สียา ปจฺจุปปนนา
รมมณ, สียา น วตตพพํ อตีตารมมณนุติปี, อนาคตารมมณนุติปี, ปจฺจุปปนนารมมณนุติปีฯ
สียา อชฺฌตตา, สียา พหิทฺธา, สียา อชฺฌตตพหิทฺธาฯ ตีณิ ฌานานิ พหิทฺธารมมณา, จตตถ
ฌานํ สียา อชฺฌตตารมมณ, สียา พหิทฺธารมมณ, สียา อชฺฌตตพหิทฺธารมมณ, สียา น
วตตพพํ อชฺฌตตารมมณนุติปี, พหิทฺธารมมณนุติปี, อชฺฌตตพหิทฺธารมมณนุติปีฯ อนิส
สนอปฺปฎิชาฯ

๒. ทุก

๖๔๑. น เหตุ, สเหตุกา, เหตุสมปยุตตา, น วตตพพา “เหตุ เจว สเหตุกา จา”ติ, สเหตุ
กา เจว น จ เหตุ, น วตตพพา “เหตุ เจว เหตุสมปยุตตา จา”ติ, เหตุสมปยุตตา เจว น จ
เหตุ, น เหตุ สเหตุกาฯ

สปปจจยา, สงขตา, อนิทสสนา, อปปฏฐา, อรุปา , สียา โลภียา, สียา โลกุตตรา, เกน จิ วิญญยุยา, เกนจิ น วิญญยุยาฯ

โน อาสวา, สียา สาสวา, สียา อนาสวา, อาสววิปปยุตตา, น วตตพพา “อาสวา เจว สาสวา จา”ติ, สียา สาสวา เจว โน จ อาสวา, สียา น วตตพพา “สาสวา เจว โน จ อาสวา”ติฯ น วตตพพา “อาสวา เจว อาสวสมปยุตตา จาติ”ปิ, อาสวสมปยุตตา เจว โน จ อาสวาตีปิฯ สียา อาสววิปปยุตตา สาสวา, สียา อาสววิปปยุตตา อนาสวาฯ

โน สโยชนา...เป.... โน คนฺธา...เป.... โน โอฆา...เป.... โน โยคา...เป.... โน นีวรณา...เป.... โน ปรามาสา...เป.... สารมมณา, โน จิตตา, เจตสีกา, จิตตสมปยุตตา, จิตตสํสญฺญา, จิตตสมญฺญานา, จิตตสหฺโน, จิตตานุปริวตติโน, จิตตสํสญฺญสมญฺญานา, จิตตสํสญฺญสมญฺญานสหฺโน, จิตตสํสญฺญสมญฺญานานุปริวตติโน, พาหิรา, โน อุปาทา, สียา อุปาทินฺนา, สียา อนุปาทินฺนาฯ

โน อุปาทานา...เป.... โน กิเลสา...เป.... น ทสฺสเนน ปหาตพพา, น ภาวนาย ปหาตพพา, น ทสฺสเนน ปหาตพพเหตุกา, น ภาวนาย ปหาตพพเหตุกาฯ ปลฺลมํ ฌานํ – เอตถุปฺปนํ วิตกํ ฐเปตวา สวิตกํ, ตีณิ ฌานานิ อวิตกกาฯ ปลฺลมํ ฌานํ – เอตถุปฺปนํ วิจารํ ฐเปตวา สวิจารํ, ตีณิ ฌานานิ อวิจาราฯ เทว ฌานานิ – เอตถุปฺปนํ ปีตํ ฐเปตวา สปปิติกา, เทว ฌานานิ อปปิติกาฯ เทว ฌานานิ – เอตถุปฺปนํ ปีตํ ฐเปตวา ปิติสหคตา, เทว ฌานานิ น ปิติสหคตาฯ ตีณิ ฌานานิ – เอตถุปฺปนํ สุขํ ฐเปตวา สุขสหคตา, จตฺตถํ ฌานํ น สุขสหคตํฯ จตฺตถํ ฌานํ – เอตถุปฺปนํ อุเปกขํ ฐเปตวา อุเปกขาสหคตํ, ตีณิ ฌานานิ อุเปกขาสหคตา, น กามาวจรา, สียา รูปาวจรา, สียา น รูปาวจรา, ตีณิ ฌานานิ น อรูปาวจรา, จตฺตถํ ฌานํ สียา อรูปาวจรํ, สียา น อรูปาวจรํ, สียา ปริยาปนฺนา, สียา อปริยาปนฺนา, สียา นิยุยานิกา, สียา อนิยุยานิกา, สียา นิยตา, สียา อนิยตา, สียา สจฺจุตตรา, สียา อนจฺจุตตรา, อรณาติฯ

ปญฺหาปจฺจกํฯ

ฌานวิภังโก นิฏฺฐิตोฯ

๑๓. อปฺปมณฺญาวិภังค

๑. สุตตฺตณฺทภาษณียํ

๖๔๒. จตฺโสส อปฺปมณฺญาโย — อิทฺ ภิกฺขุ เมตฺตาสหคฺเตน เจตฺสา เอกํ ทิสํ ฬริตฺวา วิหฺรติ, ตถา ทฺติยํ, ตถา ตตฺติยํ, ตถา จตฺตถํ [จตฺตถํ (สี.)] อิตฺติ อุกฺกมฺโห ติริยํ สพฺพธิ สพฺพตฺตตาย สพฺพาวนฺตํ โลกํ เมตฺตาสหคฺเตน เจตฺสา วิปฺเลน มหคฺคเตน อปฺปมาเณน อเวเรน อพฺยาปเชชน [อพฺยาปเชชน (สี. สฺยา.)] ฬริตฺวา วิหฺรติฯ กรฺณาสหคฺเตน เจตฺสา เอกํ ทิสํ ฬริตฺวา วิหฺรติ, ตถา ทฺติยํ, ตถา ตตฺติยํ, ตถา จตฺตถํ อิตฺติ อุกฺกมฺโห ติริยํ สพฺพธิ สพฺพตฺตตาย สพฺพาวนฺตํ โลกํ กรฺณาสหคฺเตน เจตฺสา วิปฺเลน มหคฺคเตน อปฺปมาเณน อเวเรน อพฺยาปเชชน ฬริตฺวา วิหฺรติฯ มุทิตาสหคฺเตน เจตฺสา เอกํ ทิสํ ฬริตฺวา วิหฺรติ, ตถา ทฺติยํ, ตถา ตตฺติยํ, ตถา จตฺตถํ อิตฺติ อุกฺกมฺโห ติริยํ สพฺพธิ สพฺพตฺตตาย สพฺพาวนฺตํ โลกํ มุทิตาสหคฺเตน เจตฺสา วิปฺเลน มหคฺคเตน อปฺปมาเณน อเวเรน อพฺยาปเชชน ฬริตฺวา วิหฺรติฯ อุเปกฺขาสหคฺเตน เจตฺสา เอกํ ทิสํ ฬริตฺวา วิหฺรติ, ตถา ทฺติยํ, ตถา ตตฺติยํ, ตถา จตฺตถํ อิตฺติ อุกฺกมฺโห ติริยํ สพฺพธิ สพฺพตฺตตาย สพฺพาวนฺตํ โลกํ อุเปกฺขาสหคฺเตน เจตฺสา วิปฺเลน มหคฺคเตน อปฺปมาเณน อเวเรน อพฺยาปเชชน ฬริตฺวา วิหฺรติฯ

๑. เมตฺตา

๖๔๓. กถญจ ภิกฺขุ เมตฺตาสหคฺเตน เจตฺสา เอกํ ทิสํ ฬริตฺวา วิหฺรติ? เสยฺยถาปี นาม เอกํ ปุคฺคํ ปิยํ มนํ ทิสฺวา เมตฺตาเยยฺย, เอวเมว สเพฺพ สเตตฺต เมตฺตตาย ฬริตฺวา

ตตฺถ กตฺมา เมตฺตา? ยา สเตตฺส เมตฺติ เมตฺตายนฺนา เมตฺตายิตตฺตํ เมตฺตาเจโตวิมุตฺติ — อยํ วุจฺจติ “เมตฺตา”ฯ

ตตฺถ กตฺมํ จิตฺตํ? ยํ จิตฺตํ มโน มานสํ หทยํ ปญฺหารํ มโน มนํยตฺนํ มนินฺทริยํ วิญญาณํ วิญญาณกฺขโนธ ตชฺชามโนวิญญาณธตฺ — อิทํ วุจฺจติ “จิตฺตํ”ฯ อิทํ จิตฺตํ อิมาย เมตฺตตาย สหคฺตํ โหติ สหชาตํ สํสฺกฺลฺลํ สมฺปยุตฺตํฯ เตน วุจฺจติ “เมตฺตาสหคฺเตน เจตฺสา”ติฯ

๖๔๔. “เอกํ ทิส”นฺติ ปฺรตฺถิมํ วา ทิสํ ปจฺจิมํ วา ทิสํ อุตฺตรํ วา ทิสํ ทกฺขิณํ วา ทิสํ อุกฺกํ วา อโห วา ติริยํ วา วิทิสํ วาฯ

๖๔๕. “ฬริตฺวา”ติ ฬริตฺวา อธิมฺจุจิตฺวาฯ

๖๔๖. “วิหฺรติ”ติ อิริยติ วตฺตติ ปาเลติ ยเปติ ยาเปติ จรติ วิหฺรติฯ เตน วุจฺจติ “วิหฺรติ”ติฯ

๖๔๗. “ตถา ทฺติย”นฺติ ยถา เอกํ ทิสํ ตถา ทฺติยํ ทิสํ ตถา ตตฺติยํ ทิสํ ตถา จตฺตถํ ทิสํ ตถา อุกฺกํ ตถา อโห ตถา ติริยํ ตถา วิทิสํฯ

๖๔๘. “สพฺพธิ สพฺพตฺตตาย สพฺพาวนฺตํ โลก”นฺติ สเพฺพน สพฺพํ สพฺพถา สพฺพํ อเสสํ นิเสสสํ ปริยาทายวจนเมตฺ — “สพฺพธิ สพฺพตฺตตาย สพฺพาวนฺตํ โลก”นฺติฯ

๖๔๙. “เมตตาสหคเตน เจตสา”ติ ตตถ กตมา เมตตา? ยા સદેત્તસુ મેત્તિ મેત્તાયાના મેત્તાયિત્તત્તં મેત્તાજેતોવિમુત્તિ – ઓયં વુજ્જતિ “મેત્તા”ય

ตตถ กตมํ จิตตํ? ยํ จิตตํ มโน มานสํ...เป.... ตชฺชามโนวิญญานธาทู – อิทํ วุจฺจติ “จิตตํ”ย อิทํ จิตตํ อิมาย เมตตาย สหคตํ โหติ สหชาตํ สํสภูลํ สมปยุตฺตํย เตน วุจฺจติ “เมตตาสหคเตน เจตสา”ติย

๖๕๐. “วิปฺเลนา”ติ ยํ วิปฺลํ ตํ มหคคตํ, ยํ มหคคตํ ตํ อปฺปમાณํ, ยํ อปฺปમાณํ โส อเวโร, โย อเวโร โส อพฺยาปโชน [อพฺยาปโชน (สี. สยา.)]ย

๖๕๑. “ผริตฺวา”ติ ผริตฺวา อธิมฺวจิตฺวา

๖๕๒. “วิหฺรติ”ติ...เป.... เตน วุจฺจติ “วิหฺรติ”ติย

๒. กรุณา

๖๕๓. กถญจ ภิกฺขุ กรุณาสหคเตน เจตสา เอกํ ทิสํ ผริตฺวา วิหฺรติ? เสยฺยถาปิ นาม เอกํ ปุคฺคลํ ทคฺคตํ ทฺรุเปตํ ทิสฺวา กรุณาเยยฺย, เอวเมว สเพฺพ สเดตฺต กรุณาย ผริตฺย

ตตถ กตมา กรุณา? ยા સદેત્તસુ ગ્રુણા ગ્રુણાયના ગ્રુણાયિત્તત્તં ગ્રુણાજેતોવિમુત્તિ – ઓયં વુજ્જતિ “ગ્રુણા”ય

ตตถ กตมํ จิตตํ? ยํ จิตตํ มโน มานสํ...เป.... ตชฺชามโนวิญญานธาทู – อิทํ วุจฺจติ “จิตตํ”ย อิทํ จิตตํ อิมาย กรุณาย สหคตํ โหติ สหชาตํ สํสภูลํ สมปยุตฺตํย เตน วุจฺจติ “กรุณาสหคเตน เจตสา”ติย

๖๕๔. “เอกํ ทิส”นฺติ ปฺรตฺถิมํ วา ทิสํ ปจฺฉิมํ วา ทิสํ อุตฺตรํ วา ทิสํ ทกฺขิณํ วา ทิสํ อุทฺธํ วา อโธ วา ติริยํ วา วิทิสํ วา

๖๕๕. “ผริตฺวา”ติ ผริตฺวา อธิมฺวจิตฺวา

๖๕๖. “วิหฺรติ”ติ อิริยติ วตฺตติ ปาเลติ ยเปติ ยาเปติ จรติ วิหฺรติย เตน วุจฺจติ “วิหฺรติ”ติย

๖๕๗. “ตถา ทฺติย”นฺติ ยถา เอกํ ทิสํ ตถา ทฺติยํ ทิสํ ตถา ตฺติยํ ทิสํ ตถา จตฺตุถํ ทิสํ ตถา อุทฺธํ ตถา อโธ ตถา ติริยํ ตถา วิทิสํ

๖๕๘. “สพฺพธิ สพฺพตฺตตาย สพฺพาวนฺตํ โลก”นฺติ สเพฺพน สพฺพํ สพฺพถา สพฺพํ อเสสํ นิเสสสํย ปรียาทายวจนเมตํ – “สพฺพธิ สพฺพตฺตตาย สพฺพาวนฺตํ โลก”นฺติย

๖๕๙. “กรุณาสหคเตน เจตสา”ติ ตตถ กตมา กรุณา? ยા સદેત્તસુ ગ્રુણા ગ્રુણાયના ગ્રુણાયિત્તત્તં ગ્રુણાજેતોવિમુત્તિ – ઓયં વુજ્જતિ “ગ્રુણા”ય

ตตถ กตมํ จิตตํ? ยํ จิตตํ มโน มานสํ...เป.... ตชฺชามโนวิญญานธาทู – อิทํ วุจฺจติ “จิตตํ”ย อิทํ จิตตํ อิมาย กรุณาย สหคตํ โหติ สหชาตํ สํสภูลํ สมปยุตฺตํย เตน วุจฺจติ

“กรณาสหคเตน เจตสา”ติฯ

๖๖๐. “วิปฺเลนา”ติ ยํ วิปฺลํ ตํ มหคคตํ, ยํ มหคคตํ ตํ อปฺปมาณํ, ยํ อปฺปมาณํ โส อเวโร, โย อเวโร โส อพฺยาปโขชฯ

๖๖๑. “ผริตฺวา”ติ ผริตฺวา อธิมุจฺจิตฺวาฯ

๖๖๒. “วิหฺรติ”ติ...เป.... เตน วุจฺจติ “วิหฺรติ”ติฯ

๓. มุทิตา

๖๖๓. กถณฺจ ภิกฺขุ มุทิตาสหคเตน เจตสา เอกํ ทิสํ ผริตฺวา วิหฺรติ? เสยฺยถาปิ นาม เอกํ ปุคฺคลํ ปิยํ มนาปํ ทิสฺวา มุทิตโต อสฺส, เอวเมว สเพพฺ สเตตฺ มุทิตาย ผริตฺฯ

ตตฺถ กตฺมา มุทิตา? ยา สเตตฺส มุทิตา มุทิตายนา มุทิตายิตตตํ มุทิตาเจโตวิมุตติ – อयํ วุจฺจติ “มุทิตา”ฯ

ตตฺถ กตมํ จิตฺตํ? ยํ จิตฺตํ มโน มานสํ...เป.... ตชฺชามโนวิญญานธาทู – อิทํ วุจฺจติ “จิตฺตํ”ฯ อิทํ จิตฺตํ อิมาย มุทิตาย สหคตํ โหติ สหชาตํ สํสฺมุจฺจํ สมฺปยุตฺตํฯ เตน วุจฺจติ “มุทิตาสหคเตน เจตสา”ติฯ

๖๖๔. “เอกํ ทิส”นฺติ ปฺรตฺถิมํ วา ทิสํ ปจฺฉิมํ วา ทิสํ อุตฺตรํ วา ทิสํ ทกฺขิณํ วา ทิสํ อุทฺธํ วา อโธ วา ติริยํ วา วิทิสํ วาฯ

๖๖๕. “ผริตฺวา”ติ ผริตฺวา อธิมุจฺจิตฺวาฯ

๖๖๖. “วิหฺรติ”ติ...เป.... เตน วุจฺจติ “วิหฺรติ”ติฯ

๖๖๗. “ตถา ทฺติย”นฺติ ยถา เอกํ ทิสํ ตถา ทฺติยํ ทิสํ ตถา ตติยํ ทิสํ ตถา จตฺตถํ ทิสํ ตถา อุทฺธํ ตถา อโธ ตถา ติริยํ ตถา วิทิสํฯ

๖๖๘. “สพฺพธิ สพฺพตฺตตฺตาย สพฺพาวนฺตํ โลก”นฺติ สเพพฺน สพฺพํ สพฺพถา สพฺพํ อเสสํ นิเสสสํฯ ปฺริยาทายวจนเมตํ – “สพฺพธิ สพฺพตฺตตฺตาย สพฺพาวนฺตํ โลก”นฺติฯ

๖๖๙. “มุทิตาสหคเตน เจตสา”ติ ตตฺถ กตฺมา มุทิตา? ยา สเตตฺส มุทิตา มุทิตายนา มุทิตายิตตตํ มุทิตาเจโตวิมุตติ – อยํ วุจฺจติ “มุทิตา”ฯ

ตตฺถ กตมํ จิตฺตํ? ยํ จิตฺตํ มโน มานสํ...เป.... ตชฺชามโนวิญญานธาทู – อิทํ วุจฺจติ “จิตฺตํ”ฯ อิทํ จิตฺตํ อิมาย มุทิตาย สหคตํ โหติ สหชาตํ สํสฺมุจฺจํ สมฺปยุตฺตํฯ เตน วุจฺจติ “มุทิตาสหคเตน เจตสา”ติฯ

๖๗๐. “วิปฺเลนา”ติ ยํ วิปฺลํ ตํ มหคคตํ, ยํ มหคคตํ ตํ อปฺปมาณํ, ยํ อปฺปมาณํ โส อเวโร, โย อเวโร โส อพฺยาปโขชฯ

๖๗๑. “ผริตฺวา”ติ ผริตฺวา อธิมุจฺจิตฺวาฯ

๖๗๒. “วิหรี”ติ ...เป.... เตน วุจจติ “วิหรี”ติฯ

๔. อุปเภา

๖๗๓. กณญ ภิกขุ อุปเภสาสหคเตน เจตสา เอกํ ทิสํ ฬริตวา วิหรี? เสยฺยถาปี นาม เอกํ ปุคฺคํ เนว มนาปี น อมนาปี ทิสฺวา อุปเภสโก อสฺส, เอวเมว สเพพฺ สเตต อุปเภสาย ฬริติฯ

ตตถ กตมา อุปเภา? ยา สเตตสฺ อุปเภา อุปเภสายนา อุปเภสายิตตตํ อุปเภสเจโต วิมุตติ – อยํ วุจจติ “อุปเภา”ฯ

ตตถ กตมํ จิตตํ? ยํ จิตตํ มโน มานสํ...เป.... ตชชามโนวิญญานธาต – อิทํ วุจจติ “จิตตํ”ฯ อิทํ จิตตํ อิมาย อุปเภสาย สหคตํ โหติ สหชาตํ สํสญฺญํ สมปยุตตํฯ เตน วุจจติ “อุปเภสาสหคเตน เจตสา”ติฯ

๖๗๔. “เอกํ ทิส”นฺติ ปุรตถิมํ วา ทิสํ ปจฺฉิมํ วา ทิสํ อุตฺตรํ วา ทิสํ ทกฺขิณํ วา ทิสํ อุทฺธํ วา อโธ วา ติริยํ วา วิทิสํ วาฯ

๖๗๕. “ฬริตวา”ติ ฬริตวา อธิมฺวจิตวาฯ

๖๗๖. “วิหรี”ติ...เป.... เตน วุจจติ “วิหรี”ติฯ

๖๗๗. “ตถา ทฺติย”นฺติ ยเถว เอกํ ทิสํ ตถา ทฺติยํ ทิสํ ตถา ตติยํ ทิสํ ตถา จตฺตถํ ทิสํ ตถา อุทฺธํ ตถา อโธ ตถา ติริยํ ตถา วิทิสํฯ

๖๗๘. “สพฺพธิ สพฺพตตตาย สพฺพาวนฺตํ โลก”นฺติ สเพพนฺ สพฺพํ สพฺพธา สพฺพํ อเสสํ นิเสสสํ ปริยาทายวจนเมตํ – “สพฺพธิ สพฺพตตตาย สพฺพาวนฺตํ โลก”นฺติฯ

๖๗๙. “อุปเภสาสหคเตน เจตสา”ติ, ตตถ กตมา อุปเภา? ยา สเตตสฺ อุปเภา อุปเภสายนา อุปเภสายิตตตํ อุปเภสเจโตวิมุตติ – อยํ วุจจติ “อุปเภา”ฯ

ตตถ กตมํ จิตตํ? ยํ จิตตํ มโน มานสํ...เป.... ตชชามโนวิญญานธาต – อิทํ วุจจติ “จิตตํ”ฯ อิทํ จิตตํ อิมาย อุปเภสาย สหคตํ โหติ สหชาตํ สํสญฺญํ สมปยุตตํฯ เตน วุจจติ “อุปเภสาสหคเตน เจตสา”ติฯ

๖๘๐. “วิปฺเลนา”ติ ยํ วิปฺลํ ตํ มหคคตํ, ยํ มหคคตํ ตํ อปฺปมาณํ, ยํ อปฺปมาณํ โส อเวโร, โย อเวโร โส อพฺยาปโขชฯ

๖๘๑. “ฬริตวา”ติ ฬริตวา อธิมฺวจิตวาฯ

๖๘๒. “วิหรี”ติ...เป.... เตน วุจจติ “วิหรี”ติฯ

สฺตตนฺตภาชนียํ

๒. อภิธมฺมภาชนียํ

๖๘๓. จตฺตสฺส อปฺปมณฺญาโย – เมตฺတာ, กรุณา, มุทิตา, อุเปกฺขาฯ

๖๘๔. ตตถ กตมา เมตตา? อิธ ภิกขุ ยสฺมี สมเย รูปุปตติยา มคฺคํ ภาวเตตี วิวิเจจว กาเมหิ...เป.... ปญฺมํ ฌานํ อุปสมปฺพชฺช วิหรตี เมตตาสหคตํ , ยถา ตสฺมี สมเย เมตตี เมตตายนว เมตตายิตตตํ เมตตาเจโตวิมุตติ – อयํ วุจจตี “เมตตา”ฯ อวเสสา ธมฺมา เมตตาย สมฺปยุตตาฯ

ตตถ กตมา เมตตา? อธิ ภิกขุ ยสฺมี สมเย รูปุปตติยา มคฺคํ ภาวเตติ วิตถกวิจารานํ รูป
สมา...เป.... ทุตฺยิ ฌานํ อุปสมปชช วิหรติ เมตตาสหคตํ, ยา ตสฺมี สมเย เมตติ เมตตายนา
เมตตายิตตตํ เมตตาเจโตวิมุตติ – อญฺ วุจจติ “เมตตา”ฯ อวเสสา ฌมมา เมตตาย สมปยุต
ตาฯ

ตลอด กตมา เมตตา? อิธ ภิกขุ ยสฺมึ สมเย รูปูปปตติยา มคฺคํ ภาวเตตี ปีติยา จ วิราคา...
เป.... ตตฺถิ อานํ อุปสมปฺพช วิหริ เมตตาสหคตํ, ยา ตสฺมึ สมเย เมตติ เมตตายนนา เมต
ตายิตตตํ เมตตาคเโตวิมุตติ – อญํ วุจจติ “เมตตา”ฯ อวเสสา ธมฺมา เมตตาย สมฺปยุตฺตาฯ

๖๘๕. อิธ ภิกขุ ยสฺมึ สมเย รูปปปตติยา มคฺคํ ภาวเต วิวิเจจว กาเมหิ...เป.... ปฺลุมํ
 ฌานํ อุปสมปชฺช วิหริติ เมตตาสหคตํ, ยา ตสฺมึ สมเย เมตติ เมตตายนา เมตตายิตตตํ เมต
 ตาเจโตวิมุตติ – อญํ วุจฺจติ “เมตตา”ฯ อวเสสา ธมฺมา เมตตาย สมปยุตตาฯ

อิธ ภิกขุ ยสฺมึ สมเย รูปุปตติยา มคฺคํ ภาวเต วิวิเจจว กาเมหิ วิวิจจ อกฺุสเลหิ ธมฺเมหิ
อวิตถกํ วิจารมตฺตํ วิเวกขํ ปิติสฺสํ ทุตฺติยํ ฌานํ อุปสมปฺปชช วิหริติ เมตตาสหคตํ, ยา ตสฺมึ
สมเย เมตติ เมตตายนา เมตตายิตตตํ เมตตาเจโตวิมุตติ – อญํ วุจฺจติ “เมตตา”ฯ อวเสสา
ธมฺมา เมตตาย สมปฺยตฺตาฯ

อิฐ ภิกขุ ยสฺมึ สมเย รูปูปตติยา มคฺคํ ภาเวติ วิตกฺกวิจารณ์ํ รูปสมา...เป.... ตติยํ
 ฌานํ อุปสมปฺปชฺช วิหริติ เมตตาสหคตํ, ยา ตสฺมึ สมเย เมตติ เมตตายนฺนา เมตตายิตตตํ เมต
 ตาเจโตวิมุตติ – อญํ วุจฺจติ “เมตตา”ฯ อวเสสา ธมฺมา เมตตาย สมฺปยตฺตาฯ

อิฐ ภิกขุ ยสฺมึ สมเย รุปูปตติยา มคฺคํ ภาเวติ ปีติยา จ วิราคา...เป.... จตฺตถํ ฌานํ อุป
สมปฺพชฺช วิหริติ เมตตาสหคตํ, ยา ตสฺมึ สมเย เมตติ เมตตายนฺนา เมตตายิตตตํ เมตตาเจโตวิ
มุตติ — อยู่ วุจจติ “เมตตา”ฯ อวเสสา ธมฺมา เมตตาย สมฺปยุตฺตาฯ

๖๘๖. ตตถ กตมา กรุณา? อธิ ภิกขุ ยสฺมึ สมเย รุปุปตติยา มคฺคํ ภาวเต วิวิเจจว กาเมหิ...เป.... ปลฺลํ ฌานํ อุปสมปชช วิหริตฺถ กรุณาสหคตํ, ยา ตสฺมึ สมเย กรุณา กรุณายนา กรุณายิตตตํ กรุณาเจโตวิมุตติ – อญํ วุจจติ “กรุณา”ฯ อวเสสา ธมฺมา กรุณาย สมปฺยตตยาฯ

ดตถ กตมา กรุณา? อธิ ภิกขุ ยสมิ สมเย รูปุปตติยา มคฺคํ ภาวเต ปิตฺติยา จ วิวาธา...
เป.... ทุตฺติยํ ฌานํ อุปสมปชฺช วิหริตฺถ กรุณาสหคตํ, ยา ตสฺมิ สมเย กรุณา กรุณายนา กรุณา
ยิตตตํ กรุณาเจโตวิมุตติ – อญฺ วุจฺจติ “กรุณา”ฯ อวเสสา ธมฺมา กรุณาย สมปฺยตฺตาฯ

ดตถ กตมา กรุณา? อธิ ภิกขุ ยสฺมิ สมเย รุปุปตติยา มคฺคฺ ภาวเตติ ปีติยา จ วิราคา...
เป.... ตติยํ ฌานํ อุปสมปทฺช วิหริติ กรุณาสหคตํ, ยา ตสฺมิ สมเย กรุณา กรุณายนา กรุณา
ยิตตตํ กรุณาเจโตวิมุตติ – อญํ วุจฺจติ “กรุณา”ฯ อวเสสา ธมฺมา กรุณาย สมปยุตตาฯ

อิธ ภิกขุ ยสฺมึ สมเย รูปุปตติยา มคฺคํ ภาเวติ ปีติยา จ วิราคา...เป.... จตฺตถํ ฌานํ อุปสมปฺพชฺช วิหริติ มฺหิตาสหคตํ, ยา ตสฺมึ สมเย มฺหิตา มฺหิตายนา มฺหิตายิตตตํ มฺหิตาเจโตวิมุตติ – อयํ วุจฺจติ “มฺหิตา”ฯ อวเสสา ฌมฺมา มฺหิตาย สมฺปยุตฺตาฯ

๖๙๐. ตตถ กตมา อุเปกฺขา? อิธ ภิกขุ ยสฺมึ สมเย รูปุปตติยา มคฺคํ ภาเวติ สุขสฺส จ ปหานา...เป.... จตฺตถํ ฌานํ อุปสมปฺพชฺช วิหริติ อุเปกฺขาสหคตํ, ยา ตสฺมึ สมเย อุเปกฺขา อุเปกฺขายนา อุเปกฺขายิตตตํ อุเปกฺขาเจโตวิมุตติ – อयํ วุจฺจติ “อุเปกฺขา”ฯ อวเสสา ฌมฺมา อุเปกฺขาย สมฺปยุตฺตาฯ

๖๙๑. จตฺโสส อปฺปมณฺญาโย – เมตฺตา, กรุณา, มฺหิตา, อุเปกฺขาฯ

๖๙๒. ตตถ กตมา เมตฺตา? อิธ ภิกขุ ยสฺมึ สมเย รูปุปตติยา มคฺคํ ภาเวติ วิวิเจจว กาเมหิ...เป.... ปฺลฺลมํ ฌานํ อุปสมปฺพชฺช วิหริติ เมตฺตาสหคตํ, ตสฺมึ สมเย ฝโสส โหติ...เป.... อวิเกฺชโป โหติฯ อิเม ฌมฺมา กุสลาฯ ตเสสว รูปาวจรสฺส กุสลสฺส กมฺมสฺส กตตฺตา อุปจิตตฺตา วิปากํ วิวิเจจว กาเมหิ...เป.... ปฺลฺลมํ ฌานํ อุปสมปฺพชฺช วิหริติ เมตฺตาสหคตํ, ยา ตสฺมึ สมเย เมตฺติ เมตฺตายนนา เมตฺตายิตตตํ เมตฺตาเจโตวิมุตติ – อยํ วุจฺจติ “เมตฺตา”ฯ อวเสสา ฌมฺมา เมตฺตาย สมฺปยุตฺตาฯ

ตตถ กตมา เมตฺตา? อิธ ภิกขุ ยสฺมึ สมเย รูปุปตติยา มคฺคํ ภาเวติ วิตกฺกวิจารานํ รูปสมมา...เป.... ทฺติยํ ฌานํ อุปสมปฺพชฺช วิหริติ เมตฺตาสหคตํ, ตสฺมึ สมเย ฝโสส โหติ...เป.... อวิเกฺชโป โหติฯ อิเม ฌมฺมา กุสลาฯ ตเสสว รูปาวจรสฺส กุสลสฺส กมฺมสฺส กตตฺตา อุปจิตตฺตา วิปากํ วิตกฺกวิจารานํ รูปสมมา...เป.... ทฺติยํ ฌานํ...เป.... ตติยํ ฌานํ...เป.... ปฺลฺลมํ ฌานํ...เป.... ทฺติยํ ฌานํ...เป.... ตติยํ ฌานํ...เป.... จตฺตถํ ฌานํ อุปสมปฺพชฺช วิหริติ เมตฺตาสหคตํ, ยา ตสฺมึ สมเย เมตฺติ เมตฺตายนนา เมตฺตายิตตตํ เมตฺตาเจโตวิมุตติ – อยํ วุจฺจติ “เมตฺตา”ฯ อวเสสา ฌมฺมา เมตฺตาย สมฺปยุตฺตาฯ

๖๙๓. ตตถ กตมา กรุณา? อิธ ภิกขุ ยสฺมึ สมเย รูปุปตติยา มคฺคํ ภาเวติ วิวิเจจว กาเมหิ...เป.... ปฺลฺลมํ ฌานํ อุปสมปฺพชฺช วิหริติ กรุณาสหคตํ, ตสฺมึ สมเย ฝโสส โหติ...เป.... อวิเกฺชโป โหติฯ อิเม ฌมฺมา กุสลาฯ ตเสสว รูปาวจรสฺส กุสลสฺส กมฺมสฺส กตตฺตา อุปจิตตฺตา วิปากํ วิวิเจจว กาเมหิ...เป.... ปฺลฺลมํ ฌานํ อุปสมปฺพชฺช วิหริติ กรุณาสหคตํ, ยา ตสฺมึ สมเย กรุณา กรุณายนา กรุณายิตตตํ กรุณาเจโตวิมุตติ – อยํ วุจฺจติ “กรุณา”ฯ อวเสสา ฌมฺมา กรุณาย สมฺปยุตฺตาฯ

ตตถ กตมา กรุณา? อิธ ภิกขุ ยสฺมึ สมเย รูปุปตติยา มคฺคํ ภาเวติ วิตกฺกวิจารานํ รูปสมมา...เป.... ทฺติยํ ฌานํ อุปสมปฺพชฺช วิหริติ กรุณาสหคตํ, ตสฺมึ สมเย ฝโสส โหติ...เป.... อวิเกฺชโป โหติฯ อิเม ฌมฺมา กุสลาฯ ตเสสว รูปาวจรสฺส กุสลสฺส กมฺมสฺส กตตฺตา อุปจิตตฺตา วิปากํ วิตกฺกวิจารานํ รูปสมมา...เป.... ทฺติยํ ฌานํ...เป.... ตติยํ ฌานํ...เป.... ปฺลฺลมํ ฌานํ...เป.... ทฺติยํ ฌานํ...เป.... ตติยํ ฌานํ...เป.... จตฺตถํ ฌานํ อุปสมปฺพชฺช วิหริติ กรุณาสหคตํ, ยา ตสฺมึ สมเย กรุณา กรุณายนา กรุณายิตตตํ กรุณาเจโตวิมุตติ – อยํ วุจฺจติ “กรุณา”ฯ อวเสสา ฌมฺมา กรุณาย สมฺปยุตฺตาฯ

๖๙๔. ตตถ กตมา มฺหิตา? อิธ ภิกขุ ยสฺมึ สมเย รูปุปตติยา มคฺคํ ภาเวติ วิวิเจจว กาเมหิ...เป.... ปฺลฺลมํ ฌานํ อุปสมปฺพชฺช วิหริติ มฺหิตาสหคตํ, ตสฺมึ สมเย ฝโสส โหติ...เป.... อ

วิเศษโป โหติฯ อิมะ ฌมมา กุสลาฯ ตเสสว รูปาวจรสฺส กุสลสฺส กมมสฺส กตตดา อปฺจิตตดา
วิปากํ วิวิเจจว กาเมหิ...เป.... ปฺลฺมํ ฌานํ อปฺสมปฺชช วิหริตี มฺหิตาสหคฺตํ, ยา ตสฺมึ สมเย
มฺหิตา มฺหิตายนา มฺหิตายิตตตํ มฺหิตาเจโตวิมุตติ – อयํ วุจฺจติ “มฺหิตา”ฯ อวเสสา ฌมมา ม
หิตาย สมฺปยุตฺตาฯ

ตตถ กตมา มฺหิตา? อึช ภิกขุ ยสฺมึ สมเย รูปูปตฺติยา มคฺคํ ภาเวตี วิตกฺกวิจารานํ รูป
สมา...เป.... ทฺติยํ ฌานํ อปฺสมปฺชช วิหริตี มฺหิตาสหคฺตํ, ตสฺมึ สมเย ผโสส โหติ...เป.... อ
วิเศษโป โหติฯ อิมะ ฌมมา กุสลาฯ ตเสสว รูปาวจรสฺส กุสลสฺส กมมสฺส กตตดา อปฺจิตตดา
วิปากํ วิตกฺกวิจารานํ รูปสมา...เป.... ทฺติยํ ฌานํ...เป.... ตฺติยํ ฌานํ...เป.... ปฺลฺมํ ฌานํ...
เป.... ทฺติยํ ฌานํ...เป.... ตฺติยํ ฌานํ...เป.... จตฺตถ ฌานํ อปฺสมปฺชช วิหริตี มฺหิตาสหคฺตํ,
ยา ตสฺมึ สมเย มฺหิตา มฺหิตายนา มฺหิตายิตตตํ มฺหิตาเจโตวิมุตติ – อยํ วุจฺจติ “มฺหิตา”ฯ อว
เสสา ฌมมา มฺหิตาย สมฺปยุตฺตาฯ

๖๙๕. ตตถ กตมา อฺเปกฺขา? อึช ภิกขุ ยสฺมึ สมเย รูปูปตฺติยา มคฺคํ ภาเวตี สุขสฺส จ
ปหานา...เป.... จตฺตถ ฌานํ อปฺสมปฺชช วิหริตี อฺเปกฺขาสหคฺตํ, ตสฺมึ สมเย ผโสส โหติ...
เป.... อวิเศษโป โหติฯ อิมะ ฌมมา กุสลาฯ ตเสสว รูปาวจรสฺส กุสลสฺส กมมสฺส กตตดา อป
จิตตดา วิปากํ สุขสฺส จ ปหานา ทุกฺขสฺส จ ปหานา...เป.... จตฺตถ ฌานํ อปฺสมปฺชช วิหริตี
อฺเปกฺขาสหคฺตํ, ยา ตสฺมึ สมเย อฺเปกฺขา อฺเปกฺขายนา อฺเปกฺขายิตตตํ อฺเปกฺขาเจโตวิมุตติ –
อยํ วุจฺจติ “อฺเปกฺขา”ฯ อวเสสา ฌมมา อฺเปกฺขาย สมฺปยุตฺตาฯ

๖๙๖. จตโสส อปฺปมณฺญาย – เมตฺตา, กรุณา, มฺหิตา, อฺเปกฺขาฯ

๖๙๗. ตตถ กตมา เมตฺตา? อึช ภิกขุ ยสฺมึ สมเย รูปาวจร ฌานํ ภาเวตี กิริยํ เนว กุสลํ
นากุสลํ น จ กมฺมวิปากํ ทิฏฺฐธมฺมสุขวิหารํ วิวิเจจว กาเมหิ...เป.... ปฺลฺมํ ฌานํ อปฺสมปฺชช วิ
หริตี เมตฺตาสหคฺตํ, ยา ตสฺมึ สมเย เมตฺติ เมตฺตายนนา เมตฺตายิตตตํ เมตฺตาเจโตวิมุตติ – อยํ
วุจฺจติ “เมตฺตา”ฯ อวเสสา ฌมมา เมตฺตาย สมฺปยุตฺตาฯ

ตตถ กตมา เมตฺตา? อึช ภิกขุ ยสฺมึ สมเย รูปาวจร ฌานํ ภาเวตี กิริยํ เนว กุสลํ นากุสลํ
น จ กมฺมวิปากํ ทิฏฺฐธมฺมสุขวิหารํ วิตกฺกวิจารานํ รูปสมา...เป.... ทฺติยํ ฌานํ...เป.... ตฺติยํ
ฌานํ...เป.... ปฺลฺมํ ฌานํ...เป.... ทฺติยํ ฌานํ...เป.... ตฺติยํ ฌานํ...เป.... จตฺตถ ฌานํ อป
สมปฺชช วิหริตี เมตฺตาสหคฺตํ, ยา ตสฺมึ สมเย เมตฺติ เมตฺตายนนา เมตฺตายิตตตํ เมตฺตาเจโตวิ
มุตติ – อยํ วุจฺจติ “เมตฺตา”ฯ อวเสสา ฌมมา เมตฺตาย สมฺปยุตฺตาฯ

๖๙๘. ตตถ กตมา กรุณา...เป.... ตตถ กตมา มฺหิตา...เป.... ตตถ กตมา อฺเปกฺขา?
อึช ภิกขุ ยสฺมึ สมเย รูปาวจร ฌานํ ภาเวตี กิริยํ เนว กุสลํ นากุสลํ น จ กมฺมวิปากํ ทิฏฺฐธมฺม
สุขวิหารํ สุขสฺส จ ปหานา ทุกฺขสฺส จ ปหานา...เป.... จตฺตถ ฌานํ อปฺสมปฺชช วิหริตี อฺเปก
ขาสหคฺตํ, ยา ตสฺมึ สมเย อฺเปกฺขา อฺเปกฺขายนา อฺเปกฺขายิตตตํ อฺเปกฺขาเจโตวิมุตติ – อยํ
วุจฺจติ “อฺเปกฺขา”ฯ อวเสสา ฌมมา อฺเปกฺขาย สมฺปยุตฺตาฯ

อภิธมฺมภาชนียํ

๓. ปณฺหาปฺจจกํ

๖๙๙. จตโสส อปฺปมณฺญาโย – อธิ ภิกฺขุ เมตฺตาสหคเตน เจตฺสา เอกํ ทิสํ ฝริตฺวา วิหฺรติ ตถา ทฺติยํ ตถา ตฺติยํ ตถา จตฺตถํ, อิติ อุทฺธมฺโห ติริยํ สพฺพธิ สพฺพตฺตตฺตํ สพฺพาวนฺตํ โลกํ เมตฺตาสหคเตน เจตฺสา วิปฺเลน มหคฺคเตน อปฺปมาเณน อเวเรน อพฺยาปเชชน ฝริตฺวา วิหฺรติ; กรฺณาสหคเตน เจตฺสา เอกํ ทิสํ ฝริตฺวา วิหฺรติ ตถา ทฺติยํ ตถา ตฺติยํ ตถา จตฺตถํ, อิติ อุทฺธมฺโห ติริยํ สพฺพธิ สพฺพตฺตตฺตํ สพฺพาวนฺตํ โลกํ กรฺณาสหคเตน เจตฺสา วิปฺเลน มหคฺคเตน อปฺปมาเณน อเวเรน อพฺยาปเชชน ฝริตฺวา วิหฺรติ; มุทิตาสหคเตน เจตฺสา เอกํ ทิสํ ฝริตฺวา วิหฺรติ ตถา ทฺติยํ ตถา ตฺติยํ ตถา จตฺตถํ, อิติ อุทฺธมฺโห ติริยํ สพฺพธิ สพฺพตฺตตฺตํ สพฺพาวนฺตํ โลกํ มุทิตาสหคเตน เจตฺสา วิปฺเลน มหคฺคเตน อปฺปมาเณน อเวเรน อพฺยาปเชชน ฝริตฺวา วิหฺรติ; อุเปกฺขาสหคเตน เจตฺสา เอกํ ทิสํ ฝริตฺวา วิหฺรติ ตถา ทฺติยํ ตถา ตฺติยํ ตถา จตฺตถํ, อิติ อุทฺธมฺโห ติริยํ สพฺพธิ สพฺพตฺตตฺตํ สพฺพาวนฺตํ โลกํ อุเปกฺขาสหคเตน เจตฺสา วิปฺเลน มหคฺคเตน อปฺปมาเณน อเวเรน อพฺยาปเชชน ฝริตฺวา วิหฺรติฯ

๗๐๐. จตฺนํ อปฺปมณฺญานํ กติ กุสลา, กติ อกุสลา, กติ อพฺยากตา...เป.... กติ สรณา, กติ อรณา?

๑. ดิํ

๗๐๑. สียา กุสลา, สียา อพฺยากตาฯ ติโสส อปฺปมณฺญาโย สุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา, อุเปกฺขา อทุกฺขมสุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตาฯ สียา วิปาคา, สียา วิปาคธมฺมธฺมา, สียา เนววิปาคนวิปาคธมฺมธฺมาฯ สียา อุปาทินฺนุปาทานิยา, สียา อนฺนุปาทินฺนุปาทานิยาฯ อสํกิ ลิงฺกุสํกิเลสิกาฯ ติโสส อปฺปมณฺญาโย สียา สวิตกฺกสฺวิจฺจธา, สียา อวิตกฺกวิจฺจธมฺมตฺตา, สียา อวิตกฺกอวิจฺจธา; อุเปกฺขา อวิตกฺกอวิจฺจธาฯ ติโสส อปฺปมณฺญาโย สียา ปิตฺติสหคตา, สียา สุขสหคตา, น อุเปกฺขาสหคตา, สียา น วตฺตพฺพา ปิตฺติสหคตาติ; อุเปกฺขา อุเปกฺขาสหคตาฯ เนว ทสฺสเนน น ภาวนาย ปหาตพฺพาฯ เนว ทสฺสเนน น ภาวนาย ปหาตพฺพเหตุกาฯ สียา อาจยคามิโน, สียา เนวาจยคามินาปจยคามิโน, เนวเสกฺขนาเสกฺขา, มหคฺคตา, น วตฺตพฺพา ปริตตารมฺมณฺดาติปิ, มหคฺคตารมฺมณฺดาติปิ, อปฺปมาณารมฺมณฺดาติปิฯ มชฺฌิมา, อนิยตา, น วตฺตพฺพา มคฺคารมฺมณฺดาติปิ, มคฺคเหตุกาติปิ, มคฺคาธิปฺติโนติปิฯ สียา อุปฺปนนา, สียา อนฺนุปฺปนนา, สียา อุปฺปาทินฺนุฯ สียา อตฺติตา, สียา อนาคตา, สียา ปจฺจุปฺปนนาฯ น วตฺตพฺพา อตฺติตารมฺมณฺดาติปิ, อนาคตารมฺมณฺดาติปิ, ปจฺจุปฺปนนารมฺมณฺดาติปิฯ สียา อชฺฌตฺตา, สียา พหิทฺธา, สียา อชฺฌตฺตพหิทฺธา, พหิทฺธารมฺมณา, อนิทฺสสนอปฺปฐิษาฯ

๒. ทฺกํ

๗๐๒. เมตฺตา เหตุ, ติโสส อปฺปมณฺญาโย น เหตุ, สเหตุกา, เหตุสมฺปยุตฺตาฯ เมตฺตา เหตุ เจว สเหตุกา จ; ติโสส อปฺปมณฺญาโย น วตฺตพฺพา เหตุ เจว สเหตุกา จาติ, สเหตุกา เจว น จ เหตุฯ เมตฺตา เหตุ เจว เหตุสมฺปยุตฺตา จ; ติโสส อปฺปมณฺญาโย น วตฺตพฺพา เหตุ เจว เหตุสมฺปยุตฺตา จาติ, เหตุสมฺปยุตฺตา เจว น จ เหตุฯ ติโสส อปฺปมณฺญาโย น เหตุ สเหตุกา; เมตฺตา น วตฺตพฺพา น เหตุ สเหตุกาติปิ, น เหตุ อเหตุกาติปิฯ

สปปจฺจยา, สงฺขตา, อนิทฺสสนา, อปฺปฐิษา, อรูปา, โลกียา, เกณจิ วิญญฺยยา, เกณจิ น วิญญฺยยา, โน อาสวา, สาสวา, อาสววิปฺยุตฺตา, น วตฺตพฺพา อาสวา เจว สาสวา จาติ, สาสวา เจว โน จ อาสวา, น วตฺตพฺพา อาสวา เจว อาสวสมฺปยุตฺตา จาติปิ, อาสวสมฺปยุตฺตา เจว โน จ อาสวาติปิฯ อาสววิปฺยุตฺตา สาสวาฯ

โน สโยชนา...เป.... โน คนถา...เป.... โน โอฆา...เป.... โน โยคา...เป.... โน นิว
รณา...เป.... โน ปรามาสา ...เป.... สารมมณา, โน จิตตา, เจตสิกกา, จิตตสมปยุตตา, จิต
ตสํสญฺญา, จิตตสมญฺญานา, จิตตสหุโน, จิตตานุปริวตติโน, จิตตสํสญฺญสมญฺญานา, จิต
ตสํสญฺญสมญฺญานสหุโน, จิตตสํสญฺญสมญฺญานานุปริวตติโน, พาหิรา, โน อุปาทา, สียา อุปา
ทินนา, สียา อนุปาทินนาฯ

โน อุปาทานา...เป.... โน กิเลสา...เป.... น ทสฺสเนน ปหาตพฺพา, น ภาวนาย ป
หาตพฺพา, น ทสฺสเนน ปหาตพฺพเหตุกา, น ภาวนาย ปหาตพฺพเหตุกาฯ ติโสส อปฺปมณฺญา
โย สียา สวิตกฺกา, สียา อวิตกฺกา; อุเปกฺขา อวิตกฺกาฯ ติโสส อปฺปมณฺญาโย สียา สวิจารา,
สียา อวิจารา; อุเปกฺขา อวิจาราฯ ติโสส อปฺปมณฺญาโย สียา สปปิตฺติกา, สียา อปปิตฺติกา; อุ
เปกฺขา อปปิตฺติกาฯ ติโสส อปฺปมณฺญาโย สียา ปิตฺติสหคตา, สียา น ปิตฺติสหคตา; อุเปกฺขา น ปิ
ตฺติสหคตาฯ ติโสส อปฺปมณฺญาโย สุขสหคตา, อุเปกฺขา น สุขสหคตาฯ อุเปกฺขา อุเปกฺขาสห
คตา, ติโสส อปฺปมณฺญาโย น อุเปกฺขาสหคตา, น กามาวจรา, รูปาวจรา, น อรูปาวจรา, ปรี
ยาปนฺนา, อนินฺยยานิกา, อนินฺยตา, สอฺตุตฺตรา, อรณาติฯ

ปณฺหาปจฺจกํฯ

อปฺปมณฺญาวิภังโก นิฏฺฐิตोฯ

๑๔. ศึกษาปทวิภังค

๑. อภิธมมภาษณีย

๗๐๓ . ปญจ ศึกษาปทานิ – ปาณาติปาตา เวรมณี ศึกษาปท, อทินนาทานา เวรมณี ศึกษาปท, กาเมสุมิจฉาจารา เวรมณี ศึกษาปท, มุสาวาทา เวรมณี ศึกษาปท, สุราเมรยมชฺช ปมาทภูฏานา เวรมณี ศึกษาปทฯ

๗๐๔ . ตตถ กตมํ ปาณาติปาตา เวรมณี ศึกษาปท? ยสฺมिํ สมเย กามาวจรํ กุสลํ จิตตํ อุปปนฺนํ โหติ โสมนสฺสสหคตํ ญานสมฺปยุตตํ ปาณาติปาตา วิรมนฺตสฺส, ยา ตสฺมिํ สมเย ปาณาติปาตา อารติ วิรติ ปฏีวิรติ เวรมณี อภิรียา อกรณํ อนชฺฌมาปตฺติ เวลาอนติกกโม เสตฺฐาโต – อิทํ วุจฺจติ “ปาณาติปาตา เวรมณี ศึกษาปท”ฯ อวเสสา ฌมฺมา เวรมณียา สมฺปยุตฺตาฯ

ตตถ กตมํ ปาณาติปาตา เวรมณี ศึกษาปท? ยสฺมिํ สมเย กามาวจรํ กุสลํ จิตตํ อุปปนฺนํ โหติ โสมนสฺสสหคตํ ญานสมฺปยุตตํ ปาณาติปาตา วิรมนฺตสฺส, ยา ตสฺมिํ สมเย เจตนา สเบฺจตนา สเบฺจตยิตตตํ – อิทํ วุจฺจติ “ปาณาติปาตา เวรมณี ศึกษาปท”ฯ อวเสสา ฌมฺมา เจตนา ย สมฺปยุตฺตาฯ

ตตถ กตมํ ปาณาติปาตา เวรมณี ศึกษาปท? ยสฺมิํ สมเย กามาวจรํ กุสลํ จิตตํ อุปปนฺนํ โหติ โสมนสฺสสหคตํ ญานสมฺปยุตตํ ปาณาติปาตา วิรมนฺตสฺส, โย ตสฺมिํ สมเย ผโสส...เป... ปคฺคาโห อวิเกชโป – อิทํ วุจฺจติ “ปาณาติปาตา เวรมณี ศึกษาปท”ฯ

ตตถ กตมํ ปาณาติปาตา เวรมณี ศึกษาปท? ยสฺมิํ สมเย กามาวจรํ กุสลํ จิตตํ อุปปนฺนํ โหติ โสมนสฺสสหคตํ ญานสมฺปยุตตํ สสงฺขาเรน...เป.... โสมนสฺสสหคตํ ญานวิปฺปยุตตํ...เป.... โสมนสฺสสหคตํ ญานวิปฺปยุตตํ สสงฺขาเรน...เป.... อุเปกฺขาสหคตํ ญานสมฺปยุตตํ...เป.... อุเปกฺขาสหคตํ ญานสมฺปยุตตํ สสงฺขาเรน...เป.... อุเปกฺขาสหคตํ ญานวิปฺปยุตตํ...เป.... อุเปกฺขาสหคตํ ญานวิปฺปยุตตํ สสงฺขาเรน ปาณาติปาตา วิรมนฺตสฺส, ยา ตสฺมिํ สมเย ปาณาติปาตา อารติ วิรติ ปฏีวิรติ เวรมณี อภิรียา อกรณํ อนชฺฌมาปตฺติ เวลาอนติกกโม เสตฺฐาโต – อิทํ วุจฺจติ “ปาณาติปาตา เวรมณี ศึกษาปท”ฯ อวเสสา ฌมฺมา เวรมณียา สมฺปยุตฺตาฯ

๗๐๕ . ตตถ กตมํ ปาณาติปาตา เวรมณี ศึกษาปท? ยสฺมิํ สมเย กามาวจรํ กุสลํ จิตตํ อุปปนฺนํ โหติ อุเปกฺขาสหคตํ ญานวิปฺปยุตตํ สสงฺขาเรน ปาณาติปาตา วิรมนฺตสฺส, ยา ตสฺมิํ สมเย เจตนา สเบฺจตนา สเบฺจตยิตตตํ – อิทํ วุจฺจติ “ปาณาติปาตา เวรมณี ศึกษาปท”ฯ อวเสสา ฌมฺมา เจตนา ย สมฺปยุตฺตาฯ

ตตถ กตมํ ปาณาติปาตา เวรมณี ศึกษาปท? ยสฺมิํ สมเย กามาวจรํ กุสลํ จิตตํ อุปปนฺนํ โหติ อุเปกฺขาสหคตํ ญานวิปฺปยุตตํ สสงฺขาเรน ปาณาติปาตา วิรมนฺตสฺส ผโสส...เป.... ปคฺคาโห อวิเกชโป – อิทํ วุจฺจติ “ปาณาติปาตา เวรมณี ศึกษาปท”ฯ

๗๐๖ . ตตถ กตมํ อทินนาทานา เวรมณี ศึกษาปท...เป.... กาเมสุมิจฉาจารา เวรมณี ศึกษาปท...เป.... มุสาวาทา เวรมณี ศึกษาปท...เป.... สุราเมรยมชฺช ปมาทภูฏานา เวรมณี

สิกขาปท? ยสฺมี สมเย กามาวจรํ กุสลํ จิตตํ อุปปนํ โหติ โสมนสฺสสหคตํ ญานสมฺปยุตตํ สุ
ราเมรยมฺชชปมาทภูฏานา วิรมนตสฺส, ยา ตสฺมี สมเย สุราเมรยมฺชชปมาทภูฏานา อารติ วิรติ
ปฏีวิรติ เวรมณิ อภิรียา อกรณํ อนชฺฌมาปตติ เวลาอนติกกโม เสตฺขมาโต – อิทํ วุจฺจติ “สุรา
เมรยมฺชชปมาทภูฏานา เวรมณิ สิกขาปท”ฯ อวเสสา ฅมฺมา เวรมณียา สมฺปยุตตาฯ

ตตถ กตมํ สุราเมรยมฺชชปมาทภูฏานา เวรมณิ สิกขาปท, ยสฺมี สมเย กามาวจรํ กุสลํ
จิตตํ อุปปนํ โหติ โสมนสฺสสหคตํ ญานสมฺปยุตตํ สุราเมรยมฺชชปมาทภูฏานา วิรมนตสฺส,
ยา ตสฺมี สมเย เจตนา สเบฺจตนา สเบฺจตยิตตตํ – อิทํ วุจฺจติ “สุราเมรยมฺชชปมาทภูฏานา
เวรมณิ สิกขาปท”ฯ อวเสสา ฅมฺมา เจตนาย สมฺปยุตตาฯ

ตตถ กตมํ สุราเมรยมฺชชปมาทภูฏานา เวรมณิ สิกขาปท? ยสฺมี สมเย กามาวจรํ กุสลํ
จิตตํ อุปปนํ โหติ โสมนสฺสสหคตํ ญานสมฺปยุตตํ สุราเมรยมฺชชปมาทภูฏานา วิรมนตสฺส,
โย ตสฺมี สมเย ผโสส...เป.... ปคฺคาโห อวิเกชโป – อิทํ วุจฺจติ “สุราเมรยมฺชชปมาทภูฏานา
เวรมณิ สิกขาปท”ฯ

ตตถ กตมํ สุราเมรยมฺชชปมาทภูฏานา เวรมณิ สิกขาปท? ยสฺมี สมเย กามาวจรํ กุสลํ
จิตตํ อุปปนํ โหติ โสมนสฺสสหคตํ ญานสมฺปยุตตํ สสงฺขาเรน...เป.... โสมนสฺสสหคตํ
ญานวิปฺปยุตตํ...เป.... โสมนสฺสสหคตํ ญานวิปฺปยุตตํ สสงฺขาเรน...เป.... อุเปกฺขาสหคตํ
ญานสมฺปยุตตํ...เป.... อุเปกฺขาสหคตํ ญานสมฺปยุตตํ สสงฺขาเรน...เป.... อุเปกฺขาสหคตํ
ญานวิปฺปยุตตํ...เป.... อุเปกฺขาสหคตํ ญานวิปฺปยุตตํ สสงฺขาเรน สุราเมรยมฺชชปมาทภู
ฏานา วิรมนตสฺส, ยา ตสฺมี สมเย สุราเมรยมฺชชปมาทภูฏานา อารติ วิรติ ปฏีวิรติ เวรมณิ อภิ
รียา อกรณํ อนชฺฌมาปตติ เวลาอนติกกโม เสตฺขมาโต – อิทํ วุจฺจติ “สุราเมรยมฺชชปมาทภู
ฏานา เวรมณิ สิกขาปท”ฯ อวเสสา ฅมฺมา เวรมณียา สมฺปยุตตาฯ

๗๐๗. ตตถ กตมํ สุราเมรยมฺชชปมาทภูฏานา เวรมณิ สิกขาปท? ยสฺมี สมเย กามาว
จรํ กุสลํ จิตตํ อุปปนํ โหติ อุเปกฺขาสหคตํ ญานวิปฺปยุตตํ สสงฺขาเรน สุราเมรยมฺชช
ปมาทภูฏานา วิรมนตสฺส, ยา ตสฺมี สมเย เจตนา สเบฺจตนา สเบฺจตยิตตตํ – อิทํ วุจฺจติ “สุ
ราเมรยมฺชชปมาทภูฏานา เวรมณิ สิกขาปท”ฯ อวเสสา ฅมฺมา เจตนาย สมฺปยุตตาฯ

ตตถ กตมํ สุราเมรยมฺชชปมาทภูฏานา เวรมณิ สิกขาปท? ยสฺมี สมเย กามาวจรํ กุสลํ
จิตตํ อุปปนํ โหติ อุเปกฺขาสหคตํ ญานวิปฺปยุตตํ สสงฺขาเรน สุราเมรยมฺชชปมาทภูฏานา วิ
รมนตสฺส, โย ตสฺมี สมเย ผโสส...เป.... ปคฺคาโห อวิเกชโป – อิทํ วุจฺจติ “สุราเมรยมฺชช
ปมาทภูฏานา เวรมณิ สิกขาปท”ฯ

๗๐๘. ปญจ สิกขาปทานิ – ปาณาติปาตา เวรมณิ สิกขาปท, อทินฺนาทานา เวรมณิ
สิกขาปท, กาเมสฺมิจฺจจารา เวรมณิ สิกขาปท, มุสาวาทา เวรมณิ สิกขาปท, สุราเมรย
มฺชชปมาทภูฏานา เวรมณิ สิกขาปทฯ

๗๐๙. ตตถ กตมํ ปาณาติปาตา เวรมณิ สิกขาปท? ยสฺมี สมเย กามาวจรํ กุสลํ จิตตํ
อุปปนํ โหติ โสมนสฺสสหคตํ ญานสมฺปยุตตํ หีนํ... มชฺฌิมํ... ปณฺตี... จนฺทาธิปเตยฺยํ... วิ
รียาธิปเตยฺยํ... จิตฺตาธิปเตยฺยํ... รัมฺสาธิปเตยฺยํ... จนฺทาธิปเตยฺยํ หีนํ... มชฺฌิมํ... ปณฺตี... วิ
รียาธิปเตยฺยํ หีนํ... มชฺฌิมํ... ปณฺตี... จิตฺตาธิปเตยฺยํ หีนํ... มชฺฌิมํ... ปณฺตี... รัมฺสาธิป
เตยฺยํ หีนํ... มชฺฌิมํ... ปณฺตี ปาณาติปาตา วิรมนตสฺส, ยา ตสฺมี สมเย ปาณาติปาตา อารติ

ชีวิต ปฏิวัติ เวมณี อภิรียา อกรณ อณชฎาปตติ เวลาอนตักโกโม เสดฐาโต – อิทํ วุจจติ
“ปาณาตีปาตา เวมณี สีกขาปท”ฯ อวเสสา ธมมา เวมณียา สมပ္ยุตตาฯ

ตลอด กตมํ ปาณาติปาตา เวรมณี สีกขาปทํ? ยสฺมี สมเย กามาจจํ กุสลํ จิตตํ อุปปนฺณํ โหติ โสมนสฺสสหคตํ ญาณสมุပ္पยุตตํ หีนํ... มชฺฌิมํ... ปณฺีตํ... จนฺหาธิปปเตยฺยํ... วีริยาธิปปเตยฺยํ... จิตฺตาธิปปเตยฺยํ... วิมฺสาธิปปเตยฺยํ... จนฺหาธิปปเตยฺยํ หีนํ... มชฺฌิมํ... ปณฺีตํ... วีริยาธิปปเตยฺยํ หีนํ... มชฺฌิมํ... ปณฺีตํ... จิตฺตาธิปปเตยฺยํ หีนํ... มชฺฌิมํ... ปณฺีตํ... วิมฺสาธิปปเตยฺยํ หีนํ... มชฺฌิมํ... ปณฺีตํ ปาณาติปาตา วิรมนตสฺส, ยา ตสฺมี สมเย เจตนา สญฺเจตนา สญฺเจตยิตตตํ – อิทํ วุจฺจติ “ปาณาติปาตา เวรมณี สีกขาปทํ”ฯ อวเสสา ธมฺมา เจตนา ยสมุပ္पยุตตาฯ

ตตถ กตมํ ปาณาติปาตา เวรมณี สีกขาปทํ? ยสฺมिํ สมเย กามาวจรํ กุสลํ จิตตํ อุปฺปन्नํ โหติ โสมนสฺสสหคตํ ญฺาณสมฺปยุตตํ หีนํ... มขฺฌมิมํ... ปณฺีตํ... จนฺทาทิปเตยฺยํ... วีริยาธิปเตยฺยํ... จิตฺตาทิปเตยฺยํ... วิมฺสาธิปเตยฺยํ... จนฺทาทิปเตยฺยํ หีนํ... มขฺฌมิมํ... ปณฺีตํ... วีริยาธิปเตยฺยํ หีนํ... มขฺฌมิมํ... ปณฺีตํ... จิตฺตาทิปเตยฺยํ หีนํ... มขฺฌมิมํ... ปณฺีตํ... วิมฺสาธิปเตยฺยํ หีนํ... มขฺฌมิมํ ... ปณฺีตํ ปาณาติปาตา วิรมนฺตสฺส, โย ตสฺมिํ สมเย ผโสส...เป.... ปคฺคาโห อวิเกฺขโป – อิทํ วุจฺจติ “ปาณาติปาตา เวรมณี สีกขาปทํ”ฯ

ดตถ กตมํ ปาณาติปาตา เวรมณี สีกขาปทํ? ยสฺมึ สมเย กามาวจรํ กุสลํ จิตตํ อุปปนฺนํ โหติ โสมนสฺสสหคตํ ญานสมฺปยุตตํ สสงฺขารเณ...เป.... โสมนสฺสสหคตํ ญานวิปฺปยุตตํ...เป.... โสมนสฺสสหคตํ ญานวิปฺปยุตตํ สสงฺขารเณ...เป.... อุเปกฺขาสหคตํ ญานสมฺปยุตตํ...เป.... อุเปกฺขาสหคตํ ญานสมฺปยุตตํ สสงฺขารเณ...เป.... อุเปกฺขาสหคตํ ญานวิปฺปยุตตํ...เป.... อุเปกฺขาสหคตํ ญานวิปฺปยุตตํ สสงฺขารเณ หีนํ... มชฺฌิมํ... ปณฺีตํ... จนฺทาทิปเตยฺยํ... วีรียาทิปเตยฺยํ... จิตฺตาทิปเตยฺยํ... จนฺทาทิปเตยฺยํ หีนํ... มชฺฌิมํ... ปณฺีตํ... วีรียาทิปเตยฺยํ หีนํ... มชฺฌิมํ... ปณฺีตํ... จิตฺตาทิปเตยฺยํ หีนํ... มชฺฌิมํ... ปณฺีตํ ปาณาติปาตา วิรมนตสฺส, ยา ตสฺมึ สมเย ปาณาติปาตา อารตํ วิรตํ ปฏฺีวิรตํ เวรมณี อกิริยา อกรณํ อนนฺชมาปตฺติ เวลาอนตฺติกโกโม เสตฺตมาโต – อิทํ วุจฺจติ “ปาณาติปาตา เวรมณี สีกขาปทํ”ฯ อวเสสา ธมฺมา เวรมณียา สมฺปยุตฺตา...เป.... อวเสสา ธมฺมา เจตฺตนา ยสมฺปยุตฺตา...เป.... ผโสเส...เป.... ปคฺคาโห อวิเกฺชโป – อิทํ วุจฺจติ “ปาณาติปาตา เวรมณี สีกขาปทํ”ฯ

๗๑๐. ตตถ กตมํ อทินฺนาทานา เวรมณิํ ลิกฺขาปทํ...เป.... กาเมสฺมิจฺฉาจารา เวรมณิํ ลิกฺขาปทํ...เป.... มุสาวาทา เวรมณิํ ลิกฺขาปทํ...เป.... สุราเมรยมชฺชปมาทฏฺฐานา เวรมณิํ ลิกฺขาปทํ? ยสฺมิํ สมเย กามาจจํ กุสลํ จิตตํ อุปฺปนฺนํ โหติ โสมนสฺสสทฺทํ ญฺาณสมฺปยุตฺตํ หีนํ... มชฺฌิมํ... ปณฺีตํ... จนฺทาธิปเตยฺยํ... วีริยาธิปเตยฺยํ ... จิตฺตาธิปเตยฺยํ... วิมฺสาธิปเตยฺยํ... จนฺทาธิปเตยฺยํ หีนํ... มชฺฌิมํ... ปณฺีตํ... วีริยาธิปเตยฺยํ หีนํ... มชฺฌิมํ... ปณฺีตํ... จิตฺตาธิปเตยฺยํ หีนํ... มชฺฌิมํ... ปณฺีตํ... วิมฺสาธิปเตยฺยํ หีนํ... มชฺฌิมํ... ปณฺีตํ สุราเมรยมชฺชปมาทฏฺฐานา วิรมนฺตสฺส, ยา ตสฺมิํ สมเย สุราเมรยมชฺชปมาทฏฺฐานา อารติ วิรติ ปฏฺีวิรติ เวรมณิํ อกฺริยา อกรณํ อนชฺฌมาปตฺติ เวลาอนตฺติกฺกโม เสตฺฐมาโต – อิทํ วุจฺจติ “สุราเมรยมชฺชปมาทฏฺฐานา เวรมณิํ ลิกฺขาปทํ”ฯ อวเสสา ธมฺมา เวรมณิยา สมฺปยุตฺตา ...เป.... อวเสสา ธมฺมา เจตฺตนา ย สมฺปยุตฺตา...เป.... ผโลสฺส...เป.... ปคฺคาโห อวิเกฺชโป – อิทํ วุจฺจติ “สุราเมรยมชฺชปมาทฏฺฐานา เวรมณิํ ลิกฺขาปทํ”ฯ

๗๑๑. ตตถ กตมํ สุราเมรยมชฺชปมาทญฺญานา เวรมณํ สีกฺขาปทํ? ยสฺมिํ สมเย กามาว
จเร กุสลํ จิตฺตํ อุปฺปนฺนํ โหติ โสมนสฺสสหคตํ ญฺเณสมฺปยุตฺตํ สสงฺขารเณ...เป.... โสมนสฺส
สหคตํ ญฺเณวิปฺยุตฺตํ...เป.... โสมนสฺสสหคตํ ญฺเณวิปฺยุตฺตํ สสงฺขารเณ...เป.... อุเปก
ขาสหคตํ ญฺเณสมฺปยุตฺตํ...เป.... อุเปกขาสหคตํ ญฺเณสมฺปยุตฺตํ สสงฺขารเณ...เป.... อุเปก
ขาสหคตํ ญฺเณวิปฺยุตฺตํ...เป.... อุเปกขาสหคตํ ญฺเณวิปฺยุตฺตํ สสงฺขารเณ หิณฺ...
มชฺฌมํ... ปณฺีตํ... จนฺทาธิปเตยฺยํ... วีริยาธิปเตยฺยํ... จิตฺตาธิปเตยฺยํ... จนฺทาธิปเตยฺยํ
หิณฺ... มชฺฌมํ... ปณฺีตํ... วีริยาธิปเตยฺยํ หิณฺ... มชฺฌมํ... ปณฺีตํ... จิตฺตาธิปเตยฺยํ หิณฺ...
มชฺฌมํ ปณฺีตํ สุราเมรยมชฺชปมาทญฺญานา วิรมนฺตสฺส, ยา ตสฺมिํ สมเย สุราเมรยมชฺชปมาทญ
ญานา อารติ วิรติ ปฏฺีวิรติ เวรมณํ อกิริยา อกรณํ อนชฺฌมาปตฺติ เวลาอนตฺติกโม เสตฺขาทโต –
อิทํ วุจฺจติ “สุราเมรยมชฺชปมาทญฺญานา เวรมณํ สีกฺขาปทํ”ฯ อวเสสา ธมฺมา เวรมณียา สมฺป
ยุตฺตา...เป.... อวเสสา ธมฺมา เจตฺตนา ย สมฺปยุตฺตา...เป.... ผโสส...เป.... ปคฺคาโห อวิเกฺช
โป – อิทํ วุจฺจติ “สุราเมรยมชฺชปมาทญฺญานา เวรมณํ สีกฺขาปทํ”ฯ

๗๑๒. กตเม ธมฺมา สีกฺขา? ยสฺมिํ สมเย กามาวจเร กุสลํ จิตฺตํ อุปฺปนฺนํ โหติ โสมนสฺส
สหคตํ ญฺเณสมฺปยุตฺตํ รูปารมฺมณํ วา...เป.... ธมฺมารมฺมณํ วา ยํ ยํ วา ปนารพฺภ, ตสฺมिํ สมเย
ผโสส โหติ...เป.... อวิเกฺชโป โหติฯ อีเม ธมฺมา สีกฺขาฯ

กตเม ธมฺมา สีกฺขา? ยสฺมิํ สมเย กามาวจเร กุสลํ จิตฺตํ อุปฺปนฺนํ โหติ โสมนสฺสสหคตํ
ญฺเณสมฺปยุตฺตํ สสงฺขารเณ...เป.... โสมนสฺสสหคตํ ญฺเณวิปฺยุตฺตํ...เป.... โสมนสฺสส
คตํ ญฺเณวิปฺยุตฺตํ สสงฺขารเณ...เป.... อุเปกขาสหคตํ ญฺเณสมฺปยุตฺตํ...เป.... อุเปกขาส
คตํ ญฺเณสมฺปยุตฺตํ สสงฺขารเณ...เป.... อุเปกขาสหคตํ ญฺเณวิปฺยุตฺตํ...เป.... อุเปกขาส
คตํ ญฺเณวิปฺยุตฺตํ สสงฺขารเณ รูปารมฺมณํ วา...เป.... ธมฺมารมฺมณํ วา ยํ ยํ วา ปนารพฺภ, ตส
มิ สมเย ผโสส โหติ...เป.... อวิเกฺชโป โหติฯ อีเม ธมฺมา สีกฺขาฯ

๗๑๓. กตเม ธมฺมา สีกฺขา? ยสฺมิํ สมเย รูปูปปตฺติยา มคฺคํ ภาเวติ...เป.... อรูปูปปตฺติ
ยา มคฺคํ ภาเวติ...เป.... โลกุตฺตรํ ฌานํ ภาเวติ นิยฺยานิกํ อปฺจยคามิํ ทิฏฺฐิคฺคานํ ปหานาย
ปฺลฺลมาย ภูมิยา ปตฺติยา วิวิเจจว กามะหิ...เป.... ปฺลฺลมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหริติ ทฺวักขปฏฺีปทํ
ทนฺธาภิญฺญํ, ตสฺมिํ สมเย ผโสส โหติ...เป.... อวิเกฺชโป โหติฯ อีเม ธมฺมา สีกฺขาฯ

อภิธมฺมภาชนียํ

๒. ปญฺหาปุจฺจกํ

๗๑๔. ปญฺจ สีกฺขาปทานิ – ปาณาติปาทา เวรมณํ สีกฺขาปทํ, อทินฺนาทานา เวรมณํ
สีกฺขาปทํ, กามะสฺมิจฺจจารา เวรมณํ สีกฺขาปทํ, มุสาวาทา เวรมณํ สีกฺขาปทํ, สุราเมรยมชฺช
ปมาทญฺญานา เวรมณํ สีกฺขาปทํฯ

๗๑๕. ปญฺจนฺนํ สีกฺขาปทานํ กติ กุสลา, กติ อกุสลา, กติ อพฺยาคตา...เป.... กติ
สรณฺา, กติ อรณฺา?

๑. ติกํ

๗๑๖. กุสลาเยวฯ สียา สุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา, สียา อทุกฺขมสุขาย เวทนาย สมฺป
ยุตฺตา, วิปากธมฺมธมฺมา, อนฺุปาทินฺนฺุปาทานียา, อสํกิลิฏฺฐสํกิลีสิกา, สวิตฺตกฺกสฺวิจฺจารา, สียา

ปีติสหคตา, สียา สุขสหคตา, สียา อุเปกขาสหคตาฯ

เนว ทสฺสเนน น ภาวนาย ปหาตพฺพา, เนว ทสฺสเนน น ภาวนาย ปหาตพฺพเหตุกา, อาจยคามิโน , เนวเสกขนาเสกขา, ปรีตตา, ปรีตตารมฺมณา, มชฺฌิมา, อนิยตา, น วตฺตพฺพา มคฺการมฺมณาติปิ, มคฺคเหตุกาติปิ, มคฺคาธิปติโนติปิฯ สียา อุปปนฺนา, สียา อนุปฺปนฺนา , น วตฺตพฺพา อุปปาทีโนติ, สียา อตีตา, สียา อนาคตา, สียา ปจฺจุปปนฺนา, ปจฺจุปปนฺนารมฺมณา, สียา อชฺฌตฺตา, สียา พหิทฺธา, สียา อชฺฌตฺตพหิทฺธา, พหิทฺธารมฺมณา, อนิทสฺสน อปฺปฏฺฐาฯ

๒. ทกั

๗๑๗. น เหตุ สเหตุกา, เหตุสมฺปยุตฺตาฯ น วตฺตพฺพา “เหตุ เจว สเหตุกา จา”ติ, สเหตุกา เจว น จ เหตุ, น วตฺตพฺพา “เหตุ เจว เหตุสมฺปยุตฺตา จา”ติ, เหตุสมฺปยุตฺตา เจว น จ เหตุ, น เหตุ สเหตุกา, สปปจฺจยา, สงฺขตา, อนิทสฺสนา, อปฺปฏฺฐา, อรูปา, โลกียา, เกณจิ วิญญฺยุยา, เกณจิ น วิญญฺยุยาฯ

โน อาสวา, สาสวา, อาสววิปฺยุตฺตา, น วตฺตพฺพา “อาสวา เจว สาสวา จา”ติ, สาสวา เจว โน จ อาสวา, น วตฺตพฺพา “อาสวา เจว อาสวสมฺปยุตฺตา จา”ติปิ, “อาสวสมฺปยุตฺตา เจว โน จ อาสวา”ติปิฯ อาสววิปฺยุตฺตา สาสวา, โน สํโยชนา...เป.... โน คนฺธา...เป.... โน โอฆา...เป.... โน โยคา...เป.... โน นีวรณา...เป.... โน ปรามาสา...เป.... สารมฺมณา, โน จิตฺตา, เจตสีกา, จิตฺตสมฺปยุตฺตา, จิตฺตสํสญฺญา , จิตฺตสมฺญฺญานา, จิตฺตสทฺทโน, จิตฺตานุปริวตฺติโน, จิตฺตสํสญฺญสมฺญฺญานา, จิตฺตสํสญฺญสมฺญฺญานสทฺทโน, จิตฺตสํสญฺญสมฺญฺญานานุปริวตฺติโน , พาหิรา, โน อุปาทา, อนุปาทีนฺนา, โน อุปาทานา...เป.... โน กีเลสาฯ

น ทสฺสเนน ปหาตพฺพา, น ภาวนายปหาตพฺพา, น ทสฺสเนน ปหาตพฺพเหตุกา, น ภาวนาย ปหาตพฺพเหตุกา, สวิตกฺกา, สวิจารา, สียา สปปีติกา, สียา อปปีติกา, สียา ปีติสหคตา, สียา น ปีติสหคตา, สียา สุขสหคตา, สียา น สุขสหคตา, สียา อุเปกขาสหคตา, สียา น อุเปกขาสหคตา, กามาวจรา, น รูปาวจรา, น อรูปาวจรา, ปริยาปนฺนา, อนิยยานิกา, อนิยตา, สอฺตฺตรา, อรณาติฯ

ปัญหาปลุณกัฯ

สิกขาปทวิภังค นิฎฺฐิติโตฯ

๑๕. ปฏิสมภิตาวิภังค

๑. สุตตนต์ถาขณีย

๑. สงคหาวโร

๗๑๘. จตโสส ปฏิสมภิตา – อตถปฏิสมภิตา, ฌมมปฏิสมภิตา, นิรุตติปฏิสมภิตา, ปฏิ
ภานปฏิสมภิตา [ปฏิภานปฏิสมภิตา (สุยา.) เอวมุปฺปิ]ฯ อเตถ ญานํ อตถปฏิสมภิตา, ฌ
เมม ญานํ ฌมมปฏิสมภิตา, ตตร ฌมมนิรุตตาทิลาเป ญานํ นิรุตติปฏิสมภิตา, ญานเส
ญานํ ปฏิภานปฏิสมภิตาฯ อยํ สงคหาวโรฯ

๒. สจจาวโร

๗๑๙. จตโสส ปฏิสมภิตา – อตถปฏิสมภิตา, ฌมมปฏิสมภิตา, นิรุตติปฏิสมภิตา, ปฏิ
ภานปฏิสมภิตาฯ ทุเกช ญานํ อตถปฏิสมภิตา, ทุเกชสมุทเย ญานํ ฌมมปฏิสมภิตา, ทุเกช
โรเช ญานํ อตถปฏิสมภิตา, ทุเกชนิโรธคามินียา ปฏิปทาย ญานํ ฌมมปฏิสมภิตา, ตตร ฌ
มนิรุตตาทิลาเป ญานํ นิรุตติปฏิสมภิตา, ญานเส ญานํ ปฏิภานปฏิสมภิตาฯ อยํ สจจ
วโรฯ

๓. เหตุวโร

๗๒๐. จตโสส ปฏิสมภิตา – อตถปฏิสมภิตา, ฌมมปฏิสมภิตา นิรุตติปฏิสมภิตา, ปฏิ
ภานปฏิสมภิตาฯ เหตุมฺหิ ญานํ ฌมมปฏิสมภิตา, เหตุผล ญานํ อตถปฏิสมภิตา, ตตร ฌ
มนิรุตตาทิลาเป ญานํ นิรุตติปฏิสมภิตา, ญานเส ญานํ ปฏิภานปฏิสมภิตาฯ อยํ เหตุว
โรฯ

๔. ฌมมวโร

๗๒๑. จตโสส ปฏิสมภิตา – อตถปฏิสมภิตา, ฌมมปฏิสมภิตา, นิรุตติปฏิสมภิตา, ปฏิ
ภานปฏิสมภิตาฯ ย ฌมมา ชาตา ภูตา สญชาตา นิพพตตา อภินิพพตตา ปาตภูตา, อิมส ฌ
เมมส ญานํ อตถปฏิสมภิตา; ยมฺหา ฌมมา เต ฌมมา ชาตา ภูตา สญชาตา นิพพตตา อภ
ินิพพตตา ปาตภูตา, เตส ฌเมมส ญานํ ฌมมปฏิสมภิตา; ตตร ฌมมนิรุตตาทิลาเป ญานํ นิ
รุตติปฏิสมภิตา; ญานเส ญานํ ปฏิภานปฏิสมภิตาฯ อยํ ฌมมวโรฯ

๕. ปฏิจจสมปฺปาทวโร

๗๒๒. จตโสส ปฏิสมภิตา – อตถปฏิสมภิตา, ฌมมปฏิสมภิตา, นิรุตติปฏิสมภิตา, ปฏิ
ภานปฏิสมภิตาฯ ชรามรณ ญานํ อตถปฏิสมภิตา, ชรามรณสมุทเย ญานํ ฌมมปฏิสมภิตา,
ชรามรณนิโรเช ญานํ อตถปฏิสมภิตา, ชรามรณนิโรธคามินียา ปฏิปทาย ญานํ ฌมมปฏิสม
ภิตา, ตตร ฌมมนิรุตตาทิลาเป ญานํ นิรุตติปฏิสมภิตา, ญานเส ญานํ ปฏิภานปฏิสมภิตาฯ

๗๒๓. จตโสส ปฏิสมภิตา – อตถปฏิสมภิตา, ฌมมปฏิสมภิตา, นิรุตติปฏิสมภิตา, ปฏิ
ภานปฏิสมภิตาฯ ชาตียา ญานํ...เป.... ภเว ญานํ...เป.... อุปาทาเน ญานํ...เป.... ตณ
หายน ญานํ...เป.... เวทนาย ญานํ...เป.... ผเสส ญานํ...เป.... สฬายตเน ญานํ...เป....
นามรูป ญานํ...เป.... วิญญาเณ ญานํ...เป.... สงฺขารสฺส ญานํ อตถปฏิสมภิตา, สงฺขารส

มุกเต ญาน ฅมมปฐิสมภิทา, สงฆารนโรธ ญาน อดถปฐิสมภิทา, สงฆารนโรธคามินียา
ปฐิปทาย ญาน ฅมมปฐิสมภิทา, ตตร ฅมมนิรุตตาทิลาเป ญาน นิรุตติปฐิสมภิทา, ญาน ฅน
ญาน ปฐิภานปฐิสมภิทาฯ อย ปรยจสมปาทวาโรฯ

๖. ปรียตติวาโร

๗๒๔. จตโสส ปฐิสมภิทา – อดถปฐิสมภิทา, ฅมมปฐิสมภิทา, นิรุตติปฐิสมภิทา, ปฐิ
ภานปฐิสมภิทาฯ

ตตถ กตมา ฅมมปฐิสมภิทา? อธิ ภิกขุ ฅมม ฆานาติ – สุตต ฅย ฅยยากรณ คาก อ
ทาน อติวตตก ฆาตก อพุกตฅมม ฅทลล อย วุจติ “ฅมมปฐิสมภิทา”ฯ โส ตสส ตสเสว
ภาสิตสส อดถ ฆานาติ – “อย อิมสส ภาสิตสส อโตถ, อย อิมสส ภาสิตสส อโตถ”ติฯ อย
วุจติ “อดถปฐิสมภิทา”ฯ ตตร ฅมมนิรุตตาทิลาเป ญาน นิรุตติปฐิสมภิทาฯ ญาน ฅน
ญาน ปฐิภานปฐิสมภิทาฯ อย ปรียตติวาโรฯ

สุตตนตทาทนีฯ

๒. อภิธมมทาทนี

๑. กุสลาโร

๗๒๕. จตโสส ปฐิสมภิทา – อดถปฐิสมภิทา, ฅมมปฐิสมภิทา, นิรุตติปฐิสมภิทา, ปฐิ
ภานปฐิสมภิทาฯ

กตเม ฅมมา กุสลา? ยสมิ สมเย กามาวจโร กุสล จิตต อปพนน โหติ โสมนสสสทคต
ญานสมปยุตต รุปารมมณ วา...เป.... ฅมมารมมณ วา ย ย วา ปนารพก , ตสมิ สมเย ผโสส
โหติ...เป.... อวิเกชโป โหติ, อิม ฅมมา กุสลาฯ อิมส ฅเมมส ญาน ฅมมปฐิสมภิทาฯ เตส
วิปาเก ญาน อดถปฐิสมภิทา, ยาย นิรุตติยา เตส ฅมมาน ปณญตติ โหติ, ตตร ฅมมนิรุตตา
ทิลาเป ญาน นิรุตติปฐิสมภิทาฯ เยน ญาน ฅน ตานิ ญานานิ ฆานาติ – “อิมานิ ญานานิ อ
ทมตถโฆตทานิ”ติ, ญาน ฅน ญาน ปฐิภานปฐิสมภิทาฯ

๗๒๖. จตโสส ปฐิสมภิทา – อดถปฐิสมภิทา, ฅมมปฐิสมภิทา, นิรุตติปฐิสมภิทา, ปฐิ
ภานปฐิสมภิทาฯ

กตเม ฅมมา กุสลา? ยสมิ สมเย กามาวจโร กุสล จิตต อปพนน โหติ โสมนสสสทคต
ญานสมปยุตต สสงฆาเรน...เป.... โสมนสสสทคต ญานวิปยุตต...เป.... โสมนสสสท
คต ญานวิปยุตต สสงฆาเรน...เป.... อเปกฆาสทคต ญานสมปยุตต...เป.... อเปกฆาสท
คต ญานสมปยุตต สสงฆาเรน...เป.... อเปกฆาสทคต ญานวิปยุตต...เป.... อเปกฆาสท
คต ญานวิปยุตต สสงฆาเรน รุปารมมณ วา...เป.... ฅมมารมมณ วา ย ย วา ปนารพก, ตส
มิ สมเย ผโสส โหติ...เป.... อวิเกชโป โหติฯ อิม ฅมมา กุสลาฯ อิมส ฅเมมส ญาน
ฅมมปฐิสมภิทาฯ เตส วิปาเก ญาน อดถปฐิสมภิทาฯ ยาย นิรุตติยา เตส ฅมมาน ปณญตติ
โหติ ตตร ฅมมนิรุตตาทิลาเป ญาน นิรุตติปฐิสมภิทาฯ เยน ญาน ฅน ตานิ ญานานิ ฆานาติ
– “อิมานิ ญานานิ อทมตถโฆตทานิ”ติ, ญาน ฅน ญาน ปฐิภานปฐิสมภิทาฯ

**๗๒๗. จตโสส ปฐีสมภิทา – อตถปฐีสมภิทา, ธมมปฐีสมภิทา, นิจฺจติปฐีสมภิทา, ปฐิ
ภานปฐีสมภิทา**

กตเม ธมฺมา กุสลา? ยสฺมี สมเย รูปุปตติยา มคฺคํ ภาวะติ วิวิเจจว กาเมหิ...เป....
ปฺลฺลํ ฌานํ อุปสมปชฺช วิหริติ ปถวิกสิณํ, ตสฺมี สมเย ผโสส โหติ...เป.... อวิเกชโป โหติฯ
อิเม ธมฺมา กุสลาฯ อิเมสุ ธมฺเมสุ ญฺญาณํ ธมมปฐีสมภิทาฯ เตสํ วิปาเก ญฺญาณํ อตถปฐีสมภิทา
ฯ ยาย นิจฺจติยา เตสํ ธมฺมานํ ปญฺญุตติ โหติ ตตร ธมฺมนิจฺจตาทิลาเป ญฺญาณํ นิจฺจติปฐีสม
ภิทาฯ เยน ญฺยาเณน ตานิ ญฺยานานิ ชานาติ – “อิมานิ ญฺยานานิ อิทมตถโชตกาณี”ติ, ญฺยาเณสุ
ญฺญาณํ ปฐิภานปฐีสมภิทาฯ

**๗๒๘. จตโสส ปฐีสมภิทา – อตถปฐีสมภิทา, ธมมปฐีสมภิทา, นิจฺจติปฐีสมภิทา, ปฐิ
ภานปฐีสมภิทา**

กตเม ธมฺมา กุสลา? ยสฺมี สมเย อรูปุปตติยา มคฺคํ ภาวะติ สพฺพโส อากิณฺณญฺญาตนํ
สมตฺติกุมฺม เนวสญฺญานาสญฺญาตนสญฺญาสหคตํ สุขสส จ ปหานา...เป.... จตฺตํ ฌานํ
อุปสมปชฺช วิหริติ, ตสฺมี สมเย ผโสส โหติ...เป.... อวิเกชโป โหติฯ อิเม ธมฺมา กุสลาฯ อิเม
สุ ธมฺเมสุ ญฺญาณํ ธมมปฐีสมภิทาฯ เตสํ วิปาเก ญฺญาณํ อตถปฐีสมภิทาฯ ยาย นิจฺจติยา เตสํ
ธมฺมานํ ปญฺญุตติ โหติ ตตร ธมฺมนิจฺจตาทิลาเป ญฺญาณํ นิจฺจติปฐีสมภิทาฯ เยน ญฺยาเณน ตานิ
ญฺยานานิ ชานาติ – “อิมานิ ญฺยานานิ อิทมตถโชตกาณี”ติ, ญฺยาเณสุ ญฺญาณํ ปฐิภานปฐีสมภิทา
ฯ

**๗๒๙. จตโสส ปฐีสมภิทา – อตถปฐีสมภิทา, ธมมปฐีสมภิทา, นิจฺจติปฐีสมภิทา, ปฐิ
ภานปฐีสมภิทา**

กตเม ธมฺมา กุสลา? ยสฺมี สมเย โลกุตตรํ ฌานํ ภาวะติ นิยฺยานิกํ อปจยคามิํ ทิฏฺฐิค
ตานํ ปหานาย ปฺลฺลมาย ภูมียา ปตติยา วิวิเจจว กาเมหิ...เป.... ปฺลฺลํ ฌานํ อุปสมปชฺช วิหริติ
ทุกฺชปฐิปทํ ทนฺธาภินฺถํ, ตสฺมี สมเย ผโสส โหติ...เป.... อวิเกชโป โหติฯ อิเม ธมฺมา กุ
สลาฯ อิเมสุ ธมฺเมสุ ญฺญาณํ ธมมปฐีสมภิทาฯ เตสํ วิปาเก ญฺญาณํ อตถปฐีสมภิทาฯ ยาย นิจฺจติ
ยา เตสํ ธมฺมานํ ปญฺญุตติ โหติ ตตร ธมฺมนิจฺจตาทิลาเป ญฺญาณํ นิจฺจติปฐีสมภิทาฯ เยน
ญฺยาเณน ตานิ ญฺยานานิ ชานาติ – “อิมานิ ญฺยานานิ อิทมตถโชตกาณี”ติ, ญฺยาเณสุ ญฺญาณํ ปฐิ
ภานปฐีสมภิทาฯ

๒. อกุสลาโร

**๗๓๐. จตโสส ปฐีสมภิทา – อตถปฐีสมภิทา, ธมมปฐีสมภิทา, นิจฺจติปฐีสมภิทา, ปฐิ
ภานปฐีสมภิทา**

กตเม ธมฺมา อกุสลา? ยสฺมี สมเย อกุสลํ จิตตํ อุปฺปนํ โหติ โสมนสฺสสหคตํ ทิฏฺฐิคค
สมปยุตตํ รูปารมฺมณํ วา...เป.... ธมฺมารมฺมณํ วา ยํ ยํ วา ปนารพภ, ตสฺมี สมเย ผโสส
โหติ...เป.... อวิเกชโป โหติฯ อิเม ธมฺมา อกุสลาฯ อิเมสุ ธมฺเมสุ ญฺญาณํ ธมมปฐีสมภิทาฯ
เตสํ วิปาเก ญฺญาณํ อตถปฐีสมภิทาฯ ยาย นิจฺจติยา เตสํ ธมฺมานํ ปญฺญุตติ โหติ ตตร ธมฺมนิ
จฺจตาทิลาเป ญฺญาณํ นิจฺจติปฐีสมภิทาฯ เยน ญฺยาเณน ตานิ ญฺยานานิ ชานาติ – “อิมานิ ญฺยา
ณานิ อิทมตถโชตกาณี”ติ, ญฺยาเณสุ ญฺญาณํ ปฐิภานปฐีสมภิทาฯ

๗๓๑. จตโสส ปฏิสมภิตา – อตถปฏิสมภิตา, ธมมปฏิสมภิตา, นิรุตติปฏิสมภิตา, ปฏิภาณปฏิสมภิตา

กตเม ธมมา อกุสลา? ยสฺมี สมเย อกุสลํ จิตตํ อุปปนํ โหติ โสมนสฺสสหคํ ทิฏฐิคตสมปยุตตํ สสงฺขารเณ...เป.... โสมนสฺสสหคํ ทิฏฐิคตวิปยุตตํ...เป.... โสมนสฺสสหคํ ทิฏฐิคตวิปยุตตํ สสงฺขารเณ...เป.... อุเปกฺขาสหคํ ทิฏฐิคตสมปยุตตํ...เป.... อุเปกฺขาสหคํ ทิฏฐิคตสมปยุตตํ สสงฺขารเณ...เป.... อุเปกฺขาสหคํ ทิฏฐิคตวิปยุตตํ...เป.... อุเปกฺขาสหคํ ทิฏฐิคตวิปยุตตํ สสงฺขารเณ...เป.... โทมนสฺสสหคํ ปฏิสมปยุตตํ...เป.... โทมนสฺสสหคํ ปฏิสมปยุตตํ สสงฺขารเณ...เป.... อุเปกฺขาสหคํ วิจิกจฺจสมปยุตตํ...เป.... อุเปกฺขาสหคํ อุทฺทจฺจสมปยุตตํ รูปารมฺมณํ วา...เป.... ธมฺมารมฺมณํ วา ยํ ยํ วา ปนารพฺภ, ตสฺมี สมเย ผโสส โหติ...เป.... อวิเกฺชโป โหติฯ อิมะ ธมฺมา อกุสลาฯ อิมสฺ ฐเมมฺสฺ ญฺาณํ ธมมปฏิสมภิตาฯ เตสํ วิปาเก ญฺาณํ อตถปฏิสมภิตาฯ ยาย นิรุตติยา เตสํ ธมฺมานํ ปญฺญุตติ โหติ ตตร ธมฺมนิรุตตาทิลลาเป ญฺาณํ นิรุตติปฏิสมภิตาฯ เยน ญฺาเณน ตานิ ญฺาณานิ ชานาติ – “อิมานิ ญฺาณานิ อิทมตฺถโฆตกานิ”ติ, ญฺาเณสฺ ญฺาณํ ปฏิภาณปฏิสมภิตาฯ

๓. วิปากวโร

๗๓๒. ติโสส ปฏิสมภิตา – อตถปฏิสมภิตา, นิรุตติปฏิสมภิตา, ปฏิภาณปฏิสมภิตา ฯ

กตเม ธมฺมา อพฺยากตา? ยสฺมี สมเย กามาวจรสฺส กุสลสฺส กมฺมสฺส กตตฺตา อุปจิตตฺตา วิปากํ จกฺขวิญฺญาณํ อุปปนํ โหติ อุเปกฺขาสหคํ รูปารมฺมณํ, ตสฺมี สมเย ผโสส โหติ, เวทนา โหติ, สญฺญา โหติ, เจตนา โหติ, จิตตํ โหติ, อุเปกฺขา โหติ, จิตตเสสกคฺคตา โหติ, มนินฺทริยํ โหติ, อุเปกฺขินฺทริยํ โหติ, ชีวิตินฺทริยํ โหติ, เย วา ปน ตสฺมี สมเย อญฺเญปิ อตฺถิ ปฏิจฺจสมฺปฺปนฺนา อรูปิโน ธมฺมาฯ อิมะ ธมฺมา อพฺยากตาฯ อิมสฺ ฐเมมฺสฺ ญฺาณํ อตถปฏิสมภิตาฯ ยาย นิรุตติยา เตสํ ธมฺมานํ ปญฺญุตติ โหติ ตตร ธมฺมนิรุตตาทิลลาเป ญฺาณํ นิรุตติปฏิสมภิตาฯ เยน ญฺาเณน ตานิ ญฺาณานิ ชานาติ – “อิมานิ ญฺาณานิ อิทมตฺถโฆตกานิ”ติ, ญฺาเณสฺ ญฺาณํ ปฏิภาณปฏิสมภิตาฯ

๗๓๓. ติโสส ปฏิสมภิตา – อตถปฏิสมภิตา, นิรุตติปฏิสมภิตา, ปฏิภาณปฏิสมภิตา

กตเม ธมฺมา อพฺยากตา? ยสฺมี สมเย กามาวจรสฺส กุสลสฺส กมฺมสฺส กตตฺตา อุปจิตตฺตา วิปากํ โสตวิญฺญาณํ อุปปนํ โหติ อุเปกฺขาสหคํ สทฺทการมฺมณํ...เป.... ฆานวิญฺญาณํ อุปปนํ โหติ อุเปกฺขาสหคํ คนฺธารมฺมณํ...เป.... ชิวหาวิญฺญาณํ อุปปนํ โหติ อุเปกฺขาสหคํ รสารมฺมณํ...เป.... กายวิญฺญาณํ อุปปนํ โหติ สุขสหคํ ฝัฏฺฐพฺพารมฺมณํ, ตสฺมี สมเย ผโสส โหติ, เวทนา โหติ, สญฺญา โหติ, เจตนา โหติ, จิตตํ โหติ, สุขํ โหติ, จิตตเสสกคฺคตา โหติ, มนินฺทริยํ โหติ, สุขินฺทริยํ โหติ, ชีวิตินฺทริยํ โหติ, เย วา ปน ตสฺมี สมเย อญฺเญปิ อตฺถิ ปฏิจฺจสมฺปฺปนฺนา อรูปิโน ธมฺมาฯ อิมะ ธมฺมา อพฺยากตาฯ อิมสฺ ฐเมมฺสฺ ญฺาณํ อตถปฏิสมภิตาฯ ยาย นิรุตติยา เตสํ ธมฺมานํ ปญฺญุตติ โหติ ตตร ธมฺมนิรุตตาทิลลาเป ญฺาณํ นิรุตติปฏิสมภิตาฯ เยน ญฺาเณน ตานิ ญฺาณานิ ชานาติ – “อิมานิ ญฺาณานิ อิทมตฺถโฆตกานิ”ติ, ญฺาเณสฺ ญฺาณํ ปฏิภาณปฏิสมภิตาฯ

๗๓๔. ตีโสส ปฏิสมภีทา – อตถปฏิสมภีทา, นิรุตติปฏิสมภีทา, ปฏิภาณปฏิสมภีทา
กตเม ทุมมา อพยากตา? ยสฺมี สมเย กามาวจรสฺส กุสลสฺส กมฺมสฺส กตตดา อปจิตตดา วิปา
กา มโนธาคฺค อุปปนฺนา โหติ อุเปกฺขาสหคฺคา รุปารมฺมณา วา...เป.... โผฏฐพฺพารมฺมณา วา
ยํ ยํ วา ปนารพฺภ, ตสฺมี สมเย ผโสส โหติ, เวทนา โหติ, สญฺญา โหติ, เจตนา โหติ, จิตฺตํ
โหติ, วิตโกก โหติ, วิจาโร โหติ, อุเปกฺขา โหติ, จิตฺตเสสฺส กคฺคตา โหติ, มนินฺทริยํ โหติ, อุ
เปกฺขินฺทริยํ โหติ, ขีวิตินฺทริยํ โหติ, เย วา ปน ตสฺมี สมเย อญฺเญปิ อตฺถิ ปฏิจฺจสมฺป­
นฺนา อรูปิโน ทุมมาฯ อิมํ ทุมมา อพยากตาฯ อิมํสฺส ฐมฺเมสฺส ญฺาณํ อตถปฏิสมภีทาฯ ยาย นิรุตติยา
เตสํ ทุมมานํ ปญฺญุตติ โหติ ตตฺร ทุมมนิรุตตาทิลาเป ญฺาณํ นิรุตติปฏิสมภีทาฯ เยน ญฺาเณน
ตานิ ญฺาณานิ ชานาติ – “อิมานิ ญฺาณานิ อิทมตฺถโฆตกานิ”ติ, ญฺาเณสฺส ญฺาณํ ปฏิภาณปฏิ
สมภีทาฯ

๗๓๕. ตีโสส ปฏิสมภีทา – อตถปฏิสมภีทา, นิรุตติปฏิสมภีทา, ปฏิภาณปฏิสมภีทา

กตเม ทุมมา อพยากตา? ยสฺมี สมเย กามาวจรสฺส กุสลสฺส กมฺมสฺส กตตดา อปจิตตดา
วิปากา มโนวิญฺญาณธาคฺค อุปปนฺนา โหติ โสมนสฺสสหคฺคา รุปารมฺมณา วา...เป.... ทุมมา
รฺมมณา วา ยํ ยํ วา ปนารพฺภ, ตสฺมี สมเย ผโสส โหติ, เวทนา โหติ, สญฺญา โหติ, เจตนา
โหติ, จิตฺตํ โหติ, วิตโกก โหติ, วิจาโร โหติ, ปีติ โหติ, สุขํ โหติ, จิตฺตเสสฺส กคฺคตา โหติ,
มนินฺทริยํ โหติ, โสมนสฺสสินฺทริยํ โหติ, ขีวิตินฺทริยํ โหติ, เย วา ปน ตสฺมี สมเย อญฺเญปิ อตฺถิ
ปฏิจฺจสมฺป­นฺนา อรูปิโน ทุมมาฯ อิมํ ทุมมา อพยากตาฯ อิมํสฺส ฐมฺเมสฺส ญฺาณํ อตถปฏิสม
ภีทาฯ ยาย นิรุตติยา เตสํ ทุมมานํ ปญฺญุตติ โหติ ตตฺร ทุมมนิรุตตาทิลาเป ญฺาณํ นิรุตติปฏิ
สมภีทาฯ เยน ญฺาเณน ตานิ ญฺาณานิ ชานาติ – “อิมานิ ญฺาณานิ อิทมตฺถโฆตกานิ”ติ,
ญฺาเณสฺส ญฺาณํ ปฏิภาณปฏิสมภีทาฯ

๗๓๖. ตีโสส ปฏิสมภีทา – อตถปฏิสมภีทา, นิรุตติปฏิสมภีทา, ปฏิภาณปฏิสมภีทา

กตเม ทุมมา อพยากตา? ยสฺมี สมเย กามาวจรสฺส กุสลสฺส กมฺมสฺส กตตดา อปจิตตดา
วิปากา มโนวิญฺญาณธาคฺค อุปปนฺนา โหติ อุเปกฺขาสหคฺคา รุปารมฺมณา วา...เป.... ทุมมา
รฺมมณา วา ยํ ยํ วา ปนารพฺภ, ตสฺมี สมเย ผโสส โหติ, เวทนา โหติ, สญฺญา โหติ, เจตนา
โหติ, จิตฺตํ โหติ, วิตโกก โหติ, วิจาโร โหติ, อุเปกฺขา โหติ, จิตฺตเสสฺส กคฺคตา โหติ, มนินฺทริยํ
โหติ, อุเปกฺขินฺทริยํ โหติ, ขีวิตินฺทริยํ โหติ, เย วา ปน ตสฺมี สมเย อญฺเญปิ อตฺถิ ปฏิจฺจสมฺป­
นฺนา อรูปิโน ทุมมาฯ อิมํ ทุมมา อพยากตาฯ อิมํสฺส ฐมฺเมสฺส ญฺาณํ อตถปฏิสมภีทาฯ ยาย นิ
รุตติยา เตสํ ทุมมานํ ปญฺญุตติ โหติ ตตฺร ทุมมนิรุตตาทิลาเป ญฺาณํ นิรุตติปฏิสมภีทาฯ เยน
ญฺาเณน ตานิ ญฺาณานิ ชานาติ – “อิมานิ ญฺาณานิ อิทมตฺถโฆตกานิ”ติ, ญฺาเณสฺส ญฺาณํ ปฏิ
ภาณปฏิสมภีทาฯ

๗๓๗. ตีโสส ปฏิสมภีทา – อตถปฏิสมภีทา, นิรุตติปฏิสมภีทา, ปฏิภาณปฏิสมภีทา

กตเม ทุมมา อพยากตา? ยสฺมี สมเย กามาวจรสฺส กุสลสฺส กมฺมสฺส กตตดา อปจิตตดา
วิปากา มโนวิญฺญาณธาคฺค อุปปนฺนา โหติ โสมนสฺสสหคฺคา ญฺาณสมฺป­
ยุตฺตา...เป.... โสมน
สฺสสหคฺคา ญฺาณสมฺป­
ยุตฺตา สสงฺขารเณ...เป.... โสมนสฺสสหคฺคา ญฺาณวิป­
ยุตฺตา...เป....
... โสมนสฺสสหคฺคา ญฺาณวิป­
ยุตฺตา สสงฺขารเณ...เป.... อุเปกฺขาสหคฺคา ญฺาณสมฺป­
ยุตฺตา...เป.... อุเปกฺขาสหคฺคา ญฺาณสมฺป­
ยุตฺตา สสงฺขารเณ...เป.... อุเปกฺขาสหคฺคา ญฺาณ
วิป­
ยุตฺตา...เป.... อุเปกฺขาสหคฺคา ญฺาณวิป­
ยุตฺตา สสงฺขารเณ รุปารมฺมณา วา...เป....

ธมฺมามมณา วา ยํ ยํ วา ปนารพฺภ, ตสฺมี สมเย ผโสส โหติ...เป.... อวิเกชโป โหติฯ อิม
ธมฺมา อพฺยากตาฯ อิมสฺ ฐมฺมสฺ ญฺาณํ อตฺถปฏฺิสมฺภิทาฯ ยาย นฺิรุตฺตียา เตสํ ธมฺมานํ
ปญฺญตฺติ โหติ ตตฺร ธมฺมนิรุตฺตาทิลาเป ญฺาณํ นฺิรุตฺตปฏฺิสมฺภิทาฯ เยน ญฺาเณน ตานิ ญฺาณา
นิ ชานาติ – “อิมานิ ญฺาณานิ อิทมตฺถโชตกาณี”ติ, ญฺาเณสฺ ญฺาณํ ปฏฺิภาณปฏฺิสมฺภิทาฯ

๗๓๘. ติโสส ปฏฺิสมฺภิทา – อตฺถปฏฺิสมฺภิทา, นฺิรุตฺตปฏฺิสมฺภิทา, ปฏฺิภาณปฏฺิสมฺภิทาฯ

กตเม ธมฺมา อพฺยากตา? ยสฺมี สมเย รุปฺปปตฺติยา มคฺคํ ภาเวติ วิวิเจจว กาเมหิ...เป....
ปลฺลํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหริติ ปถวิกสิณํ, ตสฺมี สมเย ผโสส โหติ...เป.... อวิเกชโป โหติฯ อิม
ธมฺมา กุสลาฯ ตเสสว รุปฺปาวจรสฺส กุสลสฺส กมฺมสฺส กตตฺตา อุปจิตตฺตา วิปากํ วิวิเจจว
กาเมหิ...เป.... ปลฺลํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหริติ ปถวิกสิณํ, ตสฺมี สมเย ผโสส โหติ...เป.... อวิ
เกชโป โหติฯ อิม ธมฺมา อพฺยากตาฯ อิมสฺ ฐมฺมสฺ ญฺาณํ อตฺถปฏฺิสมฺภิทาฯ ยาย นฺิรุตฺตียา
เตสํ ธมฺมานํ ปญฺญตฺติ โหติ ตตฺร ธมฺมนิรุตฺตาทิลาเป ญฺาณํ นฺิรุตฺตปฏฺิสมฺภิทาฯ เยน ญฺาเณน
ตานิ ญฺาณานิ ชานาติ – “อิมานิ ญฺาณานิ อิทมตฺถโชตกาณี”ติ, ญฺาเณสฺ ญฺาณํ ปฏฺิภาณปฏฺิ
สมฺภิทาฯ

๗๓๙. ติโสส ปฏฺิสมฺภิทา – อตฺถปฏฺิสมฺภิทา, นฺิรุตฺตปฏฺิสมฺภิทา, ปฏฺิภาณปฏฺิสมฺภิทาฯ

กตเม ธมฺมา อพฺยากตา? ยสฺมี สมเย อรูปฺปปตฺติยา มคฺคํ ภาเวติ สพฺพโส อา
ภิญฺจญฺายตฺนํ สมตฺติกมฺม เนวสญฺยานาสญฺญายตฺนสญฺญาสหคฺคํ สุขสฺส จ ปหานา...เป.
... จตฺตถํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหริติ, ตสฺมี สมเย ผโสส โหติ...เป.... อวิเกชโป โหติฯ อิม
ธมฺมา กุสลาฯ ตเสสว อรูปฺปาวจรสฺส กุสลสฺส กมฺมสฺส กตตฺตา อุปจิตตฺตา วิปากํ สพฺพโส อา
ภิญฺจญฺายตฺนํ สมตฺติกมฺม เนวสญฺยานาสญฺญายตฺนสญฺญาสหคฺคํ สุขสฺส จ ปหานา...เป.
... จตฺตถํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหริติ, ตสฺมี สมเย ผโสส โหติ...เป.... อวิเกชโป โหติฯ อิม
ธมฺมา อพฺยากตาฯ อิมสฺ ฐมฺมสฺ ญฺาณํ อตฺถปฏฺิสมฺภิทาฯ ยาย นฺิรุตฺตียา เตสํ ธมฺมานํ
ปญฺญตฺติ โหติ ตตฺร ธมฺมนิรุตฺตาทิลาเป ญฺาณํ นฺิรุตฺตปฏฺิสมฺภิทาฯ เยน ญฺาเณน ตานิ ญฺาณา
นิ ชานาติ – “อิมานิ ญฺาณานิ อิทมตฺถโชตกาณี”ติ, ญฺาเณสฺ ญฺาณํ ปฏฺิภาณปฏฺิสมฺภิทาฯ

๗๔๐. ติโสส ปฏฺิสมฺภิทา – อตฺถปฏฺิสมฺภิทา, นฺิรุตฺตปฏฺิสมฺภิทา, ปฏฺิภาณปฏฺิสมฺภิทาฯ

กตเม ธมฺมา อพฺยากตา? ยสฺมี สมเย โลกุตฺตรํ ฌานํ ภาเวติ นิยุยานิกํ อปจยคามิ
ทิกฺขลฺลิตฺตานํ ปหานาย ปลฺลมาย ภูมียา ปตฺติยา วิวิเจจว กาเมหิ...เป.... ปลฺลํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช
วิหริติ ทฺกฺขปฏฺิปปทํ ทนฺธาภิญฺญํ, ตสฺมี สมเย ผโสส โหติ...เป.... อวิเกชโป โหติฯ อิม ธม
มา กุสลาฯ ตเสสว โลกุตฺตรสฺส กุสลสฺส กมฺมสฺส กตตฺตา ภาวิตตฺตา วิปากํ วิวิเจจว กา
เมหิ...เป.... ปลฺลํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหริติ ทฺกฺขปฏฺิปปทํ ทนฺธาภิญฺญํ สญฺญตํ, ตสฺมี สมเย
ผโสส โหติ...เป.... อวิเกชโป โหติฯ อิม ธมฺมา อพฺยากตาฯ อิมสฺ ฐมฺมสฺ ญฺาณํ อตฺถปฏฺิ
สมฺภิทาฯ ยาย นฺิรุตฺตียา เตสํ ธมฺมานํ ปญฺญตฺติ โหติ ตตฺร ธมฺมนิรุตฺตาทิลาเป ญฺาณํ นฺิรุตฺต
ปฏฺิสมฺภิทาฯ เยน ญฺาเณน ตานิ ญฺาณานิ ชานาติ – “อิมานิ ญฺาณานิ อิทมตฺถโชตกาณี”ติ,
ญฺาเณสฺ ญฺาณํ ปฏฺิภาณปฏฺิสมฺภิทาฯ

๗๔๑. ติโสส ปฏฺิสมฺภิทา – อตฺถปฏฺิสมฺภิทา, นฺิรุตฺตปฏฺิสมฺภิทา, ปฏฺิภาณปฏฺิสมฺภิทาฯ

กตเม ธมฺมา อพฺยากตา? ยสฺมึ สมเย อกฺขลสฺส กมฺมสฺส กตตตา อุปฺจิตตตา วิปากํ จกฺข วิญญฺาณํ อุปฺปนฺนํ โหติ อฺเปกฺขาสหคตํ รุปารมฺมณํ...เป.... โสตวิญญฺาณํ อุปฺปนฺนํ โหติ อฺเปกฺขาสหคตํ สทฺทการมฺมณํ...เป.... ฆานวิญญฺาณํ อุปฺปนฺนํ โหติ อฺเปกฺขาสหคตํ คนฺธารมฺมณํ...เป.... ชีวหาวิญญฺาณํ อุปฺปนฺนํ โหติ อฺเปกฺขาสหคตํ รสารมฺมณํ...เป.... กายวิญญฺาณํ อุปฺปนฺนํ โหติ ทุกฺขสหคตํ โผฏฐพฺพการมฺมณํ, ตสฺมึ สมเย ผโสสฺส โหติ, เวทนา โหติ, สณฺญา โหติ, เจตนา โหติ, จิตฺตํ โหติ, ทุกฺขํ โหติ, จิตฺตเสสฺสกคฺคตา โหติ, มนินฺทริยํ โหติ, ทุกฺขินฺทริยํ โหติ, ชีวิตินฺทริยํ โหติ, เย วา ปน ตสฺมึ สมเย อญฺเญปิ อตฺถิ ปฏฺิจจสมฺปฺปนฺนา อรูปิโน ธมฺมาฯ อิมे ธมฺมา อพฺยากตาฯ อิมेषฺ ฐเมมฺสฺส ญฺาณํ อตฺถปฏฺิจสมฺภิตาฯ ยาย นิรุตฺตียา เตสํ ธมฺมานํ ปญฺญตฺติ โหติ ตตฺร ธมฺมนิรุตฺตาทิลลาเป ญฺาณํ นิรุตฺตปฏฺิจสมฺภิตาฯ เยน ญฺาเณน ตานิ ญฺาณานิ ฆานาติ – “อิมานิ ญฺาณานิ อิทมตฺถโชตกาณี”ติ, ญฺาเณสฺส ญฺาณํ ปฏฺิจาณปฏฺิจสมฺภิตาฯ

๗๔๒. ติโสส ปฏฺิจสมฺภิตา – อตฺถปฏฺิจสมฺภิตา, นิรุตฺตปฏฺิจสมฺภิตา, ปฏฺิจาณปฏฺิจสมฺภิตาฯ

กตเม ธมฺมา อพฺยากตา? ยสฺมึ สมเย อกฺขลสฺส กมฺมสฺส กตตตา อุปฺจิตตตา วิปากา มโนธาคฺ อุปฺปนฺนา โหติ อฺเปกฺขาสหคตา รุปารมฺมณา วา...เป.... โผฏฐพฺพการมฺมณา วา...เป.... มโนวิญญฺาณธาคฺ อุปฺปนฺนา โหติ อฺเปกฺขาสหคตา รุปารมฺมณา วา...เป.... ธมฺมา รมฺมณา วา ยํ ยํ วา ปนารพฺก, ตสฺมึ สมเย ผโสสฺส โหติ, เวทนา โหติ, สณฺญา โหติ, เจตนา โหติ, จิตฺตํ โหติ, วิตโกก โหติ, วิจาโร โหติ, อฺเปกฺขา โหติ, จิตฺตเสสฺสกคฺคตา โหติ, มนินฺทริยํ โหติ, อฺเปกฺخينฺทริยํ โหติ, ชีวิตินฺทริยํ โหติ, เย วา ปน ตสฺมึ สมเย อญฺเญปิ อตฺถิ ปฏฺิจจสมฺปฺปนฺนา อรูปิโน ธมฺมาฯ อิมे ธมฺมา อพฺยากตาฯ อิมेषฺ ฐเมมฺสฺส ญฺาณํ อตฺถปฏฺิจสมฺภิตาฯ ยาย นิรุตฺตียา เตสํ ธมฺมานํ ปญฺญตฺติ โหติ ตตฺร ธมฺมนิรุตฺตาทิลลาเป ญฺาณํ นิรุตฺตปฏฺิจสมฺภิตาฯ เยน ญฺาเณน ตานิ ญฺาณานิ ฆานาติ – “อิมานิ ญฺาณานิ อิทมตฺถโชตกาณี”ติ, ญฺาเณสฺส ญฺาณํ ปฏฺิจาณปฏฺิจสมฺภิตาฯ

๔. กิริยาวิโร

๗๔๓. ติโสส ปฏฺิจสมฺภิตา – อตฺถปฏฺิจสมฺภิตา, นิรุตฺตปฏฺิจสมฺภิตา, ปฏฺิจาณปฏฺิจสมฺภิตาฯ

กตเม ธมฺมา อพฺยากตา? ยสฺมึ สมเย มโนธาคฺ อุปฺปนฺนา โหติ กิริยา เนว กุสลา นากุสลา น จ กมฺมวิปากา อฺเปกฺขาสหคตา รุปารมฺมณา วา...เป.... โผฏฐพฺพการมฺมณา วา ยํ ยํ วา ปนารพฺก, ตสฺมึ สมเย ผโสสฺส โหติ, เวทนา โหติ, สณฺญา โหติ, เจตนา โหติ, จิตฺตํ โหติ, วิตโกก โหติ, วิจาโร โหติ, อฺเปกฺขา โหติ, จิตฺตเสสฺสกคฺคตา โหติ, มนินฺทริยํ โหติ, อฺเปกฺخينฺทริยํ โหติ, ชีวิตินฺทริยํ โหติ, เย วา ปน ตสฺมึ สมเย อญฺเญปิ อตฺถิ ปฏฺิจจสมฺปฺปนฺนา อรูปิโน ธมฺมาฯ อิมे ธมฺมา อพฺยากตาฯ อิมेषฺ ฐเมมฺสฺส ญฺาณํ อตฺถปฏฺิจสมฺภิตาฯ ยาย นิรุตฺตียา เตสํ ธมฺมานํ ปญฺญตฺติ โหติ ตตฺร ธมฺมนิรุตฺตาทิลลาเป ญฺาณํ นิรุตฺตปฏฺิจสมฺภิตาฯ เยน ญฺาเณน ตานิ ญฺาณานิ ฆานาติ – “อิมานิ ญฺาณานิ อิทมตฺถโชตกาณี”ติ, ญฺาเณสฺส ญฺาณํ ปฏฺิจาณปฏฺิจสมฺภิตาฯ

๗๔๔. ติโสส ปฏฺิจสมฺภิตา – อตฺถปฏฺิจสมฺภิตา, นิรุตฺตปฏฺิจสมฺภิตา, ปฏฺิจาณปฏฺิจสมฺภิตาฯ

กตเม ธมฺมา อพฺยากตา? ยสฺมึ สมเย มโนวิญญฺาณธาคฺ อุปฺปนฺนา โหติ กิริยา เนว กุสลา นากุสลา น จ กมฺมวิปากา โสมนสฺสสหคตา รุปารมฺมณา วา...เป.... ธมฺमारมฺมณา

วา...เป.... มโนวิญญานธาตุ อุปปนนา โหติ กิริยา เนว กุสลา นากุสลา น จ กम्मวิปากา อ
เปกขาสหคตา รุปารมมณา วา...เป.... ธมมารมมณา วา ยํ ยํ วา ปนารพภ, ตสฺมี สมเย
ผโสส โหติ, เวทนา โหติ, สณฺญา โหติ, เจตนา โหติ, จิตฺตํ โหติ, วิตกฺก โหติ, วิชาโร โหติ,
อุเปกขา โหติ, จิตตเสสกกคตา โหติ, วีริยิณฺทริยํ โหติ, สมาธิณฺทริยํ โหติ, มนินฺทริยํ โหติ, อุ
เปกขิณฺทริยํ โหติ, ขีวิตินฺทริยํ โหติ, เย วา ปน ตสฺมี สมเย อญฺเญปิ อตฺถิ ปฏิจจสมุปปนนา
อรุปีโน ธมมาฯ อีเม ธมมา อพฺยากตาฯ อีเมสุ ธมฺเมสุ ญฺาณํ อตฺถปฏฺฐิสมภิทาฯ ยาย นิรุตฺตียา
เตสํ ธมฺมานํ ปญฺญตฺติ โหติ ตตฺร ธมฺมนิรุตฺตาทิลาเป ญฺาณํ นิรุตฺตปฏฺฐิสมภิทาฯ เยน ญฺาเณน
ตานิ ญฺาณานิ ชานาติ – “อิมานิ ญฺาณานิ อิทมตฺถโชตกานิ”ติ, ญฺาเณสุ ญฺาณํ ปฏฺฐิภาณปฏฺฐิ
สมภิทาฯ

๗๔๕. ติโสส ปฏฺฐิสมภิทา – อตฺถปฏฺฐิสมภิทา, นิรุตฺตปฏฺฐิสมภิทา, ปฏฺฐิภาณปฏฺฐิสมภิทาฯ

กตเม ธมมา อพฺยากตา? ยสฺมี สมเย มโนวิญญานธาตุ อุปปนนา โหติ กิริยา เนว กุ
สลา นากุสลา น จ กम्मวิปากา โสมนสฺสสหคตา ญฺาณสมฺปยุตฺตา...เป.... โสมนสฺสสหค
ตา ญฺาณสมฺปยุตฺตา สสงฺขารเณ...เป.... โสมนสฺสสหคตา ญฺาณวิปฺปยุตฺตา...เป.... โสม
นสฺสสหคตา ญฺาณวิปฺปยุตฺตา สสงฺขารเณ...เป.... อุเปกขาสหคตา ญฺาณสมฺปยุตฺตา...เป.
... อุเปกขาสหคตา ญฺาณสมฺปยุตฺตา สสงฺขารเณ...เป.... อุเปกขาสหคตา ญฺาณวิปฺปยุต
ตา...เป.... อุเปกขาสหคตา ญฺาณวิปฺปยุตฺตา สสงฺขารเณ...เป.... รุปาวจโร ฌานํ ภาเวติ...
เป.... อรูปาวจโร ฌานํ ภาเวติ กิริยํ เนว กุสลํ นากุสลํ น จ กम्मวิปากํ ทิฏฺฐธมฺมสุขวิหารํ...
เป.... สพฺพโส อากิณฺจณญฺายตฺนํ สมตฺติกกมฺม เนวสณฺญานาสณฺญายตฺนสณฺญาสหคตํ สุข
สฺส จ ปหานา...เป.... จตฺตถํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหริติ, ตสฺมี สมเย ผโสส โหติ...เป.... อวิ
เกชโป โหติฯ อีเม ธมมา อพฺยากตาฯ อีเมสุ ธมฺเมสุ ญฺาณํ อตฺถปฏฺฐิสมภิทาฯ ยาย นิรุตฺตียา
เตสํ ธมฺมานํ ปญฺญตฺติ โหติ ตตฺร ธมฺมนิรุตฺตาทิลาเป ญฺาณํ นิรุตฺตปฏฺฐิสมภิทาฯ เยน ญฺาเณน
ตานิ ญฺาณานิ ชานาติ – “อิมานิ ญฺาณานิ อิทมตฺถโชตกานิ”ติ, ญฺาเณสุ ญฺาณํ ปฏฺฐิภาณปฏฺฐิ
สมภิทาฯ

**๗๔๖. จตโสส ปฏฺฐิสมภิทา – อตฺถปฏฺฐิสมภิทา, ธมฺมปฏฺฐิสมภิทา, นิรุตฺตปฏฺฐิสมภิทา, ปฏฺฐิ
ภาณปฏฺฐิสมภิทาฯ** ติโสส ปฏฺฐิสมภิทา กามาวจรกุสโล จตฺตสุ ญฺาณสมฺปยุเตตฺส จิตฺตูปาเท
สุ, กิริยโต จตฺตสุ ญฺาณสมฺปยุเตตฺส จิตฺตูปาเทสุ อุปฺปชฺชนฺติฯ อตฺถปฏฺฐิสมภิทา เอเตสุ เจว
อุปฺปชฺชติ, จตฺตสุ มเคตฺส จตฺตสุ ผเลสุ จ อุปฺปชฺชติฯ

อภิธมฺมภาชนียํ

๓. ปญฺหาปุจฺจกํ

**๗๔๗. จตโสส ปฏฺฐิสมภิทา – อตฺถปฏฺฐิสมภิทา, ธมฺมปฏฺฐิสมภิทา, นิรุตฺตปฏฺฐิสมภิทา, ปฏฺฐิ
ภาณปฏฺฐิสมภิทาฯ**

**๗๔๘. จตฺนํ ปฏฺฐิสมภิทานํ กติ กุสลา, กติ อกุสลา, กติ อพฺยากตา...เป.... กติ สรณา,
กติ อรณา?**

๑. ติกํ

๗๔๙. สียา กุสลา, สียา อพยากตา, สียา สุขาย เวทนาย สมปยุตตา, สียา อทุกขมสุขาย เวทนาย สมปยุตตา, ตีโสส ปฐิสมภิตา สียา วิปากธมมธมมา, สียา เนววิปากนวิปากธมมธมมา; อตถปฐิสมภิตา สียา วิปากา, สียา วิปากธมมธมมา, สียา เนววิปากนวิปากธมมธมมา, ตีโสส ปฐิสมภิตา อนุปาทินนุปาทานียา; อตถปฐิสมภิตา สียา อนุปาทินนุปาทานียา, สียา อนุปาทินนุปาทานียา, ตีโสส ปฐิสมภิตา อสํกิลิฏฐอสํกิลีสีกา; อตถปฐิสมภิตา สียา อสํกิลิฏฐอสํกิลีสีกา, สียา อสํกิลิฏฐอสํกิลีสีกา

ตีโสส ปฐิสมภิตา สวิตกุกสวิจารา; อตถปฐิสมภิตา สียา สวิตกุกสวิจารา, สียา อวิตกุกสวิจารมตตา, สียา อวิตกุกสวิจารา, สียา ปิติสหคตา, สียา สุขสหคตา, สียา อุเปกขาสหคตา, เนว ทสฺสเนน น ภาวนาย ปหาตพพา, เนว ทสฺสเนน น ภาวนาย ปหาตพพเหตุกา

ตีโสส ปฐิสมภิตา สียา อาจยคามินิ, สียา เนวอาจยคามินาปจยคามินิ; อตถปฐิสมภิตา สียา อาจยคามินิ, สียา อปจยคามินิ, สียา เนวอาจยคามินาปจยคามินิ

ตีโสส ปฐิสมภิตา เนวเสกขนาเสกขา, อตถปฐิสมภิตา สียา เสกขา, สียา อเสกขา, สียา เนวเสกขนาเสกขา, ตีโสส ปฐิสมภิตา ปริตตา; อตถปฐิสมภิตา สียา ปริตตา, สียา อปปมาณา, นิรุตติปฐิสมภิตา ปริตตารมมณา; ตีโสส ปฐิสมภิตา สียา ปริตตารมมณา, สียา มหคคตารมมณา, สียา อปปมาณารมมณา

ตีโสส ปฐิสมภิตา มชฺฌิมา; อตถปฐิสมภิตา สียา มชฺฌิมา, สียา ปณินตา, ตีโสส ปฐิสมภิตา อนียตา; อตถปฐิสมภิตา สียา สมมตตนิยตา, สียา อนียตา, นิรุตติปฐิสมภิตา น วตตพพา – มคคارมมณาติปี, มคคเหตุกาติปี, มคคาธิปตินิปี; อตถปฐิสมภิตา น มคคารมมณา, สียา มคคเหตุกา, สียา มคคาธิปตินิ, สียา น วตตพพา มคคเหตุกาติปี, มคคาธิปตินิปี; เทว ปฐิสมภิตา สียา มคคารมมณา, น มคคเหตุกา, สียา มคคาธิปตินิ, สียา น วตตพพา มคคารมมณาติปี, มคคาธิปตินิปี

ตีโสส ปฐิสมภิตา สียา อุปปนนา, สียา อนุปนนา, น วตตพพา อุปาทินนิตติ; อตถปฐิสมภิตา สียา อุปปนนา, สียา อนุปนนา, สียา อุปาทินนิตติ, สียา อตฺติตา, สียา อนาคตา, สียา ปจฺจุปปนนา, นิรุตติปฐิสมภิตา ปจฺจุปปนนารมมณา; เทว ปฐิสมภิตา สียา อตฺติตารมมณา, สียา อนาคตารมมณา, สียา ปจฺจุปปนนารมมณา; อตถปฐิสมภิตา สียา อตฺติตารมมณา, สียา อนาคตารมมณา, สียา ปจฺจุปปนนารมมณา, สียา น วตตพพา อตฺติตารมมณาติปี, อนาคตารมมณาติปี, ปจฺจุปปนนารมมณาติปี, สียา อชฺฌตตา, สียา พหิทฺธา, สียา อชฺฌตตพหิทฺธา, นิรุตติปฐิสมภิตา พหิทฺธารมมณา; ตีโสส ปฐิสมภิตา สียา อชฺฌตตารมมณา, สียา พหิทฺธารมมณา, สียา อชฺฌตตพหิทฺธารมมณา, อนิทสฺสนอปฐิชา

๒. ทก

๗๕๐. เหตุ, สเหตุกา, เหตุสมปยุตตา, เหตุ เจว สเหตุกา จ, เหตุ เจว เหตุสมปยุตตา จ, น วตตพพา น เหตุ สเหตุกาติปี, นเหตุอเหตุกาติปี

สปปจจยา, สงฺขตา, อนิทสฺสนา, อปปฐิชา, อรูปา, ตีโสส ปฐิสมภิตา โลกียา, อตถปฐิสมภิตา สียา โลกียา, สียา โลกุตตรา, เกณจิ วิญญูญยา, เกณจิ น วิญญูญยา

โน อาสวาทิโสส ปฏิสมภिता สาสวา; อตถปฏิสมภिता สียา สาสวา, สียา อนาสวาทิ
อาสววิปยุตตาทิโสส ปฏิสมภिता น วุตตพพา อาสวา เจว สาสวา จาติ, สาสวา เจว โน จ
อาสวา; อตถปฏิสมภिता น วุตตพพา อาสโว [อาสวา (สี.) ธาตุวิภังค ปน ปาฐนानตฺ
นตฺถิ] เจว สาสวา จาติ, สียา สาสวา เจว โน จ อาสโว [อาสวา (สี.) ธาตุวิภังค ปน ปาฐนान
ตฺตํ นตฺถิ], สียา น วุตตพพา สาสวา เจว โน จ อาสวาติฯ น วุตตพพา อาสวา เจว อาสวสมป
ยุตตา จาติปิ, อาสวสมปยุตตา เจว โน จ อาสวาติปิฯ ติโสส ปฏิสมภिता อาสววิปยุตตา สา
สวา; อตถปฏิสมภिता สียา อาสววิปยุตตา สาสวา, สียา อาสววิปยุตตา อนาสวาทิ

โน สโยชนา...เป.... โน คนฺธา...เป.... โน โอฆา...เป.... โน โยคา...เป.... โน นีว
รณา...เป.... โน ปรามาสา...เป.... สารมมณาทิ โน จิตตา, เจตสิกาทิ, จิตตสมปยุตตา, จิต
ตสํญญา, จิตตสมญฺญานา, จิตตสหุโน, จิตตานุปริวตฺติโนฯ จิตตสํญฺญสมญฺญานา, จิต
ตสํญฺญสมญฺญานสหุโน, จิตตสํญฺญสมญฺญานานุปริวตฺติโน, พาหิรา, โน อุปาทา, อนุปาทิน
นาฯ

โน อุปาทานา...เป.... โน กิเลสา...เป.... น ทสฺสเนน ปหาตพพาฯ น ภาวนาย ป
หาตพพาฯ น ทสฺสเนน ปหาตพพเหตุกาฯ น ภาวนาย ปหาตพพเหตุกาฯ ติโสส ปฏิสมภिता
สวิตกฺกา; อตถปฏิสมภिता สียา สวิตกฺกา, สียา อวิตกฺกาฯ ติโสส ปฏิสมภिता สวิจารา;
อตถปฏิสมภिता สียา สวิจารา, สียา อวิจาราฯ สียา สปปิตฺติกา, สียา อปปิตฺติกาฯ สียา ปิตฺติสห
คตา, สียา น ปิตฺติสหคตาฯ สียา สุขสหคตา, สียา น สุขสหคตาฯ สียา อุเปกฺขาสหคตา, สียา น
อุเปกฺขาสหคตาฯ ติโสส ปฏิสมภिता กามาวจรา; อตถปฏิสมภिता สียา กามาวจรา, สียา น
กามาวจราฯ น รูปาวจราฯ น อรูปาวจราฯ ติโสส ปฏิสมภिता ปริยาปนฺนา; อตถปฏิสมภिता
สียา ปริยาปนฺนา, สียา อปริยาปนฺนาฯ ติโสส ปฏิสมภिता อนิยฺยานิกา; อตถปฏิสมภिता สียา
นิยฺยานิกา, สียา อนิยฺยานิกาฯ ติโสส ปฏิสมภिता อนิยตา; อตถปฏิสมภिता สียา นิยตา ,
สียา อนิยตาฯ ติโสส ปฏิสมภिता สอฺตฺตรา; อตถปฏิสมภिता สียา สอฺตฺตรา , สียา อนนฺตฺตราฯ
อรรณาติฯ

ปญฺหาปจฺจกํฯ

ปฏิสมภิตาวิภังค นิฏฺฐิตोฯ

๑๖. ญาณวิภังค

๑. เอกกมัตติกา

๗๕๑. เอกวิธเนน ญาณวตถุ – ปญจ วิญญาณา น เหตุ, อเหตุกา, เหตุวิปปยุตตา, สปปัจจยา, สงฺขตา, อรูปา, โลกียา, สาสวา, สโยชนียา, คนฺถนียา, โฆษนียา, โยคนียา, นีว รณียา, ปรามณฺฐา, อุปาทานียา, สํกิลเลสิกา, อพฺยาคตา, สารมมณา, อเจตสิกา, วิปากา, อุปา ทินฺนุปาทานียา, อสํกิลฺลิสํกิลเลสิกา, น สวิตกกสวิจारा, น อวิตกกวิจารมตฺตา, อวิตกกอวิ จारा, น ปิตฺติสหคตา, เนว ทสฺสเนน น ภาวนาย ปหาตพฺพา, เนว ทสฺสเนน น ภาวนาย ป หาดพฺพเหตุกา, เนวาคยคามินาปจยคามิโน, เนวเสกขนาเสกขา , ปริตฺตา, กามาวจรา, น รู ปาวจรา, น อรูปาวจรา, ปริยาปนฺนา, โน อปริยาปนฺนา, อนิยตา, อนิยยานิกา,

อุปปนฺนวตฺตุกา อุปปนฺนารมมณา,

(๓) ปุเรชาตวตฺตุกา ปุเรชาตารมมณา

(๔) อชฺฌตฺติกวตฺตุกา พาหิรารมมณา

(๕) อสมฺภินฺนวตฺตุกา อสมฺภินฺนารมมณา

(๖) นานาวตฺตุกา นานารมมณา

(๗) น อญฺญมญฺญสฺส โคจรวิสยํ ปจฺจนุโกนฺติ

(๘) น อสมนฺนาหารา อุปปชฺชนฺติ

(๙) น อมนสิการา อุปปชฺชนฺติ

(๑๐) น อโพนฺพกิณฺณา อุปปชฺชนฺติ

(๑๑) น อปฺพุพฺ อจฺริมํ อุปปชฺชนฺติ

(๑๒) น อญฺญมญฺญสฺส สมฺนนฺตรา อุปปชฺชนฺติ

(๑๓) ปญจ วิญญาณา อนาโภคา

(๑๔) ปญฺจหิ วิญญาเณหิ น กณฺจ [กิญฺจ (สี. ก.)] ฌมฺมํ ปฏฺวิชานาติ อญฺญตร อภินิปา ตมตฺตา

(๑๕) ปญฺจนํ วิญญาณานํ สมฺนนฺตราปี น กณฺจ ฌมฺมํ ปฏฺวิชานาติ

(๑๖) ปญฺจหิ วิญญาเณหิ น กณฺจ อิริยาปถํ กเปปฺติ

(๑๗) ปญฺจนํ วิญญาณานํ สมฺนนฺตราปี น กณฺจ อิริยาปถํ กเปปฺติ

(๑๘) ปณฺจหิ วิญญูญเณหิ น กายกมฺมํ น วจีกมฺมํ ปฏฺฐเปติ

(๑๙) ปณฺจณฺํ วิญญูญณํ สมฺมณฺตฺราปี น กายกมฺมํ น วจีกมฺมํ ปฏฺฐเปติ

(๒๐) ปณฺจหิ วิญญูญเณหิ น กุสลากุสลํ ฐมฺมํ สมฺมาทียติ

(๒๑) ปณฺจณฺํ วิญญูญณํ สมฺมณฺตฺราปี น กุสลากุสลํ ฐมฺมํ สมฺมาทียติ

(๒๒) ปณฺจหิ วิญญูญเณหิ น สมฺปาชชติ น วุญฺฐาติ

(๒๓) ปณฺจณฺํ วิญญูญณํ สมฺมณฺตฺราปี น สมฺปาชชติ น วุญฺฐาติ

(๒๔) ปณฺจหิ วิญญูญเณหิ น จวติ น อปฺปชชติ

(๒๕) ปณฺจณฺํ วิญญูญณํ สมฺมณฺตฺราปี น จวติ น อปฺปชชติ

(๒๖) ปณฺจหิ วิญญูญเณหิ น สฺปติ น ปฏฺวิพฺพชฺชติ น สฺปิณฺํ ปสฺสติ

(๒๗) ปณฺจณฺํ วิญญูญณํ สมฺมณฺตฺราปี น สฺปติ น ปฏฺวิพฺพชฺชติ น สฺปิณฺํ ปสฺสติ, ยถาวก
วตฺถุวิภาวนา ปณฺญา

เอวํ เอกวิเรน ญูญณวตฺถุ

๒. ทุกมฺมาตีกา

๗๕๒. ทุกิเรน ญูญณวตฺถุ –

(๑) โลกียา ปณฺญา, โลกุตฺตฺรา ปณฺญา

(๒) เกณจิ วิญญูญยยา ปณฺญา, เกณจิ น วิญญูญยยา ปณฺญา

(๓) สาสวา ปณฺญา , อนาสวา ปณฺญา

(๔) อาสววิปฺปยฺตฺตา สาสวา ปณฺญา, อาสววิปฺปยฺตฺตา อนาสวา ปณฺญา

(๕) สํโยชนียา ปณฺญา, อสํโยชนียา ปณฺญา

(๖) สํโยชนวิปฺปยฺตฺตา สํโยชนียา ปณฺญา, สํโยชนวิปฺปยฺตฺตา อสํโยชนียา ปณฺญา

(๗) คนฺถนียา ปณฺญา, อคนฺถนียา ปณฺญา

(๘) คนฺถวิปฺปยฺตฺตา คนฺถนียา ปณฺญา, คนฺถวิปฺปยฺตฺตา อคนฺถนียา ปณฺญา

(๙) โอยนียา ปณฺญา, อโนยนียา ปณฺญา

(๑๐) โอยวิปฺปยฺตฺตา โอยนียา ปณฺญา, โอยวิปฺปยฺตฺตา อโนยนียา ปณฺญา

- (๑๑) โยคินิยา ปณฺญา, อโยคินิยา ปณฺญา
- (๑๒) โยควิปฺปยุตฺตา โยคินิยา ปณฺญา, โยควิปฺปยุตฺตา อโยคินิยา ปณฺญา
- (๑๓) นีวรณิยา ปณฺญา, อนีวรณิยา ปณฺญา
- (๑๔) นีวรณวิปฺปยุตฺตา นีวรณิยา ปณฺญา, นีวรณวิปฺปยุตฺตา อนีวรณิยา ปณฺญา
- (๑๕) ปรามภูสฺสา ปณฺญา, อปรามภูสฺสา ปณฺญา
- (๑๖) ปรามาสวิปฺปยุตฺตา ปรามภูสฺสา ปณฺญา, ปรามาสวิปฺปยุตฺตา อปรามภูสฺสา ปณฺญา
- (๑๗) อุปาทีนฺนา ปณฺญา, อนุปาทีนฺนา ปณฺญา
- (๑๘) อุปาทานิยา ปณฺญา, อนุปาทานิยา ปณฺญา
- (๑๙) อุปาทานวิปฺปยุตฺตา อุปาทานิยา ปณฺญา, อุปาทานวิปฺปยุตฺตา อนุปาทานิยา ปณฺญา
- (๒๐) สํกิลลิกา ปณฺญา, อสํกิลลิกา ปณฺญา
- (๒๑) กิลลสวิปฺปยุตฺตา สํกิลลิกา ปณฺญา, กิลลสวิปฺปยุตฺตา อสํกิลลิกา ปณฺญา
- (๒๒) สวิตกฺกา ปณฺญา, อวิตกฺกา ปณฺญา
- (๒๓) สวิจฺจรา ปณฺญา, อวิจฺจรา ปณฺญา
- (๒๔) สปะปิตฺติกา ปณฺญา, อปะปิตฺติกา ปณฺญา
- (๒๕) ปิตฺติสหคฺตา ปณฺญา, น ปิตฺติสหคฺตา ปณฺญา
- (๒๖) สุขสหคฺตา ปณฺญา, น สุขสหคฺตา ปณฺญา
- (๒๗) อุเปกฺขาสหคฺตา ปณฺญา, น อุเปกฺขาสหคฺตา ปณฺญา
- (๒๘) กามาวจฺรา ปณฺญา , น กามาวจฺรา ปณฺญา
- (๒๙) รุปาวจฺรา ปณฺญา, น รุปาวจฺรา ปณฺญา
- (๓๐) อรุปาวจฺรา ปณฺญา, น อรุปาวจฺรา ปณฺญา
- (๓๑) ปรียาปนฺนา ปณฺญา, อปรียาปนฺนา ปณฺญา
- (๓๒) นิยุยานิกา ปณฺญา, อนิยุยานิกา ปณฺญา
- (๓๓) นิยฺตา ปณฺญา, อนิยฺตา ปณฺญา

(๓๔) สอตุตตรา ปณฺญา , อนตุตตรา ปณฺญา

(๓๕) อตถชาปิกา ปณฺญา, ชาปิตตถา ปณฺญา

เอวํ ทฺวิเรน ญฺาณวตฺถุ

๓. ติกมادتิกา

๗๕๓. ตฺวิเรน ญฺาณวตฺถุ –

(๑) จินฺตามยา ปณฺญา, สุตมยา ปณฺญา, ภาวนามยา ปณฺญา

(๒) ทานมยา ปณฺญา, สीलมยา ปณฺญา, ภาวนามยา ปณฺญา

(๓) อธิสึเล ปณฺญา, อธิจิตฺเต ปณฺญา, อธิปณฺญาย ปณฺญา

(๔) อายโกสลลํ, อปายโกสลลํ, อูปายโกสลลํ

(๕) วิปากา ปณฺญา, วิปากธมฺมธมฺมา ปณฺญา, เนววิปากนวิปากธมฺมธมฺมา ปณฺญา

(๖) อูปาทินฺนูปาทานิยา ปณฺญา, อนูปาทินฺนูปาทานิยา ปณฺญา, อนูปาทินฺนอนูปาทานิยา ปณฺญา

(๗) สวิตกฺกสวิจารา ปณฺญา, อวิตกฺกสวิจารมตฺตา ปณฺญา, อวิตกฺกอวิจารา ปณฺญา

(๘) ปิตฺติสหคฺตา ปณฺญา, สุขสหคฺตา ปณฺญา, อูปেকฺขาสหคฺตา ปณฺญา

(๙) อาจยคามินี ปณฺญา, อปจยคามินี ปณฺญา, เนวาจยคามินาปจยคามินี ปณฺญา

(๑๐) เสกฺขา ปณฺญา, อเสกฺขา ปณฺญา, เนวเสกฺขนาเสกฺขา ปณฺญา

(๑๑) ปริตฺตา ปณฺญา, มหคฺคตา ปณฺญา, อปฺปมาณา ปณฺญา

(๑๒) ปริตฺตารมฺมณา ปณฺญา, มหคฺคตารมฺมณา ปณฺญา, อปฺปมาณารมฺมณา ปณฺญา

(๑๓) มคฺคารมฺมณา ปณฺญา, มคฺคเหตุกา ปณฺญา, มคฺคาคิปปิตฺติ ปณฺญา

(๑๔) อูปฺปนฺนา ปณฺญา , อนูปฺปนฺนา ปณฺญา, อูปฺปาตินี ปณฺญา

(๑๕) อตฺถิตา ปณฺญา, อนาคตา ปณฺญา, ปจฺจุปฺปนฺนา ปณฺญา

(๑๖) อตฺถิตารมฺมณา ปณฺญา, อนาคตารมฺมณา ปณฺญา, ปจฺจุปฺปนฺนารมฺมณา ปณฺญา

(๑๗) อชฺฌตฺตา ปณฺญา, พหิทฺธา ปณฺญา, อชฺฌตฺตพหิทฺธา ปณฺญา

(๑๘) อชฺฌตฺตารมฺมณา ปณฺญา, พหิทฺธารมฺมณา ปณฺญา, อชฺฌตฺตพหิทฺธารมฺมณา ปณฺญา

(๑๙) สวิตกกสวิจารา ปณญา อตถิ วิปากา, อตถิ วิปากมมมมา, อตถิ เนววิปากนวิ
ปากมมมมา

(๒๐) อตถิ อุปาทีนุปาทานิยา, อตถิ อนุปาทีนุปาทานิยา, อตถิ อนุปาทีนุอนุปาทา
นิยา

(๒๑) อตถิ ปีตีสหคตา, อตถิ สุขสหคตา, อตถิ อุเปกขาสหคตา

(๒๒) อตถิ อาจยคามินี, อตถิ อปจยคามินี, อตถิ เนวาจยคามินาปจยคามินี

(๒๓) อตถิ เสกขา, อตถิ อเสกขา, อตถิ เนวเสกขนาเสกขา

(๒๔) อตถิ ปริตตา, อตถิ มหคคตา, อตถิ อปปมาณา

(๒๕) อตถิ ปริตตารมมณา, อตถิ มหคคตารมมณา, อตถิ อปปมาณารมมณา

(๒๖) อตถิ มคคารมมณา, อตถิ มคคเหตุกา, อตถิ มคคาธิปตินี

(๒๗) อตถิ อุปปนนา, อตถิ อนุปปนนา, อตถิ อุปปาทีนี

(๒๘) อตถิ อตตีตา, อตถิ อนาคตา , อตถิ ปจจุปปนนา

(๒๙) อตถิ อตตีตารมมณา, อตถิ อนาคตารมมณา, อตถิ ปจจุปปนนารมมณา

(๓๐) อตถิ อชฌตตา, อตถิ พหิทธา, อตถิ อชฌตตพหิทธา

(๓๑) อตถิ อชฌตตารมมณา, อตถิ พหิทถารมมณา, อตถิ อชฌตตพหิทถารมมณา

(๓๒) อวิตกกวิจารมตตา ปณญา อตถิ วิปากา, อตถิ วิปากมมมมา, อตถิ เนววิปากน
วิปากมมมมา

(๓๓) อตถิ อุปาทีนุปาทานิยา, อตถิ อนุปาทีนุปาทานิยา, อตถิ อนุปาทีนุอนุปา
ทานิยา

(๓๔) อตถิ อาจยคามินี, อตถิ อปจยคามินี, อตถิ เนวาจยคามินาปจยคามินี

(๓๕) อตถิ เสกขา, อตถิ อเสกขา, อตถิ เนวเสกขนาเสกขา

(๓๖) อตถิ อุปปนนา, อตถิ อนุปปนนา, อตถิ อุปปาทีนี

(๓๗) อตถิ อตตีตา, อตถิ อนาคตา, อตถิ ปจจุปปนนา

(๓๘) อตถิ อชฌตตา, อตถิ พหิทธา, อตถิ อชฌตตพหิทธา

(๓๙) อวิตกกอวิจารา ปณญา อตถิ วิปากา, อตถิ วิปากมมมมา, อตถิ เนววิปากนวิ
ปากมมมมา

(๔๐) อตถิ อุปาทินฺนุปาทานิยา, อตถิ อนฺนุปาทินฺนุปาทานิยา, อตถิ อนฺนุปาทินฺนอนฺนุ
ปาทานิยา

(๔๑) อตถิ ปิตฺติสหคตา, อตถิ สุขสหคตา, อตถิ อุเปกฺขาสหคตา

(๔๒) อตถิ อาจยคามินี, อตถิ อปจยคามินี, อตถิ เนวาจยคามินาปจยคามินี

(๔๓) อตถิ เสกฺขา, อตถิ อเสกฺขา, อตถิ เนวเสกฺขนาเสกฺขา

(๔๔) อตถิ ปริตตารมฺมณา, อตถิ มหคฺคตารมฺมณา, อตถิ อปฺปมาณารมฺมณา

(๔๕) อตถิ มคฺคารมฺมณา, อตถิ มคฺคเหตุกา, อตถิ มคฺคาธิปตฺตินิ

(๔๖) อตถิ อุปฺปนนา, อตถิ อนฺนุปฺปนนา, อตถิ อุปฺปาทีนํ

(๔๗) อตถิ อตฺติตา, อตถิ อนาคตา, อตถิ ปจฺจุปฺปนนา

(๔๘) อตถิ อตฺติตารมฺมณา, อตถิ อนาคตารมฺมณา, อตถิ ปจฺจุปฺปนนารมฺมณา

(๔๙) อตถิ อชฺฌตฺตา, อตถิ พหิทฺธา, อตถิ อชฺฌตฺตพหิทฺธา

(๕๐) อตถิ อชฺฌตฺตารมฺมณา, อตถิ พหิทฺธารมฺมณา, อตถิ อชฺฌตฺตพหิทฺธารมฺมณา

(๕๑) ปิตฺติสหคตา ปญฺญา สุขสหคตา ปญฺญา อตถิ วิปากา, อตถิ วิปากธมฺมธมฺมา, อตถิ
เนววิปากนวิปากธมฺมธมฺมา

(๕๒) อตถิ อุปาทินฺนุปาทานิยา, อตถิ อนฺนุปาทินฺนุปาทานิยา, อตถิ อนฺนุปาทินฺนอนฺนุ
ปาทานิยา

(๕๓) อตถิ สวิตกฺกสวิจารา, อตถิ อวิตกฺกวิจารมตฺตา, อตถิ อวิตกฺกอวิจารา

(๕๔) อตถิ อาจยคามินี, อตถิ อปจยคามินี, อตถิ เนวาจยคามินาปจยคามินี

(๕๕) อตถิ เสกฺขา, อตถิ อเสกฺขา, อตถิ เนวเสกฺขนาเสกฺขา

(๕๖) อตถิ ปริตฺตา, อตถิ มหคฺคตา, อตถิ อปฺปมาณา

(๕๗) อตถิ ปริตตารมฺมณา, อตถิ มหคฺคตารมฺมณา, อตถิ อปฺปมาณารมฺมณา

(๕๘) อตถิ มคฺคารมฺมณา , อตถิ มคฺคเหตุกา, อตถิ มคฺคาธิปตฺตินิ

(๕๙) อตถิ อุปฺปนนา, อตถิ อนฺนุปฺปนนา, อตถิ อุปฺปาทีนํ

(๖๐) อตถิ อตฺติตา, อตถิ อนาคตา, อตถิ ปจฺจุปฺปนนา

(๖๑) อตถิ อตฺติตารมฺมณา, อตถิ อนาคตารมฺมณา, อตถิ ปจฺจุปฺปนนารมฺมณา

(๖๒) อตถิ อชฺฌตฺตา, อตถิ พหิทฺฐา, อตถิ อชฺฌตฺตพหิทฺฐา

(๖๓) อตถิ อชฺฌตตารมฺมณา, อตถิ พหิทฺฐารมฺมณา, อตถิ อชฺฌตตพหิทฺฐารมฺมณา

(๖๔) อุเปกฺขาสหคฺตา ปญฺญา อตถิ วิปากา, อตถิ วิปากธมฺมธมฺมา, อตถิ เนววิปากนวิ
ปากธมฺมธมฺมา

(๖๕) อตถิ อุปาทีนฺนุปาทานิยา, อตถิ อนฺนุปาทีนฺนุปาทานิยา, อตถิ อนฺนุปาทีนฺนอนฺนุปา
ทานิยา

(๖๖) อตถิ อาจยคามินี, อตถิ อปจยคามินี, อตถิ เนวาจยคามินาปจยคามินี

(๖๗) อตถิ เสกฺขา, อตถิ อเสกฺขา, อตถิ เนวเสกฺขนาเสกฺขา

(๖๘) อตถิ ปริตฺตา, อตถิ มหคฺคตา, อตถิ อปฺปมาณา

(๖๙) อตถิ ปริตตารมฺมณา, อตถิ มหคฺคตารมฺมณา, อตถิ อปฺปมาณารมฺมณา

(๗๐) อตถิ มคฺคการมฺมณา, อตถิ มคฺคเหตุกา, อตถิ มคฺคาธิปตฺตินิ

(๗๑) อตถิ อุปฺปนฺนา, อตถิ อนฺนุปฺปนฺนา, อตถิ อุปฺปาทีน

(๗๒) อตถิ อตฺตีตา, อตถิ อนาคตา, อตถิ ปจฺจุปฺปนฺนา

(๗๓) อตถิ อตฺตitarมฺมณา, อตถิ อนาคตารมฺมณา, อตถิ ปจฺจุปฺปนฺนารมฺมณา

(๗๔) อตถิ อชฺฌตฺตา, อตถิ พหิทฺฐา, อตถิ อชฺฌตฺตพหิทฺฐา

(๗๕) อตถิ อชฺฌตตารมฺมณา, อตถิ พหิทฺฐารมฺมณา, อตถิ อชฺฌตตพหิทฺฐารมฺมณา

เอวํ ติวิเรน ญานวตฺถุฯ

๔. จตฺกุกมาติกา

๗๕๔. จตฺพุทฺธิเรน ญานวตฺถุ –

(๑) กมฺมสฺสกตญฺญาณํ, สจฺจานุโลมิกํ ญฺญาณํ, มคฺคสมงฺคิสฺส ญฺญาณํ, ผลสมงฺคิสฺส ญฺญาณํ

(๒) ทฺวเกช ญฺญาณํ, ทฺวกฺชสมฺมทเย ญฺญาณํ, ทฺวกฺชนิโรธ ญฺญาณํ, ทฺวกฺชนิโรธคามินิยา ปฏฺฐิปปทาย
ญฺญาณํ

(๓) กามาวจฺรา ปญฺญา, รุปาวจฺรา ปญฺญา, อรูปาวจฺรา ปญฺญา, อปริยาปนฺนา ปญฺญา

(๔) ฐมฺเม ญฺญาณํ, อนฺวเย ญฺญาณํ, ปริเย [ปริเจจ (สพฺพตฺถ) ปสฺส ทิชนิกาย] ญฺญาณํ, สมฺมุ
ติญฺญาณํ [สมฺมุติญฺญาณํ (สฺยา.) ปสฺส ทิชนิกาย]

(๕) อตถิ ปณฺญา อัจยาย โน อปฺจายาย, อตถิ ปณฺญา อปฺจายาย โน อัจยาย, อตถิ ปณฺญา อัจยาย เจว อปฺจายาย จ, อตถิ ปณฺญา เนวัจยาย โน อปฺจายาย

(๖) อตถิ ปณฺญา นิพฺพิทาย โน ปฏฺวิธาย, อตถิ ปณฺญา ปฏฺวิธาย โน นิพฺพิทาย, อตถิ ปณฺญา นิพฺพิทาย เจว ปฏฺวิธาย จ, อตถิ ปณฺญา เนว นิพฺพิทาย โน ปฏฺวิธาย

(๗) หานภาคินี ปณฺญา, ลีตีภาคินี ปณฺญา, วิเสสภาคินี ปณฺญา, นิเพพฺพภาคินี ปณฺญา

(๘) จตฺโสส ปฏฺฐสมฺภิทา

(๙) จตฺโสส ปฏฺฐปทา

(๑๐) จตฺตารี อารมฺมณานิ

(๑๑) ชรามรณ ญฺาณํ, ชรามรณสมฺมุตฺเต ญฺาณํ, ชรามรณนิโรธ ญฺาณํ, ชรามรณนิโรธคามินิยา ปฏฺฐปทา ญฺาณํ

(๑๒-๒๑) ชาตียา ญฺาณํ...เป.... ภเว ญฺาณํ...เป.... อุปาทาเน ญฺาณํ...เป.... ตณฺหา ญฺาณํ...เป.... เวทนาย ญฺาณํ...เป.... ผเสส ญฺาณํ...เป.... สฬายตเน ญฺาณํ...เป.... นามรูป ญฺาณํ...เป.... วิญฺญาเณ ญฺาณํ...เป.... สงฺขารเสส ญฺาณํ, สงฺขารสมฺมุตฺเต ญฺาณํ, สงฺขารนิโรธ ญฺาณํ, สงฺขารนิโรธคามินิยา ปฏฺฐปทา ญฺาณํฯ เหว จตฺพุทฺธิเชน ญฺาณวตฺถุฯ

๕. ปณฺจกมมัตติกา

๗๕๕. ปณฺจวิเชน ญฺาณวตฺถุ –

(๑) ปณฺจจคฺคิโก สมฺมาสมมตฺติ (๒) ปณฺจญฺาณิโก สมฺมาสมมตฺติ

เอวํ ปณฺจวิเชน ญฺาณวตฺถุฯ

๖. ฉกฺกมมัตติกา

๗๕๖. ฉพุทฺธิเชน ญฺาณวตฺถุ –

(๑) ฉสฺ อภินฺญาสฺ ปณฺญา

เอวํ ฉพุทฺธิเชน ญฺาณวตฺถุฯ

๗. สตฺตกมมัตติกา

๗๕๗. สตฺตวิเชน ญฺาณวตฺถุ –

(๑) สตฺตสตฺตตฺติ ญฺาณวตฺถุ

เอวํ สตฺตวิเชน ญฺาณวตฺถุฯ

๘. อภิลักขมาตีกา

๗๕๘. อภิลักขวิเรน ญาณวตถุ –

(๑) จตุส มเคศส, จตุส พลลส ปญญา

เอว อภิลักขวิเรน ญาณวตถุฯ

๙. นวกมาตีกา

๗๕๙. นววิเรน ญาณวตถุ –

(๑) นวส อนุปฺพฬวิหารสมาปัตตีส ปญญา

เอว นววิเรน ญาณวตถุฯ

๑๐. ทสภมาตีกา

๗๖๐. ทสภวิเรน ญาณวตถุ – ทส ตถาคตสส ตถาคตพลงานิ เยหิ พลลหิ สมมฺนาคโต ตถาคโต อาสภํ ฐานํ ปฏฺชานาติ, ปริสาสฺ สึหนาทํ นทติ, พุรหฺมจกฺกํ ปวเตตติฯ กตมานิ ทส?

(๑) อึธ ตถาคโต ฐานญจ ฐานโต อภฺฐานญจ อภฺฐานโต ยถาภูตํ ปชานาติฯ ยมฺปิ ตถาคโต ฐานญจ ฐานโต อภฺฐานญจ อภฺฐานโต ยถาภูตํ ปชานาติ, อึทมฺปิ ตถาคตสส ตถาคตพลงํ โหติ, ยํ พลงํ อาคมมฺ ตถาคโต อาสภํ ฐานํ ปฏฺชานาติ, ปริสาสฺ สึหนาทํ นทติ, พุรหฺมจกฺกํ ปวเตตติฯ

(๒) ปุณ จปรํ ตถาคโต อตีตํ นาคตปจฺจุปฺปนํ กมฺมสมาทานํ ฐานโส เหตุโส วิปากํ ยถาภูตํ ปชานาติฯ ยมฺปิ ตถาคโต อตีตํ นาคตปจฺจุปฺปนํ กมฺมสมาทานํ ฐานโส เหตุโส วิปากํ ยถาภูตํ ปชานาติ, อึทมฺปิ ตถาคตสส ตถาคตพลงํ โหติ, ยํ พลงํ อาคมมฺ ตถาคโต อาสภํ ฐานํ ปฏฺชานาติ, ปริสาสฺ สึหนาทํ นทติ, พุรหฺมจกฺกํ ปวเตตติฯ

(๓) ปุณ จปรํ ตถาคโต สฬฺพตถคามินิ ปฏฺธิปทํ ยถาภูตํ ปชานาติฯ ยมฺปิ ตถาคโต สฬฺพตถคามินิ ปฏฺธิปทํ ยถาภูตํ ปชานาติ, อึทมฺปิ ตถาคตสส ตถาคตพลงํ โหติ, ยํ พลงํ อาคมมฺ ตถาคโต อาสภํ ฐานํ ปฏฺชานาติ, ปริสาสฺ สึหนาทํ นทติ, พุรหฺมจกฺกํ ปวเตตติฯ

(๔) ปุณ จปรํ ตถาคโต อนนฺกธาตุนานาธาตฺโลกํ [อนนฺกธาตุนานาธาตฺโลกํ (สฺยา.) ม. น. ๑.๑๔๘] ยถาภูตํ ปชานาติฯ ยมฺปิ ตถาคโต อนนฺกธาตุนานาธาตฺโลกํ ยถาภูตํ ปชานาติ, อึทมฺปิ ตถาคตสส ตถาคตพลงํ โหติ, ยํ พลงํ อาคมมฺ ตถาคโต อาสภํ ฐานํ ปฏฺชานาติ, ปริสาสฺ สึหนาทํ นทติ, พุรหฺมจกฺกํ ปวเตตติฯ

(๕) ปุณ จปรํ ตถาคโต สดตํ นานาธมฺมุตติกตํ ยถาภูตํ ปชานาติฯ ยมฺปิ ตถาคโต สดตํ นานาธมฺมุตติกตํ ยถาภูตํ ปชานาติ, อึทมฺปิ ตถาคตสส ตถาคตพลงํ โหติ, ยํ พลงํ อาคมมฺ ตถาคโต อาสภํ ฐานํ ปฏฺชานาติ, ปริสาสฺ สึหนาทํ นทติ, พุรหฺมจกฺกํ ปวเตตติฯ

(๖) ปุณ จปรํ ตถาคโต ปรสฺส ตานํ ปรปฺปคฺคฺฉานํ อินฺทริยปโรปรียตตํ ยถาภูตํ ปชานาติฯ ยมฺปิ ตถาคโต ปรสฺส ตานํ ปรปฺปคฺคฺฉานํ อินฺทริยปโรปรียตตํ ยถาภูตํ ปชานาติ , อิทมฺปิ ตถาคตสฺส ตถาคตผลํ โหติ, ยํ ผลํ อากมฺม ตถาคโต อาสภํ ฐานํ ปฏฺิชานาติ, ปริสาสฺส สีหนาทํ นทติ, พุรหฺมจกฺกํ ปวเตตติฯ

(๗) ปุณ จปรํ ตถาคโต ฌานวิโมกฺขสมาธิสมาปตฺติํ สํกิลેสํ โวทานํ วุฏฺฐานํ ยถาภูตํ ปชานาติฯ ยมฺปิ ตถาคโต ฌานวิโมกฺขสมาธิสมาปตฺติํ สํกิลેสํ โวทานํ วุฏฺฐานํ ยถาภูตํ ปชานาติ, อิทมฺปิ ตถาคตสฺส ตถาคตผลํ โหติ, ยํ ผลํ อากมฺม ตถาคโต อาสภํ ฐานํ ปฏฺิชานาติ, ปริสาสฺส สีหนาทํ นทติ, พุรหฺมจกฺกํ ปวเตตติฯ

(๘) ปุณ จปรํ ตถาคโต ปุเพพฺพนิवासานุสฺสตี ยถาภูตํ ปชานาติฯ ยมฺปิ ตถาคโต ปุเพพฺพนิवासานุสฺสตี ยถาภูตํ ปชานาติ, อิทมฺปิ ตถาคตสฺส ตถาคตผลํ โหติ, ยํ ผลํ อากมฺม ตถาคโต อาสภํ ฐานํ ปฏฺิชานาติ, ปริสาสฺส สีหนาทํ นทติ, พุรหฺมจกฺกํ ปวเตตติฯ

(๙) ปุณ จปรํ ตถาคโต สตฺตานํ จตฺตูปปาตํ ยถาภูตํ ปชานาติฯ ยมฺปิ ตถาคโต สตฺตานํ จตฺตูปปาตํ ยถาภูตํ ปชานาติ, อิทมฺปิ ตถาคตสฺส ตถาคตผลํ โหติ, ยํ ผลํ อากมฺม ตถาคโต อาสภํ ฐานํ ปฏฺิชานาติ, ปริสาสฺส สีหนาทํ นทติ, พุรหฺมจกฺกํ ปวเตตติฯ

(๑๐) ปุณ จปรํ ตถาคโต อาสวานํ ขยํ ยถาภูตํ ปชานาติฯ ยมฺปิ ตถาคโต อาสวานํ ขยํ ยถาภูตํ ปชานาติ, อิทมฺปิ ตถาคตสฺส ตถาคตผลํ โหติ, ยํ ผลํ อากมฺม ตถาคโต อาสภํ ฐานํ ปฏฺิชานาติ, ปริสาสฺส สีหนาทํ นทติ, พุรหฺมจกฺกํ ปวเตตติฯ อิมานิ ทสฺส ตถาคตสฺส ตถาคตผลานิ, เยหิ พเลหิ สมฺนํนาโคโต ตถาคโต อาสภํ ฐานํ ปฏฺิชานาติ, ปริสาสฺส สีหนาทํ นทติ, พุรหฺมจกฺกํ ปวเตตติฯ

เอวํ ทสฺส วิธเณ ญานวตฺถุฯ

มัตติกา

๑. เอกกนิเททโส

๗๖๑. ปญฺจ วิญญานา น เหตุเมว, อเหตุกเมว, เหตุวิปฺปยุตฺตเมว, สปปจฺจยเมว, สงฺขตเมว, อรูปเมว, โลกียเมว, สาสวเมว, สํโยชนียเมว, คนฺถนียเมว, โยชนียเมว, นีวรณียเมว, ปฺรามญฺญเมว, อุปาทานียเมว, สํกิลેสิกเมว, อพฺยาคตเมว, สารมฺมณเมว, อเจตสิกเมว, วิปากเมว, อุปาทินฺนุปาทานียเมว, อสํกิลิฏฺฐสํกิลેสิกเมว, น สวิตกฺกสฺวิจฺจารเมว, น อวิตกฺกวิจฺจารมตฺตเมว, อวิตกฺกอวิจฺจารเมว, น ปีติสหคตเมว, เนว ทสฺสเนน น ภาวนา ย ปหาตพฺพเมว, เนว ทสฺสเนน น ภาวนา ย ปหาตพฺพเหตุกเมว, เนว จยคามินา ปจยคามิเมว, เนว เสกฺขนาเสกฺขเมว, ปรีตตเมว, กามาวจรเมว, น รูปาวจรเมว, น อรูปาวจรเมว, ปริยาปन्नเมว, โน อปฺริยาปन्नเมว, อนิยตเมว, อนิยฺยานิกเมว, อุปฺปन्नํ มโนวิญญานวิญญูญฺยเมว, อนิจฺจเมว, ชฺราก็ฏฺตเมวฯ

๗๖๒. ปญฺจ วิญญานา อุปฺปन्नวตฺถุกา, อุปฺปन्नารมฺมณชาติ อุปฺปन्नสมฺมํ วตฺถุสมฺมํ อุปฺปเนน อารมฺมणे อุปฺปชฺชนติฯ

ปุระชาตวตถุกา, ปุระชาตารมมณาติ ปุระชาตสฺมี วตถุสฺมี ปุระชาเต อารมมणे อุปปช
ชนฺติฯ

อชฺฌตติกวตถุกา , พาหิรารมมณาติ ปณฺจณฺ วิญญานานํ วตถุ อชฺฌตติกา อารมมณา
พาหิราฯ

อสมภินฺนวตถุกา, อสมภินฺนารมมณาติ อสมภินฺนสฺมี วตถุสฺมี อสมภินฺเนน อารมมणे อุป
ปชชนฺติฯ

นानาวตถุกา, นานารมมณาติ อณฺเฏ จกฺขวิญญานสฺส วตถุ จ อารมมณญจ, อณฺเฏ
โสตวิญญานสฺส วตถุ จ อารมมณญจ, อณฺเฏ ฆานวิญญานสฺส วตถุ จ อารมมณญจ, อณฺเฏ
ชิวหาวิญญานสฺส วตถุ จ อารมมณญจ, อณฺเฏ กายวิญญานสฺส วตถุ จ อารมมณญจฯ

๗๖๓. น อณฺณมณฺญสฺส โคจรวิสยํ ปจฺจนุโกตฺติติ จกฺขวิญญานสฺส โคจรวิสยํ โสตวิญ
ญาณํ น ปจฺจนุโกติ, โสตวิญญานสฺส โคจรวิสยมฺปิ จกฺขวิญญานํ น ปจฺจนุโกติฯ จกฺขวิญ
ญานสฺส โคจรวิสยํ ฆานวิญญานํ น ปจฺจนุโกติ, ฆานวิญญานสฺส โคจรวิสยมฺปิ จกฺขวิญ
ญาณํ น ปจฺจนุโกติฯ จกฺขวิญญานสฺส โคจรวิสยํ ชิวหาวิญญานํ น ปจฺจนุโกติ, ชิวหาวิญ
ญานสฺส โคจรวิสยมฺปิ จกฺขวิญญานํ น ปจฺจนุโกติฯ จกฺขวิญญานสฺส โคจรวิสยํ กายวิญ
ญาณํ น ปจฺจนุโกติ, กายวิญญานสฺส โคจรวิสยมฺปิ จกฺขวิญญานํ น ปจฺจนุโกติฯ โสตวิญ
ญานสฺส...เป.... ฆานวิญญานสฺส...เป.... ชิวหาวิญญานสฺส...เป.... กายวิญญานสฺส โค
จรวิสยํ จกฺขวิญญานํ น ปจฺจนุโกติ, จกฺขวิญญานสฺส โคจรวิสยมฺปิ กายวิญญานํ น ปจ
จนุโกติฯ กายวิญญานสฺส โคจรวิสยํ โสตวิญญานํ น ปจฺจนุโกติ, โสตวิญญานสฺส โคจร
วิสยมฺปิ กายวิญญานํ น ปจฺจนุโกติฯ กายวิญญานสฺส โคจรวิสยํ ฆานวิญญานํ น ปจฺจนุโก
ติ, ฆานวิญญานสฺส โคจรวิสยมฺปิ กายวิญญานํ น ปจฺจนุโกติฯ กายวิญญานสฺส โคจรวิสยํ
ชิวหาวิญญานํ น ปจฺจนุโกติ, ชิวหาวิญญานสฺส โคจรวิสยมฺปิ กายวิญญานํ น ปจฺจนุโกติฯ

๗๖๔. น อสมนฺนาหารา อุปฺปชชนฺติติ สมนฺนาหฺรตฺสส อุปฺปชชนฺติฯ

น อมฺนสิการา อุปฺปชชนฺติติ มนฺสิกโรตฺสส อุปฺปชชนฺติฯ

น อโฬพกิณฺณา อุปฺปชชนฺติติ น ปฏฺิปาฏิยา อุปฺปชชนฺติฯ

น อุปฺพุฬฺ อจฺริมฺ อุปฺปชชนฺติติ น เอกกฺขणे อุปฺปชชนฺติฯ

๗๖๕. น อณฺณมณฺญสฺส สมฺนนฺตรา อุปฺปชชนฺติติ จกฺขวิญญานสฺส อุปฺปนฺนสมฺนนฺตรา
โสตวิญญานํ น อุปฺปชชติ, โสตวิญญานสฺส อุปฺปนฺนสมฺนนฺตรารํปิ จกฺขวิญญานํ น อุปฺปชช
ติฯ จกฺขวิญญานสฺส อุปฺปนฺนสมฺนนฺตรา ฆานวิญญานํ น อุปฺปชชติ, ฆานวิญญานสฺส อุป
ปนฺนสมฺนนฺตรารํปิ จกฺขวิญญานํ น อุปฺปชชติฯ จกฺขวิญญานสฺส อุปฺปนฺนสมฺนนฺตรา ชิวหา
วิญญานํ น อุปฺปชชติ, ชิวหาวิญญานสฺส อุปฺปนฺนสมฺนนฺตรารํปิ จกฺขวิญญานํ น อุปฺปชชติฯ
จกฺขวิญญานสฺส อุปฺปนฺนสมฺนนฺตรา กายวิญญานํ น อุปฺปชชติ, กายวิญญานสฺส อุปฺปนฺน
สมฺนนฺตรารํปิ จกฺขวิญญานํ น อุปฺปชชติฯ โสตวิญญานสฺส...เป.... ฆานวิญญานสฺส...เป.
... ชิวหาวิญญานสฺส...เป.... กายวิญญานสฺส อุปฺปนฺนสมฺนนฺตรา จกฺขวิญญานํ น อุปฺปชช
ติ, จกฺขวิญญานสฺส อุปฺปนฺนสมฺนนฺตรารํปิ กายวิญญานํ น อุปฺปชชติฯ กายวิญญานสฺส อุป
ปนฺนสมฺนนฺตรา โสตวิญญานํ น อุปฺปชชติ, โสตวิญญานสฺส อุปฺปนฺนสมฺนนฺตรารํปิ กายวิญ

ญาณ น อุปปชชติฯ กายวิญญานสส อุปปนสมนนตรา ขานวิญญาน น อุปปชชติ, ขาน
วิญญานสส อุปปนสมนนตราปิ กายวิญญาน น อุปปชชติฯ กายวิญญานสส อุปปนสม
นนตรา ขิวหาวิญญาน น อุปปชชติ, ขิวหาวิญญานสส อุปปนสมนนตราปิ กายวิญญาน
น อุปปชชติฯ

๗๖๖. ปญจ วิญญานา อนาโหคาคติ ปญจนัน วิญญานานัน นตถิ อวฏฏฐนา วา อาโห
โค วา สมณนาหาโร วา มนสิกาโร วาฯ

ปญจหิ วิญญาเณหิ น กญจิ ฌมมํ ปฏิวิชานาตติติ ปญจหิ วิญญาเณหิ น กญจิ ฌมมํ ปฏิ
วิชานาติฯ

อญญตร อภินิปาตมตตาคติ อญญตร อาปาตมตตาคติฯ

ปญจนัน วิญญานานัน สมนนตราปิ น กญจิ ฌมมํ ปฏิวิชานาตติติ ปญจนัน วิญญานานัน
สมนนตรา มโนธาดุยาปิ น กญจิ ฌมมํ ปฏิวิชานาติฯ

ปญจหิ วิญญาเณหิ น กญจิ อิริยาปถํ กเปปตติติ ปญจหิ วิญญาเณหิ น กญจิ อิริยาปถํ
กเปปติ – คมนํ วา ฐานํ วา นิสชชํ วา เสยยํ วาฯ

ปญจนัน วิญญานานัน สมนนตราปิ น กญจิ อิริยาปถํ กเปปตติติ ปญจนัน วิญญานานัน สม
นนตรา มโนธาดุยาปิ น กญจิ อิริยาปถํ กเปปติ – คมนํ วา ฐานํ วา นิสชชํ วา เสยยํ วาฯ

ปญจหิ วิญญาเณหิ น กายกมมํ น วจีกมมํ ปญฺฐเปตติติ ปญจหิ วิญญาเณหิ น กายกมมํ
น วจีกมมํ ปญฺฐเปตติฯ

ปญจนัน วิญญานานัน สมนนตราปิ น กายกมมํ น วจีกมมํ ปญฺฐเปตติติ ปญจนัน วิญญาน
านัน สมนนตรา มโนธาดุยาปิ น กายกมมํ น วจีกมมํ ปญฺฐเปตติฯ

ปญจหิ วิญญาเณหิ น กุสลากุสลํ ฌมมํ สมาทียตติติ ปญจหิ วิญญาเณหิ น กุสลากุสลํ
ฌมมํ สมาทียติฯ

ปญจนัน วิญญานานัน สมนนตราปิ น กุสลากุสลํ ฌมมํ สมาทียตติติ ปญจนัน วิญญานานัน
สมนนตรา มโนธาดุยาปิ น กุสลากุสลํ ฌมมํ สมาทียติฯ

ปญจหิ วิญญาเณหิ น สมาปชชติ น วุฏฐาตติติ ปญจหิ วิญญาเณหิ น สมาปชชติ น
วุฏฐาติฯ

ปญจนัน วิญญานานัน สมนนตราปิ น สมาปชชติ น วุฏฐาตติติ ปญจนัน วิญญานานัน สม
นนตรา มโนธาดุยาปิ น สมาปชชติ น วุฏฐาติฯ

ปญจหิ วิญญาเณหิ น จวติ น อุปปชชตติติ ปญจหิ วิญญาเณหิ น จวติ น อุปปชชติฯ

ปญจนัน วิญญานานัน สมนนตราปิ น จวติ น อุปปชชตติติ ปญจนัน วิญญานานัน สม
นตรา มโนธาดุยาปิ น จวติ น อุปปชชติฯ

(๑๑) ตีส์ ภูมิส์ กุสลาพยากเต ปณฺญา โยคินิยา ปณฺญา, จตุสฺ มคฺเชสฺ จตุสฺ ผลสฺ
ปณฺญา อโยคินิยา ปณฺญาฯ

(๑๒) ตีสุ ภูมิสุ กุสลาพยากเต ปณฺญา โยควิปฺปยุตฺตา โยคณิยา ปณฺญา, จตุสฺ มเคคฺส จตุสฺ ผลสฺ ปณฺญา โยควิปฺปยุตฺตา อโยคณิยา ปณฺญาฯ

(๑๓) ตีสุ ภูมิสุ กุสลาพยากเต ปณฺญา นีวรณิยา ปณฺญา, จตุสฺ มเคคฺส จตุสฺ ผลสฺ ปณฺญา อนีวรณิยา ปณฺญาฯ

(๑๔) ตีสุ ภูมิสุ กุสลาพยากเต ปณฺญา นีวรณวิปฺปยุตฺตา นีวรณิยา ปณฺญา, จตุสฺ มเคคฺส จตุสฺ ผลสฺ ปณฺญา นีวรณวิปฺปยุตฺตา อนีวรณิยา ปณฺญาฯ

(๑๕) ตีสุ ภูมิสุ กุสลาพยากเต ปณฺญา ปรามภูฏา ปณฺญา, จตุสฺ มเคคฺส จตุสฺ ผลสฺ ปณฺญา อปรามภูฏา ปณฺญาฯ

(๑๖) ตีสุ ภูมิสุ กุสลาพยากเต ปณฺญา ปรามาสวิปฺปยุตฺตา ปรามภูฏา ปณฺญา, จตุสฺ มเคคฺส จตุสฺ ผลสฺ ปณฺญา ปรามาสวิปฺปยุตฺตา อปรามภูฏา ปณฺญาฯ

(๑๗) ตีสุ ภูมิสุ วิปาเก ปณฺญา อุปาทินฺนา ปณฺญา, ตีสุ ภูมิสุ กุสเล ตีสุ ภูมิสุ กิริยาพยากเต จตุสฺ มเคคฺส จตุสฺ ผลสฺ ปณฺญา อนุปาทินฺนา ปณฺญาฯ

(๑๘) ตีสุ ภูมิสุ กุสลาพยากเต ปณฺญา อุปาทานิยา ปณฺญา, จตุสฺ มเคคฺส จตุสฺ ผลสฺ ปณฺญา อนุปาทานิยา ปณฺญาฯ

(๑๙) ตีสุ ภูมิสุ กุสลาพยากเต ปณฺญา อุปาทานวิปฺปยุตฺตา อุปาทานิยา ปณฺญา, จตุสฺ มเคคฺส จตุสฺ ผลสฺ ปณฺญา อุปาทานวิปฺปยุตฺตา อนุปาทานิยา ปณฺญาฯ

(๒๐) ตีสุ ภูมิสุ กุสลาพยากเต ปณฺญา สํกิลลิกา ปณฺญา, จตุสฺ มเคคฺส จตุสฺ ผลสฺ ปณฺญา อสํกิลลิกา ปณฺญาฯ

(๒๑) ตีสุ ภูมิสุ กุสลาพยากเต ปณฺญา กิลลวิปฺปยุตฺตา สํกิลลิกา ปณฺญา, จตุสฺ มเคคฺส จตุสฺ ผลสฺ ปณฺญา กิลลวิปฺปยุตฺตา อสํกิลลิกา ปณฺญาฯ

(๒๒) วิตกฺกสมฺปยุตฺตา ปณฺญา สวิตกฺกา ปณฺญา, วิตกฺกวิปฺปยุตฺตา ปณฺญา อวิตกฺกา ปณฺญาฯ

(๒๓) วิจารสมฺปยุตฺตา ปณฺญา สวิจารา ปณฺญา, วิจารวิปฺปยุตฺตา ปณฺญา อวิจารา ปณฺญาฯ

(๒๔) ปีติสมฺปยุตฺตา ปณฺญา สปปีตিকা ปณฺญา, ปีติวิปฺปยุตฺตา ปณฺญา อปปีตিকা ปณฺญาฯ

(๒๕) ปีติสมฺปยุตฺตา ปณฺญา ปีตีสหคตา ปณฺญา, ปีติวิปฺปยุตฺตา ปณฺญา น ปีตีสหคตา ปณฺญาฯ

(๒๖) สุขสมฺปยุตฺตา ปณฺญา สุขสหคตา ปณฺญา, สุขวิปฺปยุตฺตา ปณฺญา น สุขสหคตา ปณฺญาฯ

(๒๗) อุเปกขาสมปยุตตา ปณฺญา อุเปกขาสหคตา ปณฺญา, อุเปกขาวิปยุตตา ปณฺญา น อุเปกขาสหคตา ปณฺญาฯ

(๒๘) กามาวจรกุสลาพฺยาगतํ ปณฺญา กามาวจรา ปณฺญา, รูปาวจรา ปณฺญา อรูปาวจรา ปณฺญา, อปริยาปนฺนา ปณฺญา น กามาวจรา ปณฺญาฯ

(๒๙) รูปาวจรกุสลาพฺยาगतํ ปณฺญา รูปาวจรา ปณฺญา, กามาวจรา ปณฺญา อรูปาวจรา ปณฺญา อปริยาปนฺนา ปณฺญา น รูปาวจรา ปณฺญาฯ

(๓๐) อรูปาวจรกุสลาพฺยาगतํ ปณฺญา อรูปาวจรา ปณฺญา, กามาวจรา ปณฺญา รูปาวจรา ปณฺญา อปริยาปนฺนา ปณฺญา น อรูปาวจรา ปณฺญาฯ

(๓๑) ตีสุ ภูมียสุ กุสลาพฺยาगतํ ปณฺญา ปริยาปนฺนา ปณฺญา, จตุสฺส มคฺเคสฺส จตุสฺส ผลสฺส ปณฺญา อปริยาปนฺนา ปณฺญาฯ

(๓๒) จตุสฺส มคฺเคสฺส ปณฺญา นิยุยานิกา ปณฺญา, ตีสุ ภูมียสุ กุสเล จตุสฺส ภูมียสุ วิปาเก ตีสุ ภูมียสุ กิริยาพฺยาगतํ ปณฺญา อนิยุยานิกา ปณฺญาฯ

(๓๓) จตุสฺส มคฺเคสฺส ปณฺญา นิยตา ปณฺญา, ตีสุ ภูมียสุ กุสเล จตุสฺส ภูมียสุ วิปาเก ตีสุ ภูมียสุ กิริยาพฺยาगतํ ปณฺญา อนิยตา ปณฺญาฯ

(๓๔) ตีสุ ภูมียสุ กุสลาพฺยาगतํ ปณฺญา สหคตฺตา ปณฺญา, จตุสฺส มคฺเคสฺส จตุสฺส ผลสฺส ปณฺญา สหคตฺตา ปณฺญาฯ

(๓๕) ตตถ กตมา อตฺถชาปิกา ปณฺญา?

จตุสฺส ภูมียสุ กุสเล อรหโต อภินฺญา อุปฺปาเทนฺตสฺส สฺมาปตฺติ อุปฺปาเทนฺตสฺส กิริยาพฺยาगतํ ปณฺญา อตฺถชาปิกา ปณฺญา, จตุสฺส ภูมียสุ วิปาเก อรหโต อุปฺปนฺนํ อภินฺญาย อุปฺปนฺนํ สฺมาปตฺติยา กิริยาพฺยาगतํ ปณฺญา ชาปิตตฺถา ปณฺญาฯ

เอวํ ทฺวิเธน ญฺาณวตฺถุฯ

ทุกฺขํ

๓. ติกนิเททโส

๗๖๘. (๑. ก) ตตถ กตมา จินฺตามยา ปณฺญา?

โยคฺวิหิตสฺส วา กมฺมายตเนสฺส โยคฺวิหิตสฺส วา สิปฺปายตเนสฺส โยคฺวิหิตสฺส วา วิชฺชาญฺ्ञาเนสฺส กมฺมสฺส กตํ วา สจฺจานุโลมิกํ วา รูปํ อนิจฺจนฺติ วา เวทนา...เป.... สณฺญา... สงฺขาร... วิญฺญาณํ อนิจฺจนฺติ วา, ยํ เอวรूपิ อนฺโลมิกํ ขนฺติํ ทิฏฺฐิํ รุจิํ มํทํ เปกฺขํ ธมฺมนิขฺฌานกฺขนฺติํ ปฺรโต อสฺสจฺจวา ปฏฺฐิภตฺติ – อยํ วุจฺจติ “จินฺตามยา ปณฺญา”ฯ

(ข) ตตถ กตมา สุตมยา ปณฺญา? โยคฺวิหิตสฺส วา กมฺมายตเนสฺส โยคฺวิหิตสฺส วา สิปฺปายตเนสฺส โยคฺวิหิตสฺส วา วิชฺชาญฺ्ञาเนสฺส กมฺมสฺส กตํ วา สจฺจานุโลมิกํ วา รูปํ อนิจฺจนฺติ วา

ເວທນາ...ເປ.... ສຄູນູາ... ສຸຂາຣາ... ວິຖູນູາຸ່ ອນິຈຸນຸຕິ ວາ, ຍ່ ເວຣູປິ ອນຸໂລມິກໍ ຂນຸຕິ ທິຖູຊິ
ຣຸຈິ ມຸທິ ເປກຸຂ່ ຣຸມນິຊຸຸມານກຸຂນຸຕິ ປຣ໌ຕ ສຸຕວາ ປຣູໂລກຕິ – ອຍ່ ວຸຈຈຕິ “ສຸຕມຍາ ປຸຖູນູາ” ຯ

(ค) สัพพาทิ สมาปนฺนสฺส ปญฺญา ภาวนามยา ปญฺญาฯ

๗๖๙. (๒. ก) ตตถ กตมา ทานมยา ปญญา? ทานํ อารพฺภ ทานาธิคจฺจ ยา อุปฺปชฺชติ ปญญา ปชานนา...เป.... อโมโห ธมฺมวิจโย สมฺมาทิฏฺฐิ – อयํ วุจฺจติ “ทานมยา ปญญา”ฯ

(ข) ตตถ กตมา สีลมยา ปณฺญา? สีลํ อารพฺภ สीलํคจฺจ ยา อุปฺปชฺชติ ปณฺญา ปชานนา...เป.... อโมโห ฌมฺมวึจโย สมฺมาทิฏฺฐิ – อयํ วุจฺจติ “สีลมยา ปณฺญา”ฯ

(ค) สัพพาทิ สมาปนฺนสฺส ปญฺญา ภาวนามยา ปญฺญาฯ

๗๗๐. (๓. ก) ตตถ กตมา อธิสึเล ปญญา? ปาติโมกฺขสํวรํ สํวรนตฺตสฺส ยถา อปฺปพฺพชติ
ปญญา ปชานนา...เป.... อโมโห ธมฺมวิจโย สมฺมาทิฏฺฐิ – อयํ วุจฺจติ “อธิสึเล ปญญา”ฯ

(ข) ตตถ กตมา อธิจฺเจต ปญฺญา? รูปาวจรารูปาวจรสมาปตติํ समाปชฺชนุตสสฺส ยถา อป
 ปชฺชติ ปญฺญา ปชานนา...เป.... อโมโห ธมฺมวិज्ञโย สมฺมาทิฏฺฐิ – อयํ วุจฺจติ “อธิจฺเจต
 ปญฺญา”ฯ

(គ) តតុត កតតត តតតតតតតត តតតតត? តតតតត តតតតតតត តតតតត តតតតត តតតតតតត – តតត តតតតតត
“តតតតតតតត តតតតតតត”។

๗๗๑. (๔. ก) ตตถ กตมံ อายโกสลลํ? “อิมะ ธมฺเม มนสิกโรโต อนุปฺปนฺนา เจว อกุສฺลา ธมฺมา น อุปฺปชฺชนฺติ, อุปฺปนฺนา จ อกุສฺลา ธมฺมา ปหฺยန္ฺตฺย” อิมะ วา ปนฺิเม ธมฺเม มนสิกโรโต อนุปฺปนฺนา เจว กุສฺลา ธมฺมา อุปฺปชฺชนฺติ, อุปฺปนฺนา จ กุສฺลา ธมฺมา ภិโยยภาวาย เว ปฺลลាយ ภาวนาย ปาริปุริยา สํวตฺตนฺตี”ติ – ยถา ตตถ ปญฺญา ปชานนา...เป.... อโหมโห ธมฺม วิจโย สมฺมาทิฏฺฐิ – อิทํ วุจฺจติ “อายโกสลลํ”ฯ

(ข) ตตถ กตมํ อปายโกสลลํ? “อิเม ธมฺเม มนสิกโรโต อนุปปนฺนา เจว กุสลา ธมฺมา น อุปฺปชฺชนฺติ, อุปฺปนฺนา จ กุสลา ธมฺมา นินฺรุชฺฌนฺติฯ” อิเม วา ปนิเม ธมฺเม มนสิกโรโต อนุปปนฺนา เจว อกุสลา ธมฺมา อุปฺปชฺชนฺติ, อุปฺปนฺนา จ อกุสลา ธมฺมา ภียะยภาวาย เวปฺลฺลายุ สํวตฺตนฺตี”ติ – ยถา ตตถ ปญฺญา ปชานนา...เป.... อโมโห ธมฺมวิจโย สมฺมาทิฏฺฐิ – อิทํ วุจฺจติ “อปายโกสลลํ”ฯ

(ค) สัพพาทิ ตตฺรปายา ปญญา อุปายโกสลลํฯ

៧៧២. (៥. ក) ឧត្តស្ថ ភូមីស្ថ វិបាកេ ឧបស្សា វិបាកា ឧបស្សា។

(ข) จตส ภมีส กสเล ปณฺญา วิปាកธมมธมา ปณฺญาฯ

(ค) ตีสุ ภุมิสฺส กิริยาพยากเต ปญญา เนววิปากนวิปากธมมธมมา ปญญา

๗๗๓. (๖. ก) ตีส ภูมิส วิปาเก ปณฺญา อุปาทินฺนปาทานิยา ปณฺญาฯ

(ข) ตีสุ ภูมิสุ กุสเล ตีสุ ภูมิสุ กิริยาพยากเต ปณฺญา อนฺปาทีนฺนฺปาทานิยา ปณฺญาฯ

(ค) จตุสุ มเคคสุ จตุสุ ผลสุ ปณฺญา อนฺปาทีนฺนฺปาทานิยา ปณฺญาฯ

๗๗๔. (๗. ก) วิตกฺกวิจาร์สมฺปยุตฺตา ปณฺญา สวิตกฺกสวิจารา ปณฺญาฯ

(ข) วิตกฺกวิปฺปยุตฺตา วิจาร์สมฺปยุตฺตา ปณฺญา อวิตกฺกวิจาร์มตฺตา ปณฺญาฯ

(ค) วิตกฺกวิจาร์วิปฺปยุตฺตา ปณฺญา อวิตกฺกอวิจารา ปณฺญาฯ

๗๗๕. (๘. ก) ปีติสมฺปยุตฺตา ปณฺญา ปีติสหคฺตา ปณฺญาฯ

(ข) สุขสมฺปยุตฺตา ปณฺญา สุขสหคฺตา ปณฺญาฯ

(ค) อุเปกฺขาสมฺปยุตฺตา ปณฺญา อุเปกฺขาสหคฺตา ปณฺญาฯ

๗๗๖. (๙. ก) ตีสุ ภูมิสุ กุสเล ปณฺญา อาจยคามินี ปณฺญาฯ

(ข) จตุสุ มเคคสุ ปณฺญา อปจยคามินี ปณฺญาฯ

(ค) จตุสุ ภูมิสุ วิปาเก ตีสุ ภูมิสุ กิริยาพยากเต ปณฺญา เนวาจยคามินาปจยคามินี ปณฺญาฯ

๗๗๗. (๑๐. ก) จตุสุ มเคคสุ ตีสุ ผลสุ ปณฺญา เสกฺขา ปณฺญาฯ

(ข) อุปริฏฺฐิมา [อุปริฏฺฐิเม (สยา.), อุปริฏฺฐิมํ (ก.)] อรหตฺตผล ปณฺญา อเสกฺขา ปณฺญาฯ

(ค) ตีสุ ภูมิสุ กุสเล ตีสุ ภูมิสุ วิปาเก ตีสุ ภูมิสุ กิริยาพยากเต ปณฺญา เนวเสกฺขนาเสกฺขา ปณฺญาฯ

๗๗๘. (๑๑. ก) กามาวจรกุสลาพยากเต ปณฺญา ปรีตฺตา ปณฺญาฯ

(ข) รูปาวจรรูปาวจรกุสลาพยากเต ปณฺญา มหคฺคตา ปณฺญาฯ

(ค) จตุสุ มเคคสุ จตุสุ ผลสุ ปณฺญา อปฺปมาณา ปณฺญาฯ

๗๗๙. (๑๒. ก) ตตฺถ กตมา ปรีตตารมฺมณา ปณฺญา? ปรีเตต ฐเมม อารพฺภ ยา อุปฺปชฺชติ ปณฺญา ปชานนา...เป.... อโมโห ฐมฺมวิจโย สมฺมาทิฏฺฐิ – อัยฺ วุจฺจติ “ปรีตตารมฺมณา ปณฺญา”ฯ

๗๘๐. (ข) ตตฺถ กตมา มหคฺคตารมฺมณา ปณฺญา? มหคฺคเต ฐเมม อารพฺภ ยา อุปฺปชฺชติ ปณฺญา ปชานนา...เป.... อโมโห ฐมฺมวิจโย สมฺมาทิฏฺฐิ – อัยฺ วุจฺจติ “มหคฺคตารมฺมณา ปณฺญา”ฯ

๗๘๑. (ค) ตตถ กตมา อปฺปมาณารมฺมณา ปญฺญา? อปฺปมาเณ ฐเมม อารพฺภ ยา อุปฺปชฺชติ ปญฺญา ปชานนา...เป.... อโมโห ฐมฺมวิจโย สมฺมาทิฏฺฐิ – อयํ วุจฺจติ “อปฺปมาณา รมฺมณา ปญฺญา”ฯ

๗๘๒. (๑๓. ก) ตตถ กตมา มคฺคารมฺมณา ปญฺญา? อริยมคฺคํ อารพฺภ ยา อุปฺปชฺชติ ปญฺญา ปชานนา...เป.... อโมโห ฐมฺมวิจโย สมฺมาทิฏฺฐิ – อयํ วุจฺจติ “มคฺคารมฺมณา ปญฺญา”ฯ

(ข) จตุสฺส มคฺเคสฺส ปญฺญา มคฺคเหตุกา ปญฺญาฯ

๗๘๓. (ค) ตตถ กตมา มคฺคาธิปฺตินิ ปญฺญา? อริยมคฺคํ อธิปฺตํ กริตฺวา ยา อุปฺปชฺชติ ปญฺญา ปชานนา...เป.... อโมโห ฐมฺมวิจโย สมฺมาทิฏฺฐิ – อยํ วุจฺจติ “มคฺคาธิปฺตินิ ปญฺญา”ฯ

๗๘๔. (๑๔) จตุสฺส ภูมึสฺส วิปาเก ปญฺญา สียา อุปฺปนฺนา, สียา อุปฺปาทีนํ, น วตฺตพฺพา อนฺุปฺปนฺนาติฯ จตุสฺส ภูมึสฺส กุสฺเส ตึสฺส ภูมึสฺส กิริยาพฺยาเกต ปญฺญา สียา อุปฺปนฺนา, สียา อนฺุปฺปนฺนา, น วตฺตพฺพา อุปฺปาทีนิตฺติฯ

๗๘๕. (๑๕) สพฺพาว ปญฺญา สียา อตีตา, สียา อนาคตา, สียา ปจฺจุปฺปนฺนาฯ

๗๘๖. (๑๖. ก) ตตถ กตมา อตีตารมฺมณา ปญฺญา? อตีเต ฐเมม อารพฺภ ยา อุปฺปชฺชติ ปญฺญา ปชานนา...เป.... อโมโห ฐมฺมวิจโย สมฺมาทิฏฺฐิ – อยํ วุจฺจติ “อตีตารมฺมณา ปญฺญา”ฯ

๗๘๗. (ข) ตตถ กตมา อนาคตารมฺมณา ปญฺญา? อนาคเต ฐเมม อารพฺภ ยา อุปฺปชฺชติ ปญฺญา ปชานนา...เป.... อโมโห ฐมฺมวิจโย สมฺมาทิฏฺฐิ – อยํ วุจฺจติ “อนาคตารมฺมณา ปญฺญา”ฯ

๗๘๘. (ค) ตตถ กตมา ปจฺจุปฺปนฺนารมฺมณา ปญฺญา? ปจฺจุปฺปนฺเน ฐเมม อารพฺภ ยา อุปฺปชฺชติ ปญฺญา ปชานนา ...เป.... อโมโห ฐมฺมวิจโย สมฺมาทิฏฺฐิ – อยํ วุจฺจติ “ปจฺจุปฺปนฺนารมฺมณา ปญฺญา”ฯ

๗๘๙. (๑๗) สพฺพาว ปญฺญา สียา อชฺฌตฺตา, สียา พหิทฺธา, สียา อชฺฌตฺตพหิทฺธาฯ

๗๙๐. (๑๘. ก) ตตถ กตมา อชฺฌตฺตารมฺมณา ปญฺญา? อชฺฌเตต ฐเมม อารพฺภ ยา อุปฺปชฺชติ ปญฺญา ปชานนา...เป.... อโมโห ฐมฺมวิจโย สมฺมาทิฏฺฐิ – อยํ วุจฺจติ “อชฺฌตฺตารมฺมณา ปญฺญา”ฯ

๗๙๑. (ข) ตตถ กตมา พหิทฺธารมฺมณา ปญฺญา? พหิทฺธา ฐเมม อารพฺภ ยา อุปฺปชฺชติ ปญฺญา ปชานนา...เป.... อโมโห ฐมฺมวิจโย สมฺมาทิฏฺฐิ – อยํ วุจฺจติ “พหิทฺธารมฺมณา ปญฺญา”ฯ

๗๙๒. (ค) ตตถ กตมา อชฺฌตฺตพหิทฺธารมฺมณา ปญฺญา? อชฺฌตฺตพหิทฺธา ฐเมม อารพฺภ ยา อุปฺปชฺชติ ปญฺญา ปชานนา...เป.... อโมโห ฐมฺมวิจโย สมฺมาทิฏฺฐิ – อยํ วุจฺจติ

“อชฺมตตพหิทฺธารมมณา ปญญา”ฯ

เอวํ ตีวิเรน ญานวตถุฯ

ติกัฯ

๔. จตฺกุกนิเททโส

๗๙๓. (๑. ก) ตตถ กตมํ กมฺมสฺส กตญฺญานํ? “อตฺถิ ทินฺนํ, อตฺถิ ยิณฺฺลํ, อตฺถิ หุตํ, อตฺถิ สุกตทุกกฺกฺกานํ กมฺมานํ ผลํ วิปาโก, อตฺถิ อยํ โลโก, อตฺถิ ปโร โลโก, อตฺถิ มาตา, อตฺถิ ปิตา, อตฺถิ สุตตา โอปปาทิกา, อตฺถิ โลเก สมณพฺรหฺมณา สมมคฺคตา สมมาปฏฺิปปนฺนา เย อิมญจ โลกํ ปฺรญจ โลกํ สยํ อภิญญา สจฺจํ กิตฺวา ปเวเทนฺตี”ติ – ยถา เอวํ รุปา ปญญา ปชานนา...เป... อโมโห ฌมฺมวิจโย สมมาทิณฺฺลํ – อิทํ วุจฺจติ “กมฺมสฺส กตญฺญานํ”ฯ ลฺลเปตฺวา สจฺจํ จานุโลมิกํ ญานํ, สพฺพปาปี สาสวา กุสลา ปญญา กมฺมสฺส กตญฺญานํฯ

(ข) ตตถ กตมํ สจฺจํ จานุโลมิกํ ญานํ? “รูปํ อนิจฺจํ”นฺตี วา เวทนา...เป.... สญฺญา... สงฺขารํ... “วิญญานํ อนิจฺจํ”นฺตี วา ยถา เอวํ รูปํ จานุโลมิกา ขนฺตี ทิณฺฺลํ รุจิ มฺหิ เปกฺขา ฌมฺมนิข ฌานกฺขนฺตี – อิทํ วุจฺจติ “สจฺจํ จานุโลมิกํ ญานํ”ฯ

(ค) จตฺตสฺส มคฺเคสฺส ปญญา มคฺคสมํกคิสฺส ญานํฯ

(ข) จตฺตสฺส ผลสฺส ปญญา ผลสมํกคิสฺส ญานํฯ

๗๙๔. (๒) มคฺคสมํกคิสฺส ญานํ ทฺวเกชเปตํ ญานํ, ทฺวขสมฺมทเยเปตํ ญานํ, ทฺวขนิโร ฐเปตํ ญานํ, ทฺวขนิโรธคามินิยา ปฏฺิปปทายเปตํ ญานํฯ

(ก) ตตถ กตมํ ทฺวเกช ญานํ? ทฺวขํ อารพฺภ ยถา อุปฺปชฺชติ ปญญา ปชานนา...เป.... อโมโห ฌมฺมวิจโย สมมาทิณฺฺลํ – อิทํ วุจฺจติ “ทฺวเกช ญานํ”ฯ

(ข-ข) ทฺวขสมฺมทโย อารพฺภ...เป.... ทฺวขนิโรธํ อารพฺภ...เป.... ทฺวขนิโรธคามินิ ปฏฺิปปทํ อารพฺภ ยถา อุปฺปชฺชติ ปญญา ปชานนา...เป.... อโมโห ฌมฺมวิจโย สมมาทิณฺฺลํ – อิทํ วุจฺจติ “ทฺวขนิโรธคามินิยา ปฏฺิปปทาย ญานํ”ฯ

๗๙๕. (๓) กามาวจฺรกุสลาพฺยา กเต ปญญา กามาวจฺรา ปญญา, รูปาวจฺรกุสลาพฺยา กเต ปญญา รูปาวจฺรา ปญญา, อรูปาวจฺรกุสลาพฺยา กเต ปญญา อรูปาวจฺรา ปญญา, จตฺตสฺส มคฺเคสฺส จตฺตสฺส ผลสฺส ปญญา อปฺริยาปฺนนา ปญญาฯ

๗๙๖. (๔. ก) ตตถ กตมํ ฐมฺเม ญานํ? จตฺตสฺส มคฺเคสฺส จตฺตสฺส ผลสฺส ปญญา ฐมฺเม ญานํฯ

(ข) โส อิมินา ฐมฺเมน ญาเตน ทิณฺฺลนํ ปเตตฺตํ วิทิตฺตํ ปรีโยคาเพฺหํ อตีตํ นาคเตน นยํ เนติฯ “เย हि เกจิ อตีตมทฺธานํ สมณา วา พฺรหฺมณา วา ทฺวขํ อพฺภณฺญํสฺ [อพฺภณฺญํสฺ (สฺยา.) เอวํปฺริปี], ทฺวขสมฺมทโย อพฺภณฺญํสฺ, ทฺวขนิโรธํ อพฺภณฺญํสฺ, ทฺวขนิโรธคามินิ ปฏฺิปปทํ อพฺภณฺญํสฺ, อิมญญว เต ทฺวขํ อพฺภณฺญํสฺ, อิมญญว เต ทฺวขสมฺมทโย อพฺภณฺญํสฺ, อิมญญว เต ทฺวขนิโรธํ อพฺภณฺญํสฺ, อิมญญว เต ทฺวขนิโรธคามินิ ปฏฺิปปทํ อพฺภณฺญํสฺฯ เย हि เกจิ อนาคตมทฺธานํ สมณา วา พฺรหฺมณา วา ทฺวขํ อภิชานิสฺสนฺตี, ทฺวขสมฺมทโย อภิชานิสฺสนฺตี,

ทุกขนิโรธ อภิชานิสนฺตติ, ทุกขนิโรธคามินี ปฏิปทํ อภิชานิสนฺตติ, อิมเญญว เต ทุกขํ อภิชานิสนฺตติ, อิมเญญว เต ทุกขสมุทฺทํ อภิชานิสนฺตติ, อิมเญญว เต ทุกขนิโรธํ อภิชานิสนฺตติ, อิมเญญว เต ทุกขนิโรธคามินี ปฏิปทํ อภิชานิสนฺตติ”ติ – ยถา ตตฺถ ปญญา ปชานนา...เป. ... อโมโห ฌมฺมวิจโย สมฺมาทิฏฺฐิ – อิทํ วุจฺจติ “อนฺวเย ญานํ”ฯ

(ค) ตตฺถ กตมํ ปริเย ญานํ? อิทํ ภิกฺขุ ปฺรสฺตฺตานํ ปฺรปฺคฺคฺลานํ เจตฺสา เจโต ปฺริจฺจ ปชานาติฯ สฺราคํ วา จิตฺตํ “สฺราคํ จิตฺต”นฺติ ปชานาติ, วิตราคํ วา จิตฺตํ “วิตราคํ จิตฺต”นฺติ ปชานาติ, สโทสํ วา จิตฺตํ “สโทสํ จิตฺต”นฺติ ปชานาติ, วิตโทสํ วา จิตฺตํ “วิตโทสํ จิตฺต”นฺติ ปชานาติ, สโมหํ วา จิตฺตํ “สโมหํ จิตฺต”นฺติ ปชานาติ, วิตโมหํ วา จิตฺตํ “วิตโมหํ จิตฺต”นฺติ ปชานาติ, สํขิตฺตํ วา จิตฺตํ “สํขิตฺตํ จิตฺต”นฺติ ปชานาติ, วิกฺขิตฺตํ วา จิตฺตํ “วิกฺขิตฺตํ จิตฺต”นฺติ ปชานาติ, มหคฺคตํ วา จิตฺตํ “มหคฺคตํ จิตฺต”นฺติ ปชานาติ, อมฺหคฺคตํ วา จิตฺตํ “อมฺหคฺคตํ จิตฺต”นฺติ ปชานาติ, สฺสุดตฺตรํ วา จิตฺตํ “สฺสุดตฺตรํ จิตฺต”นฺติ ปชานาติ, อนฺนตฺตรํ วา จิตฺตํ “อนฺนตฺตรํ จิตฺต”นฺติ ปชานาติ, สฺมาหิตํ วา จิตฺตํ “สฺมาหิตํ จิตฺต”นฺติ ปชานาติ, อสฺมาหิตํ วา จิตฺตํ “อสมฺาหิตํ จิตฺต”นฺติ ปชานาติ, วิมฺุตตํ วา จิตฺตํ “วิมฺุตตํ จิตฺต”นฺติ ปชานาติ, อวิมฺุตตํ วา จิตฺตํ “อวิมฺุตตํ จิตฺต”นฺติ ปชานาติ – ยถา ตตฺถ ปญญา ปชานนา...เป.... อโมโห ฌมฺมวิจโย สมฺมาทิฏฺฐิ – อิทํ วุจฺจติ “ปริเย ญานํ”ฯ

(ข) ลฺลเปตฺวา ฌมฺเม ญานํ อนฺวเย ญานํ ปริเย ญานํ, อวเสสา ปญญา สมฺมุติญานํฯ

๗๙๗. (๕. ก) ตตฺถ กตมา ปญญา อายาย โน อปจายาย? กามาวจรกฺุสเล ปญญา อายาย โน อปจายายฯ

(ข) จตฺตสฺส มคฺเคสฺส ปญญา อปจายาย โน อายายฯ

(ค) รุปาวจรรูปาวจรกฺุสเล ปญญา อายาย เจว อปจายาย จฯ

(ข) อวเสสา ปญญา เนว อายาย โน อปจายายฯ

๗๙๘. (๖. ก) ตตฺถ กตมา ปญญา นิพฺพิทาย โน ปฏฺิเวธาย? ยาย ปญญา ย กามสฺส วิตราคโ โหติ, น จ อภิญญาโย ปฏฺิวิขณฺติ น จ สจฺจานิ – อยํ วุจฺจติ “ปญญา นิพฺพิทาย โน ปฏฺิเวธาย”ฯ

(ข) เสว ปญญา ย กามสฺส วิตราคโ สฺมาโน อภิญญาโย ปฏฺิวิขณฺติ น จ สจฺจานิ – อยํ วุจฺจติ “ปญญา ปฏฺิเวธาย โน นิพฺพิทาย”ฯ

(ค) จตฺตสฺส มคฺเคสฺส ปญญา นิพฺพิทาย เจว ปฏฺิเวธาย จฯ

(ข) อวเสสา ปญญา เนว นิพฺพิทาย โน ปฏฺิเวธายฯ

๗๙๙. (๗. ก) ตตฺถ กตมา หานภาคินี ปญญา? ปฺลฺลสมฺส ฌานสมฺส ลภี กามสฺส หตฺตา สญฺญามนสิการา สมฺมาจฺรณฺติ หานภาคินี ปญญาฯ

(ข) ตทฺนุฌมฺมตา สติ สนฺติฏฺฐติ ลฺลิตฺติภาคินี ปญญาฯ

(ค) อวิตกฺุสสหตฺตา สญฺญามนสิการา สมฺมาจฺรณฺติ วิเสสภาคินี ปญญาฯ

(ข) นิพพิทาสหคตา สณฺญามนสิการา สมฺมาจรฺนติ วิราคุปสฺสยหิตา นิเพฺพธภาคินี
ปญฺญาฯ ทุตฺตยสฺส ฌานสฺส ลภี วิตกฺกสหคตา สณฺญามนสิการา สมฺมาจรฺนติ หานภาคินี
ปญฺญาฯ ตทฺทณฺมมตา สติ สนฺติภูตฺตติ ลีตฺติภาคินี ปญฺญาฯ อุเปกฺขาสหคตา สณฺญามนสิการา
สมฺมาจรฺนติ วิเสสภาคินี ปญฺญาฯ นิพพิทาสหคตา สณฺญามนสิการา สมฺมาจรฺนติ วิราคุ
ปสฺสยหิตา นิเพฺพธภาคินี ปญฺญาฯ ตุตฺตยสฺส ฌานสฺส ลภี ปิตฺติสฺสสหคตา สณฺญามนสิการา
สมฺมาจรฺนติ หานภาคินี ปญฺญาฯ ตทฺทณฺมมตา สติ สนฺติภูตฺตติ ลีตฺติภาคินี ปญฺญาฯ อทุกฺขมสฺส
สหคตา สณฺญามนสิการา สมฺมาจรฺนติ วิเสสภาคินี ปญฺญาฯ นิพพิทาสหคตา สณฺญามนสิ
การา สมฺมาจรฺนติ วิราคุปสฺสยหิตา นิเพฺพธภาคินี ปญฺญาฯ จตฺตถสฺส ฌานสฺส ลภี อุเปกฺขา
สหคตา สณฺญามนสิการา สมฺมาจรฺนติ หานภาคินี ปญฺญาฯ ตทฺทณฺมมตา สติ สนฺติภูตฺตติ ลีตฺติ
ภาคินี ปญฺญาฯ อากาสาณญายตนสหคตา สณฺญามนสิการา สมฺมาจรฺนติ วิเสสภาคินี
ปญฺญาฯ นิพพิทาสหคตา สณฺญามนสิการา สมฺมาจรฺนติ วิราคุปสฺสยหิตา นิเพฺพธภาคินี
ปญฺญาฯ อากาสาณญายตนสส ลภี รุปสหคตา สณฺญามนสิการา สมฺมาจรฺนติ หานภาคินี
ปญฺญาฯ ตทฺทณฺมมตา สติ สนฺติภูตฺตติ ลีตฺติภาคินี ปญฺญาฯ วิญญาณญายตนสหคตา สณฺญา
มนสิการา สมฺมาจรฺนติ วิเสสภาคินี ปญฺญาฯ นิพพิทาสหคตา สณฺญามนสิการา สมฺมาจรฺนติ
วิราคุปสฺสยหิตา นิเพฺพธภาคินี ปญฺญาฯ วิญญาณญายตนสส ลภี อากาสาณญายตนส
หคตา สณฺญามนสิการา สมฺมาจรฺนติ หานภาคินี ปญฺญาฯ ตทฺทณฺมมตา สติ สนฺติภูตฺตติ ลีตฺติ
ภาคินี ปญฺญาฯ อากิณฺณญายตนสหคตา สณฺญามนสิการา สมฺมาจรฺนติ วิเสสภาคินี
ปญฺญาฯ นิพพิทาสหคตา สณฺญามนสิการา สมฺมาจรฺนติ วิราคุปสฺสยหิตา นิเพฺพธภาคินี
ปญฺญาฯ อากิณฺณญายตนสส ลภี วิญญาณญายตนสหคตา สณฺญามนสิการา สมฺมา
จรฺนติ หานภาคินี ปญฺญาฯ ตทฺทณฺมมตา สติ สนฺติภูตฺตติ ลีตฺติภาคินี ปญฺญาฯ เนวสณฺญา
นาสณฺญาณญายตนสหคตา สณฺญามนสิการา สมฺมาจรฺนติ วิเสสภาคินี ปญฺญาฯ นิพพิทาสหคตา
สณฺญามนสิการา สมฺมาจรฺนติ วิราคุปสฺสยหิตา นิเพฺพธภาคินี ปญฺญาฯ

๘๐๐. (๘) ตตถ กตมา จตฺตโสส ปฏฺฐิสมฺภิทา? อตถปฏฺฐิสมฺภิทา, ฌมฺมปฏฺฐิสมฺภิทา, นิจฺจตฺติ
ปฏฺฐิสมฺภิทา, ปฏฺฐิภาณปฏฺฐิสมฺภิทาฯ อเตถ ญฺยานํ อตถปฏฺฐิสมฺภิทา, ฌมฺเม ญฺยานํ ฌมฺมปฏฺฐิสมฺภิท
า, ตตฺถ ฌมฺมนิจฺจตฺตาทิลาเป ญฺยานํ นิจฺจตฺติปฏฺฐิสมฺภิทา, ญฺยาเณสฺส ญฺยานํ ปฏฺฐิภาณปฏฺฐิสมฺภิทา ฯ
อิมมา จตฺตโสส ปฏฺฐิสมฺภิทาฯ

๘๐๑. (๙) ตตถ กตมา จตฺตโสส ปฏฺฐิปปทา? ทุกฺขปฏฺฐิปปทา ทนฺธาภิณฺญา ปญฺญา, ทุก
ขปฏฺฐิปปทา ขิปปาภิณฺญา ปญฺญา, สฺขปฏฺฐิปปทา ทนฺธาภิณฺญา ปญฺญา, สฺขปฏฺฐิปปทา ขิปปา
ภิณฺญา ปญฺญาฯ

(ก) ตตถ กตมา ทุกฺขปฏฺฐิปปทา ทนฺธาภิณฺญา ปญฺญา? กิเจะณ กสิเรน สมาริํ อุปฺปา
เทนฺตสฺส ทนฺธํ ตณฺหฺวานํ อภิขานนฺตสฺส ยถา อุปฺปชฺชติ ปญฺญา ปชานนา...เป.... อโมโห ฌมฺม
วิจโย สมฺมาทิฏฺฐิ – อयํ วุจฺจติ “ทุกฺขปฏฺฐิปปทา ทนฺธาภิณฺญา ปญฺญา”ฯ

(ข) ตตถ กตมา ทุกฺขปฏฺฐิปปทา ขิปปาภิณฺญา ปญฺญา? กิเจะณ กสิเรน สมาริํ อุปฺปา
เทนฺตสฺส ขิปปํ ตณฺหฺวานํ อภิขานนฺตสฺส ยถา อุปฺปชฺชติ ปญฺญา ปชานนา...เป.... อโมโห ฌมฺม
วิจโย สมฺมาทิฏฺฐิ – อยํ วุจฺจติ “ทุกฺขปฏฺฐิปปทา ขิปปาภิณฺญา ปญฺญา”ฯ

(ค) ตตถ กตมา สฺขปฏฺฐิปปทา ทนฺธาภิณฺญา ปญฺญา? อภิเจะณ อภิเจะณ สมาริํ อุปฺปา
เทนฺตสฺส ทนฺธํ ตณฺหฺวานํ อภิขานนฺตสฺส ยถา อุปฺปชฺชติ ปญฺญา ปชานนา...เป.... อโมโห ฌมฺม
วิจโย สมฺมาทิฏฺฐิ – อยํ วุจฺจติ “สฺขปฏฺฐิปปทา ทนฺธาภิณฺญา ปญฺญา”ฯ

สงฺขารสมุทฺทยํ อารพฺภ...เป.... สงฺขารนิโรธํ อารพฺภ...เป.... สงฺขารนิโรธคามินิ ปฏิปทํ
อารพฺภ ยา อุปปชฺชติ ปญฺญา ปชานนา...เป.... อโมโห ธมฺมวิจฺโย สมฺมาทิฏฺฐิ – อิทํ วุจฺจติ
“สงฺขารนิโรธคามินิยา ปฏิปทาย ญฺาณํฯ เวํ จตฺตพฺพิเชน ญฺาณวตฺตํฯ

จตฺตํกํฯ

๕. ปญจกนิเททโส

๘๐๔. (๑) ตตถ กตโม ปญจกนิโก สมฺมาสมฺมาธิ? ปิตฺติพฺรณตา, สุขพฺรณตา, เจโตพฺรณ
ตา, อาโลกพฺรณตา, ปจฺจเวกฺขนานิมิตฺตํฯ ทฺวิสฺส ฌาเนสฺส ปญฺญา ปิตฺติพฺรณตาฯ ตีสฺส ฌาเนสฺส
ปญฺญา สุขพฺรณตาฯ ปฺรจฺเจตฺต ญฺาณํ เจโตพฺรณตาฯ ทิพฺพผลกฺขฺ อาโลกพฺรณตาฯ ตมฺหา ตม
หา สมฺมาธิมฺหา วุฏฺฐิตสฺส ปจฺจเวกฺขนานญฺาณํ ปจฺจเวกฺขนานิมิตฺตํฯ อयํ วุจฺจติ ปญจกนิโก สม
มาสมฺมาธิฯ

(๒) ตตถ กตโม ปญจญฺาณนิโก สมฺมาสมฺมาธิ? “อโย สมฺมาธิ ปจฺจปฺปนนสฺสฺโข เจว อายตฺตญ
สฺสขวิปาโก”ติ ปจฺจตตฺตญฺาณ ญฺาณํ อุปปชฺชติฯ “อโย สมฺมาธิ อริโย นิรามิโส”ติ ปจฺจตตฺตญฺาณ
ญฺาณํ อุปปชฺชติฯ “อโย สมฺมาธิ อกาปฺริสเสวิตฺ”ติ ปจฺจตตฺตญฺาณ ญฺาณํ อุปปชฺชติฯ “อโย
สมฺมาธิ สโนต ปณฺโฑ ปฏฺิปปสฺสทฺธลโทธฺ เอโกทิกาวาธิกโต น สสงฺขารนิกคฺยหวาริตคฺโต”ติ
ปจฺจตตฺตญฺาณ ญฺาณํ อุปปชฺชติฯ โส โข ปนํหํ อิมํ สมฺมาธิํ สโต สมฺมาปชฺชามิ สโต วุฏฺฐหา
มี”ติ ปจฺจตตฺตญฺาณ ญฺาณํ อุปปชฺชติฯ อโย ปญจญฺาณนิโก สมฺมาสมฺมาธิฯ เวํ ปญจวิเชน ญฺาณ
วตฺตํฯ

ปญจกํฯ

๖. จกนิเททโส

๘๐๕. ตตถ กตมา จสฺ อภิญญาสฺ ปญฺญา? อิทฺธิวิเช ญฺาณํ, โสตธฺาตฺวิสฺสทฺธิยา ญฺาณํ,
ปฺรจฺเจตฺต ญฺาณํ, ปุเพพฺพนิวาสานุสฺสติยา ญฺาณํ, สตฺตานํ จตฺตปฺปาเต ญฺาณํ, อาสวานํ ขเย ญฺาณํ
– อีมา จสฺ อภิญญาสฺ ปญฺญาฯ เวํ จตฺตพฺพิเชน ญฺาณวตฺตํฯ

จกํกํฯ

๗. สตฺตกนิเททโส

๘๐๖. ตตถ กตมานิ สตฺตสตฺตติ ญฺาณวตฺตฺตฺตํ? ชาตฺตปจฺจยา ชฺรามรณนฺติ ญฺาณํ, อสฺติ
ชาตฺตยา นตฺถิ ชฺรามรณนฺติ ญฺาณํ, อตฺติตมฺปิ อทฺธานํ ชาตฺตปจฺจยา ชฺรามรณนฺติ ญฺาณํ, อสฺติ
ชาตฺตยา นตฺถิ ชฺรามรณนฺติ ญฺาณํ, อนาคตมฺปิ อทฺธานํ ชาตฺตปจฺจยา ชฺรามรณนฺติ ญฺาณํ, อสฺติ
ชาตฺตยา นตฺถิ ชฺรามรณนฺติ ญฺาณํฯ ยมฺปิสฺส ตํ ธมฺมฏฺฐิตฺตญฺาณํ ตมฺปิ ขยธมฺมํ วยธมฺมํ วิราค
ธมฺมํ นิโรธธมฺมณฺติ ญฺาณํ; ภวปจฺจยา ชาตฺตติ ญฺาณํ...เป.... อุปาทานปจฺจยา ภวอิตฺติ ญฺาณํ...
เป.... ตณฺหาปจฺจยา อุปาทานนฺติ ญฺาณํ...เป.... เวทนาปจฺจยา ตณฺหาติ ญฺาณํ...เป....
ผสฺสปจฺจยา เวทนาติ ญฺาณํ...เป.... สพฺพายตฺตปจฺจยา ผสฺสสฺติ ญฺาณํ...เป.... นามรูปปจฺจ
ยา สพฺพายตฺตนฺติ ญฺาณํ...เป.... วิญญฺาณปจฺจยา นามรูปนฺติ ญฺาณํ...เป.... สงฺขารปจฺจยา
วิญญฺาณนฺติ ญฺาณํ...เป.... อวิขฺชาปจฺจยา สงฺขาราทิ ญฺาณํ, อสฺติ อวิขฺชายนฺติ สงฺขาราทิ
ญฺาณํ, อตฺติตมฺปิ อทฺธานํ อวิขฺชาปจฺจยา สงฺขาราทิ ญฺาณํ, อสฺติ อวิขฺชายนฺติ สงฺขาราทิ

ญาณ, อนาคตมปี อทธานํ อวิชชาปจจยา สงฆาราคี ญาณ, อสตี อวิชชาย นตถิ สงฆาราคี ญาณฯ ยมปีสส ตํ ธรรมภูตติญาณํ ตมปี ขยธมมํ วยธมมํ วิจารณ์มมํ นิโรธธมมมํ ญาณฯ อิมานิ สดตตตตติ ญาณวตถุณีฯ เอวํ สดตติวิธเน ญาณวตถุฯ

สดตติกา

๘. อฏฐกนิเททโส

๘๐๗. ตตถ กตมา จตุสฺ มเคคสฺ จตุสฺ ผลสฺ ปณฺญา? โสตาปตติมเคค ปณฺญา, โสตาปตติผล ปณฺญา, สกทาคามิมเคค ปณฺญา, สกทาคามิผล ปณฺญา, อนาคามิมเคค ปณฺญา, อนาคามิผล ปณฺญา, อรหตฺตมเคค ปณฺญา, อรหตฺตผล ปณฺญา – อิมานิ จตุสฺ มเคคสฺ จตุสฺ ผลสฺ ปณฺญาฯ เอวํ อฏฐวิธเน ญาณวตถุฯ

อฏฐก

๙. นวกนิเททโส

๘๐๘. ตตถ กตมา นวสฺ อนุปฺพฬวิหารสมาปตติสฺ ปณฺญา? ปฐมขณฺณสมาปตติยา ปณฺญา, ทุตติยขณฺณสมาปตติยา ปณฺญา, ตุตติยขณฺณสมาปตติยา ปณฺญา, จตตถขณฺณสมาปตติยา ปณฺญา, อากาสาณญายตนสมาปตติยา ปณฺญา, วิญญานญายตนสมาปตติยา ปณฺญา, อากิณฺณญายตนสมาปตติยา ปณฺญา, เนวสณฺณานาสณฺณายตนสมาปตติยา ปณฺญา, สณฺญาเวทียตนิโรธสมาปตติยา วุญฺญิตสฺส ปจฺจเวกฺขนญาณํ – อิมานิ นวสฺ อนุปฺพฬวิหารสมาปตติสฺ ปณฺญาฯ เอวํ นววิธเน ญาณวตถุฯ

นวก

๑๐. ทสกนิเททโส

๘๐๙. (๑) ตตถ กตมํ ตถาคตสฺส ลฺลानญจ ลฺลानโต อฏฺฐลฺลานญจ อฏฺฐลฺลานโต ยถาภุตํ ญาณํ? อิทฺ ตถาคโต “อฏฺฐลฺลานเมตํ อนวกาโส ยํ ทิฏฺฐิสมฺปนฺโน ปุคฺคโล กณฺจิสฺส สงฺขารํ นิจฺจโต อปฺคเจจฺย, เนตํ ลฺลานํ วิชฺชตี”ติ ปชานาตีฯ “ลฺลานญจ โข เอตํ วิชฺชตี ยํ ปุณฺณชฺชโน กณฺจิสฺส สงฺขารํ นิจฺจโต อปฺคเจจฺย, ลฺลานเมตํ วิชฺชตี”ติ ปชานาตีฯ “อฏฺฐลฺลานเมตํ อนวกาโส ยํ ทิฏฺฐิสมฺปนฺโน ปุคฺคโล กณฺจิสฺส สงฺขารํ สฺขโต อปฺคเจจฺย, เนตํ ลฺลานํ วิชฺชตี”ติ ปชานาตีฯ “ลฺลานญจ โข เอตํ วิชฺชตี ยํ ปุณฺณชฺชโน กณฺจิสฺส สงฺขารํ สฺขโต อปฺคเจจฺย, ลฺลานเมตํ วิชฺชตี”ติ ปชานาตีฯ “อฏฺฐลฺลานเมตํ อนวกาโส ยํ ทิฏฺฐิสมฺปนฺโน ปุคฺคโล กณฺจิสฺส ธรรมํ อตฺถโต อปฺคเจจฺย, เนตํ ลฺลานํ วิชฺชตี”ติ ปชานาตีฯ “ลฺลานญจ โข เอตํ วิชฺชตี ยํ ปุณฺณชฺชโน กณฺจิสฺส ธรรมํ อตฺถโต อปฺคเจจฺย, ลฺลานเมตํ วิชฺชตี”ติ ปชานาตีฯ “อฏฺฐลฺลานเมตํ อนวกาโส ยํ ทิฏฺฐิสมฺปนฺโน ปุคฺคโล มาตฺรํ ชีวิตา โวโรเปยฺย, เนตํ ลฺลานํ วิชฺชตี”ติ ปชานาตีฯ “ลฺลานญจ โข เอตํ วิชฺชตี ยํ ปุณฺณชฺชโน มาตฺรํ ชีวิตา โวโรเปยฺย, ลฺลานเมตํ วิชฺชตี”ติ ปชานาตีฯ

อฏฺฐลฺลานเมตํ อนวกาโส ยํ ทิฏฺฐิสมฺปนฺโน ปุคฺคโล ปีตํ ชีวิตา โวโรเปยฺย...เป.... อรหตํ ชีวิตา โวโรเปยฺย...เป.... ปทุญฺเฐน จิตฺเตน ตถาคตสฺส โลหิตํ อปฺปาเทยฺย...เป.... สงฺขมํ ภินฺเนยฺย...เป.... อณฺเฏ สดถา อหฺมึเสยฺย...เป.... อฏฺฐมํ ภวํ นิพฺพเตตฺย, เนตํ ลฺลานํ

วิชชตี”ติ ปชานาติฯ “ฐานญจ โข เอต วิชชตี ยํ ปุณฺณชโน อญฺญมํ ภวํ นิพฺพเตตฺตยฺย, ฐานเมต วิชชตี”ติ ปชานาติฯ

“อญฺญานเมต อนวกาโส ยํ เอกิสฺสา โลกธาดยา เทว อรหฺโนต สมฺมาสมฺพุทฺธา อปฺพุพฺ อจฺริมํ อปฺปເໝຍ, เนต ฐานํ วิชชตี”ติ ปชานาติฯ “ฐานญจ โข เอต วิชชตี ยํ เอกิสฺสา โลกธาดยา เอโก อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺธ อปฺปເໝຍ, ฐานเมต วิชชตี”ติ ปชานาติฯ “อญฺญานเมต อนวกาโส ยํ เอกิสฺสา โลกธาดยา เทว ราชานอ จกฺกວດຕີ [จกฺกວດຕີ (ສີ. ສຍາ.)] อปฺพุพฺ อจฺริມํ อปฺປເໝຍ, เนต ฐานํ วิชชตี”ติ ปชานาติฯ “ฐานญจ โข เอต วิชชตี ยํ เอกิสฺสา โลกธาดยา เอโก ราชานอ จกฺกວດຕີ อປປເໝຍ, ฐานเมต วิชชตี”ติ ปชานาติฯ

“อญฺญานเมต อนวกาโส ยํ อิตถิ อรหํ อสฺส สมฺมาสมฺพุทฺธ, เนต ฐานํ วิชชตี”ติ ปชานาติฯ “ฐานญจ โข เอต วิชชตี ยํ ปຣິໄສ อรหํ อສສ สมฺมาสมฺพุทฺธ, ฐานเมต วิชชตี”ติ ปชานาติฯ “อญฺญานเมต อนวกาโส ยํ อิตถิ ราชานอ อສສ จกັກວດຕີ, เนต ฐานํ วิชชตี”ติ ปชานาติฯ “ฐานญจ โข เอต วิชชตี ยํ ปຣິໄສ ราชานอ อສສ จกັກວດຕີ, ฐานเมต วิชชตี”ติ ปชานาติฯ “อญฺญานเมต อนวกาโส ยํ อิตถิ สกฺกຕຕํ กເຣຍຍ, ມາຣດຕ່ ກເຣຍຍ, ພຸຣຸໝຕຕ່ ກເຣຍຍ, เนต ฐานํ วิชชตี”ติ ปชานาติฯ “ฐานญจ โข เอต วิชชตี ยํ ปຣິໄສ สกັກຕຕํ ກເຣຍຍ, ມາຣດຕ່ ກເຣຍຍ, ພຸຣຸໝຕຕ່ ກເຣຍຍ, ฐานเมต วิชชตี”ติ ปชานาติฯ

“อญฺญานเมต อนวกาโส ยํ กายທຸຈຈຣິຕສສ อິໂဂ္ဂຸລຸ ກໂນຕ ມນາໂປ ວິປາໂກ ນິພຸພເຕຕຍຍ, เนต ฐานํ วิชชตี”ติ ปชานาติฯ “ฐานญจ โข เอต วิชชตี ยํ กายທຸຈຈຣິຕສສ ອນິໂກຸລຸ ອກໂນຕ ອມນາໂປ ວິປາໂກ ນິພຸພເຕຕຍຍ, ฐานเมต วิชชตี”ติ ปชานาติฯ “อญฺญานเมต อนวกาโส ยํ วຈິທຸຈຈຣິຕສສ...ເປ.... ຍມໂນທຸຈຈຣິຕສສ ອິໂກຸລຸ ກໂນຕ ມນາໂປ ວິປາໂກ ນິພຸພເຕຕຍຍ, เนต ฐานํ วิชชตี”ติ ปชานาติฯ “ฐานญจ โข เอต วิชชตี ยํ ວຈິທຸຈຈຣິຕສສ...ເປ.... ຍມໂນທຸຈຈຣິຕສສ ອນິໂກຸລຸ ອກໂນຕ ອມນາໂປ ວິປາໂກ ນິພຸພເຕຕຍຍ, ฐานเมต วิชชตี”ติ ปชานาติฯ

“อญฺญานเมต อนวกาโส ยํ กายສຈຣິຕສສ ອນິໂກຸລຸ ອກໂນຕ ອມນາໂປ ວິປາໂກ ນິພຸພເຕຕຍຍ, เนต ฐานํ วิชชตี”ติ ปชานาติฯ “ฐานญจ โข เอต วิชชตี ยํ กายສຈຣິຕສສ ອິໂກຸລຸ ກໂນຕ ມນາໂປ ວິປາໂກ ນິພຸພເຕຕຍຍ, ฐานเมต วิชชตี”ติ ปชานาติฯ “อญฺญานเมต อนวกาโส ยํ ວຈິສຈຣິຕສສ...ເປ.... ຍມໂນສຈຣິຕສສ ອນິໂກຸລຸ ອກໂນຕ ອມນາໂປ ວິປາໂກ ນິພຸພເຕຕຍຍ, เนต ฐานํ วิชชตี”ติ ปชานาติฯ “ฐานญจ โข เอต วิชชตี ยํ ວຈິສຈຣິຕສສ...ເປ.... ຍມໂນສຈຣິຕສສ ອິໂກຸລຸ ກໂນຕ ມນາໂປ ວິປາໂກ ນິພຸພເຕຕຍຍ, ฐานเมต วิชชตี”ติ ปชานาติฯ

“อญฺญานเมต อนวกาโส ยํ กายທຸຈຈຣິຕສມງຕິ ດນນິຫານ໌ ດປປຈຈຍາ ກາຍສສ ເກຫາ ປຣ໌ ມຣຸນາ ສຸຕຕິ ສຄຸ໌ ໂລກ໌ ອປປເໝຍ, เนต ฐานํ วิชชตี”ติ ปชานาติฯ “ฐานญจ โข เอต วิชชตี ยํ กายທຸຈຈຣິຕສມງຕິ ດນນິຫານ໌ ດປປຈຈຍາ ກາຍສສ ເກຫາ ປຣ໌ ມຣຸນາ ອປາຍ໌ ທຸຄຕຕິ ວິນິປາຕ໌ ນິຣຍ໌ ອປປເໝຍ, ฐานเมต วิชชตี”ติ ปชานาติฯ “อญฺญานเมต อนวกาโส ยํ ວຈິທຸຈຈຣິຕສມງຕິ...ເປ.... ຍມໂນທຸຈຈຣິຕສມງຕິ ດນນິຫານ໌ ດປປຈຈຍາ ກາຍສສ ເກຫາ ປຣ໌ ມຣຸນາ ສຸຕຕິ ສຄຸ໌ ໂລກ໌ ອປປເໝຍ, เนต ฐานํ วิชชตี”ติ ปชานาติฯ “ฐานญจ โข เอต วิชชตี ยํ ວຈິທຸຈຈຣິຕສມງຕິ...ເປ.... ຍມໂນທຸຈຈຣິຕສມງຕິ ດນນິຫານ໌ ດປປຈຈຍາ ກາຍສສ ເກຫາ ປຣ໌ ມຣຸນາ ອປາຍ໌ ທຸຄຕຕິ ວິນິປາຕ໌ ນິຣຍ໌ ອປປເໝຍ, ฐานเมต วิชชตี”ติ ปชานาติฯ

“อญฺญานเมต อนวกาโส ยํ กายສຈຣິຕສມງຕິ ດນນິຫານ໌ ດປປຈຈຍາ ກາຍສສ ເກຫາ ປຣ໌ ມຣຸນາ ອປາຍ໌ ທຸຄຕຕິ ວິນິປາຕ໌ ນິຣຍ໌ ອປປເໝຍ, เนต ฐานํ วิชชตี”ติ ปชานาติฯ “ฐานญจ โข

เอต วิชชติ ยํ กายสุจริตสมงคิ์ ตณฺนิทานํ ตปฺปจฺจยา กายสุส เกทา ปรมฺรณา สุคตํ สคคํ
โลกํ อุปปเชชฺชยฺย, ฐฺลानเมตํ วิชชติ”ติ ปชานาติฯ “อญฺญฐฺลानเมตํ อนวกาโส ยํ วจีสฺสุจริตสมง
คิ์...เป.... ยํ มโนสุจริตสมงคิ์ ตณฺนิทานํ ตปฺปจฺจยา กายสุส เกทา ปรมฺรณา อปายํ ทฺวคฺคตํ วิ
นิปาทํ นิรยํ อุปปเชชฺชยฺย, เนตํ ฐฺลानํ วิชชติ”ติ ปชานาติฯ “ฐฺลानญฺจ โข เอตํ วิชชติ ยํ วจีสฺสุจริต
สมงคิ์ ...เป.... ยํ มโนสุจริตสมงคิ์ ตณฺนิทานํ ตปฺปจฺจยา กายสุส เกทา ปรมฺรณา สุคตํ สคคํ
โลกํ อุปปเชชฺชยฺย, ฐฺลानเมตํ วิชชติ”ติ ปชานาติฯ “เย เย ธมฺมา เยสํ เยสํ ธมฺมานํ เหตุ ปจฺจ
ยา อุปาทาย ตํ ตํ ฐฺลानํ, เย เย ธมฺมา เยสํ เยสํ ธมฺมานํ น เหตุ อุปฺปจฺจยา อุปาทาย ตํ ตํ อญ
ญฺฐฺลान”นติฯ ยถา ตตฺถ ปญฺญา ปชานนา...เป.... อโมโห ธมฺมวิจโย สมฺมาทิฏฺฐิ – อิทํ ตถาคต
สุส ฐฺลานญฺจ ฐฺลानโต อญฺญฐฺลานญฺจ อญฺญฐฺลานโต ยถาภูตํ ญฺยาณํฯ

๘๑๐. (๒) ตตฺถ กตมํ ตถาคตสุส อตฺติตานาคตปจฺจูปฺปนฺนํ กมฺมสมาทานํ ฐฺลानโส
เหตุโส วิปากํ ยถาภูตํ ญฺยาณํ? อิทํ ตถาคโต ปชานาติ – “อเตถกจฺจานิ ปาปกาणि กมฺมสม
าทานานิ คตฺติสมฺปตฺติปฏฺฏิปาฬฺหานิ น วิปจฺจนตฺติฯ อเตถกจฺจานิ ปาปกาणि กมฺมสมาทานานิ อปฺธิ
สมฺปตฺติปฏฺฏิปาฬฺหานิ น วิปจฺจนตฺติฯ อเตถกจฺจานิ ปาปกาणि กมฺมสมาทานานิ กาลสมฺปตฺติปฏ
ฏิปาฬฺหานิ น วิปจฺจนตฺติฯ อเตถกจฺจานิ ปาปกาणि กมฺมสมาทานานิ ปโยคสมฺปตฺติปฏฺฏิปาฬฺหานิ
น วิปจฺจนตฺติฯ

“อเตถกจฺจานิ ปาปกาणि กมฺมสมาทานานิ คตฺติวิปตฺติ อากมฺม วิปจฺจนตฺติฯ อเตถกจฺจานิ
ปาปกาणि กมฺมสมาทานานิ อปฺธิวิปตฺติ อากมฺม วิปจฺจนตฺติฯ อเตถกจฺจานิ ปาปกาणि กมฺมสม
าทานานิ กาลวิปตฺติ อากมฺม วิปจฺจนตฺติฯ อเตถกจฺจานิ ปาปกาणि กมฺมสมาทานานิ ปโยควิปตฺติ
อากมฺม วิปจฺจนตฺติฯ

“อเตถกจฺจานิ กลฺยาณานิ กมฺมสมาทานานิ คตฺติวิปตฺติปฏฺฏิปาฬฺหานิ น วิปจฺจนตฺติฯ อเต
ถกจฺจานิ กลฺยาณานิ กมฺมสมาทานานิ อปฺธิวิปตฺติปฏฺฏิปาฬฺหานิ น วิปจฺจนตฺติฯ อเตถกจฺจานิ
กลฺยาณานิ กมฺมสมาทานานิ กาลวิปตฺติปฏฺฏิปาฬฺหานิ น วิปจฺจนตฺติฯ อเตถกจฺจานิ กลฺยาณานิ
กมฺมสมาทานานิ ปโยควิปตฺติปฏฺฏิปาฬฺหานิ น วิปจฺจนตฺติฯ

“อเตถกจฺจานิ กลฺยาณานิ กมฺมสมาทานานิ คตฺติสมฺปตฺติ อากมฺม วิปจฺจนตฺติฯ อเตถกจ
จานิ กลฺยาณานิ กมฺมสมาทานานิ อปฺธิสมฺปตฺติ อากมฺม วิปจฺจนตฺติฯ อเตถกจฺจานิ กลฺยาณานิ
กมฺมสมาทานานิ กาลสมฺปตฺติ อากมฺม วิปจฺจนตฺติฯ อเตถกจฺจานิ กลฺยาณานิ กมฺมสมาทานา
นิ ปโยคสมฺปตฺติ อากมฺม วิปจฺจนตฺติ”ติฯ ยถา ตตฺถ ปญฺญา ปชานนา...เป.... อโมโห ธมฺมวิ
จโย สมฺมาทิฏฺฐิ – อิทํ ตถาคตสุส อตฺติตานาคตปจฺจูปฺปนฺนํ กมฺมสมาทานํ ฐฺลานโส เหตุโส
วิปากํ ยถาภูตํ ญฺยาณํฯ

๘๑๑. (๓) ตตฺถ กตมํ ตถาคตสุส สพฺพตฺถคามินิ ปฏฺฏิปทํ ยถาภูตํ ญฺยาณํ? อิทํ ตถาคโต
“อโย มโคค อโย ปฏฺฏิปทา นิรยคามิ”ติ **[นิรยคามินิ (สฺยา.)]** ปชานาติ, “อโย มโคค อโย ปฏฺฏิ
ปทา ตฺริจฺฉานโยนิคามิ”ติ **[ตฺริจฺฉานคามินิ (สฺยา.)]** **อญฺญฐฺลกา โอโลเกตพฺพา** ป
ชานาติ, “อโย มโคค อโย ปฏฺฏิปทา เปตฺติวิสยคามิ”ติ ปชานาติ, “อโย มโคค อโย ปฏฺฏิปทา มนุ
สฺสโลกคามิ”ติ ปชานาติ, “อโย มโคค อโย ปฏฺฏิปทา เทวโลกคามิ”ติ ปชานาติ, “อโย มโคค
อโย ปฏฺฏิปทา นิพฺพานคามิ”ติ ปชานาติติฯ ยถา ตตฺถ ปญฺญา ปชานนา...เป.... อโมโห ธมฺม
วิจโย สมฺมาทิฏฺฐิ – อิทํ ตถาคตสุส สพฺพตฺถคามินิ ปฏฺฏิปทํ ยถาภูตํ ญฺยาณํฯ

๘๑๒. (๔) ตตถ กตมํ ตถาคตสฺส อนนฺกธาดุนานาธาดโลกํ ยถาภูตํ ญานํ? อธิ ตถาคโต ขนฺธนํ นนฺตํ ปชานาติ, อายตนํ นนฺตํ ปชานาติ, ธาดุนํ นนฺตํ ปชานาติ, อนนฺกธาดุนานาธาดโลกนํ นนฺตํ ปชานาติติฯ ยถา ตตถ ปญญา ปชานนา...เป.... อโมโห ธมฺมวิจโย สมฺมาทิฏฺฐิ – อิทํ ตถาคตสฺส อนนฺกธาดุนานาธาดโลกํ ยถาภูตํ ญานํฯ

๘๑๓. (๕) ตตถ กตมํ ตถาคตสฺส สตฺตานํ นานาธิมุตฺติกํ ยถาภูตํ ญานํ? อธิ ตถาคโต ปชานาติ – “สนฺติ สตฺตา หีนานิมุตฺติกา, สนฺติ สตฺตา ปณฺีตานิมุตฺติกาฯ หีนานิมุตฺติกา สตฺตา หีนานิมุตฺติเก สเตตฺต เสวณฺติ ภขฺนฺติ ปยฺรฺปาสนฺติฯ ปณฺีตานิมุตฺติกา สตฺตา ปณฺีตานิมุตฺติเก สเตตฺต เสวณฺติ ภขฺนฺติ ปยฺรฺปาสนฺติฯ

“อติตมฺปิ อทฺธานํ หีนานิมุตฺติกา สตฺตา หีนานิมุตฺติเก สเตตฺต เสวํสฺส ภขฺสิสฺส ปยฺรฺปาสิสฺส, ปณฺีตานิมุตฺติกา สตฺตา ปณฺีตานิมุตฺติเก สเตตฺต เสวํสฺส ภขฺสิสฺส ปยฺรฺปาสิสฺสฯ

“อนาคตมฺปิ อทฺธานํ หีนานิมุตฺติกา สตฺตา หีนานิมุตฺติเก สเตตฺต เสวํสฺสนฺติ ภขฺสิสฺสนฺติ ปยฺรฺปาสิสฺสนฺติ, ปณฺีตานิมุตฺติกา สตฺตา ปณฺีตานิมุตฺติเก สเตตฺต เสวํสฺสนฺติ ภขฺสิสฺสนฺติ ปยฺรฺปาสิสฺสนฺติ”ติฯ ยถา ตตถ ปญญา ปชานนา...เป.... อโมโห ธมฺมวิจโย สมฺมาทิฏฺฐิ – อิทํ ตถาคตสฺส สตฺตานํ นานาธิมุตฺติกํ ยถาภูตํ ญานํฯ

๘๑๔. (๖) ตตถ กตมํ ตถาคตสฺส ปฺรสตฺตานํ ปฺรปฺคฺคฺลนํ อินฺทฺริยปฺโรปฺริยตํ ยถาภูตํ ญานํ? อธิ ตถาคโต สตฺตานํ อาสโย ปชานาติ, อนุสโย ปชานาติ, จริตํ ปชานาติ, อธิมุตฺติ ปชานาติ, อปฺปฺรชฺเกษ มหฺรชฺเกษ ติกฺขิณฺทฺริเย มฺหิณฺทฺริเย สุวากาเร ทฺวากาเร สุวิญญาปเย ทฺวิญญาปเย ภพฺพาทฺตพฺพ สเตตฺต ปชานาติฯ

๘๑๕. กตโม จ สตฺตานํ อาสโย? “สสฺสโต โลโก”ติ วา, “อสสฺสโต โลโก”ติ วา, “อนฺตฺวา โลโก”ติ วา, “อนนฺตฺวา โลโก”ติ วา, “ตํ ชีวํ ตํ สรรี”นฺติ วา, “อญฺญํ ชีวํ อญฺญํ สรรี”นฺติ วา, “โหติ ตถาคโต ปฺรํ มรณํ”ติ วา, “น โหติ ตถาคโต ปฺรํ มรณํ”ติ วา, “โหติ จ น จ โหติ ตถาคโต ปฺรํ มรณํ”ติ วา, “เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปฺรํ มรณํ”ติ วา, อิติ ภวทิฏฺฐิสนฺนิสฺสีตา วา สตฺตา โหนฺติ วิภวทิฏฺฐิสนฺนิสฺสีตา วาฯ เอเต วา ปน อโมโห อเนตฺต อนุปคฺคฺมม อิทปฺปจฺจยตา ปฏฺิจจสมฺปฺปเนนฺส ธมฺเมสนฺ อนฺโหลมิกา ขนฺติ ปฏฺิลทฺธา โหติ ยถาภูตํ ญานํฯ อยํ สตฺตานํ อาสโยฯ

๘๑๖. กตโม จ สตฺตานํ อนุสโย? สตฺตานุสฺยา – กามราคานุสโย, ปฏฺิฆานุสโย, มานานุสโย, ทิฏฺฐานุสโย, วิจิกิฉฺฉานุสโย, ภวราคานุสโย, อวิขฺขานุสโยฯ ยํ โลเก อปฺปยฺรฺูป อสาดฺรฺูป เอเตถ สตฺตานํ รากานุสโย อนฺเสตฺติฯ ยํ โลเก อปฺปยฺรฺูป อสาดฺรฺูป เอเตถ สตฺตานํ ปฏฺิฆานุสโย อนฺเสตฺติฯ อิติ อิมฺเส ทฺวิสฺส ธมฺเมสนฺ อวิขฺขานฺปตฺติตาฯ ตเททฺทโกฏฺฐ มาโน จ ทิฏฺฐิ จ วิจิกิฉฺฉา จ ทฏฺฐพฺพาฯ อยํ สตฺตานํ อนุสโยฯ

๘๑๗. กตมญฺจ สตฺตานํ จริตํ? ปุญฺญาภิสํขารो, อปฺปญฺญาภิสํขารो , อาเนญฺชาภิสংขารो, ปฺริตฺตญฺมโก วา มหฺญมโก วา – อิทํ สตฺตานํ จริตํฯ

๘๑๘. กตมา จ สตฺตานํ อธิมุตฺติ? สนฺติ สตฺตา หีนานิมุตฺติกา, สนฺติ สตฺตา ปณฺีตานิมุตฺติกาฯ หีนานิมุตฺติกา สตฺตา หีนานิมุตฺติเก สเตตฺต เสวณฺติ ภขฺนฺติ ปยฺรฺปาสนฺติฯ ปณฺีตานิมุตฺติกา สตฺตา ปณฺีตานิมุตฺติเก สเตตฺต เสวณฺติ ภขฺนฺติ ปยฺรฺปาสนฺติฯ

อดีตมปี อทธาน หีนามิตติกา สดตา หีนามิตติเก สดเตต เสวีส ภาชีส ปยิรปาสีสฯ
ปณิตามิตติกา สดตา ปณิตามิตติเก สดเตต เสวีส ภาชีส ปยิรปาสีสฯ

อนาคตมปี อทธาน หีนามิตติกา สดตา หีนามิตติเก สดเตต เสวีสสนติ ภาชีสสนติ ปยิ
รปาสีสนติฯ ปณิตามิตติกา สดตา ปณิตามิตติเก สดเตต เสวีสสนติ ภาชีสสนติ ปยิรปาสี
สนติฯ อย์ สดตาน อมิตติฯ

๘๑๙. กตเม เต สดตา มหารชกษา? ทส กิเลสวตถุณี – โลโภ, โทโส, โมโห, มาโน,
ทิฏฐิ, วิจิกิจฉา, ถีน, อททจจ, อหิริก, อนัตตตปป์ฯ เยส สดตาน อิมานิ ทส กิเลสวตถุณี อาเส
วิตานี ภาวิตานี พหุลีกตานี อสสทคตานี, อิม เต สดตา มหารชกษาฯ

๘๒๐. กตเม เต สดตา อปปรชกษา? เยส สดตาน อิมานิ ทส กิเลสวตถุณี อนาเสวิตานี
อภาวิตานี อพหุลีกตานี อนสสทคตานี, อิม เต สดตา อปปรชกษาฯ

๘๒๑. กตเม เต สดตา มุทินทริยา? ปญจินทริยานี – สทฐินทริย, วีริยินทริย, สตินทริย,
สมาธิทริย, ปญญินทริยฯ เยส สดตาน อิมานิ ปญจินทริยานี อนาเสวิตานี อภาวิตานี อพห
ลีกตานี อนสสทคตานี, อิม เต สดตา มุทินทริยาฯ

๘๒๒. กตเม เต สดตา ติกขินทริยา? เยส สดตาน อิมานิ ปญจินทริยานี อาเสวิตานี
ภาวิตานี พหุลีกตานี อสสทคตานี, อิม เต สดตา ติกขินทริยาฯ

๘๒๓. กตเม เต สดตา ทวาการา? เย เต สดตา ปาปาสยา ปาปานุสยา ปาปจริตา ปา
ปามิตติกา มหารชกษา มุทินทริยา, อิม เต สดตา ทวาการาฯ

๘๒๔. กตเม เต สดตา สุวาการา? เย เต สดตา กลยาณาสยา กลยาณจริตา กล
ยาณามิตติกา อปปรชกษา ติกขินทริยา, อิม เต สดตา สุวาการาฯ

๘๒๕. กตเม เต สดตา ทวิญญาปยา? เย จ เต สดตา ทวาการา, เตว เต สดตา ท
วิญญาปยาฯ เย จ เต สดตา สุวาการา, เตว เต สดตา สุวิญญาปยาฯ

๘๒๖. กตเม เต สดตา อภพพา? เย เต สดตา กมมารณน สมณนาคตา กิเลส
วารณน สมณนาคตา วิปการณน สมณนาคตา อสสทฐา อจจนทิกา ทปฺปญญา อภพพา
นิยามํ โอภกมิตฺ กุสเลสฺ ฐมเมสฺ สมมตฺ, อิม เต สดตา อภพพาฯ

๘๒๗. กตเม เต สดตา ภพพา? เย เต สดตา น กมมารณน สมณนาคตา น กิเลส
วารณน สมณนาคตา น วิปการณน สมณนาคตา สทฐา จนทิกา ปญญวโนต ภพพา นิ
ยามํ โอภกมิตฺ กุสเลสฺ ฐมเมสฺ สมมตฺ, อิม เต สดตา ภพพาติฯ ยา ตตถ ปญญา ปชาน
นา...เป.... อโมโห ฐมมวิจโย สมมาทิฏฐิ – อิทํ ตถาคตสฺส ปรสตานํ ปรรคฺคลานํ อินท
ริยปโรปริยตฺตํ ยถาภูตํ ญาณํฯ

๘๒๘. (๗) ตตถ กตมํ ตถาคตสฺส ฌานวิโมกฺขสมาธิสมาปตฺตินํ สํกิลสํ โวทานํ ยถา
ภูตํ ญาณํ? ฌายีติฯ จตฺตารอ ฌายีฯ อเตถกโจจ ฌายี สมปตฺติเยว [สมปตฺติเยว (ก.)] สมานํ
วิปตฺติตี ปเจจติ, อเตถกโจจ ฌายี วิปตฺติเยว [วิปตฺติเยว (ก.)] สมานํ สมปตฺติตี ปเจจติ, อเต

ถกโจจ ฉายี สมปตติเยว สมานํ สมปตตตีติ ปเจจติ, อเตถกโจจ ฉายี วิปตติเยว สมานํ วิปตตตีติ ปเจจติ – อิมะ จตตารโ ฉายีฯ

อปเรปี จตตารโ ฉายีฯ อเตถกโจจ ฉายี หนนํ สmapชชติ ขิปปํ วุญฺฐาติ, อเตถกโจจ ฉายี ขิปปํ สmapชชติ หนนํ วุญฺฐาติ, อเตถกโจจ ฉายี หนนํ สmapชชติ หนนํ วุญฺฐาติ, อเตถกโจจ ฉายี ขิปปํ สmapชชติ ขิปปํ วุญฺฐาติ – อิมะ จตตารโ ฉายีฯ

อปเรปี จตตารโ ฉายีฯ อเตถกโจจ ฉายี สมามิสฺมี สมามิกุสโล โหติ, น สมามิสฺมี สmapตติกุสโล; อเตถกโจจ ฉายี สมามิสฺมี สmapตติกุสโล โหติ, น สมามิสฺมี สมามิกุสโล; อเตถกโจจ ฉายี สมามิสฺมี สมามิกุสโล จ โหติ, สมามิสฺมี สmapตติกุสโล จ; อเตถกโจจ ฉายี เนว สมามิสฺมี สมามิกุสโล โหติ, น สมามิสฺมี สmapตติกุสโล – อิมะ จตตารโ ฉายีฯ

“ฉาน”นฺติ ฯ จตตาริ ฉานานิ – ปฐมํ ฉานํ, ทุตฺติยํ ฉานํ, ตตฺติยํ ฉานํ, จตฺตถํ ฉานํฯ

“วิโมโกช”ติฯ อญฺญ วิโมกฺษาฯ รูปี รูปานิ ปสฺสตี – อयํ ปสฺสโม วิโมโกชฯ

อชฺฌตฺตํ อรูปสณฺณํ พหิทฺธา รูปานิ ปสฺสตี – อยํ ทุตฺติโย วิโมโกชฯ

สฺกนฺตว อธิมฺโตต โหติ – อยํ ตตฺติโย วิโมโกชฯ

สพฺพโส รูปสณฺณานํ สมตฺติกมฺมา ปฏฺิขสณฺณานํ อตฺถจฺจมา นานตตสณฺณานํ อมนสิการา “อนนฺโต อากาโส”ติ อากาसानญายตฺนํ อุปสมปชฺช วิหริตี – อยํ จตฺโตถ วิโมโกชฯ

สพฺพโส อากาसानญายตฺนํ สมตฺติกมฺม “อนนฺตํ วิญฺญาณ”นฺติ วิญฺญาณญายตฺนํ อุปสมปชฺช วิหริตี – อยํ ปญฺจโม วิโมโกชฯ

สพฺพโส วิญฺญาณญายตฺนํ สมตฺติกมฺม “นตฺถิ กิณฺจ”ติ อากิณฺจญายตฺนํ อุปสมปชฺช วิหริตี – อยํ จญฺญโม วิโมโกชฯ

สพฺพโส อากิณฺจญายตฺนํ สมตฺติกมฺม เนวสณฺณานาสณฺญาตฺนํ อุปสมปชฺช วิหริตี – อยํ สตฺตโม วิโมโกชฯ

สพฺพโส เนวสณฺณานาสณฺญาตฺนํ สมตฺติกมฺม สณฺญาเวทยิตฺถนิโรธํ อุปสมปชฺช วิหริตี – อยํ อญฺญโม วิโมโกชฯ

“สมาธิ”ติฯ ตโย สมาธิ – สวิตฺถกสวิจาโร สมาธิ, อวิตฺถกวิจารมฺโตต สมาธิ, อวิตฺถกอวิจาโร สมาธิฯ

“สmapตตี”ติ ฯ นว อนุปฺพวิหารสmapตติโย – ปฐมชฺฌานสmapตติ, ทุตฺติยชฺฌานสmapตติ, ตตฺติยชฺฌานสmapตติ, จตฺตถชฺฌานสmapตติ, อากาसानญายตฺนสmapตติ, วิญฺญาณญายตฺนสmapตติ, อากิณฺจญายตฺนสmapตติ, เนวสณฺณานาสณฺญาตฺนสmapตติ, สณฺญาเวทยิตฺถนิโรธสmapตติฯ

“สํกิลฺล”นฺติ หานภาคิโย ฐโมฯ “โวทาน”นฺติ วิเสสภาคิโย ฐโมฯ “วุญฺฐาน”นฺติฯ โวทานมฺปี วุญฺฐานํ, ตมฺหา ตมฺหา สมามิมฺหา วุญฺฐานมฺปี วุญฺฐานนฺติฯ ยา ตตฺถ ปญฺญา ปชาน

นา...เป.... อโหมโห ฌมมวิจโย สมมาทิกฺขลิตฺติ – อิทํ ตถาคคตสฺส ฌมานวิโมกฺขสมาธิสมาปตฺตึนํ สํ
กิลลสํ โวทานํ วุญฺญานํ ยถาภูตํ ญายณํฯ

๘๒๙. (๘) ตตถ กตมํ ตถาคคตสฺส ปุเพพนินฺวาसानุสฺสตี ยถาภูตํ ญายณํ ? อิทํ ตถาคคโต
อนนฺทวิหิตํ ปุเพพนินฺวาสนํ อนฺนุสฺสเรตี, เสยฺยถิทํ – เอกมปิ ชาตํ เทวปิ ชาตโย ติสฺโสสปิ ชาตโย
จตฺติสฺโสสปิ ชาตโย ปญฺจปิ ชาตโย ทสฺสปิ ชาตโย วิสฺมปิ ชาตโย ติสฺมปิ ชาตโย จตฺตาสีสมฺปิ
ชาตโย ปญฺญาสมฺปิ ชาตโย ชาตีสตมฺปิ ชาตีสทสฺสมฺปิ ชาตีสตสทสฺสมฺปิ อนนฺทเกปิ
สํวญฺญกเปปฺป อนนฺทเกปิ วิวญฺญกเปปฺป อนนฺทเกปิ สํวญฺญวิวญฺญกเปปฺป “อมฺตราสี เอวํนาโม เอวํโค
โตนฺต เอวํวโณณฺณ เอวมาหาโร เอวํสขทุกฺขปฺปปฏิสํเวทึ เอวมาเยปฺปรีโยนฺต, โส ตโต จโต อมฺตร
อุทปาที; ตตฺตราปาสี เอวํนาโม เอวํโคตนฺต เอวํวโณณฺณ เอวมาหาโร เอวํสขทุกฺขปฺปปฏิสํเวทึ
เอวมาเยปฺปรีโยนฺต, โส ตโต จโต อธิฐปฺปโนน”ติฯ อิติ สากาโร สอฺเททสํ อนนฺทวิหิตํ ปุเพพนิน
วาสนํ อนฺนุสฺสเรตีติฯ ยถา ตตถ ปญฺญา ปชานนา...เป.... อโหมโห ฌมมวิจโย สมมาทิกฺขลิตฺติ – อิทํ
ตถาคคตสฺส ปุเพพนินฺวาसानุสฺสตี ยถาภูตํ ญายณํฯ

๘๓๐. (๙) ตตถ กตมํ ตถาคคตสฺส สตฺตานํ จตฺตปฺปาทํ ยถาภูตํ ญายณํ? อิทํ ตถาคคโต ทิเพ
พน จกฺขุณา วิสฺสเทฺชน อตฺติกฺกนฺตมานุสฺสเกน สเดตฺต ปสฺสตี จวมาเน อุปฺปชฺชมาเน หีนเณ ปณฺตีเต
สฺวณฺเณ ทพฺพณฺเณ สฺคเต ทุกฺคเต ยถากมฺมุปเค สเดตฺต ปชานาตี – “อิมเณ วต โภโณต สตฺตา
กายทฺถจฺจริเตน สมฺนฺนาคตา วจฺจิทฺถจฺจริเตน สมฺนฺนาคตา มโนทฺถจฺจริเตน สมฺนฺนาคตา อริยานํ
อุปฺวาทกา มิจฺฉาทิกฺขลิกกา มิจฺฉาทิกฺขลิกมมฺสมาทานาฯ เต กายสฺส เกทา ปรั มรณา อปายํ ทุก
คตฺตี วินิปาทํ นิริยํ อุปฺปนฺนาฯ อิมเณ วา ปน โภโณต สตฺตา กายสฺสจฺจริเตน สมฺนฺนาคตา วจฺจิสฺจฺจริเตน
สมฺนฺนาคตา มโนสฺจฺจริเตน สมฺนฺนาคตา อริยานํ อนฺนุปฺวาทกา สมฺมาทิกฺขลิกกา สมฺมาทิกฺขลิกมม
สมาทานาฯ เต กายสฺส เกทา ปรั มรณา สฺคตฺตี สคคํ โลกํ อุปฺปนฺนา”ติฯ อิติ ทิเพพน จกฺขุณา
วิสฺสเทฺชน อตฺติกฺกนฺตมานุสฺสเกน สเดตฺต ปสฺสตี จวมาเน อุปฺปชฺชมาเน หีนเณ ปณฺตีเต สฺวณฺเณ
ทพฺพณฺเณ สฺคเต ทุกฺคเต ยถากมฺมุปเค สเดตฺต ปชานาตีติฯ ยถา ตตถ ปญฺญา ปชานนา...เป.
... อโหมโห ฌมมวิจโย สมมาทิกฺขลิตฺติ – อิทํ ตถาคคตสฺส สตฺตานํ จตฺตปฺปาทํ ยถาภูตํ ญายณํฯ

๘๓๑. (๑๐) ตตถ กตมํ ตถาคคตสฺส อาสวานํ ขยํ ยถาภูตํ ญายณํ? อิทํ ตถาคคโต อาสวานํ
ขยา อนาสวํ เจโตวิมฺตตฺตี ปญฺญาวิมฺตตฺตี ทิฏฺเฐว ฌเมมฺม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกิตฺวา อุปฺสมปฺปชฺช วิ
หเรตีติฯ ยถา ตตถ ปญฺญา ปชานนา...เป.... อโหมโห ฌมมวิจโย สมมาทิกฺขลิตฺติ – อิทํ ตถาคคตสฺส
อาสวานํ ขยํ ยถาภูตํ ญายณนฺติฯ

ทสภํฯ

ญายณวิภังโก นิฏฺฐิตฺโตฯ

วิชา (๑๓) ตีณิ ภยานิ (๑๔) ตีณิ ตมานิ (๑๕) ตีณิ ติตถายตนานิ (๑๖) ตโย กิณจนา (๑๗) ตีณิ องคณานิ (๑๘) ตีณิ มลานิ (๑๙) ตีณิ วิสมานิ (๒๐) อปรานิปี ตีณิ วิสมานิ (๒๑) ตโย อคคิ (๒๒) ตโย กสาวา (๒๓) อปรานิปี ตโย กสาวา (๒๔) อสสาททิกฺขลฺลิตฺติ, อตฺตทานทิกฺขลฺลิตฺติ, มิจฺฉาทิกฺขลฺลิตฺติ (๒๕) อรติ, วิหเสสา, อธมมจริยา (๒๖) โทวจสฺสตา, ปาปมิตฺตตา, นานตฺตสณฺญา (๒๗) อุทฺธจฺจํ, โกสขฺขํ, ปมาโท (๒๘) อสนฺตมฺภีตา, อสมฺปชฌญตา, มหิจฺฉตา (๒๙) อหิริกํ, อโนตฺตปฺปํ, ปมาโท (๓๐) อนาทรียํ, โทวจสฺสตา, ปาปมิตฺตตา (๓๑) อสฺสทฺธิยํ, อวทญฺญตา, โกสขฺขํ (๓๒) อุทฺธจฺจํ, อสฺสวโร, ทุสฺสีลยํ (๓๓) อริยานํ อทสฺสนกมฺยตา, สทฺธมฺมํ อโสฺตกมฺยตา, อุปรามภจิตฺตตา (๓๔) มุญฺหสฺสจฺจํ, อสมฺปชฌญํ, เจตฺโส วิเกฺขโป (๓๕) อโยนิโส มนสิกาโร, กุมฺมคฺคเสวนา, เจตฺโส จ ลินฺตตํ

ติกา

๔. จตฺกมฺมาติกา

๘๓๕. (๑) จตฺตาริ อาสวา (๒) จตฺตาริ คนฺธา (๓) จตฺตาริ โอบา (๔) จตฺตาริ โยคา (๕) จตฺตาริ อุปาทานานิ (๖) จตฺตาริ ตณฺหุปฺปาทา (๗) จตฺตาริ อคฺคิตฺตมานิ (๘) จตฺตาริ วิปริยาสา [วิปริเยสา (สี. สฺยา. ก.)] (๙) จตฺตาริ อนริยโวหารา (๑๐) อปรานิปี จตฺตาริ อนริยโวหารา (๑๑) จตฺตาริ ทุจฺจริตานิ (๑๒) อปรานิปี จตฺตาริ ทุจฺจริตานิ (๑๓) จตฺตาริ ภยานิ (๑๔) อปรานิปี จตฺตาริ ภยานิ (๑๕) จตฺโสส ทิกฺขลฺลิตฺติโย

จตฺกํ

๕. ปญจกมฺมาติกา

๘๓๖. (๑) ปญฺจจรมภาคิยานิ สํโยชนานิ (๒) ปญฺจจทฺธมภาคิยานิ สํโยชนานิ (๓) ปญฺจจมจฺจริยานิ (๔) ปญฺจ สงฺคา (๕) ปญฺจ สลฺลา (๖) ปญฺจ เจโตชฺลา (๗) ปญฺจ เจตฺโสวินิพฺพณา [เจตฺโสวินิพฺพณา (ก.)] (๘) ปญฺจ นีวรณานิ (๙) ปญฺจ กมฺมานิ อานนฺตริกานิ (๑๐) ปญฺจ ทิกฺขลฺลิตฺติโย (๑๑) ปญฺจ เวรา (๑๒) ปญฺจ พยฺสนา (๑๓) ปญฺจ อกฺขนฺตฺติยา อาทินฺวา (๑๔) ปญฺจ ภยานิ (๑๕) ปญฺจ ทิกฺขลฺลิตฺติมฺมณิพฺพานวาทา

ปญจกํ

๖. จกมฺมาติกา

๘๓๗. (๑) จ วิวาทมูลานิ (๒) จ จนฺทราคา (๓) จ วิโรธวตฺถุณี (๔) จ ตณฺหากายา (๕) จ อคารวา (๖) จ ปรีหานิยา ฐมฺมา (๗) อปรานิปี จ ปรีหานิยา ฐมฺมา (๘) จ โสมนสฺสปฺริจารา (๙) จ โทมนสฺสปฺริจารา (๑๐) จ อุเปกฺขปฺริจารา (๑๑) จ เคหสิตานิ โสมนสฺसानิ (๑๒) จ เคหสิตานิ โทมนสฺसानิ (๑๓) จ เคหสิตา อุเปกฺขา (๑๔) จ ทิกฺขลฺลิตฺติโย

จกํ

๗. สดตฺกมฺมาติกา

๘๓๘. (๑) สดต อนุสยา (๒) สดต สโยชนานิ (๓) สดต ปริยภูฏานานิ (๔) สดต อสทฐมมา (๕) สดต ทุจจรัตนินิ (๖) สดต มานา (๗) สดต ทิฏฐิโย

สดตกา

๘. อฏฐกมัตติกา

๘๓๙. (๑) อฏฐ กิเลสวตถุณิ (๒) อฏฐ กุสீตวตถุณิ (๓) อฏฐสุ โลกธมเมส จิตตสส ปฏิฆาโต (๔) อฏฐ อนริยโวหารา (๕) อฏฐ มิจจตตา (๖) อฏฐ ปุริสโทสา (๗) อฏฐ อสณญีวาทา (๘) อฏฐ เนวสณญีนาสณญีวาทา

อฏฐกา

๙. นวกมัตติกา

๘๔๐. (๑) นว อาฆาตวตถุณิ (๒) นว ปุริสมลานิ (๓) นววิธา มานา (๔) นว ตณฺหามูลกา ธมฺมา (๕) นว อธิชิตานิ (๖) นว มณฺญิตานิ (๗) นว ผนฺทิตานิ (๘) นว ปปญฺจิตานิ (๙) นว สงฺขตานิ

นวกา

๑๐. ทสกมัตติกา

๘๔๑. (๑) ทส กิเลสวตถุณิ (๒) ทส อาฆาตวตถุณิ (๓) ทส อกุสลกมฺมปภา (๔) ทส สโยชนานิ (๕) ทส มิจจตตา (๖) ทสวตถุกา มิจฺฉาทิฏฐิ (๗) ทสวตถุกา อนตคฺคาคิภา ทิฏฐิ

ทสกา

๘๔๒. อฏฐารส ตณฺหาวิจรัตนินิ อชฺฌตตติกสส อุปาทาย, อฏฐารส ตณฺหาวิจรัตนินิ พาหิรสส อุปาทาย, ตเทกขณฺ อภิสณฺญหิตฺวา อภิสงฺขิปิตฺวา จตฺตีส ตณฺหาวิจรัตนินิ โหนตฺติ อิติ อตฺตานิ จตฺตีส ตณฺหาวิจรัตนินิ, อนาคตานิ จตฺตีส ตณฺหาวิจรัตนินิ, ปจฺจุปปนฺนานิ จตฺตีส ตณฺหาวิจรัตนินิ, ตเทกขณฺ อภิสณฺญหิตฺวา อภิสงฺขิปิตฺวา อฏฐ ตณฺหาวิจรัตนิสฺสํ โหติฯ ยานิ จ ทฺวาสภูฏิ ทิฏฐิคตานิ พฺรหฺมชาเล เวยฺยาकरणํ วุตตานิ ภควตาฯ

มัตติกา

๑. เอกกนิเททโส

(๑) ชาติมโท

๘๔๓. ตตถ กตโม ชาติมโท? ชาตี ปฏิจฺจ มโห มชฺชนา มชฺชิตตฺตํ มาโน มณฺญนา มณฺญิตตฺตํ อุณฺณติ อุณฺณาโม [อุณฺณติ อุณฺณาโม (สฺยา. ก.) ธ. ส. ๑๑๒๑] ธฺชํ สมปคฺคาโห เกตฺกมฺยตา จิตตสส – อยํ วุจจติ “ชาติมโท”ฯ

(๒-๒๗) โคตตมทาที

๘๔๔. ตตถ กตโม โคตตมโท? โคตตํ ปฏิจจ...เป.... อาโรคยํ ปฏิจจ...เป.... โยพ พนํ ปฏิจจ...เป.... ชีวิตํ ปฏิจจ...เป.... ลาภํ ปฏิจจ...เป.... สกการํ ปฏิจจ...เป.... ครการํ ปฏิจจ...เป.... ปุเรกขารํ ปฏิจจ...เป.... ปริวารํ ปฏิจจ...เป.... โภคํ ปฏิจจ...เป.... วณณํ ปฏิจจ...เป.... สุตํ ปฏิจจ...เป.... ปฏิภาณํ ปฏิจจ...เป.... รตตณณุตํ ปฏิจจ...เป.... ปิณฑ ปาตีกตตํ ปฏิจจ...เป.... อนวณณยาตํ ปฏิจจ...เป.... อิริยาปถํ ปฏิจจ...เป.... อิทธี ปฏิจจ...เป.... ยสํ ปฏิจจ...เป.... สีลํ ปฏิจจ...เป.... ฌานํ ปฏิจจ...เป.... สิปปํ ปฏิจจ...เป.... อาโรหํ ปฏิจจ...เป.... ปริณามํ ปฏิจจ...เป.... สณฺฐานํ ปฏิจจ...เป.... ปาริปุริ ปฏิจจ มโท มช ชนา มชชิตตตํ มาโน มณฺญนา มณฺญิตตตํ อุนนติ อุนนาโม ฐโฆ สมปคคาโห เกตูกมยตา จิตตสฺส – อयํ วุจจติ “ปาริปุริมโท”ฯ

(๒๘) มโท

๘๔๕. ตตถ กตโม มโท? โย มโท มชชนา มชชิตตตํ มาโน มณฺญนา มณฺญิตตตํ อุนนติ อุนนาโม ฐโฆ สมปคคาโห เกตูกมยตา จิตตสฺส – อयํ วุจจติ “มโท”ฯ

(๒๙) ปมาโท

๘๔๖. ตตถ กตโม ปมาโท? กายทฺหจฺริเต วา วจฺิทฺหจฺริเต วา มโนทฺหจฺริเต วา ปญจสฺส วา กามคฺเณสฺส จิตตสฺส โวสฺสโคคฺ โวสฺสคฺคานุปฺปทานํ กุสลานํ วา ฌมฺมานํ ภาวนาย อสฺสกฺกจฺกิริยตา อสฺสาดจฺกิริยตา อนนฺตฺตฺกิริยตา โอลฺลนฺวตฺติตตา นิภฺชิตตจฺจนฺทตา นิภฺชิตตตฺฐรตา อนาเสวนา อภาวนา อพฺหุลีกมมํ อนนฺตฺตฺฐานํ อนนฺตฺตฺโยโค ปมาโท, โย เอวรฺฐโป ปมาโท ปมชชนา ปมชชิตตตํ – อยํ วุจจติ “ปมาโท”ฯ

(๓๐) ธโมภ

๘๔๗. ตตถ กตโม ธโมภ? โย ธโมภ ธมฺภนา ธมฺภิตตตํ กกฺขฬิยํ ฬารฺสสิยํ อชฺชจิตตตา อมฺหฺตตา – อยํ วุจจติ “ธโมภ”ฯ

(๓๑) สารโมภ

๘๔๘. ตตถ กตโม สารโมภ? โย สารโมภ ปฐฺสสารโมภ สารมฺภนา ปฐฺสสารมฺภนา ปฐฺสสารมฺภิตตตํ – อยํ วุจจติ “สารโมภ”ฯ

(๓๒) อตฺริจฺจตา

๘๔๙. ตตถ กตมา อตฺริจฺจตา? อิตฺตฺริตฺตจฺจวฺรปฺปนฺทปาตเสนาสนคฺิลานปฺปจฺจยเกสชฺชชฺช ปริกฺขารเหติ ปญฺจหิ วา กามคฺเณหิ อสนนฺตฺตฺสสฺส ภิโยยกมยตา, ยา เอวรฺฐปา อิจฺฉา อิจฺฉาคตา อตฺริจฺจตา ราโค สาราโค จิตตสฺส สาราโค – อยํ วุจจติ “อตฺริจฺจตา”ฯ

(๓๓) มหิจฺจตา

๘๕๐. ตตถ กตมา มหิจฺจตา? อิตฺตฺริตฺตจฺจวฺรปฺปนฺทปาตเสนาสนคฺิลานปฺปจฺจยเกสชฺชชฺช ปริกฺขารเหติ ปญฺจหิ วา กามคฺเณหิ อสนนฺตฺตฺสสฺส ภิโยยกมยตา, ยา เอวรฺฐปา อิจฺฉา อิจฺฉาคตา มหิจฺจตา ราโค สาราโค จิตตสฺส สาราโค – อยํ วุจจติ “มหิจฺจตา”ฯ

(๓๔) ปาปิจฉตา

๘๕๑. ตตถ กตมา ปาปิจฉตา? อิเธกโวจ อสสโทธ สมานो “สโทธติ มํ ชโน ชานาตุ”ติ อิจจติ, ทสสโธ สมานो “สสวาติ มํ ชโน ชานาตุ”ติ อิจจติ, อปฺปสสโต สมานो “พหุสสโตติ มํ ชโน ชานาตุ”ติ อิจจติ, สงฺคณิการามิ สมานो “ปวิวิโตตติ มํ ชโน ชานาตุ”ติ อิจจติ, กุสโธ สมานो “อารทฐวิริยติ มํ ชโน ชานาตุ”ติ อิจจติ, มุฏฺฐสสตี สมานो “อุปฏฐิตสสตีติ มํ ชโน ชานาตุ”ติ อิจจติ, อสมายิโต สมานอ “สมายิโตติ มํ ชโน ชานาตุ”ติ อิจจติ, ทปฺปโณญฺญ สมานอ “ปณญฺญาติ มํ ชโน ชานาตุ”ติ อิจจติ, อชฺเณสโว สมานอ “ชฺเณสโวติ มํ ชโน ชานาตุ”ติ อิจจติ – ยะ เอวรูปา อิจจา อิจจาจฉตา ปาปิจฉตา ราโค สาราคอ จิตตสส สาราคอ – อຍ် ဘုဒ္ဓတ္တိ “ปาปิจฉตา”ฯ

(๓๕) สิ่งค์

๘๕๒. ตตถ กตมํ สิ่งค์? ยํ สิ่งค์ สิ่งคารตา จาตุรตา จาตุริยํ ปริกฺขตตตา ปาริกฺขตติยํ – อิทํ ဘုဒ္ဓတ္တိ “สิ่งค์”ฯ

(๓๖) ดินฺตติณ

๘๕๓. ตตถ กตมํ ดินฺตติณ? ยํ ดินฺตติณ ดินฺตติณายนา ดินฺตติณายิตตตํ โลลฺลปฺปํ โลลฺลปฺพายนา โลลฺลปฺพายิตตตํ ปุจฺจนฺนชิกตา สารุกฺขมยตา – อิทํ ဘုဒ္ဓတ္တိ “ดินฺตติณ”ฯ

(๓๗) จาปฺลย

๘๕๔. ตตถ กตมํ จาปฺลย? จีวรมนฺทนา ปตฺตมมนฺทนา เสนาสนมนฺทนา อิมสฺส วา ปุติกายสฺส พาหิรานํ วา ปริกฺขารานํ มนฺทนา วิภูสฺนา เกพฺพนา ปรีเกพฺพนา คิฑุธิกตา คิฑุธิกตตํ จปฺลตา จาปฺลย – อิทํ ဘုဒ္ဓတ္တိ “จาปฺลย”ฯ

(๓๘) อสภาควุตติ

๘๕๕. ตตถ กตมํ อสภาควุตติ? มาตริ วา ปิตริ วา เชฏฺเฐ วา ภาตริ วา อาจริเยสฺส วา อุปชฺฌายเย วา พุเทธ วา สาวเกสฺส วา อณฺเฏตรณฺเฏตเรสฺส ครุฏฺฐานิเยสฺส วิปฺปฏฺฐิกุลคฺคาหิตา วิปฺจจฺนีกสาดตา อนาทรียํ อนาทรียตา อคารวตา อปฺปติสฺสวตา – อຍ် ဘုဒ္ဓတ္တိ “อสภาควุตติ”ฯ

(๓๙) อรติ

๘๕๖. ตตถ กตมา อรติ? ปเนตฺส วา เสนาสนเนสฺส อณฺเฏตรณฺเฏตเรสฺส วา อธิกุสเลสฺส ฐမฺเมสฺส อรติ อรติตา อนภิรติ อนภิรตฺตนา อุกุกณฺฐิตา ปริตสฺสิตา – อຍ် ဘုဒ္ဓတ္တိ “อรติ”ฯ

(๔๐) ตนุที

๘๕๗. ตตถ กตมา ตนุที? ยะ ตนุที ตนุทียนา ตนุทีมนกตา อาลสฺยํ อาลสฺยายนา อาลสฺยายิตตตํ – အ် ဘုဒ္ဓတ္တိ “ตนุที”ฯ

(๔๑) วิชฺမဂ္ဂิตา

๘๕๘. ตตถ กตมา วิชฌมกิตา? ยา กายสฺส ชฌภนา วิชฌภนา อานมนา วินมนา สนนม
นา ปณมนา พยาธียํ – อयํ วุจจติ “วิชฌมกิตา”ฯ

(๔๒) ภตตสมมโท

๘๕๙. ตตถ กตโม ภตตสมมโท? ยา ภุตตาวิสฺส ภตตมจฺจา ภตตกิลมโธ ภตตปรี
พํโห กายทฺฏจฺจุลฺลํ – อยํ วุจจติ “ภตตสมมโท”ฯ

(๔๓) เจตโส จ ลินตตํ

๘๖๐. ตตถ กตมํ เจตโส จ ลินตตํ? ยา จิตตสฺส อกลยตา อกมมณฺญตา โอลีเยนา สลลีย
เยนา ลินํ ลีเยนา ลียิตตตํ ถินํ ถียเยนา ถียิตตตํ จิตตสฺส – อิทํ วุจจติ “เจตโส จ ลินตตํ”ฯ

(๔๔) กุหนา

๘๖๑. ตตถ กตมา กุหนา? ลาภสํกการสีโลกสนนํสฺสิตสฺส ปาปิจฺจสฺส อิจฺจาปกตสฺส
ปจฺจยปฏิเสวนสงฺขาเตน [ปจฺจยปฏิเสวนสงฺขาเตน (สี.)] วา สามนตชปปีเตน วา อิริยา
ปถสฺส วา อลฺลปนา [อลฺลปนา (ก.)] ลฺลปนา สณฺณลฺลปนา ภากฺกิตา ภากฺกียํ กุหนา กุหายนา กุหิต
ตตํ – อยํ วุจจติ “กุหนา”ฯ

(๔๕) ลปนา

๘๖๒. ตตถ กตมา ลปนา? ลาภสํกการสีโลกสนนํสฺสิตสฺส ปาปิจฺจสฺส อิจฺจาปกตสฺส
ยา ปเรสํ อาลปนา ลปนา สลลปนา อุลลปนา สมฺมุลลปนา อุนฺนหนา สมฺมุนฺนหนา อุกกาจนา
สมฺมุกกาจนา อนุปปียภาณิตา จาฏกมยตา มุคฺคสุปฺยตา ปาริกฺกยตา – อยํ วุจจติ “ลปนา”ฯ

(๔๖) เนमितติกตา

๘๖๓. ตตถ กตมา เนमितติกตา? ลาภสํกการสีโลกสนนํสฺสิตสฺส ปาปิจฺจสฺส อิจฺจาป
กตสฺส ยํ ปเรสํ นิमितตํ นิमितตกมมํ โอภาโส โอภาสกมมํ สามนตชปปา ปริกฺกา – อยํ วุจจติ
“เนमितติกตา”ฯ

(๔๗) นิเปปสีกตา

๘๖๔. ตตถ กตมา นิเปปสีกตา? ลาภสํกการสีโลกสนนํสฺสิตสฺส ปาปิจฺจสฺส อิจฺจาป
กตสฺส ยา ปเรสํ อโกกสนา วมฺภนา ครหณา อุกฺเขปนา สมฺมุกฺเขปนา ชีปนา สงฺกชีปนา ปาปนา
สมฺมปาปนา อวณฺณหาริกา ปรีปฏิลฺลิมํสีกตา – อยํ วุจจติ “นิเปปสีกตา”ฯ

(๔๘) ลาเภน ลากํ นิชิคีสนตา

๘๖๕. ตตถ กตมา ลาเภน ลากํ นิชิคีสนตา? ลาภสํกการสีโลกสนนํสฺสิตสฺส ปาปิจฺจ
อิจฺจาปกโต อีโต ลทฺธํ อามิสํ อมฺมุตฺร หรติ อมฺมุตฺร วา ลทฺธํ อามิสํ อีธ ออาหารติ, ยา เอวรฺฐปา อา
มิสสฺส เอภฺลลฺลํ คเวภฺลลฺลํ ปรีเยภฺลลฺลํ เอสนา คเวสนา ปรีเยสนา – อยํ วุจจติ “ลาเภน ลากํ นิชิคีสน
ตา”ฯ

(๔๙) เสโยยหมสมัมติ มาโน

๘๖๖. ตตถ กตโม เสโยยหมสมัมติ มาโน? อึธะกัจจ ชาดิยา วา โคเตตฺตนา วา โกลปุตฺติเยน วา วณฺณโปกฺขรตาย วา ธเนน วา อเชฺฆเนน วา กมฺมายตเนน วา สิปฺปายตเนน วา วิชฺชาภูตฺตานเณ [วิชฺชาภูตฺตานเณ (สฺยา.)] วา สุตฺเตน วา ปฏฺฐิภาเนน วา อภฺยยุตฺตรภฺยยุตฺเตน วตฺถุณา มานํ ชเปปฺติ, โย เอวรฺุโป มาโน มณฺญนา มณฺญิตตํ อุนฺนติ อุนฺนาโม ธฺโว สมฺปคฺคาโห เกตฺกมฺยตา จิตฺตสฺส – อยํ วุจฺจติ “เสโยยหมสมัมติ มาโน”ฯ

(๕๐) สทิสหมสมัมติ มาโน

๘๖๗. ตตถ กตโม สทิสหมสมัมติ มาโน? อึธะกัจจ ชาดิยา วา โคเตตฺตนา วา โกลปุตฺติเยน วา วณฺณโปกฺขรตาย วา ธเนน วา อเชฺฆเนน วา กมฺมายตเนน วา สิปฺปายตเนน วา วิชฺชาภูตฺตานเณ วา สุตฺเตน วา ปฏฺฐิภาเนน วา อภฺยยุตฺตรภฺยยุตฺเตน วตฺถุณา มานํ ชเปปฺติ, โย เอวรฺุโป มาโน มณฺญนา มณฺญิตตํ อุนฺนติ อุนฺนาโม ธฺโว สมฺปคฺคาโห เกตฺกมฺยตา จิตฺตสฺส – อยํ วุจฺจติ “สทิสหมสมัมติ มาโน”ฯ

(๕๑) หีนหมสมัมติ มาโน

๘๖๘. ตตถ กตโม หีนหมสมัมติ มาโน? อึธะกัจจ ชาดิยา วา โคเตตฺตนา วา โกลปุตฺติเยน วา วณฺณโปกฺขรตาย วา ธเนน วา อเชฺฆเนน วา กมฺมายตเนน วา สิปฺปายตเนน วา วิชฺชาภูตฺตานเณ วา สุตฺเตน วา ปฏฺฐิภาเนน วา อภฺยยุตฺตรภฺยยุตฺเตน วตฺถุณา โอมานํ ชเปปฺติ, โย เอวรฺุโป โอมานํ โอมมณฺญนา โอมมณฺญิตตํ หีฬฺนา โอหีฬฺนา โอหีฬฺตตํ อตฺตตฺตญฺญา อตฺตตฺตญฺญา อตฺตตฺตปริกฺโข – อยํ วุจฺจติ “หีนหมสมัมติ มาโน”ฯ

(๕๒) เสยฺยสฺส เสโยยหมสมัมติ มาโน

๘๖๙. ตตถ กตโม เสยฺยสฺส เสโยยหมสมัมติ มาโน? อึธะกัจจ เสโยย โหติ ชาดิยา วา โคเตตฺตนา วา โกลปุตฺติเยน วา วณฺณโปกฺขรตาย วา ธเนน วา อเชฺฆเนน วา กมฺมายตเนน วา สิปฺปายตเนน วา วิชฺชาภูตฺตานเณ วา สุตฺเตน วา ปฏฺฐิภาเนน วา อภฺยยุตฺตรภฺยยุตฺเตน วตฺถุณา ปเรหิ เสยฺยํ อตฺตตานํ ทหติ; โส ตํ นิสฺสาย มานํ ชเปปฺติฯ โย เอวรฺุโป มาโน มณฺญนา มณฺญิตตํ อุนฺนติ อุนฺนาโม ธฺโว สมฺปคฺคาโห เกตฺกมฺยตา จิตฺตสฺส – อยํ วุจฺจติ “เสยฺยสฺส เสโยยหมสมัมติ มาโน”ฯ

(๕๓) เสยฺยสฺส สทิสหมสมัมติ มาโน

๘๗๐. ตตถ กตโม เสยฺยสฺส สทิสหมสมัมติ มาโน? อึธะกัจจ เสโยย โหติ ชาดิยา วา โคเตตฺตนา วา โกลปุตฺติเยน วา วณฺณโปกฺขรตาย วา ธเนน วา อเชฺฆเนน วา กมฺมายตเนน วา สิปฺปายตเนน วา วิชฺชาภูตฺตานเณ วา สุตฺเตน วา ปฏฺฐิภาเนน วา อภฺยยุตฺตรภฺยยุตฺเตน วตฺถุณา ปเรหิ สทิสํ อตฺตตานํ ทหติ; โส ตํ นิสฺสาย มานํ ชเปปฺติฯ โย เอวรฺุโป มาโน มณฺญนา มณฺญิตตํ อุนฺนติ อุนฺนาโม ธฺโว สมฺปคฺคาโห เกตฺกมฺยตา จิตฺตสฺส – อยํ วุจฺจติ “เสยฺยสฺส สทิสหมสมัมติ มาโน”ฯ

(๕๔) เสยฺยสฺส หีนหมสมัมติ มาโน

๘๗๑. ตตถ กตโม เสยยสฺส หีโนหมสมฺมิตี มาโน? อึธะกัจจ เสโยย โหติ ชาติยา วา โคเตตฺตนา วา โกลปฺตติเยน วา วณฺณโปกฺขรตฺตยา วา ธเนน วา อเชฺฐเนน วา กมฺมมฺยาตฺตเนน วา สิปฺปายตฺตเนน วา วิชฺชาภูตฺตนาเนน วา สุตฺเตน วา ปฏฺฐิภาเนน วา อญฺญตรญฺญตฺตเรณ วตฺถุณา ปเรหิ หีนํ อตฺตํ ททฺติ; โส ตํ นิสฺสา ย โอมานํ ชเปปฺติฯ โย เอวฺรูป โอมานํ โอมญฺญา โอมญฺญิตตํ หีฬฺนา โอหีฬฺนา โอหีฬฺตตํ อตฺตญฺญา อตฺตวญฺญา อตฺตปริกฺวา – อํ วุจฺจติ “เสยยสฺส หีโนหมสมฺมิตี มาโน”ฯ

(๕๕) สทิสสฺส เสโยยหมสมฺมิตี มาโน

๘๗๒. ตตถ กตโม สทิสสฺส เสโยยหมสมฺมิตี มาโน? อึธะกัจจ สทิส โหติ ชาติยา วา โคเตตฺตนา วา โกลปฺตติเยน วา...เป.... อญฺญตรญฺญตฺตเรณ วตฺถุณา ปเรหิ เสยฺยํ อตฺตํ ททฺติ; โส ตํ นิสฺสา ย มานํ ชเปปฺติฯ โย เอวฺรูป มาโน มญฺญา มญฺญิตตํ...เป.... เกตฺกมฺยตา จิตฺตสฺส – อํ วุจฺจติ “สทิสสฺส เสโยยหมสมฺมิตี มาโน”ฯ

(๕๖) สทิสสฺส สทิสหมสมฺมิตี มาโน

๘๗๓. ตตถ กตโม สทิสสฺส สทิสหมสมฺมิตี มาโน? อึธะกัจจ สทิส โหติ ชาติยา วา โคเตตฺตนา วา โกลปฺตติเยน วา...เป.... อญฺญตรญฺญตฺตเรณ วตฺถุณา ปเรหิ สทิสํ อตฺตํ ททฺติ; โส ตํ นิสฺสา ย มานํ ชเปปฺติฯ โย เอวฺรูป มาโน มญฺญา มญฺญิตตํ อุนฺนํ อุนฺนาโม ฐโป สมฺปคฺคาโห เกตฺกมฺยตา จิตฺตสฺส – อํ วุจฺจติ “สทิสสฺส สทิสหมสมฺมิตี มาโน”ฯ

(๕๗) สทิสสฺส หีโนหมสมฺมิตี มาโน

๘๗๔. ตตถ กตโม สทิสสฺส หีโนหมสมฺมิตี มาโน? อึธะกัจจ สทิส โหติ ชาติยา วา โคเตตฺตนา วา โกลปฺตติเยน วา...เป.... อญฺญตรญฺญตฺตเรณ วตฺถุณา ปเรหิ หีนํ อตฺตํ ททฺติ; โส ตํ นิสฺสา ย โอมานํ ชเปปฺติฯ โย เอวฺรูป โอมานํ โอมญฺญา โอมญฺญิตตํ หีฬฺนา โอหีฬฺนา โอหีฬฺตตํ อตฺตญฺญา อตฺตวญฺญา อตฺตปริกฺวา – อํ วุจฺจติ “สทิสสฺส หีโนหมสมฺมิตี มาโน”ฯ

(๕๘) หีนสฺส เสโยยหมสมฺมิตี มาโน

๘๗๕. ตตถ กตโม หีนสฺส เสโยยหมสมฺมิตี มาโน? อึธะกัจจ หีโน โหติ ชาติยา วา โคเตตฺตนา วา โกลปฺตติเยน วา...เป.... อญฺญตรญฺญตฺตเรณ วตฺถุณา ปเรหิ เสยฺยํ อตฺตํ ททฺติ; โส ตํ นิสฺสา ย มานํ ชเปปฺติฯ โย เอวฺรูป มาโน มญฺญา มญฺญิตตํ อุนฺนํ อุนฺนาโม ฐโป สมฺปคฺคาโห เกตฺกมฺยตา จิตฺตสฺส – อํ วุจฺจติ “หีนสฺส เสโยยหมสมฺมิตี มาโน”ฯ

(๕๙) หีนสฺส สทิสหมสมฺมิตี มาโน

๘๗๖. ตตถ กตโม หีนสฺส สทิสหมสมฺมิตี มาโน? อึธะกัจจ หีโน โหติ ชาติยา วา โคเตตฺตนา วา โกลปฺตติเยน วา...เป.... อญฺญตรญฺญตฺตเรณ วตฺถุณา ปเรหิ สทิสํ อตฺตํ ททฺติ; โส ตํ นิสฺสา ย มานํ ชเปปฺติฯ โย เอวฺรูป มาโน มญฺญา มญฺญิตตํ อุนฺนํ อุนฺนาโม ฐโป สมฺปคฺคาโห เกตฺกมฺยตา จิตฺตสฺส – อํ วุจฺจติ “หีนสฺส สทิสหมสมฺมิตี มาโน”ฯ

(๖๐) หีนสฺส หีโนหมสมฺมิตี มาโน

๘๗๗. ตตถ กตโม หีนสฺส หีนอมสฺมิตี มาโน? อธิเกจฺจ ชาตียา วา โคเตตฺตน วา โกลปฺตติเยน วา...เป.... อญฺญตรญฺญตเรณ วตฺถนา ปเรหิ สทิสํ อตฺตํ ทหติ; โส ตํ นิสฺสาย โอมานํ ชเปปติฯ โย เอวฺรูป โอมานो โอมญฺญา โอมญฺญิตตํ หีฬฺนา โอหีฬฺนา โอหีฬิตตํ อตฺตญฺญา อตฺตวญฺญา อตฺตปริกโว – อयํ วุจฺจติ “หีนสฺส หีนอมสฺมิตี มาโน”ฯ

(๖๑) มาโน

๘๗๘. ตตถ กตโม มาโน? โย มาโน มญฺญา มญฺญิตตํ อนุตฺติ อนุนาโม ฐโช สมปคฺคาโห เกตฺกมฺยตา จิตฺตสฺส – อยํ วุจฺจติ “มาโน”ฯ

(๖๒) อติมาโน

๘๗๙. ตตถ กตโม อติมาโน? อธิเกจฺจ ชาตียา วา โคเตตฺตน วา โกลปฺตติเยน วา...เป.... อญฺญตรญฺญตเรณ วตฺถนา ปเรหิ อตฺตํ อติมญฺญติฯ โย เอวฺรูป มาโน มญฺญา มญฺญิตตํ อนุตฺติ อนุนาโม ฐโช สมปคฺคาโห เกตฺกมฺยตา จิตฺตสฺส – อยํ วุจฺจติ “อติมาโน”ฯ

(๖๓) มานาติมาโน

๘๘๐. ตตถ กตโม มานาติมาโน? อธิเกจฺจ ชาตียา วา โคเตตฺตน วา โกลปฺตติเยน วา...เป.... อญฺญตรญฺญตเรณ วตฺถนา ปุพฺพกาลํ ปเรหิ สทิสํ อตฺตํ ทหติ, อปรกาสํ อตฺตํ เสยฺยํ ทหติฯ โย เอวฺรูป มาโน มญฺญา มญฺญิตตํ อนุตฺติ อนุนาโม ฐโช สมปคฺคาโห เกตฺกมฺยตา จิตฺตสฺส – อยํ วุจฺจติ “มานาติมาโน”ฯ

(๖๔) โอมาน

๘๘๑. ตตถ กตโม โอมาน? อธิเกจฺจ ชาตียา วา โคเตตฺตน วา โกลปฺตติเยน วา วณฺณโปกฺขรตฺยา วา ธเนน วา อชฺฌเนน วา กมฺมายตเนน วา สีปฺปายตเนน วา วิชฺชาภูตฺตานเนน วา สุตฺเตน วา ปฏฺฐิภาเนน วา อญฺญตรญฺญตเรณ วตฺถนา โอมานํ ชเปปติฯ โย เอวฺรูป โอมานो โอมญฺญา โอมญฺญิตตํ หีฬฺนา โอหีฬฺนา โอหีฬิตตํ อตฺตญฺญา อตฺตวญฺญา อตฺตปริกโว – อยํ วุจฺจติ “โอมาน”ฯ

(๖๕) อธิมาโน

๘๘๒. ตตถ กตโม อธิมาโน? อปฺปเตตฺต ปตฺตสญฺญิตา, อกเต กตสญฺญิตา, อนนฺตเต อธิคตสญฺญิตา, อสจฺจิกเต สจฺจิกตสญฺญิตา, โย เอวฺรูป มาโน มญฺญา มญฺญิตตํ อนุตฺติ อนุนาโม ฐโช สมปคฺคาโห เกตฺกมฺยตา จิตฺตสฺส – อยํ วุจฺจติ “อธิมาโน”ฯ

(๖๖) อสฺมิมาโน

๘๘๓. ตตถ กตโม อสฺมิมาโน? รูปํ อสฺมิตี มาโน, อสฺมิตี จโนท, อสฺมิตี อนุสโย, เวทฺนา...เป.... สญฺญา...เป.... สงฺขารํ...เป.... วิญฺญาณํ อสฺมิตี มาโน, อสฺมิตี จโนท, อสฺมิตี อนุสโย, โย เอวฺรูป มาโน มญฺญา มญฺญิตตํ อนุตฺติ อนุนาโม ฐโช สมปคฺคาโห เกตฺกมฺยตา จิตฺตสฺส – อยํ วุจฺจติ “อสฺมิมาโน”ฯ

(๖๗) มิจจามาโน

๘๘๔. ตตถ กตโม มิจจามาโน? อิเธกัจจ ปาปเกน วา กมมายตเนน ปาปเกน วา สิปป์ายตเนน ปาปเกน วา วิชชาภูฏาเนน ปาปเกน วา สุเตน ปาปเกน วา ปฏิกขาเนน ปาปเกน วา สึเลน ปาปเกน วา วเตน ปาปเกน วา สึลพพเตน ปาปิกาย วา ทิฏฐึยา อญญตรญญตเรน วตถุณา มานं ขเปปติ, โย เอวรूपิ มาโน มญญนา มญญิตตตं อุณนติ อุณนาโม ธโซ สมปคคาโห เกตุกมยตา จิตตสฺส – อयं วุจฺจติ “มิจจามาโน”ฯ

(๖๘) ญาตีวิตโกก

๘๘๕. ตตถ กตโม ญาตีวิตโกก? ญาตเก อารพฺภ เคหสิโต ตโกก วิตโกก มิจจาสงกโปป – อยं วุจฺจติ “ญาตีวิตโกก”ฯ

(๖๙) ขนปทวิตโกก

๘๘๖. ตตถ กตโม ขนปทวิตโกก? ขนปทํ อารพฺภ เคหสิโต ตโกก วิตโกก มิจจาสงกโปป – อยं วุจฺจติ “ขนปทวิตโกก”ฯ

(๗๐) อมรวิตโกก

๘๘๗. ตตถ กตโม อมรวิตโกก? ทุกกรการิตาปฐิสฺยุโตต วา ทิฏฐิคตปฐิสฺยุโตต วา เคหสิโต ตโกก วิตโกก มิจจาสงกโปป – อยं วุจฺจติ “อมรวิตโกก”ฯ

(๗๑) ปราณุททยตาปฐิสฺยุโตต วิตโกก

๘๘๘. ตตถ กตโม ปราณุททยตาปฐิสฺยุโตต วิตโกก? อิเธกัจจ คีหิหิ สํสญฺญลฺล วิหริตฺสหนนฺที สหสฺสีกิ, สฺขิเตสฺ สฺขิโต, ทุกฺขิเตสฺ ทุกฺขิโต, อุปฺปนฺเนสฺ กิจฺจกรณียเอสฺ อตตนา วา โยคํ อาปชฺชติฯ โย ตตถ เคหสิโต ตโกก วิตโกก มิจจาสงกโปป – อยं วุจฺจติ “ปราณุททยตาปฐิสฺยุโตต วิตโกก”ฯ

(๗๒) ลาภาทิปฐิสฺยุโตต วิตโกก

๘๘๙. ตตถ กตโม ลาภสฺสการสิโลกปฐิสฺยุโตต วิตโกก? ลาภสฺสการสิโลกํ อารพฺภ เคหสิโต ตโกก วิตโกก มิจจาสงกโปป – อยं วุจฺจติ “ลาภสฺสการสิโลกปฐิสฺยุโตต วิตโกก”ฯ

(๗๓) อนวญฺญตติปฐิสฺยุโตต วิตโกก

๘๙๐. ตตถ กตโม อนวญฺญตติปฐิสฺยุโตต วิตโกก? อิเธกัจจ ชาตียา วา โคเตตฺตน วา โกลปฺตติเยน วา วณฺณโปกฺขรตาย วา ธเนน วา อเชมฺเมเนน วา กมมายตเนน วา สิปป์ายตเนน วา วิชชาภูฏาเนน วา สุเตน วา ปฏิกขาเนน วา อญฺญตรญฺญตเรน วตถุณา มา มํ ปเร อวชานิสฺสุติฯ โย ตตถ เคหสิโต ตโกก วิตโกก มิจจาสงกโปป – อยं วุจฺจติ “อนวญฺญตติปฐิสฺยุโตต วิตโกก”ฯ

๒. ทุกนิเททโส

(๑) โโกโร จ อุปนาโห จ

๘๙๑. (ก) ตตถ กตโม โโกโร? โย โโกโร กุชฌนา กุชฌิตตํ โทโส ทุสสนา ทุสสิตตํ พยาปตติ พยาปชชนา พยาปชชิตตํ วิโรโร ปฐวิโรโร จณฺทิกํ อสุโรโป อนตตมมตา จิตตสฺส – อयํ วุจจติ “โกโร”ฯ

(ข) ตตถ กตโม อุปนาโห? ปุพฺพกาลํ โโกโร, อปรกาลํ อุปนาโหฯ โย เอวรูปโป อุปนาโห อุปนยหนา อุปนยหิตตํ อฏฺฐปนา ฐปนา สณฺฐปนา อนุสฺสนนหนา อนุปฺปนนหนา ทฬฺหิกมมํ โกธสฺส – อยํ วุจจติ “อุปนาโห”ฯ

(๒) มโกข จ ปฟ้าโส จ

๘๙๒. (ก) ตตถ กตโม มโกข? โย มโกข มกขายนา มกขายิตตํ [มกขียนา มกขียิตตํ (สี. ก.)] นิฏฺฐริยํ นิฏฺฐริยกมมํ – อยํ วุจจติ “มโกข”ฯ

(ข) ตตถ กตโม ปฟ้าโส? โย ปฟ้าโส ปฟ้าสายนา [ปลาสาเยนา ปลาสาเยตตํ (สฺยา.)] ปฟ้าสาหาโร วิวาทญฺญานํ ยคคคาโห อปฺปฏินิสฺสโคค – อยํ วุจจติ “ปฟ้าโส”ฯ

(๓) อีสสา จ มจฺจริยญจ

๘๙๓. (ก) ตตถ กตมา อีสสา? ยา ปฺรลาภสฺสการการมานนฺวทนปฺชนาสุ อีสสา อีสสาเยนา อีสสาเยตตํ อสุยา อสุยนา อสุยิตตํ – อยํ วุจจติ “อีสสา”ฯ

(ข) ตตถ กตมํ มจฺจริยํ? ปญจ มจฺจริยานิ – อาวาสมจฺจริยํ, กุลมจฺจริยํ, ลาภมจฺจริยํ, วณฺณมจฺจริยํ, ฐมมมจฺจริยํฯ ยํ เอวรูปํ มเจจฺจํ มจฺจรายนา มจฺจรายิตตํ เววิจฺจํ กทริยํ กฏฺฏกญจกตา อคคหิตตํ [ปคคหิตตํ (สี. ก.) ฐ. ส. ๑๑๒๗] จิตตสฺส – อิทํ วุจจติ “มจฺจริยํ”ฯ

(๔) มายา จ สาเลฺยญจ

๘๙๔. (ก) ตตถ กตมา มายา? อีเธกโวจ กาเยน ทฺวจจริตํ จริตฺวา, วาจาเย ทฺวจจริตํ จริตฺวา, มนสา ทฺวจจริตํ จริตฺวา ตสฺส ปฏิจฺฉาทนเหตุํ ปาปิกํ อิจฺฉํ ปณฺนิทฺทิตฺวา “มา มํ ชณฺญา”ติ อิจฺฉิตฺวา “มา มํ ชณฺญา”ติ สงฺกเปตฺติฯ “มา มํ ชณฺญา”ติ วาจํ ภาสิตฺวา “มา มํ ชณฺญา”ติ กาเยน ปฺรกกมตฺติฯ ยา เอวรูปา มายา มายาวิตา อจฺจาสรฺวา วณฺณนา นิกิตฺติ วิกิริณา ปฺริหรณา คูหนา ปฺริคูหนา ฉาทนา ปฏิจฺฉาทนา อนุตตานิคมมํ อนาวิกมมํ โวจฉาทนา ปาปกิริยา – อยํ วุจจติ “มายา”ฯ

(ข) ตตถ กตมํ สาเลฺยญํ? อีเธกโวจ สลฺโล โหติ ปฺริสสลฺโลฯ ยํ ตตถ สลฺลํ สลฺลตา สาเลฺยญํ กกกรตา กกกรีย [กกฺขพฺพตา กกฺขพฺพีย (สฺยา.)] ปฺริกฺขตตตา ปาปิกฺขตตติยํ – อิทํ วุจจติ “สาเลฺยญํ”ฯ

(๕) อวิชชา จ ภวตณฺหา จ

๘๙๕. (ก) ตตถ กตมา อวิชา? ยं อญญาณํ อทสฺสนํ...เป.... อวิชาลํกํ โมหํ อกุสลมฺลํ – อयํ วุจฺจติ “อวิชา”ฯ

(ข) ตตถ กตมา ภวตณฺหา? โย ภเวสฺส ภวจฺจนฺโท ภวราโค ภวนนฺที ภวตณฺหา ภวสีเนโห ภวปริฟ้าโห ภวมุจฺฉา ภวโฆณฺसानํ – อयํ วุจฺจติ “ภวตณฺหา”ฯ

(๖) ภาทิฏฐิ จ วิภาทิฏฐิ จ

๘๙๖. (ก) ตตถ กตมา ภาทิฏฐิ? “ภวิสฺสตี อตฺตา จ โลโก จา”ติ – ยถา เอวรูปา ทิฏฐิ ทิฏฐิคตํ...เป.... วิปริยาสคฺคาโห – อयํ วุจฺจติ “ภาทิฏฐิ”ฯ

(ข) ตตถ กตมา วิภาทิฏฐิ? “น ภวิสฺสตี อตฺตา จ โลโก จา”ติ – ยถา เอวรูปา ทิฏฐิ ทิฏฐิคตํ...เป.... วิปริยาสคฺคาโห – อयํ วุจฺจติ วิภาทิฏฐิฯ

(๗) สสฺสตทิฏฐิ จ อฺเจจฺจททิฏฐิ จ

๘๙๗. (ก) ตตถ กตมา สสฺสตทิฏฐิ? “สสฺสโต อตฺตา จ โลโก จา”ติ – ยถา เอวรูปา ทิฏฐิ ทิฏฐิคตํ...เป.... วิปริยาสคฺคาโห – อยํ วุจฺจติ “สสฺสตทิฏฐิ”ฯ

(ข) ตตถ กตมา อฺเจจฺจททิฏฐิ? “อฺจฺฉิขฺขิสฺสตี อตฺตา จ โลโก จา”ติ – ยถา เอวรูปา ทิฏฐิ ทิฏฐิคตํ...เป.... วิปริยาสคฺคาโห – อยํ วุจฺจติ “อฺเจจฺจททิฏฐิ”ฯ

(๘) อนตฺวาทิฏฐิ จ อนนตฺวาทิฏฐิ จ

๘๙๘. (ก) ตตถ กตมา อนตฺวาทิฏฐิ? “อนตฺวา อตฺตา จ โลโก จา”ติ – ยถา เอวรูปา ทิฏฐิ ทิฏฐิคตํ...เป.... วิปริยาสคฺคาโห – อยํ วุจฺจติ “อนตฺวาทิฏฐิ”ฯ

(ข) ตตถ กตมา อนนตฺวาทิฏฐิ? “อนนตฺวา อตฺตา จ โลโก จา”ติ – ยถา เอวรูปา ทิฏฐิ ทิฏฐิคตํ...เป.... วิปริยาสคฺคาโห – อยํ วุจฺจติ “อนนตฺวาทิฏฐิ”ฯ

(๙) ปุพฺพนฺตานทิฏฐิ จ อปรนฺตานทิฏฐิ จ

๘๙๙. (ก) ตตถ กตมา ปุพฺพนฺตานทิฏฐิ? ปุพฺพนฺตํ อารพฺภ ยถา อปุปฺปชฺชติ ทิฏฐิ ทิฏฐิคตํ...เป.... วิปริยาสคฺคาโห – อยํ วุจฺจติ “ปุพฺพนฺตานทิฏฐิ”ฯ

(ข) ตตถ กตมา อปรนฺตานทิฏฐิ? อปรนฺตํ อารพฺภ ยถา อปุปฺปชฺชติ ทิฏฐิ ทิฏฐิคตํ...เป.... วิปริยาสคฺคาโห – อยํ วุจฺจติ “อปรนฺตานทิฏฐิ”ฯ

(๑๐) อหิริกญฺจ อโนตฺตปฺปญฺจ

๙๐๐. (ก) ตตถ กตมํ อหิริกํ? ยํ น หิริยติ หิริยิตฺเพพฺพน, น หิริยติ ปาปกาณํ อกุสลานํ ฌมฺมานํ สฺมาปตฺติยา – อิทํ วุจฺจติ “อหิริกํ”ฯ

(ข) ตตถ กตมํ อโนตฺตปฺปํ? ยํ น โอตฺตปฺปติ โอตฺตปฺปิตฺเพพฺพน น โอตฺตปฺปติ ปาปกาณํ อกุสลานํ ฌมฺมานํ สฺมาปตฺติยา – อิทํ วุจฺจติ “อโนตฺตปฺปํ”ฯ

(๑๑) ไทวจสฺสตา จ ปาปมิตตตา จ

๙๐๑. (ก) ตตถ กตมา ไทวจสฺสตา? สหณฺมิเก วุจฺจมาเน ไทวจสฺสาयํ ไทวจสฺสียํ ไทวจสฺสตา วิปฺปฏิกุลคฺคาหิตา วิปฺจฺจนิกสาตตา อนาทรียํ อนาทรตา อคารวตา อปฺปติสฺสวตา – อयํ วุจฺจติ “ไทวจสฺสตา”ฯ

(ข) ตตถ กตมา ปาปมิตตตา? เย เต ปุคฺคลา อสฺสทฺธา ทุสฺสีลา อปฺปสฺสตา มจฺจริโน ทุปฺปญฺญา, ยา เตสํ เสวนา นิเสวนา สํเสวนา ภขนา สมภขนา ภตฺติ สมภตฺติ สมปวงฺกตา – อยํ วุจฺจติ “ปาปมิตตตา”ฯ

(๑๒) อนขฺชโว จ อมฺหทโว จ

๙๐๒. (ก) ตตถ กตโม อนขฺชโว? โย อนขฺชโว อนขฺชวตา ชิมฺหตา วงฺกตา กุฏฺฐิตา – อยํ วุจฺจติ “อนขฺชโว”ฯ

(ข) ตตถ กตโม อมฺหทโว ? ยา อมฺหฺตา อมฺหฺทวตา กกฺขฬิยํ ฬารุสฺสียํ กกฺขฬิตา กลฺลิตา [ภณฺดินตา (สฺยา. ก.)] อฺขฺจิตตตา อมฺหฺตา – อยํ วุจฺจติ “อมฺหทโว”ฯ

(๑๓) อกฺขนฺติ จ อโสรจฺจณฺจ

๙๐๓. (ก) ตตถ กตมา อกฺขนฺติ? ยา อกฺขนฺติ อกฺขมนตา อนธิวาสนตา จณฺทิกุกํ อสฺสโรโป อนตฺตมนตา จิตฺตสฺส – อยํ วุจฺจติ “อกฺขนฺติ”ฯ

(ข) ตตถ กตมํ อโสรจฺจํ? กายิกโก วิตฺติกุกโม วาจสฺสิกโก วิตฺติกุกโม กายิกวาจสฺสิกโก วิตฺติกุกโม – อิทํ วุจฺจติ “อโสรจฺจํ”ฯ สพฺพมปิ ทุสฺสีลยํ อโสรจฺจํฯ

(๑๔) อสาขลยณฺจ อปฺปปฏิสฺนถาโร จ

๙๐๔. (ก) ตตถ กตมํ อสาขลยํ? ยา สา วาจา กณฺทกา กกฺกสา ปฺรกฎฺกา ปฺราภิสฺขชฺชนิโกธสามนฺตา อสฺมาธิสํวตฺตนิกา ตถารูปี วาจํ ภาสิตา โหติฯ ยา ตตถ อสณฺหฺวาจตา อสขิลวาจตา ฬรุสฺวาจตา – อิทํ วุจฺจติ “อสาขลยํ”ฯ

(ข) ตตถ กตโม อปฺปปฏิสฺนถาโร [อปฺปปฏิสฺนถาโร (ก.)]? เทว ปฏิสฺนถารา – อามิสฺปฏิสฺนถาโร จ ฐมฺมปฏิสฺนถาโร จฯ อธิเกโจจ อปฺปปฏิสฺนถารโก โหติ อามิสฺปฏิสฺนถาเรน วา ฐมฺมปฏิสฺนถาเรน วา – อยํ วุจฺจติ “อปฺปปฏิสฺนถาโร”ฯ

(๑๕) อินฺทริเยสฺส อคฺคตตทวารตา จ โภชเน อมตตณฺณตา จ

๙๐๕. (ก) ตตถ กตมา อินฺทริเยสฺส อคฺคตตทวารตา? อธิเกโจจ จกฺขณา รูปํ ทิสฺวา นิमितฺตคฺคาหิ โหติ อนุพฺยณฺชนคฺคาหิฯ ยตฺวาธิกฺรณเมณํ จกฺขณฺทริยํ อสํวตํ วิหรนฺตํ อภิขฺฌาโทมนสฺสา ปาปกา อกฺุสลา ฐมฺมา อนฺวาสฺสเวยฺยํ, ตสฺส สํวราย น ปฏฺฐิปชฺชติ, น รกฺขติ จกฺขณฺทริยํ, จกฺขณฺทริเยน น สํวรํ อาปชฺชติฯ โสเตน สทฺทํ สุตฺวา...เป.... ฌาเนน คนฺธํ ฌายิตฺวา...เป.... ชิวฺหาเย รสํ สายิตฺวา...เป.... กาเยน โผฏฺฐพฺพํ ฝุสิตฺวา...เป.... มนฺสา ฐมฺมํ วิญฺญาย นิमितฺตคฺคาหิ โหติ อนุพฺยณฺชนคฺคาหิฯ ยตฺวาธิกฺรณเมณํ มนินฺทริยํ อสํวตํ วิหรนฺตํ อภิขฺฌาโทมนสฺสา ปาปกา อกฺุสลา ฐมฺมา อนฺวาสฺสเวยฺยํ, ตสฺส สํวราย น ปฏฺฐิปชฺชติ, น รกฺขติ มนินฺทริยํ,

มนินุทริเย น สัวรํ อาปชฺชติ ฯ ยถา อิมํสํ จณฺ्हํ อินฺทฺริยานํ อคฺคตติ อโคปนา อนารโกช อสัวรํ
— อຍံ ဘုရား “อินฺทฺริယေສ အကုတတဘူရတာ”။

(ข) ตดถ กตมา โภชนเน อมตตถนฤต? อีเชกโจจ อปฺปฐิสงขา อโยนิโส อหำร อหำเรติ ทวำย มทำย มนุชฺณำย วิภวสนำยฯ ยำ ตดถ อสนนฤฐฐิตำ อมตตถนฤต อปฺปฐิสงขา โภชนเน – ออย วุจฺจติ “โภชนเน อมตตถนฤตฯ”

(១៦) បុព្វត្ថសុផុទ្ធស្ថ ឧសម្បជល្យស្ថ

**๙๐๖. (ก) ตตถ กตมံ มุญฺหสฺสจຈံ? ยາ อสฺສติ อนนุสฺສติ อปฺປက္ခိສฺສติ อສฺສติ อສฺສรณຕา
 อถารณຕา ปິລาປນຕา สมฺมုສນຕา – อิทံ วุຈຈติ “มุญฺหสฺສจຈ”ฯ**

(ข) ตตถ กตมံ อสมฺปชจณญํ? ยํ อญญาณํ อทสฺสนํ...เป.... อวิขฺชาลงคิ โมโห อกุสล
มุลํ – อิทํ วุจฺจติ “อสมฺปชจณญํ”ฯ

(១៧) សីលវិបត្តិ ឆ អិរិយាវិបត្តិ ឆ

๙๐๗. (ก) ตตถ กตมา สीलวิปตติ? โย กายิกโ วิตติกุโม วาจสีโก วิตติกุโม กายิกวาจสีโก วิตติกุโม – อญ วุจจติ “สीलวิปตติ”ฯ สพพมปิ ทุสสีลยํ สीलวิปตติฯ

(ข) ตตถ กตมา ทิฏฐีวิปตติ? “นตถิ ทิณฺณํ, นตถิ ยิฏฺฐํ...เป.... เย อิมญจ โลกํ ปรรณจ โลกํ สยํ อภิญญา สจฺจกิตฺวา ปเวเทนฺตี”ติ – ยถา เอวธูปา ทิฏฺฐิ ทิฏฺฐิคตํ...เป.... วิปริยาสคฺคาโห – อयํ วุจฺจติ “ทิฏฺฐีวิปตติ”ฯ สพฺพปาปิ มิจฺฉาทิฏฺฐิ ทิฏฺฐีวิปตติฯ

(๑๘) อชฌัตตสํโยชนญจ พหิทฺธาสํโยชนญจ

๙๐๘. (ก) ตตถ กตมํ อหฺมตตสํโยชนํ? ปญฺจธมฺภาคิยานิ สํโยชนานิ – อหฺมตตสํโยชนํฯ (ข) ปญฺจธมฺภาคิยานิ สํโยชนานิ – พหิทฺธาสํโยชนํฯ

ทุกๆ

๓. ดิกนิเหตุโส

(๑) ตีณิ อกุศลมูลานิ

๙๐๙. ตตถ กตมานิ ตีณิ อกุลลมูลานิ? โลโห, โทโส, โมโหฯ

(ก) ตตถ กตโม โลโก? โย ราโค สाराโค อนุนโย อนุโรโธ นนฺที นนฺทิราโค จิตตสส
 สาราโค อิจฺฉา มจฺฉา อโฆมฺमानํ เคโธ ปรีเคโธ สโงค ปโงก เอชา มายา ชนิกา สยฺชนนํ
 สัพพินํ ชาลนํ สริตา วิสตติกา โสตํ วิสฺฐา [วิสทา (สี. ก.) ธ. ส. ๑๑๔๑] อายุหนิ [อายุหิณี
 (ก.)] ทุตฺติยา ปณฺธิ ภวเนตฺติ วนํ วนโถ สนฺถโว [สนฺธโว (ก.)] สีเนโห อเปกฺขา ปฏฺวิพฺพนฺธฺ อาสา
 อาสีสนา อาสีสีตตํ [อาสีสนา อาสีสีตตํ (สี. สฺยา.)] รุปาสา สทฺทาสา คนฺธาสา รสาสา
 โผฏฺฐพฺพาสา ลภาสา ธนาสา ปุตฺตาสา ชีวิตาสา ชปฺปา อภิชปฺปา ชปฺปนา ชปฺปิตตํ
 โลลุปฺปํ โลลุปฺปายนา โลลุปฺปายิตตํ ปุจฺฉณชิกตา สาธุกมฺยตา อธมฺมราโค วิสมโลโก นิ
 กนฺติ นิกามนา ปตฺถนา ปิหนฺนา สมปตฺถนา กามตฺถนา ภวตฺถนา วิภวตฺถนา รูปตฺถนา อรูป

ตณฺหา นิโรธตณฺหา สทฺทตณฺหา รูปตณฺหา คนฺธตณฺหา รสตณฺหา โผฏฐพฺพตณฺหา ฌมฺมตณฺหา โอโฆ โยโค คฺโนถ อุปาทานํ อวฺรณํ นีวฺรณํ จทณฺ พนฺธณํ อุปกฺกิลเโส อนุสโย ปฺริยภูฏานํ ลดา เววิจจํ ทุกฺขมฺลํ ทุกฺขนิทานํ ทุกฺขปฺปโกโว มารปาโส มารพฺพิสํ มารวิสโย ตณฺหานํ ที่ ตณฺหาชาลํ ตณฺหาคทฺทลํ ตณฺหาสมฺโทยํ อภิชฺฌมา โลโภ อกฺขลมฺลํ – อຍ် ဘုဒ္ဓတ္တိ “โลโภ”ฯ

(ข) ตตถ กตโม โทโส? “อนตถํ เม อจฺริ”ติ อาฆาโต ชายติ, “อนตถํ เม จรตี”ติ อาฆาโต ชายติ, “อนตถํ เม จริสฺสตี”ติ อาฆาโต ชายติ, “ปฺปิยสฺส เม มนาปสฺส อนตถํ อจฺริ”...เป. ... อนตถํ จรตี...เป.... “อนตถํ จริสฺสตี”ติ อาฆาโต ชายติ, “อปฺปิยสฺส เม มนาปสฺส อตถํ อจฺริ”...เป.... อตถํ จรตี...เป.... “อตถํ จริสฺสตี”ติ อาฆาโต ชายติ, อญฺญานาเน วา ปน อาฆาโต ชายติฯ โย เอวรฺอุป จิตฺตสฺส อาฆาโต ปฏฺฐาโต ปฏฺฐิํ ปฏฺฐิวิโรโธ โกโป ปโกโป สมปโกโป โทโส ปโทโส สมปโทโส จิตฺตสฺส พยาปตฺติ มโนปโทโส โกโธ กฺขณฺนา กฺขณฺมิตตฺตํ โทโส ทสฺสนา ทสฺสิตตฺตํ พยาปตฺติ พยาปชฺชนา พยาปชฺชิตตฺตํ วิโรโธ ปฏฺฐิวิโรโธ จณฺทิกฺกํ อสุโรโป อนตฺตมณฺตา จิตฺตสฺส – อຍ် ဘုဒ္ဓတ္တိ “โทโส”ฯ

(ค) ตตถ กตโม โมโห? ทฺวเกช อญฺญาณํ, ทฺวเกชสมฺมทเย อญฺญาณํ, ทฺวเกชนิโรธอญฺญาณํ, ทฺวเกชนิโรธคามินิยา ปฏฺฐิปทาเย อญฺญาณํ, ปฺพพฺพนฺเต อญฺญาณํ, อปรนฺเต อญฺญาณํ, ปฺพพฺพนาปรนฺเต อญฺญาณํ, อิทปฺปจฺยตา ปฏฺฐิจสฺมปฺปเนนฺส ฐမฺเมสฺส อญฺญาณํ, ยํ เอวรฺูป อญฺญาณํ อทสฺสนํ...เป.... อวิชฺชาลงคฺคิ โมโห อกฺขลมฺลํ – อຍ် ဘုဒ္ဓတ္တိ “โมโห”ฯ อိมานิ ตီณิ อกฺขลมฺลานิฯ

(๒) ตโย อกฺขลวิตฺกกา

๙๑๐. ตตถ กตเม ตโย อกฺขลวิตฺกกา? กามวิตฺกโก, พยาปาทวิตฺกโก, วิหีสาวิตฺกโกฯ

(ก) ตตถ กตโม กามวิตฺกโก? กามปฏฺฐิสฺยโตตฺต ตโกก วิตฺกโก มิจฺฉาสงฺกโปป – อຍ် ဘုဒ္ဓတ္တိ “กามวิตฺกโก”ฯ

(ข) ตตถ กตโม พยาปาทวิตฺกโก? พยาปาทปฏฺฐิสฺยโตตฺต ตโกก วิตฺกโก มิจฺฉาสงฺกโปป – อຍ် ဘုဒ္ဓတ္တိ “พยาปาทวิตฺกโก”ฯ

(ค) ตตถ กตโม วิหีสาวิตฺกโก? วิหีสापฏฺฐิสฺยโตตฺต ตโกก วิตฺกโก มิจฺฉาสงฺกโปป – อຍ် ဘုဒ္ဓတ္တိ “วิหีสาวิตฺกโก”ฯ อိเม ตโย อกฺขลวิตฺกกาฯ

(๓) ตိโสส อกฺขลสณฺญา

๙๑๑. ตตถ กตมา ตိโสส อกฺขลสณฺญา? กามสณฺญา, พยาปาทสณฺญา, วิหีสาสณฺญาฯ

(ก) ตตถ กตมา กามสณฺญา? กามปฏฺฐิสฺยตฺตา สณฺญา สณฺชานนา สณฺชานิตตฺตํ – อຍ် ဘုဒ္ဓတ္တိ “กามสณฺญา”ฯ

(ข) ตตถ กตมา พยาปาทสณฺญา? พยาปาทปฏฺฐิสฺยตฺตา สณฺญา สณฺชานนา สณฺชานิตตฺตํ – อຍ် ဘုဒ္ဓတ္တိ “พยาปาทสณฺญา”ฯ

(ค) ตตถ กตมา วิหีสาสณฺญา? วิหีสปปหฺนฺสยฺตฺตา สณฺญา สณฺขานนา สณฺขานิตตฺตํ –
อຍ် ဘုဒ္ဓတ္တိ “วิหีสาสณฺญา”။ ခိမာ တိလ္လေ ဝကုဗ္ဗလေဓမ္မဏ္ဍာနာ။

(๔) ตိလ္ลေ ဝကုဗ္ဗလဇာတုယ

๙๑๒. ตตถ กตมา တိလ္လေ ဝကုဗ္ဗလဇာတုယ? ဂာမဇာတု, ပုယာပါာတဇာတု, ဝိဟိဇာတု။

တတထ ဂတမာ ဂာမဇာတု? ဂာမဝိတဂ္ဂေ ဂာမဇာတု။ ပုယာပါာတဝိတဂ္ဂေ ပုယာပါာတဇာတု။ ဝိဟိဇာတု
ဝိတဂ္ဂေ ဝိဟိဇာတု။

(ဂ) တတထ ဂတမာ ဂာမဝိတဂ္ဂေ? ဂာမပဟ္နိယုတိတ တဂ္ဂေ ဝိတဂ္ဂေ မိဇ္ဇာသုဂ္ဂါယေ – အຍ် ဘုဒ္ဓတ္တိ
“ဂာမဝိတဂ္ဂေ”။

(ဃ) တတထ ဂတမာ ပုယာပါာတဝိတဂ္ဂေ ? ပုယာပါာတပဟ္နိယုတိတ တဂ္ဂေ ဝိတဂ္ဂေ မိဇ္ဇာသုဂ္ဂါယေ –
အຍ် ဘုဒ္ဓတ္တိ “ပုယာပါာတဝိတဂ္ဂေ”။

(င) တတထ ဂတမာ ဝိဟိဇာတုဝိတဂ္ဂေ? ဝိဟိဇာပဟ္နိယုတိတ တဂ္ဂေ ဝိတဂ္ဂေ မိဇ္ဇာသုဂ္ဂါယေ – အຍ်
ဘုဒ္ဓတ္တိ “ဝိဟိဇာတုဝိတဂ္ဂေ”။ ခိမာ တိလ္လေ ဝကုဗ္ဗလဇာတုယ။

(๕) တိဏိ ဟုဒ္ဓတ္တိတနိ

๙๑๓. တတထ ဂတမာ တိဏိ ဟုဒ္ဓတ္တိတနိ? ဂာယဟုဒ္ဓတ္တိ, ဝဇ္ဇိဟုဒ္ဓတ္တိ, မာနိဟုဒ္ဓတ္တိ။

(ဂ) တတထ ဂတမာ ဂာယဟုဒ္ဓတ္တိ? ပာဏာတိပါတိ, ဝတိဏ္ဏာတနိ, ဂာမေဓမ္မိဇ္ဇာဇာတိ – ဝိဟိ ဘုဒ္ဓတ္တိ
“ဂာယဟုဒ္ဓတ္တိ”။

(ဃ) တတထ ဂတမာ ဝဇ္ဇိဟုဒ္ဓတ္တိ? မုဇ္ဇာဝါတိ, ပိဇ္ဇာ ဝါတိ, မုဇ္ဇာ ဝါတိ, မုဇ္ဇာပုဗ္ဗာယေ – ဝိဟိ
ဘုဒ္ဓတ္တိ “ဝဇ္ဇိဟုဒ္ဓတ္တိ”။

(င) တတထ ဂတမာ မာနိဟုဒ္ဓတ္တိ? ဝဂ္ဂိဗုဏ္ဏာ , ပုယာပါာတိ, မိဇ္ဇာတိဇ္ဇာ – ဝိဟိ ဘုဒ္ဓတ္တိ “မာနိဟု
ဒ္ဓတ္တိ”။

(ဂ-င) တတထ ဂတမာ ဂာယဟုဒ္ဓတ္တိ? ဝကုဗ္ဗလံ ဂာယဂမ္မံ ဂာယဟုဒ္ဓတ္တိ, ဝကုဗ္ဗလံ ဝဇ္ဇိဂမ္မံ ဝဇ္ဇိဟု
ဒ္ဓတ္တိ, ဝကုဗ္ဗလံ မာနိဂမ္မံ မာနိဟုဒ္ဓတ္တိ။

တတထ ဂတမာ ဝကုဗ္ဗလံ ဂာယဂမ္မံ? ဝကုဗ္ဗလာ ဂာယဓမ္မေဇ္ဇာတိ ဝကုဗ္ဗလံ ဂာယဂမ္မံ, ဝကုဗ္ဗလာ ဝဇ္ဇိ
ဓမ္မေဇ္ဇာတိ ဝကုဗ္ဗလံ ဝဇ္ဇိဂမ္မံ, ဝကုဗ္ဗလာ မာနိဓမ္မေဇ္ဇာတိ ဝကုဗ္ဗလံ မာနိဂမ္မံ။ ခိမာ တိဏိ ဟုဒ္ဓတ္တိတနိ။

(๖) တယ အာသဝာ

๙๑၄. တတထ ဂတမာ တယ အာသဝာ? ဂာမာသဝိ, ဂာသဝိ, ဝဂ္ဂိဗုဏ္ဏာသဝိ။

(ဂ) တတထ ဂတမာ ဂာမာသဝိ? ယ ဂာမေဓမ္မံ ဂာမဇ္ဇာတိ ဂာမာသဝိ ဂာမာသဝိ ဂာမာသဝိ ဂာမာသဝိ
ဂာမာသဝိ ဂာမာသဝိ ဂာမာသဝိ ဂာမာသဝိ – အယ် ဘုဒ္ဓတ္တိ “ဂာမာသဝိ”။

(ข) ตตถ กตโม ภวาสโว? โย ภเวส ภวจฺจนฺท...เป.... ภวโฆณฺसानํ – อํ วุจฺจติ “ภวาสโว”ฯ

(ค) ตตถ กตโม อวิชฺชาสโว? ทฺวเกข อญฺญานํ...เป.... อวิชฺชาลงคิ โมโห อกฺขลฺมุลํ – อํ วุจฺจติ “อวิชฺชาสโว”ฯ อิมํ ตโย อาสวาท

(๗) ตีณิ สํโยชนานิ

๙๑๕. ตตถ กตมานิ ตีณิ สํโยชนานิ? สกฺกายทิกฺขุ, วิจิกิจฺฉา, สีลพฺพตฺปราคาสฺส

(ก) ตตถ กตมา สกฺกายทิกฺขุ? อึชฺ อสฺสฺตวา ปฺนุชฺชนํ อริยานํ อทสฺสาวี อริยธมฺมสฺส อโกวิโท อริยธมฺเม อวินีโต, สปปริสฺสานํ อทสฺสาวี สปปริสธมฺมสฺส อโกวิโท สปปริสธมฺเม อวินีโต – รุปํ อตฺตโต สมฺนุสฺสติ รูปวณฺตํ วา อตฺตานํ อตฺตนิ วา รูปํ รูปสฺมึ วา อตฺตานํฯ เวทนํ... เป.... สญฺญํ...เป.... สงฺขารํ...เป.... วิญฺญานํ อตฺตโต สมฺนุสฺสติ วิญฺญานวณฺตํ วา อตฺตานํ อตฺตนิ วา วิญฺญานํ วิญฺญานสฺมึ วา อตฺตานํฯ ยถา เอวรูปา ทิกฺขุ ทิกฺขุคฺตํ...เป.... วิปริยาสคฺคาโห – อํ วุจฺจติ “สกฺกายทิกฺขุ”ฯ

(ข) ตตถ กตมา วิจิกิจฺฉา? สตฺถริ กงฺขติ วิจิกิจฺจติ, ธมฺเม กงฺขติ วิจิกิจฺจติ, สงฺเข กงฺขติ วิจิกิจฺจติ, สีกฺขาย กงฺขติ วิจิกิจฺจติ, ปฺพพฺเพต กงฺขติ วิจิกิจฺจติ, อปรเพต กงฺขติ วิจิกิจฺจติ, ปฺพพฺพตาปรเพต กงฺขติ วิจิกิจฺจติ, อิทปฺปจฺยตาปฺปจฺยสมฺปฺปนฺนสฺส ธมฺมสฺส กงฺขติ วิจิกิจฺจติฯ ยถา เอวรูปา กงฺขา กงฺขายนา กงฺขายิตตํ ญมฺภิตตํ จิตฺตสฺส มโนวิเลโข – อํ วุจฺจติ “วิจิกิจฺฉา”ฯ

(ค) ตตถ กตโม สีลพฺพตฺปราคาสฺส? “อิตฺตํ พหิทฺธา สมณพฺราหมณานํ สีเลนํ สุทฺธิวเตนํ สุทฺธิ สีลพฺพเตนํ สุทฺธิ”ติ – ยถา เอวรูปา ทิกฺขุ ทิกฺขุคฺตํ...เป.... วิปริยาสคฺคาโห – อํ วุจฺจติ “สีลพฺพตฺปราคาสฺส”ฯ อิมานิ ตีณิ สํโยชนานิฯ

(๘) ติสฺส ตณฺหา

๙๑๖. ตตถ กตมา ติสฺส ตณฺหา? กามตณฺหา, ภวตณฺหา, วิภวตณฺหาฯ

ตตถ กตมา ภวตณฺหา? ภวทิกฺขุสฺสคฺโคโต ราโค สาราคิ จิตฺตสฺส สาราคิ – อํ วุจฺจติ “ภวตณฺหา”ฯ

ตตถ กตมา วิภวตณฺหา? อฺเจตฺททิกฺขุสฺสคฺโคโต ราโค สาราคิ จิตฺตสฺส สาราคิ – อํ วุจฺจติ “วิภวตณฺหา”ฯ อวเสสา ตณฺหา กามตณฺหาฯ

ตตถ กตมา กามตณฺหา? กามธฺตาตฺตปฺปสิญฺญโตโต ราโค สาราคิ จิตฺตสฺส สาราคิ – อํ วุจฺจติ “กามตณฺหา”ฯ

() [(ตตถ กตมา ภวตณฺหา)] รูปธฺตาตฺตปฺปสิญฺญโตโต ราโค สาราคิ จิตฺตสฺส สาราคิ – อํ วุจฺจติ “ภวตณฺหา”ฯ

() [(ตตถ กตมา วิภวตณฺหา) (?)] อฺเจตฺททิกฺขุสฺสคฺโคโต ราโค สาราคิ จิตฺตสฺส สาราคิ – อํ วุจฺจติ “วิภวตณฺหา”ฯ อิมานิ ติสฺส ตณฺหาฯ

(๙) อปราปี ดีโสส ตณหา

๙๑๗. ตตถ กตมา อปราปี ดีโสส ตณหา? กามตณหา, รูปตณหา, อรูปตณหาฯ

(ก) ตตถ กตมา กามตณหา? กามธาตุปฏิสัมยุโตต ราโค สาราโค จิตตสส สาราโค – อัย วุจจติ “กามตณหา”ฯ

(ข) ตตถ กตมา รูปตณหา? รูปธาตุปฏิสัมยุโตต ราโค สาราโค จิตตสส สาราโค – อัย วุจจติ “รูปตณหา”ฯ

(ค) ตตถ กตมา อรูปตณหา? อรูปธาตุปฏิสัมยุโตต ราโค สาราโค จิตตสส สาราโค – อัย วุจจติ “อรูปตณหา”ฯ อีมา ดีโสส ตณหาฯ

(๑๐) อปราปี ดีโสส ตณหา

๙๑๘. ตตถ กตมา อปราปี ดีโสส ตณหา? รูปตณหา, อรูปตณหา, นิโรธตณหาฯ

(ก) ตตถ กตมา รูปตณหา? รูปธาตุปฏิสัมยุโตต ราโค สาราโค จิตตสส สาราโค – อัย วุจจติ “รูปตณหา”ฯ

(ข) ตตถ กตมา อรูปตณหา? อรูปธาตุปฏิสัมยุโตต ราโค สาราโค จิตตสส สาราโค – อัย วุจจติ “อรูปตณหา”ฯ

(ค) ตตถ กตมา นิโรธตณหา? อูเจณฑทิกฺขลิสหคโต ราโค สาราโค จิตตสส สาราโค – อัย วุจจติ “นิโรธตณหา”ฯ อีมา ดีโสส ตณหาฯ

(๑๑) ดีโสส เอสนา

๙๑๙. ตตถ กตมา ดีโสส เอสนา? กามเอสนา, ภเวสนา, พุรหุมจริเยสนาฯ

(ก) ตตถ กตมา กามเอสนา? โย กามเอส กามจฺจนฺท...เป.... กามโฆณฺसानํ – อัย วุจจติ “กามเอสนา”ฯ

(ข) ตตถ กตมา ภเวสนา? โย ภเวส ภวจฺจนฺท...เป.... ภวโฆณฺसानํ – อัย วุจจติ “ภเวสนา”ฯ

(ค) ตตถ กตมา พุรหุมจริเยสนา? “สสฺสโต โลโก”ติ วา, “อสสฺสโต โลโก”ติ – วา...เป.... “เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรมณฺหา”ติ วา ยา เอวรูปา ทิกฺขลฺลํ ทิกฺขลฺลคตํ...เป.... วิปริยาสคฺคาโห – อัย วุจจติ “พุรหุมจริเยสนา”ฯ

(ก) ตตถ กตมา กามเอสนา, กามราโค, ตเทกภฺฐํ อกฺขลํ กายกมฺมํ วจฺจิกมฺมํ มโนกมฺมํ – อัย วุจจติ “กามเอสนา”ฯ

(ข) ตตถ กตมา ภเวสนา, ภวราโค, ตเทกภฺฐํ อกฺขลํ กายกมฺมํ วจฺจิกมฺมํ มโนกมฺมํ – อัย วุจจติ “ภเวสนา”ฯ

(ค) ตตถ กตมา พุรหุมจริเยสนา, อนตคคาหิกา ทิฏฐิ ตเทภวฺส อกฺสํ กายกมฺมํ วจฺสิ
กมฺมํ มโนกมฺมํ – อຍ် ဘုဒ္ဓတိ “ပုရဟမ္မာရိယေဓာနာ” ဟိ ဝိမာ တိဗ္ဗေဓာနာ

(၁၂) တိဗ္ဗေဓာ ဝိဇာ

၈၂၁၀. တတထ ကတမာ တိဗ္ဗေဓာ ဝိဇာ? “ဗေယျမ္မဟမ္မာ” တိ ဝိဇာ, “ဗဟိဗ္ဗမ္မဟမ္မာ” တိ ဝိဇာ, “ဟိဗ္ဗမ္မဟမ္မာ” တိ ဝိဇာ – ဝိမာ တိဗ္ဗေဓာ ဝိဇာ

(၁၃) တိဇ္ဈိ ဂယာနိ

၈၂၁၁. တတထ ကတမာနိ တိဇ္ဈိ ဂယာနိ? ဇာတိဂယံ, ဇာရာဂယံ, မရဏဂယံ

(ဂ) တတထ ကတမံ ဇာတိဂယံ? ဇာတိံ ပဉ္စိဉ္စ ဂယံ ဂယာနကံ ဉ္စမ္ပိတတုတံ လောကံဗ္ဗေ ဇေတဗ္ဗေ ဓုတရာဗ္ဗေ –
ဝိတံ ဘုဒ္ဓတိ “ဇာတိဂယံ”

(ဃ) တတထ ကတမံ ဇာရာဂယံ? ဇာဝံ ပဉ္စိဉ္စ ဂယံ ဂယာနကံ ဉ္စမ္ပိတတုတံ လောကံဗ္ဗေ ဇေတဗ္ဗေ ဓုတရာဗ္ဗေ –
ဝိတံ ဘုဒ္ဓတိ “ဇာရာဂယံ”

(င) တတထ ကတမံ မရဏဂယံ? မရဏံ ပဉ္စိဉ္စ ဂယံ ဂယာနကံ ဉ္စမ္ပိတတုတံ လောကံဗ္ဗေ ဇေတဗ္ဗေ ဓုတရာဗ္ဗေ –
ဝိတံ ဘုဒ္ဓတိ “မရဏဂယံ” ဝိမာနိ တိဇ္ဈိ ဂယာနိ

(၁၄) တိဇ္ဈိ တမာနိ

၈၂၁၂. တတထ ကတမာနိ တိဇ္ဈိ တမာနိ? ဝတိတံ ဘာ ဝတုဇာနံ ဝာရပုဂ္ဂ ဂမ္ဘတိ ဝိဇိဂိဉ္စတိ နာဓိမ္မုဉ္စတိ
န ဓမ္ပပဗ္ဗိတိ, ဝနာဓတံ ဘာ ဝတုဇာနံ ဝာရပုဂ္ဂ ဂမ္ဘတိ ဝိဇိဂိဉ္စတိ နာဓိမ္မုဉ္စတိ န ဓမ္ပပဗ္ဗိတိ, ဝေတုရိ
ဘာ ပဉ္စုပပုဉ္စ ဝတုဇာနံ ဝာရပုဂ္ဂ ဂမ္ဘတိ ဝိဇိဂိဉ္စတိ နာဓိမ္မုဉ္စတိ န ဓမ္ပပဗ္ဗိတိ – ဝိမာနိ တိဇ္ဈိ တမာ
နိ

(၁၅) တိဇ္ဈိ တိတုဇာယတနာနိ

၈၂၁၃. တတထ ကတမာနိ တိဇ္ဈိ တိတုဇာယတနာနိ? ဝိဇေဂိဉ္စ ဓမ္မဇာ ဘာ ပုရဟမ္မဇာ ဘာ ဝေဝံဘာတိ
ဝိတိ ဝေဝံဘာတိ – “ယံ ဂိဉ္စဉ္စ ပုရိပုဉ္စလံ ပဉ္စိဉ္စဘေတိ နုဉ္စ ဘာ ဘုဉ္စ ဘာ ဝတုဉ္စမ္မနုဉ္စ ဘာ, ဓပုဉ္စ
တံ ပုဉ္စပုဉ္စ ကတုဉ္စတိ; ဝိဉ္စ ပဉ္စဂိဉ္စ ဓမ္မဇာ ဘာ ပုရဟမ္မဇာ ဘာ ဝေဝံဘာတိ ဝိတိ ဝေဝံဘာတိ – “ယံ
ဂိဉ္စဉ္စ ပုရိပုဉ္စလံ ပဉ္စိဉ္စဘေတိ နုဉ္စ ဘာ ဘုဉ္စ ဘာ ဝတုဉ္စမ္မနုဉ္စ ဘာ, ဓပုဉ္စ တံ ဝိဉ္စဉ္စဉ္စမ္မဉ္စ
တုဉ္စတိ; ဝိဉ္စ ပဉ္စဂိဉ္စ ဓမ္မဇာ ဘာ ပုရဟမ္မဇာ ဘာ ဝေဝံဘာတိ ဝိတိ ဝေဝံဘာတိ – “ယံ ဂိဉ္စဉ္စ ပုရိ
ပုဉ္စလံ ပဉ္စိဉ္စဘေတိ နုဉ္စ ဘာ ဘုဉ္စ ဘာ ဝတုဉ္စမ္မနုဉ္စ ဘာ, ဓပုဉ္စ တံ ဝိဉ္စ ဝပပဉ္စဉ္စ” တိ – ဝိမာနိ
တိဇ္ဈိ တိတုဇာယတနာနိ

(၁၆) တိဇ္ဈိ ဂိဉ္စဉ္စ

၈၂၁၄. တတထ ကတမေ တိဇ္ဈိ ဂိဉ္စဉ္စ [ကတမာနိ တိဇ္ဈိ ဂိဉ္စဉ္စ (?) တိ. နိ. ၈.၈၀၅]? ဝာဇာ
ဂိဉ္စဉ္စ, ဝိဇာ ဂိဉ္စဉ္စ, ဝိဇာ ဂိဉ္စဉ္စ – ဝိမေ တိဇ္ဈိ ဂိဉ္စဉ္စ

(၁၇) တိဇ္ဈိ ဝဉ္စဉ္စ

ตตถ กตมานิ ตีณิ องฺคณานิ? ราโค องฺคณํ, โทโส องฺคณํ, โมโห องฺคณํ – อิมานิ ตีณิ องฺคณานิฯ

(๑๘) ตีณิ มลანი

ตตถ กตมานิ ตีณิ มลანი? ราโค มลํ, โทโส มลํ, โมโห มลํ – อิมานิ ตีณิ มลานิฯ

(๑๙) ตีณิ วิสmani

ตตถ กตมานิ ตีณิ วิสmani? ราโค วิสมํ, โทโส วิสมํ, โมโห วิสมํ – อิมานิ ตีณิ วิสmaniฯ

(๒๐) อปฺรานิปี ตีณิ วิสmani

ตตถ กตมานิ อปฺรานิปี ตีณิ วิสmani? กายวิสมํ, วจฺจวิสมํ, มโนวิสมํ – อิมานิ ตีณิ วิสmani
นิฯ

(๒๑) ตโย อคฺคิ

ตตถ กตเม ตโย อคฺคิ? รากคฺคิ, โทสกคฺคิ, โมหคฺคิ – อิมะ ตโย อคฺคิฯ

(๒๒) ตโย กสาวา

ตตถ กตเม ตโย กสาวา? รากกสาวา, โทสกสาวา, โมหกสาวา – อิมะ ตโย กสาวาฯ

(๒๓) อปเรปี ตโย กสาวา

ตตถ กตเม อปเรปี ตโย กสาวา? กายกสาวา, วจฺจกสาวา, มโนกสาวา – อิมะ ตโย กสาวา
วาฯ

(๒๔. ก) อสฺสาททิกฺขลฺลิ

๙๒๕. ตตถ กตมา อสฺสาททิกฺขลฺลิ? อีเชกโจจ สมโณ วา พุราหฺมโณ วา เอวํวาทิ โหติ
เอวํทิกฺขลฺลิ – “นตฺถิ กาเมสฺสุ โทโส”ติฯ โส กาเมสฺสุ ปาตพฺพตํ อาปชฺชติฯ อยํ วุจฺจติ “อสฺ
สาททิกฺขลฺลิ”ฯ

(ข) อตฺตานุทิกฺขลฺลิ

ตตถ กตมา อตฺตานุทิกฺขลฺลิ? อีธ อสฺสุตวา ปุณฺณชฺชนํ อริยานํ อทสฺสาวิ อริยธมฺมสฺส อโกวิ
โท อริยธมฺเม อวินีโต, สปปริสํ อทสฺสาวิ สปปริสธมฺมสฺส อโกวิโท สปปริสธมฺเม อวินีโต
– รูปํ อตฺตโต สมฺนุสฺสติ รูปวณฺตํ วา อตฺตานุ อตฺตนิ วา รูปํ รูปสฺมํ วา อตฺตานุฯ เวทณํ...เป.
... สณฺณํ...เป.... สงฺขารํ...เป.... วิญฺญาณํ อตฺตโต สมฺนุสฺสติ วิญฺญาณวณฺตํ วา อตฺตานุ
อตฺตนิ วา วิญฺญาณํ วิญฺญาณสฺมํ วา อตฺตานุฯ ยา เอวรูปา ทิกฺขลฺลิ ทิกฺขลฺลิตํ...เป.... วิปริยาสค
คาโห – อยํ วุจฺจติ “อตฺตานุทิกฺขลฺลิ”ฯ

(ค) มิจฺฉาทิกฺขลฺลิ

ตตถ กตมา มิจฉาทิฏฐี? “นตถิ ทินนํ, นตถิ ยิฏฐํ...เป.... เป อิมญจ โลกํ ปญญจ โลกํ
สยํ อภิญญา สจจิกตวา ปเวเทนตี”ติ – ยา เอวรูปา ทิฏฐี ทิฏฐีคตํ...เป.... วิปริยาสคคาโห
– อยํ วุจจติ “มิจฉาทิฏฐี”ฯ สสสตทิฏฐี อสสาททิฏฐี, สกกายทิฏฐี อตตานทิฏฐี, อ
เจฉททิฏฐี มิจฉาทิฏฐีฯ

(๒๕. ก) อรติ

๙๒๖. ตตถ กตมา อรติ? ปเนตสฺ วา เสนาสเนสฺ อญญตรญญตเรสฺ วา อธิกุสเลสฺ ฐ
เมมสฺ อรติ อรติตา อนภิริติ อนภिरมณา อุกกณฺฐิตา ปริตสฺสีตา – อยํ วุจจติ “อรติ”ฯ

(ข) วิหเสา

ตตถ กตมา วิหเสา? อิเธกโวจ ปาณินา วา เลขุทฺหนา วา ทณฺเฑทฺหนา วา สเดถน วา รชฺช
ยา วา อญญตรญญตเรณ สเดต วิเหสฺเสติ, ยา เอวรูปา เหลฺหนา วิเหลฺหนา หีสนา วิหีสนา โรสนา
วิโรสนา ปฺรปฺขมาโต – อยํ วุจจติ “วิหเสา”ฯ

(ค) อธมฺมจริยา

ตตถ กตมา อธมฺมจริยา? กาเยน อธมฺมจริยาวิสมจริยา, วาจาเยน อธมฺมจริยาวิสมจริยา,
มนสา อธมฺมจริยาวิสมจริยา – อยํ วุจจติ “อธมฺมจริยา”ฯ

(๒๖. ก) โทวจสฺสตา

๙๒๗. ตตถ กตมา โทวจสฺสตา? สหฺมมิกเก วุจจมาเน โทวจสฺสาयํ โทวจสฺสียํ โท
วจสฺสตา วิปฺปฏิกุลคคาหิตา วิปฺจณฺเณกสาตตา อนาทรียํ อนาทรตา อคารวตา อปฺปติสฺสวตา
– อยํ วุจจติ “โทวจสฺสตา”ฯ

(ข) ปาปมิตฺตตา

ตตถ กตมา ปาปมิตฺตตา? เป เต ปุคฺคลา อสฺสทฺธา ทุสฺสีลา อปฺปสฺสตา มจฺฉริโน
ทุปฺปญฺญา, ยา เตสํ เสวนา นิเสวนา สํเสวนา ภขฺนา สมภขฺนา ภตฺติ สมภตฺติ ตํสมปวํกตา –
อยํ วุจจติ “ปาปมิตฺตตา”ฯ

(ค) นานตฺตสญฺญา

ตตถ กตมา นานตฺตสญฺญา? กามสญฺญา, พยาปาทสญฺญา, วิหีสาสญฺญา – อยํ วุจจติ
“นานตฺตสญฺญา”ฯ สพฺพาปี อกุสลา สญฺญา นานตฺตสญฺญาฯ

(๒๗. ก) อุทฺธจฺจํ

๙๒๘. ตตถ กตมํ อุทฺธจฺจํ? ยํ จิตฺตสฺส อุทฺธจฺจํ อวฺอุปสโม เจตโส วิเกชโป ภนฺตตฺตํ จิต
ตสฺส – อิทํ วุจจติ “อุทฺธจฺจํ”ฯ

(ข) โกสขขํ

ตตถ กตมํ โกสขุ? กายทฺจจริเต วา วจฺิตฺจจริเต วา มโนทฺจจริเต วา ปญฺจสฺส วา กามคฺ
ณฺส จิตฺตสฺส โวสฺสโคคฺ โวสฺสคฺคานุปฺปาทานํ กุสฺลानํ ฅมฺมานํ ภาวนา ย อสกฺกจฺจกิริยา
อสาตจฺจกิริยา อนภฺวฺวิตฺกิริยา โอลฺลนฺวตฺติตฺตา นิภฺขิตฺตจฺจนฺทตา นิภฺขิตฺตตฺตรตา อนาเสวนา อ
ภาวนา อพฺพหฺลิกมมํ อนนฺธิฏฺฐานํ อนนฺนโยโค ปมาโท – อิทํ วุจฺจติ “โกสขุ”ฯ

(ค) ปมาโท

ตตถ กตโม ปมาโท? กายทฺจจริเต วา วจฺิตฺจจริเต วา มโนทฺจจริเต วา ปญฺจสฺส วา กามคฺ
ณฺส จิตฺตสฺส โวสฺสโคคฺ โวสฺสคฺคานุปฺปาทานํ กุสฺลानํ ฅมฺมานํ ภาวนา ย อสกฺกจฺจกิริยา
อสาตจฺจกิริยา อนภฺวฺวิตฺกิริยา โอลฺลนฺวตฺติตฺตา นิภฺขิตฺตจฺจนฺทตา นิภฺขิตฺตตฺตรตา อนาเสวนา อ
ภาวนา อพฺพหฺลิกมมํ อนนฺธิฏฺฐานํ อนนฺนโยโค ปมาโท, โย เอวรฺอุป ปมาโท ปมชฺชนา ปมชฺชิต
ตฺตํ – อยํ วุจฺจติ “ปมาโท”ฯ

(๒๘. ก) อสนตฺถลฺลิตา

๙๒๙. ตตถ กตมา อสนตฺถลฺลิตา? อิตฺตริตฺรจฺจิรปฺปณฺทปาทเสนาสนคฺคิลานปฺจยภฺเสชฺช
ปริกฺขารเห ปญฺจหิ วา กามคฺคณฺเห อสนตฺถลฺลิตสฺส ภิโยยกมฺยตา, ยา เอวรฺูปา อิจฺฉา อิจฺฉาคตา
อสนตฺถลฺลิตา ราโค สาราคโค จิตฺตสฺส สาราคโค – อยํ วุจฺจติ “อสนตฺถลฺลิตา”ฯ

(ข) อสมปชฌญฺตา

ตตถ กตมา อสมปชฌญฺตา? ยํ อญฺญาณํ อทสฺสนํ...เป.... อวิชฺชาลงคฺคิ โมโห อกุสฺล
มฺลํ – อยํ วุจฺจติ “อสมปชฌญฺตา”ฯ

(ค) มหิจฺจตา

ตตถ กตมา มหิจฺจตา? อิตฺตริตฺรจฺจิรปฺปณฺทปาทเสนาสนคฺคิลานปฺจยภฺเสชฺชปริกฺขารเห
ปญฺจหิ วา กามคฺคณฺเห อสนตฺถลฺลิตสฺส ภิโยยกมฺยตา, ยา เอวรฺูปา อิจฺฉา อิจฺฉาคตา มหิจฺจตา
ราโค สาราคโค จิตฺตสฺส สาราคโค – อยํ วุจฺจติ “มหิจฺจตา”ฯ

(๒๙. ก) อหิริกํ

๙๓๐. ตตถ กตมํ อหิริกํ? ยํ น หิริยติ หิริยิตฺตพฺเพน, น หิริยติ ปาปกาณํ อกุสฺลानํ ฅมฺมานํ
สมาปตฺติยา – อิทํ วุจฺจติ “อหิริกํ”ฯ

(ข) อโนตฺตปฺปํ

ตตถ กตมํ อโนตฺตปฺปํ? ยํ น โอตฺตปฺปติ โอตฺตปฺปิตฺตพฺเพน, น โอตฺตปฺปติ ปาปกาณํ อกุ
สฺลानํ ฅมฺมานํ समाปตฺติยา – อิทํ วุจฺจติ “อโนตฺตปฺปํ”ฯ

(ค) ปมาโท

ตตถ กตโม ปมาโท? กายทฺจจริเต วา วจฺิตฺจจริเต วา มโนทฺจจริเต วา ปญฺจสฺส วา กามคฺ
ณฺส จิตฺตสฺส โวสฺสโคคฺ โวสฺสคฺคานุปฺปาทานํ กุสฺลानํ ฅมฺมานํ ภาวนา ย อสกฺกจฺจกิริยา
อสาตจฺจกิริยา อนภฺวฺวิตฺกิริยา โอลฺลนฺวตฺติตฺตา นิภฺขิตฺตจฺจนฺทตา นิภฺขิตฺตตฺตรตา อนาเสวนา อ

ภาวนา อพหุสีกมมํ อนธิฏฐานํ อนนุโยโค ปมาโท, โย เอวรूपํ ปมาโท ปมชชชา ปมชชิต
ตตํ – อयํ วุจจติ “ปมาโท”ฯ

(๓๐. ก) อนาทรียํ

๙๓๑. ตตถ กตมํ อนาทรียํ? ยํ อนาทรียํ อนาทรตา อคารวตา อปฺปติสฺสวตา อนทฺทา
อนทฺทายนา อนทฺทายิตตตํ [อนาธา อนาทายนา อนาทายิตตตํ (สฺยา.)] อสึลยํ อจิตฺติกาโร
– อิทํ วุจจติ “อนาทรียํ”ฯ

(ข) โทวจสฺสตา

ตตถ กตมา โทวจสฺสตา? สหณฺมิเก วุจจมาเน โทวจสฺสายํ โทวจสฺสียํ โทวจสฺสตา
วิปฺปฏิกุลคฺคาหิตา วิปฺจณฺนิกสาตตา อนาทรียํ อนาทรตา อคารวตา อปฺปติสฺสวตา – อยํ วุจ
จติ “โทวจสฺสตา”ฯ

(ค) ปาปมิตฺตตา

ตตถ กตมา ปาปมิตฺตตา? เย เต ปุคฺคลา อสฺสทฺธา ทฺสสึลา อปฺปสฺสตา มจฺจรีโน
ทฺปฺปญฺญา, ยา เตสํ เสวนา นิเสวนา สํเสวนา ปฏฺฐิเสวนา ภชฺชา สมภชฺชา ภตฺติ สมภตฺติ ตํสม
ปวงฺกตา – อยํ วุจจติ “ปาปมิตฺตตา”ฯ

(๓๑. ก) อสฺสทฺธิยํ

๙๓๒. ตตถ กตมํ อสฺสทฺธิยํ? อិเธโกโจจ อสฺสทฺโธ หิโถ, น สทฺทหฺติ พุทฺธํ วา ธมฺมํ วา
สงฺฆํ วา, ยํ เอวรूपํ อสฺสทฺธิยํ อสฺสทฺทหนา อโนกปฺปนา อนภิปฺปสาโท – อิทํ วุจจติ
“อสฺสทฺธิยํ”ฯ

(ข) อวทญฺญตา

ตตถ กตมา อวทญฺญตา? ปญฺจ มจฺจரியานิ – อาวาสมจฺจริยํ, กุลมจฺจริยํ, ลาภมจฺจริยํ,
วณฺณมจฺจริยํ, ธมฺมมจฺจริยํฯ ยํ เอวรूपํ มเจจฺรํ มจฺจรายนา มจฺจรายิตตตํ เววิจจํ กทฺธิยํ กฏฺฏกญ
จฺกตา อคฺคหิตตตํ จิตฺตสฺส – อยํ วุจจติ “อวทญฺญตา”ฯ

(ค) โกสขชฺชํ

ตตถ กตมํ โกสขชฺชํ? กายทฺวจจริเต วา วจฺจิทฺจจริเต วา มโนทฺวจจริเต วา ปญฺจสฺส วา กามค
เณสฺส จิตฺตสฺส โวสฺสโคคฺ, โวสฺสคฺคานุปฺปทานํ กุสลาณํ ธมฺมานํ, ภาวนาย อสฺกกจฺจกิริยตา
อสาตจฺจกิริยตา อนญฺจลิตกิริยตา โอลินฺนุตฺติตตา นิภฺชิตตฺตณฺทตา นิภฺชิตตฺตฺรตา อนาเสวนา อ
ภาวนา อพหุสีกมมํ อนธิฏฐานํ อนนุโยโค ปมาโท – อิทํ วุจจติ “โกสขชฺชํ”ฯ

(๓๒. ก) อุทฺธจฺจํ

๙๓๓. ตตถ กตมํ อุทฺธจฺจํ? ยํ จิตฺตสฺส อุทฺธจฺจํ อุวฺปสโม เจตฺโส วิเกฺขโป ภาวนตตตํ จิต
ตสฺส – อิทํ วุจจติ “อุทฺธจฺจํ”ฯ

(ข) อสัวโร

ตตถ กตโม อสัวโร? อิเธกโจจ จกขนา รูปํ ทิสวา นิमितตคคาหิ โหติ อนุปยณชนคคาหิฯ ยตวาธิกรณเมเนจ จกขนทริยํ อสัวตํ วิหรนตํ อภิชฌาโทมนสสา ปาปกา อกุสลา ธมมา อนवासสเวยฺยํ, ตสฺส สัวราย น ปฏิปชฺชติ, น รกฺขติ จกขนทริยํ, จกขนทริเย น สัวรํ อาปชฺชติฯ โสเตน สททํ สุตวา...เป.... ขาเนน คนธํ ขายิตวา...เป.... ขิวหาย รสํ สายิตวา...เป.... กาเยน โผฏฐัพพํ ผุสิตวา...เป.... มนสา ธมมํ วิญญาเย นิमितตคคาหิ โหติ อนุปยณชนคคาหิฯ ยตวาธิกรณเมเนจ มนินทริยํ อสัวตํ วิหรนตํ อภิชฌาโทมนสสา ปาปกา อกุสลา ธมมา อนवासสเวยฺยํ, ตสฺส สัวราย น ปฏิปชฺชติ, น รกฺขติ มนินทริยํ, มนินทริเย น สัวรํ อาปชฺชติ – อຍ် ဘုဒ္ဓတိ “အသ္မာဝိ”။

(ค) ทสฺสีลยํ

ตตถ กตมํ ทสฺสีลยํ? กายิโก วิตฺติกฺกโม, วาจสีโก วิตฺติกฺกโม, กายิกวาจสีโก วิตฺติกฺกโม – อိทํ ဘုဒ္ဓတိ “တုဒ္ဓါလိယံ”။

(๓๓. ก) อริยานํ อทสฺสนกมฺยตา

๙๓๔. ตตถ กตมา อริยานํ อทสฺสนกมฺยตา? ตตถ กตเม อริยา? อริยา ဘုဒ္ဓဉ္စတိ ပုပ္ဖာ ခုပ္ဖုတေသာကာ ခု။ ယာ အိမေສံ အရိယာနံ အတုဒ္ဓါလိယတာ အဘူဒ္ဓကမ္ပတာ အမေတကမ္ပတာ အမာကဏ္ဍကမ္ပတာ – အຍ် ဘုဒ္ဓတိ “အရိယာနံ အတုဒ္ဓါလိယတာ”။

(ข) สทฺธมฺมํ อโสထကမ္ပတာ

ตตถ กตมา สทฺธมฺมํ อโสထကမ္ပတာ? ตตถ กตโม สทฺธโม? ခတ္တာဝိ ဓတိပ္ပဇ္ဇာနာ, ခတ္တာဝိ ဓမ္မပ္ပဇ္ဇာနာ, ခတ္တာဝိ အိတ္ထိပါတာ, ပညဉ္စနာတရိယာနိ, ပညဉ္စ ပလာနိ, ဓတတ ပိပေဇ္ဇကော, အရိယေ အပ္ပဇ္ဇကိလိကေ မိလိကေ – အຍ် ဘုဒ္ဓတိ “အတုဒ္ဓါလိယံ”။ ယာ အိမေသ္မံ အတုဒ္ဓါလိယတာ အသ္မာကမ္ပတာ အနုကထေကမ္ပတာ အဘာရေကမ္ပတာ – အຍ် ဘုဒ္ဓတိ “အတုဒ္ဓါလိယတာ”။

(ค) อปารมฺภจိတ္တตา

ตตถ กตมา अपारमभजित्तता? ตตถ กตโม अपारमो? โย अपारमो अनपारमो अपारमणा अनपारमणा अनपारमभित्ततํ อပ္ပဇ္ဇာ အပ္ပဇ္ဇာ ပရိဂ္ဂိဝေ ရနန္ဒကေလိတာ – အຍ် ဘုဒ္ဓတိ “अपारमभजित्तता”။

(๓๔. ก) มပ္ပန္နสສจຈံ

๙๓๕. ตตถ กตมံ มပ္ပန္နสສจຈံ? ယာ အေသ္မတိ အနန္တေသ္မတိ အပ္ပပ္ပိန္နေသ္မတိ အေသ္မတိ အေသ္မာရဏတာ အဇာရဏတာ ပိလာပဏတာ အမ္ပမ္ပမ္ပမ္ပတာ – အိတံ ဘုဒ္ဓတိ “မပ္ပန္နေသ္မာရဏံ”။

(ข) อสมပ္ပชလ္လဏံ

ตตถ กตมံ อสมပ္ပชလ္လဏံ? ယံ အပ္ပဇ္ဇာနံ အတုဒ္ဓါလိယံ ...ပ.... အဘိဇ္ဇာလင်္ဂိ မိမိဟိ အပ္ပဇ္ဇာလင်္ဂိ – အိတံ ဘုဒ္ဓတိ “အမ္ပမ္ပမ္ပမ္ပမ္ပ”။

(ค) เจตโส วิเกชโป

ตตถ กตโม เจตโส วิเกชโป? ยं จิตตสฺส อุตฺตจํ อวุปสโม เจตโส วิเกชโป ภนฺตตํ จิตตสฺส – อयํ วุจฺจติ “เจตโส วิเกชโป”ฯ

(๓๕. ก) อโยนิโส มนสิกาโร

๙๓๖. ตตถ กตโม อโยนิโส มนสิกาโร? อนิเจจ “นิจ”นฺติ อโยนิโส มนสิกาโร, ทฺเกช “สฺช”นฺติ อโยนิโส มนสิกาโร, อนตฺตนิ “อตฺตา”ติ อโยนิโส มนสิกาโร, อสฺสเก “สฺส”นฺติ อโยนิโส มนสิกาโร, สจฺจวิปฺปฏิกฺขเลนา วา จิตตสฺส อวากฺขณนา อนาวากฺขณนา อาโภโค สมณฺนาหาโร มนสิกาโร – อยํ วุจฺจติ “อโยนิโส มนสิกาโร”ฯ

(ข) กุมมคฺคเสวนา

ตตถ กตมา กุมมคฺคเสวนา? ตตถ กตโม กุมมคฺค? มิจฺฉาทิฏฺฐิ, มิจฺฉาสงฺกโปปฺป, มิจฺฉาวาจา, มิจฺฉากมฺมโนต, มิจฺฉาอาชีโว, มิจฺฉาวายาโม, มิจฺฉาสติ, มิจฺฉาสมาธิ – อยํ วุจฺจติ “กุมมคฺค”ฯ ยถา อิมสฺส กุมมคฺคสฺส เสวนา นิเสวนา สํเสวนา ภาชนา สมภาชนา ภตฺติ สมภตฺติ ตํสมปวฺงกตา – อยํ วุจฺจติ “กุมมคฺคเสวนา”ฯ

(ค) เจตโส จ ลินฺตตํ

ตตถ กตมํ เจตโส จ ลินฺตตํ? ยถา จิตตสฺส อกฺลยตา อกมฺมณฺญตา โอลิยฺนา สลฺลียฺนา ลินฺ ลียฺนา ลียิตตตํ ถินํ ถียฺนา ถียิตตตํ จิตตสฺส – อิทํ วุจฺจติ “เจตโส จ ลินฺตตํ”ฯ

ติํกํฯ

๔. จตฺกุกนิเทฺหโส

(๑) จตฺตาริ อาสวา

๙๓๗. ตตถ กตเม จตฺตาริ อาสวา? กามาสโว, ภวาสโว, ทิฏฺฐาสโว, อวิชฺชาสโวฯ

(ก) กามาสโว

ตตถ กตโม กามาสโว? โย กาเมสฺส กามจฺจนฺท กามราโค กามนฺนํท กามตฺถนา กามสิเนโห กามปริฟ้าโห กามมุจฺฉา กามโขมฺसानํ – อยํ วุจฺจติ “กามาสโว”ฯ

(ข) ภวาสโว

ตตถ กตโม ภวาสโว? โย ภเวสฺส ภวจฺจนฺท...เป.... ภวโขมฺसानํ – อยํ วุจฺจติ “ภวาสโว”ฯ

(ค) ทิฏฺฐาสโว

ตตถ กตโม ทิฏฐาสโว? “สสฺสโต โลโก”ติ วา, “อสสฺสโต โลโก”ติ วา, “อนตฺวา โลโก”ติ วา, “อนนตฺวา โลโก”ติ วา, “ตํ ชีวํ ตํ สรีรํ”นติ วา, “อญฺญํ ชีวํ อญฺญํ สรีรํ”นติ วา, “โหติ ตถาคโต ปรมรณา”ติ วา, “น โหติ ตถาคโต ปรมรณา”ติ วา, “โหติ จ น จ โหติ ตถาคโต ปรมรณา”ติ วา, “เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรมรณา”ติ วาฯ ยา เอวรูปา ทิฏฐิ ทิฏฐิคตํ...เป.... วิปริยาสคคาโห – อญํ วุจจติ “ทิฏฐาสโว”ฯ สพฺพาปิ มิจฺฉาทิฏฐิ ทิฏฐาสโวฯ

(ข) อวิชชาสโว

ตตถ กตโม อวิชชาสโว? ทุกฺข อญฺญาณํ, ทุกฺขสมฺมทเย อญฺญาณํ, ทุกฺขนิโรธเย อญฺญาณํ, ทุกฺขนิโรธคามินียา ปฏิปทาย อญฺญาณํ, ปุพฺพเนต อญฺญาณํ, อปรเนต อญฺญาณํ, ปุพฺพนตฺตาปรเนต อญฺญาณํ, อิทฺตปฺปจฺยตฺตา ปฏิจฺจสมุပ္ฺปเนนฺส ธมฺเมสฺส อญฺญาณํฯ ยํ เอวรูปํ อญฺญาณํ อทสฺสนํ...เป.... อวิชชาลฺงคิ โมโห อกฺุสลมฺลํ – อญํ วุจจติ “อวิชชาสโว”ฯ อิเม จตฺตาริ อาสวาทิ

(๒-๕) จตตาริ คนฺถาทิ

๙๓๘. ตตถ กตเม จตตาริ คนฺถา ...เป.... จตตาริ โอฆา...เป.... จตตาริ โยคา...เป.... จตตาริ อุปาทานานิ? กามปาทานํ, ทิฏฺฐปาทานํ, สีลพฺพตฺตาทานํ, อตตฺวาทฺตาทานํฯ

(ก) กามปาทานํ

ตตถ กตมํ กามปาทานํ? โย กามเมสฺส กามจฺจนฺโท...เป.... กามโขณฺณสํ – อิทํ วุจจติ “กามปาทานํ”ฯ

(ข) ทิฏฺฐปาทานํ

ตตถ กตมํ ทิฏฺฐปาทานํ? “นตฺถิ ทินฺนํ, นตฺถิ ยิฏฺฐํ...เป.... เย อิมญฺจ โลกํ ปรมฺญจ โลกํ สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกิตฺวา ปเวเทนฺติ”ติฯ ยา เอวรูปา ทิฏฺฐิ ทิฏฺฐิคตํ...เป.... วิปริยาสคคาโห – อิทํ วุจจติ “ทิฏฺฐปาทานํ”ฯ ลฺลเปตฺวา สีลพฺพตฺตาทานญฺจ อตตฺวาทฺตาทานญฺจ สพฺพาปิ มิจฺฉาทิฏฺฐิ ทิฏฺฐปาทานํฯ

(ค) สีลพฺพตฺตาทานํ

ตตถ กตมํ สีลพฺพตฺตาทานํ? อิตฺโต พหิทฺธา สมณพฺรหฺมณานํ สีเลน สุทฺธิ วเตนฺ สุทฺธิ สีลพฺพเตนฺ สุทฺธิตฺติฯ ยา เอวรูปา ทิฏฺฐิ ทิฏฺฐิคตํ...เป.... วิปริยาสคคาโห – อิทํ วุจจติ “สีลพฺพตฺตาทานํ”ฯ

(ง) อตตฺวาทฺตาทานํ

ตตถ กตมํ อตตฺวาทฺตาทานํ? อิตฺธ อสฺสตฺวา ปุณฺณชฺโช อริยานํ อทสฺสํ อริยธมฺมสฺส อโกวิโท อริยธมฺเม อวินฺโตะ, สปปริสํ อทสฺสํ สปปริสธมฺมสฺส อโกวิโท สปปริสธมฺเม อวินฺโตะ – รูปํ อตตฺโต สมณฺณสฺสติ รูปวณฺตํ วา อตตํ อตตํ นี วา รูปํ รูปสฺมิ วา อตตํฯ เวทณํ...เป.... สญฺญํ...เป.... สงฺขารํ...เป.... วิญฺญาณํ อตตฺโต สมณฺณสฺสติ วิญฺญาณวณฺตํ วา อต

ตานํ อตตนิ วา วิญญาณํ วิญญาณสมํ วัตตตานํฯ ยา เอวรูปา ทิฏฐิ ทิฏฐิคตํ...เป.... วิปริยาสคคาโห – อิทํ วุจจติ “อตตวาทุปาทานํ”ฯ อิมานิ จตตาริ อุปาทานานิฯ

(๖) จตตาริ ตณฺหุปปาทา

๙๓๙. ตตถ กตเม จตตาริ ตณฺหุปปาทา? จีวรเหตุ วา ภิกฺขุโน ตณฺหา อุปฺปชฺชमानา อุปฺปชฺชติ, ปิณฑปาทเหตุ วา ภิกฺขุโน ตณฺหา อุปฺปชฺชमानา อุปฺปชฺชติ, เสนาสนเหตุ วา ภิกฺขุโน ตณฺหา อุปฺปชฺชमानา อุปฺปชฺชติ, อิตฺถิภาวเหตุ วา ภิกฺขุโน ตณฺหา อุปฺปชฺชमानา อุปฺปชฺชติ – อิมะ จตตาริ ตณฺหุปปาทาฯ

(๗) จตตาริ อคตฺติคฺคมนานิ

ตตถ กตมานิ จตตาริ อคตฺติคฺคมนานิ? ฉนฺทาคตฺติ คจฺจติ, โทสาคตฺติ คจฺจติ, โมหาคตฺติ คจฺจติ, ภยาคตฺติ คจฺจติฯ ยา เอวรูปา อคตฺติ อคตฺติคฺคมนํ ฉนฺทคฺคมนํ วคฺคคฺคมนํ วาริคฺคมนํ – อิมานิ จตตาริ อคตฺติคฺคมนานิฯ

(๘) จตตาริ วิปริยาสา

ตตถ กตเม จตตาริ วิปริยาสา? อนิเจจ “นิจฺจ”นฺติ สลฺยวิปริยาโส จิตฺตวิปริยาโส ทิฏฐิวิปริยาโส, ทุเกช “สฺช”นฺติ สลฺยวิปริยาโส จิตฺตวิปริยาโส ทิฏฐิวิปริยาโส, อนตตนิ “อตฺตา”ติ สลฺยวิปริยาโส จิตฺตวิปริยาโส ทิฏฐิวิปริยาโส, อสฺสเก “สฺส”นฺติ สลฺยวิปริยาโส จิตฺตวิปริยาโส ทิฏฐิวิปริยาโส – อิมะ จตตาริ วิปริยาสาฯ

(๙) จตตาริ อนริยโฆหารา

ตตถ กตเม จตตาริ อนริยโฆหารา? อทิภฺเฐ ทิภฺเฐวาทิตา, อสฺสฺเต สุตวาทิตา, อมฺเต มุตวาทิตา, อวิญญาเต วิญญาตวาทิตา – อิมะ จตตาริ อนริยโฆหาราฯ

(๑๐) อปเรปี จตตาริ อนริยโฆหารา

ตตถ กตเม อปเรปี จตตาริ อนริยโฆหารา? ทิภฺเฐ อทิภฺเฐวาทิตา, สฺเต อสฺสุตวาทิตา, มฺเต อมุตวาทิตา, วิญญาเต อวิญญาตวาทิตา – อิมะ จตตาริ อนริยโฆหาราฯ

(๑๑) จตตาริ ทุจฺจริตานิ

ตตถ กตมานิ จตตาริ ทุจฺจริตานิ? ปาณาติปาโต, อทินฺนาทานํ, กาเมสมฺมิจฺฉาจาริ, มุสา วาโห – อิมานิ จตตาริ ทุจฺจริตานิฯ

(๑๒) อปรานิปี จตตาริ ทุจฺจริตานิ

ตตถ กตมานิ อปรานิปี จตตาริ ทุจฺจริตานิ? มุสาวาโห, ปิสุณา วาจา, ผรุสา วาจา, สมฺมปฺปลาโป – อิมานิ จตตาริ ทุจฺจริตานิฯ

(๑๓) จตตาริ ภยานิ

ตตถ กตมานิ จตตาริ ภยานิ? ชาตฺธิภยํ, ชราภยํ, พยาธิภยํ, มรณภยํ – อิมานิ จตตาริ ภยานิฯ

(๑๔) อปรานิปี จตตาริ ภยานิ

ตตถ กตมานิ อปรานิปี จตตาริ ภยานิ? ราชภยํ, โจรภยํ, อคฺคิภยํ, อุทกภยํ – อิมานิ จตตาริ ภยานิฯ

ตตถ กตมานิ อปรานิปี จตตาริ ภยานิ? อุมิภยํ, กุมภีลภยํ [กุมภีรภยํ, กุมภีฬภยํ (?) (กมุภ + อีร + อ = ภย)], อาวฏฺฐภยํ, สฺสูกาภยํ – อิมานิ จตตาริ ภยานิฯ

ตตถ กตมานิ อปรานิปี จตตาริ ภยานิ? อตฺตานุวาทภยํ, ปราณุวาทภยํ, ทณฺฑภยํ, ทุคฺคติภยํ – อิมานิ จตตาริ ภยานิฯ

(๑๕) จตฺสเสส ทิฏฺฐิโย

ตตถ กตมา จตฺสเสส ทิฏฺฐิโย? “สยงกตํ สุขทุกฺข”นฺติ สจฺจโต เถตฺโต ทิฏฺฐิ อปฺปชฺชติ, “ปรงกตํ สุขทุกฺข”นฺติ สจฺจโต เถตฺโต ทิฏฺฐิ อปฺปชฺชติ, “สยงกตญฺจ ปรงกตญฺจ สุขทุกฺข”นฺติ สจฺจโต เถตฺโต ทิฏฺฐิ อปฺปชฺชติ, “อสมยงการํ อปรงการํ อธิจฺจสมฺปฺปนฺนํ สุขทุกฺข”นฺติ สจฺจโต เถตฺโต ทิฏฺฐิ อปฺปชฺชติ – อีมา จตฺสเสส ทิฏฺฐิโยฯ

จตฺกุกาฯ

๕. ปญฺจกนิเททโส

(๑) ปโณจรมภาคิยานิ สํโยชนานิ

๙๕๐. ตตถ กตมานิ ปโณจรมภาคิยานิ สํโยชนานิ? สกฺกายทิฏฺฐิ, วิจิกิจฺฉา, สีลพฺพตฺตปฺรามาโส, กามจฺฉโนท, พยาปาโท – อิมานิ ปโณจรมภาคิยานิ สํโยชนานิฯ

(๒) ปญฺจทฺธมภาคิยานิ สํโยชนานิ

ตตถ กตมานิ ปญฺจทฺธมภาคิยานิ สํโยชนานิ? รูปราโค, อรูปราโค, มาโน, อุทฺธจฺจํ, อวิชฺชา – อิมานิ ปญฺจทฺธมภาคิยานิ สํโยชนานิฯ

(๓) ปญฺจ มจฺฉริยานิ

ตตถ กตมานิ ปญฺจ มจฺฉริยานิ? อาวาสมจฺฉริยํ, กุลมจฺฉริยํ, ลาภมจฺฉริยํ, วณฺณมจฺฉริยํ, ฌมฺมมจฺฉริยํ – อิมานิ ปญฺจ มจฺฉริยานิฯ

(๔) ปญฺจ สงฺคา

ตตถ กตเม ปญฺจ สงฺคา? ราคสโงค, โทสสโงค, โมหสโงค, มานสโงค, ทิฏฺฐิสโงค – อีเม ปญฺจ สงฺคาฯ

(๕) ปณจ สลลา

ตตถ กตเม ปณจ สลลา? รากสลลํ, โทสสลลํ, โมหสลลํ, มานสลลํ, ทิฏฐิสลลํ – อิมะ ปณจ สลลาฯ

(๖) ปณจ เจโตขิลา

๙๔๑. ตตถ กตเม ปณจ เจโตขิลา? สตถริ กงฺขติ วิจิกิฉติ นาธิมุจฺจติ น สมปสึทติ, ธมฺเม กงฺขติ วิจิกิฉติ นาธิมุจฺจติ น สมปสึทติ, สงฺเข กงฺขติ วิจิกิฉติ นาธิมุจฺจติ น สมปสึทติ, สิกฺขาย กงฺขติ วิจิกิฉติ นาธิมุจฺจติ น สมปสึทติ, สพฺรหฺมจาริสุ กุปฺโต โหติ อนตฺตมโน อาหตฺติโตตฺต ขิลขาโต – อิมะ ปณจ เจโตขิลาฯ

(๗) ปณจ เจตโส วินิพฺพธา

ตตถ กตเม ปณจ เจตโส วินิพฺพธา? กาเม อวิตฺราโค โหติ อวิคตจฺจนฺโท อวิคตเปโม อวิคตปิปาโส อวิคตปริฬาโ อวิคตตโณห; กาเย อวิตฺราโค โหติ... รุเป อวิตฺราโค โหติ... ยาวทตฺถํ อุทฺทาวเทหํ ภูณฺชิตฺวา เสยฺยสฺสํ ปสฺสสฺสํ มิทฺธสฺสํ อนุยฺโตตฺต วิหฺรติ; อญฺญตรํ เทวํ นิกายํ ปณฺธาย พฺรหฺมจริยํ จรติ – “อิมินาหํ สีเลน วา วเตน วา ตเปน วา พฺรหฺมจริเยน วา เทโว วา ภวิสฺสามิ เทวญฺญตโร วา”ติ – อิมะ ปณจ เจตโสวินิพฺพธาฯ

(๘) ปณจ นีวรณานิ

ตตถ กตมานิ ปณจ นีวรณานิ? กามจฺจนฺทนีวรณํ, พฺยาปาทนีวรณํ, ถินมิทฺธนีวรณํ, อุทฺธจฺจกุกฺกจฺจนีวรณํ, วิจิกิฉจฺจนีวรณํ – อิมานิ ปณจ นีวรณานิฯ

(๙) ปณจ กมฺมานิ อานนฺตริกานิ

ตตถ กตมานิ ปณจ กมฺมานิ อานนฺตริกานิ? มาตา ชีวิตา โวโรปิตา โหติ, ปิตา ชีวิตา โวโรปิโต โหติ, อรหฺโนตฺต ชีวิตา โวโรปิโต โหติ, ทฺวญฺเฐน จิตฺเตน ตถาคตสฺส โลหิตํ อุปฺปาทิตํ โหติ, สโงฆ ภิโนน โหติ – อิมานิ ปณจ กมฺมานิ อานนฺตริกานิฯ

(๑๐) ปณจ ทิฏฐิโย

ตตถ กตมา ปณจ ทิฏฐิโย? “สญฺญี อตฺตา โหติ อโรโค ปรั มรณา”ติ อิตฺเตเก อภิวทฺทติ, “อสญฺญี อตฺตา โหติ อโรโค ปรั มรณา”ติ อิตฺเตเก อภิวทฺทติ, “เนวสญฺญีนาสญฺญี อตฺตา โหติ อโรโค ปรั มรณา”ติ อิตฺเตเก อภิวทฺทติ, สโต วา ปน สตตสฺส อฺเจจฺจํ วินาสํ วิภวํ ปณฺญาเปนฺติ, ทิฏฐธมฺมนิพฺพานํ วา ปเนเก อภิวทฺทติ – อิมะ ปณจ ทิฏฐิโยฯ

(๑๑) ปณจ เวรา

๙๔๒. ตตถ กตเม ปณจ เวรา? ปาณาติปาโต, อทินฺนาทานํ, กาเมสฺมิจฺจจาโร, มุสา วาโท, สุราเมรยมชฺชปมาทญฺญานา – อิมะ ปณจ เวราฯ

(๑๒) ปณจ พุยสนา

ตตถ กตเม ปญจ พยสนา? ญาดิพยสน, โภคพยสน, โรคพยสน, สิลพยสน, ทิฏฐิพยสน – อิมะ ปญจ พยสนาฯ

(๑๓) ปญจ อกขนุตติยา อาทีนวา

ตตถ กตเม ปญจ อกขนุตติยา อาทีนวา? พหุโน ชนสฺส อปปีโย โหติ อมณาโป, เวรพหุโล จ โหติ, วชฺชพหุโล จ, สมมุโพห กาลงกโรติ, กายสฺส เกทา ปรมณฺหา อปายํ ทคฺคตํ วินิปาตํ นิรยํ อุปปชฺชติ – อิมะ ปญจ อกขนุตติยา อาทีนวาฯ

(๑๔) ปญจ ภายานิ

ตตถ กตมานิ ปญจ ภายานิ? อาชีวกภยํ, อสีโลกภยํ, ปริสสารชฺชภยํ, มรณภยํ, ทคฺคตํ ภยํ – อิมานิ ปญจ ภายานิฯ

(๑๕) ปญจ ทิฏฐธมฺมนิพฺพานวาทา

๙๔๓. ตตถ กตเม ปญจ ทิฏฐธมฺมนิพฺพานวาทา?

(ก) อธิเกโจจ สมนเ ว พุราหฺมณเ ว เหววาทิ โหติ เหวทิจฺฉิ [เหวทิจฺฉิ (สฺยา.)] – “ยโต โข, โภ, อยํ อตฺตา ปญจหิ กามคฺเณหิ สมปปีโต สมงคฺคิโต ปรีจาเรติ, เอตฺตาวตฺตา โข, โภ, อยํ อตฺตา ปรมทิฏฐธมฺมนิพฺพานปโปตฺโต โหติ”ติฯ อิตฺเตเก สโต สตฺตสฺส ปรมทิฏฐธมฺมนิพฺพานํ ปญญเปณฺติฯ

(ข) ตมโณญฺเ เอวมาห – “อตฺถิ โข, โภ, เอโส อตฺตา ยํ ตวํ วเทสิ เนโส นตฺถิตฺติ วทามิฯ โน จ โข, โภ, อยํ อตฺตา เอตฺตาวตฺตา ปรมทิฏฐธมฺมนิพฺพานปโปตฺโต โหติฯ ตํ กิสฺส เหตุ? กามา หิ, โภ, อนิจฺจา ทุกฺขา วิปริณามธฺมมาฯ เตสํ วิปริณามญฺญถาภาวอฺ อุปปชฺชนฺติ โสภปรีเทวทุกฺขโทมนสฺสฺสฺยาสาฯ ยโต โข, โภ, อยํ อตฺตา วิวิเจจว กามะหิ...เป.... ปฺลฺลํ ฌานํ อุปสมปชฺช วิหริติ, เอตฺตาวตฺตา โข, โภ, อยํ อตฺตา ปรมทิฏฐธมฺมนิพฺพานปโปตฺโต โหติ”ติฯ อิตฺเตเก สโต สตฺตสฺส ปรมทิฏฐธมฺมนิพฺพานํ ปญญเปณฺติฯ

(ค) ตมโณญฺเ เอวมาห – “อตฺถิ โข, โภ, เอโส อตฺตา ยํ ตวํ วเทสิฯ เนโส นตฺถิตฺติ วทามิฯ โน จ โข, โภ, อยํ อตฺตา เอตฺตาวตฺตา ปรมทิฏฐธมฺมนิพฺพานปโปตฺโต โหติฯ ตํ กิสฺส เหตุ? ยเทว ตตฺถ วิตฺถกิตํ วิจาริตํ เอเตน เอตํ โอฟาริกํ อกฺขายติฯ ยโต โข, โภ, อยํ อตฺตา วิตฺถกวิจารานํ รูปสฺมา...เป.... ทฺติยํ ฌานํ อุปสมปชฺช วิหริติ, เอตฺตาวตฺตา โข, โภ, อยํ อตฺตา ปรมทิฏฐธมฺมนิพฺพานปโปตฺโต โหติ”ติฯ อิตฺเตเก สโต สตฺตสฺส ปรมทิฏฐธมฺมนิพฺพานํ ปญญเปณฺติฯ

(ง) ตมโณญฺเ เอวมาห – “อตฺถิ โข, โภ, เอโส อตฺตา ยํ ตวํ วเทสิฯ เนโส นตฺถิตฺติ วทามิฯ โน จ โข, โภ, อยํ อตฺตา เอตฺตาวตฺตา ปรมทิฏฐธมฺมนิพฺพานปโปตฺโต โหติฯ ตํ กิสฺส เหตุ? ยเทว ตตฺถ ปิตฺติคตํ เจตฺโส อุปปิลาวิตํ, เอเตน เอตํ โอฟาริกํ อกฺขายติฯ ยโต โข, โภ, อยํ อตฺตา ปิตฺติยา จ วิราคา...เป.... ตฺติยํ ฌานํ อุปสมปชฺช วิหริติ, เอตฺตาวตฺตา โข, โภ, อยํ อตฺตา ปรมทิฏฐธมฺมนิพฺพานปโปตฺโต โหติ”ติฯ อิตฺเตเก สโต สตฺตสฺส ปรมทิฏฐธมฺมนิพฺพานํ ปญญเปณฺติฯ

(ง) ตมโณญฺเญ เอวมาห – “อตถิ โข, โภ, เอโส อตตยา ยํ ตวํ วเทสิฯ เนโส นตถิตติ วทามิฯ โน จ โข, โภ, อयํ อตตยา เอตตาวตฺตา ปรมทิกฺขลธมฺมนิพฺพานปฺปโตตฺโต โหติฯ ตํ กิสฺส เหตุ? ยเทว ตตถ สฺขปฺปิตฺติ เจตฺโส อาโภโค, เอเตนฺ เอตํ โอฟาริกํ อกฺขายติฯ ยโต โข, โภ, อยํ อตตยา สฺขสฺส จ ปหานา...เป.... จตฺตถํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหริติ, เอตตาวตฺตา โข, โภ, อยํ อตตยา ปรมทิกฺขลธมฺมนิพฺพานปฺปโตตฺโต โหติ”ติฯ อิตฺเตเก สโต สดตฺสส ปรมทิกฺขลธมฺมนิพฺพานํ ปณญฺเปเนติฯ อิมํ ปณจ ทิกฺขลธมฺมนิพฺพานวาทาฯ

ปณจกํฯ

๖. จกฺกนิเททโส

(๑) จ วิวาทมูลานิ

๙๔๔. ตตถ กตมานิ จ วิวาทมูลานิ? โกโร, มโกช, อิสฺสา, สาเลฺยยํ, ปาปิจจตา, สนทิกฺขลฺลปฺรามาสิตา – อิมานิ จ วิวาทมูลานิฯ

(๒) จ จนฺทราคา

ตตถ กตเม จ จนฺทราคา? จนฺทราคา เคหสิตา ฌมฺมาฯ มนาปีเยสฺส รูปสฺส เคหสิโต ราโค สาราคิ จิตฺตสฺส สาราคิ, มนาปีเยสฺส สเททสฺ...เป.... มนาปีเยสฺส คเนธฺสฺ...เป.... มนาปีเยสฺส รเสสฺ...เป.... มนาปีเยสฺส โผฏฺฐเพพฺสฺ...เป.... มนาปีเยสฺส ฌเมมฺสฺ เคหสิโต ราโค สาราคิ จิตฺตสฺส สาราคิ – อิมํ จ จนฺทราคาฯ

(๓) จ วิโรจฺวตฺถุณี

ตตถ กตมานิ จ วิโรจฺวตฺถุณี? อมนาปีเยสฺส รูปสฺส จิตฺตสฺส อาขาทิ ปฏฺฐิทาติ จณฺทิกฺกํ อสุโรโป อนตฺตมฺนตา จิตฺตสฺส, อมนาปีเยสฺส สเททสฺ...เป.... อมนาปีเยสฺส คเนธฺสฺ...เป.... อมนาปีเยสฺส รเสสฺ...เป.... อมนาปีเยสฺส โผฏฺฐเพพฺสฺ...เป.... อมนาปีเยสฺส ฌเมมฺสฺ จิตฺตสฺส อาขาทิ ปฏฺฐิทาติ จณฺทิกฺกํ อสุโรโป อนตฺตมฺนตา จิตฺตสฺส – อิมานิ จ วิโรจฺวตฺถุณีฯ

(๔) จ ตณฺหากายา

ตตถ กตเม จ ตณฺหากายา? รูปตณฺหา, สทฺทตณฺหา, คนฺธตณฺหา, รสตณฺหา, โผฏฺฐพฺพตณฺหา, ฌมฺมตณฺหา – อิมํ จ ตณฺหากายาฯ

(๕) จ อคารวา

๙๔๕. ตตถ กตเม จ อคารวา? สตฺถริ อคารโว วิหริติ อปฺปติโสฺส, ฌเมมฺ อคารโว วิหริติ อปฺปติโสฺส, สงฺฆ อคารโว วิหริติ อปฺปติโสฺส, สิกฺขาย อคารโว วิหริติ อปฺปติโสฺส, อปฺปมา เท อคารโว วิหริติ อปฺปติโสฺส, ปฏฺฐิสฺนถาเร อคารโว วิหริติ อปฺปติโสฺส – อิมํ จ อคารวาฯ

(๖) จ ปรีหานิยา ฌมฺมา

ตตถ กตเม จ ปรีหานิยา ฌมฺมา? กมฺมารามตา, ภสฺसरามตา, นิทฺทารามตา, สงฺคณฺิกา รามตา, สํสฺคคารามตา, ปปฺณจารามตา – อิมํ จ ปรีหานิยา ฌมฺมาฯ

(๗) อปเรปี จ ปริหานิยา ฌมมา

๙๔๖. ตตถ กตเม อปเรปี จ ปริหานิยา ฌมมา? กมมารามตา, ภสฺสารามตา, นิทฺทารามตา, สงฺคณิการามตา, โทวจสฺสตา, ปาปมิตฺตตา – อิมะ จ ปริหานิยา ฌมมาฯ

(๘) จ โสมนสฺสปรึจจารา

ตตถ กตเม จ โสมนสฺสปรึจจารา? จกฺขณา รูปํ ทิสฺวา โสมนสฺสภูตฺตานิยํ รูปํ อปฺปวึจฺจติ, โสเตน สทฺทํ สุตฺวา...เป.... ขาเนน คนฺธํ ขายิตฺวา...เป.... ชิวฺหาย รสํ สายิตฺวา...เป.... กาเยน โผฏฺฐพฺพํ ผุสฺสิตฺวา...เป.... มนฺสา ฌมฺมํ วิญฺญาย โสมนสฺสภูตฺตานิยํ ฌมฺมํ อปฺปวึจฺจติ – อิมะ จ โสมนสฺสปรึจจาราฯ

(๙) จ โทมนสฺสปรึจจารา

ตตถ กตเม จ โทมนสฺสปรึจจารา? จกฺขณา รูปํ ทิสฺวา โทมนสฺสภูตฺตานิยํ รูปํ อปฺปวึจฺจติ, โสเตน สทฺทํ สุตฺวา...เป.... ขาเนน คนฺธํ ขายิตฺวา...เป.... ชิวฺหาย รสํ สายิตฺวา ...เป.... กาเยน โผฏฺฐพฺพํ ผุสฺสิตฺวา...เป.... มนฺสา ฌมฺมํ วิญฺญาย โทมนสฺสภูตฺตานิยํ ฌมฺมํ อปฺปวึจฺจติ – อิมะ จ โทมนสฺสปรึจจาราฯ

(๑๐) จ อฺเปกฺขปรึจจารา

ตตถ กตเม จ อฺเปกฺขปรึจจารา? จกฺขณา รูปํ ทิสฺวา อฺเปกฺขาภูตฺตานิยํ รูปํ อปฺปวึจฺจติ, โสเตน สทฺทํ สุตฺวา...เป.... ขาเนน คนฺธํ ขายิตฺวา...เป.... ชิวฺหาย รสํ สายิตฺวา...เป.... กาเยน โผฏฺฐพฺพํ ผุสฺสิตฺวา...เป.... มนฺสา ฌมฺมํ วิญฺญาย อฺเปกฺขาภูตฺตานิยํ ฌมฺมํ อปฺปวึจฺจติ – อิมะ จ อฺเปกฺขปรึจจาราฯ

(๑๑) จ เคหสิตานิ โสมนสฺसानิ

๙๔๗. ตตถ กตมานิ จ เคหสิตานิ โสมนสฺसानิ? มนฺาปีเยสฺส รูเปสฺส เคหสิตํ เจตสิกํ สาทํ เจตสิกํ สุขํ เจโตสมฺพสฺสขํ สาทํ สุขํ เวทยิตํ เจโตสมฺพสฺสชา สาทา สุขา เวทนา, มนฺาปีเยสฺส สเททฺทสฺส...เป.... มนฺาปีเยสฺส คเนธฺสฺส...เป.... มนฺาปีเยสฺส รเสสฺส...เป.... มนฺาปีเยสฺส โผฏฺฐเพพฺส...เป.... มนฺาปีเยสฺส ฌเมมฺสฺส เคหสิตํ เจตสิกํ สาทํ เจตสิกํ สุขํ เจโตสมฺพสฺสขํ สาทํ สุขํ เวทยิตํ เจโตสมฺพสฺสชา สาทา สุขา เวทนา – อิมานิ จ เคหสิตานิ โสมนสฺसानิฯ

(๑๒) จ เคหสิตานิ โทมนสฺसानิ

ตตถ กตมานิ จ เคหสิตานิ โทมนสฺसानิ? อมนฺาปีเยสฺส รูเปสฺส เคหสิตํ เจตสิกํ อสาทํ เจตสิกํ ทุกฺขํ เจโตสมฺพสฺสขํ อสาทํ ทุกฺขํ เวทยิตํ เจโตสมฺพสฺสชา อสาทา ทุกฺขา เวทนา, อมนฺาปีเยสฺส สเททฺทสฺส...เป.... อมนฺาปีเยสฺส คเนธฺสฺส...เป.... อมนฺาปีเยสฺส รเสสฺส...เป.... อมนฺาปีเยสฺส โผฏฺฐเพพฺส...เป.... อมนฺาปีเยสฺส ฌเมมฺสฺส เคหสิตํ เจตสิกํ อสาทํ เจตสิกํ ทุกฺขํ เจโตสมฺพสฺสขํ อสาทํ ทุกฺขํ เวทยิตํ เจโตสมฺพสฺสชา อสาทา ทุกฺขา เวทนา – อิมานิ จ เคหสิตานิ โทมนสฺसानิฯ

(๑๓) จ เคหสิตา อฺเปกฺขา

ตตถ กตมา จ เคหสิตา อุเปกขา? อุเปกขาฏฐานิเยสุ รุเปสุ เคหสิตํ เจตสิกํ เนว สาตํ
นาสาตํ เจโตสมุพสฺสํ อทุกขมสุขํ เวทยิตํ เจโตสมุพสฺสชา อทุกขมสุชา เวทนา, อุเปกขาฏ
ฐานิเยสุ สเททฺส...เป.... อุเปกขาฏฐานิเยสุ คเนตฺส...เป.... อุเปกขาฏฐานิเยสุ รเสตฺส...เป.
... อุเปกขาฏฐานิเยสุ โผฏฐเพพฺส...เป.... อุเปกขาฏฐานิเยสุ ฐเมมฺสฺ เคหสิตํ เจตสิกํ เนว
สาตํ นาสาตํ เจโตสมุพสฺสํ อทุกขมสุขํ เวทยิตํ เจโตสมุพสฺสชา อทุกขมสุชา เวทนา –
อิมา จ เคหสิตา อุเปกขา

(๑๔) จ ทิฏฐิโย

๙๔๘. ตตถ กตมา จ ทิฏฐิโย? “อตฺถิ เม อตฺตา”ติ วา อสฺส สจฺจโต เถตฺโต ทิฏฐิ อุป
ปชฺชติ, “นตฺถิ เม อตฺตา”ติ วา อสฺส สจฺจโต เถตฺโต ทิฏฐิ อุปปชฺชติ, “อตฺตนา วา อตฺตานํ
สญฺชานามิ”ติ วา อสฺส สจฺจโต เถตฺโต ทิฏฐิ อุปปชฺชติ, “อตฺตนา วา อนตฺตานํ สญฺชานา
มิ”ติ วา อสฺส สจฺจโต เถตฺโต ทิฏฐิ อุปปชฺชติ, “อนตฺตนา วา อตฺตานํ สญฺชานามิ”ติ วา
อสฺส สจฺจโต เถตฺโต ทิฏฐิ อุปปชฺชติ; อถ วา ปนสฺส เอวํทิฏฐิ โหติ – “โส เม อຍံ อตฺตา วโ
เวเทယိย ตตฺร ตตฺร ทိฆรตฺตํ กลยาณปาปกาณํ กมฺมานํ วิปากํ ปจฺจนโภဂิฯ น โส ชาโต นา
โหสิ, น โส ชาโต น ภวิสฺสติ, นิโจจ ธุโว สสฺสโต อวิปริณามธมฺม”ติ วา ปนสฺส สจฺจโต เถต
โต ทิฏฐิ อุปปชฺชติฯ อิมา จ ทิฏฐิโยฯ

จกํกฯ

๗. สตตกนิเททโส

(๑) สตตานุสยา

๙๔๙. ตตถ กตเม สตตานุสยา? กามราคานุสโย, ปฏิกขานุสโย, มานานุสโย, ทิฏฐานุส
โย, วิจิกิจฺจานุสโย, ภวราคานุสโย, อวิชฺชานุสโย – อิมะ สตต อานุสยาฯ

(๒) สตต สํโยชนานิ

ตตถ กตมานิ สตต สํโยชนานิ? กามราคสํโยชนํ, ปฏิกขสํโยชนํ, มานสํโยชนํ, ทิฏฐิสํโย
ชนํ, วิจิกิจฺจาสํโยชนํ, ภวราคสํโยชนํ, อวิชฺชาสํโยชนํ – อิมานิ สตต สํโยชนานิฯ

(๓) สตต ปริยฎฐานานิ

ตตถ กตมานิ สตต ปริยฎฐานานิ? กามราคปริยฎฐานํ, ปฏิกขปริยฎฐานํ, มานปริยฎฐานํ,
ทิฏฐิปริยฎฐานํ, วิจิกิจฺจาปริยฎฐานํ, ภวราคปริยฎฐานํ, อวิชฺชาปริยฎฐานํ – อิมานิ สตต ปริ
ยฎฐานานิฯ

(๔) สตต อสทฺธมฺมา

๙๕๐. ตตถ กตเม สตต อสทฺธมฺมา? อสฺสโทธ โหติ, อหิริโก โหติ, อโนตตปปี โหติ,
อปปสฺสโต โหติ, กุสสีโต โหติ, มุฏฺฐสฺสตี โหติ, ทุปฺปโณญฺ โหติ – อิมะ สตต อสทฺธมฺมาฯ

(๕) สตต ทุจฺจริตานิ

ตตถ กตมานิ สดต ทจจรัตนิน? ปาณาติปาโต, อทินนาทานํ, กาเมสมิฉจจาโร, มุสา
วาโท, ปิสุณา วาจา, พรุสา วาจา, สมุพปปลาโป – อิมานิ สดต ทจจรัตนินฯ

(๖) สดต มานา

ตตถ กตเม สดต มานา? มาโน, อติมาโน, มานาติมาโน, โอมานโน, อธิมาโน, อสมิมานโน, มิจจามานโน – อิเม สดต มานาฯ

(๗) สดต ทิฏฐิโย

๙๕๑. (ก) ตตถ กตมา สดต ทิฏฐิโย? อีเธกโจจ สมโณ วา พุราหฺมโณ วา เอวํวาทิ
โหติ เอวํทิฏฐิ – “ยโต โข, โภ, อยํ อตฺตา รุปํ จาตุมหาภูติโก [จาตุมมหาภูติโก (สี. สยา.)]
มาตาเปตติกสมภโว กายสฺส เกทา อุจฺจิชฺชติ วินสฺสติ น โหติ ปรมฺณา, เอตฺตาวตา โข โภ,
อยํ อตฺตา สมฺมา สมฺมจฺฉินฺโน โหติ”ติฯ อีเตถเก สโต สดตสฺส อุจฺเจทํ วินาสํ วิภวํ ปญฺญเปณ
ติฯ

(ข) ตมโณญฺเ อวมาห – “อตฺถิ โข, โภ, เอโส อตฺตา ยํ ตวํ วเทสิฯ ‘เนโส นตฺถิ’ติ วทา
มิฯ โน จ โข, โภ, อยํ อตฺตา เอตฺตาวตา สมฺมา สมฺมจฺฉินฺโน โหติฯ อตฺถิ โข โภ, อโณญฺ อตฺตา
ทิโปพ รุปํ กามาวจโร กพฺพีการภโกชฺฯ ตํ ตวํ น ชานาสิ น ปสฺสสิฯ ตมํ ชานามิ ปสฺสามิฯ
โส โข, โภ, อตฺตา ยโต กายสฺส เกทา อุจฺจิชฺชติ วินสฺสติ น โหติ ปรมฺณา, เอตฺตาวตา โข,
โภ, อยํ อตฺตา สมฺมาสมฺมจฺฉินฺโน โหติ”ติฯ อีเตถเก สโต สดตสฺส อุจฺเจทํ วินาสํ วิภวํ
ปญฺญเปณติฯ

(ค) ตมโณญฺเ อวมาห – “อตฺถิ โข, โภ, เอโส อตฺตา ยํ ตวํ วเทสิฯ ‘เนโส นตฺถิ’ติ วทา
มิฯ โน จ โข, โภ, อยํ อตฺตา เอตฺตาวตา สมฺมา สมฺมจฺฉินฺโน โหติฯ อตฺถิ โข, โภ, อโณญฺ อตฺตา
ทิโปพ รุปํ มโนมโย สพฺพพงคฺปจฺจคฺ อหีนินฺทริโยฯ ตํ ตวํ น ชานาสิ น ปสฺสสิฯ ตมํ ชานามิ
ปสฺสามิฯ โส โข, โภ, อตฺตา ยโต กายสฺส เกทา อุจฺจิชฺชติ วินสฺสติ น โหติ ปรมฺณา,
เอตฺตาวตา โข, โภ, อยํ อตฺตา สมฺมา สมฺมจฺฉินฺโน โหติ”ติฯ อีเตถเก สโต สดตสฺส อุจฺเจทํ วิ
นาสํ วิภวํ ปญฺญเปณติฯ

(ฆ) ตมโณญฺเ อวมาห – “อตฺถิ โข, โภ, เอโส อตฺตา ยํ ตวํ วเทสิฯ ‘เนโส นตฺถิ’ติ วทา
มิฯ โน จ โข, โภ, อยํ อตฺตา เอตฺตาวตา สมฺมา สมฺมจฺฉินฺโน โหติฯ อตฺถิ โข, โภ, อโณญฺ อตฺตา
สพฺพโส รุปสญฺญานํ สมตฺติกฺกมา ปฏฺธิสญฺญานํ อตฺถงฺคมา นานตตสญฺญานํ อมนสิการา
อนนฺโต อากาโสติ อากาसानญฺจายตฺนุปโกฯ ตํ ตวํ น ชานาสิ น ปสฺสสิฯ ตมํ ชานามิ ปสฺ
สามิฯ โส โข, โภ, อตฺตา ยโต กายสฺส เกทา อุจฺจิชฺชติ วินสฺสติ น โหติ ปรมฺณา, เอตฺตา
วตา โข, โภ, อยํ อตฺตา สมฺมา สมฺมจฺฉินฺโน โหติ”ติฯ อีเตถเก สโต สดตสฺส อุจฺเจทํ วินาสํ วิภวํ
ปญฺญเปณติฯ

(ง) ตมโณญฺเ อวมาห – “อตฺถิ โข, โภ, เอโส อตฺตา ยํ ตวํ วเทสิฯ ‘เนโส นตฺถิ’ติ วทา
มิฯ โน จ โข, โภ, อยํ อตฺตา เอตฺตาวตา สมฺมา สมฺมจฺฉินฺโน โหติฯ อตฺถิ โข, โภ, อโณญฺ อตฺตา
สพฺพโส อากาसानญฺจายตฺนํ สมตฺติกฺกมม อนนฺตํ วิญฺญาณนฺติ วิญฺญาณญฺจายตฺนุปโกฯ ตํ
ตวํ น ชานาสิ น ปสฺสสิฯ ตมํ ชานามิ ปสฺสามิฯ โส โข, โภ, อตฺตา ยโต กายสฺส เกทา อุจ

ฉิษชติ วินสฺสติ น โหติ ปฺร มรณา, เอตดาวตา โข, โภ, อยํ อตฺตา สมฺมา สมฺมจฺฉิโนน
โหติ”ติฯ อิเตถเก สโต สดตฺตสฺส อุจฺเจทํ วินาสํ วิภวํ ปญฺญเปเนติฯ

(จ) ตมโณญฺเ อวมาห – “อตฺถิ โข, โภ, เอโส อตฺตา ยํ ตวํ วเทสิฯ ‘เนโส นตฺถิ’ติ วทา
มิฯ โน จ โข, โภ, อยํ อตฺตา เอตดาวตา สมฺมา สมฺมจฺฉิโนน โหติฯ อตฺถิ โข, โภ, อโณญฺ อต
ตา สพฺพโส วิญญานญฺจายตฺนํ สมตฺติกกมฺม นตฺถิ กิณฺจิตฺติ อากิณฺจณญฺจายตฺนูปโกฯ ตํ ตวํ น
ชานาสิ น ปสฺสสิฯ ตมํ ชานามิ ปสฺสามิฯ โส โข, โภ, อตฺตา ยโต กายสฺส เกทา อุจฺฉิษชติ
วินสฺสติ น โหติ ปฺร มรณา, เอตดาวตา โข, โภ, อยํ อตฺตา สมฺมา สมฺมจฺฉิโนน โหติ”ติฯ อิเตถ
เก สโต สดตฺตสฺส อุจฺเจทํ วินาสํ วิภวํ ปญฺญเปเนติฯ

(ฉ) ตมโณญฺเ อวมาห – “อตฺถิ โข ปน เอโส อตฺตา ยํ ตวํ วเทสิฯ ‘เนโส นตฺถิ’ติ วทา
มิฯ โน จ โข, โภ, อยํ อตฺตา เอตดาวตา สมฺมา สมฺมจฺฉิโนน โหติฯ อตฺถิ โข, โภ, อโณญฺ อต
ตา สพฺพโส อากิณฺจณญฺจายตฺนํ สมตฺติกกมฺม เนวสณฺญานาสณฺญายตฺนูปโกฯ ตํ ตวํ น ชานาสิ
น ปสฺสสิฯ ตมํ ชานามิ ปสฺสามิฯ โส โข, โภ, อตฺตา ยโต กายสฺส เกทา อุจฺฉิษชติ วินสฺสติ
น โหติ ปฺร มรณา, เอตดาวตา โข, โภ, อยํ อตฺตา สมฺมา สมฺมจฺฉิโนน โหติ”ติฯ อิเตถเก สโต
สดตฺตสฺส อุจฺเจทํ วินาสํ วิภวํ ปญฺญเปเนติฯ อีมา สดตฺต ทิฏฺฐิโยฯ

สทฺตกํฯ

๘. อฏฺฐกนิเททโส

(๑) อฏฺฐ กิเลสวตฺถุณี

๙๕๒. ตตฺถ กตฺมานิ อฏฺฐ กิเลสวตฺถุณี? โลโภ, โทโส, โมโห, มาโน, ทิฏฺฐิ, วิจิกิฉา,
ถิณ, อุทฺธจฺจํ – อีมานิ อฏฺฐ กิเลสวตฺถุณีฯ

(๒) อฏฺฐ กุสီตวตฺถุณี

๙๕๓. ตตฺถ กตฺมานิ อฏฺฐ กุสီตวตฺถุณี?

(ก) อีธ ภิกฺขุณา กมฺมํ กาทพฺพํ โหติฯ ตสฺส เอวํ โหติ – “กมฺมํ โข เม กาทพฺพํ ภวิสฺสติฯ
กมฺมํ โข ปน เม กโรนฺตสฺส กาโย กิลมิสฺสติฯ หนฺทาหํ นิปฺพชามิ”ติฯ โส นิปฺพชติ; น วิริยํ
อารภติ อปฺปตฺตสฺส ปตฺติยา, อนธคฺตสฺส อธิคฺมาย, อสจฺฉิกตสฺส สจฺฉิกิริยาฯ อิทํ ปฺลฺลํ กุสီต
วตฺถุฯ

(ข) ปฺน จปฺรํ ภิกฺขุณา กมฺมํ กตํ โหติฯ ตสฺส เอวํ โหติ – “อหํ โข กมฺมํ อกาสีฯ กมฺมํ โข
ปน เม กโรนฺตสฺส กาโย กิลโนตฺฯ หนฺทาหํ นิปฺพชามิ”ติฯ โส นิปฺพชติ; น วิริยํ อารภติ
อปฺปตฺตสฺส ปตฺติยา, อนธคฺตสฺส อธิคฺมาย, อสจฺฉิกตสฺส สจฺฉิกิริยาฯ อิทํ ทฺติยํ กุสီตวตฺถุฯ

(ค) ปฺน จปฺรํ ภิกฺขุณา มโคคฺ คนฺตโปพฺพํ โหติฯ ตสฺส เอวํ โหติ – “มโคคฺ โข เม คนฺต
โปพฺพํ ภวิสฺสติฯ มคฺคํ โข ปน เม คจฺจนฺตสฺส กาโย กิลมิสฺสติฯ หนฺทาหํ นิปฺพชามิ”ติฯ โส
นิปฺพชติ; น วิริยํ อารภติ อปฺปตฺตสฺส ปตฺติยา, อนธคฺตสฺส อธิคฺมาย, อสจฺฉิกตสฺส สจฺฉิกิริยา
ฯ อิทํ ตติยํ กุสီตวตฺถุฯ

(ข) ปุณ จปร ภิกขุ ภาวนา มโคค คโต โหติฯ ตสฺส เอวํ โหติ – “อหํ โข มคฺคํ อคฺมาสีํ มคฺคํ โข ปน เม คจฺจนตสฺส กาโย กิลฺโนตฺฯ หนฺทาหํ นิปฺพชามิ”ติฯ โส นิปฺพชติ ; น วิริยํ อารภติ อปฺปตฺตสฺส ปตฺติยา, อนนฺทิตสฺส อธิคฺมาย, อสจฺฉิกตสฺส สจฺฉิกิริยาฯ อิทํ จตฺตํ กุสီตวตฺตํ

(ง) ปุณ จปร ภิกขุ ความ ว่า นิคม ว่า ปิณฑาย จรโนต น ลภติ ลุขสฺส วา ปณฺีตสฺส วา โภชนสฺส ยาวตตํ ปาริปุริฯ ตสฺส เอวํ โหติ – “อหํ โข ความ ว่า นิคม ว่า ปิณฑาย จรโนต นาลตํ ลุขสฺส วา ปณฺีตสฺส วา โภชนสฺส ยาวตตํ ปาริปุริฯ ตสฺส เม กาโย กิลฺโนต อกฺมมโณญฺฯ หนฺทาหํ นิปฺพชามิ”ติฯ โส นิปฺพชติ; น วิริยํ อารภติ อปฺปตฺตสฺส ปตฺติยา, อนนฺทิตสฺส อธิคฺมาย, อสจฺฉิกตสฺส สจฺฉิกิริยาฯ อิทํ ปญฺจํ กุสီตวตฺตํ

(จ) ปุณ จปร ภิกขุ ความ ว่า นิคม ว่า ปิณฑาย จรโนต ลภติ ลุขสฺส วา ปณฺีตสฺส วา โภชนสฺส ยาวตตํ ปาริปุริฯ ตสฺส เอวํ โหติ – “อหํ โข ความ ว่า นิคม ว่า ปิณฑาย จรโนต ลตํ ลุขสฺส วา ปณฺีตสฺส วา โภชนสฺส ยาวตตํ ปาริปุริฯ ตสฺส เม กาโย กิลฺโนต อกฺมมโณญฺ มาสาคิตํ มณฺเญฯ หนฺทาหํ นิปฺพชามิ”ติฯ โส นิปฺพชติ; น วิริยํ อารภติ อปฺปตฺตสฺส ปตฺติยา, อนนฺทิตสฺส อธิคฺมาย, อสจฺฉิกตสฺส สจฺฉิกิริยาฯ อิทํ จญฺลํ กุสီตวตฺตํ

(ฉ) ปุณ จปร ภิกขุโน อปฺปโนน โหติ อปฺปมตฺตโก อาพาโหฯ ตสฺส เอวํ โหติ – “อปฺปโนน โข เม อยํ อปฺปมตฺตโก อาพาโหฯ อตฺถิ กโปปฺป นิปฺพชิตํ ฯ หนฺทาหํ นิปฺพชามิ”ติฯ โส นิปฺพชติ; น วิริยํ อารภติ อปฺปตฺตสฺส ปตฺติยา, อนนฺทิตสฺส อธิคฺมาย, อสจฺฉิกตสฺส สจฺฉิกิริยาฯ อิทํ สตฺตมํ กุสီตวตฺตํ

(ช) ปุณ จปร ภิกขุ คิลานา วุญฺลิต [คิลานวุญฺลิต (สหฺทนีภิ) อ. นี. ๖.๑๖ ปาฬียา ฐีกา ปสฺสิตพฺพา] โหติ อจิริวุญฺลิต เกลณญฺฯ ตสฺส เอวํ โหติ – “อหํ โข คิลานา วุญฺลิต อจิริวุญฺลิต เกลณญฺฯ ตสฺส เม กาโย ทพฺพล อกฺมมโณญฺฯ หนฺทาหํ นิปฺพชามิ”ติฯ โส นิปฺพชติ; น วิริยํ อารภติ อปฺปตฺตสฺส ปตฺติยา, อนนฺทิตสฺส อธิคฺมาย, อสจฺฉิกตสฺส สจฺฉิกิริยาฯ อิทํ อญฺลํ กุสီตวตฺตํ อิมานิ อญฺล กุสီตวตฺตานิฯ

(๓) อญฺลสฺส โลกธมฺมสฺส จิตตสฺส ปฏฺิชาโต

๙๕๔. ตตฺถ กตเมสฺส อญฺลสฺส โลกธมฺมสฺส จิตตสฺส ปฏฺิชาโต? ลาเภ สาราคโค, อลาเภ ปฏฺิวิโรโธ, ยเส สาราคโค, อยเส ปฏฺิวิโรโธ, ปสฺสํสา ย สาราคโค, นินฺทาย ปฏฺิวิโรโธ, สฺখে สาราคโค, ทฺเภช ปฏฺิวิโรโธ – อิมสฺส อญฺลสฺส โลกธมฺมสฺส จิตตสฺส ปฏฺิชาโตฯ

(๔) อญฺลอนรียโวหารา

๙๕๕. ตตฺถ กตเม อญฺล อนรียโวหารา? อทฺิเญลฺล ทฺิญฺลวาทิตา, อสฺสฺเต สฺตวาทิตา, อมฺเต มฺตวาทิตา, อวิญฺญาเต วิญฺญาตวาทิตา, ทฺิเญลฺล อทฺิญฺลวาทิตา, สฺเต อสฺสฺตวาทิตา, มฺเต อมฺตวาทิตา, วิญฺญาเต อวิญฺญาตวาทิตา – อิมสฺส อญฺล อนรียโวหาราฯ

(๕) อญฺล มิจฺจตฺตา

๙๕๖. ตตฺถ กตเม อญฺล มิจฺจตฺตา? มิจฺจาทฺิญฺลฺล, มิจฺจาสงฺกโปปฺป, มิจฺจาวาจา, มิจฺจาภมฺมโนต, มิจฺจาอาชีโว, มิจฺจาวายาโม, มิจฺจาสตี, มิจฺจาสมาทิ – อิมสฺส อญฺล มิจฺจตฺตาฯ

(๖) อภูล ปุริสโทยา

๙๕๗. ตตถ กตเม อภฺลฺล ปฺริสฺสทฺทสา? (ก) อึท ภิกขุ ภิกขุํ อาปตฺตติยา โจเทนฺตึฯ โส ภิกขุ
ภิกขุหิ อาปตฺตติยา โจทียมาโน **[โจทียมาโน (สี. สย.) อ. นิ. ๘.๑๔]** “น สรามี น สรามี”ติ
อสฺสสตียาว นิเพพฺพลฺเลตฺติฯ อยํ ปฺลฺลโม ปฺริสฺสทฺทโสฯ

(ข) ปุ่น จปร ภิภขุ ภิกขุ อาปตติยา โจเทนติฯ โส ภิกขุ ภิกขุหิ อาปตติยา โจทียมาโน โจทกเยว ปฏิปฺพรติ – “กั นุ โข ตยหํ พาลสฺส อพฺยตตสฺส ภณิเตน! ตวมปิ นาม มํ ภณิตพฺพํ มณฺญสี”ติ! อยํ ทุตฺติโย ปุริสโทโสฯ

(ค) ปณ จปร ภัคช ภัคช อาปตติยา โจเทนติฯ โส ภัคช ภัคช อาปตติยา โจทยมาโน
โจทก์เยว [โจทก์เสว (สฺยา.) อ. นิ. ๘.๑๔] ปลจโรเปติ – “ตวมิ โขสิ อิตถนนาม อาปต
ติ อาปโนนฯ ตว ตว ปลม ปลกโรหิ”ติฯ อย ตติโย ปริสโทโสฯ

(ข) ปณ จปร ภิภข ภิภข อปรตติยา โจเทนติฯ โส ภิภข ภิภขหิ อปรตติยา โจทียมาโน
อณณนาณณ ปฏิจจติ, พหิทธา กถ อปนาเมติ, โภปณจ โทสนจ อปปจยณจ ปาตกรโธติฯ
อณ จตโตถ ปริสโธโสฯ

(ง) ปณ จปร ภัคชู ภัคชู่ อาปตติยา โจเทนต์ฯ โส ภัคชู ภัคชู่ติ อาปตติยา โจதியมาโน
สงฆมเชณ พาวาวิเกชปกั ภณติฯ อยั ปญจโม ปริสโทโสฯ

(จ) ปุ่น จปรํ ภิกขุ ภิกขุํ อาปตติยา โจเทนฺตยา โส ภิกขุ ภิกขุหิ อาปตติยา โจทียมานโน
อนาถียิตฺวา สงฆํ, อนาถียิตฺวา โจทกํ, สาปตติโกว [อาปตติโกว (ก.) อ. นี. ๘.๑๔] เยนกามํ
ปฏกมตฺยา ออยํ จโณลฺล ปุริสโทโสฯ

(จ) ปุ่น จปรํ ภิกขุ ภิกขุํ อาปตติยา โจเทนติฯ โส ภิกขุ ภิกขุหิ อาปตติยา โจทียมาโน
“เนวาทํ อาปโนนมหิ, น ปนาหํ อนาปโนนมหิ”ติ ตถุณฺหิภูโต สงฺฆํ วิเหเสติฯ อयํ สตตโม ปุริ
สโทโสฯ

(ข) ปณ จปร ภิภขุ ภิกขุ อาปตติยา โจเทนติฯ โส ภิกขุ ภิกขุหิ อาปตติยา โจทียมาโน
 เอวมาห – “กั นุ โข ตเมห อายสมโนต อติพาฬัห มยิ พยาภาวหา อิทานาห สิกขุ ปจจกขาย
 หีนายาวตติสสามิ”ติฯ โส สิกขุ ปจจกขาย หีนายาวตติตวา เอวมาห – “อิทานิ โข ตเมห
 อายสมโนต อตตมนา โหธา”ติฯ อย อญฺฉโม ปริสโทโสฯ อิเม อญฺฉ ปริสโทสาฯ

(๗) อภิลักขณ์

๙๕๘. ตตถ กตเม อฏฺฐ สสณญีวาทา? “รूपี อตฺตา โหติ อโรโค ปรํ มรณา”ติ –
 สสณญีติ นํ ปญญเปนฺติ; อรูปี อตฺตา...เป.... รูปี จ อรูปี จ...เป.... เนวรูปีนารूपี...เป....
 “อนตฺวา อตฺตา โหติ อโรโค ปรํ มรณา”ติ – สสณญีติ นํ ปญญเปนฺติ; “อนนตฺวา อตฺตา
 โหติ อโรโค ปรํ มรณา”ติ – สสณญีติ นํ ปญญเปนฺติ; “อนตฺวา จ อนนตฺวา จ อตฺตา โหติ อ
 รโค ปรํ มรณา”ติ – สสณญีติ นํ ปญญเปนฺติ; “เนวอนตฺวา นานนตฺวา อตฺตา โหติ อโรโค ปรํ
 มรณา”ติ – สสณญีติ นํ ปญญเปนฺติฯ อิเม อฏฺฐ สสณญีวาทาฯ

(๘) ๑๓๖๖ แนวสภฏฐึนาสภฏฐึวาทา

๙๕๙. ตตถ กตเม อภฺลฺล เณสณฺณินาสณฺณิวาทา? “รฺปิ อตฺตา โหติ อโรโค ปรมรณา”ติ – เณสณฺณินาสณฺณิตฺติ นํ ปณฺญเปณฺติ; “อรฺปิ อตฺตา โหติ อโรโค ปรมรณา”ติ – เณสณฺณินาสณฺณิตฺติ นํ ปณฺญเปณฺติ; “รฺปิ จ อรฺปิ จ อตฺตา โหติ อโรโค ปรมรณา”ติ – เณสณฺณินาสณฺณิตฺติ นํ ปณฺญเปณฺติ; “เนวรฺปฺปนารฺปิ อตฺตา โหติ อโรโค ปรมรณา”ติ – เณสณฺณินาสณฺณิตฺติ นํ ปณฺญเปณฺติ; “อนนฺตฺวา อตฺตา โหติ อโรโค ปรมรณา”ติ – เณสณฺณินาสณฺณิตฺติ นํ ปณฺญเปณฺติ; “อนนฺตฺวา อตฺตา โหติ อโรโค ปรมรณา”ติ – เณสณฺณินาสณฺณิตฺติ นํ ปณฺญเปณฺติ; “อนนฺตฺวา จ อนนฺตฺวา จ อตฺตา โหติ อโรโค ปรมรณา”ติ – เณสณฺณินาสณฺณิตฺติ นํ ปณฺญเปณฺติ; “เนวนนฺตฺวา นานนฺตฺวา อตฺตา โหติ อโรโค ปรมรณา”ติ – เณสณฺณินาสณฺณิตฺติ นํ ปณฺญเปณฺติฯ อิมเ อภฺลฺล เณสณฺณินาสณฺณิวาทาฯ

อภฺลฺลกาฯ

๙. นวกนิเททโส

(๑) นว อาฆาตวตฺถุณี

๙๖๐. ตตถ กตมานิ นว อาฆาตวตฺถุณี? “อนตถํ เม อจรี”ติ อาฆาโต ชายติ; “อนตถํ เม จรตี”ติ อาฆาโต ชายติ; “อนตถํ เม จริสฺสตี”ติ อาฆาโต ชายติ; “ปิยสฺส เม มนาปสฺส อนตถํ อจรี”...เป.... อนตถํ จรตี...เป.... อนตถํ จริสฺสตีติ อาฆาโต ชายติ; อปฺปิยสฺส เม อมนาปสฺส อตถํ อจรี...เป.... อตถํ จรตี...เป.... อตถํ จริสฺสตีติ อาฆาโต ชายติฯ อิมานิ นว อาฆาตวตฺถุณีฯ

(๒) นว ปุริสมลานิ

๙๖๑. ตตถ กตมานิ นว ปุริสมลานิ? โกโธ, มโกข, อิสฺสา, มจฺฉริยํ, มายา, สาเลฺหฺยํ, มุสฺสาวาโท, ปาปิจฺจดา, มิจฺฉาทิภฺลฺลิตฺติ – อิมานิ นว ปุริสมลานิฯ

(๓) นววิธ มานา

๙๖๒. ตตถ กตเม นววิธ มานา? “เสยฺยสฺส เสโยยหฺมสมฺมิ”ติ มาโน, “เสยฺยสฺส สทิสฺสหฺมสมฺมิ”ติ มาโน, “เสยฺยสฺส หีนหฺมสมฺมิ”ติ มาโน, “สทิสฺสสฺส เสโยยหฺมสมฺมิ”ติ มาโน, “สทิสฺสสฺส สทิสฺสหฺมสมฺมิ”ติ มาโน, “สทิสฺสสฺส หีนหฺมสมฺมิ”ติ มาโน, “หีนสฺส เสโยยหฺมสมฺมิ”ติ มาโน, “หีนสฺส สทิสฺสหฺมสมฺมิ”ติ มาโน, “หีนสฺส หีนหฺมสมฺมิ”ติ มาโน – อิมเ นววิธ มานาฯ

(๔) นว ตณฺหามูลกา ฐมฺมา

๙๖๓. ตตถ กตเม นว ตณฺหามูลกา ฐมฺมา? ตณฺหํ ปฏฺวิจฺจ ปรีเยสนา, ปรีเยสนํ ปฏฺวิจฺจ ลาภ, ลาภํ ปฏฺวิจฺจ วินิจฺฉโย, วินิจฺฉยํ ปฏฺวิจฺจ จนฺตฺราโค, จนฺตฺราคํ ปฏฺวิจฺจ อโฆณฺसानํ, อโฆณฺसानํ ปฏฺวิจฺจ ปรีคฺโคโห, ปรีคฺคหํ ปฏฺวิจฺจ มจฺฉริยํ, มจฺฉริยํ ปฏฺวิจฺจ อารโกข, อารกฺขาธิกรณํ ทณฺหาทาน-สตฺถาทาน-กลห-วิคฺคหวิวาท-ตฺวตฺว-เปสฺสณฺณ-มุสฺสาวาทา อเนเก ปาปกา อกุสลา ฐมฺมา สมฺภวนฺติ – อิมเ นว ตณฺหามูลกา ฐมฺมาฯ

(๕) นว อธิษฺฏิตานิ

๙๖๔. ตตถ กตมานิ นว อัญชิตานิ? “อสมิ”ติ อัญชิตเมต, “อหสมิ”ติ อัญชิตเมต, “อຍမဟမສมี”ติ อัญชิตเมต “ภวิสส”นติ อัญชิตเมต, “รूपิ ภวิสส”นติ อัญชิตเมต, “อรूपิ ภวิสส”นติ อัญชิตเมต, “สญญิ ภวิสส”นติ อัญชิตเมต, “อสนญญิ ภวิสส”นติ อัญชิตเมต, “เนวสญญินาสญญิ ภวิสส”นติ อัญชิตเมต – อิมานิ นว อัญชิตานิฯ

(๖-๙) นว มณญิตาทีนิ

๙๖๕. ตตถ กตมานิ นว มณญิตานิ... นว ผนุทิตานิ... นว ปปญจิตานิ... นว สงฺขตานิ? “อสมิ”ติ สงฺขตเมต, “อหสมิ”ติ สงฺขตเมต, “อຍမဟမສมี”ติ สงฺขตเมต, “ภวิสส”นติ สงฺขตเมต, “รूपิ ภวิสส”นติ สงฺขตเมต, “อรूपิ ภวิสส”นติ สงฺขตเมต, “สญญิ ภวิสส”นติ สงฺขตเมต, “อสนญญิ ภวิสส”นติ สงฺขตเมต, “เนวสญญินาสญญิ ภวิสส”นติ สงฺขตเมต – อิมานิ นว สงฺขตานิฯ

นวกา

๑๐. ทส กนิเททโส

(๑) ทส กิเลสวตถุณี

๙๖๖. ตตถ กตมานิ ทส กิเลสวตถุณี? โลโภ, โทโส, โมหะ, มานะ, ทิฏฐิ, วิจิกิจจา, ถีน, อุทฺธจฺจ, อหิริก, อโนตตป্প – อิมานิ ทส กิเลสวตถุณีฯ

(๒) ทส อาชาตวตถุณี

๙๖๗. ตตถ กตมานิ ทส อาชาตวตถุณี? “อนตถ เม อจรี”ติ อาชาโต ชายติ, “อนตถ เม จรตี”ติ อาชาโต ชายติ, “อนตถ เม จริสฺสตี”ติ อาชาโต ชายติ, “ปิยสฺส เม มนาปสฺส อนตถ อจรี”...เป.... อนตถ จรตี...เป.... อนตถ จริสฺสตีติ อาชาโต ชายติ, อปฺปิยสฺส เม มนาปสฺส อตถ อจรี...เป.... อตถ จรตี...เป.... อตถ จริสฺสตีติ อาชาโต ชายติ, อญฺ्ञาเน วา ปน อาชาโต ชายติ – อิมานิ ทส อาชาตวตถุณีฯ

(๓) ทส อกฺขลคมมปภา

๙๖๘. ตตถ กตเม ทส อกฺขลคมมปภา? ปาณาติปาโต, อทินฺนาทาน, กาเมสมิจฺจจาโร, มุสาวาโท, ปิสุณา วาจา, ผรุสา วาจา, สมฺมปฺปลาโป, อภิชฺฌา, พยาปาโท, มิจฺฉาทิฏฐิ – อิมานิ ทส อกฺขลคมมปภาฯ

(๔) ทส สํโยชนานิ

๙๖๙. ตตถ กตมานิ ทส สํโยชนานิ? กามราคสํโยชน, ปญฺฑิตสํโยชน, มานสํโยชน, ทิฏฐิสํโยชน, วิจิกิจฺจาสํโยชน, สิลฺลพฺพตปฺปารามาสํโยชน, ภวราคสํโยชน, อิศฺสาสํโยชน, มจฺฉริยสํโยชน, อวิชฺชาสํโยชน – อิมานิ ทส สํโยชนานิฯ

(๕) ทส มิจฺฉตตา

๙๗๐. ตตถ กตเม ทส มิจจตตา? มิจจาทิกฺขี, มิจจาสงกโปป, มิจจาวาจา, มิจจากมมโนต, มิจจาอาชีโว, มิจจาวายาโม, มิจจาสติ, มิจจาสมาธิ, มิจจาญานํ, มิจจาวิมุตติ – อิมะ ทส มิจจตตาฯ

(๖) ทสวตถุกา มิจจาทิกฺขี

๙๗๑. ตตถ กตมา ทสวตถุกา มิจจาทิกฺขี? นตฺถิ ทินฺนํ, นตฺถิ ยิณฺณํ, นตฺถิ หุตํ, นตฺถิ สุกตทกฺกฏานํ กมฺมานํ ผลํ วิปาโก, นตฺถิ อโย โลโก, นตฺถิ ปโร โลโก, นตฺถิ มาตา, นตฺถิ ปิตา, นตฺถิ สุตตา โอปปาทิกา, นตฺถิ โลเก สมณพฺราหฺมณา สมมคฺคตา [สมคฺคตา (ก.)] สมมา ปฏฺฐิปนฺนา เย อิมญจ โลกํ ปฺรญจ โลกํ สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา ปเวเทนฺตฺติ – อโย ทสวตถุกา มิจจาทิกฺขีฯ

(๗) ทสวตถุกา อนตคฺคาหิกา ทิกฺขี

๙๗๒. ตตถ กตมา ทสวตถุกา อนตคฺคาหิกา ทิกฺขี? สสฺสโต โลโกติ วา, อสฺสโต โลโกติ วา, อนตฺวา โลโกติ วา, อนนตฺวา โลโกติ วา, ตํ ชีวํ ตํ สรรนฺติ วา, อญฺญํ ชีวํ อญฺญํ สรรนฺติ วา, โหติ ตถาคโต ปฺร มรณํติ วา, น โหติ ตถาคโต ปฺร มรณํติ วา, โหติ จ น จ โหติ ตถาคโต ปฺร มรณํติ วา, เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปฺร มรณํติ วา – อโย ทสวตถุกา อนตคฺคาหิกา ทิกฺขีฯ

ทสกาฯ

๑๑. ตณฺหาวิจฺจิตนฺิเททโส

(๑) อชฺฌตฺติกสฺส อฺปาทาย

๙๗๓. ตตถ กตมานิ อฏฺฐารส ตณฺหาวิจฺจิตานิ อชฺฌตฺติกสฺส อฺปาทาย? อสฺมีติ โหติ, อิตถสฺมีติ โหติ, เอวสฺมีติ โหติ, อญฺญถาสฺมีติ โหติ, ภวิสฺสนฺติ โหติ, อิตถํ ภวิสฺสนฺติ โหติ, เอวํ ภวิสฺสนฺติ โหติ, อญฺญถา ภวิสฺสนฺติ โหติ, อสฺมีติ โหติ, สาทสฺมีติ โหติ, สียนฺติ โหติ, อิตถํ สียนฺติ โหติ, เอวํ สียนฺติ โหติ, อญฺญถา สียนฺติ โหติ, อปาหํ สียนฺติ โหติ, อปาหํ อิตถํ สียนฺติ โหติ, อปาหํ เอวํ สียนฺติ โหติ, อปาหํ อญฺญถา สียนฺติ โหติฯ

๙๗๔. กถญจ อสฺมีติ โหติ? กถญจ ฌมฺมํ อนวการี [อนวการี (สี. ก.)] กริตฺวา รุปํ...เป.... เวทนํ... สญฺญํ... สงฺขาเร... วิญฺญานํ อสฺมีติ จนฺทํ ปฏฺฐิภตฺติ, อสฺมีติ มานํ ปฏฺฐิภตฺติ, อสฺมีติ ทิกฺขี ปฏฺฐิภตฺติฯ ตสฺมี สติ อิมานิ ปปฺปญฺจิตานิ โหนฺติ – อิตถสฺมีติ วา เอวสฺมีติ วา อญฺญถาสฺมีติ วาฯ

(๒) กถญจ อิตถสฺมีติ โหติ? ขตฺติโยสฺมีติ วา, พฺราหฺมโณสฺมีติ วา, เวโสสฺสสฺมีติ วา, สุทฺโธสฺมีติ วา, คหโณสฺสสฺมีติ วา, ปพฺพชฺชิตสฺมีติ วา, เทโวสฺมีติ วา, มนุโสสฺสสฺมีติ วา, รุปีสฺมีติ วา, อรุปีสฺมีติ วา, สญฺญีสฺมีติ วา, อสญฺญีสฺมีติ วา, เนวสญฺญีนาสญฺญีสฺมีติ วา – เอวํ อิตถสฺมีติ โหติฯ

(๓) กถญจ เอวสฺมีติ โหติ? ปฺรปฺคคฺลํ [ปฺรปฺคคฺลํ (สฺยา.)] อฺปนฺธาย ยถา โส ขตฺติโย ตถาหํ ขตฺติโยสฺมีติ วา, ยถา โส พฺราหฺมโณ ตถาหํ พฺราหฺมโณสฺมีติ วา, ยถา โส เวโสสฺส ตถาหํ

เวโสสสมิติ วา ยถา โส สโทท ตถาหํ สโททสมิติ วา, ยถา โส คหโณลฺล ตถาหํ คหโณลฺลสมิติ วา, ยถา โส ปพพชิตฺ ตถาหํ ปพพชิตฺสมิติ วา, ยถา โส เทโว ตถาหํ เทโวสมิติ วา, ยถา โส มนุโสส ตถาหํ มนุโสสสมิติ วา, ยถา โส รูปี ตถาหํ รูปีสมิติ วา, ยถา โส อรูปี ตถาหํ อรูปีสมิติ วา, ยถา โส สณฺณิ ตถาหํ สณฺณิสมิติ วา, ยถา โส อสณฺณิ ตถาหํ อสณฺณิสมิติ วา, ยถา โส เนวสณฺณินาสณฺณิ ตถาหํ เนวสณฺณินาสณฺณิสมิติ วา – เอวํ เอยฺยสมิติ โหติฯ

(๔) กถญจ อญฺญถาสมิตฺ โหติ? ปรปฺปคฺคํ อุปนินาย ยถา โส ขตฺติโย นานํ ตถา ขตฺติโยสมิติ วา ยถา โส พฺราหฺมโณ นานํ ตถา พฺราหฺมโณสมิติ วา, ยถา โส เวโสส นานํ ตถา เวโสสสมิติ วา, ยถา โส สโทท นานํ ตถา สโททสมิติ วา, ยถา โส คหโณลฺล นานํ ตถา คหโณลฺลสมิติ วา, ยถา โส ปพพชิตฺ นานํ ตถา ปพพชิตฺสมิติ วา, ยถา โส เทโว นานํ ตถา เทโวสมิติ วา, ยถา โส มนุโสส นานํ ตถา มนุโสสสมิติ วา, ยถา โส รูปี นานํ ตถา รูปีสมิติ วา, ยถา โส อรูปี นานํ ตถา อรูปีสมิติ วา, ยถา โส สณฺณิ นานํ ตถา สณฺณิสมิติ วา, ยถา โส อสณฺณิ นานํ ตถา อสณฺณิสมิติ วา, ยถา โส เนวสณฺณินาสณฺณิ นานํ ตถา เนวสณฺณินาสณฺณิสมิติ วา – เอวํ อญฺญถาสมิตฺ โหติฯ

(๕) กถญจ ภวิสฺสนฺติ โหติ? กถญจ ฌมมํ อนวการี กริตฺวา รูปํ...เป.... เวทนํ... สณฺณํ... สงฺขารํ... วิญฺญาณํ ภวิสฺสนฺติ จฺนทํ ปฏฺวิลภติ, ภวิสฺสนฺติ มานํ ปฏฺวิลภติ , ภวิสฺสนฺติ ทิฏฺฐิํ ปฏฺวิลภติฯ ตสฺมี สติ อิมานิ ปปฺปยจฺจิตานิ โหนฺติ – อิตถํ ภวิสฺสนฺติ วา, เอวํ ภวิสฺสนฺติ วา, อญฺญถา ภวิสฺสนฺติ วาฯ

(๖) กถญจ อิตถํ ภวิสฺสนฺติ โหติ? ขตฺติโย ภวิสฺสนฺติ วา, พฺราหฺมโณ ภวิสฺสนฺติ วา, เวโสส ภวิสฺสนฺติ วา, สโทท ภวิสฺสนฺติ วา, คหโณลฺล ภวิสฺสนฺติ วา, ปพพชิตฺ ภวิสฺสนฺติ วา, เทโว ภวิสฺสนฺติ วา, มนุโสส ภวิสฺสนฺติ วา, รูปี ภวิสฺสนฺติ วา, อรูปี ภวิสฺสนฺติ วา, สณฺณิ ภวิสฺสนฺติ วา, อสณฺณิ ภวิสฺสนฺติ วา, เนวสณฺณินาสณฺณิ ภวิสฺสนฺติ วา – เอวํ อิตถํ ภวิสฺสนฺติ โหติฯ

(๗) กถญจ เอวํ ภวิสฺสนฺติ โหติ? ปรปฺปคฺคํ อุปนินาย ยถา โส ขตฺติโย ตถาหํ ขตฺติโย ภวิสฺสนฺติ วา, ยถา โส พฺราหฺมโณ ตถาหํ พฺราหฺมโณ ภวิสฺสนฺติ วา...เป.... ยถา โส เนวสณฺณินาสณฺณิ ตถาหํ เนวสณฺณินาสณฺณิ ภวิสฺสนฺติ วา – เอวํ ภวิสฺสนฺติ โหติฯ

(๘) กถญจ อญฺญถา ภวิสฺสนฺติ โหติ? ปรปฺปคฺคํ อุปนินาย ยถา โส ขตฺติโย นานํ ตถา ขตฺติโย ภวิสฺสนฺติ วา, ยถา โส พฺราหฺมโณ นานํ ตถา พฺราหฺมโณ ภวิสฺสนฺติ วา...เป.... ยถา โส เนวสณฺณินาสณฺณิ นานํ ตถา เนวสณฺณินาสณฺณิ ภวิสฺสนฺติ วา – เอวํ อญฺญถา ภวิสฺสนฺติ โหติฯ

(๙) กถญจ อสสมิตฺ โหติ? กถญจ ฌมมํ อนวการี กริตฺวา รูปํ...เป.... เวทนํ... สณฺณํ... สงฺขารํ... วิญฺญาณํ นิโจจฺจสฺมิ ฐโวสฺมิ สสฺสโตสฺมิ อวิปริณามธมฺมสมิตฺติ – เอวํ อสสมิตฺติ โหติฯ

(๑๐) กถญจ สาทสมิตฺติ โหติ? กถญจ ฌมมํ อนวการี กริตฺวา รูปํ...เป.... เวทนํ... สณฺณํ... สงฺขารํ... วิญฺญาณํ จุจฺฉิขฺขิยสฺสามิ วินสฺสิยสฺสามิ น ภวิสฺสามิตฺติ – เอวํ สาทสมิตฺติ โหติฯ

(๑๑) กถญจ สियนฺติ โหติ? กถญจ ฌมมํ อนวการี กริตฺวา รูปํ...เป.... เวทนํ... สณฺณํ... สงฺขารํ... วิญฺญาณํ สियนฺติ จฺนทํ ปฏฺวิลภติ, สियนฺติ มานํ ปฏฺวิลภติ , สियนฺติ ทิฏฺฐิํ ปฏฺวิลภติฯ ตสฺ

มี สติ อิมานิ ปปญจิตานิ โหนติ – อิตถํ สियนฺติ วา, เอวํ สियนฺติ วา, อญฺญถา สियนฺติ วาฯ

(๑๒) กถญจ อิตถํ สियนฺติ โหติ? ขตฺติโย สियนฺติ วา, พฺราหฺมโณ สियนฺติ วา, เวสฺส สियนฺติ วา, สุทฺโท สियนฺติ วา, คหฺโณ สियนฺติ วา, ปพฺพชฺชิตํ สियนฺติ วา, เทโว สियนฺติ วา, มนุสฺส สियนฺติ วา, รุปี สियนฺติ วา, อรูปี สियนฺติ วา, สญฺญี สियนฺติ วา, อสญฺญี สियนฺติ วา, เนวสญฺญี นาสญฺญี สियนฺติ วา – เอวํ อิตถํ สियนฺติ โหติฯ

(๑๓) กถญจ เอวํ สियนฺติ โหติ? ปรปฺปคฺคํ อุปนินาย ยถา โส ขตฺติโย ตถาหํ ขตฺติโย สियนฺติ วา, ยถา โส พฺราหฺมโณ ตถาหํ พฺราหฺมโณ สियนฺติ วา...เป.... ยถา โส เนวสญฺญี นาสญฺญี ตถาหํ เนวสญฺญี นาสญฺญี สियนฺติ วา – เอวํ เอวํ สियนฺติ โหติฯ

(๑๔) กถญจ อญฺญถา สियนฺติ โหติ? ปรปฺปคฺคํ อุปนินาย ยถา โส ขตฺติโย นาหํ ตถา ขตฺติโย สियนฺติ วา, ยถา โส พฺราหฺมโณ นาหํ ตถา พฺราหฺมโณ สियนฺติ วา...เป.... ยถา โส เนวสญฺญี นาสญฺญี นาหํ ตถา เนวสญฺญี นาสญฺญี สियนฺติ วา – เอวํ อญฺญถา สियนฺติ โหติฯ

(๑๕) กถญจ อปาหํ สियนฺติ โหติ? กญฺจิ ฌมฺมํ อนวการี กริตฺวา รูปํ... เวทนํ... สญฺญํ... สงฺขารํ... วิญฺญาณํ อปาหํ สियนฺติ จนฺทํ ปฏฺวิลภติ, อปาหํ สियนฺติ มานํ ปฏฺวิลภติ, อปาหํ สियนฺติ ทิฏฺฐิํ ปฏฺวิลภติฯ ตสฺมี สติ อิมานิ ปปญจิตานิ โหนติ – อปาหํ อิตถํ สियนฺติ วา, อปาหํ เอวํ สियนฺติ วา, อปาหํ อญฺญถา สियนฺติ วาฯ

(๑๖) กถญจ อปาหํ อิตถํ สियนฺติ โหติ? อปาหํ ขตฺติโย สियนฺติ วา, อปาหํ พฺราหฺมโณ สियนฺติ วา, อปาหํ เวสฺส สियนฺติ วา, อปาหํ สุทฺโท สियนฺติ วา, อปาหํ คหฺโณ สियนฺติ วา, อปาหํ ปพฺพชฺชิตํ สियนฺติ วา, อปาหํ เทโว สियนฺติ วา, อปาหํ มนุสฺส สियนฺติ วา, อปาหํ รุปี สियนฺติ วา, อปาหํ อรูปี สियนฺติ วา, อปาหํ สญฺญี สियนฺติ วา, อปาหํ อสญฺญี สियนฺติ วา, อปาหํ เนวสญฺญี นาสญฺญี สियนฺติ วา – เอวํ อปาหํ อิตถํ สियนฺติ โหติฯ (๑๗) กถญจ อปาหํ เอวํ สियนฺติ โหติ? ปรปฺปคฺคํ อุปนินาย ยถา โส ขตฺติโย อปาหํ ตถา ขตฺติโย สियนฺติ วา, ยถา โส พฺราหฺมโณ อปาหํ ตถา พฺราหฺมโณ สियนฺติ วา...เป.... ยถา โส เนวสญฺญี นาสญฺญี อปาหํ ตถา เนวสญฺญี นาสญฺญี สियนฺติ วา – เอวํ อปาหํ เอวํ สियนฺติ โหติฯ

(๑๘) กถญจ อปาหํ อญฺญถา สियนฺติ โหติ? ปรปฺปคฺคํ อุปนินาย ยถา โส ขตฺติโย อปาหํ น ตถา ขตฺติโย สियนฺติ วา, ยถา โส พฺราหฺมโณ อปาหํ น ตถา พฺราหฺมโณ สियนฺติ วา...เป.... ยถา โส เนวสญฺญี นาสญฺญี อปาหํ น ตถา เนวสญฺญี นาสญฺญี สियนฺติ วา – เอวํ อปาหํ อญฺญถา สियนฺติ โหติฯ

อิมานิ อฏฺฐารส ตณฺหาวิจฺจิตานิ อชฺฌตฺติกสส อปาทาเยฯ

(๒) พาหิรสฺส อปาทาเย

๙๗๕. ตตถ กตฺมานิ อฏฺฐารส ตณฺหาวิจฺจิตานิ พาหิรสฺส อปาทาเย? อิมินา อสฺมิติ โหติ, อิมินา อิตถสฺมิติ โหติ, อิมินา เอวสฺมิติ โหติ, อิมินา อญฺญถาสฺมิติ โหติ, อิมินา ภวิสฺสนฺติ โหติ, อิมินา อิตถํ ภวิสฺสนฺติ โหติ, อิมินา เอวํ ภวิสฺสนฺติ โหติ, อิมินา อญฺญถา ภวิสฺสนฺติ โหติ, อิมินา อสฺมิติ โหติ, อิมินา สาทสฺมิติ โหติ, อิมินา สियนฺติ โหติ, อิมินา อิตถํ สियนฺติ โหติ, อิมินา เอวํ สियนฺติ โหติ, อิมินา อญฺญถา สियนฺติ โหติ, อิมินา อปาหํ สियนฺติ โหติ, อิมินา

อปาห์ อิตถํ สียนนํ โหติ, อิมินา อปาห์ เอวํ สียนนํ โหติ, อิมินา อปาห์ อญญถา สียนนํ โห
ติฯ

๙๗๖. (๑) กถญจ อิมินา อสฺมิมิติ โหติ? กญฺจิ ฌมมํ อวการิ กริตฺวา รูป... เวทน...
สญฺญ... สงฺขาร... วิญญาณํ อิมินา อสฺมิมิติ จนฺทํ ปฏฺวิลภติ, อิมินา อสฺมิมิติ มานํ ปฏฺวิลภติ, อิมิ
นา อสฺมิมิติ ทิฏฺฐิํ ปฏฺวิลภติฯ ตสฺมิํ สติ อิมานิ ปปญฺจิตานิ โหนติ – อิมินา อิตถสฺมิมิติ วา, อิมินา
เอวสฺมิมิติ วา, อิมินา อญญถาสฺมิมิติ วาฯ

(๒) กถญจ อิมินา อิตถสฺมิมิติ โหติ? อิมินา ขตฺติโยสฺมิมิติ วา, อิมินา พราหฺมโณสฺมิมิติ วา,
อิมินา เวสฺสสฺมิมิติ วา, อิมินา สุทฺโทสฺมิมิติ วา, อิมินา คหฺโฏสฺมิมิติ วา, อิมินา ปพฺพชฺโิตสฺมิมิ
ติ วา, อิมินา เทวสฺมิมิติ วา, อิมินา มนุสฺสสฺมิมิติ วา, อิมินา รุปฺปสฺมิมิติ วา, อิมินา อรูปฺปสฺมิมิ
ติ วา, อิมินา สญฺญสฺมิมิติ วา, อิมินา อสญฺญสฺมิมิติ วา, อิมินา เนวสญฺญินาสญฺญสฺมิมิติ วา – เอวํ อิมินา
อิตถสฺมิมิติ โหติฯ

(๓) กถญจ อิมินา เอวสฺมิมิติ โหติ? ปรปฺปคฺคํ อุปนินาย ยถา โส ขตฺติโย อิมินา ตถาหํ
ขตฺติโยสฺมิมิติ วา, ยถา โส พราหฺมโณ อิมินา ตถาหํ พราหฺมโณสฺมิมิติ วา...เป.... ยถา โส
เนวสญฺญินาสญฺญิ อิมินา ตถาหํ เนวสญฺญินาสญฺญสฺมิมิติ วา – เอวํ อิมินา เอวสฺมิมิติ โหติฯ

(๔) กถญจ อิมินา อญญถาสฺมิมิติ โหติ? ปรปฺปคฺคํ อุปนินาย ยถา โส ขตฺติโย อิมินา
นาหํ ตถา ขตฺติโยสฺมิมิติ วา, ยถา โส พราหฺมโณ อิมินา นาหํ ตถา พราหฺมโณสฺมิมิติ วา...เป.
... ยถา โส เนวสญฺญินาสญฺญิ อิมินา นาหํ ตถา เนวสญฺญินาสญฺญสฺมิมิติ วา – เอวํ อิมินา
อญญถาสฺมิมิติ โหติฯ

(๕) กถญจ อิมินา ภวิสฺสนนฺติ โหติ? กญฺจิ ฌมมํ อวการิ กริตฺวา รูป... เวทน... สญฺญ...
สงฺขาร... วิญญาณํ อิมินา ภวิสฺสนนฺติ จนฺทํ ปฏฺวิลภติ, อิมินา ภวิสฺสนนฺติ มานํ ปฏฺวิลภติ, อิมินา
ภวิสฺสนนฺติ ทิฏฺฐิํ ปฏฺวิลภติฯ ตสฺมิํ สติ อิมานิ ปปญฺจิตานิ โหนติ – อิมินา อิตถํ ภวิสฺสนนฺติ วา, อิมิ
นา เอวํ ภวิสฺสนนฺติ วา, อิมินา อญญถา ภวิสฺสนนฺติ วาฯ

(๖) กถญจ อิมินา อิตถํ ภวิสฺสนนฺติ โหติ? อิมินา ขตฺติโย ภวิสฺสนนฺติ วา...เป.... อิมินา
อรุปฺปํ ภวิสฺสนนฺติ วา, อิมินา สญฺญิํ ภวิสฺสนนฺติ วา, อิมินา อสญฺญิํ ภวิสฺสนนฺติ วา, อิมินา เนวสญฺญิ
นาสญฺญิํ ภวิสฺสนนฺติ วา – เอวํ อิมินา อิตถํ ภวิสฺสนนฺติ โหติฯ

(๗) กถญจ อิมินา เอวํ ภวิสฺสนนฺติ โหติ? ปรปฺปคฺคํ อุปนินาย ยถา โส ขตฺติโย อิมินา ต
ถาหํ ขตฺติโย ภวิสฺสนนฺติ วา, ยถา โส พราหฺมโณ อิมินา ตถาหํ พราหฺมโณ ภวิสฺสนนฺติ วา...เป.
... ยถา โส เนวสญฺญินาสญฺญิ อิมินา ตถาหํ เนวสญฺญินาสญฺญิํ ภวิสฺสนนฺติ วา – เอวํ อิมินา
เอวํ ภวิสฺสนนฺติ โหติฯ

(๘) กถญจ อิมินา อญญถา ภวิสฺสนนฺติ โหติ? ปรปฺปคฺคํ อุปนินาย ยถา โส ขตฺติโย อิมิ
นา นาหํ ตถา ขตฺติโย ภวิสฺสนนฺติ วา, ยถา โส พราหฺมโณ อิมินา นาหํ ตถา พราหฺมโณ ภวิส
สนนฺติ วา...เป.... ยถา โส เนวสญฺญินาสญฺญิ อิมินา นาหํ ตถา เนวสญฺญินาสญฺญิํ ภวิสฺสนนฺติ
วา – เอวํ อิมินา อญญถา ภวิสฺสนนฺติ โหติฯ

(๙) กถญจ อิมินา อสฺมิมิติ โหติ? กญฺจิ ฌมมํ อวการิ [อวการิ (สี.)] กริตฺวา รูป...เป....
เวทน... สญฺญ... สงฺขาร... วิญญาณํ อิมินา นิโจจฺสมิ ฐโวสมิ สสฺสโตสมิ อวิปริณามธ

โมมสมิตติ – เอว อิมินา อสสมิตติ โหติฯ

(๑๐) กถญจ อิมินา สาตสมิตติ โหติ? กถจि ฌมม อวการि กริตวา รูป...เป.... เวทน... สญญ... สงฺขारे... วิญญานํ อิมินา อจฺจिขฺยิสฺสามิ วินสฺสิสฺสามิ น ภวิสฺสามิตติ – เอว อิมินา สาตสมิตติ โหติฯ

(๑๑) กถญจ อิมินา สียนนติ โหติ? กถจิ ฌมม อวการิ กริตวา รูป...เป.... เวทน... สญญ... สงฺขारे... วิญญานํ อิมินา สียนนติ จนนํ ปฏิลภติ, อิมินา สียนนติ มานํ ปฏิลภติ, อิมินา สียนนติ ทิฏฐิํ ปฏิลภติฯ ตสมิํ สติ อิมานิ ปปญฺจิตานิ โหนติ – อิมินา อิตถํ สียนนติ วา, อิมินา เอวํ สียนนติ วา, อิมินา อญฺญถา สียนนติ วาฯ

(๑๒) กถญจ อิมินา อิตถํ สียนนติ โหติ? อิมินา ขตฺติโย สียนนติ วา, อิมินา พุราหฺมโณ สียนนติ วา, อิมินา เวสฺส สียนนติ วา, อิมินา สุทฺท สียนนติ วา, อิมินา คหฺโณ สียนนติ วา, อิมินา ปพฺพชิต สียนนติ วา, อิมินา เทโว สียนนติ วา, อิมินา มนุสฺส สียนนติ วา, อิมินา รูปี สียนนติ วา, อิมินา อรูปี สียนนติ วา, อิมินา สญฺญี สียนนติ วา, อิมินา อสญฺญี สียนนติ วา, อิมินา เนวสญฺญี นาสญฺญี สียนนติ วา – เอวํ อิมินา อิตถํ สียนนติ โหติฯ

(๑๓) กถญจ อิมินา เอวํ สียนนติ โหติ? ปรปฺคคฺลํ อุปนินฺถาย ยถา โส ขตฺติโย อิมินา ตถาหํ ขตฺติโย สียนนติ วา, ยถา โส พุราหฺมโณ อิมินา ตถาหํ พุราหฺมโณ สียนนติ วา...เป.... ยถา โส เนวสญฺญีนาสญฺญี อิมินา ตถาหํ เนวสญฺญีนาสญฺญี สียนนติ วา – เอวํ อิมินา เอวํ สียนนติ โหติฯ

(๑๔) กถญจ อิมินา อญฺญถา สียนนติ โหติ? ปรปฺคคฺลํ อุปนินฺถาย ยถา โส ขตฺติโย อิมินา นานํ ตถา ขตฺติโย สียนนติ วา, ยถา โส พุราหฺมโณ อิมินา นานํ ตถา พุราหฺมโณ สียนนติ วา...เป.... ยถา โส เนวสญฺญีนาสญฺญี อิมินา นานํ ตถา เนวสญฺญีนาสญฺญี สียนนติ วา – เอวํ อิมินา อญฺญถา สียนนติ โหติฯ

(๑๕) กถญจ อิมินา อปาหํ สียนนติ โหติ? กถจิ ฌมม อวการิ กริตวา รูป...เป.... เวทน... สญญ... สงฺขारे... วิญญานํ อิมินา อปาหํ สียนนติ จนนํ ปฏิลภติ, อิมินา อปาหํ สียนนติ มานํ ปฏิลภติ, อิมินา อปาหํ สียนนติ ทิฏฐิํ ปฏิลภติฯ ตสมิํ สติ อิมานิ ปปญฺจิตานิ โหนติ – อิมินา อปาหํ อิตถํ สียนนติ วา, อิมินา อปาหํ เอวํ สียนนติ วา, อิมินา อปาหํ อญฺญถา สียนนติ วาฯ

(๑๖) กถญจ อิมินา อปาหํ อิตถํ สียนนติ โหติ? อิมินา อปาหํ ขตฺติโย สียนนติ วา, อิมินา อปาหํ พุราหฺมโณ สียนนติ วา, อิมินา อปาหํ เวสฺส สียนนติ วา, อิมินา อปาหํ สุทฺท สียนนติ วา, อิมินา อปาหํ คหฺโณ สียนนติ วา, อิมินา อปาหํ ปพฺพชิต สียนนติ วา, อิมินา อปาหํ เทโว สียนนติ วา, อิมินา อปาหํ มนุสฺส สียนนติ วา, อิมินา อปาหํ รูปี สียนนติ วา, อิมินา อปาหํ อรูปี สียนนติ วา, อิมินา อปาหํ สญฺญี สียนนติ วา, อิมินา อปาหํ อสญฺญี สียนนติ วา, อิมินา อปาหํ เนวสญฺญีนาสญฺญี สียนนติ วา – เอวํ อิมินา อปาหํ อิตถํ สียนนติ โหติฯ

(๑๗) กถญจ อิมินา อปาหํ เอวํ สียนนติ โหติ? ปรปฺคคฺลํ อุปนินฺถาย ยถา โส ขตฺติโย อิมินา อปาหํ ตถา ขตฺติโย สียนนติ วา, ยถา โส พุราหฺมโณ อิมินา อปาหํ ตถา พุราหฺมโณ สียนนติ วา...เป.... ยถา โส เนวสญฺญีนาสญฺญี อิมินา อปาหํ ตถา เนวสญฺญีนาสญฺญี สียนนติ วา – เอวํ อิมินา อปาหํ เอวํ สียนนติ โหติฯ

(๑๘) กถญจ อิมินา อปาหํ อญญถา สียนนติ โหติ? ปรปคฺคํ อุปนินาย ยถา โส ขตฺติโย อิมินา อปาหํ น ตถา ขตฺติโย สียนนติ วา, ยถา โส พุราหฺมโณ อิมินา อปาหํ น ตถา พุราหฺมโณ สียนนติ วา...เป.... ยถา โส เนวสญฺญีนาสญฺญี อิมินา อปาหํ น ตถา เนวสญฺญี นาสญฺญี สียนนติ วา – เอวํ อิมินา อปาหํ อญญถา สียนนติ โหติฯ

อิมานิ อฏฺฐารส ตณฺหาวิจฺจิตานิ พาหิรสฺส อุปาทายฯ

อิติ อิมานิ อฏฺฐารส ตณฺหาวิจฺจิตานิ อชฺฌตฺติกสฺส อุปาทาย, อิมานิ อฏฺฐารส ตณฺหาวิจฺจิตานิ พาหิรสฺส อุปาทาย, ตเทกขณํ อภิสญฺญหิตฺวา อภิสงฺขีปิตฺวา จตฺตีส ตณฺหาวิจฺจิตานิ โหนติฯ อิติ เอวรूपานิ อตฺติตานิ จตฺตีส ตณฺหาวิจฺจิตานิ, อนาคตานิ จตฺตีส ตณฺหาวิจฺจิตานิ, ปรจุปปนฺนานิ จตฺตีส ตณฺหาวิจฺจิตานิ, ตเทกขณํ อภิสญฺญหิตฺวา อภิสงฺขีปิตฺวา อฏฺฐตณฺหาวิจฺจิตสฺสํ โหติฯ

๙๗๗. ตตถ กตมานิ ทฺวาสญฺญี ภิญฺญีคตานิ พุรหฺมชาเล เวยฺยากรเณ วุตตานิ ภควตา? จตฺตาริ สสฺสตฺวาทา, จตฺตาริ เอกจฺจสฺสสฺสติกา, จตฺตาริ อนฺตานิ นนฺติกา, จตฺตาริ อมราวีกฺเขปิกา, เทว อธิจฺจสมฺปฺปนฺนิกา, โสฬส สญฺญีวาทา, อฏฺฐ อสญฺญีวาทา, อฏฺฐ เนวสญฺญี นาสญฺญีวาทา, สตฺต อฺเจจฺจทฺวาทา, ปรญจ ภิญฺญธมฺมนิพฺพานวาทา – อิมานิ ทฺวาสญฺญี ภิญฺญีคตานิ พุรหฺมชาเล เวยฺยากรเณ วุตตานิ ภควตาติฯ

ขุทฺทกาวตฺถวิภังโก นิญฺสิโตฯ

๑๘. ฅมมททยวักงค

๑. สพพสงคาคหกวโร

๙๗๘. กติ ขนฐา, กติ อายตณานิ, กติ ฐาตุโย, กติ สจจานิ, กติ อินทริยานิ, กติ เหตุ, กติ อาหารา, กติ ผสสา, กติ เวทนา, กติ สณญา, กติ เจตนา, กติ จิตตานิ?

ปญจกขนฐา, ทวาทสายตณานิ, อฏฐารส ฐาตุโย, จตตาริ สจจานิ, พาวีสตินทริยานิ, นว เหตุ, จตตาริ อาหารา, สตต ผสสา, สตต เวทนา, สตต สณญา, สตต เจตนา, สตต จิตตานิ

๙๗๙. ตตถ กตเม ปญจกขนฐา? รูปกขโนธ, เวทนกขโนธ, สณญากขโนธ, สงขารกขโนธ, วิญญานกขโนธ – อิมะ วุจจนติ “ปญจกขนฐา”

๙๘๐. ตตถ กตมานิ ทวาทสายตณานิ? จกขายตณํ, รูปายตณํ, โสตายตณํ, สททายตณํ, ฆานายตณํ, คนธายตณํ, ขิวหายตณํ, รสายตณํ, กายายตณํ, โผฏฐัพพายตณํ, มนายตณํ, ฅมมายตณํ – อิมานิ วุจจนติ “ทวาทสายตณานิ”

๙๘๑. ตตถ กตมา อฏฐารส ฐาตุโย? จกขฐาตุ, รูปฐาตุ, จกขวิญญานฐาตุ, โสตฐาตุ, สททฐาตุ, โสตวิญญานฐาตุ, ฆานฐาตุ, คนธฐาตุ, ฆานวิญญานฐาตุ, ขิวหาฐาตุ, รสฐาตุ, ขิวหาวิญญานฐาตุ, กายฐาตุ, โผฏฐัพพฐาตุ, กายวิญญานฐาตุ, มโนฐาตุ, ฅมมฐาตุ, มโนวิญญานฐาตุ – อิมะ วุจจนติ “อฏฐารส ฐาตุโย”

๙๘๒. ตตถ กตมานิ จตตาริ สจจานิ? ทกขสจจํ, สมุททยสจจํ, นิโรธสจจํ, มคคสจจํ – อิมานิ วุจจนติ “จตตาริ สจจานิ”

๙๘๓. ตตถ กตมานิ พาวีสตินทริยานิ? จกขนทริยํ, โสตินทริยํ, ฆานินทริยํ, ขิวหินทริยํ, กายินทริยํ, มนินทริยํ, อิตถินทริยํ, ปริสสินทริยํ, ขีวิตินทริยํ, สขินทริยํ, ทกخينทริยํ, โสมนสสินทริยํ, โทมนสสินทริยํ, อเปกخينทริยํ, สทถินทริยํ, วีรียินทริยํ, สตินทริยํ, สมาธิทริยํ, ปญญินทริยํ, อนณญาตณญสสามิตินทริยํ, อณญินทริยํ, อณญาตาวินทริยํ – อิมานิ วุจจนติ “พาวีสตินทริยานิ”

๙๘๔. ตตถ กตเม นว เหตุ? ตโย กุสลเหตุ, ตโย อกุสลเหตุ, ตโย อพยากตเหตุ

ตตถ กตเม ตโย กุสลเหตุ? อโลโก กุสลเหตุ, อโทโส กุสลเหตุ, อโมโห กุสลเหตุ – อิมะ ตโย กุสลเหตุ

ตตถ กตเม ตโย อกุสลเหตุ? โลโก อกุสลเหตุ, โทโส อกุสลเหตุ, โมโห อกุสลเหตุ – อิมะ ตโย อกุสลเหตุ

ตตถ กตเม ตโย อพยากตเหตุ? กุสลานํ วา ฅมมานํ วิปากโต กิริยาพยากเตสํ วา ฅมเมสํ อโลโก, อโทโส, อโมโห – อิมะ ตโย อพยากตเหตุ อิมะ วุจจนติ “นว เหตุ”

๙๘๕. ตตถ กตเม จตตารอ อาหารา? กพพีการาหาโร [กพพีการอ อาหารอ (สี. สยา.)], ผสสาหาโร, มโนสญเจตนาหาโร, วิญญานาหาโร – อิมะ วุจจนติ “จตตารอ อาหารา”ฯ

๙๘๖. ตตถ กตเม สตต ผสสา? จกขุสมผโสส, โสตสมผโสส, ขานสมผโสส, ขิวหาสมผโสส, กายสมผโสส, มโนธาตุสมผโสส, มโนวิญญานธาตุสมผโสส – อิมะ วุจจนติ “สตต ผสสา”ฯ

๙๘๗. ตตถ กตมา สตต เวทนา? จกขุสมผสสชา เวทนา, โสตสมผสสชา เวทนา, ขานสมผสสชา เวทนา, ขิวหาสมผสสชา เวทนา, กายสมผสสชา เวทนา, มโนธาตุสมผสสชา เวทนา, มโนวิญญานธาตุสมผสสชา เวทนา – อิมะ วุจจนติ “สตต เวทนา”ฯ

๙๘๘. ตตถ กตมา สตต สญญา? จกขุสมผสสชา สญญา, โสตสมผสสชา สญญา, ขานสมผสสชา สญญา, ขิวหาสมผสสชา สญญา, กายสมผสสชา สญญา, มโนธาตุสมผสสชา สญญา, มโนวิญญานธาตุสมผสสชา สญญา – อิมะ วุจจนติ “สตต สญญา”ฯ

๙๘๙. ตตถ กตมา สตต เจตนา? จกขุสมผสสชา เจตนา, โสตสมผสสชา เจตนา, ขานสมผสสชา เจตนา, ขิวหาสมผสสชา เจตนา, กายสมผสสชา เจตนา, มโนธาตุสมผสสชา เจตนา, มโนวิญญานธาตุสมผสสชา เจตนา – อิมะ วุจจนติ “สตต เจตนา”ฯ

๙๙๐. ตตถ กตมานิ สตต จิตตานิ? จกขุวิญญานํ, โสตวิญญานํ, ขานวิญญานํ, ขิวหาวิญญานํ, กายวิญญานํ, มโนธาตุ, มโนวิญญานธาตุ – อิมานิ วุจจนติ “สตต จิตตานิ”ฯ

๒. อุปปตตานุปปตติวารอ

๑. กามธาตุ

๙๙๑. กามธาตุยา กติ ขนฺธา, กติ อายตนานิ, กติ ชาติโย, กติ สจฺจานิ, กติ อินฺทริยานิ, กติ เหตุ, กติ อาหารา, กติ ผสสา, กติ เวทนา, กติ สญญา, กติ เจตนา, กติ จิตตานิ?

กามธาตุยา ปญจกฺขนฺธา, ทฺวาทสายตนานิ, อฏฺฐารส ชาติโย, ตีณิ สจฺจานิ, พาวิสติณฺทริยานิ, นว เหตุ, จตตารอ อาหารา, สตต ผสสา, สตต เวทนา, สตต สญญา, สตต เจตนา, สตต จิตตานิฯ

๙๙๒. ตตถ กตเม กามธาตุยา ปญจกฺขนฺธา? รูปกฺขโนธ, เวทนากฺขโนธ, สญญากฺขโนธ, สงฺขารกฺขโนธ, วิญญานกฺขโนธ – อิมะ วุจจนติ “กามธาตุยา ปญจกฺขนฺธา”ฯ

ตตถ กตมานิ กามธาตุยา ทฺวาทสายตนานิ? จกฺขายตนํ, รูปายตนํ, โสตฺตายตนํ, สทฺทายตนํ, ขานายตนํ, คนฺธายตนํ, ขิวหาตฺตํ, รสํ, กายายตนํ, โผฏฺฐพฺพายตนํ, มนํ, ฌมฺมายตนํ – อิมานิ วุจจนติ “กามธาตุยา ทฺวาทสายตนานิ”ฯ

ตตถ กตมา กามธาตุยา อฏฺฐารส ชาติโย? จกฺขธาตุ, รูปธาตุ, จกฺขวิญญานธาตุ, โสตธาตุ, สทฺทธาตุ, โสตวิญญานธาตุ, ขานธาตุ, คนฺธธาตุ, ขานวิญญานธาตุ, ขิวหาธาตุ, รส

ธาตุ, ขีวหาวิญญานธาตุ, กายธาตุ, โผฏฐัพพธาตุ, กายวิญญานธาตุ, มโนธาตุ, ฌมมธาตุ, มโนวิญญานธาตุ – อีมา วุจจนติ “กามธาตุยา อฏฐารส ธาตุโย”๑

ตตถ กตมานิ กามธาตุยา ตีณิ สจฺจานิ? ทุกขสจฺจํ, สมุทฺทสจฺจํ, มคฺคสจฺจํ – อีมานิ วุจจนติ “กามธาตุยา ตีณิ สจฺจานิ”๑

ตตถ กตมานิ กามธาตุยา พาวีสตินฺทฺริยานิ? จกฺขณฺทฺริยํ, โสติดินฺทฺริยํ...เป.... อญฺญาตา วินฺทฺริยํ – อีมานิ วุจจนติ “กามธาตุยา พาวีสตินฺทฺริยานิ”๑

ตตถ กตเม กามธาตุยา นว เหตุ? ตโย กุสลเหตุ, ตโย อกุสลเหตุ, ตโย อพฺยากตเหตุ...เป.... อีเม วุจจนติ “กามธาตุยา นว เหตุ”๑

ตตถ กตเม กามธาตุยา จตฺตาริ อาหารา? กพฺพีการาหาริ, ผสฺสาหาริ, มโนสญฺเจตนาหาริ, วิญญานาหาริ – อีเม วุจจนติ “กามธาตุยา จตฺตาริ อาหารา”๑

ตตถ กตเม กามธาตุยา สดต ผสฺสา? จกฺขุสมฺผโสสฺ, โสตสมฺผโสสฺ, ขานสมฺผโสสฺ, ขีวหาสมฺผโสสฺ, กายสมฺผโสสฺ, มโนธาตุสมฺผโสสฺ, มโนวิญญานธาตุสมฺผโสสฺ – อีเม วุจจนติ “กามธาตุยา สดต ผสฺสา”๑

ตตถ กตมา กามธาตุยา สดต เวทนา? จกฺขุสมฺผสฺสชา เวทนา, โสตสมฺผสฺสชา เวทนา, ขานสมฺผสฺสชา เวทนา, ขีวหาสมฺผสฺสชา เวทนา, กายสมฺผสฺสชา เวทนา, มโนธาตุสมฺผสฺสชา เวทนา, มโนวิญญานธาตุสมฺผสฺสชา เวทนา – อีมา วุจจตฺติ “กามธาตุยา สดต เวทนา”๑

ตตถ กตมา กามธาตุยา สดต สญฺญา? จกฺขุสมฺผสฺสชา สญฺญา, โสตสมฺผสฺสชา สญฺญา, ขานสมฺผสฺสชา สญฺญา, ขีวหาสมฺผสฺสชา สญฺญา, กายสมฺผสฺสชา สญฺญา, มโนธาตุสมฺผสฺสชา สญฺญา, มโนวิญญานธาตุสมฺผสฺสชา สญฺญา – อีมา วุจจนติ “กามธาตุยา สดต สญฺญา”๑

ตตถ กตมา กามธาตุยา สดต เจตนา? จกฺขุสมฺผสฺสชา เจตนา, โสตสมฺผสฺสชา เจตนา, ขานสมฺผสฺสชา เจตนา, ขีวหาสมฺผสฺสชา เจตนา, กายสมฺผสฺสชา เจตนา, มโนธาตุสมฺผสฺสชา เจตนา, มโนวิญญานธาตุสมฺผสฺสชา เจตนา – อีมา วุจจนติ “กามธาตุยา สดต เจตนา”๑

ตตถ กตมานิ กามธาตุยา สดต จิตฺตานิ? จกฺขุวิญญานํ, โสตวิญญานํ, ขานวิญญานํ, ขีวหาวิญญานํ, กายวิญญานํ, มโนธาตุ, มโนวิญญานธาตุ – อีมานิ วุจจนติ “กามธาตุยา สดต จิตฺตานิ”๑

๒. รูปธาตุ

๙๙๓. รูปธาตุยา กติ ขนฺธา, กติ อายตนา, กติ ธาตุโย, กติ สจฺจานิ, กติ อินฺทฺริยานิ... เป.... กติ จิตฺตานิ?

รูปธาตุยา ปณจกขนธา, ฉ อายตนานิ, นว ชาติโย, ตีณิ สจจานิ , จุททสินทริยานิ, อฏฐ เหตุ, ตโย อาหารา, จตตาริ ผสสา, จตโสส เวทนา, จตโสส สญญา, จตโสส เจตนา, จต ตาริ จิตตานิฯ

๙๙๔. ตตถ กตเม รูปธาตุยา ปณจกขนธา? รูปกขโนธ, เวทนกขโนธ, สญญา กข โนธ, สงขารกขโนธ, วิญญาณกขโนธ – อีเม วุจจนติ “รูปธาตุยา ปณจกขนธา”ฯ

ตตถ กตมานิ รูปธาตุยา ฉ อายตนานิ? จกขายตน์, รูปายตน์, โสตายตน์, สททายตน์, มนายตน์, ธมมายตน์ – อีมานิ วุจจนติ “รูปธาตุยา ฉ อายตนานิ”ฯ

ตตถ กตมา รูปธาตุยา นว ชาติโย? จกขชาติ, รูปชาติ, จกขวิญญาณชาติ, โสตชาติ, สททชาติ, โสตวิญญาณชาติ, มโนชาติ, ธมมชาติ, มโนวิญญาณชาติ – อีมา วุจจนติ “รูป ชาติยา นว ชาติโย”ฯ

ตตถ กตมานิ รูปธาตุยา ตีณิ สจจานิ? ทุกขสจจ, สมุททยสจจ, มคคสจจ – อีมานิ วุจจน ติ “รูปธาตุยา ตีณิ สจจานิ”ฯ

ตตถ กตมานิ รูปธาตุยา จุททสินทริยานิ? จกขนทริย, โสตินทริย, มนินทริย, ขีวิตินท ริย, โสมนสสินทริย , อุเปกขินทริย, สททธินทริย, วีริยินทริย, สตินทริย, สมาธิทริย, ปณญินทริย, อนณญาตณญสสามิตินทริย, อณญินทริย, อณญาตาวินทริย – อีมานิ วุจจนติ “รูปธาตุยา จุททสินทริยานิ”ฯ

ตตถ กตเม รูปธาตุยา อฏฐ เหตุ? ตโย กุสลเหตุ, เทว อกุสลเหตุ, ตโย อพยากตเหตุฯ

ตตถ กตเม ตโย กุสลเหตุ? อโลโก กุสลเหตุ, อโทโส กุสลเหตุ, อโมโห กุสลเหตุ – อีเม ตโย กุสลเหตุฯ

ตตถ กตเม เทว อกุสลเหตุ? โลโก อกุสลเหตุ, โมโห อกุสลเหตุ – อีเม เทว อกุสลเห ตุฯ

ตตถ กตเม ตโย อพยากตเหตุ? กุสลานं วา ธมมานं วิปากโต กิริยาพยากเตสฺ วา ธมเม สฺ อโลโก, อโทโส, อโมโห – อีเม ตโย อพยากตเหตุฯ อีเม วุจจนติ รูปธาตุยา อฏฐ เหตุฯ

ตตถ กตเม รูปธาตุยา ตโย อาหารา? ผสสาหาริ, มโนสญเจตนาหาริ, วิญญาณาหา ริ – อีเม วุจจนติ “รูปธาตุยา ตโย อาหารา”ฯ

ตตถ กตเม รูปธาตุยา จตตาริ ผสสา? จกขสมผโสส, โสตสมผโสส, มโนชาติ สมผโสส, มโนวิญญาณชาติสมผโสส – อีเม วุจจนติ “รูปธาตุยา จตตาริ ผสสา”ฯ

ตตถ กตมา รูปธาตุยา จตโสส เวทนา...เป.... จตโสส สญญา...เป.... จตโสส เจตนา...เป.... จตตาริ จิตตานิ? จกขวิญญาณ, โสตวิญญาณ, มโนชาติ, มโนวิญญาณชาติ – อีมานิ วุจจนติ “รูปธาตุยา จตตาริ จิตตานิ”ฯ

๓. อรูปธาตุ

๙๙๕. อรูปธาตุยา กติ ขนฺธา...เป.... กติ จิตฺตานิ?

อรูปธาตุยา จตฺตาริ ขนฺธา, เทว อายตฺตานิ, เทว ฐาตฺโย, ตีณิ สจฺจานิ, เอกาทสฺสินฺทริยานิ , อฏฺฐ เหตุ, ตโย อาหารา, เอโก ผโสส, เอกา เวทนา, เอกา สณฺญา, เอกา เจตนา, เอกํ จิตฺตํ

๙๙๖. ตตฺถ กตฺเม อรูปธาตุยา จตฺตาริ ขนฺธา? เวทฺนากฺขนฺธ, สณฺญากฺขนฺธ, สงฺขารกฺขนฺธ, วิญฺญาณกฺขนฺธ – อิมะ วุจฺจนฺติ “อรูปธาตุยา จตฺตาริ ขนฺธา”

ตตฺถ กตฺมานิ อรูปธาตุยา เทว อายตฺตานิ? มฺนายตฺนํ, ฐมฺมายตฺนํ – อิมานิ วุจฺจนฺติ “อรูปธาตุยา เทว อายตฺตานิ”

ตตฺถ กตฺมา อรูปธาตุยา เทว ฐาตฺโย? มโนวิญฺญาณฐาตฺ , ฐมฺมฐาตฺ – อิมะ วุจฺจนฺติ “อรูปธาตุยา เทว ฐาตฺโย”

ตตฺถ กตฺมานิ อรูปธาตุยา ตีณิ สจฺจานิ? ทุกฺขสจฺจํ, สมฺมทฺยสจฺจํ, มคฺคสจฺจํ – อิมานิ วุจฺจนฺติ “อรูปธาตุยา ตีณิ สจฺจานิ”

ตตฺถ กตฺมานิ อรูปธาตุยา เอกาทสฺสินฺทริยานิ? มนินฺทริยํ, ชีวิตินฺทริยํ, โสมนสฺสินฺทริยํ, อุเปกฺชินฺทริยํ, สทฺธินฺทริยํ, วีรียินฺทริยํ, สตินฺทริยํ, สมาธินฺทริยํ, ปณฺณินฺทริยํ, อณฺณินฺทริยํ, อณฺญาตารินฺทริยํ – อิมานิ วุจฺจนฺติ “อรูปธาตุยา เอกาทสฺสินฺทริยานิ”

ตตฺถ กตฺเม อรูปธาตุยา อฏฺฐ เหตุ? ตโย กุสฺลเหตุ, เทว อกุสฺลเหตุ, ตโย อพฺยากตเหตุ...เป.... อิมะ วุจฺจนฺติ “อรูปธาตุยา อฏฺฐ เหตุ”

ตตฺถ กตฺเม อรูปธาตุยา ตโย อาหารา? ผสฺสาหาโร, มโนสญฺเจตนาหาโร, วิญฺญาณาหาโร – อิมะ วุจฺจนฺติ “อรูปธาตุยา ตโย อาหารา”

ตตฺถ กตฺโม อรูปธาตุยา เอโก ผโสส? มโนวิญฺญาณฐาตฺสมฺผโสส – อิมํ วุจฺจติ “อรูปธาตุยา เอโก ผโสส”

ตตฺถ กตฺมา อรูปธาตุยา เอกา เวทนา...เป.... เอกา สณฺญา...เป.... เอกา เจตนา...เป.... เอกํ จิตฺตํ? มโนวิญฺญาณฐาตฺ – อิมํ วุจฺจติ “อรูปธาตุยา เอกํ จิตฺตํ”

๔. อปรียาปนนํ

๙๙๗. อปรียาปนฺเนน กติ ขนฺธา...เป.... กติ จิตฺตานิ?

อปรียาปนฺเนน จตฺตาริ ขนฺธา, เทว อายตฺตานิ, เทว ฐาตฺโย, เทว สจฺจานิ, ทฺวาทสฺสินฺทริยานิ, จ เหตุ, ตโย อาหารา, เอโก ผโสส, เอกา เวทนา, เอกา สณฺญา, เอกา เจตนา, เอกํ จิตฺตํ

๙๙๘. ตตฺถ กตฺเม อปรียาปนฺเนน จตฺตาริ ขนฺธา? เวทฺนากฺขนฺธ, สณฺญากฺขนฺธ , สงฺขารกฺขนฺธ, วิญฺญาณกฺขนฺธ – อิมะ วุจฺจนฺติ “อปรียาปนฺเนน จตฺตาริ ขนฺธา”

ตตถ กตมานิ อปรียาปเนน เทว อายตนานิ? มนายตน์, ฌมมายตน์ – อิมานิ วุจจนติ “อปรียาปเนน เทว อายตนานิ”ฯ

ตตถ กตมา อปรียาปเนน เทว ธาตุโย? มโนวิญญานธาตุ, ฌมมธาตุ – อิมานิ วุจจนติ “อปรียาปเนน เทว ธาตุโย”ฯ

ตตถ กตมานิ อปรียาปเนน เทว สจฺจานิ? มคฺคสจฺจํ, นิโรธสจฺจํ – อิมานิ วุจจนติ “อปรียาปเนน เทว สจฺจานิ”ฯ

ตตถ กตมานิ อปรียาปเนน ทวาทสินฺทริยานิ? มนินฺทริยํ, ชีวิตินฺทริยํ, โสมนสฺสินฺทริยํ, อุเปกฺขินฺทริยํ, สทฺธินฺทริยํ, วีริยินฺทริยํ, สตินฺทริยํ, สมาธินฺทริยํ, ปญฺญินฺทริยํ, อนญฺญาตญฺญสฺสามิตินฺทริยํ, อญฺญินฺทริยํ, อญฺญาตาวินฺทริยํ – อิมานิ วุจจนติ “อปรียาปเนน ทวาทสินฺทริยานิ”ฯ

ตตถ กตเม อปรียาปเนน จ เหตุ? ตโย กุสลเหตุ, ตโย อพฺยากตเหตุฯ

ตตถ กตเม ตโย กุสลเหตุ? อโลโก กุสลเหตุ, อโทโส กุสลเหตุ, อโมโห กุสลเหตุ – อิมเม ตโย กุสลเหตุฯ

ตตถ กตเม ตโย อพฺยากตเหตุ? กุสลานํ ฌมมานํ วิปากโต อโลโก, อโทโส, อโมโห – อิมเม ตโย อพฺยากตเหตุฯ อิมเม วุจจนติ “อปรียาปเนน จ เหตุ”ฯ

ตตถ กตเม อปรียาปเนน ตโย อาหารา? ผสฺสาหาโร, มโนสญฺเจตนาหาโร, วิญฺญาณาหาโร – อิมเม วุจจนติ “อปรียาปเนน ตโย อาหารา”ฯ

ตตถ กตโม อปรียาปเนน เอโก ผโสส? มโนวิญญานธาตุสมผโสส – อยํ วุจจติ “อปรียาปเนน เอโก ผโสส”ฯ

ตตถ กตมา อปรียาปเนน เอกา เวทนา...เป.... เอกา สญฺญา...เป.... เอกา เจตนา...เป.... เอกํ จิตฺตํ? มโนวิญญานธาตุ – อิทํ วุจจติ “อปรียาปเนน เอกํ จิตฺตํ”ฯ

๓. ปริยาปณฺนาปริยาปณฺนาวิโร

๑. กามธาตุ

๙๙๙. ปญฺจนํ ขนฺธานํ กติ กามธาตุปริยาปณฺนา, กติ น กามธาตุปริยาปณฺนา...เป.... สตตฺถนํ จิตฺตานํ กติ กามธาตุปริยาปณฺนา, กติ น กามธาตุปริยาปณฺนา?

๑๐๐๐. รูปกฺขนฺธ กามธาตุปริยาปณฺนา; จตฺตาวโร ขนฺธา สียา กามธาตุปริยาปณฺนา, สียา น กามธาตุปริยาปณฺนาฯ

ทสายตนา กามธาตุปริยาปณฺนา; เทว อายตนา สียา กามธาตุปริยาปณฺนา, สียา น กามธาตุปริยาปณฺนาฯ

โสฬส ชาติโย กามชาติปริยาปนนา; เทว ชาติโย สียา กามชาติปริยาปนนา, สียา น กามชาติปริยาปนนาฯ

สมุทยสจฺจ กามชาติปริยาปนนํ; เทว สจฺจ น กามชาติปริยาปนนา; ทุกขสจฺจ สียา กามชาติปริยาปนนํ, สียา น กามชาติปริยาปนนาฯ

ทสินฺทริยา กามชาติปริยาปนนา; ตีณินฺทริยา น กามชาติปริยาปนนา; นวินฺทริยา สียา กามชาติปริยาปนนา, สียา น กามชาติปริยาปนนาฯ

ตโย อกฺขลเหตุ กามชาติปริยาปนนา; จ เหตุ สียา กามชาติปริยาปนนา, สียา น กาม ชาติปริยาปนนาฯ

กพฺพีกาโร อาหาโร กามชาติปริยาปนฺน; ตโย อาหารา สียา กามชาติปริยาปนนา, สียา น กามชาติปริยาปนนาฯ

จ ผสฺสา กามชาติปริยาปนนา; มโนวิญญฺณชาติสมฺผโสส สียา กามชาติ ปริยาปนฺน, สียา น กามชาติปริยาปนนาฯ

จ เวทนา...เป.... จ สณฺญา... จ เจตนา... จ จิตฺตา กามชาติปริยาปนนา; มโนวิญ ญฺณชาติ สียา กามชาติปริยาปนนา, สียา น กามชาติปริยาปนนาฯ

๒. รูปชาติ

๑๐๐๑. ปญฺจนํ ขนฺธํ กติ รูปชาติปริยาปนนา, กติ น รูปชาติปริยาปนนา ...เป.... สดตฺถนํ จิตฺตานํ กติ รูปชาติปริยาปนนา, กติ น รูปชาติปริยาปนนา?

๑๐๐๒. รูปกฺขโนธ น รูปชาติปริยาปนฺน; จตฺตาริ ขนฺธา สียา รูปชาติปริยาปนนา, สียา น รูปชาติปริยาปนนาฯ

ทสายตนา น รูปชาติปริยาปนนา; เทว อายตนา สียา รูปชาติปริยาปนนา, สียา น รูป ชาติปริยาปนนาฯ

โสฬส ชาติโย น รูปชาติปริยาปนนา; เทว ชาติโย สียา รูปชาติปริยาปนนา, สียา น รูป ชาติปริยาปนนาฯ

ตีณิ สจฺจานิ น รูปชาติปริยาปนนา; ทุกขสจฺจ สียา รูปชาติปริยาปนนํ, สียา น รูปชาติปริ ยาปนนํฯ

เตรสินฺทริยา น รูปชาติปริยาปนนา; นวินฺทริยา สียา รูปชาติปริยาปนนา, สียา น รูปชาติ ปริยาปนนาฯ

ตโย อกฺขลเหตุ น รูปชาติปริยาปนนา; จ เหตุ สียา รูปชาติปริยาปนนา, สียา น รูปชาติ ปริยาปนนาฯ

กพพีการโ อหาโร น รูปธาตุปริยาปนโนน; ตโย อหारा สียา รูปธาตุปริยาปนนา, สียา น รูปธาตุปริยาปนนาฯ

ฉ ผสสา น รูปธาตุปริยาปนนา; มโนวิญญานธาตุสมผโสส สียา รูปธาตุปริยาปนโนน, สียา น รูปธาตุปริยาปนโนนฯ

ฉ เวทนา...เป.... ฉ สญญา... ฉ เจตนา... ฉ จิตตา น รูปธาตุปริยาปนนา; มโนวิญญานธาตุ สียา รูปธาตุปริยาปนนา, สียา น รูปธาตุปริยาปนนาฯ

๓. อรูปธาตุ

๑๐๐๓. ปณจนนํ ขนฺธานํ กติ อรูปธาตุปริยาปนนา, กติ น อรูปธาตุปริยาปนนา...เป.... สตตฺตนํ จิตฺตานํ กติ อรูปธาตุปริยาปนนา, กติ น อรูปธาตุปริยาปนนา?

๑๐๐๔. รูปกฺขโณธ น อรูปธาตุปริยาปนโนน; จตฺตารโ ขนฺธา สียา อรูปธาตุปริยาปนนา, สียา น อรูปธาตุปริยาปนนาฯ

ทสายตนา น อรูปธาตุปริยาปนนา; เทว อายตนา สียา อรูปธาตุปริยาปนนา, สียา น อรูปธาตุปริยาปนนาฯ

โสฬส ธาตุโย น อรูปธาตุปริยาปนนา; เทว ธาตุโย สียา อรูปธาตุปริยาปนนา, สียา น อรูปธาตุปริยาปนนาฯ

ตีณิ สจฺจานิ น อรูปธาตุปริยาปนนานิฯ

ทุกขสจฺจํ สียา อรูปธาตุปริยาปนนํ, สียา น อรูปธาตุปริยาปนนํฯ

จฺททสินฺหุริยา น อรูปธาตุปริยาปนนา; อฏฺฐสินฺหุริยา สียา อรูปธาตุปริยาปนนา, สียา น อรูปธาตุปริยาปนนาฯ

ตโย อกฺุสลเหตุ น อรูปธาตุปริยาปนนา; ฉ เหตุ สียา อรูปธาตุปริยาปนนา, สียา น อรูปธาตุปริยาปนนาฯ

กพพีการโ อหาโร น อรูปธาตุปริยาปนโนน; ตโย อหारा สียา อรูปธาตุปริยาปนนา, สียา น อรูปธาตุปริยาปนนาฯ

ฉ ผสสา น อรูปธาตุปริยาปนนา; มโนวิญญานธาตุสมผโสส สียา อรูปธาตุปริยาปนโนน, สียา น อรูปธาตุปริยาปนโนนฯ

ฉ เวทนา...เป.... ฉ สญญา ... ฉ เจตนา... ฉ จิตตา น อรูปธาตุปริยาปนนา; มโนวิญญานธาตุ สียา อรูปธาตุปริยาปนนา, สียา น อรูปธาตุปริยาปนนาฯ

๔. ปริยาปนนาปริยาปนนํ

๑๐๐๕. ปณฺณํ ขนฺธํ กติ ปริยาปนฺนา, กติ อปริยาปนฺนา...เป.... สัตตณฺํ จิตฺตานํ กติ ปริยาปนฺนา, กติ อปริยาปนฺนา?

๑๐๐๖. รูปกฺขโนธ ปริยาปนฺน; จตฺตาริ ขนฺธา สียา ปริยาปนฺนา, สียา อปริยาปนฺนาฯ
ทสยตฺนา ปริยาปนฺนา; เทว อายตฺนา สียา ปริยาปนฺนา, สียา อปริยาปนฺนาฯ

โสฬส ธาตุโย ปริยาปนฺนา; เทว ธาตุโย สียา ปริยาปนฺนา, สียา อปริยาปนฺนาฯ
เทว สจฺจํ ปริยาปนฺนา; เทว สจฺจํ อปริยาปนฺนาฯ

ทสิณฺทริยา ปริยาปนฺนา, ตีณฺนิทริยา อปริยาปนฺนา; นวิณฺทริยา สียา ปริยาปนฺนา, สียา อปริยาปนฺนาฯ

ตโย อกฺุสลเหตุ ปริยาปนฺนา; จ เหตุ สียา ปริยาปนฺนา, สียา อปริยาปนฺนาฯ

กพฺพิกาโร อาหาโร ปริยาปนฺน; ตโย อาหารา สียา ปริยาปนฺนา, สียา อปริยาปนฺนาฯ

จ ผสฺสา ปริยาปนฺนา; มโนวิญญฺาณธาทุสมฺผโสส สียา ปริยาปนฺน, สียา อปริยาปนฺนฯ

จ เวทนา...เป.... จ สณฺญา... จ เจตนา... จ จิตฺตา ปริยาปนฺนา; มโนวิญญฺาณธาทุ สียา ปริยาปนฺนา, สียา อปริยาปนฺนาฯ

๔. ฅมฺมทสฺสนาวโร

๑. กามธาทุ

๑๐๐๗. กามธาทฺยา อุปฺปตฺติกฺขณํ กติ ขนฺธา ปาตฺกวนฺติ...เป.... กติ จิตฺตานิ ปาตฺกวนฺติ?

กามธาทฺยา อุปฺปตฺติกฺขณํ สเพฺพสํ ปณฺจกฺขนฺธา ปาตฺกวนฺติ; กสฺสจฺจิ เอกาทสยตฺนานิ ปาตฺกวนฺติ; กสฺสจฺจิ ทสยตฺนานิ ปาตฺกวนฺติ; กสฺสจฺจิ อปฺรานิ ทสยตฺนานิ ปาตฺกวนฺติ; กสฺสจฺจิ นวายตฺนานิ ปาตฺกวนฺติ; กสฺสจฺจิ สตฺตายตฺนานิ ปาตฺกวนฺติ; กสฺสจฺจิ เอกาทส ธาตุโย ปาตฺกวนฺติ; กสฺสจฺจิ ทส ธาตุโย ปาตฺกวนฺติ; กสฺสจฺจิ อปฺรา ทส ธาตุโย ปาตฺกวนฺติ; กสฺสจฺจิ นว ธาตุโย ปาตฺกวนฺติ; กสฺสจฺจิ สตฺต ธาตุโย ปาตฺกวนฺติ; สเพฺพสํ เอกํ สจฺจํ ปาตฺกวนฺติ; กสฺสจฺจิ จุทฺทสิณฺทริยานิ ปาตฺกวนฺติ; กสฺสจฺจิ เตรสิณฺทริยานิ ปาตฺกวนฺติ; กสฺสจฺจิ อปฺรานิ เตรสิณฺทริยานิ ปาตฺกวนฺติ; กสฺสจฺจิ ทวาทสิณฺทริยานิ ปาตฺกวนฺติ; กสฺสจฺจิ ทสิณฺทริยานิ ปาตฺกวนฺติ; กสฺสจฺจิ นวิณฺทริยานิ ปาตฺกวนฺติ; กสฺสจฺจิ อปฺรานิ นวิณฺทริยานิ ปาตฺกวนฺติ; กสฺสจฺจิ อฏฺฐสิณฺทริยานิ ปาตฺกวนฺติ; กสฺสจฺจิ อปฺรานิ อฏฺฐสิณฺทริยานิ ปาตฺกวนฺติ; กสฺสจฺจิ สตฺตนิทริยานิ ปาตฺกวนฺติ; กสฺสจฺจิ ปณฺจนิทริยานิ ปาตฺกวนฺติ; กสฺสจฺจิ จตฺตาริณฺทริยานิ ปาตฺกวนฺติ; กสฺสจฺจิ ตโย เหตุ ปาตฺกวนฺติ; กสฺสจฺจิ เทว เหตุ ปาตฺกวนฺติ; กสฺสจฺจิ [เกจิ (สฺยา.)] อเหตุกา ปาตฺกวนฺติ ; สเพฺพสํ จตฺตาริ อาหารา ปาตฺกวนฺติ; สเพฺพสํ เอโก ผโสส ปาตฺกวนฺติ; สเพฺพสํ เอกา เวทนา... เอกา สณฺญา... เอกา เจตนา... เอกํ จิตฺตํ ปาตฺกวนฺติฯ

ธาตุโย ปาตภวนติ – รูปธาตุ, โสตธาตุ, ขานธาตุ, คนธธาตุ, ขิวหาธาตุ, รสธาตุ, กายธาตุ, โภฏฐัพพธาตุ, มโนวิญญานธาตุ, ธมมธาตุฯ กามธาตุยา อุปปตติกขเณ เอเตส อีมา ทส ธาตุโย ปาตภวนติฯ

กามธาตุยา อุปปตติกขเณ กสส อปรา ทส ธาตุโย ปาตภวนติ? โอปปาติกาน เปตาน, โอปปาติกาน อสุราน, โอปปาติกาน ตีรจจนคตान เนรียกัน, ขจพพิธาน อุปปตติกขเณ ทส ธาตุโย ปาตภวนติ – จกขธาตุ, รูปธาตุ, ขานธาตุ, คนธธาตุ, ขิวหาธาตุ, รสธาตุ, กายธาตุ, โภฏฐัพพธาตุ, มโนวิญญานธาตุ, ธมมธาตุฯ กามธาตุยา อุปปตติกขเณ เอเตส อีมา ทส ธาตุโย ปาตภวนติฯ

กามธาตุยา อุปปตติกขเณ กสส นว ธาตุโย ปาตภวนติ? โอปปาติกาน เปตาน, โอปปาติกาน อสุราน, โอปปาติกาน ตีรจจนคตान เนรียกัน, ขจจนพพิธาน อุปปตติกขเณ นว ธาตุโย ปาตภวนติ – รูปธาตุ, ขานธาตุ, คนธธาตุ, ขิวหาธาตุ, รสธาตุ, กายธาตุ, โภฏฐัพพธาตุ, มโนวิญญานธาตุ, ธมมธาตุฯ กามธาตุยา อุปปตติกขเณ เอเตส อีมา นว ธาตุโย ปาตภวนติฯ

กามธาตุยา อุปปตติกขเณ กสส สดต ธาตุโย ปาตภวนติ? คพภเสยยกาน สดตान อุปปตติกขเณ สดต ธาตุโย ปาตภวนติ – รูปธาตุ, คนธธาตุ, รสธาตุ, กายธาตุ, โภฏฐัพพธาตุ, มโนวิญญานธาตุ, ธมมธาตุฯ กามธาตุยา อุปปตติกขเณ เอเตส อีมา สดต ธาตุโย ปาตภวนติฯ

๑๐๑๑. กามธาตุยา อุปปตติกขเณ สเพพส กตม เอก สจจ ปาตภวติ? ทุกขสจจ – กามธาตุยา อุปปตติกขเณ สเพพส อิท เอก สจจ ปาตภวติฯ

๑๐๑๒. กามธาตุยา อุปปตติกขเณ กสส จุททสินทริยานิ ปาตภวนติ? กามาวจราน เทวาน, สเหตุกาน ญาณสมปยุตตान อุปปตติกขเณ จุททสินทริยานิ ปาตภวนติ – จกขนทริย, โสตินทริย, ขานินทริย, ขิวหินทริย, กายินทริย, มนินทริย, อิตถินทริย วา ปุริสินทริย วา, ขีวิตินทริย, โสมนสสินทริย วา อุเปกขินทริย วา, สทถินทริย, วีรียินทริย, สตินทริย, สมานินทริย, ปญญินทริยฯ กามธาตุยา อุปปตติกขเณ เอเตส อีมานิ จุททสินทริยานิ ปาตภวนติฯ

กามธาตุยา อุปปตติกขเณ กสส เตรสินทริยานิ ปาตภวนติ? กามาวจราน เทวาน สเหตุกาน ญาณวิปยุตตान อุปปตติกขเณ เตรสินทริยานิ ปาตภวนติ – จกขนทริย, โสตินทริย, ขานินทริย, ขิวหินทริย, กายินทริย, มนินทริย, อิตถินทริย วา ปุริสินทริย วา, ขีวิตินทริย, โสมนสสินทริย วา อุเปกขินทริย วา, สทถินทริย, วีรียินทริย, สตินทริย, สมานินทริยฯ กามธาตุยา อุปปตติกขเณ เอเตส อีมานิ เตรสินทริยานิ ปาตภวนติฯ

กามธาตุยา อุปปตติกขเณ กสส อปรา นิ เตรสินทริยานิ ปาตภวนติ? ปฐมกปปิกาน มนุสสาน สเหตุกาน ญาณสมปยุตตान อุปปตติกขเณ เตรสินทริยานิ ปาตภวนติ – จกขนทริย, โสตินทริย, ขานินทริย, ขิวหินทริย, กายินทริย, มนินทริย, ขีวิตินทริย, โสมนสสินทริย วา อุเปกขินทริย วา, สทถินทริย, วีรียินทริย, สตินทริย, สมานินทริย, ปญญินทริยฯ กามธาตุยา อุปปตติกขเณ เอเตส อีมานิ เตรสินทริยานิ ปาตภวนติฯ

กามธาตุยา อุปปตติกฺขเณ กสฺส ปญฺจินฺทริยานิ ปาตุภวนฺติ? คพฺภเสยฺยกานํ สุตตานํ อเหตุกานํ, ฐเปตฺวา นปฺปสฺสกัน, อุปปตติกฺขเณ ปญฺจินฺทริยานิ ปาตุภวนฺติ – กายินฺทริยํ, มนินฺทริยํ, อิตฺถินฺทริยํ วา ปฺริสินฺทริยํ วา, ชีวิตินฺทริยํ, อุเปกฺชินฺทริยํฯ กามธาตุยา อุปปตติกฺขเณ เอเตสํ อิมานิ ปญฺจินฺทริยานิ ปาตุภวนฺติฯ

กามธาตุยา อุปปตติกฺขเณ กสฺส จตฺตารินฺทริยานิ ปาตุภวนฺติ? คพฺภเสยฺยกานํ สุตตานํ อเหตุกานํ, นปฺปสฺสกัน อุปปตติกฺขเณ จตฺตารินฺทริยานิ ปาตุภวนฺติ – กายินฺทริยํ, มนินฺทริยํ, ชีวิตินฺทริยํ, อุเปกฺชินฺทริยํฯ กามธาตุยา อุปปตติกฺขเณ เอเตสํ อิมานิ จตฺตารินฺทริยานิ ปาตุภวนฺติฯ

๑๐๑๓. กามธาตุยา อุปปตติกฺขเณ กสฺส ตโย เหตุ ปาตุภวนฺติ? กามาวจรานํ เทวานํ, ปฺลุมกปฺปิกานํ มนุสฺसानํ, คพฺภเสยฺยกานํ สุตตานํ สเหตุกานํ ญฺาณสมมฺปิยุตฺตานํ อุปปตติกฺขเณ ตโย เหตุ ปาตุภวนฺติ – อโลโก วิปากเหตุ, อโทโส วิปากเหตุ, อโมโห วิปากเหตุฯ กามธาตุยา อุปปตติกฺขเณ เอเตสํ อิมํ ตโย เหตุ ปาตุภวนฺติฯ

กามธาตุยา อุปปตติกฺขเณ กสฺส เทว เหตุ ปาตุภวนฺติ? กามาวจรานํ เทวานํ, ปฺลุมกปฺปิกานํ มนุสฺसानํ, คพฺภเสยฺยกานํ สุตตานํ สเหตุกานํ ญฺาณวิปฺปิยุตฺตานํ อุปปตติกฺขเณ เทว เหตุ ปาตุภวนฺติ – อโลโก วิปากเหตุ, อโทโส วิปากเหตุฯ กามธาตุยา อุปปตติกฺขเณ เอเตสํ อิมํ เทว เหตุ ปาตุภวนฺติฯ อวเสสํ สุตตานํ **[อวเสสา สุตตา (?)]** อเหตุกา ปาตุภวนฺติฯ

๑๐๑๔. กามธาตุยา อุปปตติกฺขเณ สเพพฺสํ กตเม จตฺตาริ ออาหารา ปาตุภวนฺติ? กพฺพิกาโร อหาริ, ผสฺสหาริ, มโนสญฺเจตนาหาริ, วิญญฺาณาหาริ – กามธาตุยา อุปปตติกฺขเณ สเพพฺสํ อิมํ จตฺตาริ ออาหารา ปาตุภวนฺติฯ

กามธาตุยา อุปปตติกฺขเณ สเพพฺสํ กตโม เอโก ผโสส ปาตุภวติ? มโนวิญญฺาณธาตุ สมผโสส – กามธาตุยา อุปปตติกฺขเณ สเพพฺสํ อयํ เอโก ผโสส ปาตุภวติฯ

กามธาตุยา อุปปตติกฺขเณ สเพพฺสํ กตมา เอกา เวทนา ... เอกา สญฺญา... เอกา เจตนา... เอกํ จิตฺตํ ปาตุภวติ? มโนวิญญฺาณธาตุ – กามธาตุยา อุปปตติกฺขเณ สเพพฺสํ อิํ เอกํ จิตฺตํ ปาตุภวติฯ

๒. รูปธาตุ

๑๐๑๕. รูปธาตุยา อุปปตติกฺขเณ กติ ขนฺธา ปาตุภวนฺติ...เป.... กติ จิตฺตานิ ปาตุภวนฺติ?

รูปธาตุยา อุปปตติกฺขเณ, ฐเปตฺวา อสญฺญสตฺตานํ เทวานํ, ปญฺจกฺขนฺธา ปาตุภวนฺติ, ปญฺจายตนา นิ ปาตุภวนฺติ, ปญฺจ ธาตุโย ปาตุภวนฺติ, เอกํ สจฺจํ ปาตุภวติ, ทสฺสินฺทริยานิ ปาตุภวนฺติ, ตโย เหตุ ปาตุภวนฺติ, ตโย ออาหารา ปาตุภวนฺติ, เอโก ผโสส ปาตุภวติ, เอกา เวทนา... เอกา สญฺญา... เอกา เจตนา... เอกํ จิตฺตํ ปาตุภวติฯ

๑๐๑๖. รูปธาตุยา อุปปตติกฺขเณ กตเม ปญฺจกฺขนฺธา ปาตุภวนฺติ ? รูปกฺขโนธ, เวทนา กฺขโนธ, สญฺญา กฺขโนธ, สงฺขาร กฺขโนธ, วิญญฺาณ กฺขโนธ – รูปธาตุยา อุปปตติกฺขเณ อิมํ ปญฺจกฺขนฺธา ปาตุภวนฺติฯ

รูปธาตุยา อุปปตติกฺขเณ กตมานิ ปญฺจายตนา นิ ปาตฺถวณฺติ? จกฺขายตณฺ, รูปายตณฺ, โสตายตณฺ, มนายตณฺ, ฌมฺมายตณฺ – รูปธาตุยา อุปปตติกฺขเณ อิมานิ ปญฺจายตนา นิ ปาตฺถวณฺติฯ

รูปธาตุยา อุปปตติกฺขเณ กตมา ปญฺจ ธาตฺวโย นิ ปาตฺถวณฺติ? จกฺขุธาตุ, รูปธาตุ, โสตธาตุ, มโนวิญญานธาตุ, ฌมฺมธาตุ – รูปธาตุยา อุปปตติกฺขเณ อิมานิ ปญฺจ ธาตฺวโย นิ ปาตฺถวณฺติฯ

รูปธาตุยา อุปปตติกฺขเณ กตมํ เอกํ สจฺจํ นิ ปาตฺถวณฺติ? ทุกฺขสจฺจํ – รูปธาตุยา อุปปตติกฺขเณ อิทํ เอกํ สจฺจํ นิ ปาตฺถวณฺติฯ

รูปธาตุยา อุปปตติกฺขเณ กตมานิ ทสฺสิโนทฺธิยานิ นิ ปาตฺถวณฺติ? จกฺขุทฺธิ, โสตฺธิ, มนินฺทฺธิ, ชีวิตฺธิ, โสมนสฺสสินฺทฺธิ ภา อเปกฺขินฺทฺธิ ภา, สทฺธิ, วิริยินฺทฺธิ, สติณฺทฺธิ, สสมาธิณฺทฺธิ, ปญฺญินฺทฺธิ – รูปธาตุยา อุปปตติกฺขเณ อิมานิ ทสฺสิโนทฺธิยานิ นิ ปาตฺถวณฺติฯ

รูปธาตุยา อุปปตติกฺขเณ กตเม ตโย เหตุ นิ ปาตฺถวณฺติ? อโกลโห วิปากเหตุ, อโทโส วิปากเหตุ, อโมโห วิปากเหตุ – รูปธาตุยา อุปปตติกฺขเณ อิมานิ ตโย เหตุ นิ ปาตฺถวณฺติฯ

รูปธาตุยา อุปปตติกฺขเณ กตเม ตโย อาหารา นิ ปาตฺถวณฺติ? ผสฺสสาหาโร, มโนสเบฺจตนาหาโร, วิญญานาหาโร – รูปธาตุยา อุปปตติกฺขเณ อิมานิ ตโย อาหารา นิ ปาตฺถวณฺติฯ

รูปธาตุยา อุปปตติกฺขเณ กตโม เอกโก ผโสส นิ ปาตฺถวณฺติ? มโนวิญญานธาตฺสผโสส – รูปธาตุยา อุปปตติกฺขเณ อิมานิ เอกโก ผโสส นิ ปาตฺถวณฺติฯ

รูปธาตุยา อุปปตติกฺขเณ กตมา เอกา เวทนา... เอกา สณฺญา... เอกา เจตนา... เอกํ จิตฺตํ นิ ปาตฺถวณฺติ? มโนวิญญานธาตุ – รูปธาตุยา อุปปตติกฺขเณ อิทํ เอกํ จิตฺตํ นิ ปาตฺถวณฺติฯ

๓. อสณฺญสฺตดา

๑๐๑๗. อสณฺญสฺตตานํ เทวานํ อุปปตติกฺขเณ กตนิ ขนฺธานิ นิ ปาตฺถวณฺติ...เป.... กตนิ จิตฺตานิ นิ ปาตฺถวณฺติ?

อสณฺญสฺตตานํ เทวานํ อุปปตติกฺขเณ เอกโก ขนฺธนิ นิ ปาตฺถวณฺติ – รูปกฺขณฺ; เทวํ อายตนา นิ ปาตฺถวณฺติ – รูปายตณฺ, ฌมฺมายตณฺ; เทวํ ธาตฺวโย นิ ปาตฺถวณฺติ – รูปธาตุ, ฌมฺมธาตุ; เอกํ สจฺจํ นิ ปาตฺถวณฺติ – ทุกฺขสจฺจํ; เอกกฺกนิทฺธิ นิ ปาตฺถวณฺติ – รูปชีวิตฺธิ; อสณฺญสฺตดา เทวา อเหตุกา อนาหารา อผสฺสกา อเวทนกา อสณฺญกา อเจตนา อจิตฺตกา นิ ปาตฺถวณฺติฯ

๔. อรูปธาตุ

๑๐๑๘. อรูปธาตุยา อุปปตติกฺขเณ กตนิ ขนฺธานิ นิ ปาตฺถวณฺติ...เป.... กตนิ จิตฺตานิ นิ ปาตฺถวณฺติ?

อรูปธาตุยา อุปปตติกฺขเณ จตฺตาริ ขนฺธานิ นิ ปาตฺถวณฺติ, เทวํ อายตนา นิ ปาตฺถวณฺติ, เทวํ ธาตฺวโย นิ ปาตฺถวณฺติ, เอกํ สจฺจํ นิ ปาตฺถวณฺติ, อภินิทฺธิยานิ นิ ปาตฺถวณฺติ, ตโย เหตุ นิ ปาตฺถวณฺติ, ตโย อาหารา นิ ปาตฺถวณฺติ, เอกโก ผโสส นิ ปาตฺถวณฺติ, เอกา เวทนา... เอกา สณฺญา... เอกา เจตนา... เอกํ จิตฺตํ นิ ปาตฺถวณฺติฯ

๑๐๑๙. อรูปธาตุยา อุปปตติกฺขณเณ กตเม จตตารโ ชนฺธา ปาตฺถวนฺติ? เวทนาภฺชโนธ, สญฺญาภฺชโนธ, สงฺขารภฺชโนธ, วิญฺญาณภฺชโนธ – อรูปธาตุยา อุปปตติกฺขณเณ อีเม จตตารโ ชนฺธา ปาตฺถวนฺติฯ

อรูปธาตุยา อุปปตติกฺขณเณ กตมานิ เทว อายตนานิ ปาตฺถวนฺติ? มนายตน์, ฌมฺมายตน์ – อรูปธาตุยา อุปปตติกฺขณเณ อีมานิ เทว อายตนานิ ปาตฺถวนฺติฯ

อรูปธาตุยา อุปปตติกฺขณเณ กตมา เทว ธาตฺโย ปาตฺถวนฺติ? มโนวิญฺญาณธฺาตฺ, ฌมฺมธฺาตฺ – อรูปธาตุยา อุปปตติกฺขณเณ อีมา เทว ธาตฺโย ปาตฺถวนฺติฯ

อรูปธาตุยา อุปปตติกฺขณเณ กตมํ เอกํ สจฺจํ ปาตฺถวฺติ? ทุกฺขสจฺจํ – อรูปธาตุยา อุปปตติกฺขณเณ อิทํ เอกํ สจฺจํ ปาตฺถวฺติฯ

อรูปธาตุยา อุปปตติกฺขณเณ กตมานิ อภฺยวฺชิโนทฺริยานิ ปาตฺถวนฺติ? มนินฺทฺริยํ, ชีวิตินฺทฺริยํ, อเปกฺขินฺทฺริยํ, สทฺธินฺทฺริยํ, วิริยินฺทฺริยํ, สตินฺทฺริยํ, สมาธิินฺทฺริยํ, ปญฺญินฺทฺริยํ – อรูปธาตุยา อุปปตติกฺขณเณ อีมานิ อภฺยวฺชิโนทฺริยานิ ปาตฺถวนฺติฯ

อรูปธาตุยา อุปปตติกฺขณเณ กตเม ตโย เหตุ ปาตฺถวนฺติ? อโลโก วิปากเหตุ, อโทโส วิปากเหตุ, อโมโห วิปากเหตุ – อรูปธาตุยา อุปปตติกฺขณเณ อีเม ตโย เหตุ ปาตฺถวนฺติฯ

อรูปธาตุยา อุปปตติกฺขณเณ กตเม ตโย อาหารา ปาตฺถวนฺติ? ผสฺสาหาโร, มโนสญฺเจจตนาหาโร, วิญฺญาณหาโร – อรูปธาตุยา อุปปตติกฺขณเณ อีเม ตโย อาหารา ปาตฺถวนฺติฯ

อรูปธาตุยา อุปปตติกฺขณเณ กตโม เอโก ผโสส ปาตฺถวฺติ? มโนวิญฺญาณธฺาตฺสมผโสส – อรูปธาตุยา อุปปตติกฺขณเณ อยํ เอโก ผโสส ปาตฺถวฺติฯ

อรูปธาตุยา อุปปตติกฺขณเณ กตมา เอกา เวทนา...เป.... เอกา สญฺญา... เอกา เจตนา... เอกํ จิตฺตํ ปาตฺถวฺติ? มโนวิญฺญาณธฺาตฺ – อรูปธาตุยา อุปปตติกฺขณเณ อิทํ เอกํ จิตฺตํ ปาตฺถวฺติฯ

๕. ฃมฺนตรทสฺสนวาทโร

๑๐๒๐. กามาวจฺรา ฃมฺมา, น กามาวจฺรา ฃมฺมา, รุปาวจฺรา ฃมฺมา, น รุปาวจฺรา ฃมฺมา, อรูปาวจฺรา ฃมฺมา, น อรูปาวจฺรา ฃมฺมา, ปฺริยาปนฺนา ฃมฺมา, อปฺริยาปนฺนา ฃมฺมาฯ

กตเม ฃมฺมา กามาวจฺรา? เหฏฺฐโต อวฺจีจฺนิริยํ ปฺริยนฺตํ กริตฺวา, อปฺริโต ปฺรนิมฺมิตฺวสวตฺตี เทเว อโนตฺตกริตฺวา, ยํ เอตฺสมี อนฺตเร เอตฺถาวจฺรา เอตฺถ ปฺริยาปนฺนา ชนฺธธฺาตฺอายตนา; รูปํ, เวทนา, สญฺญา, สงฺขารา, วิญฺญาณํ – อีเม ฃมฺมา กามาวจฺราฯ

กตเม ฃมฺมา น กามาวจฺรา? รุปาวจฺรา, อรูปาวจฺรา, อปฺริยาปนฺนา – อีเม ฃมฺมา น กามาวจฺราฯ

กตเม ฃมฺมา รุปาวจฺรา? เหฏฺฐโต พุทฺทมโลกํ ปฺริยนฺตํ กริตฺวา, อปฺริโต อกฺนิภฺยฺส เทเว อโนตฺตกริตฺวา , ยํ เอตฺสมี อนฺตเร เอตฺถาวจฺรา เอตฺถ ปฺริยาปนฺนา สฺมาปนฺนสฺส วา อุปฺปนฺนสฺส วา ทิภฺยฺสฃมฺมสฺสวาทิสฺส วา จิตฺตเจตฺตสิกา ฃมฺมา – อีเม ฃมฺมา รุปาวจฺราฯ

กตเม ฌมมา น รุปาวจรา? กามาวจรา, อรูปาวจรา, อปรียาปนนา – อีเม ฌมมา น รุปาวจราฯ

กตเม ฌมมา อรูปาวจรา? เหฏฐโต อากาसानญายตनुปะเค เทเว ปริยนต์ กริตวา, อูปริโต เนวสญญานาสญญายตनुปะเค เทเว อโนตกริตวา, ยํ เอตสฺมี อนนฺตเร เอตถาวจรา เอตถ อปรียาปนนา สમાปนฺนสฺส วา อูปปนฺนสฺส วา ทิฏฐฌมมสุขวิหาริสฺส วา จิตฺตเจตสีกา ฌมมา – อีเม ฌมมา อรูปาวจราฯ

กตเม ฌมมา น อรูปาวจรา? กามาวจรา, รุปาวจรา, อปรียาปนนา – อีเม ฌมมา น อรูปาวจราฯ

กตเม ฌมมา ปริยาปนนา? สาสวา กุสลากุสลพฺยากตา ฌมมา กามาวจรา, รุปาวจรา, อรูปาวจรา, รูปกฺขโนธ, เวทนากฺขโนธ, สญฺญากฺขโนธ, สงฺขารกฺขโนธ, วิญฺญาณกฺขโนธ – อีเม ฌมมา ปริยาปนนาฯ

กตเม ฌมมา อปรียาปนนา? มคฺคา จ, มคฺคผลานิ จ, อสงฺขตา จ ธาตุ – อีเม ฌมมา อปรียาปนนาฯ

๖. อุปฺปาทกมฺมอายุปฺปมาณวาโร

๑. อุปฺปาทกมฺม

๑๐๒๑. เทวาติ ฯ ตโย เทวา – สมฺมุติเทวา [สมฺมุติเทวา (สฺยา.)], อุปฺปตฺติเทวา, วิสฺสุทฺธิเทวาฯ

สมฺมุติเทวา นาม – ราชานโน, เทวียโย, กุมาราชฯ

อุปฺปตฺติเทวา นาม – จาตุมหาราชิกะ [จาตุมหาราชิกะ (สฺ. สฺยา.)] เทเว อุปฺปาทาย ตฺทฺทฺ ปฺริ เทวาฯ

วิสฺสุทฺธิเทวา นาม – อรหฺโนต วุจฺจนฺติฯ

ทานํ ทตฺวา, สึลํ สฺมาทียิตฺวา, อโปสฺสกมฺมํ กตฺวา กตฺถ อุปฺปชฺชนฺติ? ทานํ ทตฺวา, สึลํ สฺมาทียิตฺวา, อโปสฺสกมฺมํ กตฺวา อเปฺกกเจจ ขตฺติยมหาสาลานํ สหพฺยตํ อุปฺปชฺชนฺติ, อเปฺกกเจจ พฺราหฺมณมหาสาลานํ สหพฺยตํ อุปฺปชฺชนฺติ, อเปฺกกเจจ คหฺปติมหาสาลานํ สหพฺยตํ อุปฺปชฺชนฺติ, อเปฺกกเจจ จาตุมหาราชิกานํ เทวานํ สหพฺยตํ อุปฺปชฺชนฺติ, อเปฺกกเจจ ตาวตฺติสฺสานํ เทวานํ สหพฺยตํ อุปฺปชฺชนฺติ, อเปฺกกเจจ ยามานํ เทวานํ สหพฺยตํ อุปฺปชฺชนฺติ, อเปฺกกเจจ ตฺสิตานํ เทวานํ สหพฺยตํ อุปฺปชฺชนฺติ, อเปฺกกเจจ นิมฺมานรตฺตินํ เทวานํ สหพฺยตํ อุปฺปชฺชนฺติ, อเปฺกกเจจ ปรนิมฺมิตฺวสวตฺตินํ เทวานํ สหพฺยตํ อุปฺปชฺชนฺติฯ

๒. อายุปฺปมาณ

๑๐๒๒. มนุสฺसानํ กิตฺตํ อายุปฺปมาณํ? วสฺสสฺตํ, อปฺป วา ภียะ [อปฺป วา ภียะ วา (สฺยา. ก.)] ทฺ. นี. ๒.๗]ฯ

๑๐๒๓. จาตุมหาราชิกานं เทวานं กิตตกं อายุปปमाणं? ยานิ मानुสกาणि ปญญาส วสฺसानิ, จาตุมหาราชิกานं เทวานं เอโส เอโก รตติณทิวो [รตติทิว (ก.) อ. นิ. ๓.๗๑]ฯ ตาย รตติยา ตัส รตติโย มาโสฯ เตน มาเสน ทวาทสมาสิโย สัจจโรฯ เตน สัจจเรน ทิพฺพานิ ปญจ วสฺสสตานิ จาตุมหาราชิกานं เทวานं อายุปปमाणंฯ มนุสฺसानं คณนาย กิตตกं โหติ? นวฺติ วสฺสสตสฺสหาสนิฯ

ดาวดีसानं เทวานं กิตตกं อายุปปमाणं? ยं मानุสกं วสฺสสตं, ดาวดีसानं เทวานं เอโส เอโก รตติณทิวोฯ ตาย รตติยา ตัส รตติโย มาโสฯ เตน มาเสน ทวาทสมาสิโย สัจจโรฯ เตน สัจจเรน ทิพฺพ วสฺสสฺสหาสนํ ดาวดีसानं เทวานं อายุปปमाणंฯ มนุสฺसानं คณนาย กิตตกं โหติ? ติสฺโส จ วสฺสโกฏิโย สญฺญิ จ วสฺสสตสฺสหาสนิฯ

ยามานं เทวานं กิตตกं อายุปปमाणं? ยานิ मानุสกาणि เทว วสฺสสตานิ, ยามานं เทวานं เอโส เอโก รตติณทิวोฯ ตาย รตติยา ตัส รตติโย มาโสฯ เตน มาเสน ทวาทสมาสิโย สัจจโรฯ เตน สัจจเรน ทิพฺพานิ เทว วสฺสสฺสหาสนิ ยามานं เทวานं อายุปปमाणंฯ มนุสฺसानं คณนาย กิตตกं โหติ? จ ทฺทสญฺจ วสฺสโกฏิโย จตตาริสญฺจ วสฺสสตสฺสหาสนิฯ

ตฺสิตานं เทวานं กิตตกं อายุปปमाणं? ยานิ मानุสกาणि จตตาริ วสฺสสตานิ, ตฺสิตานं เทวานं เอโส เอโก รตติณทิวोฯ ตาย รตติยา ตัส รตติโย มาโสฯ เตน มาเสน ทวาทสมาสิโย สัจจโรฯ เตน สัจจเรน ทิพฺพานิ จตตาริ วสฺสสฺสหาสนิ ตฺสิตานं เทวานं อายุปปमाणंฯ มนุสฺसानं คณนาย กิตตกं โหติ? สตตปญญาส วสฺสโกฏิโย สญฺญิ จ วสฺสสตสฺสหาสนิฯ

นิมฺมานรตฺติณํ เทวานं กิตตกं อายุปปमाणं? ยานิ मानุสกาणि อญฺญ วสฺสสตานิ, นิมฺมานรตฺติณํ เทวานं เอโส เอโก รตติณทิวोฯ ตาย รตติยา ตัส รตติโย มาโสฯ เตน มาเสน ทวาทสมาสิโย สัจจโรฯ เตน สัจจเรน ทิพฺพานิ อญฺญ วสฺสสฺสหาสนิ นิมฺมานรตฺติณํ เทวานं อายุปปमाणंฯ มนุสฺसानं คณนาย กิตตกं โหติ? เทว วสฺสโกฏิสตานิ ติสฺสญฺจ วสฺสโกฏิโย จตตาริสญฺจ วสฺสสตสฺสหาสนิฯ

ปรนิมฺมิตวสวตฺตินํ เทวานं กิตตกं อายุปปमाणं? ยานิ मानุสกาणि โสฬส วสฺสสตานิ, ปรนิมฺมิตวสวตฺตินํ เทวานं เอโส เอโก รตติณทิวोฯ ตาย รตติยา ตัส รตติโย มาโสฯ เตน มาเสน ทวาทสมาสิโย สัจจโรฯ เตน สัจจเรน ทิพฺพานิ โสฬส วสฺสสฺสหาสนิ ปรนิมฺมิตวสวตฺตินํ เทวานं อายุปปमाणंฯ มนุสฺसानं คณนาย กิตตกं โหติ? นว จ วสฺสโกฏิสตานิ เอกวิสญฺจ วสฺสโกฏิโย สญฺญิ จ วสฺสสตสฺสหาสนินฺติฯ

จ เอเต [จปี เต (สฺยา.)] กามาวจฺรา, สพฺพกามสมิทฺธิโน;
สเพฺพสํ เอกสงฺขาโต, อายุ ภาวติ กิตตโกฯ

ทวาทส โกฏิสตํ เตสํ, อญฺญวิสญฺจ โกฏิโย;
ปญญาส สตสฺสหาสนิ, วสฺสเคคฺคํ ปกาสิตาติฯ

๑๐๒๔. ปฺลุมํ ฌานํ ปริตตํ ภาเวตฺวา กตฺถ อุปฺปชฺชนฺติ? ปฺลุมํ ฌานํ ปริตตํ ภาเวตฺวา พฺรหฺมปาริสชฺชานํ เทวานํ สหพฺยตํ อุปฺปชฺชนฺติฯ เตสํ กิตตกं อายุปปमाणं? กปฺปสฺส ตติโย ภาโคฯ

ปฐมํ ฌานํ มชฺฌิมํ ภาเวตฺวา กตถ อปฺปชฺชนฺติ? ปฐมํ ฌานํ มชฺฌิมํ ภาเวตฺวา พรหมปุโร
หิตานํ เทวานํ สหพฺยตํ อปฺปชฺชนฺติฯ เตสํ กิตฺตํ อายุรํ ปรมาณํ? อปฺพทฺมกํ ปรปฯ

ปฐมํ ฌานํ ปณีตํ ภาเวตฺวา กตถ อปฺปชฺชนฺติ? ปฐมํ ฌานํ ปณีตํ ภาเวตฺวา มหาพรหมานํ
เทวานํ สหพฺยตํ อปฺปชฺชนฺติฯ เตสํ กิตฺตํ อายุรํ ปรมาณํ? กํ ปรป [เอโก กํ ปรป (สฺยา.)]ฯ

๑๐๒๕. ทฺติยํ ฌานํ ปรีตํ ภาเวตฺวา กตถ อปฺปชฺชนฺติ? ทฺติยํ ฌานํ ปรีตํ ภาเวตฺวา
ปรีตดาณานํ เทวานํ สหพฺยตํ อปฺปชฺชนฺติฯ เตสํ กิตฺตํ อายุรํ ปรมาณํ? เทว กํ ปรปฯ

ทฺติยํ ฌานํ มชฺฌิมํ ภาเวตฺวา กตถ อปฺปชฺชนฺติ? ทฺติยํ ฌานํ มชฺฌิมํ ภาเวตฺวา อป
ปรมาณานํ เทวานํ สหพฺยตํ อปฺปชฺชนฺติฯ เตสํ กิตฺตํ อายุรํ ปรมาณํ? จตฺตาริ กํ ปรปฯ

ทฺติยํ ฌานํ ปณีตํ ภาเวตฺวา กตถ อปฺปชฺชนฺติ? ทฺติยํ ฌานํ ปณีตํ ภาเวตฺวา อาภสฺสรานํ
เทวานํ สหพฺยตํ อปฺปชฺชนฺติฯ เตสํ กิตฺตํ อายุรํ ปรมาณํ? อญฺฐ กํ ปรปฯ

๑๐๒๖. ตฺติยํ ฌานํ ปรีตํ ภาเวตฺวา กตถ อปฺปชฺชนฺติ? ตฺติยํ ฌานํ ปรีตํ ภาเวตฺวา
ปรีตตสฺสานํ เทวานํ สหพฺยตํ อปฺปชฺชนฺติฯ เตสํ กิตฺตํ อายุรํ ปรมาณํ? โสฬส กํ ปรปฯ

ตฺติยํ ฌานํ มชฺฌิมํ ภาเวตฺวา กตถ อปฺปชฺชนฺติ? ตฺติยํ ฌานํ มชฺฌิมํ ภาเวตฺวา อปรมาณ
สฺสานํ เทวานํ สหพฺยตํ อปฺปชฺชนฺติฯ เตสํ กิตฺตํ อายุรํ ปรมาณํ? พาดตฺติส กํ ปรปฯ

ตฺติยํ ฌานํ ปณีตํ ภาเวตฺวา กตถ อปฺปชฺชนฺติ? ตฺติยํ ฌานํ ปณีตํ ภาเวตฺวา สฺภกิญฺหานํ
เทวานํ สหพฺยตํ อปฺปชฺชนฺติฯ เตสํ กิตฺตํ อายุรํ ปรมาณํ? จตฺสญฺฐิ กํ ปรปฯ

๑๐๒๗. จตฺตถํ ฌานํ ภาเวตฺวา อารมฺมณฺนานตฺตดา มนสิการฺนานตฺตดา จฺนฺทฺนานตฺต
ดา ปณฺธิณานตฺตดา อธิโมกฺขนานตฺตดา อภินิหารฺนานตฺตดา ปญฺญานานตฺตดา อเปฺกกเจจ
อสฺสญฺสฺตดานํ เทวานํ สหพฺยตํ อปฺปชฺชนฺติ, อเปฺกกเจจ เวหฺปฺผลานํ เทวานํ สหพฺยตํ อป
ปชฺชนฺติ, อเปฺกกเจจ อวิหานํ เทวานํ สหพฺยตํ อปฺปชฺชนฺติ, อเปฺกกเจจ อตฺตปฺปานํ เทวานํ
สหพฺยตํ อปฺปชฺชนฺติ, อเปฺกกเจจ สฺทสฺसानํ เทวานํ สหพฺยตํ อปฺปชฺชนฺติ, อเปฺกกเจจ สฺทส
สีนํ เทวานํ สหพฺยตํ อปฺปชฺชนฺติ, อเปฺกกเจจ อกนิญฺฐานํ เทวานํ สหพฺยตํ อปฺปชฺชนฺติ, อเป
กกเจจ อากาสาณญฺจายตฺต
ตฺต
สหพฺยตํ อปฺปชฺชนฺติ, อเปฺกกเจจ เนวสฺสญฺญานาสฺสญฺญายตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
สหพฺยตํ อปฺปชฺชนฺติ, อเปฺกกเจจ อภิณฺณญฺญายตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
สหพฺยตํ อปฺปชฺชนฺติ, อเปฺกกเจจ อภิณฺณญฺญายตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต

อสฺสญฺสฺตดานญฺจ เวหฺปฺผลานญฺจ เทวานํ กิตฺตํ อายุรํ ปรมาณํ? ปญฺจกํ ปรปฺสฺตานิฯ

อวิหานํ เทวานํ กิตฺตํ อายุรํ ปรมาณํ? กํ ปรปฺสฺทสฺสํฯ

อตฺตปฺปานํ เทวานํ กิตฺตํ อายุรํ ปรมาณํ? เทว กํ ปรปฺสฺทสฺสานิฯ

สฺทสฺसानํ เทวานํ กิตฺตํ อายุรํ ปรมาณํ? จตฺตาริ กํ ปรปฺสฺทสฺสานิฯ

สฺทสฺสีนํ เทวานํ กิตฺตํ อายุรํ ปรมาณํ? อญฺฐ กํ ปรปฺสฺทสฺสานิฯ

อกนิฏฐานํ เทวานํ กิตตํ อายุปปมาณํ? โสฬส กปปสหัสสานิฯ

๑๐๒๘. อากาसानญายตनुปคานํ เทวานํ กิตตํ อายุปปมาณํ? วิสติ กปปสหัสสานิฯ

วิญญานญายตनुปคานํ เทวานํ กิตตํ อายุปปมาณํ? จตุตาริส กปปสหัสสานิฯ

อากิณญญายตनुปคานํ เทวานํ กิตตํ อายุปปมาณํ? สญลลิส กปปสหัสสานิฯ

เนวสญญานาสญญายตनुปคานํ เทวานํ กิตตํ อายุปปมาณํ? จตุราสีติ กปปสหัสสานิ
ติฯ

๑๐๒๙. อุกขิตตา ปุณฺณเตเชน, กามรูปคตฺติ คตาฯ

ภวคคตมปิ [ภวคํ วาปี (สฺยา.)] สมปตฺตา, ปฺนาคจฺจนฺติ [ปฺน คจฺจนฺติ (สฺยา.)] ทฺค
คตฺติฯ

ดาว ทิฆายกา สตฺตา, จวนฺติ อายุสงฺขยา;
นตฺถิ โภจํ ภโว นิโจจ, อิติ วุตฺตํ มเหสีนาฯ

ตสฺมา หิ อีรา นิปกา, นิปฺณา อตฺถจฺินฺตกา;
ขรามรณโมกฺขาย, ภาเวนฺติ มคฺคมุตฺตมํฯ

ภาวยิตฺวา สฺจํ มคฺคํ, นิพฺพาโนครคามิน;
สพฺพาสเว ปริญฺญา, ปรินิพฺพนฺติ อนาสวาติฯ

๗. อภิเษณฺยยาทิวาโร

๑๐๓๐. ปญฺชนํ ขนฺธานํ กติ อภิเษณฺยยา, กติ ปริเษณฺยยา, กติ ปฺหาตพฺพา, กติ ภา
เวตพฺพา, กติ สจฺฉิกาทพฺพา, กติ น ปฺหาตพฺพา, น ภาเวตพฺพา, น สจฺฉิกาทพฺพา...เป.... สต
ตฺนํ จิตฺตานํ กติ อภิเษณฺยยา, กติ ปริเษณฺยยา, กติ ปฺหาตพฺพา, กติ ภาเวตพฺพา, กติ สจฺฉิ
กาทพฺพา, กติ น ปฺหาตพฺพา น ภาเวตพฺพา น สจฺฉิกาทพฺพา?

๑๐๓๑. รูปกฺขโนธฺ อภิเษณฺโยย ปริเษณฺโยย น ปฺหาตโพพ น ภาเวตโพพ น สจฺฉิกาท
โพพฯ จตฺตาโร ขนฺธา อภิเษณฺยยา ปริเษณฺยยา, สียา ปฺหาตพฺพา, สียา ภาเวตพฺพา, สียา
สจฺฉิกาทพฺพา, สียา น ปฺหาตพฺพา น ภาเวตพฺพา น สจฺฉิกาทพฺพาฯ

ทสยตนา อภิเษณฺยยา ปริเษณฺยยา น ปฺหาตพฺพา น ภาเวตพฺพา น สจฺฉิกาทพฺพาฯ
เทว อายตนา อภิเษณฺยยา ปริเษณฺยยา, สียา ปฺหาตพฺพา, สียา ภาเวตพฺพา, สียา สจฺฉิ
กาทพฺพา, สียา น ปฺหาตพฺพา น ภาเวตพฺพา น สจฺฉิกาทพฺพาฯ

โสฬส ธาตุโย อภิเษณฺยยา ปริเษณฺยยา น ปฺหาตพฺพา น ภาเวตพฺพา น สจฺฉิกาทพ
พาฯ เทว ธาตุโย อภิเษณฺยยา ปริเษณฺยยา, สียา ปฺหาตพฺพา, สียา ภาเวตพฺพา, สียา สจฺฉิ
กาทพฺพา, สียา น ปฺหาตพฺพา น ภาเวตพฺพา น สจฺฉิกาทพฺพาฯ

สมุทฺหสจฺจํ อภิเณญฺยุํ ปริเณญฺยุํ ปหาตพฺพํ น ภาเวตพฺพํ น สจฺฉิกาตพฺพํฯ มคฺคสจฺจํ
อภิเณญฺยุํ ปริเณญฺยุํ น ปหาตพฺพํ ภาเวตพฺพํ น สจฺฉิกาตพฺพํฯ นิโรธสจฺจํ อภิเณญฺยุํ ปริ
เณญฺยุํ น ปหาตพฺพํ น ภาเวตพฺพํ สจฺฉิกาตพฺพํฯ ทุกฺขสจฺจํ อภิเณญฺยุํ ปริเณญฺยุํ, สียา ป
หาตพฺพํ, น ภาเวตพฺพํ, น สจฺฉิกาตพฺพํ, สียา น ปหาตพฺพํฯ

นวิฺนทฺริยา อภิเณญฺยุยา ปริเณญฺยุยา น ปหาตพฺพา น ภาเวตพฺพา น สจฺฉิกาตพฺพาฯ
โทมนสฺสินทฺริยํ อภิเณญฺยุํ ปริเณญฺยุํ ปหาตพฺพํ น ภาเวตพฺพํ น สจฺฉิกาตพฺพํฯ
อนนฺญาตณฺญสฺสามิติดินทฺริยํ อภิเณญฺยุํ ปริเณญฺยุํ น ปหาตพฺพํ ภาเวตพฺพํ น สจฺฉิ
กาตพฺพํฯ อณฺเณทฺริยํ อภิเณญฺยุํ ปริเณญฺยุํ น ปหาตพฺพํ, สียา ภาเวตพฺพํ, สียา สจฺฉิ
กาตพฺพํฯ อณฺญาตาวินทฺริยํ อภิเณญฺยุํ ปริเณญฺยุํ น ปหาตพฺพํ น ภาเวตพฺพํ สจฺฉิ
กาตพฺพํฯ ตีณินทฺริยา อภิเณญฺยุยา ปริเณญฺยุยา น ปหาตพฺพา, สียา ภาเวตพฺพา, สียา สจฺฉิ
กาตพฺพา, สียา น ภาเวตพฺพา, สจฺฉิกาตพฺพาฯ จ อื่นทฺริยา อภิเณญฺยุยา ปริเณญฺยุยา, สียา
ปหาตพฺพา, สียา ภาเวตพฺพา, สียา สจฺฉิกาตพฺพา, สียา น ปหาตพฺพา น ภาเวตพฺพา น สจฺฉิ
กาตพฺพาฯ

ตฺโย อกฺขลเหตุ อภิเณญฺยุยา ปริเณญฺยุยา ปหาตพฺพา น ภาเวตพฺพา น สจฺฉิกาตพ
พาฯ ตฺโย กฺขลเหตุ อภิเณญฺยุยา ปริเณญฺยุยา น ปหาตพฺพา, สียา ภาเวตพฺพา, น สจฺฉิ
กาตพฺพา, สียา น ภาเวตพฺพาฯ ตฺโย อพฺยากตเหตุ อภิเณญฺยุยา ปริเณญฺยุยา น ปหาตพฺพา
น ภาเวตพฺพา, สียา สจฺฉิกาตพฺพา , สียา น สจฺฉิกาตพฺพาฯ

กพฺพีกาโร อาหาโร อภิเณญฺโยย ปริเณญฺโยย น ปหาตโพนฺ น ภาเวตโพนฺ น สจฺฉิกา
ตโพนฺฯ ตฺโย อาหารา อภิเณญฺยุยา ปริเณญฺยุยา, สียา ปหาตพฺพา, สียา ภาเวตพฺพา, สียา
สจฺฉิกาตพฺพา, สียา น ปหาตพฺพา น ภาเวตพฺพา น สจฺฉิกาตพฺพาฯ

จ ผสฺสา อภิเณญฺยุยา ปริเณญฺยุยา น ปหาตพฺพา น ภาเวตพฺพา น สจฺฉิกาตพฺพาฯ
มโนวិญญฺญาณธตฺตสมฺผสฺส อภิเณญฺโยย ปริเณญฺโยย, สียา ปหาตโพนฺ, สียา ภาเวตโพนฺ,
สียา สจฺฉิกาตโพนฺ, สียา น ปหาตโพนฺ น ภาเวตโพนฺ น สจฺฉิกาตโพนฺฯ

จ เวทนา...เป.... จ สณฺญา... จ เจตนา... จ จิตฺตา อภิเณญฺยุยา ปริเณญฺยุยา น ป
หาตพฺพา น ภาเวตพฺพา น สจฺฉิกาตพฺพาฯ มโนวិญญฺญาณธตฺต อภิเณญฺยุยา ปริเณญฺยุยา,
สียา ปหาตพฺพา, สียา ภาเวตพฺพา, สียา สจฺฉิกาตพฺพา , สียา น ปหาตพฺพา น ภาเวตพฺพา
น สจฺฉิกาตพฺพาฯ

๘. สารมมณานารมมณาโร

๑๐๓๒. ปญฺจนํ ขนฺธํ กติ สารมมณา, กติ อนารมมณา...เป.... สุตฺตํ จิตฺตํ
กติ สารมมณา, กติ อนารมมณา?

๑๐๓๓. รุปฺกฺขโนธ อนารมมโณฯ จตฺตาริ ขนฺธา สารมมณาฯ

ทสยตนา อนารมมณาฯ มนายตํ สารมมณํฯ ธมฺมายตํ สียา สารมมณํ, สียา อนา
รุมมณํฯ

ทส ธาตุโย อนารมมณฯ สดต ธาตุโย สารมมณฯ ธมมธาดุ สียา สารมมณฯ, สียา อนารมมณฯ

เทว สจฺจฯ สารมมณฯ นิโรธสจฺจํ อนารมมณฺฯ ทุกขสจฺจํ สียา สารมมณฺ, สียา อนารมมณฺฯ

สติดินฺทริยา อนารมมณฯ จฺทฺทสินฺทริยา สารมมณฯ ขีวิตินฺทริยํ สียา สารมมณฺ, สียา อนารมมณฺฯ นว เหตุ สารมมณฯ กพฺพีกาโร อาหาโร อนารมมโณฯ ตฺย อาหารา สารมมณฯ สดต ผสฺสา... สดต เวทนา... สดต สญฺญา... สดต เจตนา... สดต จิตฺตา สารมมณฯ

๑๐๓๔. ปญฺจนํ ขนฺธํ กติ สารมมณารมมณฯ, กติ อนารมมณารมมณฯ...เป.... สดตฺนํ จิตฺตํ กติ สารมมณารมมณฯ, กติ อนารมมณารมมณฯ?

๑๐๓๕. รูปกฺขโณธ อนารมมโณฯ จตฺตาริ ขนฺธา สียา สารมมณารมมณฯ, สียา อนารมมณารมมณฯ

ทสายตนา อนารมมณฯ มนายตน์ สียา สารมมณารมมณฺ, สียา อนารมมณารมมณฺฯ ธมฺมายตน์ สียา สารมมณารมมณฺ, สียา อนารมมณารมมณฺ, สียา อนารมมณฺฯ

ทส ธาตุโย อนารมมณฯ จ ธาตุโย อนารมมณารมมณฯ มโนวิญญฺาณธาดุ สียา สารมมณารมมณฯ, สียา อนารมมณารมมณฯ ธมฺมธาดุ สียา สารมมณารมมณฯ, สียา อนารมมณารมมณฯ, สียา อนารมมณฯ

นิโรธสจฺจํ อนารมมณฺฯ มคฺคสจฺจํ อนารมมณารมมณฺฯ สมุทฺยสจฺจํ สียา สารมมณารมมณฺ, สียา อนารมมณารมมณฺฯ ทุกขสจฺจํ สียา สารมมณารมมณฺ, สียา อนารมมณารมมณฺ, สียา อนารมมณฺฯ

สติดินฺทริยา อนารมมณฯ ปญฺจินฺทริยา อนารมมณารมมณฯ นวินฺทริยา สียา สารมมณารมมณฯ, สียา อนารมมณารมมณฯ ขีวิตินฺทริยํ สียา สารมมณารมมณฺ, สียา อนารมมณารมมณฺ, สียา อนารมมณฺฯ

นว เหตุ สียา สารมมณารมมณฯ, สียา อนารมมณารมมณฯ กพฺพีกาโร อาหาโร อนารมมโณฯ ตฺย อาหารา สียา สารมมณารมมณฯ, สียา อนารมมณารมมณฯ จ ผสฺสา อนารมมณารมมณฯ มโนวิญญฺาณธาดุสมฺผสฺส สียา สารมมณารมมโณ สียา อนารมมณารมมโณฯ จ เวทนา... จ สญฺญา... จ เจตนา... จ จิตฺตา อนารมมณารมมณฯ มโนวิญญฺาณธาดุ สียา สารมมณารมมณฯ, สียา อนารมมณารมมณฯ

๙. ทิฏฐสฺตาทิทสสนวาโร

๑๐๓๖. ปญฺจนํ ขนฺธํ กติ ทิฏฐา, กติ สฺตา, กติ มฺตา, กติ วิญญฺาตา, กติ น ทิฏฐา น สฺตา น มฺตา น วิญญฺาตา...เป.... สดตฺนํ จิตฺตํ กติ ทิฏฐา, กติ สฺตา, กติ มฺตา, กติ วิญญฺาตา, กติ น ทิฏฐา น สฺตา น มฺตา น วิญญฺาตา?

๑๐๓๗. รูปกษโณธ สียา ทิโณฐ, สียา สฺโต, สียา มฺโต, สียา วิณฺญาโต, สียา น ทิโณฐ น สฺโต น มฺโต, วิณฺญาโตฯ จตตารโ ขนฺธํ น ทิโณฐํ น สฺตา น มฺตา, วิณฺญาตาฯ

รูปายตํ ทิโณฐํ, น สฺตํ น มฺตํ, วิณฺญาตํฯ สทฺทายตํ น ทิโณฐํ, สฺตํ, น มฺตํ, วิณฺญาตํฯ คนฺธายตํ... รสํายตํ... โผณฺฐพฺพายตํ น ทิโณฐํ น สฺตํ, มฺตํ, วิณฺญาตํฯ สดฺตํายตํ น ทิโณฐํ น สฺตา น มฺตา, วิณฺญาตาฯ

รูปธาตุ ทิโณฐํ, น สฺตา น มฺตา, วิณฺญาตาฯ สทฺทธาตุ น ทิโณฐํ, สฺตา, น มฺตา, วิณฺญาตาฯ คนฺธธาตุ... รสธาตุ... โผณฺฐพฺพธาตุ น ทิโณฐํ น สฺตา, มฺตา, วิณฺญาตาฯ เตรส ฐาตุโย น ทิโณฐํ น สฺตา น มฺตา, วิณฺญาตาฯ

ตีณิ สจฺจํ น ทิโณฐํ น สฺตา น มฺตา, วิณฺญาตาฯ ทุกฺขสจฺจํ สียา ทิโณฐํ, สียา สฺตํ, สียา มฺตํ, สียา วิณฺญาตํ, สียา น ทิโณฐํ น สฺตํ น มฺตํ, วิณฺญาตํฯ

พาวิสตีนฺทริยา น ทิโณฐํ น สฺตา น มฺตา, วิณฺญาตาฯ นว เหตุ น ทิโณฐํ น สฺตา น มฺตา, วิณฺญาตาฯ จตตารโ อาหารา น ทิโณฐํ น สฺตา น มฺตา, วิณฺญาตาฯ สดฺตํ ผสฺสา น ทิโณฐํ น สฺตา น มฺตา, วิณฺญาตาฯ สดฺตํ เวทนา... สดฺตํ สณฺญา... สดฺตํ เจตนา... สดฺตํ จิตฺตา น ทิโณฐํ น สฺตา น มฺตา, วิณฺญาตาฯ

๑๐. ติกาทิสสนวโร

๑. กุสลตติกํ

๑๐๓๘. ปณฺจนํ ขนฺธํ กติ กุสลา, กติ อกุสลา, กติ อพฺยากตา...เป.... สดฺตํ น จิตฺตํ กติ กุสลา, กติ อกุสลา, กติ อพฺยากตา?

รูปกษโณธ อพฺยากโตฯ จตตารโ ขนฺธํ สียา กุสลา, สียา อกุสลา, สียา อพฺยากตาฯ ทสํายตนา อพฺยากตาฯ ทวํายตนา สียา กุสลา, สียา อกุสลา, สียา อพฺยากตาฯ โสฬส ฐาตุโย อพฺยากตาฯ เทว ฐาตุโย สียา กุสลา, สียา อกุสลา, สียา อพฺยากตาฯ สมุทฺทสจฺจํ อกุสละ มคฺคสจฺจํ กุสละ นีโรธสจฺจํ อพฺยากตํฯ ทุกฺขสจฺจํ สียา กุสละ, สียา อกุสละ, สียา อพฺยากตํฯ

ทสิณฺทริยา อพฺยากตาฯ โทมนสฺสินฺทริยํ อกุสละ อนนฺญาตณฺญสฺสามีตีณฺทริยํ กุสละ จตตาริณฺทริยา สียา กุสลา, สียา อพฺยากตาฯ จ อินฺทริยา สียา กุสลา, สียา อกุสลา, สียา อพฺยากตาฯ

ตโย กุสลเหตุ กุสลาฯ ตโย อกุสลเหตุ อกุสลาฯ ตโย อพฺยากตเหตุ อพฺยากตาฯ กพฺพี การโ อาหารโ อพฺยากโตฯ ตโย อาหารา สียา กุสลา, สียา อกุสลา, สียา อพฺยากตาฯ จ ผสฺสา อพฺยากตาฯ มโนวิณฺญาณฐาตฺสมฺโสสี สียา กุสโล, สียา อกุสโล, สียา อพฺยากโตฯ จ เวทนา... จ สณฺญา... จ เจตนา... จ จิตฺตา อพฺยากตาฯ มโนวิณฺญาณฐาตฺ สียา กุสลา, สียา อกุสลา, สียา อพฺยากตาฯ

๒. เวทนาตีกํ

กพพีการโ อาหาโร น วตตโพพ สุขาย เวทนาย สมปยุโตตติ ปี, ทุกขาย เวทนาย สมปยุโตตติปี, อทุกขมสุขาย เวทนาย สมปยุโตตติปีฯ ตโย อาหารา สียา สุขาย เวทนาย สมปยุตตา, สียา ทุกขาย เวทนาย สมปยุตตา, สียา อทุกขมสุขาย เวทนาย สมปยุตตาฯ

ปณจ ผสสา อทุกขมสุขาย เวทนาย สมปยุตตาฯ กายวิญญานธาตุสมผโสส สียา สุขาย เวทนาย สมปยุโตต, สียา ทุกขาย เวทนาย สมปยุโตตฯ มโนวิญญานธาตุสมผโสส สียา สุขาย เวทนาย สมปยุโตต, สียา ทุกขาย เวทนาย สมปยุโตต, สียา อทุกขมสุขาย เวทนาย สมปยุโตตฯ

สตต เวทนา น วตตพพา สุขาย เวทนาย สมปยุตตาติปี, ทุกขาย เวทนาย สมปยุตตาติปี, อทุกขมสุขาย เวทนาย สมปยุตตาติปีฯ ปณจ สณญา... ปณจ เจตนา... ปณจ จิตตา อทุกขมสุขาย เวทนาย สมปยุตตา, กายวิญญานธาตุ สียา สุขาย เวทนาย สมปยุตตา, สียา ทุกขาย เวทนาย สมปยุตตาฯ มโนวิญญานธาตุ สียา สุขาย เวทนาย สมปยุตตา, สียา ทุกขาย เวทนาย สมปยุตตา, สียา อทุกขมสุขาย เวทนาย สมปยุตตาฯ

๓. วิปากตติกั

๑๐๔๐. ปณจนัน ขนธานัน กติ วิปากา, กติ วิปากมมมมมา, กติ เนววิปากนวิปากมมมมมา...เป.... สตตขนัน จิตตานัน กติ วิปากา, กติ วิปากมมมมมา, กติ เนววิปากนวิปากมมมมมา?

ฐุปกขโนธ เนววิปากนวิปากมมมมมมาฯ จตตารโ ขนธา สียา วิปากา, สียา วิปากมมมมมา, สียา เนววิปากนวิปากมมมมมาฯ

ทสายนนา เนววิปากนวิปากมมมมมมาฯ ทวายนนา สียา วิปากา, สียา วิปากมมมมมา, สียา เนววิปากนวิปากมมมมมาฯ

ทส ธาตโย เนววิปากนวิปากมมมมมมาฯ ปณจ ธาตโย วิปากาฯ มโนธาต สียา วิปากา, สียา เนววิปากนวิปากมมมมมมาฯ เทว ธาตโย สียา วิปากา สียา วิปากมมมมมา, สียา เนววิปากนวิปากมมมมมาฯ

เทว สจจา วิปากมมมมมมาฯ นิโรธสจจัน เนววิปากนวิปากมมมมมมาฯ ทุกขสจจัน สียา วิปากัน, สียา วิปากมมมมมม, สียา เนววิปากนวิปากมมมมมมาฯ

สตตินทริยา เนววิปากนวิปากมมมมมมาฯ ตินินทริยา วิปากาฯ ทวินทริยา วิปากมมมมมาฯ อณณินทริย สียา วิปากัน, สียา วิปากมมมมมมาฯ นวินทริยา สียา วิปากา, สียา วิปากมมมมมา, สียา เนววิปากนวิปากมมมมมาฯ

จ เหตุ วิปากมมมมมมาฯ ตโย อพยากตเหตุ สียา วิปากา, สียา เนววิปากนวิปากมมมมมาฯ

กพพีการโ อาหาโร เนววิปากนวิปากมมมมมมาฯ ตโย อาหารา สียา วิปากา, สียา วิปากมมมมมา, สียา เนววิปากนวิปากมมมมมาฯ ปณจ ผสสา วิปากาฯ มโนธาตสมผโสส สียา วิปากโก, สียา เนววิปากนวิปากมมมมมมาฯ มโนวิญญานธาตุสมผโสส สียา วิปากโก,

สียา วิปากธมมธโมม, สียา เนววิปากนวิปากธมมธโมมาฯ ปญจ เวทนา... ปญจ สณฺญา...
ปญจ เจตนา... ปญจ จิตฺตา วิปากาฯ มโนธาตุ สียา วิปากา, สียา เนววิปากนวิปากธมมธม
มาฯ มโนวิญญานธาตุ สียา วิปากา, สียา วิปากธมมธมา, สียา เนววิปากนวิปากธมมธม
มาฯ

๔. อุปาทินนตติก

๑๐๔๑. ปญจนัน ขนฺธานํ กติ อุปาทินนูปาทานียา, กติ อนุปาทินนูปาทานียา, กติ อน
ุปาทินนอนุปาทานียา...เป.... สตฺตณฺณํ จิตฺตานํ กติ อุปาทินนูปาทานียา, กติ อนุปาทินนูปา
ทานียา, กติ อนุปาทินนอนุปาทานียา?

รูปกฺขโนธฺ สียา อุปาทินนูปาทานียโย, สียา อนุปาทินนูปาทานียโย ๔ฯ จตฺตารो ขนฺธา
สียา อุปาทินนูปาทานียา, สียา อนุปาทินนูปาทานียา, สียา อนุปาทินนอนุปาทานียาฯ

ปญฺจายตนา อุปาทินนูปาทานียาฯ สทฺทายตณฺณํ อนุปาทินนูปาทานียํฯ จตฺตารो อายต
นา สียา อุปาทินนูปาทานียา, สียา อนุปาทินนูปาทานียาฯ ทฺวายตนา สียา อุปาทินนูปาทา
นียา, สียา อนุปาทินนูปาทานียา, สียา อนุปาทินนอนุปาทานียาฯ

ทส ธาตฺโย อุปาทินนูปาทานียาฯ สทฺทธฺธาตฺ อุปาทินนูปาทานียาฯ ปญฺจ ธาตฺโย สียา
อุปาทินนูปาทานียา, สียา อนุปาทินนูปาทานียาฯ เทว ธาตฺโย สียา อุปาทินนูปาทานียา,
สียา อนุปาทินนูปาทานียา, สียา อนุปาทินนอนุปาทานียาฯ

สมฺมทฺยสจฺจํ อนุปาทินนูปาทานียํฯ เทว สจฺจา อนุปาทินนอนุปาทานียาฯ ทฺกฺขสจฺจํ
สียา อุปาทินนูปาทานียํ, สียา อนุปาทินนูปาทานียํฯ

นวิณฺทฺริยา อุปาทินนูปาทานียาฯ โทมนสฺสสินฺทฺริยํ อนุปาทินนูปาทานียํฯ ตีณฺณิณฺทฺริยา
อนุปาทินนอนุปาทานียาฯ นวิณฺทฺริยา สียา อุปาทินนูปาทานียา, สียา อนุปาทินนูปาทานียา,
สียา อนุปาทินนอนุปาทานียาฯ ตโย อกฺุสฺสเหตุ อุปาทินนูปาทานียาฯ ตโย กุสฺสเหตุ สียา
อนุปาทินนูปาทานียา, สียา อนุปาทินนอนุปาทานียาฯ ตโย อพฺยาคตเหตุ สียา อุปาทินนูปา
ทานียา, สียา อนุปาทินนูปาทานียา, สียา อนุปาทินนอนุปาทานียาฯ

กพฺพีการो อาหาโร สียา อุปาทินนูปาทานียโย, สียา อนุปาทินนูปาทานียโยฯ ตโย อาหา
รา สียา อุปาทินนูปาทานียา, สียา อนุปาทินนูปาทานียา, สียา อนุปาทินนอนุปาทานียา ฯ

ปญฺจ ผสฺสา อุปาทินนูปาทานียาฯ มโนธาตุสมฺผโสสฺ สียา อุปาทินนูปาทานียโย, สียา
อนุปาทินนูปาทานียโยฯ มโนวิญญานธาตุสมฺผโสสฺ สียา อุปาทินนูปาทานียโย, สียา อนุปา
ตินนูปาทานียโย, สียา อนุปาทินนอนุปาทานียโยฯ ปญฺจ เวทนา... ปญฺจ สณฺญา... ปญฺจ
เจตนา... ปญฺจ จิตฺตา อุปาทินนูปาทานียาฯ มโนธาตุ สียา อุปาทินนูปาทานียา, สียา อนุปา
ตินนูปาทานียาฯ มโนวิญญานธาตุ สียา อุปาทินนูปาทานียา, สียา อนุปาทินนูปาทานียา,
สียา อนุปาทินนอนุปาทานียาฯ

๕. วิตกฺกตติก

๑๐๔๒. ปณฺณํ ขนฺธํ กติ สวิตกกสวิจारा, กติ อวิตกกวิจารมตฺตา, กติ อวิตกกอวิจारा...เป.... สดตฺนํ จิตฺตํ กติ สวิตกกสวิจारा, กติ อวิตกกวิจารมตฺตา, กติ อวิตกกอวิจारा?

รูปกฺขโนธฺ อวิตกกอวิจाराฯ ตโย ขนฺธา สียา สวิตกกสวิจारा, สียา อวิตกกวิจารมตฺตา, สียา อวิตกกอวิจाराฯ สงฺขารกฺขโนธฺ สียา สวิตกกสวิจारा, สียา อวิตกกวิจารมตฺตา, สียา อวิตกกอวิจाराฯ สียา น วตฺตพฺพ สวิตกกสวิจाराติปิ , อวิตกกวิจารมตฺตาติปิ, อวิตกกอวิจाराติปิฯ

ทสยตฺนา อวิตกกอวิจाराฯ มฺนายตฺนํ สียา สวิตกกสวิจารํ, สียา อวิตกกวิจารมตฺตํ, สียา อวิตกกอวิจารํฯ ฌมฺมายตฺนํ สียา สวิตกกสวิจารํ, สียา อวิตกกวิจารมตฺตํ, สียา อวิตกกอวิจารํ, สียา น วตฺตพฺพ สวิตกกสวิจารนฺติปิ, อวิตกกวิจารมตฺตนฺติปิ, อวิตกกอวิจารนฺติปิฯ

ปณฺนรส ฐาตโย อวิตกกอวิจाराฯ มโนธาตฺ สวิตกกสวิจाराฯ มโนวิญญานฐาตฺ สียา สวิตกกสวิจारा, สียา อวิตกกวิจารมตฺตา, สียา อวิตกกอวิจाराฯ ฌมฺมฐาตฺ สียา สวิตกกสวิจारा, สียา อวิตกกวิจารมตฺตา, สียา อวิตกกอวิจारा, สียา น วตฺตพฺพา สวิตกกสวิจाराติปิ, อวิตกกวิจารมตฺตาติปิ, อวิตกกอวิจाराติปิฯ

สมฺมทฺยสจฺจํ สวิตกกสวิจารํฯ นิโรธสจฺจํ อวิตกกอวิจารํฯ มคฺคสจฺจํ สียา สวิตกกสวิจารํ, สียา อวิตกกวิจารมตฺตํ, สียา อวิตกกอวิจารํฯ ทฺวขสจฺจํ สียา สวิตกกสวิจารํ, สียา อวิตกกวิจารมตฺตํ, สียา อวิตกกอวิจารํ, สียา น วตฺตพฺพ สวิตกกสวิจารนฺติปิ, อวิตกกวิจารมตฺตนฺติปิ, อวิตกกอวิจารนฺติปิฯ

นวิฺนทฺริยา อวิตกกอวิจाराฯ โทมนสฺสินทฺริยํ สวิตกกสวิจารํฯ อุเปกฺขินทฺริยํ สียา สวิตกกสวิจารํ, สียา อวิตกกอวิจารํฯ เอกาทสฺสินทฺริยา สียา สวิตกกสวิจारा, สียา อวิตกกวิจารมตฺตา, สียา อวิตกกอวิจाराฯ

ตโย อกฺสลเหตุ สวิตกกสวิจाराฯ ฉ เหตุ สียา สวิตกกสวิจारा, สียา อวิตกกวิจารมตฺตา, สียา อวิตกกอวิจाराฯ กพฺพีกาโร อาหาโร อวิตกกอวิจाराฯ ตโย อาหารา สียา สวิตกกสวิจारा, สียา อวิตกกวิจารมตฺตา, สียา อวิตกกอวิจाराฯ ปณฺจ ผสฺสา อวิตกกอวิจाराฯ มโนธาตฺสมฺผโสส สวิตกกสวิจाराฯ มโนวิญญานฐาตฺสมฺผโสส สียา สวิตกกสวิจारा, สียา อวิตกกวิจารมตฺตา, สียา อวิตกกอวิจाराฯ ปณฺจ เวทนา... ปณฺจ สณฺญา... ปณฺจ เจตนา... ปณฺจ จิตฺตา อวิตกกอวิจारा มโนธาตฺ สวิตกกสวิจारा , มโนวิญญานฐาตฺ สียา สวิตกกสวิจारा, สียา อวิตกกวิจารมตฺตา, สียา อวิตกกอวิจाराฯ

(๑) รูปทฺกํ

๑๐๔๓. ปณฺณํ ขนฺธํ กติ รูปา, กติ อรูปา...เป.... สดตฺนํ จิตฺตํ กติ รูปา, กติ อรูปา?

รูปกฺขโนธฺ รูปํฯ จตฺตาริ ขนฺธา อรูปาฯ ทสยตฺนา รูปาฯ มฺนายตฺนํ อรูปํฯ ฌมฺมายตฺนํ สียา รูปํ, สียา อรูปํฯ ทส ฐาตโย รูปาฯ สดต ฐาตโย อรูปาฯ ฌมฺมฐาตฺ สียา รูปา, สียา อรูปาฯ ตีณิ สจฺจานิ อรูปาฯ ทฺวขสจฺจํ สียา รูปํ, สียา อรูปํฯ สดตฺตินทฺริยา รูปาฯ จฺทฺทสฺสินทฺริยา อรูปาฯ

ชีวิตินทรีย์ สียา รูป, สียา อรูปฯ นว เหตุ อรูปฯ กพพีการโ อาหาโร รูปฯ ตโย อาหารา อรูป
ฯ สดต ผสสา อรูปฯ สดต เวทนา... สดต สณญา... สดต เจตนา สดต จิตตา อรูปฯ

(๒) โลภียทุก

๑๐๔๔. ปณจนัน ขนุธาน กติ โลภียา, กติ โลภุตตรา? ทวาทสนัน อายตนา กติ โลภ
ียา, กติ โลภุตตรา? อฏฐารสนัน ฐาตุน กติ โลภียา, กติ โลภุตตรา? จตุนัน สจจัน กติ โลภ
ียา, กติ โลภุตตรา...เป.... สดตุนัน จิตตาน กติ โลภียา, กติ โลภุตตรา?

รูปกขโนธ โลภียโยฯ จตตาโร ขนุธา สียา โลภียา, สียา โลภุตตราฯ ทสายตนา โลภียา
ฯ เทว อายตนา สียา โลภียา, สียา โลภุตตราฯ โสฬส ฐาตโย โลภียาฯ เทว ฐาตโย สียา
โลภียา, สียา โลภุตตราฯ เทว สจจา โลภียาฯ เทว สจจา โลภุตตราฯ

ทสนิทริยา โลภียาฯ ตีณินิทริยา โลภุตตราฯ นวินิทริยา สียา โลภียา, สียา โลภุตตราฯ
ตโย อกุสลเหตุ โลภียาฯ จ เหตุ สียา โลภียา, สียา โลภุตตราฯ กพพีการโ อาหาโร โลภ
ียาฯ ตโย อาหารา สียา โลภียา, สียา โลภุตตราฯ จ ผสสา โลภียาฯ มโนวิญญานฐาต
สมผโสส สียา โลภียา, สียา โลภุตตราฯ จ เวทนา โลภียาฯ มโนวิญญานฐาตสมผสสา
เวทนา สียา โลภียา, สียา โลภุตตราฯ จ สณญา โลภียาฯ มโนวิญญานฐาตสมผสสา
สณญา สียา โลภียา, สียา โลภุตตราฯ จ เจตนา โลภียาฯ มโนวิญญานฐาตสมผสสา
เจตนา สียา โลภียา, สียา โลภุตตราฯ จ จิตตา โลภียาฯ มโนวิญญานฐาต สียา โลภียา,
สียา โลภุตตราติฯ

อภิณญา เทว สารมมณา, ทิฏฐา กุสลเวทนา;
วิปากา จ อุปาทินนา, วิตกุก รูปโลภียาติฯ

ธมมททยวิภังค นิฏฐิตะ

วิภังคปกรณ นิฏฐิตะ